KERKPOSTILLEN I

VANAF ADVENT TOT AAN DE LIJDENSWEKEN

DOOR

MAARTEN LUTHER

Verschenen in:
Stemmen uit Wittenberg
Preken, artikelen, brieven enz.
Van Dr. Maarten Luther en zijn tijdgenoten
Deel V
Bundel XIX - XXXVI

De Gereformeerde Bibliotheek te Goudriaan (Z.-H.)
1973

STICHTING DE GIHONBRON
MIDDELBURG
2012

INHOUD KERKPOSTILLEN

Voorwoord van de vertaler
Opdracht
Een kleine onderwijzing wat men in de evangeliën zoeken en verwachten moet

1. Preek op de eerste zondag van Advent (Mattheüs 21: 1-9)
2. Preek op de tweede zondag van Advent (Lukas 21: 25-33)
3. Preek op de derde zondag van Advent (Mattheüs 11: 2-10)
4. Preek op de vierde zondag van Advent (Johannes 1: 19-28)
5. Preek op de eerste Kerstdag (Lukas 2: 1-14)
6. Preek op de tweede Kerstdag (Lukas 2: 15-20)
7. Preek op de derde Kerstdag (Johannes 1: 1-14)
8. Preek uit het Evangelie op St. Stefanusdag (26 december) (Mattheüs 23: 34-39)
9. Verklaring van het Evangelie op St. Johannesdag (27 decem.) (Johannes 21: 19-24)
10. Verklaring van het Evangelie op de zondag na Kerstdag (Lukas 2: 33-40)
11. Preek uit het Evangelie op Nieuwjaarsdag (Lukas 2: 21)
12. Het Evangelie op de dag van de heilige drie koningen (6 jan.) (Mattheüs 2: 1-12)
13. Van de geestelijke betekenis van dit Evangelie
14. Het Evangelie op de eerste zondag na de verschijning aan de Wijzen uit het Oosten (Lukas 2: 4-52)
15. Evangelie op de tweede zondag na de verschijning aan de Wijzen uit het Oosten (Johannes 2: 1-11)
16. Evangelie op de derde zondag na de verschijning aan de Wijzen uit het Oosten (Mattheüs 8: 1-13)
17. Het Evangelie op de vierde zondag na de verschijning aan de Wijzen uit het Oosten (Mattheüs 8: 23-27)
18. Evangelie van de vijfde zondag na de verschijning aan de Wijzen uit het Oosten (Mattheüs 13: 24-30)
19. Evangelie op de zondag Septuagesima (negende zondag voor Pasen, derde zondag voor de vasten) Mattheüs 20: 1-16)
20. Evangelie op de zondag Septuagesima (negende zondag voor Pasen, derde zondag voor de vasten (Lukas 8: 4-15)
21. Evangelie op de zondag Septuagesima (negende zondag voor Pasen, derde zondag voor de vasten) (Lukas 18: 31-43)

Toegevoegd uit Deel IV, Bundel XIX

V. HET LICHT IN DE DUISTERNIS
"*Het volk, dat in de duisternis wandelt ziet een groot licht, en over degenen, die in het duistere land wonen schijnt het helder.*
VI. JEZUS' GEBOORTE
"*En het geschiedde in die tijd, dat er een gebed van de keizer Augustus uitging, dat de gehele wereld zou beschreven worden.*
VII. DE ENGELENZANG
"*En terstond was bij de engel de menigte der hemelse heerscharen, die God loofden, zeggende: Ere zij God in de hoogte, en vrede op aarde, in mensen een welbehagen*."
VIII. CHRISTUS, HET TEKEN DAT WEDERSPROKEN ZAL WORDEN
"*En Zijn vader en Zijn moeder verwonderden zich over hetgeen van Hem gezegd werd.*

VOORWOORD VAN DE VERTALER

Van Luthers Kerkpostillen verschenen in 1522 twee delen namelijk Kerst- en Adventspostille. In 1525 verscheen de Vastenpostille.
In 1521 was de Latijnse uitgave van de Adventspostille verschenen.
De Kerstpostille verscheen onder de titel: "Uitleg van de Brieven en Evangeliën, die naar het gebruik van de kerken gelezen worden van Kerstdag tot zondag na Driekoningen."
Na het lezen van het vastgestelde Bijbelgedeelte in het Latijn, volgde op de woorden: "post illa (verba)" een korte verklaring. Naar deze Latijnse woorden is de naam postille ontstaan.
Voor Luther bestaat er geen verschil tussen uitleg en preek. Het is zijn bedoeling de betekenis van de woorden in hun verband weer te geven.
Maakt hij in het begin nog al eens gebruik van de allegorische (zinnebeeldige) schriftverklaring (de beide ezels bij de intocht in Jeruzalem), dit wordt gaandeweg minder.
De taak van alle predikers is onderwijzen en vermanen. Door de dodende kracht van de wet, maakt de Heere de weg vrij tot genezing van hart en geweten. Christus heeft de genezen mens de zorg voor het heil afgenomen en nu is deze beschikbaar voor de liefde tot anderen. Geloof en daad mogen niet gescheiden worden.
Voor de Duitse tekst is gebruikt: "Martin Luther, ausgewählte Werke. Herausgegeben von H.H. Borcherdt und Georg Merz. Dritte Auflage. Band vier und fünf. Chr. Kaiser Verlag München 1960."

Vertaald door Drs. G.E. op 't Hof

OPDRACHT

Martinus Luther
Aan de edele en welgeboren heer, heer Albrecht, graaf van Mansfeld, heer van Schraplau en Helderungen enz., mijn genadige heer.

Genade en vrede van God. Amen.
De heilige koning David maakte, toen hij zijn erfgenaam op de troon wilde zetten, de volgende regeling, dat van zijn kinderen de jongste zoon na hem het rijk geheel alleen zou bezitten, opdat het koninkrijk Israel één en onverdeeld zou blijven. En wanneer het geslacht van deze jongste zoon uitstierf, zou het geslacht van zijn op één na jongste broer zijn plaats innemen. Zo maakte hij Salomo, zijn jongste zoon, voor alle anderen tot koning en het koninkrijk bleef in het bezit van het geslacht van Salomo tot koning Joas, in wiens tijd de razende koningin Athalia, daar met haar zoon Ahazia het geslacht van Salomo uitgestorven was, de hele stam van David verdelgde, zodat niet meer over bleef dan de enige vonk Joas, wonderbaarlijk door God gespaard uit het geslacht van Nathan, de jongste broer van Salomo, terwille van Christus, van Wie aan David was beloofd, dat Hij van hem zou afstammen. Hoewel het nu lijkt alsof deze regeling in strijd is met de wet van Mozes, die de eerste zoon de heerschappij over zijn broers geeft en twee delen van de erfenis, zo was dit toch niet zo. Want Davids eerste zoon Amnon was al door zijn broer Absalom omgebracht en daarom was David wel gedwongen zo'n regeling te treffen, daar hij zag, hoe zijn kinderen elkaar verdrongen om het rijk te erven, maar nog meer om Christus een afschaduwing te bereiden, Christus, Die de ware Salomo is en onder al Gods kinderen de jongste en de kleinste, zoals Hij Zelf zegt in Matth. 11: 11: "*Voorwaar zeg Ik u: onder degene, die van vrouwen geboren zijn, is niemand opgestaan meerder dan Johannes de Doper; doch die de minste is in het koninkrijk der hemelen, is meerder dan hij*" . Die minste is alleen Christus. Niemand is ooit zo diep vernederd, niemand heeft zichzelf zo zeer vernederd als Christus, waarom Hij alleen ook mag zeggen: "*Leert van Mij, dat Ik zachtmoedig ben en nederig van hart*", (Matth. 11: 29) welke woorden heeft een heilige nog nooit kunnen zeggen, noch zich het toppunt van ootmoed en zachtmoedigheid aanmatigen. Zij blijven allen leerlingen onder deze Meester, zodat ook de heilige Paulus, als hij tot de Corinthiërs spreekt: (1 Kor. 11: 1) "*Weest mijn navolgers*", hij er direct de ware Meester bijvoegt en zegt: "*gelijkerwijs ook ik van Christus*", opdat hij zich niet als Paulus, maar als Christus in zich en zich in Christus afbeeldt. Daarom is nu ook Christus verheven en een Koning gesteld boven al Zijn broeders. Dat zijn wij en alle christenen, zoals Ps. 45: 8 zegt: "*Daarom heeft U, o God, Uw God gezalfd* (dat is tot Koning gewijd, Luther) *met vreugdeolie boven Uw medegenoten*", en zo is het voorbeeld van Salomo in Hem vervuld, en niet alleen vervuld, maar ook ons ten voorbeeld gesteld, opdat wij overal uitgebeeld zouden zien het voornaamste stuk van de evangelische leer, dat is, wat Christus zegt in Luk. 14: 11: "*en die zichzelf vernedert zal verhoogd worden*." En Matth. 23: 11: "*Maar de meeste van u zal uw dienaar zijn*."
Ook het Evangelie is helemaal niets meer dan een verhaal van de kleinste Zoon van God en van Zijn vernedering, zoals Paulus zegt in 1 Kor. 2: 2: "*Want ik heb niet voorgenomen iets te weten onder u dan Jezus Christus en Dien gekruisigd*."
Dit heb ik, genadige heer, daarom aangehaald, opdat ik, daar ik mij voorgenomen heb, dit boek op te dragen aan de landsheer van mijn geslacht, niet als een zonderling zou worden aangekeken, dat ik, in strijd met het gebruik van de wereld, niet bij de oudste van mijn genadige heren, maar bij de jongste van beide linies begin. Want de aard van dit boek, waarin niet meer dan het kleinste en jongste steeds onder het oog gebracht

wordt, vereist dat ik ook de voorrede daarbij aanpaste en, voor zover mogelijk, daarmee in overeenstemming liet zijn. Opdat ik ook zo'n leer van het Evangelie niet alleen in woorden zou uitdrukken, maar daarvan tenminste een klein werkje zou laten zien. Aangezien de hoge heren in de wereld, die onafgebroken in hun waardigheid en in het besef van hun hoogheid en grootheid leven, het wel nodig hebben, zo nu en dan ook volgens het Evangelie aan hun onwaardigheid voor God herinnerd te worden, hoewel zij meer dan alle anderen niets anders nodig hebben en verplicht zijn dat ter harte te nemen. Ik had ook reeds lang mij als een onderdaan jegens Uwe genade hebben moeten tonen. Maar het Evangelie staat mij in de weg en niettegenstaande het recht en goeddunken van mensen, spreekt het: "*De laatsten zullen de eersten zijn*", en "*de eersten zullen de laatsten zijn*." Ook was het zaak de benijders geen kans en reden te geven, om te zeggen, dat ik mijn eer en die van mijn familie het eerst zoek, aangezien ik de ernstige leer van het Evangelie voorwendde, die niet toelaat, zichzelf het eerst te zoeken, maar, zoals gezegd, zichzelf te vernederen en te verachten.
En opdat immers deze voorrede overal met het Evangelie overeen zou stemmen, daarom is de schrijver ook een veracht en verdoemd persoon. Ik ben door Gods genade in de pauselijke ban en leef in de allerhoogste ongenade, bovendien onder de zware vervloekingen en haat van zijn lieve jongeren, zodat ik hoop, dat het mij niet slecht past, dit verachte, kleine, geringe boek van het Evangelie van het kleinste, meest verachte Kind van God te schrijven en de hoge, grote, lange boeken van de koning met zijn driekroon[1] te Rome te laten; en hoewel het mij niet goed zou passen, daar immers alle hogescholen, abdijen en kloosters aan de driekroon hangen en het jongste, kleinste boek, het Evangelie, laten liggen, zo is het een dringende eis, dat tenminste iemand het boek van de ongekroonde, verachte Zoon van God ter hand neme, of het hem gelukt of niet. Het kan immers niet geheel mislukken. Uwe genade heeft de bul van Rome en het oordeel van de Parijse hogeschool gezien, ongetwijfeld beide uit een bijzondere beschikking van God uitgevaardigd, opdat de wereld zou begrijpen, hoe machtig de waarheid haar vijanden onteren en verblinden kan door eigen werken en woorden van diezelfde vijanden. Het is mijn wens niet geweest, dat zij zich zo grof als dwazen zouden onteren, maar ik kan het wel verdragen terwille van de waarheid, dat het spreekwoord bewaarheid wordt, dat ongeveer het zelfde zegt als het Evangelie: De geleerden, de verkeerden.

Het Evangelie wil duidelijk maken en bewijzen, dat de wijzen dwazen, de dwazen wijs zijn en diegenen, die men ketters scheldt, christenen zijn, en die er prat op gaan christen te zijn, ketters zijn. Dat zeg ik daarom, genadige heer, omdat ik meen, dat Uwe genade terwille van mij ook misschien wat onaangenaams zult moeten verdragen en van de hooggeleerde schrandere volgelingen van de paus zult moeten horen, dat ik een schande en oneer voor de heerschappij van Uwe genade ben. Dat is een geringe, geheel evangelisch verachte assepoester; want zo nauwkeurig zoeken die heilige mensen oorzaak om te lasteren en te smaden, dat zij ook terwille van mij de vrome onschuldige mensen te Sangerhausen buiten de grens niet ongedeerd hebben kunnen laten, terwijl het nog niet beslist is, of Kunz Schmid[2] of de grijze mus[3] de grootste ketter is. Johannes Hus, Hieronymus van Praag en vele anderen zijn in Duitse landen verbrand, maar tot op deze dag nog in het minst niet overwonnen. Het is een gebruikelijke voorspelling over de antichrist, dat hij de christenen met vuur moet

[1] Driekroon = pauselijke hoofdtooi met drievoudige gouden kroon, tiara.
[2] In Sangerhausen had een geestdrijver, Kunz Schmid, opschudding verwekt rond 1500.
[3] De monnik Alfeld, genoemd de grijze mus, had beweerd dat dit ketterse gif naar Eisleben, de geboorteplaats van Luther, was overgeslagen.

verbranden, die moet dus vervuld worden. Daarom gelieve Uwe genade hier weer U het Evangelie te binnen te brengen, dat het alles omkeert en tegen de regel in gaat. Wat zij schande noemen, dat is eer; wat zij eer noemen, dat is schande; en diegenen, die verbranden, zijn het vuur waardig, en die verbrand worden, zijn waardig om op de rechterstoel te zitten. Daarop zullen ze ook op de jongste dag zitten. Dan zal duidelijk gezien worden, wat het is, dat de profeet zegt in Ps. 18: 27: "*Bij de reine houdt Gij U rein, maar bij de verkeerde bewijst Gij U een Worstelaar*." Omdat zij ongerijmd handelen en niet rechtvaardig oordelen, zo handelt Hij ook ongerijmd en richt rechtvaardig. Hiermede beveel ik Uwe genade en Uw hele heerschappij en alle liefhebbers van het Evangelie aan in de genade van God, opdat Hij hen genadig moge behoeden voor leringen van mensen en hen moge vasthouden in een vrij christelijk geloof aan de ware, goddelijke leer. Amen.

Want wat ik nog meer in mijn voorrede wilde zeggen, dat heb ik, opdat de brief niet te lang zou worden, in de hierop volgende onderwijzing opgenomen. Uwe genade late zich mijn armzalige eerbiedige geschenk niet naar waardigheid, maar naar gunst welgevallen.
Gegeven in de woestijn[4] 19 november 1521.

[4] Luther noemde zijn eenzaam verblijf op de Wartburg vaak "in de woestijn".

EEN KLEINE ONDERWIJZING WAT MEN IN DE EVANGELIËN ZOEKEN EN VERWACHTEN MOET

Wat men in de evangeliën zoeken en verwachten moet.

't Is een algemene gewoonte dat men de evangeliën telt en ze noemt naar de boeken en zegt: *Er zijn vier evangeliën.* Daardoor komt het, dat men niet weet, wat de heilige Paulus en Petrus in hun brieven zeggen en hun leer wordt als bijvoegsel bij de leer van de evangelisten beschouwd, zoals men ook in een voorrede van Hieronymus leest. Nog erger is het, dat men de evangeliën en brieven houdt voor wetboeken, waarin men leren moet, wat wij doen moeten en waarin de werken van Christus slechts als voorbeeld voor ons beschreven worden. Wanneer deze twee dwalingen aangehangen worden, dan kan noch Evangelie noch brief met nut en christelijk gelezen worden. Wij blijven heidenen zoals wij tevoren waren.

Daarom moet men weten, dat er maar één Evangelie is, echter door vele apostelen beschreven. Elke brief van Paulus en Petrus, daarbij de handelingen van Lukas, is één Evangelie, hoewel ze niet alle werken en woorden van Christus verhalen, maar het ene is korter en bevat minder dan het andere. Geen van de vier grote evangeliën bevat immers alle woorden en werken van Christus; 't is ook niet nodig. Evangelie is en moet niets anders zijn dan een verhaal of geschiedenis van Christus. Zoals het onder de mensen gebeurt, dat men een boek schrijft van een koning of vorst, wat hij gedaan, gesproken en geleden heeft in zijn dagen, wat men op velerlei manier kan beschrijven het een langer, het andere korter.

Zo moet en is het Evangelie niets anders dan een kroniek, een geschiedenis, een verhaal van Christus, wie Hij is, wat Hij gedaan, geleden en gesproken heeft, wat de een kort, de ander lang, de een zus, de ander zo beschreven heeft. Want zo kort mogelijk uitgedrukt, zegt het Evangelie van Christus, dat Hij is Gods Zoon, voor ons mens geworden, gestorven en opgestaan, gezet tot een Heere over alle dingen. Zoveel behandelt de heilige Paulus en maakt dat duidelijk, laat al de wonderen en de wandel buiten beschouwing, die in de vier evangeliën beschreven zijn en geeft toch voldoende en rijk het hele volle Evangelie weer, zoals dat in zijn groet aan de Romeinen klaar en duidelijk te zien is. Maar hij zegt, wat het Evangelie is en spreekt: (Rom. 1: 1 - 4) *Paulus, een dienstknecht van Jezus Christus, een geroepen apostel, afgezonderd tot het Evangelie Gods, (het welk Hij tevoren beloofd had door Zijn profeten, in de heilige Schriften) van Zijn Zoon, (Die geworden is uit den zade Davids naar het vlees; Die krachtig bewezen is te zijn de Zoon Gods naar de Geest der heiligmaking, uit de opstanding der doden) namelijk Jezus Christus onze Heere*.

Daar ziet gij, dat het Evangelie een geschiedenis is van Christus, Gods en Davids Zoon, gestorven en opgestaan en tot een Heere gezet, wat alles van het Evangelie bevat. Zoals er nu niet meer dan één Christus is, zo is en kan er ook niet meer dan één Evangelie zijn. Daar ook de heilige Paulus en Petrus niets anders dan Christus leren op de bovengemelde wijze, zo kunnen hun brieven niets anders dan een Evangelie zijn. Ja, ook de profeten, daar zij het Evangelie verkondigd en van Christus gesproken hebben, zoals hier de heilige Paulus meldt en iedereen wel weet, zo is hun leer op die plaatsen, waar zij van Christus spreken, niets anders dan het ware, zuivere echte Evangelie, alsof Lukas of Mattheus het beschreven hadden. Als Jes. 53 zegt, hoe Hij voor ons sterven en onze zonden dragen zou, zo heeft hij daar het zuivere Evangelie geschreven. En ik zeg voorwaar, zo iemand niet deze opvatting over het Evangelie heeft, die zal nooit in de Schrift verlicht kunnen worden, noch tot het juiste begrip komen.

Ten tweede, maakt niet van Christus een Mozes, alsof Hij niet meer deed dan leren en een voorbeeld geven, zoals de andere heiligen doen, alsof het Evangelie een leer of wetboek was. Daarom moet u Christus, Zijn woord, werken en lijden op tweeerlei wijzen opvatten. Aan de ene kant als een voorbeeld, dat u voorgesteld wordt en dat u moet volgen en ook moet doen; zoals de heilige Petrus zegt: 1 Petrus 2: 21 *omdat ook Christus voor ons geleden heeft, ons een voorbeeld nalatende*.
Dus, zoals u ziet, dat Hij bidt, vast, de mensen helpt en liefde bewijst, zo moet u ook doen voor uzelf en voor uw naaste. Maar dat is het minste van het Evangelie, waarom het ook nog geen Evangelie mag heten; want daardoor is Christus u niets meer van nut dan een ander heilige, Zijn leven blijft bij Hem en helpt u nog niet; kortom, deze manier maakt geen christenen, het maakt alleen maar schijnheiligen, 't moet nog al heel wat verder met u komen. Hoewel dit nu lange tijd de allerbeste en toch weinig voorkomende manier van prediken is geweest.
Het voornaamste stuk en de grondslag van het Evangelie is, dat u Christus van tevoren, eer u Hem tot een voorbeeld neemt, aanneemt en erkent als een gave en geschenk, dat u door God gegeven en uw eigendom is, zo, dat als u Hem aanziet of hoort, dat Hij iets doet of lijdt, dat u niet twijfelt, dat Hijzelf, Christus, met Zijn doen en lijden de uwe is. Daarop moogt u niet minder vertrouwen, dan alsof u het zelf gedaan had, ja alsof u die Christus zelf waart. Zie, dat is het Evangelie recht gekend, dat is de overvloedige goedertierenheid Gods, welke geen profeet, geen apostel, geen engel ooit ten volle heeft kunnen uitspreken, geen hart ooit met genoeg bewondering beschouwd en begrepen heeft. Dat is het grote vuur van de liefde Gods tot ons; daarvan wordt het hart en het geweten vrolijk en tevreden, dat is het christelijk geloof prediken. Daarom heet zo'n prediking Evangelie, dat in het Duits zoveel betekent als een blijde, goede, troostende boodschap, van welke boodschap de apostelen genoemd worden de twaalf boden.
Daarvan zegt Jesaja 9: 6: "*Een Kind is ons geboren, een Zoon is ons gegeven*." Is Hij ons gegeven, zo moet Hij de onze zijn; zo moeten wij dan ook Hem als de onze aannemen. En Rom. 8: 32: "*Hoe zou Hij ons met Zijn Zoon niet alle dingen schenken?*" Zie, wanneer u Christus zo aanneemt als een gave u ten eigendom gegeven en niet daaraan twijfelt, zo bent u een christen, het geloof verlost u van zonden, dood en hel en maakt, dat u alle dingen overwint. Ach, daar kan niemand genoeg over spreken. Geklaagd moet worden over het feit dat zo'n prediking in de wereld verzwegen is en toch alle dagen het Evangelie geroemd is.
Wanneer u nu Christus zo hebt tot een fundament en voornaamste bezit van uw zaligheid, dan volgt het tweede stuk, dat u Hem tot een voorbeeld neemt en u zo ook overgeeft om uw naaste te dienen, zoals u ziet, dat Hij Zich voor u overgegeven heeft. Zie, zo gaan geloof en liefde gepaard, Gods gebod is vervuld, de mens is blijde en onverschrokken om alle dingen te doen en te lijden. Houdt dit echter voor ogen, Christus als een gave voedt uw geloof en maakt u tot een christen. Maar Christus, als voorbeeld, doet U uw werken doen; die maken u niet tot een christen, maar ze worden door u verricht, als u reeds tevoren tot christen gemaakt zijt. Zozeer nu gave en voorbeeld onderscheiden zijn, zozeer zijn ook geloof en werken onderscheiden. Het geloof heeft niets eigens, maar alleen Christus werk en leven. De werken hebben iets eigens van u, moeten echter niet uw eigendom, maar van de naaste zijn.
Zo ziet u, dat het Evangelie in wezen niet is een boek van wetten en van geboden, dat van ons ons werk eist, maar een boek van de goddelijke beloften, waarin Hij ons belooft, aanbiedt en geeft al Zijn goederen en weldaden in Christus. Dat echter Christus en de apostelen vele goede leringen geven en de wet uitleggen, moet onder de weldaden gerekend worden, zoals een ander werk van Christus, want goede lering

is niet de geringste weldaad. Daarom zien wij ook, dat Hij niet op een vreeswekkende wijze gebiedt en aanspoort, zoals Mozes doet in zijn boek en de aard van het gebod is, maar lieflijk en vriendelijk leert, alleen zegt, wat gedaan en gelaten moet worden, wat de kwaaddoeners en goeddoeners overkomen zal, niemand aanjaagt en dwingt, ja, ook zo zacht leert, dat Hij meer lokt dan gebiedt en begint met te zeggen: "*Zalig zijn de armen, zalig zijn de zachtmoedigen;*" enz. En de apostelen gebruiken gewoonlijk deze woorden: Ik vermaan, ik bid, ik smeek, enz. Maar Mozes zegt: Ik gebied, ik verbied, hij dreigt en verschrikt daarenboven met vreselijke straffen en plagen. Na deze onderwijzing kunt u met profijt de evangeliën lezen en horen.

Wanneer u nu het boek van de evangeliën openslaat, leest of hoort, hoe Christus hier of daar komt, of iemand tot Hem gebracht wordt, dan moet u daardoor horen de prediking of het Evangelie, waardoor Hij tot u komt, of u tot Hem gebracht wordt. Want het Evangelie prediken is niets anders, dan zeggen dat Christus tot ons wil komen of ons tot Hem wil brengen. Wanneer u nu ziet, hoe Hij werkt en iedereen helpt, tot wie Hij komt en die tot Hem gebracht worden, dan moet u weten, dat dat het geloof in u werkt en Hij aan uw zielen precies dezelfde hulp en goedertierenheid aanbiedt door het Evangelie. Houdt u u stil en laat u weldoen, dat is, zo u gelooft, dat Hij u weldoet en helpt, dan hebt u het zeker; dan is Christus de uwe en u tot een gave geschonken. Daarna is nodig, dat u daaraan een voorbeeld neemt en uw naaste ook zo helpt en doet, en ook aan hem tot een gave en voorbeeld geschonken zijt. Daarom zegt Jesaja in hoofdstuk 40: "*Troost, troost Mijn volk, zal ulieder God zeggen. Spreekt naar het hart van Jeruzalem en roept haar toe, dat haar strijd vervuld is, dat haar ongerechtigheid verzoend is, dat zij van de hand des Heeren dubbel ontvangen heeft voor al haar zonden*", enz. Deze tweevoudige goederen zijn de twee stukken in Christus; gave en voorbeeld, welke ook zijn aangeduid door de twee delen van de erfenis, die de wet van Mozes aan de eerste zoon toedeelt en door vele andere schaduwen.

Hoewel het zonde en schande is, dat het met ons christenen zover gekomen is, dat wij zo nalatig in het Evangelie geweest zijn, dat wij het niet alleen niet verstaan, maar ook allereerst nodig hebben, dat men ons met andere boeken en uitleggingen toont, wat daarin te zoeken en te verwachten is. Aangezien de evangeliën en brieven van de apostelen daarom geschreven zijn, dat zij zelf de aanwijzers daarvan zouden zijn en ons verwijzen naar de geschriften van het Oude Testament, opdat wij zelf lezen en zien zouden, hoe Christus in doeken gewonden en in de kribbe gelegd is, dat wil zeggen, hoe Hij in de geschriften van de profeten te vinden is.

Daarin behoorde ons studeren en lezen zich te oefenen en te zien, wat Christus is, waartoe Hij gegeven is, hoe Hij beloofd is en hoe de gehele Schrift op Hem wijst, zoals Hij Zelf zegt: Johannes 5: 46. "*Want indien u Mozes geloofde, zo zoudt u Mij geloven; want hij heeft van Mij geschreven: Onderzoekt de Schriften, die zijn het, die van Mij getuigen*." Dat bedoelt ook de heilige Paulus in het eerste hoofdstuk van de brief aan de Romeinen, vers 2, waar hij in zijn groet zegt: ("*Hetwelk Hij tevoren beloofd had door Zijn profeten, in de heilige Schriften*"). Vandaar ook, dat de evangelisten en apostelen ons gedurig op de Schrift wijzen en zeggen: "*Alzo is geschreven*." En: "*Dat is geschied, opdat de Schrift vervuld werd*." In Hand. 17 toen de Thessalonicensen het Evangelie met alle lust aanhoorden, zegt Lukas, dat zij de Schrift bestudeerd en die nagevorst hebben dag en nacht, of het alzo was. Toen de heilige Petrus zijn brieven schreef, zegt hij midden in het begin: 1 Petrus 1: 10 - 12: "*Van welke zaligheid ondervraagd en onderzocht hebben de profeten, die geprofeteerd hebben van de genade, aan u geschied. Onderzoekende op welke of hoedanige tijd de Geest van Christus, Die in hen was, beduidde en tevoren getuigde*

het lijden, dat op Christus komen zou, en de heerlijkheid daarna volgende. Denwelken geopenbaard is, dat zij niet zichzelf maar ons bedienden deze dingen, die u nu aangediend zijn bij degenen die u het Evangelie verkondigd hebben door de Heilige Geest, Die van de hemel gezonden is; in welke dingen de engelen begerig zijn in te zien." Wat wil de heilige Petrus anders dan ons op de Schrift wijzen? Alsof hij wilde zeggen: wij prediken en openen u de Schriften door de Heilige Geest, opdat u zelf kunt lezen en zien, wat daarin staat en van welke tijd de profeten geschreven hebben, zoals hij zegt in Hand. 3: 24: "*En ook al de profeten van Samuel aan en die daarna gevolgd zijn, zovelen als er hebben gesproken, die hebben ook deze dagen tevoren verkondigd*." Daarom zegt ook Lukas in hoofdstuk 24: 45: "*Toen opende Hij hun verstand, opdat zij de Schriften verstonden*." En Christus zegt in Johannes 10 dat Hij de deur is, door Hem moet men ingaan en wie door Hem ingaat, die doet de deurwachter (de Heilige Geest) open, opdat hij weide en zaligheid vindt. Waar is het dus tenslotte, dat het Evangelie zelf de toonder en onderwijzer in de Schrift is, zoals ik met deze voorrede gaarne het Evangelie tonen en onderricht daarin geven wil.

Maar ziet wat voor fraaie, tedere, vrome kinderen wij zijn: Opdat wij niet zouden behoeven te studeren in de Schrift en Christus aldaar leren kennen, houden wij het gehele Oude Testament voor niets waard, voor iets dat afgedaan heeft, daar het toch alleen maar de naam heeft van Heilige Schrift en dat het Evangelie eigenlijk niet een geschrift, maar een gesproken woord moest zijn, dat de Schrift voordroeg, zoals Christus en de apostelen gedaan hebben. Daarom heeft ook Christus Zelf niet geschreven, maar alleen gesproken en Zijn leer niet de Schrift, maar het Evangelie (dat is, een goede boodschap of verkondiging) genoemd, dat niet met de pen, maar met de mond moet verkondigd worden. Zo gaan wij heen en maken van het Evangelie een wetboek, een leer van geboden, van Christus een Mozes, van de helper slechts een leraar. Waarmee zou God zulk een dom en verkeerd volk niet moeten straffen? Rechtvaardig is het, dat Hij ons in de leer en leugens van het pausdom heeft laten verstrikt raken, toen wij Zijn Schrift lieten varen en in plaats van de heilige Schrift de besluiten van een leugenachtige dwaas en verderfelijke grappenmaker moesten leren. O gave God, dat toch bij de christenen het zuivere Evangelie bekend was en deze mijn arbeid bijna helemaal niet nuttig noch nodig zou zijn, dan zou er zeker hoop zijn, dat ook de Heilige Schrift in zijn waardigheid weer aan het licht zou komen. Dit is voor de voorrede en onderwijzing in het kort voldoende; in de verklaring zullen wij meer daarvan zeggen. Amen.

1. Preek op de 1e zondag van Advent. Matth. 21: 1 - 9

En als zij nu Jeruzalem genaakten en gekomen waren te Beth-fagé, aan de Olijfberg, toen zond Jezus twee discipelen, zeggende tot hen: Gaat heen in het vlek, dat tegenover u ligt, en u zult terstond een ezelin gebonden vinden en een veulen met haar; ontbindt ze en brengt ze tot Mij. En indien u iemand iets zegt, zo zult u zeggen, dat de Heere deze van node heeft, en hij zal ze terstond zenden. Dit alles nu is geschied, opdat vervuld worde hetgeen gesproken is door de profeet, zeggende: Zegt de dochter Sion: Zie, uw Koning komt tot u, zachtmoedig en gezeten op een ezelin en een veulen, zijnde een jong ener jukdragende ezelin. En de discipelen heengegaan zijnde en gedaan hebbende, gelijk Jezus hun bevolen had, brachten de ezelin en het veulen en legden hun klederen op dezelve en zetten Hem daarop. En de meeste schare spreidden hun klederen op de weg en anderen hieuwen takken van de bomen en spreidden ze op de weg. En de scharen, die voorgingen en die volgden, riepen, zeggende: Hosanna de Zone Davids. Gezegend is Hij, die komt in de Naam des Heeren. Hosanna in de hoogste hemelen.

In de voorrede heb ik gezegd, dat in alle evangeliën twee stukken in acht genomen en beschouwd moeten worden. Ten eerste worden daarin de werken van Christus ons voorgesteld als een gave en goed, dat ons wordt geschonken, opdat zich ons geloof daarop richten en daarin oefenen zou. Ten tweede worden ons die werken als even zovele voorbeelden voorgehouden, die wij moeten navolgen en waaraan wij gelijkvormig moeten worden. Zodat alle evangeliën EERST het geloof en DAARNA de werken bekendmaken. Wij willen daarom het Evangelie, dat wij nu voor ons hebben, in drie delen verdelen en in deze geschiedenis van Christus
Ten eerste: het geloof;
ten tweede: de goede werken, en
ten derde: de geestelijke betekenis hiervan beschouwen.

I. VAN HET GELOOF
Dit Schriftgedeelte prikkelt en bevordert het geloof krachtig.
Immers Christus wordt ons hier in Zijn genadige toekomst uitgebeeld, die niemand anders kan ontvangen noch aannemen, dan die gelooft, dat Hij die Man is en daarom komt, zoals het Schriftgedeelte Hem ons voorstelt. 't Is enkel genade, zachtmoedigheid en goedertierenheid, alles, wat ons hier in Christus getoond wordt en wie dat in Hem gelooft en Hem daar voor houdt, die is zalig. Ziet daarom hier dat Hij niet rijdt op een hengst, een strijdbaar ros, Hij komt niet met vreselijke pracht en geweld, maar Hij zit op een ezel, een dier ongeschikt voor de strijd, slechts geschikt voor lastdragen, arbeiden en voor dienst aan het mensdom. En dit om te tonen, dat Hij niet gekomen is om de mensen te verschrikken, om hen te bezwaren of te onderdrukken, maar veeleer om hen te helpen, hun last te dragen en op zich te nemen. Ofschoon het altijd gewoonte in die landen is geweest, dat men reed op ezels en de paarden voor de strijd gebruikte, zoals de heilige Schrift menigmaal vermeldt, zo gaat het er hier om, dat men zou inzien dat het binnenrijden van de Koning van zachtmoedigheid en goedertierenheid getuigt.
Ten tweede. Hij begint te rijden en te komen op de Olijfberg om te bewijzen, dat Hij slechts uit en met louter barmhartigheid komt; want "olie" betekent in de Schrift Gods genade, die verzacht en de ziel geschikt maakt, zoals de olie verzacht en het lichaam op natuurlijke wijze helpt.
Ten derde. Men merkt hier geen harnas noch krijgsgeschreeuw, maar slechts zingen,

loven, vrolijk zijn en God prijzen.
Ten vierde. Christus weent zelfs over de stad Jeruzalem, zoals Lukas schrijft, hoofdstuk 19: 41, omdat haar inwoners zo'n genade niet bekennen noch aannemen. Zozeer doet Hem haar schade leed. Hoe zou Hij dan streng en verschrikkelijk met hen handelen?
Ten vijfde. Wat nog het meest Zijn goedertierenheid en zachtmoedigheid bewijst is, dat Hij de woorden van de profeten aanhaalt (Jes. 62: 11, Zach. 9: 9) en hen zo zeer vriendelijk nodigt tot het geloof, om Christus aan te nemen, welke woorden deze geschiedenis hebben doen gebeuren en optekenen, zoals de evangelist zelf bekent. Laat ons daarom deze woorden als het voornaamste stuk van ons Schriftgedeelte beschouwen. Want daarin wordt ons Christus voorgesteld, wat wij van Hem denken, geloven en verwachten moeten; wat wij bij Hem zoeken moeten en hoe wij ons Hem ten nutte maken en gebruiken moeten.

Ten eerste spreekt hij: "*Zegt de dochter Sion*." Dit is voor de predikers gezegd en hun wordt daarmee een nieuwe preekstof opgedragen, die zij moeten prediken, niets anders namelijk, dan wat de volgende woorden behelzen, te weten een rechte zalige kennis van Christus. Wie iets anders dan dit predikt, die is een wolf en verleider. Op zichzelf is dit één van de voortreffelijkste Schriftgedeelten, waarin het Evangelie beloofd is, waarvan Paulus spreekt in Rom. 1: 12. Want Evangelie is een prediking van Christus, zoals Die hier wordt voorgesteld, die men geloven moet. Ik heb menigmaal gesproken van tweeërlei geloof. Het eerste geloof is, dat u gelooft, dat Christus zulk een Man is, zoals Hij ons hier en door het hele Evangelie wordt beschreven en gepredikt; maar niet, dat Hij voor u die Man is, u twijfelt eraan of u aan Hem een Heiland hebt of hebben zult; u denkt: Ja, Hij is wel voor anderen zulk een Man, als voor Petrus, Paulus en andere vrome heiligen, maar wie weet, of Hij voor mij ook zo zal zijn en of ik van Hem ook zulks verwachten en daarop zo vast als die heiligen vertrouwen kan. Zie, dit geloof is niets waard, het zal Christus nooit en te nimmer smaken en ontvangen, geen lust of liefde van Hem of tot Hem bespeuren. Het is een geloof aan Christus en niet in Christus, een geloof, dat ook de duivelen en alle boze mensen hebben; want wie gelooft niet, dat Christus voor de heiligen een genadig koning is? Dit heilloos en waardeloos geloof leren tegenwoordig alle verdoemde[5] duivelssynagogen, de hogescholen in Parijs met haar zusters, de kloosters en alle papisten; zij zeggen, dat dat geloof voldoende is en dat men daardoor een christen wordt. Maar dat is eigenlijk niets anders dan het christelijk geloof verloochenen en heidenen en Turken van de christenen maken, zoals Petrus in 2 Petrus 2: 1 van hen verkondigd en gezegd heeft: *Gelijk ook onder u valse leraars zijn zullen, die verderfelijke ketterijen bedekt invoeren zullen, ook de Heere Die hen gekocht heeft, verloochenende*.

Ten tweede spreekt hij: "*Zegt de dochter Sion*." Hier wordt gewag gemaakt van het andere, het rechtschapen geloof. Wanneer hij bevel geeft de navolgende woorden van Christus te verkondigen, zo moet er ook iemand zijn, die deze woorden aanhoort, ontvangt en met een vast geloof daaraan verbonden is.
Hij zegt niet: *Zegt van de dochter Sion*, alsof iemand anders van haar geloven zou, dat zij Christus bezat, maar tot haar zelf zult u zeggen, zij moet het van zichzelf zonder te twijfelen geloven, dat haar zal geschieden, wat deze woorden zeggen. Dat is het geloof, dat alleen een christelijk geloof genoemd mag worden: als u onwrikbaar

[5] Zo noemt Luther de concilies en pauselijke hogescholen, in het bijzonder de Sorbonne in Parijs.

gelooft, dat Christus niet alleen voor Petrus en de heiligen zulk een Man is, maar ook voor uzelf, ja voor uzelf meer dan voor alle anderen. Daaraan hangt uw zaligheid niet, dat u gelooft, dat Christus een Christus is voor de vromen, maar daaraan, dat Hij voor u een Christus en de uwe is. En dat geloof maakt, dat Christus u lieflijk voorkomt, wel behaagt en zoet smaakt in uw hart; op dit geloof volgen de liefde en de goede werken zonder dwang. Volgen die niet, zo is vast en zeker het geloof niet aanwezig; want waar het geloof is, daar moet de Heilige Geest, Die liefde en alle goeds in ons werkt, ook zijn.
Dit geloof wordt thans door alle afvallige en Christus verloochenende christenen, de paus, bisschoppen, papen, monniken en hogescholen verdoemd; men hoort hen zeggen, het is vermetelheid, dat men zich met de heiligen gelijk wil stellen. Daarmee vervullen zij, wat Petrus van de valse leraren voorspeld heeft 2 Petrus 2: 2: "*En velen zullen hun verderfenissen navolgen, door welke de weg der waarheid zal gelasterd worden*"; en vandaar, als zij het geloof horen aanprijzen, zo menen zij ten onrechte, dat men de liefde en de goede werken verbiedt, maar zij weten door hun grote blindheid niet, wat geloof, wat liefde, wat goede werken zijn. Wilt u echter een christen zijn, zo moet u zich deze woorden gezegd laten zijn, Hij is uw Christus en daaraan moet u zich vastklampen, u moet vast geloven, dat u zal geschieden, wat de woorden zeggen, u moet het voor geen vermetelheid houden, dat u zich daarin met de heiligen op één lijn stelt, maar in allernoodzakelijkste ootmoed en vreesachtigheid moet u, niet aan Gods genade, maar aan uzelf wanhopen. Op straffe van het verlies van de eeuwige zaligheid begeert God op Zijn aangeboden genade zo'n vermetelheid. Wilt u de heiligen niet gelijkvormig en mede heilig worden, waar wilt u dan blijven? Vermetelheid zou het zijn, als u door uzelf en door uw werken wilde heilig en zalig worden, gelijk thans geleerd wordt. Maar de afvallige papisten, dat ellendige, verkeerde volk, noemen dat vermetelheid, wat geloof is en wat vermetelheid is, geloof.
Wanneer u in Christus en door Zijn komst het waagt in het geloof heilig te zijn, zo vereert en prijst u de Allerhoogste daardoor, dat u Zijn genade en Zijn werk in u erkent, bemint en prijst, uzelf daarentegen met uw werken verwerpt en verdoemt en aan uzelf wanhoopt: en dat is een christen zijn. Immers wij belijden: Ik geloof een heilige,christelijke kerk, die is een gemeenschap der heiligen. Indien u nu een lid van de heilige christelijke kerk en van de gemeente der heiligen wilt zijn, zo moet u immers ook heilig zijn, gelijk zij is, echter niet door u, noch uit u, maar door Christus alleen, door Wie ook alle anderen heilig zijn.

Ten derde spreekt hij: "*Ziet*." Een woord waardoor hij ons als het ware uit de slaap van het ongeloof opwekt; diegene, die iets groots, iets zeldzaams, iets merkwaardigs wil openbaren, waarnaar men lang verlangd heeft en dat men nu met vreugde behoort te ontvangen. Deze opwekking is noodzakelijk, want het verstand en de natuur verachten voorwerpen van het geloof. Bijvoorbeeld, hoe zouden de natuur en het verstand dat kunnen begrijpen, dat Hij de Koning van Jeruzalem zou zijn, Die zo armoedig en zo gering voor de dag komt, dat Hij slechts op een vreemde en geleende ezel rijdt. Hoe past dat binnenrijden voor een grote Koning? Maar het geloof is zo, dat het niet naar de zintuigen te werk gaat, maar slechts naar dat, wat het hoort. Op het woord richt het zich en niet op het gezicht of op het uiterlijke. Daardoor komt het, dat niemand Christus als Koning aangenomen heeft dan alleen zij die het woord van de profeet opvolgden en in Christus geloofden, die Zijn koninkrijk niet met lichamelijke ogen, maar met de geest bezagen en aannamen, die zijn dan ook de echte dochters van Sion. Want diegene, die op het gezicht en het gevoel wil afgaan en niet eenvoudig aan het zuivere

woord alleen onwrikbaar vasthoudt, die moet zich onherroepelijk aan Christus stoten. Aangezien de aard van het geloof ons hier juist wordt uitgebeeld, zo laat ons dit beeld allereerst ontvangen en vasthouden. Want ziet het voorwerp van het geloof er hier zo gering uit, lijkt het te strijden tegen de natuur, de zintuigen en het verstand, het zal in andere punten en voorvallen van het geloof daarmee niet beter gesteld zijn. En er zou immers geen geloof aanwezig zijn, als alles er uitwendig zo uitzag, als het geloof zich de dingen voorstelt en de woorden luiden. En daarom wordt het geloof genoemd, omdat het hier van buiten niet zo gesteld is, als het geloof en de woorden luiden.
Was nu Christus als een wereldlijk koning met grote pracht binnengereden, dan zou de uiterlijke verschijning in overeenstemming met de woorden van natuur en verstand geweest zijn, dan zou het opgevallen zijn, gelijk de woorden luiden. Maar zo zou geen geloof over gebleven zijn. Het gaat dus zo, wie in Christus gelooft, die moet door het geloof, dat gericht blijft op Gods Woord en dat verwacht, rijkdom onder armoede, eer onder smaad en schande, vreugde onder droefheid, leven onder de dood zien en behouden.

Ten vierde wordt gezegd: "*Uw Koning komt*." Hier wordt deze Koning van alle andere koningen onderscheiden. Het is uw Koning, zegt hij, die u beloofd is, Wiens eigendom u bent, Die u enig en alleen regeren moet, maar op een geestelijke en niet op een lichamelijke manier. O hoe troostvol is dat woord voor een gelovig hart; want buiten Christus is de mens aan vele verwoede tirannen onderworpen, die geen koningen, maar zijn moordenaars zijn, onder wie hij grote nood en benauwdheid lijdt: n.l. de duivel, het vlees, de wereld, de zonde, de wetten en de dood met de hel, die het geweten van de ellendige onderdrukken en hem als in een gevangenis benauwd doen leven. Want waar zonde is, daar is geen goed geweten; waar geen goed geweten is, daar is enkel onzekerheid en voortdurend vrees voor de dood en de hel en onder zulke omstandigheden kan geen echte vreugde of lust het hart vervullen, 't gaat hier dan zoals gezegd wordt in Lev. 25: 36: "*Zodat het geruis van een gedreven blad hen jagen zal*."
Maar indien een hart deze Koning met een vast geloof ontvangt en aanneemt, zo is het zeker en vreest geen zonde noch dood, geen hel noch enig ongeval; want het weet zeer wel en is er volkomen zeker van, dat deze, zijn Koning een heer over leven en dood, over zonde en genade, over hel en hemel is en dat alle dingen in Zijn hand zijn. Want om ons van zulke wrede tirannen te verlossen en alleen over ons te heersen, daarom werd Hij onze Koning. Die nu onder deze Koning staat en Hem vasthoudt in het geloof, die kan zonde, dood, hel, duivel, mensen noch enig ander schepsel beschadigen, maar zoals zijn Koning zonder zonde leeft en zalig is, zo moet hij ook door Hem zonder dood, zonder zonde levend en zalig eeuwig behouden worden. Ziet, zulke grote zaken bevatten deze, geringe woorden: "*Ziet, uw Koning*." Zulke overvloedige, grote goederen brengt de arme Ezelrijder en de Koning, op wie geen acht wordt geslagen. Dit alles ziet het verstand niet, ook de natuur begrijpt het niet, maar alleen het geloof. Daarom heet Hij uw Koning, uw, uw Koning, u die door zonde, duivel, dood en hel, vlees en wereld geregeerd en gedreven wordt, opdat u onder Hem lieflijk in genade, in geest, in leven, in hemel, in God geregeerd en geleid zou worden, wat u dan ook te beurt valt, als u slechts gelooft, dat Hij zo'n Koning is, zo'n heerschappij heeft en tot dat doel komt en gepredikt wordt. Want als u dat niet van Hem gelooft, zo zult u door geen enkel werk dat ooit verkrijgen. Zoals u van Hem denkt, zo hebt u Hem. Wat u van Hem verwacht, dat vindt u in Hem en zoals u gelooft, zo zal u geschieden. Hij blijft toch, Die Hij is, onveranderlijk, een Koning van het leven, van de genade, van de zaligheid, of het nu geloofd wordt of niet.

Ten vijfde wordt gezegd: "*Hij komt*." Buiten alle twijfel komt Hij, want u komt niet tot Hem, om Hem af te halen, Hij is u te hoog en te ver. Met al uw inspanning, moeite en arbeid kunt u niet tot Hem komen, opdat u zich niet beroemt, dat u Hem door uw verdienste en waardigheid tot u gebracht hebt. Nee, lieve mens, alle verdiensten en waardigheid zijn hier afwezig, hier is van uw kant niets dan louter niet verdienen en onwaardigheid, en van de kant van Hem niets dan genade en barmhartigheid. Armen en rijken komen hier tezamen, zoals David in de Psalmen[6] zegt. En hiermee worden alle schandelijke, onchristelijke leerstellingen van de vrije wil, die van de paus, hogescholen en kloosters komen, verdoemd. Want hun leer behelst niets anders dan dat wij moeten beginnen en de eerste steen leggen. Wij moeten uit kracht van de vrije wil eerst God zoeken, tot Hem komen, Hem nalopen en Zijn genade verdienen.
Weest op uw hoede, weest op uw hoede voor dit venijn. Het is een louter duivelse leer, waardoor de gehele wereld verleid is. Want voordat u God aanroept en zoekt, moet God gekomen zijn en u gevonden hebben, zoals Paulus zegt in Rom. 10: 14, 15: "*Hoe zullen zij dan Hem aanroepen, in Welke zij niet geloofd hebben? En hoe zullen zij in Hem geloven, van Welke zij niet gehoord hebben? En hoe zullen zij horen zonder die hun predikt? En hoe zullen zij prediken, indien zij niet gezonden worden?*" God moet de eerste steen leggen, Hij moet in u beginnen, opdat u Hem zoekt en Hem bidt. Hij is reeds aanwezig, als u Hem begint te zoeken. Maar als Hij niet aanwezig is, kunt u niets dan zonde doen en die wordt te groter, hoe groter en heiliger het werk is, dat u onderneemt en u wordt een verstokte huichelaar.
Maar vraagt iemand: Hoe moet men dan beginnen vroom te worden? of: Wat moet men doen, opdat God in ons zou beginnen? Antwoord: Ei, lieve, hoort u niet, dat u niets doen, niets beginnen kunt, om vroom te worden, zo min als u in vroomheid toenemen en voleindigen kunt. Van God alleen hangt het beginnen, het voortgaan en het eindigen af. Alles, wat u begint is zonde en blijft zonde, het mag zo schoon schijnen als het wil. U kunt niets dan zondigen, doe wat u wilt. Daarom is de leer van alle scholen en kloosters afleiding van de rechte weg, aangezien zij leren te beginnen, te bidden, goede werken te doen, te stichten, te geven, te zingen, geestelijk te worden en dat alles om daarmede Gods genade te zoeken.
Maar zegt misschien iemand: Zou ik dan noodzakelijk moeten zondigen, indien ik zonder God enkel en alleen naar mijn vrije wil te werk ging en leefde en zou ik de zonde niet kunnen vermijden, hoe ik mij ook zou inspannen? Antwoord: Dat is inderdaad zo, u moet in zonden blijven, u mag doen, wat u wilt en u moet zondigen, indien u alleen naar uw vrije wil te werk gaat; want als het van u afhing uit vrije wil niet te zondigen, of iets te doen dat geen zonde was, waarom zou u dan Christus nodig hebben? Hij zou een dwaas zijn, dat Hij Zijn bloed wegens uw zonde zou vergieten, indien u zelf zoveel vrijheid en macht had, om iets te doen, dat geen zonde was. Daaruit kunt u dan zien, dat de scholen en kloosters met hun leer van de vrije wil en de goede werken, niets anders doen, dan de goddelijke waarheid verduisteren, zodat wij niet langer weten, wat Christus is, wat wij zijn en wat voor ons gedaan is. En zo leiden ze de hele wereld met zich in de afgrond van de hel. 't Zou daarom wel tijd zijn, dat wij alle bisdommen en kloosters van de aarde uitroeiden.
Daarom leer uit het Evangelie, hoe het toegaat, als God ons begint vroom te maken en wat het begin is, om vroom te worden. Hiervan is geen ander begin, dan dit, dat de Koning, Die tot u komt en in u begint. Het gaat als volgt: het Evangelie moet het eerste zijn; dat moet gepredikt en aangehoord worden. Daarin hoort u, dat al uw

[6] Niet in de Psalmen maar Spr. 22: 2.

werken voor God niets waard zijn en dat alles zonde is, wat u doet of begint, maar dat uw Koning eerst in u moet zijn en u moet regeren. Ziet, dan begint uw heil. Dan laat u uw werken varen en wanhoopt aan uzelf, aangezien u uit het Evangelie hoort en ziet, dat uw verrichtingen zondig en niets waard zijn, dan begint u uw Koning door het geloof aan te nemen, u geeft u aan Hem over, u roept Zijn genade aan en voelt u alleen door Zijn goedertierenheid getroost. Maar dit horen en aannemen gebeurt niet door uw krachten, maar door Gods genade, die het Evangelie in u vruchtbaar maakt, waardoor u gelooft, dat u en uw werken niets waard zijn. Want u ziet, hoe weinigen er zijn, die het aannemen, zodat Christus daarom over Jeruzalem weende en thans nemen onze papisten deze leer niet alleen niet aan, maar wat meer is, zij verdoemen ze. Want ze kunnen niet verdragen, dat al hun werken zondig en waardeloos zouden zijn; zij willen de eerste steen leggen, razen en tieren tegen het Evangelie.
Dat het Evangelie gepredikt wordt en dat uw Koning komt, hangt ook niet af van uw macht of verdienste, God moet het uit enkel genade zenden. Daarom blijkt Gods toorn niet duidelijker, dan wanneer Hij het Evangelie niet laat verkondigen; alles moet daar zonde, dwaling en duisternis zijn, men mag doen wat men wil. Daarentegen kan men zich geen groter genade voorstellen, dan die, wanneer God Zijn Evangelie laat prediken; want hier moeten vruchten van genade op volgen, hoewel het niet door alle, ja door slechts zeer weinigen aangenomen wordt. Gods allervreselijkste toorn kan men dus ontdekken onder de heerschappij van de paus, zozeer dat die onder hem dienen, door Petrus ronduit kinderen van de verdoemenis genoemd worden; want het is geen Evangelie dat zij leren, maar enkel menselijke leer van hun verrichtingen en werken, die wij helaas in alle bisdommen, kloosters en scholen zien en horen.
Ziet, dat betekent: "*Uw Koning komt*." U zoekt Hem niet, maar Hij u. U vindt Hem niet, maar Hij u; de predikers komen immers van Hem, niet van u. Hun prediking komt van Hem, niet van u. Uw geloof komt van Hem, niet van u, en alles, wat het geloof in u werkt, komt van Hem, niet van u; u ziet dus duidelijk als Hij niet komt, zo moet u buiten blijven en waar geen Evangelie is, daar is ook geen God, maar enkel zonde en bederf, de vrije wil mag doen, lijden, maken, leven, hoe zij kan en wil. Daarom vraagt niet, waar men beginnen moet om vroom te worden. Er is geen begin, dan waar uw Koning komt en gepredikt wordt.

Ten zesde wordt gezegd: "*Hij komt tot u*." Tot u, tot u, wat is dat? Is het niet genoeg, dat Hij uw Koning is? Is Hij uw Koning, wat behoeft Hij dan te zeggen dat Hij tot u komt? Maar dit alles wordt door de profeet gezegd, om Christus op het allerlieflijkst uit te beelden en u tot het geloof te lokken. Het is niet genoeg, dat Christus ons van de tirannie en heerschappij van de zonde, de dood en de hel verlost en onze Koning wordt, Hij geeft Zichzelf ook aan ons ten eigendom, opdat alles het onze zij, wat Hij is en heeft, hiervan spreekt Paulus Rom. 8: 32: "*Die ook Zijn eigen Zoon niet gespaard heeft, maar heeft Hem voor ons allen overgegeven, hoe zal Hij ons ook met Hem niet alle dingen schenken?*" Dubbele goederen heeft daarom de dochter Sion van Christus: het eerste is het geloof en de Geest in haar hart, waardoor ze van zonden totaal bevrijd wordt; het tweede is Christus Zelf, zodat zij zich wegens de haar door Christus verleende goederen mag beroemen, alsof alles haar eigendom was, wat Christus Zelf is en heeft, zij mag op Christus als haar erfgoed vertrouwen, zoals Paulus daarvan spreekt in Rom. 8: 2, 3, 4: "*Want de wet des Geestes des levens in Christus Jezus heeft mij vrijgemaakt van de wet der zonde en des doods. Want hetgeen de wet onmogelijk was, omdat zij door het vlees krachteloos was, heeft God, Zijn Zoon zendende in gelijkheid des zondigen vleses, en dat voor de zonde, de zonden veroordeeld in het vlees. Opdat het recht der wet vervuld zou worden in ons, die niet naar het vlees*

wandelen, maar naar de Geest." En 1 Cor. 1: 30: "*Maar uit Hem bent u in Christus Jezus, Die ons geworden is wijsheid van God, en rechtvaardigheid en heiligmaking en verlossing*."
Van deze dubbele goederen spreekt Jes. 40: 1, 2: "*Troost, troost Mijn volk, zal ulieder God zeggen. Spreekt naar het hart van Jeruzalem en roept haar toe, dat haar strijd vervuld is, dat haar ongerechtigheid verzoend is, dat zij van de hand des Heeren dubbel ontvangen heeft voor al haar zonden*." Ziet, dat betekent hier: *Hij komt tot u*, u ten goede, u tot een eigendom. Daardoor, dat Hij uw Koning is, ontvangt u genade in uw hart, opdat Hij u van uw zonde en de dood bevrijdt en Hij wordt dus uw Koning en u Zijn onderdaan. Maar daardoor, dat Hij tot u komt, wordt Hij uw eigendom opdat u de beschikking over Zijn goederen krijgt, als een bruid, die de beschikking krijgt over de goederen van haar bruidegom, door het sieraad, dat Hij aan haar schenkt. O, hoe liefelijk! O, hoe troostvol zijn deze woorden! Wie kan nu benauwd zijn of vrezen voor dood of hel, die deze woorden gelooft en Christus tot zijn eigendom verkrijgt?

Ten zevende: "*Hij komt tot u zachtmoedig*." Op dit woord moet bovenal nauwkeurig gelet worden, daar het het zondige geweten liefderijk troost; want de zonde maakt vanzelfsprekend het geweten vreesachtig, zodat het voor God verschrikt en zich verbergt, zoals Adam in het paradijs deed, en Gods komst niet verdragen kan. Omdat het weet, dat God een vijand van de zonden is en deze streng straft. Daarom vliedt en verschrikt het, waar het God maar hoort noemen, omdat het vreest, dat God het op staande voet zal verdelgen. Opdat nu zulke voorstellingen en zo'n vreesachtigheid ons niet benauwen zou, zo belooft hij hier zeer troostvol, dat deze Koning zachtmoedig komt, alsof hij zeggen wilde: Vliedt en wanhoopt niet, want Hij komt thans niet, zoals Hij eertijds kwam tot Adam, Kaïn, de zondvloed, tot Babel, tot Sodom en tot Gomorra; ook niet, zoals Hij tot Israel kwam op de berg Sinaï; Hij komt niet in toorn, Hij wil niet met u afrekenen, noch schuld invorderen, alle toorn is verdwenen, enkel zachtmoedigheid en goedertierenheid is aanwezig, Hij wil met u nu zo handelen, dat uw hart lust, liefde en vertrouwen in Hem heeft, was u van tevoren voor Hem bevreesd, vlood u van Hem, voortaan zult u zich des te dichter bij Hem houden en bescherming zoeken onder Zijn vleugels.
Ziet, Hij verschijnt als de zachtmoedigheid zelf bij u. Hij is geheel anders, Hij vertoont Zich als Degene, Die het leed doet, dat Hij u ooit door Zijn straffen en gramschap bevreesd gemaakt en op de vlucht heeft gedreven; Hij wil u nu weer vrijmoedig en getroost doen worden, vriendelijk wil Hij u tot Zich leiden. Ziet, dat is, meen ik, het geweten van een arme zondaar troost toespreken, dat is goed van Christus gepredikt en het Evangelie verkondigd. Zulke woorden moeten wel het hart verkwikken, zij moeten alle vrees voor zonde, dood en hel doen verdwijnen, zij moeten een vrij, gerust en goed geweten schenken, dat voortaan met vreugde doet en laat, alles en meer dan men van hem begeert.
De evangelist heeft de woorden van de profeet echter een weinig veranderd; want bij hem luiden ze, Zach. 9: 9: "*Verheug u zeer, gij dochter Sions, juich, u dochter Jeruzalems! Ziet, uw Koning zal u komen, rechtvaardig, en Hij is een Heiland: arm, en rijdende op een ezel en op een veulen, een jong der ezelinnen*." De vermaning tot vreugde en juichen tot de dochter Sions en de dochter Jeruzalems brengt de evangelist met deze korte woorden: "*Zegt de dochter Sions*." De twee woorden rechtvaardig en een helper of heiland heeft hij weggelaten. En waar de profeet zegt: "*Hij is arm*", daar zegt de evangelist: "*Hij is zachtmoedig*"; verder, waar de profeet spreekt: "*Op het veulen der ezelin*" of der ezelinnen, in het meervoud, daar spreekt de evangelist: "*Op een ezelin en een veulen, zijnde een jong ener jukdragende ezelin*", dat is zulk een

ezelin, die dagelijks tot lastdragen en arbeiden gebruikt wordt. Hoe moeten we dit nu rijmen?
Vooreerst moet men weten, dat de bedoeling van de evangelisten niet vereist, alle woorden van de profeten aan te halen. 't Is voldoende, dat ze met hen overeenkomen en de vervulling van hun voorspellingen aantonen, opdat ze ons op de Schrift wijzen, waarin we verder lezen moeten, wat zij weggelaten hebben, opdat wij kunnen zien, dat de profeten niets geschreven hebben, dat niet alles rijk vervuld is. Het is ook natuurlijk, dat, wie het werk en de vervulling voor zich heeft, dat die niet zo nauwkeurig op de woorden, als op de vervulling moet letten. In het vervolg zullen we nog vaak zien, dat de evangelist de profeten met enige verandering aanhaalt. Wat echter zo gebeurt, dat de zin en de bedoeling geen afbreuk wordt gedaan, zoals gezegd is.
Vermaant nu de profeet de dochter Sions en de dochter Jeruzalems tot vreugde en juichen, zo geeft hij maar al te duidelijk te verstaan, dat het komen van deze Koning de grootste troost biedt voor elk zondig geweten. Dat Hij van de Olijfberg komt, geeft dit mede te kennen, 't is, alsof men daarbij zou moeten opmerken, dat deze genade, wegens haar uitnemende grootheid wel een berg van genade genoemd mocht worden, die geen druppel of handvol is, zoals eertijds, maar een overvloedige en overstromende genade, als een berg.
Wanneer voorts de profeet het volk tweemaal noemt, zo horen we de evangelist slechts van de dochter Sions spreken. Dochter Sions en dochter van Jeruzalem is eigenlijk maar één volk, namelijk het volk van die stad, dat gelovig is en Christus aanneemt. Want, zoals we gezegd hebben, de bedoeling van de evangelist is, om zo kort mogelijk te tonen wat er geschreven staat en ons te gebieden, het na te lezen, waar wij het breedvoerig vinden. Maar al wekt de evangelist niet tot vreugde op, zoals de profeet dat doet, al spreekt hij maar eenvoudigweg: zegt de dochter Sions, hij toont echter aan, hoe men zich verheugen, hoe men juichen moet, opdat niet iemand een lichamelijke, maar veeleer een geestelijke vreugde zou verwachten, die men alleen maar door zeggen en horen door het geloof des harten deelachtig wordt; want aan het armoedig binnenrijden van Christus was naar het uiterlijk aanzien, niets heugelijks. Daarom moet men Zijn geestelijk binnenrijden, dat is Zijn zachtmoedigheid, prediken en geloven; dat maakt vrolijk en blij.
Maar dat nu de profeet aan Christus drie titels geeft: "*Arm, rechtvaardig en Heiland*", en de evangelist Hem maar één, namelijk: "*Zachtmoedig*" toeschrijft, dit gebeurt kortheidshalve, omdat de evangelist meer tonen dan verklaren wil. Het lijkt mij, dat de Heilige Geest de apostelen de Schriftplaatsen daarom zo heeft laten verkorten, opdat Hij ons bij de loutere Schrift alleen wil houden en dat Hij aan de aanstaande uitleggers daarvan, die buiten de Schrift veel woorden gebruiken en ons daarmee ongemerkt van de zuivere Schrift naar de leer van mensen trekken, geen voorbeeld zou geven, alsof Hij zeggen wilde: "Zou Ik de Schrift uitbreiden, haalde Ik ze in het geheel aan, zo zal iedereen volgens dit voorbeeld handelen. En dan zou het gebeuren dat men Mijn Schrift meer in andere boeken, dan in Mijn boek zou zoeken; het boeken schrijven zou geen einde nemen en Mijn boek zou verborgen worden, zoals het immers gebeurd is. Daarom, opdat Ik ze in Mijn boek behoud, wil Ik de aangehaalde Schriftplaatsen verkorten, om hen zo naar het oorspronkelijke boek te lokken, waarin ze uitgebreider en in zijn geheel te vinden zijn en het dus niet nodig geoordeeld zou worden, voor elk een afzonderlijk boek te maken en het eerste te verlaten."
Wij zien dus, dat het de bedoeling van de evangelisten en apostelen, in het gehele Nieuwe Testament is, om ons met ernst en ijver op het Oude Testament te wijzen, dat door hen slechts alleen Heilige Schrift genoemd wordt; want het Nieuwe Testament

moet eigenlijk slechts lichamelijk en levend woord zijn en geen geschreven woord. Daarom heeft Christus Zelf niets geschreven, zoals we op de dag van Epiphanias[7] zullen horen.
Maar in het Hebreeuws hebben de woorden *arm en zachtmoedig* bijna dezelfde betekenis, daardoor wordt niet iemand aangeduid, die gebrek aan geld en goed heeft, maar die ellendig van hart en vernederd is, bij wie men zeker geen toorn, noch hoogmoed, maar enkel zachtmoedigheid en mededogen vindt. En willen wij volkomen zien, wat dit woord betekent, dan kunnen wij dit het best in het Lukas Evangelie zien, die schrijft, dat Christus bij Zijn binnenrijden over Jeruzalem geweend en haar beklaagd heeft.
Zoals u nu ziet, dat Christus Zich gedraagt, dat betekent het woord arm of zachtmoedig. Maar hoe gedraagt Zich Christus? Zijn hart is vol leed en medelijden over Jeruzalem. Er is totaal geen toorn en wraakzucht in Hem, veeleer weent Hij uit louter zachtmoedigheid over het verderf van Zijn vijanden. Er was niemand, hoe goddeloos hij ook mocht zijn, die Hij toen enig leed zou hebben aangedaan of toegewenst. Zijn leeddragen maakte Hem zo zachtmoedig, dat Hij aan geen toorn, aan geen hoogmoed, aan geen dreigen, aan geen wreken denkt, maar Hij toont veeleer enkel mededogen en genegenheid. Ziet, dat noemt de profeet hier arm, de evangelist zachtmoedig. Zalig is hij, die Christus zo kent en in Hem gelooft, want hij kan immers niet vrezen voor Hem, maar hij moet een vrij en troostvol vertrouwen en toegang tot Hem hebben. Die ontbreekt hem ook niet; want zoals hij gelooft, zo zal hij het vinden. Deze woorden liegen en bedriegen niet.

Het woord *rechtvaardig* moet hier niet opgevat worden als de rechtvaardigheid, waarmee God oordeelt, of als Gods strenge gerechtigheid. Want indien Christus daarmee tot ons zou komen, wie zou voor haar bestaan? Wie zou Hem kunnen ontvangen en aannemen, daar de heiligen zelf niet voor haar kunnen bestaan. Dan zou de vreugde, blijdschap en liefde over dit binnenrijden veranderd worden in de grootste vrees en schrik. Daarom moet het enkel genade heten, waardoor Hij ons rechtvaardig maakt. Ik wilde wel, dat het woordje justus, justitia in de Schrift nog nooit voor de strenge rechterlijke gerechtigheid in het Duits was gebruikt; want het betekent eigenlijk rechtschapen en rechtschapenheid. En als we in het Duits zeggen: hij is een rechtschapen man, dan zegt de Schrift: hij is justus, rechtvaardig. Maar Gods strenge gerechtigheid wordt in de Schrift ernstig gericht genoemd.
Daarom moet men de woorden van de profeet hier zo opvatten: *uw Koning komt tot u rechtvaardig of rechtschapen.* Dat is, Hij komt opdat Hij u door Zichzelf en Zijn genade rechtschapen zou maken, wel wetend, dat u niet rechtschapen bent. Uw rechtschapenheid zal niet door uw doen, maar door Zijn genade en gave bestaan, opdat u uit Hem rechtvaardig of rechtschapen zijt. Zo spreekt Paulus in Rom. 3: 26: "*Opdat Hij rechtvaardig zij en rechtvaardigende degene, die uit het geloof van Jezus is*." Dat wil in het Duits zeggen: Christus is alleen rechtvaardig voor God en Hij maakt ook alleen rechtvaardig. Ook Rom. 1: 17: "*Want de rechtvaardigheid Gods wordt in hetzelve geopenbaard*." Dat is in het Duits de rechtschapenheid Gods, namelijk Zijn genade en barmhartigheid, waardoor Hij ons rechtvaardig maakt, wordt in het Evangelie gepredikt. Zo ziet u, ziet ook in deze woorden van de profeet dat Christus gepredikt wordt tot rechtvaardigheid van ons, dat Hij rechtschapen en rechtvaardig tot ons komt, opdat wij door Hem rechtschapen en rechtvaardig in het geloof zouden worden.

[7] Driekoningen, 6 januari.

Hierop moet u aandachtig letten, als u in de Schrift het woordje Gods gerechtigheid vindt, zo moet u daaronder niet Gods eigenlijke inwendige gerechtigheid verstaan, zoals de papisten en vele kerkvaders gedwaald hebben; anders zou u daarvoor verschrikken. Maar u moet weten, dat het volgens de gewoonte van de Schrift betekent: Gods uitgegoten genade en barmhartigheid door Christus in ons, waardoor wij door Hem rechtschapen en rechtvaardig geoordeeld worden. Deze wordt daarom Gods gerechtigheid of rechtschapenheid genoemd, omdat God, en niet wij, die door genade in ons werkt, zo wordt ook Gods werk, Gods wijsheid, Gods sterkte, Gods woord, Gods mond genoemd, wat Hij in ons werkt en spreekt. Dit alles bewijst Paulus duidelijk in Rom. 1: 16: "*Want ik schaam mij des Evangelies van Christus niet; want het is een kracht Gods*." Dat wil zeggen, die in ons werkt en ons sterkt, tot zaligheid een ieder die gelooft. Want Gods gerechtigheid wordt daarin geopenbaard, zoals geschreven staat in Gal. 3: 11: "*Want de rechtvaardige zal uit het geloof leven*." Hier ziet u, dat hij van de gerechtigheid des geloofs spreekt en die noemt hij Gods gerechtigheid, in het Evangelie verkondigd. Daar het Evangelie niets anders leert, dan dat ieder, die gelooft, die heeft genade, is rechtvaardig voor God en wordt zalig.
Zo moet u ook opvatten, wat in Ps. 31: 2 geschreven staat: "*Help mij uit door Uw gerechtigheid*", dat is: met Uw genade, die mij rechtschapen en rechtvaardig maakt. Dat hier het woord rechtvaardig zo moet worden opgevat, bewijst het volgende woord helper, Heiland of Zaligmaker; want indien Christus met Zijn strenge gerechtigheid zou komen, zou Hij niemand zalig maken, maar allen verdoemen, daar allen zondaars en onrechtvaardigen zijn. Maar nu komt Hij om niet alleen rechtschapenen rechtvaardig, maar ook zalig te maken, allen, die Hem aannemen, aangezien Hij alleen de Rechtvaardige en de Heiland is, Die uit enkel onverdiende zachtmoedigheid en goedgunstigheid aan alle zondaren genadig aangeboden wordt.
Maar wanneer de evangelist de ezelin een werkende of lastdragende noemt, zo heeft hij daardoor aangewezen, wat het voor een ezelin is geweest, waarvan de profeet spreekt, alsof hij zei: Die voorspelling is vervuld in deze ezelin die lastdragende was. Het was geen bijzondere ezelin, daarvoor grootgebracht, zoals naar landsgebruik, de rijezels afgericht werden. Zo heel eenvoudig is het met de vervulling toegegaan. En dat de profeet zegt: "*Der ezelinnen*", alsof dit veulen van veel ezelinnen geweest zou zijn, betekent, dat het een veulen geweest is, zoals de ezelinnen het hebben en dat het geen paardeveulen was.

II. VAN DE GOEDE WERKEN

Dit mag voldoende zijn voor het eerste gedeelte, van het geloof. Nu komen we tot het tweede deel, tot de goede werken, om in aanmerking te nemen dat wij Christus niet alleen voor een gave ontvangen door het geloof, maar ook tot een voorbeeld van de liefde jegens onze naaste, die wij dienen en goed moeten doen, zoals Christus ons doet. Het geloof brengt en schenkt u Christus tot een eigendom met al Zijn goederen. De liefde geeft u aan uw naaste met al uw goederen en in deze beide bestaat een absoluut christelijk leven, daarna volgt dan lijden en vervolging, terwille van dit geloof, terwille van deze liefde; en daaruit ontspringt de hoop in geduld.
Nu vraagt u misschien: wat het voor goede werken zijn, die u uw naaste doen moet; hierop antwoord ik: dat zij geen naam hebben. Maar zoals de goede werken, die Christus aan u bewijst, geen naam hebben, zo moeten en mogen de goede werken, die u uw naaste schuldig bent, geen naam hebben.
Waaraan zal men dan de goede werken kennen?
Antwoord: Ze hebben daarom geen naam, opdat geen onderscheid en verdeeldheid zou ontstaan en u dus sommige wel en sommige niet zou doen. U bent verplicht u

geheel en al ten dienste van uw naaste over te geven met alles wat in uw vermogen is, zoals Christus niet alleen voor u gebeden en gevast heeft. Bidden en vasten alleen is het werk niet, dat Hij gedaan heeft, maar Hij heeft Zichzelf voor u gegeven met bidden, vasten, alle werken en lijden, zo, dat niets aan en in Hem is, dat niet het uwe en aan u gedaan is. Evenzo is dat uw goed werk niet, dat u aalmoezen geeft en bidt, maar als u zich geheel aan uw naaste overgeeft en hem dient, waar hij u nodig heeft en u in staat bent, hetzij met aalmoezen, bidden, arbeiden, vasten, raad geven, troosten, leren, vermanen, bestraffen, verontschuldigen, kleden, spijzen, hetzij ten laatste ook met voor hem te lijden en te sterven. Zegt mij, waar zijn thans zulke werken in de christenheid?

Gave God, dat ik een donderende stem had, dat ik in de hele wereld gehoord werd en dat ik het woordje, goede werken, uit het hart, mond en oren van alle mensen en uit boeken scheuren of tenminste een goed begrip daarvan kon geven. De hele wereld zingt en spreekt, schrijft en denkt over goede werken, alle predicaties gaan over goede werken; alle kloosters, alle abdijen, de hele wereld doet alsof zij goede werken verricht, iedereen wil met goede werken van doen hebben. En er gebeuren toch nergens goede werken, ja, niemand weet iets daarvan. Ach, dat alle predikstoelen in vuur en as lagen: Hoe verleidt men het volk met de goede werken. Goede werken noemen zij die werken, die God niet geboden heeft, zoals: bedevaarten doen, de heiligen ter ere vasten, kerken bouwen en versieren, missen lezen en vigiliën[8] houden, rozenkransen bidden, veel babbelen en kwetteren in de kerken, monnik, non, priester worden, ongewone spijze, kleren en plaatsen gebruiken, en wie kan al die gruwelijke gruwelen en verleidingen verhalen? En dat is de heerschappij en de heiligheid van de paus.

Hebt u nu oren, die horen en een hart, dat opmerken kan, zo hoort toch en leert, om Gods wil wat goede werken zijn en heten. Een goed werk wordt daarom goed genoemd, omdat het nuttig is, goed doet en helpt diegene, aan wie het gedaan wordt; waarom zou het anders goed heten? Er is een onderscheid tussen goede werken en grote, lange, vele, heerlijke werken. Indien u een grote steen verwerkt, dat is een groot werk; maar voor wie is het nuttig en goed? Indien u goed springen, lopen en steken kunt, dat is een mooi en fraai werk; maar voor wie is het nuttig en goed? Voor wie helpt het, dat u een kostelijk kleed draagt en een heerlijk huis bouwt?

En om op onze zaken te komen; voor wie brengt het voordeel, dat u zilver en goud op de muren, stenen en het hout van de kerken smeert? Wie is er beter van geworden, al hadden alle dorpen 10 klokken, die zo groot waren als die te Erfurt? Voor wie dient het, dat alle huizen abdijen en kloosters waren, zo kostbaar als Salomo's tempel? Voor wie helpt het, dat u ter ere van St. Catharina, St. Martinus, of van deze of gene heilige vast? Voor wie is het van nut of u heel of half geschoren, grijze of zwarte monnikspijen draagt? Wat kan het baten, dat alle mensen alle uren missen lieten lezen? Al werd zoals te Meissen in een kerk dag en nacht zonder ophouden gezongen, wie was daarmee gediend? Al was het, dat in alle kerken meer zilver, beelden en kleinodiën waren dan in Halle en Wittenberg, wie zou daardoor geholpen zijn? Dwaasheid en verleiding is het alles. Door leugens van mensen uitgevonden en goede werken genoemd; daarvan zegt men, dat men God daarmede dient en voor de mensen en hun zonden bidt, net, alsof God met ons bezit geholpen en Zijn heiligen onze werken nodig hadden. Stok en steen zijn niet zo onnozel en dwaas als wij. Een boom draagt vruchten niet voor zichzelf, maar voor mensen en beesten: dat zijn zijn goede werken.

---

[8] Nachtwaken bij een overledene voor de begrafenis.

Hoort daarom, wat Christus van de goede werken zegt in Matth. 7: 12: "*Alle dingen dan, die u wilt, dat u de mensen zouden doen, doet u hun ook alzo; want dat is de wet en de profeten.*" Hoort u niet, wat het kort begrip van de wet en de profeten is? God en Zijn heiligen moet u niet goed doen, zij hebben het niet nodig, en nog minder hout en steen, want daaraan is het niet besteed, maar de mensen, de mensen, de mensen; hoort u niet, de mensen moet u alles doen, wat u aan uzelf gedaan wilt hebben.

Ik zou vast en zeker niet willen, dat u voor mij een kerk of toren zou bouwen, of klokken liet gieten. Ik zou niet willen, dat u voor mij een orgel met veertien registers en tien dubbel fluitwerk maakte; daarvan zou ik noch eten noch drinken, mijn vrouw noch kind kunnen verzorgen, huis noch akker in stand kunnen houden. U zou mij mijn ogen van verbazing kunnen doen opensperren en mijn oren kietelen, maar wat geef ik mijn kinderen? Waar blijft mijn nooddruft? O, dwaasheid: en wat meer is? Bisschoppen en vorsten, die het zouden moeten beletten, zijn de voornaamsten bij deze dwaasheden en een blinde leidt de andere. De mensen komen mij voor als jonge meisjes die met poppen spelen en jongens die op stokken rijden. Waarlijk het zijn echte kinderen, poppenspeelsters en stokruiters.

Daarom let er op, dat u God en de heiligen geen goed behoeft te doen, u moet alleen maar van God goede dingen halen, zoeken, bidden en door het geloof ontvangen. Christus heeft alles voor u gedaan en uitgewerkt, de zonde heeft Hij betaald, genade, leven en zaligheid heeft Hij voor u verworven; weest met Hem tevreden. Weest erop bedacht, Hem meer en meer in u te brengen en uw geloof te versterken. Al het goede, dat u in heel uw leven kunt doen, moet u zo inrichten, dat het goed is. Maar dan is het pas goed als het andere mensen dient en niet u zelf; want u hebt de goede werken niet nodig, daar Christus voor u alles gedaan en gegeven heeft, wat u hier en hiernamaals zoudt kunnen zoeken en begeren, het zij vergeving van de zonden, verdienen van de zaligheid, of hoe het mag het en. Bemerkt u, dat u een werk voor God, de heiligen of voor uzelf en niet alleen voor uw naaste doet, zo weet, dat dat werk niet goed is.

Dientengevolge moet een man zijn vrouw en kind, de vrouw de man, kinderen de ouders, knechten de heren, heren de knechten, overheden de onderdanen, onderdanen de overheid en een ieder de ander, de vijanden zelfs dienen en liefhebben, spreken, doen, horen, lijden en sterven, zodat altijd de één de hand, mond, oog, voet, ja hart en moed van de ander is. Dat zijn pas christelijke, natuurlijke, goede werken, die zonder ophouden altijd, overal, jegens alle personen kunnen en moeten gedaan worden. Zo ziet u dan, dat de werken van de papisten in orgels, zingen, kleden, luiden, wierook aansteken, besprengen, bedevaarten maken, vasten enz. wel fraaie, grote, vele, lange, brede, dikke werken zijn, maar daar zit geen goed, nuttig noch heilzaam werk in, zodat men van hen wel zeggen kan, wat in het spreekwoord wordt uitgedrukt: Het lijkt mooi, maar deugt totaal niet.

Maar nu moet u u voor hun spitsvondigheden in acht nemen, als zij zeggen: Ja, al zijn die werken voor de naaste niet lichamelijk van nut, zo zijn ze toch geestelijk en heilzaam voor zijn ziel, aangezien God daarmee gediend, verzoend en Zijn genade verkregen wordt. Hier is het tijd, dat ik moet zeggen: U liegt het, zo wijd als uw mond is; God wordt niet door werken, maar door het geloof gediend. Het geloof moet alles, dat tussen God en ons gebeuren moet, doen. Dat geloof kan wel meer doen in een molenaarsknecht, dan in alle papisten; het kan meer verkrijgen dan alle papen en monniken met hun orgels en schijnvertoon, al hadden ze meer orgels dan thans pijpen daarin zijn.

Wie het geloof bezit, die kan voor een ander bidden; wie het niet heeft, die kan in 't geheel niet bidden. Daarom is het een echte duivelse leugen, als men meent dat zo'n uiterlijke pracht en praal geestelijk nuttig en heilzaam is. Een molenaarsmeid doet

meer goed en heeft er meer profijt van, als ze gelooft, al haalt zij slechts de zak van de ezel en ik zou er liever op vertrouwen, dan op alle monniken en papen al was het, dat zij dag en nacht uit alle macht zongen en zich ten bloede toe kastijdden. U grote, onnozele dwazen, wilt u de mensen helpen met uw goddeloos leven en het uitdelen van geestelijke goederen, daar er nochtans op aarde geen ellendiger, behoeftiger en goddelozer volk is, dan u? Men moest u met het volste recht niet geestelijk, maar goddeloos noemen[9].

Ziet, zulke goede werken leert hier Christus door Zijn voorbeeld. Zegt mij eens, wat doet Hij hier om Zichzelf nut en voordeel te brengen? De profeet geeft alles aan de dochter Sions, zeggend: "Hij komt tot u, en dat Hij rechtvaardig, als een Helper en zachtmoedig komt, dat gaat u aan", het gebeurt, opdat Hij u rechtvaardig en zalig maakt. Niemand had Hem daarom gebeden of daarvoor geroepen, vrijwillig, vanuit Zichzelf uit louter liefde, komt Hij, om goed te doen, nuttig en heilzaam te zijn.
Niet iets, maar alles heeft Hij gedaan, namelijk zoveel, als er toe nodig is, om de mensen rechtvaardig en zalig te maken. Maar rechtvaardig en zalig maken behelst het verlossen van zonden, dood en hel en zo handelt Hij niet alleen met Zijn vrienden, maar ook met Zijn vijanden, ja met Zijn vijanden alleen en dat zo van harte, dat Hij over hen weent, die Hem dat goede werk niet willen laten doen en Hem niet ontvangen. Hun zonden uit te delgen, de dood en de hel te overwinnen en hen rechtvaardig en zalig te maken, daaraan waagt Hij alles, wat Hij is en heeft, niets behoudt Hij voor Zichzelf, Hij is ermee tevreden, dat Hij eerst God heeft en zalig is, Hij dient dus ons alleen, naar de wil van Zijn Vader, Die wilde dat Hij dit deed.
Ziet nu of Hij de wet niet vervuld heeft: "*Al wat u wilt, dat u de mensen doen, doet u hun dat ook*." Is het niet waar, dat een ieder uit de grond van zijn hart wilde, dat een ander voor zijn zonde borg werd, die op zich nam en uitdelgde, opdat zijn geweten niet meer zou knagen en hij hem van de dood en de hel bevrijden en verlossen zou. Wat begeert toch iemand hartgrondiger, dan dat hij van de dood en hel ontslagen zou zijn! Wie zou niet gaarne zonder zonde zijn en een goed, onbezwaard geweten voor God hebben? Zien wij niet hoe alle mensen door bidden en vasten, door bedevaarten en stichtingen, door de werken van de monniken en papen daarnaar streven? Wie spoort hen aan? 't Zijn de zonde, de dood en de hel, daartegen zouden ze gaarne beveiligd zijn. En zou er aan het eind van de wereld een geneesmeester zijn, die dat zou kunnen bewerken, alle landen zouden woest worden en een ieder zou naar die geneesmeester lopen en voor die reis gaarne bezit, lijf en leven wagen.
En indien Christus Zelf in handen van dood, zonde en hel lag, zo zou Hij ook wensen, dat Hem iemand daaruit hielp, Zijn zonde wegnam en Hem een goed geweten verschafte. Daar Hij dat nu door anderen bij Hem gedaan zou willen hebben, zo gaat IIij voort en doet dat bij anderen, zoals de wet zegt en Hij wordt Borg voor onze zonde, Hij gaat in de dood en overwint voor ons zonde, dood en hel, opdat voortaan allen, die in Hem geloven en Zijn Naam aanroepen rechtvaardig en zalig zijn zullen, opdat zij zonder zonde en dood, een goed, onbezwaard, veilig en niet verschrikt, zalig geweten eeuwig hebben, zoals Hij spreekt in Johannes 8: 51: "*Voorwaar, voorwaar zeg Ik u, zo iemand Mijn Woord zal bewaard hebben, die zal de dood niet zien in der eeuwigheid*." En in Johannes 11: 25: "*Jezus zeide tot haar: Ik ben de Opstanding en het Leven; die in Mij gelooft, zal leven, al ware hij ook gestorven*."
Ziet, dat is die grote vreugde, waartoe de profeet vermaant, zeggend: "*Gij dochter Sions verheug u zeer en u dochter Jeruzalem juicht*." Dat is de rechtvaardigheid en het

[9] Woordspeling: "geistlich" en "geistlos".

heil, waarvoor deze Heiland en Koning komt. Dat zijn Zijn goede werken die Hij voor ons gedaan heeft, om de wet te vervullen. Daarom is het sterven van de christgelovigen niet een sterven, maar een slaap; want zij zien en smaken de dood niet, zoals Christus hier spreekt, waarvan ook Ps. 4: 9 gewaagt: "*Ik zal in vrede tezamen nederliggen en slapen, want Gij, o Heere, alleen zult mij doen zeker wonen*." Daarom wordt ook de dood een slaap genoemd in de Schrift.

Maar de papisten en hun leerlingen, die de dood, de zonde en de hel met werken en boetedoening willen ontlopen, die moeten daar eeuwig blijven; want zij ontzien zich niet, datgene zelf te doen, wat Christus alleen gedaan heeft en kon doen, van Wie zij het door het geloof behoorden te verwachten. En zo komt het, dat dat verkeerde en zinneloze volk, die werken ten dienste van Christus en Zijn heiligen doet, die het aan zijn naaste behoorde te doen. En zo willen ze bij zichzelf vinden, wat ze door het geloof bij Christus behoorden te zoeken en zij zijn tenslotte zo ver gekomen, dat zij aan steen en hout, aan klokken en rook besteden, wat zij ten voordele van hun naaste moesten gebruiken, zo zijn ze voortdurend bezig, God en Zijn heiligen veel goeds te doen, zij vasten voor hen en houden de getijden[10] voor hen, terwijl ze hun naaste laten varen voor wat hij is, denkend: och, dat wij onszelf eerst geholpen hadden! En dan komt eindelijk de paus en verkoopt hun zijn koopwaar en aflaatbrieven en leidt ze regelrecht naar de hemel, niet naar Gods hemel, maar naar de hemel van de paus, dat is naar de afgrond van de hel.

Ziet, dat is de vrucht van het ongeloof en van het niet erkennen van Christus. Dat is onze beloning, dat wij het Evangelie minachten en leer van mensen op de troon gezet hebben. Ik zeg nog eens, ik wenste wel, dat alle preekstoelen in het vuur lagen, tegelijk met alle kloosters, abdijen, kerken, kluizenaarswoningen en kapellen en dat ze enkel stof en as waren, vanwege de gruwelijke verleiding van arme zielen.

Ziet, nu weet u, wat goede werken zijn. Bedenkt dat nu goed en gedraagt u daarnaar, wat uw zonden, de dood en de hel betreft. Daar moet u beslist niets aan doen; want u kunt u niets verwerven, uw goede werken zijn daarvoor waardeloos, u moet een Ander daar laten werken. Christus Zelf komen eigenlijk de werken toe. U moet Hem laten, wat in deze woorden van Hem gezegd wordt, dat Hij de Koning van Sion is, Die daar komt, dat Hij alleen de rechtvaardige Heiland is. Aan Hem en in Hem moet u de zonde en de dood verdelgen door het geloof. Wacht u daarom voor degenen, die u leren werken doen en uw eigen zonden uitdelgen.

Brengen zij hier enige Schriftplaatsen tegen in, zoals wanneer Daniël zegt in Dan. 4: 27: "*Breekt uw ongerechtigheden af door genade te bewijzen aan de ellendigen*", en Petrus in 1 Petrus 4: 8: "*Maar vooral hebt vurige liefde tot elkander; want de liefde zal menigte van zonden bedekken*", en dergelijke plaatsen, zo weest wijs; want zulke plaatsen bewijzen niet, dat de werken zonden uitdelgen of dat ze konden voldoen, immers dat zou niet anders zijn, dan Christus deze woorden en Zijn binnenrijden betwisten en al Zijn werken verloochenen, maar ze geven dit te kennen, dat zulke werken een zeker teken zijn van het geloof, dat Christus de overwinning over zonde en dood verkregen heeft. Want het is onmogelijk, dat diegene, die gelooft dat Christus zijn rechtvaardige Heiland is, geen liefde en goede werken tonen zou. En wie geen goede werken doet, geen liefde toont, zeker is het, dat bij hem geen geloof is. Daarom kent de mens aan zijn vruchten, wat voor een boom hij is en door de liefde en goede werken wordt hij verzekerd, dat Christus in hem is en dat hij in Hem gelooft. Zoals ook Petrus zegt in 2 Petrus 1: 10: "*Daarom, broeders, benaarstigt u te meer om uw roeping en verkiezing vastte maken*", dat is: als u ijverig bent in goede werken, zo

[10] Getijden: gebeden van het kerkelijk brevier, die op bepaalde tijden gezongen of gebeden worden.

krijgt u zekerheid en kunt niet twijfelen, dat God u geroepen en uitverkoren heeft.
Heel anders dan de liefde, delgt het geloof de zonde uit: het geloof delgt door de daad alleen de zonden uit, maar de liefde en de goede werken bekrachtigen en bewijzen, dat het geloof dit gedaan heeft en dat het aanwezig is. En daarom mag Paulus zeggen in 1 Cor. 13: 2: "*En al ware het dat ik al het geloof had, zodat ik bergen verzette, en de liefde niet had, zo ware ik niets*." Waarom? Zonder twijfel, omdat het geloof niet aanwezig is, waar de liefde niet is; want zij blijven niet gescheiden. Daarom ziet toe, dwaalt niet en laat u niet van het geloof naar de werken brengen.
Men is schuldig goede werken te doen, maar niet op deze, maar op de werken van Christus moet men zijn vertrouwen vestigen en de zonde, de dood en de hel moet men niet met onze werken aantasten, men moet van zichzelf af en heenwijzen naar de rechtvaardige Heiland, naar de Koning van Sion, Die op de ezel rijdt; Die weet met de zonde, de dood en de hel om te gaan. Hij is het, Die de zonde doodt, de dood worgt en de hel verslindt; laat daarom Die man met die dingen bezig zijn en besteedt u uw werken aan uw naaste, opdat u zo een onwrikbaar teken van het geloof in Uw Heiland en Zondenvernieler hebt. Zo zullen de liefde en de goede werken de zonde ook voor uzelf uitdelgen, opdat u gewaar wordt, hoe het geloof deze voor God uitdelgt, zonder dat u het bespeurt.

III. VAN DE GEESTELIJKE BETEKENIS
Laat ons nu het derde deel, namelijk de verborgen of geestelijke betekenis behandelen. Hier moet men weten, dat al het lichamelijk wandelen en reizen van Christus Zijn geestelijke weg aanduidt, zodat Zijn lichamelijk gaan het Evangelie en het geloof betekent; want zoals Hij met Zijn lichamelijke voeten van de ene plaats naar de andere gegaan is, zo is Hij door het prediken in de hele wereld gekomen. Zeer fraai toont daarom dit Evangelie, wat Evangelie is, hoe het gepredikt moet worden, wat het in de wereld doet en uitwerkt; dat willen we van stuk tot stuk bezien.

"*En als zij nu Jeruzalem genaakten en gekomen waren te Beth-fagé, aan de Olijfberg*." Alle apostelen zeggen, dat Christus in de laatste tijd van de wereld mens geworden is en dat het Evangelie de laatste predicatie zal zijn. 1 Johannes 2: 18: "*Kinderkens, het is de laatste ure; en gelijk u gehoord hebt dat de antichrist komt, zo zijn ook nu vele antichristen geworden; waaruit wij kennen dat het de laatste ure is*." Hij noemt hier de tegen-christus, die men nu de eindchrist in het Duits noemt.
Maar antichristus in het Grieks betekent een tegen-christus, die tegen de ware Christus leert en handelt; daarom heb ik het in het Duits vertaald door tegen-christus, zoals het ook vertaald moet worden. Want eind-christ is niet juist. Zo ook 1 Cor. 10: 11: "*En deze dingen alle zijn hun lieden overkomen tot voorbeelden; en zijn beschreven tot waarschuwing van ons, op dewelke de einden der eeuwen gekomen zijn*." Daarom, zoals de profeten voor de eerste komst van Christus gekomen zijn, zo zijn de apostelen Gods laatste boden, gezonden voor de laatste komst en de jongste dag, dat zij die, zoals ze dan ook doen, vlijtig zouden verkondigen. Daarop wijst hier Christus, daar Hij Zijn jongeren niet eerder uitzendt om de ezelin te halen, dan toen Hij nabij Jeruzalem gekomen was, dat Hij aanstonds zou binnentrekken, zo ook is het Evangelie door de apostelen in de gehele wereld verkondigd, kort voor de jongste dag, op welke Christus met de Zijnen in het eeuwige Jeruzalem zal en moet binnengaan.
Dat klopt met het woordje Beth-fagé, dat, zoals sommigen zeggen, in het Duits mondhuis heet: want Paulus zegt in Rom. 1: 2: "*Hetwelk Hij tevoren beloofd had door Zijn profeten, in de heilige Schriften*." Maar het werd niet mondeling en openbaar gepredikt, voordat Christus kwam en Zijn apostelen uitzond. Daarom is de kerk een

mondhuis en geen pennenhuis: want sinds de komst van Christus is het Evangelie mondeling gepredikt, hetwelk van tevoren in de boeken Schriftelijk verborgen lag.
Zo is ook de aard van het Nieuwe Testament en het Evangelie, dat het mondeling en met een levende stem gepredikt en verbreid moet worden. Christus Zelf heeft ook niets geschreven, noch bevolen om te schrijven, maar om mondeling te prediken. Daarom zijn de apostelen niet gezonden voordat Christus te "Mondhuis" gekomen was, dat wil zeggen: voordat het tijd was, mondeling te prediken en het Evangelie uit de dode Schrift en pennen in levende stem en mond te brengen. Van die tijd af heet de kerk terecht Beth-fagé, omdat ze de levende stem van het Evangelie heeft en hoort.

De Olijfberg betekent Gods grote genade en barmhartigheid, waaruit de apostelen gezonden en het Evangelie voortgebracht is. Wij zien immers uit hetgeen wij boven gezegd hebben, welk een onuitsprekelijke genade het is, dat wij Christus als onze rechtvaardige Koning en Heiland erkennen en deelachtig geworden zijn. Hij begint Zijn uitzenden niet in het open veld, noch op een dorre, onvruchtbare berg, maar op de Olijfberg, om de hele wereld te tonen, uit welk een barmhartigheid Hij zo'n grote genade zendt, zodat ook de profeet in Ps. 36:7 zo'n genade van God, bergen noemt: "*Uw gerechtigheid is als de bergen Gods*", dat is: groot, opgehoopt, rijkelijk en overvloedig, zodat iedereen dat wel begrijpen kan, die bedenkt, wat het is, dat Christus de zonde, de hel en de dood voor ons draagt en overwint en alles voor ons doet, wat tot onze zaligheid nodig is, laat ons niets daarbij doen dan dit, dat wij ons oefenen in het liefhebben van onze naaste en beproeven, of wij zulk een geloof in Hem hebben of niet. Zo zien wij, dat Olijfberg te kennen geeft, hoe het Evangelie niet eerder gepredikt of uitgezonden werd, dan toen de tijd van de genade kwam; vanaf die tijd af aan gaat de grote genade door middel van de apostelen uit in de gehele wereld.
"*Zond Jezus twee discipelen, zeggende tot hen: Gaat heen in het vlek, dat tegen u over ligt* (voor u ligt)."
Door die twee jongeren worden alle apostelen en predikanten uitgebeeld, die in de wereld gezonden zijn en dit daarom, opdat de evangelische predicatie twee getuigen heeft zoals Paulus zegt Rom. 3:21: "*Maar nu is de rechtvaardigheid Gods geopenbaard geworden zonder de wet, hebbende getuigenis van de wet en de profeten*." Wij zien dus hoe de apostelen altijd de wet en de profeten, die van Christus geprofeteerd hebben, aanhalen, opdat gehandeld zou worden naar wat Mozes in Deut. 17: 6 en Christus in Matth. 18: 16 zeggen: "*Opdat in de mond van twee of drie getuigen alle woord besta*."
Dat Hij echter de grote stad Jeruzalem een dorp noemt, daarenboven haar naam verzwijgt, gebeurt omdat de naam Jeruzalem een heilige betekenis heeft, namelijk: het hemelrijk en de zaligheid is het geestelijk Jeruzalem, waarin Christus binnenreed. Maar de apostelen worden in de wereld onder hun vijanden gezonden, die geen naam hebben.
En de Heere troost en sterkt hiermede de apostelen en alle predikers, dat Hij die grote stad een *vlek* noemt en daarvan zegt, die tegen[11] u is, alsof Hij zeggen wilde, wat Hij in Matth. 10: 16 zegt: "*Ziet, Ik zend u als schapen in 't midden der wolven*." Ik zend u in de wereld, die tegen u is, wat een grote zaak schijnt te zijn; want daar zijn veel koningen, vorsten, geleerden en rijken en alles wat in de wereld groot is en iets betekent, dat is tegen u, zoals Hij ook zegt in Matth. 10: 22: "*En u zult van allen gehaat worden om Mijn Naam*." Maar vreest niet, gaat maar heen, 't is nauwelijks een dorp; laat u al dat grote aanzien niet van de wijs brengen, predikt vrijuit daartegen.

[11] Luther vertaalt naar de Vulgaat, waar "contra" staat, dat wijst op het tegenover liggen en op het weerstaan.

Want het is niet mogelijk, dat diegene, die de evangelische waarheid predikt, vreest voor de grote heren, dat hij niet alles gering acht wat de wereld oordeelt groot te zijn. Hier is besloten, dat dit dorp tegen de apostelen is; daarom moeten zij zich niet verwonderen, dat de grote, hoge, rijke, wijze, heilige klassen hun woord niet aannemen. Het moet zo zijn, het dorp moet tegen hen zijn. Anderzijds moeten de apostelen hen verachten en bij hen binnengaan; want de Heere wil geen vleiers tot predikers hebben, daar Hij niet zegt: Gaat om het dorp of daar langs. Nee, niet er omheen of er langs, maar naar binnen! Gaat vrijmoedig bij hen aan en zegt hun wat zij niet gaarne horen, die u aandoen, wat ze gaarne zien.
O hoe weinigen vindt men er tegenwoordig, die zo het dorp ingaan, dat hen vijandig gezind is. Gaarne gaan wij in steden, die ons goedgezind zijn. De Heere had ook hier wel kunnen zeggen: Gaat heen in de stad, die voor u ligt; dat zou ook wel zo gebruikelijk zijn geweest. Maar Hij wilde deze verborgenheid van het predikambt aantonen. Daarom spreekt Hij zo ongebruikelijk: *Gaat heen in het vlek, dat tegen u is*. Dat is: predikt hun, die u vervolgen en doden zullen. Zulk een dank zult u verkrijgen en geen pogingen doen om hen te behagen; want dat doen huichelaars en geen evangelische predikers.

En u zult terstond een ezelin gebonden vinden en een veulen met haar; ontbindt ze en brengt ze tot Mij.
Dat is mede tot troost van de predikers gezegd, opdat ze niet bekommerd zullen zijn wie hen geloven en aannemen zullen; want het is besloten Jes. 55: 11: "*Alzo zal Mijn Woord dat uit Mijn mond uitgaat, ook zijn, het zal niet ledig tot Mij wederkeren*." En Paulus zegt in Col. 1: 6: "*Hetwelk tot u gekomen is, gelijk ook in de gehele wereld; en het brengt vruchten voort*." 't Is daarom niet anders mogelijk, dat, waar het Evangelie gepredikt wordt, er sommigen zijn, die het aannemen en geloven. Dat wil deze verborgenheid zeggen, dat de apostelen, zodra zij zouden heengaan terstond een ezelin zouden vinden en een veulen bij haar, alsof Hij zeggen wilde: "Gaat maar heen." Dat is: predikt u maar zonder bezorgd te zijn, wie het zullen zijn, die het horen zullen; laat Mij daarvoor zorgen; de wereld zal wel tegen u zijn, maar laat u dat niet verontrusten. U zult er nochtans vinden, die u horen en volgen zullen; u kent ze nog niet, maar Ik ken ze reeds van tevoren. Predikt u en laat Mij zorgen.
Ziet, zo troost Hij hen, opdat ze niet zouden ophouden tegen de wereld te prediken, hoe grote tegenstand hen ook geboden zou worden, het zal niet zonder vrucht blijven. Maar nu vindt men mensen, die menen dat, daar het niet mogelijk is de wereld te bekeren, men maar moet zwijgen om geen opschudding te verwekken; 't is toch tevergeefs, de paus, bisschoppen, papen en monniken nemen het niet aan, zij veranderen hun aard niet; waartoe dient het dan, dat men tegen hen predikt en hen bestormt? Dat is net, alsof de apostelen tot Christus gezegd zouden hebben: U gebiedt ons in het vlek te gaan, dat tegen ons is; is het dan tegen ons, waartoe dient het, dat wij daarin gaan? Laat ons liever daar buiten blijven en ophouden.
Maar de Heere weerlegt dat vriendelijk, en zegt: gaat maar heen, predikt maar. Wat komt het er op aan, dat het u tegen is? U zult toch vinden, wat Ik wil laten vinden. En zo zullen wij nu ook doen, hoewel de grote heren tegen het Evangelie storm lopen en van hen geen verbetering te hopen is. Toch moet men prediken, daar zullen er wel gevonden worden, die horen en zich bekeren zullen.
Maar waarom laat Hij twee ezels halen en niet tegelijk twee jonge, of twee oude? Had Hij niet aan één genoeg gehad? Antwoord: Zoals door de twee apostelen de predikers uitgebeeld worden, zo stellen de twee ezels hun leerlingen en toehoorders voor. De predikers moeten leerlingen van Christus en door Hem gezonden zijn. Dat wil zeggen:

Zij moeten niets dan de leer van Christus prediken en niet gaan, of zij moeten daartoe geroepen worden en aan deze twee dingen hebben de apostelen zich gehouden. Maar de leerlingen zijn een oude en een jonge ezel.

Hierbij valt op te merken, dat de mens in de Schrift in twee delen, in de uitwendige en inwendige mens verdeeld wordt. De uitwendige mens kan men met wetten, straffen, pijn en schande dwingen, ook door gunst, geld, eer en beloning lokken, om het goede te doen en het kwade te laten. Maar de inwendige mens kan niemand dwingen noch lokken, om iets vrijwillig, uit louter lust en zonder vergelding te doen, wat hij doen moet. Gods genade alleen moet het hart veranderen en gewillig maken. Hierdoor komt het, dat de Schrift besluit in Rom. 3: 4: *Alle mens is leugenachtig*, daar geen mens vrijwillig het boze laat en het goede doet, maar een ieder zoekt het zijne en doet niets uit liefde tot de deugd. Want als er geen hemel noch hel, geen schande noch eer zou zijn, zou niemand iets goeds doen. Zou het net zo roemrijk en prijzenswaardig zijn om echtbreuk te plegen, als het thans is, om het huwelijk eerlijk te houden, u zou wel zien, dat de huwelijkse staat met groter vreugde gebroken zou worden, dan ze nu gehouden wordt. Eveneens zouden ook alle andere zonden met groter vreugd gedaan worden, dan de deugd beoefend wordt. Daarom is al het goede leven, zonder genade, enkel veinzerij en schijn; want het wordt slechts door de uitwendige mens, zonder lust en vrijwilligheid van de inwendige mens geleid.

Ziet, dat zijn de twee ezels. De oude ezelin is de uitwendige mens. Die is door wetten en angst voor de dood, de hel en de schande, of door het lokken van de hemel, van het leven en de eer gebonden, zoals de ezelin vastgebonden is, zodat hij in de uiterlijke schijn van de goede werken wandelt en is tegelijk vrome schavuit: Maar hij doet alles tegen zijn zin en zonder hartelust, hij is een vijand van de wet en heeft daardoor een bedrukt geweten.

Daarom noemt ook de evangelist de ezelin jukdragend, die onder de last werkt en die het zwaar valt; want het is een ellendig en jammerlijk leven, waartoe de vrees voor de hel, voor de dood en de schande iemand dwingt. De hel, de dood en de schande zijn voor hem een zeer hard juk en een zeer zware last, die in hem een bedroefd geweten veroorzaken en ondertussen is hij een vijand van God en de wet. Zulke mensen waren de Joden in het bijzonder, die op Christus wachtten, en nog zijn het allen, die met werken en eigen krachten zich oefenen in het vervullen van Gods wet en het verwerven van de hemel. Zij zijn met hun geweten aan de wet gebonden, die moeten zij vervullen, hoewel zij het veel liever achterwege lieten. Het zijn zakkedragers, luie ezels en jukdragende bedriegers.

Maar het veulen, de jonge ezel, waarvan Lukas en Marcus schrijven: "*Op hetwelk nog nooit iemand gezeten heeft*", is de inwendige mens. Het hart, de geest, de wil, die nooit aan de wet onderdanig kan zijn, hoewel de mens in zijn geweten gebonden is en de wet voelt. Hij heeft er echter geen lust, noch liefde toe, totdat Christus komt en daarop rijdt. En daarom, zoals het veulen nog nooit iemand gedragen had, zo is het hart van de mens nooit aan het goede onderdanig geweest, maar, zoals Mozes zegt in Gen. 6: 5 en 8: 21: "*Al het gedichtsel der gedachten zijns harten zijn te allen dage alleenlijk boos*."

Als nu Christus gebiedt haar los te maken, betekent dit het Evangelie in Zijn Naam prediken, waarin genade en losmaking van alle zonden verkondigd wordt en hoe Hij voor ons de wet vervuld heeft. Daardoor wordt het hart bevrijd van de band van zijn geweten en verkrijgt genade, waardoor het hart en de inwendige mens vrij en vrolijk, gewillig en heilig gemaakt wordt om alles te doen en te laten, wat in de wet geboden wordt. En zo is de mens vrij, niet van de wet, alsof hij niets zou moeten doen, maar van het bedroefde, bezwaarde geweten, dat hij tegen de wet heeft en waardoor hij een

vijand ervan was, daar zij hem met de dood en de hel bedreigt. Nu heeft hij onder Christus een goed geweten, heeft de wet lief, hij vreest niet meer voor de dood en de hel, hij doet vrijwillig, wat hij tevoren met tegenzin deed. Ziet, zo verlost het Evangelie het hart van alle kwaad, van de zonde, van de dood en de hel en het kwaad geweten, door het geloof in Christus.

Geeft Hij bevel, dat zij ze tot Hem brengen zouden, zo is dat in strijd met wat de paus doet, die de zielen van Christus tot zich trekt, maar de apostelen brengen ze tot Christus. Dat is: Zij prediken en leren niet anders dan Christus, niet hun eigen leer of menselijke geboden; want het Evangelie leert alleen maar tot Christus te komen en Christus waarlijk te erkennen. Voorwaar, daarmee hebben de geesteloze prelaten in hun heerschappij een harde stoot gekregen, daar zij de zielen tot zich en onder zich brengen, waarvan Paulus in Hand. 20: 29, 30 zegt: "*Want dit weet ik, dat na mijn vertrek zware wolven tot u inkomen zullen, die de kudde niet sparen. En uit uzelf zullen mannen opstaan, sprekende verkeerde dingen om de discipelen af te trekken achter zich*."

Maar het Evangelie bekeert de mensen tot Christus en tot niemand anders. Daarom laat Hij ook het Evangelie verkondigen, daarom zendt Hij predikers, opdat Hij ons allen tot Zich trekke en wij Hem erkennen zouden, zoals Hij in Johannes 12: 32 spreekt: "*En Ik, zo wanneer Ik van de aarde zal verhoogd zijn, zal ze allen tot Mij trekken*."

En indien u iemand iets zegt, zo zult u zeggen, dat de Heere deze van node heeft, en hij zal ze terstond zenden.

Paulus vergelijkt de wet in Gal. 4: 1 met de voogden en verzorgers, onder wie de jonge erfgenaam in vrees en dwang opgevoed wordt. Want de wet dwingt ons door dreigementen, door de angst voor de dood en de hel, opdat wij ons uiterlijk van kwade werken onthouden, hoewel het hart daardoor toch niet goed wordt. Dat zijn nu hier, zoals Lukas schrijft, de heren van deze ezelin en het veulen, die tot de apostelen spraken: "*Wat doet u hier, dat u het veulen ontbindt?*" Want als het Evangelie begint en het geweten van eigen werken bevrijdt, dan lijkt het net alsof het de goede werken en het houden van de wet verbood. Daarom spreken de leraars der wet, of, zoals het Evangelie ze noemt, schrijvers en Schriftgeleerden eendrachtig: Zouden al onze werken waardeloos en die werken, die wij volgens de wet volbrengen, kwaad zijn? Welaan, dan zullen we nooit iets goeds doen. U verbiedt goede werken en verwerpt de wet des Heeren. O, u ketter, u ontbindt het veulen en wilt vrije goddeloze mensen maken. Zo denkend, schieten zij toe en verhinderen, het veulen en het geweten te ontbinden en tot Christus te brengen, voorgevend dat men goede werken moet doen en de mensen met wetten gebonden houden moet.

Hoe nu de apostelen zich tegenover deze mensen zouden moeten gedragen, toont onze tekst: Zij moeten zeggen: "*Haar Heere heeft ze nodig*", dat is: zij moeten hen onderwijzen in het onderscheid van de werken der wet en van de genade en dus zij zeggen: wij verbieden geenszins de goede werken, maar wij ontslaan de gewetens van de valse goede werken; niet dat ze vrij moeten leven om kwaad te doen, maar tot Christus moeten ze komen tot hun ware Heere en daar rechtschapen, goede werken doen; daartoe heeft Hij ze nodig en wil ze ook daarvoor hebben. Dat betoogt Paulus in Rom. 6, zeer weldoordacht, waar hij leert, hoe wij door de genade vrij van de wet en haar werken zijn, maar niet zo dat wij kwaad, maar veeleer ware goede werken behoren te doen.

Het berust alles hierop, dat de Schriftgeleerden en die alleen maar de wet willen vervullen, niet weten, wat goede werken zijn; daarom willen zij het veulen niet los

laten en benauwen het met genadeloze, menselijke, goede werken. Zijn het nu verstandige en echte leraars van de wet, op wie hier gedoeld wordt, zo laten zij het toe, als men hen goed onderricht over de goede werken geeft. Want de verwoede tirannen die met menselijke wetten woeden, bedoelt ons Evangelie niet. Het spreekt alleen maar van Gods wet en van de allerbeste leraars van de wet; want zonder genade is Gods wet mede een band en bindt gewetens en geveinsden, die niet anders te helpen zijn, dan door de prediking van andere werken, die niet de onze maar van Christus zijn en die Hij door Zijn genade in ons werkt. Daar heeft dan aanstonds al het werken en leren van de wet een einde en dan wordt het veulen spoedig los.

Dit alles nu is geschied, opdat vervuld wordt hetgeen gesproken is door de profeet, zeggende: Zegt de dochter Sion.
Deze woorden zijn boven voldoende verklaard. Maar de evangelist haalt ze daarom aan, opdat wij zouden zien, dat Christus niet gekomen is wegens onze verdienste, maar vanwege de goddelijke Waarheid, aangezien Hij zo lang van tevoren, eer dat wij bestonden, beloofd was aan degenen, tot wie Hij komt. Daarom zoals God uit louter genade het Evangelie beloofd heeft, zo heeft Hij het ook vervuld tot een bewijs van Zijn Waarheid dat Hij doet, wat Hij belooft, opdat wij aangelokt zouden worden, getroost op Zijn beloften te bouwen; Hij zal ze vervullen.
En dit is ook één van die Schriftplaatsen, waarin het Evangelie beloofd is, waarvan Paulus spreekt in Rom. 1: 2: "*(Het welk Hij tevoren beloofd had door Zijn profeten, in de heilige Schriften) van Zijn Zoon*." Hoe nu in deze woorden het Evangelie, Christus en het geloof het allerbest en meest troostvol is aangetoond, dat hebben wij gehoord.

En de discipelen heengegaan zijnde en gedaan hebbende, gelijk Jezus hun bevolen had, brachten de ezelin en het veulen en legden hun klederen op dezelve en zetten Hem daarop.
Dat zijn de predikers, die door het Evangelie de gewetens van de wet en haar werken bevrijd tot genadewerken gebracht en van geveinsden ware goede heiligen gemaakt hebben, opdat Christus voortaan op hen rijde. Maar nu is de vraag, of Jezus op beide ezels gereden heeft, want naar het verhaal van Mattheüs lijkt het, alsof de discipelen Hem op beide ezels gezet hebben. Maar Marcus, Lukas en Johannes spreken alleen van het veulen.
Sommigen menen, dat Hij eerst op het veulen gezeten heeft. Maar aangezien het nog wild en ongetoomd was, zo zou Hij daarna op de ezelin gereden hebben. Maar dat zijn fabels en dromen.
Wij moeten het daarvoor houden, dat Hij alleen op het veulen en niet op de ezelin gereden heeft; hoewel Hij ze beide heeft laten halen wegens de geestelijke betekenis, die wij boven hebben aangewezen. Maar dat Mattheüs zegt, zij zetten Hem daarop, alsof Hij op beiden gereden had, dat is gesproken naar de gewone spreektrant van de Schrift, die Synecdoche genoemd wordt als men iets aan de gehele gemeente, aan de gehele massa toeschrijft, wat echter maar sommigen betreft, zoals Mattheüs schrijft: de kwaaddoeners hebben Christus aan het kruis gelasterd, terwijl, volgens het verhaal van Lukas, het maar één gedaan heeft. Zo spreekt ook Christus in Mattheüs 23: 37: "*Jeruzalem, Jeruzalem, gij, die de profeten doodt en stenigt, die tot u gezonden zijn*", terwijl het toch maar sommigen uit de stad deden. Enmen zegt: de Turk heeft de Christenen geslagen, als hij er maar enigen geslagen heeft. Zo heeft ook Christus op de ezels gereden, hoewel Hij slechts op het veulen gezeten heeft, omdat beide ezels als een hele menigte aangezien werden, wordt, wat sommigen daarvan wedervaart, van allen gezegd.

Beschouw nu het geestelijk rijden: Christus rijdt op het veulen, de ezelin volgt na. Dat is: Als Christus door het geloof in onze inwendige mens woont, dan gaan wij onder Zijn regering. Maar de uitwendige mens, de ezelin gaat ledig. Daar rijdt Christus niet op, maar zij volgt. Dat is, volgens het zeggen van Paulus: De uitwendige mens is niet gewillig, hij draagt Christus nog niet, ja, hij strijdt tegen de inwendige, zoals hij spreekt in Gal. 5: 17: "*Want het vlees begeert tegen de Geest en de Geest tegen het vlees; en deze staan tegen elkander, alzo dat gij niet doet hetgeen gij wilde*." Maar, omdat het veulen Christus draagt en de geest door de genade gewillig is, zo moet de ezelin, het vlees, bij de toom nageleid worden; want de geest kruisigt en kastijdt het vlees, zodat het onderdanig moet zijn.

Ziet, dat is de oorzaak, dat Christus op het veulen en niet op de ezelin rijdt en toch beide wil hebben voor Zijn intocht. Want, lichaam en ziel moeten beide zalig worden. Al is het lichaam hier op aarde onwillig, al is het niet bekwaam voor de genade en het rijden van Christus, zo moet het echter de geest verdragen, waar Christus op rijdt, opdat Die het in de kracht van de genade, van Christus ontvangen, trekke en met zich mee voere. Zo weet u dan, dat het veulen, waar Christus op rijdt en waarop niemand tevoren gereden heeft, de gewillige geest is, die van tevoren door niemand gewillig en tam gemaakt of bereden kon worden. Christus alleen moest het met Zijn genade doen. Maar de ezelin, de zakkendrager, de jukdragende, de oude Adam is het vlees, dat Christus niet bezit, maar daarvoor het kruis dragen en een lastdrager moet blijven.

Maar wat wil het zeggen, dat de apostelen zonder bevel, hun klederen op het veulen leggen? Hier zullen weer niet alle discipelen ook niet alle kleren erop gelegd hebben, zoals er toch geschreven staat, maar misschien was het maar de mantel van één discipel. Maar wegens de geestelijke betekenis is geschreven, alsof het alle klederen, van alle discipelen, of ten minste van ieder twee geweest waren. 't Was wel een eenvoudig zadel en sieraad, maar het is echter rijk in betekenis. Ik houd het ervoor, dat het de goede voorbeelden van de apostelen zijn, waarmee de christelijke kerk bedekt en versierd is. Want boven spreekt Paulus in Rom. 13: 14: "*Maar doet aan de Heere Jezus Christus en verzorgt het vlees niet tot begeerlijkheden*." Met welk aantrekken hij buiten twijfel tonen wil, dat de goede werken klederen zijn, waarin we voor de mensen eerbaar en wel versierd moeten wandelen. Nu zijn onder alle voorbeelden van de heiligen, die van de apostelen de grootste en voornaamste, die ons het beste onderwijs geven en Christus op het duidelijkst voorstellen. Daarom moeten ze niet gelijk de anderen op de weg, maar op de ezel liggen, opdat Christus daarop zitten en de ezel daaronder kan gaan; want zulke voorbeelden van de apostelen moeten wij ook navolgen in het Nieuwe Testament.

Hoort nu eens, hoe Paulus zijn kleed op het veulen legt in 1 Cor. 11: 1: "*Weest mijn navolgers, gelijkerwijs ook ik van Christus*", en in Hebr. 13: 7: "*Gedenkt uwer voorgangeren, die u het Woord Gods gesproken hebben; en volgt hun geloof na, aanschouwende de uitkomst hunner wandeling*." Geen voorbeelden zijn er, die zo louter en rein in het geloof zijn, dan die van de apostelen. Alle andere heiligen, die na de tijd van de apostelen geleefd hebben, hebben iets menselijks erbij in de leer en in de werken. Daarom zit Christus ook op hun klederen, om te tonen, dat zij ware christelijke en gelovige voorbeelden zijn boven alle anderen.

Dat zij Hem daarop zetten, moet ook iets betekenen? Kon Hij Zichzelf niet daarop zetten? Waarom gedraagt Hij Zich zo verwend? Ik heb boven opgemerkt, dat de apostelen niet zichzelf prediken, of ook zelf op het veulen willen rijden. Paulus zegt in 2 Cor. 1: 24: "*Niet dat wij heerschappij voeren over uw geloof*" en in 2 Cor. 4: 5: "*Want wij prediken niet onszelf, maar Christus Jezus de Heere; en onszelf, dat wij uw dienaren zijn om Jezus' wil*." En Petrus in 1 Petrus 5: 3: "*Noch als heerschappij*

voerende over het erfdeel des Heeren, maar als voorbeelden der kudde geworden zijnde." Zij hebben ons het geloof zuiver gepredikt en hun voorbeelden zo gegeven en daartoe laten dienen, dat Christus in ons regeren zal, het geloof zuiver blijven en wij hun woorden en werken, niet als de hunne aannemen, maar Christus beide in hun woorden en in hun werken zouden leren kennen. Maar wat gebeurt er thans, waar de één Franciscus volgt, een ander Dominicus, de derde deze, de vierde die heilige en in niemand van allen wordt Christus alleen, wordt een zuiver geloof gezocht; want zo'n voorbeeld zou alleen bij de apostelen te vinden zijn.

En de meeste schare spreidden hun klederen op de weg en anderen hieuwen takken van de bomen en spreidden ze op de weg.
Deze klederen zijn de voorbeelden van de patriarchen, van de profeten en van de geschiedenissen uit het Oude Testament, want, zoals wij zullen horen, het volk dat voorging, betekent de heiligen voor de geboorte van Christus, door wie de verkondiging in het Nieuwe Testament en de weg van het geloof heerlijk versierd en geprezen wordt. Wanneer Paulus evenals Petrus in Hebr. 11: 17 Abraham, Isaäk, Jacob, Sara en vele andere patriarchen als voorbeelden aanvoert, zo gebeurt dat, om het geloof en de goede werken van de gelovigen op meesterlijke wijze te bevestigen. De takken betekenen de uitspraken van de profeten, zoals er in dit Evangelie ook één is, die geen verhalen of voorbeelden, maar goddelijke beloften bevatten. De profetische boeken zijn de bomen, die daaruit voor het volk zulke uitspraken verkondigen, die houwen takken af en spreiden ze op de weg van het christelijke geloof. Johannes schrijft in hoofdstuk 12, dat het palmtakken zijn geweest. Sommigen voegen daarbij, dat het, omdat het op de Olijfberg gebeurd is, olijftakken geweest zijn en het is niet onaanvaardbaar, hoewel de evangeliën dat niet vermelden.
Uit dit alles blijkt, hoe een christelijke, evangelische predicatie, die het zuivere geloof, de rechte weg leert, moet zijn. Ten eerste moet zij het Woord van Christus bevatten, dat Hij de apostelen gebiedt, zeggende: "*Gaat heen, ontbindt en brengt hier*", daarna moet zij de geschiedenissen en de voorbeelden van de apostelen daarbij voegen, aangezien die met de woorden en werken van Christus overeen stemmen. Dat zijn de klederen, van de apostelen. Vervolgens moeten ook voorbeelden en uitspraken uit het Oude Testament worden aangehaald, dat zijn de klederen van het volk en de takken, opdat dus uit beide Testamenten uitspraken en voorbeelden aan het volk moeten worden voorgesteld. Hiervan spreekt Christus in Matth. 13: 52: "*En Hij zeide tot hen: Daarom, een iegelijk Schriftgeleerde, in het Koninkrijk der hemelen onderwezen, is gelijk een heer des huizes, die uit zijn schat nieuwe en oude dingen voortbrengt*." Dat betekenen de twee lippen van de mond, de twee spitsen aan de bisschopshoed, de twee banden van achter en andere beelden. Maar thans stelt men zich daarbij niets meer voor. De duivel heeft door de papisten zwavel en pek op de weg gestrooid, hij rijdt zelf op de ezel en heeft Christus verdreven.
Maar dat zoëven palm- en olijftakken genoemd zijn, is niet zonder reden. Een palmboom is zo van nature dat als er een balk van gemaakt wordt, zo wijkt die voor geen last, maar buigt zich veeleer tegen de last omhoog. Dat zijn de uitspraken van Gods Waarheid. Hoe meer men ze drukt, hoe hoger ze zich verheffen, als u er maar vast in gelooft, ja, er ligt een onoverwinnelijke kracht in de woorden, zodat het wel palmtakken mogen heten, waarom ook Paulus zegt in Rom. 1: 16: "*Want het is een kracht Gods tot zaligheid een iegelijk die gelooft*"; en: "*De poorten der hel zullen dezelve niet overweldigen*", zoals Christus zegt in Matth. 16: 18. Dood, zonde, hel en alle kwaad moeten daarvoor wijken, of kunnen zich slechts verheffen, als zij zich daartegen kanten.

Olijftakken worden ze daarom genoemd, daar het woorden van genade zijn, waarin God Zijn barmhartigheid aan ons beloofd heeft. Zij maken daarom de ziel licht, zacht en vrolijk, zoals de olie bij het lichaam doet. Het genadige Woord en het zoete Evangelie wordt in Gen. 8: 11 uitgebeeld, waar een duif een olijftak met groene bladeren in haar bek 's avonds naar de ark bracht. Het welk wil zeggen dat de Heilige Geest door de mond van de apostelen het Evangelie in de kerk bracht van het einde van de wereld.

En de scharen, die voorgingen en die volgden, riepen, zeggende: Hosanna de Zone Davids. Gezegend is Hij, Die komt in de Naam des Heeren, Hosanna in de hoogste hemelen.
Paulus zegt in Hebr. 13: 8: "*Jezus Christus is gisteren en heden Dezelfde en in der eeuwigheid*." Allen, die zalig worden, van het begin van de wereld af tot het einde toe, zijn en moeten christen zijn en door het christelijke geloof zalig worden. Daarom spreekt Paulus in 1 Cor. 10: 3 en 4: "*En allen dezelfde geestelijke spijze gegeten hebben en allen dezelfde geestelijke drank gedronken hebben*", en Christus zegt in Johannes 8: 56: "*Abraham uw vader heeft met verheuging verlangd, opdat hij Mijn dag zien zou; en hij heeft hem gezien en is verblijd geweest*."
Zo betekent hier het volk, dat voorging alle christenen en heiligen voor Christus geboorte, maar dat volgde, alle heiligen na Christus geboorte. Allen geloven ze en hangen één Christus aan. De eersten hebben op Zijn komst gewacht, de laatsten hebben Hem in het verleden ontvangen; allen zingen ze daarom één gezang, lovende en prijzende God in Christus. Wij kunnen ook God niet anders dan lof en dank toebrengen, aangezien wij al het andere van Hem ontvangen hebben, als genade, woorden, werken, Evangelie, het geloof en al het andere. De enige en ware christelijke godsdienst bestaat dan ook in loven en danken, zoals in Ps. 50: 15 gezegd wordt: "*En roept Mij aan in de dag der benauwdheid; Ik zal er u uit helpen, en u zult Mij eren*."
Maar wat is dat: "*Hosanna de Zone Davids*?" Het woord Hosanna hebben zij aan Ps. 118: 25 en 26 ontleend, waar staat: "*Och Heere, geef nu heil; och Heere, geef nu voorspoed. Gezegend zij Hij, Die daar komt in de Naam des Heeren: Wij zegenen ulieden uit het huis des Heeren*." Dit vers hebben ze op Christus toegepast en 't is een wens, zoals die, waarmee men een nieuwe heer in het Duits heil en zegen toewenst. Zo bedoelde het volk het hier ook, Christus moest een zichtbaar Koning worden, daarom wensen zij Hem heil en zegen. Want Hosanna betekent in het Duits: "Och, geef heil", of: "help", of: "geef heil" of hoe u anders zo'n wens wilt uitdrukken. Nu voegen ze daarbij de Zone Davids zeggende: "O God geef heil de Zone Davids: O God geef voorspoed, wees gezegend." Dat alles kunnen wij in het Duits zo weergeven: "Och lieve God, geef heil, zegen en geluk aan deze Zone Davids voor Zijn koninkrijk; laat Hem binnenrijden in Gods Naam, opdat Hij gezegend zij en het Hem wel ga."
Dat zij Zijn koninkrijk bedoeld hebben, bewijst Marcus in hoofdstuk 11: 10 duidelijk, aangezien hij schrijft, dat zij gezegd hebben: "*Gezegend zij het Koninkrijk van onze vader David, hetwelk komt*." Dat er thans in alle kerken osanna gelezen wordt gebeurt ten onrechte, het moet hosianna zijn. Vervolgens hebben zij een vrouwennaam daarvan gemaakt en die men Susanna noemen moest, die noemen ze osanna. "Susanna" is een vrouwennaam en betekent zoveel als roos. Tenslotte zijn de dwaze bisschoppen gekomen, die van de doop een apenspel gemaakt hebben, dopen in grote dwaasheid de klokken en altaarstenen, noemen de klokken osanna. Maar laat die

blinde leidslieden varen. Wij moeten hier leren met dit volk hosianna en hatzeliana[12] te zingen voor de Zone Davids, dat is, wij moeten het rijk van Christus, de gehele christenheid, geluk en heil wensen, dat God alle menselijke leer wil wegdoen en Christus alleen onze Koning laten zijn, opdat Hij alleen door Zijn Evangelie regere en ons Zijn veulen late zijn. Dat geve ons God: Amen.

[12] Hatzeliana is het Hebreeuws uit Ps. 118: 25: geef nu heil.

2. **Preek op de tweede zondag van Advent. Lukas 21: 25 - 33**

En er zullen tekenen zijn in de zon en maan en sterren, en op de aarde benauwdheid der volkeren met twijfelmoedigheid, als de zee en watergolven groot geluid zullen geven; en den mensen het hart zal bezwijken van vrees en verwachting der dingen, die het aardrijk zullen overkomen; want de krachten der hemelen zullen bewogen worden. En alsdan zullen zij de Zoon des mensen zien komen in een wolk met grote kracht en heerlijkheid. Als nu deze dingen beginnen te geschieden, zo ziet omhoog en heft uw hoofden opwaarts, omdat uw verlossing nabij is. En Hij zeide tot hen een gelijkenis: Ziet de vijgenboom en al de bomen. Wanneer zij nu uitspruiten en u dat ziet, zo weet u uit uzelf, dat de zomer nu nabij is. Alzo ook gij, wanneer u deze dingen zult zien geschieden, zo weet dat het Koninkrijk Gods nabij is. Voorwaar Ik zeg u, dat dit geslacht geenszins zal voorbijgaan, totdat alles zal geschied zijn. De hemel en de aarde zullen voorbijgaan, maar Mijn woorden zullen geenszins voorbijgaan.

Allereerst moet men weten, dat deze tekenen van de jongste dag, al zijn ze menigvuldig en groot, zo zullen ze nochtans geschieden, terwijl ze door niemand of door zeer weinigen opgemerkt en voor zulke tekens gehouden worden. Want deze twee stukken worden en moeten beide door Christus en Zijn apostelen verkondigd worden, ten eerste, dat er vele en grote tekenen geschieden zullen; ten tweede, dat de jongste dag nochtans zo onverwachts komen zal, dat de wereld vanaf het begin die dag nooit minder zal hebben verwacht, dan juist op die tijd, wanneer hij voor de deur is. Want hoewel ze de tekenen zien en ook horen zullen, dat het tekenen van de jongste dag zijn, zo zullen ze het echter niet geloven, maar ermee spotten en met het gevoel van grote zekerheid zeggen: Ja, u dwaas, bent u bekommerd, dat de hemel instorten zal en dat wij die dag zouden beleven?
Nu moeten er echter sommigen zijn, die die dag beleven en voornamelijk, die dit het minst verwachten; dat zo'n zekerheid en verachting onder het mensdom zal bestaan, dat zullen wij bewijzen uit de woorden van Christus en de apostelen. Christus zegt kort daarop nog in ons Evangelie: "*En wacht uzelf, dat uw harten niet te eniger tijd bezwaard worden met brasserij en dronkenschap en zorgvuldigheden dezes levens, en dat u die dag niet onvoorziens overkome. Want gelijk een strik zal hij komen over al degenen die op de ganse aardbodem gezeten zijn*."
Uit deze woorden blijkt duidelijk, dat zich de mensen aan brassen en zuipen en aan de zorg voor het tijdelijke zullen overgeven, dat ze in zorg voor het tijdelijke, in brassen en zuipen als verdronken zijnde in de hele wereld zeker zitten en wonen zullen, alsof die dag nog ver was. Indien er zo'n grote zekerheid en verachting niet zou bestaan, zo kon die dag zo onverwachts en snel niet komen. Maar nu zegt Hij: Als een strik, waarmee men vogels en dieren vangt, zal hij komen, dan, dan, als zij met het tijdelijke bezig zijn en aan de strik het minst zullen denken. Daarmee geeft Hij duidelijk te kennen, dat de wereld bezig zal zijn met zijn welvaart, brassen, zuipen, bouwen en planten en zich zo ijverig en goed mogelijk inspannend voor het tijdelijke goed en zal menen dat de jongste dag nog over geen duizend jaar zal komen; maar dan zullen zij in een ogenblik voor het vreselijke gericht van God staan.
Dit willen ook de woorden van Christus zeggen in Lukas 17: 24: "*Want gelijk de bliksem die van het ene einde onder de hemel bliksemt, tot het andere onder de hemel schijnt, alzo zal ook de Zoon des mensen wezen in Zijn dag*." Ziet hier weer, dat die dag snel in een ogenblik zal aanbreken over de gehele wereld. Voorts Lukas 17: 26 - 30: "*En gelijk het geschied is in de dagen van Noach, alzo zal het ook zijn in de dagen van de Zoon des mensen: Zij aten, zij dronken, zij namen ten huwelijk, zij werden ten*

huwelijk gegeven tot de dag op welke Noach in de ark ging en de zondvloed kwam en verdierf ze allen. Desgelijks ook gelijk het geschiedde in de dagen van Lot: zij aten, zij dronken, zij kochten, zij verkochten, zij plantten, zij bouwden. Maar op de dag op welke Lot van Sodom uitging, regende het vuur en sulfer van de hemel en verdierf ze allen. Even alzo zal het zijn in de dag, op welke de Zoon des mensen geopenbaard zal worden." Deze woorden tonen immers voldoende aan, hoe zeker de mensen zullen zijn en dat zij zo verstrikt zullen zijn in de zorg voor het tijdelijke leven, dat zij niet eens zullen geloven, dat de dag er is.
Nu is het buiten twijfel, dat Christus die tekenen daarom verkondigd heeft, opdat niemand erop letten en zien zou, als ze er zouden zijn, hoewel er weinigen zijn zullen, zoals ten tijde van Noach en Lot, enigen hoewel weinigen, die de komende straf zagen; want anders zou Hij vergeefs gewaarschuwd en gezegd hebben Matth. 24: 33: "*Alzo ook gijlieden, wanneer u al deze dingen zult zien, zo weet, dat het nabij is, voor de deur*." Alsook Lukas 21: 28: "*Als nu deze dingen beginnen te geschieden, zo ziet omhoog en heft uw hoofden opwaarts, omdat uw verlossing nabij is*." Daarom moeten er zeker enigen zijn, die zulks doen en de tekenen herkennen, hun hoofden opheffen en op hun verlossing wachten, hoewel ze de dag niet precies kunnen weten. Het is dus noodzakelijk voor ons er wel op te letten, of misschien de tekenen geschied zijn, tegenwoordig geschieden, of spoedig geschieden zullen.
Niemand wil ik dwingen of aanzetten om mij te geloven. Maar ik wil het mij door niemand laten ontnemen, wat ik daarvan denk, namelijk, dat de jongste dag niet ver is; daartoe brengen mij juist deze tekenen en de woorden van Christus. Want indien iemand alle kronieken doorleest, zo vindt hij van Christus geboorte af aan niets dat met deze wereld in deze eeuw in alle opzichten gelijk is. Zo'n bouwen en planten is nog nooit zo algemeen geweest op de wereld, zulk kostelijk en verschillend eten en drinken is ook zo algemeen nooit geweest, als tegenwoordig; de kleding is zo kostbaar geworden, dat het niet erger kan. Wie heeft ooit van zo'n handel gelezen, die nu om de gehele wereld vaart en alles verstrengelt? Zo is het ook met allerlei vormen van kunst, schilderen, borduren, graveren, die nemen toe en zijn reeds zo ver gekomen, dat ze sedert Christus' geboorte haars gelijke niet hebben. Daarenboven zijn er thans zulke scherpzinnige en verstandige mensen, die niets verborgen laten, zo ook, dat nu een jongeling van 20 jaar meer weet, dan vóór deze 20 doctores wisten.
De talen en allerlei wijsheid zijn aan het licht gekomen en men moet bekennen dat de wereld in de opzichten, die de tijdelijke zaken, of zoals Christus ze noemt, de zorg voor dit leven, als eten, drinken, bouwen, planten, kopen, verkopen, vrouw en kind hebben, aangaan, zeker hun toppunt bereikt hebben, waardoor ieder wel ziet en ook wel zegt: het moet breken of anders worden. Nu kan men zich niet voorstellen, hoe het verbetert of gebroken zou kunnen worden. Daar gaat een licht op, een dag breekt aan, hij mag zijn hoe hij wil, het kan niet anders.

In de christenheid bestond eertijds in de dingen van het tijdelijke leven zo'n scherpzinnigheid, vernuft en verstand niet; ik laat de nieuwe uitvindingen, zoals de boekdrukkunst, snaphanen (geweren) en ander oorlogstuig buiten beschouwing.
Daarbij komt nog, dat niet alleen de wereldse zaken hun toppunt bereikt hebben, maar ook de geestelijke zaken; grotere dwalingen, zonden en leugens hebben niet geregeerd zo lang de aarde bestaan heeft, dan in deze eeuw. Het Evangelie is te Costnitz[13] openlijk verdoemd, de leugens van de paus zijn in de gehele wereld als wet aangenomen en hij zuigt alles tot op het bloed uit. Men offert dagelijks in de mis vele

[13] Concilie te Konstanz, 1414 - 1418, waarop Joh. Hus en zijn leer veroordeeld werden.

honderdduizenden malen meer in de gehele wereld, bij welke zonde geen andere te vergelijken valt. Door biecht, sacrament, aflaat en geboden worden ontelbaar veel zielen naar de hel gejaagd, zodat het erop lijkt, alsof God de gehele wereld aan de duivel had overgegeven. Om kort te gaan, 't is onmogelijk, dat er groter leugens, gruwelijker dwalingen, schrikkelijker blindheid, verstokter lastering ooit of te nimmer komen kunnen, als er nu in de christenheid door de bisschoppen, kloosters en hogescholen heersen. Zover zelfs, dat de dode en blinde heiden Aristoteles de christenen meer onderwijst en regeert dan Christus Zelf.

Daarenboven heeft de paus Christus verdreven, daardoor, dat hij Zijn stedehouder geworden is. 't Is waar en maar al te waar, dat hij zit in de plaats van Christus. Och of hij zat in de plaats van de duivel: van grove zonden, onkuisheid, moord, ontrouw, gierigheid en dergelijke wil ik thans geen melding maken, want schaamte noch vrees is er meer en alles geschiedt in de grootste ongebondenheid. Onkuisheid is losgebroken en regeert in geen stand meer dan in de geestelijke, als ik hem geestelijk moet noemen, aangezien hij zelfs meer dan vleselijk en totaal geesteloos is.

Met andere kentekenen mag het zijn, zoals het wil, van deze tekenen ben ik echter zeker, daar Christus zegt: Dat eten en drinken, bouwen en planten, kopen en verkopen, trouwen en andere zorgen voor dit leven voor Zijn komst zullen regeren. Even zeker is voor mij ook, wat Hij in Matth. 24: 15 van de gruwel der verwoesting, van de antichrist zegt, dat onder zijn heerschappij de grootste dwalingen, blindheid en zonden zouden heersen, zoals het tegenwoordig onder de paus zo gruwelijk en onbeschaamd mogelijk toegaat. Want dit noopt mij boven al het andere, onwrikbaar te geloven, dat de Christus snel moet komen; want zulke zonden zijn immers te groot, de hemel kan ze niet langer aanzien, zij tergen en trotseren de jongste dag te zeer, hij moet hen spoedig overvallen, voor het te erg wordt.

Was het alleen onkuisheid als voor de zondvloed of enkel wereldse zonden als in Sodom, ik zou niet van mening zijn, dat de jongste dag daarom zou komen. Maar Gods dienst, Gods woord, Gods sacrament, Gods kinderen en alles wat van God is verstoren, verdelgen, verdoemen, lasteren en de duivel in Zijn plaats zetten, aanbidden en vereren, zijn leugens voor het Woord van God houden, dat zal aan de wereld, eer men het weet, een einde maken, daar twijfel ik niet aan. Amen.

Zo'n zekerheid van de mensen voor de jongste dag hebben de apostelen ook verkondigd. Paulus spreekt in 1 Thess. 5: 2 en 3: "*Want u weet zelf zeer wel, dat de dag des Heeren alzo zal komen gelijk een dief in de nacht. Want wanneer zij zullen zeggen: Het is vrede en zonder gevaar, dan zal een haastig verderf hun overkomen*." Nu weet men wel, dat een dief niet eerder komt, dan op die tijd, wanneer men zich het veiligst voelt; en 2 Petrus 3: 3, 4, 13: "*Dit eerst wetende, dat in het laatste der dagen spotters komen zullen, die naar hun eigen begeerlijkheden zullen wandelen, en zeggen: Waar is de belofte Zijner toekomst? Want van die dag dat de vaders ontslapen zijn, blijven alle dingen alzo gelijk van het begin der schepping. Maar de dag des Heeren zal komen als een dief in de nacht, in welke de hemelen met een gedruis zullen voorbijgaan*", enz.

Wie zijn het anders, die naar hun eigen lusten wandelen, dan de geestelijke papisten, die noch God noch mensen onderdanig willen zijn, maar boven alles willen uitsteken, opdat ze vrij leven en doen mogen, wat ze willen. Zij zijn het ook, die zeggen: Waar is Zijn toekomst? Meent gij, dat de jongste dag zo schielijk komen zal? Ei, het zal nog wel zo blijven, als het tot dusver gebleven is.

Zo lezen we ook van de verwoesting van Jeruzalem, dat daar veel tekenen geschiedden, maar zij geloofden niet, dat het hun verderf betekende, totdat zij het ondervonden. En tenslotte van het begin der wereld af aan is het zo gegaan, dat de

ongelovigen nooit geloofd hebben, dat hun ongeluk zo nabij was. Zij hebben het allen ondervonden, eer dat zij geloofden, opdat het bewaarheid worde, wat in Ps. 55: 24 gezegd wordt: "*De mannen van het bloed en bedrog zullen hun dagen niet ter helft brengen*." Want zij zijn altijd vermetel en vrezen nooit; daarom moet hun ure onverwachts komen. Zo zal het ook hier gaan, de jongste dag zullen ze nog duizend jaar uitstellen, wanneer die in de volgende nacht komen zal. Nu zullen we de overige tekenen bekijken.

Er zullen tekenen zijn in de zon.
Het teken in de zon is, dat zij haar licht verliezen zal, zoals dikwijls gebeurd is, zoals Matth. 24: 29 zegt: "*En terstond na de verdrukking dier dagen, zal de zon verduisterd worden en de maan zal haar schijnsel niet geven*." Ik wil mij hier niet weer wat aanmatigen, maar mijn mening zeggen. Enigen menen, dat de zon haar licht zal verliezen, dat ze voortaan niet meer schijnen zal; maar dat is onmogelijk, want dag en nacht moet tot aan het einde blijven, zoals God beloofd heeft in Gen. 8: 22: "*Voortaan al de dagen der aarde zullen zaaiing en oogst, en koude en hitte, en zomer en winter, dag en nacht niet ophouden*." Daarom moet dit teken zonder dat dag en nacht verdwijnen, plaatsvinden en het moet ook plaatsvinden voor de jongste dag, daar het een teken is, dat aan hem moet vooraf gaan. Daarom kan het niet anders dan dat de zon, naar gewoonte, haar schijnsel verliest.
Nu is zulk een teken in de zon altijd een aanduiding van een grote ramp geweest, die daarop gevolgd is, zoals de kronieken bewijzen. Zo hebben wij in enkele jaren zoveel zonsverduisteringen gehad, dat ik het er voor houd, dat er van tevoren nooit zo veel en zo kort op elkaar geweest zijn. God heeft gezwegen en daar is niet veel kwaads op gevolgd; daarom zijn ze veracht en in de wind geslagen. Daarenboven hebben ons de sterrenkundigen gezegd, zoals ook waar is, dat zulke dingen door de natuurlijke loop van de hemel gebeuren. En daardoor is de verachting versterkt en het gevoel van veiligheid vergroot. Maar God voert echter Zijn werk zo uit, dat Hij stil zwijgt en ons een gevoel van veiligheid laat hebben en ondertussen Zijn gang gaat. De natuurlijke loop van de hemel mag zijn, zo hij wil, zulke tekenen zijn toch in ieder geval tekenen van toorn en daar moet zeker een ramp op volgen. Zou God daarom een andere zon, maan en sterren maken of andere tekenen daarin laten plaatsvinden, omdat er van tevoren meer dergelijke dingen gebeurd waren?
De wegen van de hemellichamen zijn van eeuwigheid zo ingericht, dat ze voor deze dag zulke tekenen moeten geven. De heidenen schrijven, dat een komeetster ook op natuurlijke wijze ontstaat, maar God schept er geen, die niet een zekere ramp betekent. De blinde wegwijzer Aristoteles heeft ook speciaal een boek over de tekenen aan de hemel geschreven, hij schrijft ze alle aan de natuur toe en maakt, dat het geen tekenen zijn. Hem volgen onze geleerden en één dwaas maakt de hele wereld vol dwazen. Maar u behoort te weten, dat waar aan de hemel op ongewone wijze veranderingen plaatsvinden, daar laat God tekenen van Zijn toorn zien.

En de maan.
Dit teken is, zoals het in Matth. 24: 29 staat, dat de maan zijn schijnsel niet zal geven. Van dit teken kan hetzelfde gezegd worden, wat van de zon is gezegd, het mag zo natuurlijk zijn, als het wil; en dit teken is ook in enkele jaren vaak voorgekomen. En nu een tijd lang is er bijna geen jaar voorbij gegaan, dat niet of de zon of de maan haar schijnsel verloren, soms beide in één jaar, soms één van beide wel tweemaal. Zijn dat geen tekenen, wat zijn dan tekenen? Laat ze voor deze meer geschied zijn, zij zijn echter niet zo menigvuldig en kort op elkaar en tegelijk geschied. Toen Jeruzalem

verwoest zou worden, waren sommige van de tekenen van tevoren vaak te zien geweest, maar nochtans waren het nieuwe tekenen.

En de sterren.
Dat is, zoals Matth. 24: 29 zegt: "*En de sterren zullen van de hemel vallen*." Dat teken is dagelijks te zien en of het voor deze zo vaak gebeurd is, dat weet ik niet. Aristoteles, de drijver van de dwazen van de hogescholen, maakt natuurlijk ook onnutte dingen daarvan. Maar om kort te gaan, het Evangelie is Gods Woord en wijsheid en dat noemt de val van de sterren een teken; laat ons daarbij blijven; daarom als de sterren vallen en zon of maan hun schijnsel verliezen, zo weet, dat het tekenen zijn. Het Evangelie zal u niet voorliegen. Maar aangezien er dit jaar zo vele en kort op elkaar gevallen zijn en er toch niets bijzonders daarop volgde, zo moet u bedenken, dat het tekenen van de jongste dag zullen zijn, waarvan Christus hier spreekt; want er moeten vele en vaak tekenen geschieden om de grote dag zeer nadrukkelijk te voorspellen en te verkondigen. Nu deze tekenen geschieden en zijn geschied, maar niemand let er op. Dus dat moet betekenen, dat zij op andere tekenen wachten, zoals de Joden op een andere Christus.

En op de aarde benauwdheid der volkeren met twijfelmoedigheid.
Dit moet niet zo verstaan worden, dat alle volkeren of het grootste deel onder hen zulks zal overkomen. Want u moet erop letten, dat het tekenen moeten zijn. Niet alle sterren vallen van de hemel, maar zeer weinige, de zon verliest haar schijnsel niet een heel jaar lang, of een maand, maar een uur of twee, of iets minder of meer. De maan verliest zijn schijnsel niet een hele week of nacht, maar zoals de zon een uur of twee, opdat het tekenen blijven en niet alles omgekeerd worde. Daarom zullen dan niet veel mensen deze benauwdheid en angst uitstaan, maar slechts weinigen; ook niet zonder ophouden, opdat het tekenen voor de anderen blijven, die ze verachten zullen en door het onderricht van doktoren zullen zeggen, dat de gesteldheid van de mens, de melancholie, de planeten aan de hemel, of een andere natuurlijke oorzaak de schuld ervan is. Ondertussen gaan echter zulke duidelijke tekenen voor de blinden,zonder dat zij er iets van merken, voorbij en zij vinden plaats, opdat wij met ziende ogen de tekenen waarnemen en toch niet herkennen, zoals het de Joden met Christus verging en geschreven staat in Matth. 13: 13.
Het zal de mensen bang te moede zijn, dat moet niet lichamelijk opgevat worden; want naar u gehoord hebt, zal onder hen genoeg vrede en bezit blijven, dat zij zullen eten en drinken, bouwen en planten, kopen en verkopen, trouwen en getrouwd worden, dansen en springen en zich om het tijdelijke bekommeren, alsof zij eeuwig hier wilden blijven. Mijns inziens is het de grote marteling van het geweten; want aangezien het Evangelie, waarin de gewetens alleen getroost worden, verdoemd is en de leringen van mensen vastgesteld zijn, die ons leren, dat we onze zonden door onze werken moeten afleggen en de hemel verdienen, zo kan niets anders volgen dan een zwaarmoedig, benauwd en bedroefd geweten, dat nooit rust heeft, dat gaarne rechtschapen zijn, weldoen en zalig wilde worden en daarom beangst is, niet wetend, hoe het handelen moet. De zonden en het geweten drukken het en daarom is het vol angst; hoeveel het ook doet, het vindt geen rust. Daardoor wordt het beangst, zodat het niet meer weet, wat het doen moet, daaruit komen zoveel beloften en bedevaarten voort, dat is het begin van het dienen en vereren van de heiligen. De oorsprong van zoveel missen en vigiliën, sommigen geselen en martelen zichzelf, sommigen worden

monnik en, om toch maar veel te doen, worden zij Kartuizers[14].
Dat zijn allemaal werken van benauwde en beangste gewetens en eigenlijk die plaag waarvan Lukas hier spreekt. Want hij gebruikt twee woorden, die zoveel betekenen als voor het eerst in nood en benauwdheid komen. Bijvoorbeeld, iemand wordt in een enge gevangenis geworpen; daarop wordt hij bang en weet niet, wat hij doen moet om uit die benauwdheid te komen, zijn gemoed wordt verstoord, hij probeert dit en dat en niets wil helpen. Dat is in het Duits bang worden. En zo vergaat het deze gewetens; hun zonden houden hen gevangen, zij hebben een beschroomd geweten, dat zeer benauwd en beangst is. Nu zouden ze graag daarvan ontslagen zijn en daaruit ontspringt de andere plaag, namelijk zij worden bang en niet wetend, wat ze doen moeten, ondernemen ze allerlei en niets wil helpen.
Tot deze ellende komt het merendeel van de ongevoelige grote massa niet, maar weinigen en meestal de verstandigste en tederste zielen, goede en trouwhartige mensen, die niemand gaarne onrecht zouden aandoen en die eerbaar leven, ze hebben iets verborgens over zich, zoals dat vooral de onkuisheid is, dat knaagt dag en nacht aan hen, zodat ze nooit echt van harte vrolijk worden kunnen, en dat juist is een buitenkansje voor de monniken en papen; daar is wat te villen, vooral als het vrouwen betreft. Dan biecht men, en laat zich onderwijzen, absolutie geven en leiden, waar de heilige biechtvaders heen willen. Ondertussen gaat het ellendige volk voort en is teken van de jongste dag van onze Heere en God. Voor dezen is het Evangelie troost en leven, het welk de andere massa tegelijkertijd verdoemt.
Ziet, niemand kan loochenen, dat dit teken in deze eeuw zeer algemeen is geweest, aangezien zeer velen van hen gek en krankzinnig daardoor zijn geworden, zoals ook Gerson[15] schrijft.
Hoewel er vroeger en altijd zulke mensen geweest zijn, zo zijn ze toch niet overal en zo algemeen geweest; want van het begin van de wereld af heerste een menselijke leer nog niet voor het tiende, ja voor het honderdste deel zo gruwelijk en heeft zoveel gewetens gemarteld en vermoord, als nu de leer van de paus en zijn leerlingen, papen en monniken. Want zulke beangste harten ontstaan voornamelijk door de wet van de biecht, die eertijds nooit zo streng werd gegeven en waar nooit zo op aangedrongen is. Daarom is het ook nog nooit een teken van de jongste dag geweest, dan alleen tegenwoordig. Het moeten alle grote en menigvuldige tekenen zijn en toch moeten ze door het grootste gedeelte veracht worden.

Als de zee en de watergolven groot geluid zullen geven.
Dat zal door winden gebeuren, want al het bruisen van de wateren komt door winden. Daarom toont de Heere, dat er grote en vele winden komen zullen. Maar onder de zee moet hier niet alleen verstaan worden de zee buiten het vasteland, maar ook alle staande stille wateren volgens de spreektrant van de heilige Schriftuur, die zegt in Gen. 1: 10: "*En God noemde het droge aarde, en de vergadering der wateren noemde Hij zeeën, en God zag, dat het goed was*", het mogen zeeën, meren of vijvers zijn; rivieren zijn alle onbestendig vloeiende wateren. Nu moet u hier ook niet denken, dat alle wateren, rivieren, vijvers, meren, zeeën en waar het in de wereld nat is, bruisen en winderig zullen zijn. Het zal een teken zijn, dat enige zeeën en rivierenbruisen en winderig zullen zijn en dat zulks vaak en kort op elkaar gebeuren zal: want, zoals niet alle sterren vallen, niet alle mensen bang zijn, zo bruisen ook niet alle wateren en het is ook niet overal tegelijk winderig.

[14] Kartuizer, monnik van zeer strenge beschouwende orde.
[15] Gerson, kanselier van de universiteit van Parijs 1363 - 1429.

Hier zal vrouw Hulde[16], de heidense kunst, in de hogescholen zittend en de mond open doende, zeggen: Hebt u nooit meer winden gezien en het bruisen van de wateren gehoord? Mijn Aristoteles leert toch, dat het natuurlijk toegaat enz. Die laten wij varen, wel wetend, dat Gods Woord en tekenen door afgoden van het verstand veracht moeten worden, maar u, houdt u aan het Evangelie, dat u leert geloven, dat alle sterke winden en het bruisen van de wateren tekenen zijn, en hoewel tevoren zulke tekenen meer geschied zijn, zo zullen ze echter menigvuldig en groot zijn voor de jongste dag.
Maar ik meen, dat wij in de tijd van tien of twaalf jaar zulke sterke winden gehad en zulk razen en bruisen gehoord hebben, buiten hetgeen dat nog komen moet, dat ik nauwelijks geloof, dat er ooit voor deze zulke sterke en menigvuldige winden geweest en zulk bruisen gehoord is. En daarbij moet bedacht worden, dat al zijn voor deze sommige, nu en dan enkele van deze tekenen geschied. zo komen ze thans bij massa's en niet nu en dan, maar zeer dikwijls; want onze tijd ziet zon en maan haar schijnsel verliezen, sterren vallen, mensen beangst worden, sterke winden waaien, wateren bruisen en water verder gezegd is, alles komt tegelijk.
Bovendien hebben we veel kometen gezien en nog onlangs zijn veel kruisen van de hemel gevallen en ondertussen is die onbekende ziekte, de Franse (syphillis) ziekte, mede opgekomen. Hoeveel tekenen en wonderen zijn alleen sinds deze 4 jaren aan de hemel gezien, als zonnen, manen, sterren, regenbogen en andere wonderlijke figuren? Ei lieve, laat dat toch tekenen zijn en grote tekenen, die op iets groots wijzen, waarvan ook de sterrenkundigen en vrouw Hulde niet kunnen zeggen, dat ze in de natuurlijke loop voortkomen; want zij hebben er van tevoren niets van geweten, of voorspeld.
Geen sterrenkundige zal durven beweren, dat de loop van de sterren dat vreselijke dier voorspeld heeft, dat de Tiber te Rome enkele jaren geleden dood op de oever wierp, dat een ezelskop, een vrouwenborst en -buik, een olifantspoot aan de rechterkant en visschubben aan de benen en achter een drakenkop enz. had, waardoor aan het pausdom Gods grote toorn en straf verkondigd is. Zulke menigvuldige tekenen moeten iets groters aan het licht brengen, dan alle verstand denkt. En de mensen het hart zal bezwijken van vrees en verwachting van de dingen, die het aardrijk zullen overkomen.
Dit zal ook de Godvergeten grote massa niet zien; die Gods tekenen verachten en die toeschrijven aan de natuur, maar de besten en vroomsten, die de zaak ter harte gaat en die nadenken. En dat versmachten of verdorren (vert. Luther) moet zo opgevat worden, dat zij zich dodelijk of bijna dodelijk beangstigen zullen, zodat de vrees hen verteert en krachteloos maakt. Wat vrezen en verwachten zij dan? Hij zegt, de dingen die komen zullen over de gehele wereld, dat is de jongste dag, het schrikkelijke oordeel, het helse vuur en de eeuwige dood en wat daarmee gepaard gaat. Waarom vrezen en verwachten zij dat dan en niet de gehele wereld, over welke het komen zal en misschien helemaal niet over hen? Omdat het Gods tekenen zijn, die door de gehele wereld veracht moeten worden.
Wie eigenlijk die mensen zijn, kan ik nog niet zeggen, het zij dan, dat het die zouden zijn, die met grote aanvechtingen van de dood en de hel te kampen hebben, waarover Tauler schrijft. Want die aanvechtingen verteren vlees en bloed, ja merg en been, zij zijn de dood zelf en niemand kan hen verdragen, het zij dan, dat hij op wonderbaarlijke wijze behouden werd. Die aanvechtingen hebben ook de patriarchen, Abraham, Isaäk, Jacob, David en Mozes gehad, maar aan het einde van de wereld zal het algemener worden. Maar dit teken zal misschien nog sterker toenemen, hoewel er vele geweest zijn en nog dagelijks zijn, waarvan weinig mensen weten. Het zijn mensen, die in doodsnood en met de dood worstelen; zij voelen, wat over de gehele

[16] Hulde is de naam voor de grote verleidster: het verstand.

wereld komen zal en vrezen, dat het ook over hen zal komen. Maar het is te hopen, dat zulke mensen genade zullen vinden; want Christus schijnt de twee dingen, de vrees en de dingen, die door hen gevreesd worden, van elkaar te scheiden, deze zo delend, dat Hij hun de vrees, maar de wereld de vreselijke dingen geeft, zodat zij vermoedelijk door die vrees en angst hun hel en dood hier hebben, maar dat de wereld, die niet vreest, de dood en de hel hiernamaals zullen moeten verduren.

Want de krachten der hemelen zullen bewogen worden.
Onder de krachten der hemelen verstaan sommigen de engelen in de hemel. Maar aangezien Christus van tekenen spreekt en zegt, dat wij ze zien en daaraan de komst van de jongste dag zullen herkennen, zo moeten ze vast en zeker openbaar en zichtbaar zijn en zintuiglijk waarneembaar zijn. Want zoals de mensen, die in hun geweten benauwd worden en van vrees bezwijken, door hun woorden en gedrag herkend worden, al hebben zij die vrees in hun hart, zo moeten de krachten der hemelen ook zichtbaar en uitwendig bewogen en herkend worden.
Maar de Schrift spreekt op tweeërlei wijze van de hemelse krachten. Ten eerste, onder de krachten der hemelen de krachtige hemel verstaande, of die hemelen die onder al het geschapene de krachtigste zijn. Zo staat er in Gen. 1: 8: "*En God noemde het uitspansel hemel*", dat is, vastigheid en sterkte.
Want al het geschapene onder de hemel wordt geregeerd en gesterkt door het licht, de hitte en de beweging van de hemel; wat zou de wereld zonder hemel anders zijn als een woeste wildernis? Zo noemt ook de Schrift vorsten en oversten in de wereld met de naam "Virtus" kracht, omdat ze regeren en heersen over de onderdanen.
Ten tweede heet kracht des hemels zo veel als de legerscharen des hemels, zoals Ps. 33: 6: "*Door het Woord des Heeren zijn de hemelen gemaakt, en door de Geest Zijns monds al hun heer*." En Gen. 2: 1: "*Alzo zijn volbracht de hemel en de aarde en al hun heer*." En op die manier van hemelse krachten te spreken is de gewone trant van de Heilige Schrift. Uit de aangehaalde plaatsen is duidelijk, dat het heer of de krachten des hemels en der aarde alles is, wat daarin is, zoals de zon, maan, sterren, en alles wat daar boven is, maar op aarde zijn het mensen, dieren, vogels, vissen, bomen, kruid en wat dies meer zij.
Men kan het nu van beiderlei krachten der hemelen verstaan, maar hier het best van hun heer; zo wil Christus zeggen, al het geschapene zal zich bewegen en tot tekenen zijn van deze dag. Zon en maan met hun verduisteringen, de sterren door hun vallen, de volkeren door oorlogen, de mensen door hun angst en vrees, de aarde met bevingen, de wateren door wind en bruisen, de lucht met pestilentie en gif en zo ook de hemelen met hun legerscharen en bewegingen.
Maar wat de beweging van het hemelse leger is, weet ik nog niet, het zij dan, dat het die grote constellatie van de planeten zou zijn, die over twee jaar zal plaats vinden; want de planeten zijn vast en zeker het voornaamste van de krachten des hemels en hun heer, en hun wonderlijk samenkomen is een onmiskenbaar teken voor de wereld. Nu zegt Christus niet, dat al het heer of alle krachten des hemels zich bewegen zullen, Hij spreekt slechts van sommige; want van tevoren is opgemerkt dat niet alle sterren zich bewegen, niet alle mensen bang zijn en vrezen, niet alle wateren altijd bruisen en razen, zon en maan niet alle dagen verduisterd worden; want het zullen slechts tekenen zijn en die moeten slechts voor een gering deel geschieden, zodat zij een vreemd aanzien krijgen, vergeleken met het andere gedeelte, dat geen teken zal zijn. Daarom blijf ik er bij, dat de beweging van het hemelse heer vast en zeker de komende constellatie van de planeten is, waarvan de sterrenkundigen zeggen, dat ze een zondvloed moet betekenen. God geve, dat het de jongste dag zij, welke zij zeker

betekent.
U zult u niet van de wijs laten brengen door het feit, dat deze constellatie uit natuurlijke oorzaken ontstaat; zij wordt toch door Christus een teken genoemd. En het is heel goed te merken, aangezien zij niet alleen maar onder een menigte van andere tekenen komt en op één en dezelfde tijd optreedt. Laat ongelovigen twijfelen en Gods tekenen verachten en zeggen, dat het natuurlijke dingen zijn; houdt u zich aan het Evangelie.
Daar zijn nog meer tekenen, die op andere plaatsen beschreven zijn, zoals aardbevingen, pestilentie, hongersnood en oorlogen, Lukas 17: 20 enz. en Matth. 24: 4 enz., welke wel vroeger gebeurd en wel eertijds ook voorgevallen zijn, maar daarom zijn het niettemin zekere tekenen, vooral, omdat ze met andere op dezelfde tijd voorvallen. Iedereen geeft ook toe, dat de tegenwoordige manier van oorlog voeren zo is ingericht, dat die van vorige tijden vergeleken daarmee kinderspel geweest zijn. Nu is het niets dan gruwelijk geschut, harnas en wapenrusting. Maar aangezien het Schriftgedeelte dat voor ons ligt daar niets van zegt, zo laten wij dat ook buiten beschouwing. Och, laat het toch tekenen zijn en grote tekenen, die iets groots beduiden. Maar ze zijn reeds vergeten en veracht.

En alsdan zullen zij de Zoon des mensen zien komen in een wolk met grote kracht en heerlijkheid.
Hier kunt u de kracht weer van het leger van de engelen en van de heiligen en van al het creatuur, die met Christus ten oordeel zullen komen, opvatten wat ik de juiste betekenis acht te zijn. Men kan het ook opvatten als geweld en macht, aangezien deze komst van Christus zoveel te machtiger zal zijn, als de eerste komst onaanzienlijker en geringer geweest is. Hij zegt ook niet alleen, dat Hij komen zal, maar: zij zullen Hem zien komen. Bij Zijn lichamelijke geboorte kwam Hij ook, maar Hij werd door niemand gezien; Hij komt ook nog dagelijks door Zijn Evangelie op geestelijke wijze in de harten van de gelovigen, dat ziet ook niemand. Maar deze komst zal openlijk geschieden, zodat iedereen Hem zal moeten zien, zoals in Openb. 1: 7 staat: "*En alle oog zal Hem zien*", en zo zien dat Hij geen ander is, dan de lichamelijke mens Christus, in lichamelijke gedaante, zoals Hij uit Maria is geboren en op de aarde gewandeld heeft: want Hij had anders wel kunnen zeggen: zij zullen Mij zien, maar dat zou niet duidelijk van Zijn lichamelijke gedaante gezegd zijn.
Maar nu Hij zegt, des mensen Zoon zullen zij zien, zo is het duidelijk uitgedrukt, dat het een lichamelijke komst, een lichamelijk zien in lichamelijke gedaante is, maar met groter macht, met een groot leger van engelen en met alle heerlijkheid, zittend op een lichte wolk en alle heilige engelen met Hem. Van die dag zegt de Schrift veel en alles doelt daarop. Als nu deze dingen beginnen te geschieden, zo ziet omhoog en heft uw hoofden opwaarts, omdat uw verlossing nabij is.
Hier zegt u misschien: Wie kan hier het hoofd voor zo'n vreselijke toorn en oordeel opheffen? De hele wereld schrikt immers voor die dagen; ieder laat het hoofd zakken en kijkt in schrik en vrees naar de grond; hoe moeten wij dan opkijken en het hoofd opheffen, wat toch ongetwijfeld vreugde en verlangen betekent? Antwoord: alleen tegen de christenen is dit gezegd, die waarachtige christenen zijn en geenszins tegen de heidenen of Joden. Waarachtige christenen verkeren in grote aanvechting en vervolging van de zonde en van allerlei kwaad, waardoor dit leven voor hen zuur wordt en hen zeer tegenstaat. Daarom wachten, verlangen en bidden zij, om verlost te worden van de zonden en alle kwaad, zoals het Onze Vader ook zegt: "*Uw koninkrijk kome en verlos ons van den boze*."
Zijn we echte christenen, dan bidden we dat ernstig en uit de grond van ons hart.

Indien wij het niet ernstig en van harte bidden, dan zijn we nog geen ware christenen. Bidden wij het zoals het behoort, dan moet het zo bij ons zijn, dat wij deze tekenen, hoe verschrikkelijk ze ook zijn, met vreugde en verlangen zien, volgens de vermaning van Christus, Die zegt: "*Als nu deze dingen beginnen te geschieden, zo ziet omhoog*"; en niet: vreest en laat het hoofd hangen; want dan komt immers, waarom wij zo ernstig en met vurig verlangen gebeden hebben. Willen we in waarachtige ernst van zonde, dood en hel bevrijd worden, dan moeten wij deze komst van harte begeren en beminnen.

Zo spreekt Paulus ook in 2 Tim. 4: 8: "*Voorts is mij weggelegd de kroon der rechtvaardigheid, welke mij de Heere, de rechtvaardige Rechter, in die dag geven zal; en niet alleen mij, maar ook allen die Zijn verschijning liefgehad hebben*." Geeft Hij de kroon aan allen, die Zijn verschijning lief hebben, maar wat zal Hij diegenen, die Hem haten en een afschuw daarvan hebben, geven? Ongetwijfeld zal Hij hun, als Zijn vijanden, de hel ten deel laten vallen. En Tit. 2: 13: "*Verwachtende de zalige hoop en verschijning van de grote God en onze Zaligmaker Jezus Christus*", en Lukas 12: 36: "*En bent u de mensen gelijk, die op hun heer wachten, wanneer hij wederkomen zal van de bruiloft*."

Maar die vrezen voor die dag en niet willen, dat Hij komen zal, wat doen zij, als zij bidden: "*Uw koninkrijk kome, Uw wil geschiede, en, verlos ons van de boze*?" Treden zij niet voor God, liegend tegen zichzelf? Verzetten zij zich niet tegen de wil van God, Die deze dag tot verlossing van Zijn heiligen hebben wil? Hier moet grote vlijt betoond worden, opdat er toch geen haat of afschuw voor deze dag in ons gevonden worde; want zo'n afschuw hebben is een slecht teken en behoort bij de verdoemden. Hun harde hoofd en verstokte hart moet door zo'n stoot en schrik bewogen en verbroken worden opdat het hen tot bekering zou leiden.

Maar voor de gelovigen zal het een troostvolle en lieflijke dag zijn. Het zal een dag zijn, die in de gelovigen de grootste vreugde en veiligheid en in de ongelovigen schrik en vlieden verwekken zal, zoals ook in dit leven de waarheid van het Evangelie zeer lieflijk voor de goeden en afschuwwekkend voor de kwaden is. Waarom zouden de gelovigen hem vrezen en niet veeleer zich ten zeerste verheugen, aangezien zij op Christus vertrouwen en de Rechter tot hun verlossing komt en hun deel is?

Zegt u: ja, ik wilde ook wel op die komst wachten en hem beminnen, als ik maar vroom en zonder zonden was. Antwoord: welaan, wat helpt u dan het vrezen en vluchten? Daardoor zult u van de zonden niet verlost worden, al vreesde u duizend jaar. De verdoemden vrezen in eeuwigheid, maar daardoor worden ze van hun zonden niet bevrijd, ja deze vrees vermeerdert alleen maar uw zonden en belet u, zonder zonden te zijn en die dag kunt u toch niet ontvlieden. De vrees moet van u wijken en een lust in u komen in gerechtigheid en in deze dag. Is het waar, dat u gaarne vroom en zonder zonden zoudt zijn, zo dankt God en houdt aan in het gebed, wenst nog al meer zonder zonden te zijn, en gave God, dat zo'n begeerte zo rechtschapen en groot in u was, dat het u dode.

Niemand is op de jongste dag beter gewapend, dan die zonder zonden wenst te zijn.

Is er zo'n begeerte in U, wat bent u dan bevreesd? Daar u het toch met deze dag eens bent? Hij komt om van zonden te verlossen allen, die het begeren en u wilt ook daarvan verlost worden. Dank God, blijf bij die overtuiging en word daarin bevestigd. Christus noemt immers Zijn komst een verlossing. Maar zie wel toe en bedrieg uzelf niet door te zeggen, dat u gaarne zonder zonden zou willen zijn en geen vrees voor die dag hebben. Misschien is uw hart vals, u vreest die dag wel, maar niet omdat u gaarne zonder zonden wilt zijn, maar omdat u wegens hem niet vrij en onbekommerd zondigen kunt. Ziet toe, dat niet het licht in u duisternis zij; want een hart, dat in

waarheid gaarne van de zonde bevrijd en ontslagen is, dat verheugt zich zeker over deze dag, die hem de vervulling van zijn wens brengen zal. Maar verheugt het zich niet, zo is er ook geen oprechte begeerte aanwezig, om van de zonde bevrijd te zijn.
Daarom moeten wij bovenal de haat en de afschuw voor deze dag afleggen, vlijt moeten we aanwenden om in ernst, zeer gaarne van de zonden bevrijd en ontslagen te worden. Is dat gebeurd dan kunnen wij die dag niet alleen onbekommerd afwachten, maar ook met een ernstige begeerte en met vreugde daarom bidden, zeggend: "*Uw koninkrijk kome, Uw wil geschiede*." En hierbij moet u uw eigen goeddunken en gevoelen opgeven, u aan de troostrijke woorden van Christus houden en u geheel daarop verlaten.
Ziet, hoe zou Hij u liefderijker vermanen, troosten en sterken kunnen? Vooreerst zegt Hij: u zult horen van oorlogen, maar niet verschrikken. Wanneer Hij u zegt, dat u niet verschrikken zult, wat is dat anders dan dat Hij u gebiedt, getroost te zijn en zo'n teken met vreugde herkennen? Ten tweede gebiedt Hij u, vrolijk op te zien; ten derde, uw hoofd op te heffen. Ten vierde noemt Hij het uw verlossing. Wat zal u troosten, wat versterken, indien het die woorden niet doen? Meent u, dat Hij u leugens op de mouw zou spelden, of verleiden tot een vals vertrouwen? Och, laat zulke woorden toch niet tevergeefs gezegd zijn? Dank God en vertrouw erop, er is anders geen raad, noch troost meer over, indien u zulke woorden in de wind slaat. Dat het niet uw verdoemenis, maar uw verlossing is, zegt Christus zeer troostvol. En u wilt deze woorden omkeren, zeggend, dat het niet uw verlossing maar uw verdoemenis is, u vlucht voor uw eigen zaligheid, u kunt God niet groeten, Die u ontmoet, noch danken, Die u groet.
Ongetwijfeld heeft Hij zulke troostrijke woorden tot troost van kleinmoedigen gesproken, die, hoewel ze vroom en bereid zijn voor de jongste dag, uit al te grote vreesachtigheid zich benauwd maken en zo de begeerte naar Zijn komst beletten, die voornamelijk aan het einde van de wereld gevonden zullen worden. Daarom noemt Hij het hun verlossing, want aan het einde van de wereld, als de zonden op het allergruwelijkst de overhand zullen nemen en naast de zonde ook het andere kwaad, de straf op de zonde, met pest, oorlog en hongersnood, dan zullen ook de gelovigen heldenmoed en troost tegen beide rampen, van zonde en van de straf daarop, nodig hebben. Daarom gebruikt Hij het lieflijkste woord "verlossing", dat alle harten gaarne horen. Wat is verlossing? Wie zou niet graag verlost zijn? Wie zou lust hebben om onder de verwoesting van de zonde en de straf te blijven? Wie zou niet een eind aan zulk een ellende en gevaar voor de zielen en van zo 'n verderf van de mensen wensen, vooral als Christus zo liefderijk trekt, lokt en troost.
Die heilloze droompriesters moeten hier bestraft worden, die door hun prediken deze woorden van Christus voor de zielen verbergen en het geloof daaraan ontnemen, die de mensen alleen door hen te verschrikken vroom willen maken en door eigen goede werken en genoegdoening voor de zonde op deze dag proberen voor te bereiden. Dan moet alleen het de moed opgeven, vrezen en schrikken overblijven en meer en meer toenemen en daarmee haat, tegenzin en afschuw voor de komst van Christus, dat is: het gevoel van Gods toorn moet in de harten opgewekt worden. Want Christus stellen zij zich niet anders voor als een strenge Rechter, die ze met hun werken paaien en verzoenen moeten. Nooit zien ze Hem als een Verlosser, zoals Hij Zichzelf hier noemt en aanbiedt, van Wie men door een vast geloof verzekerd kan zijn, dan Hij ons uit louter genade van de zonden en alle kwaad verlost.
Ziet, zo gaat het altijd, wanneer men het Evangelie niet recht predikt en slechts met geboden en dreigen de harten benauwt, dan drijft men ze alleen maar verder van God en maakt ze maar ontevreden over God. Schrik aanjagen moet men slechts de

halsstarrigen en verstokten, en zijn ze bevreesd geworden en hebben ze de moed verloren, dan moet men ze weer versterken en troosten.
Uit dit alles zien we hoe weinig mensen er zijn, die het Onze Vader echt bidden, hoewel het overal, voortdurend en ontelbare malen gebeden wordt, want het zijn maar enkelen daaronder, die niets liever zouden willen dan dat deze dag nooit zou komen; dat betekent niets anders, dan dat Gods rijk niet zou komen. En zo bidt hun hart tegen hun mond en God oordeelt naar het hart en zij naar de mond. Zij doen veel gebeden, zij schreeuwen alle kerken overal vol en alles heet gebeden, hoewel het toch in de grond van de zaak niet anders luidt dan: Uw rijk kome toch niet of kome nog niet. Zeg nu eens, is zulk een bidden niet een echte godslastering en zo'n gebed, waarvan David in Ps. 109: 7 zegt: "*Zijn gebed zij tot zonde*?" Nochtans wordt tegenwoordig het bezit en het geld van de hele wereld gebruikt, opdat alle hoeken vol van zulke lastering komen en dat laat zich godsdienst noemen.
Maar diegene, die zo'n vrees in zich bespeurt, moet de moed niet opgeven, maar deze veeleer wijs gebruiken. Die gebruikt haar wijs, die zich door zo'n vrees laat aanzetten en vermanen tot het gebed om die genade, die de vrees verdrijft en lust en verlangen naar deze dag in hem opwekt. Want Christus heeft in Matth. 7: 8 beloofd: "*Want een ieder die bidt, die ontvangt*." Daarom zijn zulke vreesachtige mensen dichter bij hun heil, dan goddeloze harden van hart, die die dag noch vrezen, noch zich daarmee troosten. Want al hebben ze nog geen lust en verlangen naar die dag, zo hebben ze toch een sterke begeerte, die hen vermaant om te bidden om lust en verlangen.
Maar wie deze vrees alleen maar vermeerdert en daarin blijft steken, alsof hij zich daardoor van zonde reinigen wilde, die gebruikt haar niet wijs. Maar dat werpt geen nut af, want niet de vrees, die naar 1 Johannes 4: 18 uitgedreven moet worden, maar de liefde, die blijft, zoals Paulus zegt in 1 Cor. 13: 8, die delgt alle zonde uit, zoals Petrus zegt. De vrees moet de mens aanzetten om de liefde te zoeken en ze van God af te smeken. Want waar ze niet uitgedreven wordt, daar verzet ze zich tegen de wil van God en uw eigen verlossing, dat is dan een zonde tegen de Heilige Geest. Het is echter daarom niet noodzakelijk, geheel en al zonder vrees te zijn; want altijd blijft de natuur die zwak is in ons, die niet zonder vreze des doods en voor het oordeel kan bestaan, maar de geest moet echter overwinnen, zoals Christus zegt in Matth. 26: 41: "*De geest is wel gewillig, maar het vlees is zwak*."

En Hij zei tot hen een gelijkenis: Ziet de vijgenboom en al de bomen. Wanneer zij nu uitspruiten en u dat ziet, zo weet u uit uzelf, dat de zomer nu nabij is. Alzo ook gij, wanneer u deze dingen zult zien geschieden, zo weet dat het koninkrijk Gods nabij is.
Dit zijn enkel troostrijke woorden. Hij geeft geen gelijkenis van de herfst of de winter, wanneer alle bomen kaal worden en de naargeestige tijd begint, maar van de lente en de zomer, wat een vrolijke en opgewekte tijd is, waarin alle schepselen opengaan en vrolijk worden, opdat Hij duidelijk genoeg leert, dat wij de jongste dag met zo'n lust en verlangen tegemoet moeten zien en ons ermee moeten troosten, zoals alle schepselen zich verheugen op de lente en zomer; wat voor zin zou deze gelijkenis anders hebben, als Hij ons dat daarmee niet wilde leren? Hij zou wel een andere uitgesproken hebben, waarin zo'n lust en vreugde niet lag. Daarenboven zegt Hij niet: Uw hel en verdoemenis is nabij, maar: het koninkrijk Gods. Wat betekent, het nabij zijn van het koninkrijk Gods, anders dan nabij onze verlossing te zijn?
Wijzelf zijn immers het koninkrijk Gods, zoals Hij zegt in Lukas 17: 21: "*Want ziet, het koninkrijk Gods is binnen ulieden*." Daarom nadert het, als wij spoedig van zonde en van alle kwaad verlost worden. Want in dit leven begint het in de geest, maar aangezien wij nog met zonden moeten strijden en veel kwaad verdragen moeten, ook

de dood nog voor ons hebben, zo is het koninkrijk Gods nog niet volkomen. Maar wanneer de zonde, de dood met alle kwaad van ons genomen wordt, dan is het volkomen, dat zal de jongste dag doen, maar in dit leven zal het niet gebeuren. Daarom, lieve mens, beziet uw leven, onderzoekt uw hart, hoe dat gezind is tegen deze dag. Vertrouwt niet op uw goed leven, want daarmee zou u niet bestaan, wees er veeleer op bedacht, dat u uw geloof versterkt, opdat u voor deze dag met de verdoemden en verkeerden niet verschrikken mag, maar dat u deze dag als uw verlossing en het rijk Gods in u begeert en als u deze dag hoort noemen, of eraan denkt, uw hart van vreugde opspringt en hartelijk daarnaar zou verlangen. Indien u dat niet wilt, zo denk maar niet, dat u zult kunnen bestaan, ook al had u de werken van alle heiligen.

Voorwaar, Ik zeg u, dat dit geslacht geenszins zal voorbijgaan, totdat alles zal geschied zijn. De hemel en de aarde zullen voorbijgaan, maar Mijn woorden zullen geenszins voorbijgaan.

Waarom bevestigt de Heere Zijn woorden zo sterk? Waarom bekrachtigt Hij ze zo uitermate met gelijkenissen, met eden, met kenmerken van het geslacht dat dat zal beleven en dat ook hemel en aarde eerder zouden vergaan? Dit alles geschiedt, omdat, zoals boven gezegd is, de gehele wereld zich zo zeker zal voelen en de tekenen met ziende ogen zo verachten zal, dat geen woorden van God zo veracht geweest zijn, als deze, waarmee Hij de jongste dag voorspelt en verkondigt, zijn zullen. Het zal de gehele wereld toeschijnen, dat het de tekenen niet zijn en zo zij het zien, zo zullen ze toch niet geloven, zodat ook de uitverkorenen zelf nog wel aan die woorden van God en de tekenen zouden twijfelen, opdat deze dag dan juist kome, wanneer de wereld nog nooit zich zo veilig gevoeld heeft en zij in een ogenblik in de grootste zekerheid verrast zou worden, zoals hier door Paulus is aangehaald.

Nu wil Christus ons in de eerste plaats ervan verzekeren en ons opwekken, dat we die dag zeker verwachten, als de tekenen geschieden. En al zouden de tekenen eens niet zo zeker zijn, zo zijn die echter buiten gevaar, die ze voor zekere tekenen houden, maar die ze veracht, is in gevaar. Laat ons daarom het zekerste kiezen en de bovengenoemde tekenen voor de echte en eigenlijke tekenen houden, opdat we met de geestelozen niet meedoen. Vergissen wij ons, zo hebben wij het toch goed; maar als zij zich vergissen, zo blijft hun vergissing.

Dit geslacht noemt Hij de Joden; en zo tonen deze woorden duidelijk, dat het niet waar is, wat gewoonlijk gezegd wordt, dat de Joden allen christenen zullen worden, waarvoor aangehaald wordt Johannes 10: 16: "*En het zal worden één kudde en één herder*"; wat echter vervuld is, niet door het komen van de Joden tot de heidenen; maar toen de heidenen zich voegden bij de Joden en christenen werden ten tijde van de apostelen, zoals de heilige Augustinus het vaak uitgelegd heeft, de woorden van Christus tonen het duidelijk, wanneer Hij zegt in Johannes 10: 16: "*Ik heb nog andere schapen, die van deze stal niet zijn; deze moet Ik ook toebrengen en zij zullen Mijn stem horen en het zal worden één kudde en één Herder*." Hier ziet u duidelijk, dat Hij van de heidenen spreekt, die tot de joodse schaapskooi gekomen zijn, daarom zijn deze woorden allang vervuld. Maar hier zegt Hij: "*Dit geslacht zal geenszins voorbijgaan tot aan het einde*", dat is: de Joden, die Christus gekruisigd hebben, moeten als waarteken blijven leven en hoewel velen van hen bekeerd worden, zo moet toch dat geslacht en de soort blijven leven.

Sommigen hebben zich druk gemaakt over de wijze, hoe de hemel en de aarde zullen vergaan; zij roepen de blinde Aristoteles te hulp, die moet voor hen de woorden van Christus verklaren en zeggen, dat niet het wezen van hemel en aarde zal vergaan, maar naar het uitwendige; zij weten niet, wat ze zeggen. Zouden ze het zo opvatten, dat

hemel en aarde iets zullen zijn, dan was het wel goed; maar laat die blinden varen, u behoort te weten, dat zoals onze lichamen ook naar het wezen veranderd worden en toch juist deze in wezen weer gemaakt worden, zo zullen hemel en aarde ten jongste dage met alle elementen en wat overal is, door het vuur versmelten en tot as verbrand worden, met de lichamen van alle mensen, zodat overal niets dan vuur zal zijn, en onmiddellijk daarna zal alles weer nieuw, zo mooi mogelijk, geschapen worden, zodat onze lichamen helder schitteren zullen als de zon en de zon zevenmaal helderder dan ze nu is, zoals 2 Petrus 3: 10, 13 zegt: "*Maar de dag des Heeren zal komen als een dief in de nacht, in welke de hemelen met een gedruis zullen voorbijgaan, en de elementen branden zullen en vergaan, en de aarde, en de werken die daarin zijn, zullen verbranden. Maar wij verwachten naar Zijn belofte nieuwe hemelen en een nieuwe aarde, in dewelke gerechtigheid woont.*"Zo betuigt ook de heilige Paulus in 1 Kor. 3: 13, dat de jongste dag in vuur zal openbaar worden en Jes. 30: 26: "*En het licht der maan zal zijn als het licht der zon, en het licht der zon zal zevenvoudig zijn als het licht van zeven dagen; ten dage als de Heere de breuk Zijns volks zal verbinden, en de wond waarmee het geslagen is, genezen.*" Evenzo in Jes. 65: 17, 18: "*Want zie, Ik schep nieuwe hemelen en een nieuwe aarde; en de vorige dingen zullen niet meer gedacht worden en zullen in het hart niet opkomen. Maar weest gijlieden vrolijk en verheugt u tot in der eeuwigheid in hetgeen Ik schep*." Daarom is dit vergaan niet alleen naar de gedaante, maar ook naar het wezen, of u zoudt niet vergaan willen noemen, wat tot stof wordt, tot men het niet vinden of zien kan, zoals de verbrande lichamen stof en as worden.

Waar blijven echter ondertussen onze zielen, als overal de schepping niets dan vuur zal zijn en er geen grond noch ruimte wezen zal? Antwoord: Ei lieve, zeg mij, waar zijn die nu, of waar zijn zij, als wij slapen, daar zij niets weten van wat buiten het lichaam en alle lichamelijke schepselen geschied? Meent u, dat God de zielen niet in Zijn hand zou kunnen bewaren, zodat ze nooit gewaar worden, hoe hemel en aarde tot as worden? Of meent u, dat Hij daarvoor een echte stal zou moeten hebben zoals een herder voor zijn schapen? Het is genoeg, dat u weet, dat zij in Gods handen zijn en niet in de schoot of ruimte van enig schepsel, en ook al weet u niet, hoe dat gaat, laat u niet van de wijs brengen, daar u nog niet geleerd hebt, wat er met u gebeurt, als u inslaapt of wakker wordt en nooit kunt weten, hoe dicht u bij het slapen of het waken bent, waar u toch dagelijks mee te maken hebt, hoe zou u dan dit te weten willen komen? Er staat geschreven: "*Vader, in Uw handen beveel Ik Mijn geest*", daarbij blijft het. Ondertussen wordt hemel en aarde nieuw en onze lichamen ook en zij worden weer levend voor de eeuwige zaligheid, Amen. Als wij zouden weten, hoe de zielen bewaard werden, dan zou hetgeen geloof meer zijn, maar nu wij gaan en niet weten waarheen, het met God en in Zijn handen wagen bestaat het geloof in zijn kracht.

Tenslotte moeten wij ook een weinig de geestelijke betekenis van dit Evangelie bezien. De zon is Christus, de maan de kerk, de sterren de christenen. De krachten van de hemel zijn de prelaten of planeten in de kerken. Nu, de stoffelijke tekenen geven vast en zeker aan, hoe het allang gegaan is en gaat in de christenheid; want zij volgen al naar gelang de zonden verdienen, tonen en dreigen met de straf daarop. Dat de zon haar schijnsel verliest, betekent ongetwijfeld, dat Christus niet schittert in de christenheid, dat wil zeggen: het Evangelie wordt niet gepredikt, en het geloof verdwijnt, zodat er geen godsdienstoefening meer is. Dat gebeurt en is gebeurd door de leer en het werk van mensen en de paus zit op de plaats van Christus in de kerken en schittert als vuil in de lantaarn, hij met zijn bisschoppen, papen en monniken. Zij zijn het, die de zon voor ons verduisterd hebben en in plaats van de ware godsdienst

een afgodendienst met kale kruinen, pijen, kleren, orgels, luiden, zingen, klinken gesticht. O donkerheid, o duisternis: Daaruit moest volgen, dat de maan ook geen schijnsel gaf, dat is, toen het geloof uitdoofde, moest ook de liefde vergaan, zodat men geen christelijke werken meer zag, geen voorbeeld gevonden werd, dat de één de ander dient, maar het volk slechts naar de afgodendienst geleid werd, tot het stichten van missen, vigiliën, altaren, kapellen, kelken, klokken en meer dergelijke zinsbegoocheling. O dubbele duisternis.

Het vallen van de sterren leg ik als volgt uit: als een mens gedoopt en christen geworden is en daarna paap of monnik wordt. Geloof mij, die wil; wie niet wil, die late het, ik weet, wat ik zeg. Ik zeg niet, dat ze allen verloren gaan, God kan wel in het vuur behouden, wie Hij wil. Maar dat zeg ik, wie paap of monnik wordt met de bedoeling, dat hij een zalige staat wil aannemen, die gaat van het christelijk geloof over op het ongeloof. Want het vallen van de sterren betekenen niet de grove gevallen, zoals moord, onkuisheid, diefstal, maar de afval van het geloof. Papen en monniken (als God geen groot wonder doet) zijn zeker wegens hun stand afvallige en verloochenende christenen, zodat er geen erger volk op de aarde is. De Turken zijn ook niet-christenen, maar in twee opzichten zijn ze beter dan de monniken. Ten eerste, dat ze nooit christen of sterren geweest zijn, ook niet afvalligen. Ten tweede, zo doen ze geen zonde met de sacramenten. Maar dit volk maakt van de mis een offer en goed werk, doet dat dagelijks en ontelbare malen, wat toch de aller-gruwelijkste verdraaiing van de feiten is, die de zon ooit beschenen heeft. Kortom, wie door werken en geestelijke stand vroom en zalig worden wil, die wordt afvallig en valt van de hemel; want alleen het bloed van Christus moet ons vroom en zalig maken. Daarom als u een ster ziet vallen, zo weet, dat dát betekent paap, non of monnik worden.
Dat echter deze mensen versmachten van vrees, betekent de marteling, die de heilige en gevallen sterren van de paus uitstaan; want zij doen grote dingen en hun geweten heeft toch nooit vrede, zoals de gehele Schrift hun doen moeite en arbeid noemt.
Het loeien van de winden en bruisen van de wateren betekenen de hoogste en de laagste stand in de wereld. Er bestaat geen eensgezindheid onder de vorsten, tussen de landen, geen trouw en geen vertrouwen onder elkaar, ieder is bedacht op het zijne. Tegelijk is er ook geen straf, geen tucht, geen vrees op aarde en de hele wereld leeft ongebonden in eten en drinken, onkuisheid en allerlei zonden, zodat het loeit en bruist. De krachten van de hemel zijn onze planeten, onze geestelijke jonkheren en tirannen, paus, bisschoppen en hun makkers, de hogescholen, die zo diep in het wereldlijk bestuur, bezit, eer en wellust geworteld zijn, dat ze er volkomen zeker van zijn, dat ze geen planeten, dat is dwalende sterren zijn. Want planetas in het Grieks is een dwalende, die geen rechte baan aflegt, maar slechts achterwaarts en naar beide zijden, zoals de planeten aan de hemel doen. Dat verklaren de Duitsers met een spreekwoord en zeggen: De geleerden, de verkeerden, dat wil zeggen: het geestelijk bestuur bestaat uit enkel planeten. Maar nu het Evangelie doorbreekt en hun deugd aantoont en hen met haar eigen verf schildert, dat ze ongeleerde afgoden en zielenverleiders zijn, willen ze toornig worden, komen in beweging en maken een constellatie, komen bijeen, proberen zich met bullen en papier te beschermen, dreigen met een grote zondvloed, maar het kan en zal hen niets helpen, de dag breekt aan, die zal men niet onder de korenmaat bedekken, alsof het een waskaars was.

De gelijkenis van de vijgenboom lijkt mij de Heilige Schrift te zijn, die tot nu toe onbekend was; zij loopt uit, heeft bladeren gekregen, dat wil zeggen: haar woord breekt door; want in twaalfhonderd jaar is ze niet zo ver doorgebroken, zijn de talen

ook niet zo bekend geweest. Voor mij lijdt het geen twijfel, dat de Schrift een vijgenboom is, zoals dat gemakkelijk te bewijzen valt. Want dat zijn de vijgebladeren, waarmee Adam en Eva zich bedekten; want de oude Adam heeft altijd de Schrift nodig, om zich daarmee op te sieren. Daarom moet het Boek tevoorschijn komen, de bladeren moeten groen worden en het helpt niets, dat de planeten zich er erg druk om maken. Maar de zomer is niet ver meer weg, gave God, dat de vruchten ook op de bladeren zouden volgen, ik ben bang, dat het slechts bij de bladeren blijven zal. Want wij praten veel over het ware geloof, doen echter niets. Dat moge voldoende zijn voor de verklaring; wie verder wil gaan, heeft hiermede voldoende aanleidingen begin voor de overdenking. Maar de planeten met hun bende zullen niets hiervan geloven, opdat immers de Schrift waar blijft, die hen grote zekerheid en verachting van alle woorden, werken en tekenen van God toeschrijft.

3. **Preek op de derde zondag van Advent. Matth. 11: 2 - 10**

Johannes in de gevangenis gehoord hebbende de werken van Christus, zond twee van zijn discipelen; en zeide tot Hem: Zijt Gij Degene, Die komen zou, of verwachten wij een ander? En Jezus antwoordde en zeide tot hen: Gaat heen en boodschapt Johannes weder, hetgeen u hoort en ziet: De blinden worden ziende en de kreupelen wandelen, de melaatsen worden gereinigd en de doven horen, de doden worden opgewekt en de armen wordt het Evangelie verkondigd. En zalig is hij, die aan Mij niet zal geërgerd worden. Als nu dezen heengingen, heeft Jezus tot de scharen begonnen te zeggen van Johannes: Wat bent u uitgegaan in de woestijn te aanschouwen? Een riet, dat van de wind ginds en weder bewogen wordt? Maar wat bent u uitgegaan te zien? Een mens, met zachte klederen bekleed? Ziet, die zachte klederen dragen, zijn in der koningen huizen. Maar wat bent u uitgegaan te zien? Een profeet? Ja, Ik zeg u, ook veel meer dan een profeet. Want deze is het, van dewelke geschreven staat: Ziet, Ik zend Mijn engel voor Uw aangezicht, die Uw weg bereiden zal voor U heen.

Het meeste, wat ik over dit Evangelie behandeld vind, is de vraag, of Johannes niet geweten heeft, dat Jezus de ware Christus was, hoewel het een onnodige vraag is, daar het van weinig belang is. De heilige Ambrosius is van mening, dat hij niet uit onwetendheid of twijfel, maar met een christelijke bedoeling gevraagd heeft. Hieronymus en Gregorius schrijven, dat hij gevraagd heeft, of hij ook in de hel Zijn voorloper moest zijn, welke mening wel de minste reden van bestaan heeft, want de tekst zegt duidelijk: *Zijt Gij Degene, Die komen zou, of verwachten wij een ander*; welk verwachten volgens de tekst slaat op Zijn komst op aarde tot het Joodse volk; anders zou hij moeten zeggen: of wachten diegenen, die in de hel zijn op U. Ook omdat Christus, met te wijzen op Zijn werken, antwoordt, dat Hij gekomen is, is het zeker, dat Johannes naar Zijn lichamelijke komst gevraagd heeft, omdat Christus Zelf ze zo opvat en ook daarop antwoordt, hoewel ik niet ontken, dat Christus ook nedergedaald is ter helle, zoals wij in de Twaalf Artikelen belijden.
Zo is het zeker, dat Johannes wel wist, dat Jezus Diegene was, Die komen zou; want hij had Hem gedoopt en getuigd, dat Hij het Lam Gods was, Dat de zonden van de wereld zou dragen, had ook gezien dat de Heilige Geest in de gedaante van een duif op Hem kwam en had de stem uit de hemel gehoord: "*Deze is Mijn Zoon, Mijn Geliefde, in Denwelke Ik Mijn welbehagen heb*", zoals alle vier de evangelisten dit alles uitgebreid beschrijven. Waarom heeft hij dan deze vraag gedaan? Antwoord: Het is zeker niet zonder gewichtige redenen gebeurd. Ten eerste is het zeker, dat Johannes terwille van zijn discipelen laat vragen. Want deze hielden Christus nog niet voor die, voor wie Hij gehouden moest worden. En Johannes was niet gekomen om de discipelen en het volk tot zichzelf te trekken, maar om voor Christus de weg te bereiden en iedereen tot Christus te leiden en tot Zijn onderdaan te maken. Nu hadden de discipelen van Johannes vele heerlijke getuigenissen over Christus van hem gehoord, dat Hij namelijk het Lam Gods en Gods Zoon was en dat Christus groot moest worden, hij echter kleiner moest worden. Dit alles geloofden zijn discipelen en het volk nog niet of konden het nog niet vatten, maar zijzelf en iedereen hadden grote verwachting van Johannes zelf en geen verwachting van Christus. Daarom hingen zij zo sterk aan Johannes, zelfs zo, dat zij voor hem opkwamen en boos werden op Christus, toen zij zagen, dat Hij ook doopte en discipelen aannam en het volk tot Zich trok, en daarover klaagden zij bij Johannes, daar zij bezorgd waren, dat hun meester minder zou worden, zoals dat Johannes 3: 25 en 26 beschrijft.

Twee dingen brachten hen tot deze waan:
Ten eerste, dat Christus nog niet bekend was bij de mensen, alleen Johannes sprak van Hem. Hij had ook nog geen teken gedaan en niemand stond hoog aangeschreven dan alleen Johannes; daarom vonden zij het heel vreemd, dat hij hen en iedereen van zichzelf afwees naar een ander, daar er toch niemand anders aanwezig was dan hijzelf, die een naam en aanzien had.
De tweede reden was, dat Christus zo eenvoudig en onopvallend optrad, de zoon van een arme timmerman en een arme weduwe, daarenboven niet uit de priesterstand of een geleerde, maar een leek en een arm ambachtsgezel. Hij had nooit iets geleerd, was in het timmerambacht als elke andere leek groot gebracht, zodat deze grote, heerlijke getuigenissen van Johannes en de eenvoudige leek en ambachtsgezel Jezus helemaal niet bij elkaar pasten. Daarom, ofschoon ze wel geloofden, dat Johannes de waarheid sprak, dachten ze toch: misschien zal het een ander dan deze Jezus zijn en zo wachtten ze op een aanzienlijke en hooggeleerde hogepriester of machtige koning. En Johannes kon ze van zo'n waan met zijn woorden niet verlossen, ze bleven aan hem hangen en hielden Jezus voor veel geringer en toch wachtten ze op de heerlijke intocht van de grote man, over wie Johannes sprak. En als het Jezus al zou zijn, dan moest Hij Zich anders gedragen, een hengst zadelen en sporen aandoen en plotseling verschijnen als een heer en koning van Israel, zoals vroeger de koningen gedaan hadden. Zolang Hij dat niet deed, wilden ze bij Johannes blijven.
Toen echter Jezus begon wonderen te verrichten en bekend werd, dacht Johannes dat hij nu zijn discipelen wel van zichzelf afwijzen en tot Christus kon brengen, opdat zij na zijn dood geen erfelijke sekte zouden stichten en Johannieters zouden worden, maar allen aan Christus zouden hangen en christen zouden worden en zond hen heen, opdat ze voortaan niet aan zijn getuigenis alleen, maar uit de woorden en werken van Christus Zelf zouden leren, dat Hij de juiste Man was over Wie Johannes gesproken had. Want Zijn werken en intocht behoorden niet verwacht te worden met trommels en bazuinen en dergelijke wereldse praal, maar in geestelijke kracht en genade, opdat daardoor niet de straatstenen en tapijten bereden en betreden zouden worden, maar de doden levend, de blinden ziend, de doven horend en alle lichamelijke en geestelijke kwalen verdreven zouden worden. Dat zou de pracht en intocht van deze Koning uitmaken, Wiens daden geen koning, geen geleerde en geen rijke van de hele wereld ook maar in het minst zou kunnen verrichten. Dat zegt nu de tekst.

Johannes in de gevangenis gehoord hebbende de werken van Christus, zond twee van zijn discipelen; en zeide tot Hem: Zijt Gij Degene, Die komen zou, of verwachten wij een ander? Als wilde hij tegen zijn discipelen zeggen: Nu hoort u Zijn werken, zoals ik er nooit één heb verricht, noch ook iemand voor Hem. Gaat nu zelf heen en vraagt Hem, of Hij het is of niet. Maar zet de grove aardse gedachte van u af, dat Hij op hengsten en met kurassen zal binnenrijden. Hij begint groot te worden, ik moet nu minder worden. Mijn aanzien moet ophouden en het Zijne beginnen. U moet mij verlaten en Hem aanhangen.
Hoe noodzakelijk het is geweest, dat hij zijn discipelen van zich afwijst en op Christus wijst, is gemakkelijk te zien; want wat zouden zij er aan gehad hebben, als zij duizendmaal de heiligheid van Johannes gevolgd zouden hebben en Christus niet verkregen zouden hebben? Buiten Christus is geen hulp noch heil, hoe heilig de mensen ook zijn mogen, zoals het ook thans is. Wat zou het de monniken en nonnen helpen, als zij de regels van de heilige Benedictus, Bernard, Franciscus, Dominicus, Augustinus zouden houden en opvolgen, als zij niet de enige Christus alleen zouden aangrijpen en ook hun Johannes zouden verlaten? Alle Benedictijnen, Karthuizers,

Franciscanen, Dominicanen, Augustijnen, Karmelieten, alle monniken en nonnen zijn vast en zeker verloren en alleen de christenen zalig. Die geen christen zijn, die helpt ook Johannes de Doper niet, die toch de grootste heilige van allen is, zoals de Heere zegt. Toch gaat Johannes zacht met hen om, verdraagt hun zwak geloof, totdat zij sterk worden, verwerpt hen niet, omdat ze niet zo vast in hem geloven. Zo moet men ook omgaan met de gewetens, die gevangen zitten in de voorbeelden en voorschriften van heilige mensen buiten Christus, tot men ze daarvan kan bevrijden.

En Jezus antwoordde en zeide tot hen: "Gaat heen en boodschapt Johannes weder, hetgeen u hoort en ziet: De blinden worden ziende en de kreupelen wandelen, de melaatsen worden gereinigd en de doven horen, de doden worden opgewekt en de armen wordt het Evangelie verkondigd. En zalig is hij, die aan Mij niet zal geërgerd worden."

Christus antwoordt Johannes ook terwille van de discipelen. Hij geeft echter een dubbel antwoord, eerst met werken, daarna met woorden; zo doet Hij ook in Johannes 10: 24, toen de Joden Hem in de tempel omringden en vroegen: *"Indien Gij de Christus zijt, zeg het ons vrijuit*". Hij echter wijst ze op de werken en sprak: "*Ik heb het u gezegd en gij gelooft het niet. De werken die Ik doe in de Naam Mijns Vaders, die getuigen van Mij*." En: "*Zo gij Mij niet gelooft, zo gelooft de werken*." Dus ook hier toont Hij hen eerst de werken, daarna ook de woorden, als Hij zegt: "*Zalig is hij, die aan Mij niet wordt geërgerd*", met welke woorden Hij niet alleen belijdt, dat Hij het is, maar ook waarschuwt voor ergernis. Als Hij het niet was, dan was ook niet zalig, die zich aan Hem niet ergert; want men kan alle heiligen missen, alleen Christus kan men niet missen. Geen heilige helpt, alleen Christus helpt.

Het antwoord door de werken is echter zekerder. Ten eerste, omdat noch Johannes noch iemand anders tevoren zulke werken gedaan hadden. Ten tweede, omdat ze tevoren door de profeten voorspeld waren. Omdat ze zagen, dat het gebeurde, zoals de profeten voorspeld hadden, daarom konden en moesten ze er zeker van zijn. Want zo heeft Jesaja in hoofdstuk 61: 1, 2 ervan gesproken: *"De Geest des Heeren HEEREN is op Mij, omdat de Heere Mij gezalfd heeft om een blijde boodschap te brengen de zachtmoedigen; Hij heeft Mij gezonden om te verbinden de gebrokenen van harte, om de gevangenen vrijheid uit te roepen en de gebondenen opening der gevangenis; om uit te roepen het jaar van het welbehagen des HEEREN*." Als Hij spreekt: "Hij heeft Mij gezalfd", geeft Hij te kennen, dat Hij Christus is en Christus moet zulke dingen doen en wie zulke dingen zou doen, die moet Christus zijn. Want "Christus" in het Grieks is "Messias" in het Hebreeuws, "Unctus" in het Latijn en "Gezalfde" in het Duits en de koningen en priesters zalft men gewoonlijk tot het koninkrijk en het priesterschap. Maar deze gezalfde Koning en Priester, spreekt hier Jesaja, zou God Zelf zalven, niet met vergankelijke olie, maar met de Heilige Geest, Die op Hem rust, zoals Hij hier spreekt: "*De Geest des Heeren HEEREN is op Mij, omdat de Heere Mij gezalfd heeft.*"Zo predikt Hij immers het Evangelie, maakt blinden ziende, geneest allerlei ziekten en predikt het aangename jaar, de tijd van genade enz. Zo ook Jesaja 35: 4 - 6: "*Ziet, ulieder God zal ter wrake komen met de vergelding Gods. Hij zal komen en ulieden verlossen. Alsdan zullen der blinden ogen open gedaan worden en der doven oren zullen geopend worden. Alsdan zal de kreupele springen als een hert, en de tong der stommen zal juichen enz.*"

Als zij nu de Schrift met deze werken vergeleken en de werken met de Schrift, dan konden zij het getuigenis van Johannes, dat Hij de juiste Man moest zijn, in Christus zien. En Lukas 7: 21 schrijft, dat Christus op het moment, dat de discipelen van Johannes Hem vroegen, velen gezond maakte van hun ziekten en kwalen en boze

geesten en vele blinden het gezicht gaf.
Wij moeten echter hier het betrouwbare voorbeeld goed ter harte nemen, dat Christus Zich op Zijn werken beroept en de boom aan zijn vruchten wil doen kennen, waarmee Hij alle valse leraars, de paus, bisschoppen, papen en monniken, die later zouden leven en die onder Zijn Naam zouden komen en zeggen: wij zijn christenen, zoals de paus zich erop beroemt, dat hij de stedehouder van Christus is, de loef afgestoken heeft. Want hier hebben wij de leer, dat waar de werken niet zijn, daar is ook Christus niet. Christus is een levend, werkzaam, vruchtbaar Wezen, Dat niet rust, Het werkt zonder ophouden, waar Het is. Daarom moeten wij de bisschoppen en leraars, die niet de werken van Christus doen, houden voor wolven en hen mijden. Spreken ze echter: Het is niet nodig, dat een ieder deze werken van Christus doet, hoe kunnen ook alle heiligen blinden doen zien, de lammen doen lopen en andere wonderwerken van Christus verrichten? Antwoord: Christus heeft ook andere werken gedaan zoals geduld, liefde, vrede, zachtmoedigheid en dergelijke, die iedereen doen moet. Doet dat, zo zullen wij Christus ook nog aan Zijn werken kennen.
Hier zeggen ze echter, Christus spreekt in Matth. 23: 2, 3: "*De Schriftgeleerden en de farizeeën zijn gezeten op de stoel van Mozes. Daarom, al wat zij u zeggen, dat u houden zult, houdt dat en doet het ; maar doet niet naar hun werken; want zij zeggen het en doen het niet.*" Hier heeft Christus geboden, dat men naar de leer en niet naar het leven moet zien. Antwoord: Wat hoor ik? Bent u nu farizeeërs en huichelaars geworden? En bekent dat zelf? Als wij het van u zouden zeggen, zou u wel boos worden. Welaan, als u dan deze huichelaars bent en deze woorden op uzelf toepast, zo moet u ook alle andere woorden verdragen, die Christus tegen de farizeeërs spreekt. Maar daar zij met deze uitspraak van Christus zichzelf beschermen en de onnozelen de mond stoppen, zo laat ons deze uitspraak nader bekijken, want ook de christenmoordenaars op het concilie van Konstanz vielen daarmee Johannes Hus aan en menen dadelijk, dat zij daardoor vrijheid voor hun tirannie hebben, dat niemand zich tegen hun leer zou mogen verzetten.

Daarom moet u erop letten, dat onderwijzen ook een werk is, ja, het voornaamste werk van Christus; want hier onder Zijn werken telt Hij ook, dat aan de armen het Evangelie gepredikt wordt. Daarom zijn tirannen evenzeer aan hun werken als aan hun leer te kennen. Waar Christus is, daar wordt het Evangelie vast en zeker gepredikt; waar het niet gepredikt wordt, daar is Christus niet. Opdat wij nu onze farizeeërs toestaan, dat niet hun leven, maar hun leer maatstaf moet zijn, welaan, laat ze toch onderwijzen, wij willen hun leven graag mild beoordelen. Maar nu zijn zij veel erger dan de farizeeërs, die toch de leer van Mozes brachten, hoewel ze er niet naar handelden. Maar onze lomperds zijn afgoden[17]. Bij hen vindt men noch doen noch laten, leven noch leer. Ze zitten op de stoel van Christus en leren hun eigen leugens, verzwijgen het Evangelie. Daarom kan hen deze uitspraak van Christus niet beschermen, ze moeten wolf en moordenaar zijn, zoals Christus ze noemt in Johannes 10: 8.
Dus wil hier Christus, dat zij naar de farizeeërs zouden luisteren, maar niet verder dan op de stoel van Mozes, dat wil zeggen: als zij de wet van Mozes, Gods gebod zouden leren. Want op dezelfde plaats, waar Hij verbiedt naar hun werken te handelen, rekent Hij ook hun leer onder hun werk en spreekt, Matth. 23: 4: "*Want zij binden lasten, die zwaar zijn en kwalijk om te dragen, en leggen ze op de schouders der mensen; maar zij willen die met hun vinger niet verroeren*." Ziedaar, hun ondraaglijke leer wil Hij in

[17] Woordspeling Klötze und Götzen, blokken en afgoden.

de allereerste plaats als het voornaamste onder hun werken verboden hebben, zodat tenslotte de betekenis van deze woorden is: Alles, wat zij naar Mozes zeggen, houdt en doet dat, maar wat zij verder leren en doen, houdt dat niet. Hoeveel temeer moeten wij slechts luisteren naar onze farizeeërs, als zij volgens Christus spreken, als ze de armen het Evangelie prediken en niet luisteren en handelen naar wat zij verder leren en doen.

Zo ziet u, hoe weldoordacht de lompe papisten deze woorden aan hun leer, leugens en geweld ten grondslag hebben gelegd, daar geen woorden sterker tegen hen spreken en hun leer scherper veroordeeld wordt; want de woorden van Christus zijn duidelijk en onbetwistbaar: "*Doet naar hun werken niet*", hun leer echter is hun werk en dat is niet uit God. Zij zijn een volk dat alleen maar kan liegen en dat slechts opgestaan is om de Schrift te vervalsen. Het gebeurt immers maar zelden, dat, waar het leven niet goed is, dat iemand op de rechte wijze predikt, hij moet dan immers steeds tegen zichzelf prediken, wat hij bezwaarlijk doet zonder er iets aan toe te voegen. En kort samengevat: wie niet het Evangelie predikt, van hem moet u weten, dat hij noch op de stoel van Mozes, noch op de stoel van Christus zit. Daarom behoort u noch naar zijn woorden, noch naar zijn werken te handelen, maar u moet als de schapen van Christus vluchten, Johannes 10: 3, 5: "*Mijn schapen horen Mijn stem, maar een vreemde zullen zij geenszins volgen, maar zullen van hem vlieden; overmits zij de stem der vreemden niet kennen*." Wilt u weten, hoe hun stoel heet, zo luistert naar David in Ps. 1: 1: "*Welgelukzalig is de man, die niet wandelt in de raad der goddelozen, noch staat op de weg der zondaren, noch zit in het gestoelte der spotters*", en Ps. 94: 20: "*Zou zich de stoel der schadelijkheden met U vergezelschappen, die moeite verdicht bij inzetting?*"

Wat betekent het echter, dat Hij spreekt: "*De armen wordt het Evangelie gepredikt*"? Wordt het ook niet aan de rijken en de hele wereld gepredikt? Of is het Evangelie zo belangrijk, dat Hij het voor zo'n grote weldaad houdt, aangezien toch zovele mensen het vijandig gezind zijn? Hier moeten wij weten, wat het Evangelie is, anders kunnen wij deze passage niet begrijpen. Daarom moet er goed en met aandacht op gelet worden, dat God tweeërlei woord of prediking van het begin van de wereld af altijd in de wereld heeft gezonden: wet en Evangelie, deze twee predikingen moet u goed onderscheiden en zien. Want ik zeg u, dat met uitzondering van de Schrift tot nu toe nooit een boek is geschreven, ook door geen heilige, waarin deze twee predikingen goed onderscheiden behandeld zijn, terwijl het toch zeer belangrijk is het onderscheid te kennen.

De wet is het woord, waarin God ons leert en van ons eist, wat wij doen en laten moeten, namelijk de Tien Geboden. Waar nu de natuur alleen is, zonder de genade van God, daar kan de wet onmogelijk gehouden worden, en de oorzaak daarvan is, dat de mens na de val van Adam in het paradijs verdorven is en enkel boze lust tot zondigen heeft en niet de wet van harte genegen is, zoals wij dat alles in onszelf gewaar worden. Want er is niemand, die niet liever wilde, dan dat er geen wet was. En iedereen vindt en voelt bij zichzelf, dat het moeilijk is, om rechtschapen te zijn en wel te doen, daarentegen gemakkelijk, slecht te zijn en kwaad te doen. En zo'n tegenzin tegen of inspanning om het goede te doen maakt, dat wij de wet van God niet houden; want wat met tegenzin, moeite en wrevel gehouden wordt, dat geldt voor God als niet gehouden. En zo overwint ons de wet van God door onze eigen ervaring, dat wij van nature boos, ongehoorzaam en liefhebbers van de zonden en de wetten van God vijandig gezind zijn.

Uit dit alles moet nu één van beiden volgen: vermetelheid of wanhoop. De vermetel-

heid volgt dan, als de mens zich voorneemt de wet door werken te volbrengen, zich zeer daarin oefent, opdat hij zal handelen naar de geboden. Hij dient God, zweert niet, eert vader en moeder, doodt niet, pleegt geen echtbreuk en dergelijken. Maar ondertussen let hij niet op zijn hart, onderzoekt niet, om welke reden hij zo heel goed leeft, bedekt de oude schavuit in zijn hart met zo'n mooi leven; als hij goed in zijn hart zou zien, zou hij vinden, hoe hij dit alles met tegenzin en dwang doet, dat hij vreest voor de hel of de hemel zoekt, als hij nog niet veel geringers zoekt, namelijk eer, bezit, gezondheid en vrees voor schande of nadeel of rampen. Kortom, hij zou moeten bekennen, dat hij liever anders leven wilde, als niet de gevolgen van dat leven hem weerhielden; want alleen maar om de wet zou hij het niet doen. Omdat hij echter zo'n boze drijfveer niet gewaar wordt, leeft hij zeker voort, kijkt alleen naar de werken, niet in zijn hart, meent in zijn vermetelheid, dat hij de wet van God wel houdt en zo blijft het aangezicht van Mozes voor hem bedekt, dat wil zeggen: hij ziet de bedoeling van de wet niet, namelijk, dat zij vrolijk, vrij en met lust vervuld wil worden. Als je een onkuis iemand vraagt, waarom hij zo is, kan hij niet anders antwoorden dan: wegens het genot van de onkuisheid; want hij doet het noch om loon, noch om straf, denkt er niets mee te verwerven, ook geen onheil daarmee te ontvluchten. Zo'n lust wil de wet ook in ons hebben, dat als je een kuis iemand vraagt, waarom hij kuis is, hij moet zeggen: noch terwille van de hemel, noch van de hel, niet om eer, noch om schande, maar enkel en alleen daarom, dat het mij tegelijk lieflijk voorkomt en mij van ganser harte bevalt, ook al was het niet geboden. Ziet, zo'n hart heeft Gods wet lief en volbrengt die, met vermaak. Zulke mensen hebben God lief en de gerechtigheid, vrezen en haten niets dan de ongerechtigheid. Maar geen mens is van nature zo gesteld. De eerstgenoemden hebben het loon en de genieting lief, vrezen en haten de straf en de pijn. Daarom haten ze ook God en de gerechtigheid, hebben zichzelf lief en de ongerechtigheid. Dat zijn huichelaars, geveinsden, bedriegers, leugenaars en nietswaardige lieden. Zo zijn alle mensen buiten de staat van genade, vooral echter de werkheiligen. Daarom spreekt en besluit de Schrift ook: "*Alle mensen zijn leugenaars*", Ps. 116: 11 en ook Ps. 39: 6, 12: "*Immers is een ieder mens ijdelheid*", en Ps. 14: 3: "*Er is niemand, die goed doet, ook niet één*."

De wanhoop volgt echter dan, als de mens zo'n drijfveer in zich ontdekt en ziet dat het voor hem onmogelijk is, Gods wet lief te hebben; want hij vindt niets goeds in zich, maar alleen haat tegen het goede en lust in het kwaad. Dan ziet hij, dat hij met werken de wet niet kan vervullen. Daarom wanhoopt hij aan zijn werken en let er niet meer op. Liefde zou hij moeten hebben, maar hij vindt ze niet en kan ze van en uit zichzelf niet hebben. Dat moet dan een arme, ellendige, verootmoedigde geest zijn, wiens geweten door de wet benauwd en angstig gemaakt wordt, die de wet gebiedt en van wie zij eist, terwijl hij geen cent heeft om te betalen. Voor deze mensen is de wet alleen nuttig, want daarom is zij gegeven, opdat zij zo'n besef en ootmoedigheid zou bewerken; dat is haar eigenlijke werk. Deze begrijpen heel goed dat de werken van de huichelaars en valse heiligen slechts leugen en bedrog zijn. Zo was David gesteld, toen hij sprak, Ps. 116: 11: "*Ik zeide in mijn haasten: Alle mensen zijn leugenaars*." Daarom noemt de heilige Paulus de wet een wet des doods, Rom. 8: 2 en een kracht der zonde. In 1 Kor. 15: 56 en 2 Kor. 3: 6 spreekt hij: "*Want de letter doodt, maar de Geest maakt levend*." Dat betekent zo ongeveer: als de wet en de natuur echt op elkaar botsen en elkaar kennen, dan komt allereerst het geweten en de zonde openbaar. Dan ziet de mens, hoe diep verdorven hij is in zijn hart, hoe groot zijn zonde is, ook in datgene, wat hij tevoren voor goede werken en niet voor zonde gehouden had. Zo moet hijzelf oordelen, dat hij in zichzelf niets anders is dan een kind des doods, des

toorns en van de hel. Dan is er sidderen en beven, dan valt alle vermetelheid weg, dan is er alleen vrees en wanhoop. Dan wordt de mens verslagen, vernietigd en in alle dingen echt ootmoedig. Omdat dat alles nu alleen de wet teweeg brengt, spreekt Paulus terecht, dat het een wet des doods is en een letter, die doodt en een wet, die de zonde krachtig maakt en de toorn bewerkt, Rom. 4: 15; want zij geeft en helpt niet, eist slechts en benauwt ons en toont ons dus onze ellende en ons verderf.

HET EVANGELIE

Het andere woord van God is niet wet noch gebod, eist ook niets van ons, maar als dit door het eerste woord van de wet gebeurt en de erbarmelijke ellende en armoede in het hart is teweeg gebracht, dan komt Hij en biedt Zijn lieflijk, levend Woord aan en belooft, verzekert en verplicht Zich genade en hulp te schenken, opdat wij uit zo'n ellendige staat verlost zullen worden en alle zonde niet alleen vergeven, maar ook uitgedelgd, daarenboven liefde en lust tot vervulling van de wet geschonken zullen worden. Ziet, zo'n goddelijke belofte van Zijn genade en vergeving van zonde heet eigenlijk Evangelie. En ik zeg nog eens en weer eens, dat u het Evangelie toch niet anders moet opvatten dan als goddelijke belofte van Zijn genade en vergeving van zonde. Want daardoor is het gekomen, dat tot nu toe de brieven van de heilige Paulus niet begrepen zijn, ook onmogelijk te begrijpen zijn, omdat ze niet weten wat eigenlijk wet en Evangelie is. Want zij houden Christus voor een Wetmaker en het Evangelie voor alleen maar een leer van nieuwe wetten, dat is niet anders dan het Evangelie toesluiten en totaal verbergen. Want Evangelie is Grieks en betekent in het Duits: "een vrolijke boodschap", omdat daarin verkondigd wordt de heilzame leer van het leven van goddelijke beloften en aangeboden wordt genade en vergeving van zonden. Daarom behoort tot het Evangelie geen werk; want het is niet wet, maar alleen geloof; want het is louter en alleen beloven en aanbieden van goddelijke genade. Wie nu daarin gelooft, die ontvangt de genade en de Heilige Geest. Daarvan wordt dan het hart vrolijk en opgewekt in God en doet dan de wet vrijwillig, zonder er iets mee te willen verdienen, zonder vrees voor straf en zonder beloning te verwachten; want het is volledig bevredigd met de genade van God, daardoor is aan de wet voldaan.
Zulke beloften berusten van het begin van de wereld af, alle op Christus, dat God aan niemand zo'n genade anders belooft dan in Christus en door Christus. Christus is de bode van de goddelijke belofte aan de hele wereld. Daarom is Hij ook gekomen en heeft ze in de hele wereld laten uitgaan door middel van het Evangelie, heeft ze echter altijd tevoren door de profeten verkondigd. Daarom heeft het geen zin, dat iemand, zoals de Joden, buiten Christus de goddelijke beloften zou willen verwachten. Het is alles op Christus betrokken en in Hem besloten; wie Die niet hoort, die hoort geen belofte van God; want zoals Hij geen wet buiten de wet van Mozes en de geschriften van de profeten erkent, zo geeft Hij ook geen belofte dan alleen door Christus.
Zou u echter willen zeggen: Er staan toch in de evangeliën en brieven van Paulus vele wetten, anderzijds in de boeken van Mozes en de profeten vele beloften van God? Dan antwoord ik: Er is geen boek in de Bijbel, waarin niet beiderlei te vinden is, God heeft ze overal bij elkaar geplaatst, zowel wet als belofte. Want Hij onderwijst door de wet, wat er gedaan moet worden en door de belofte, waar men het vandaan moet halen. Dat echter het Nieuwe Testament voornamelijk Evangelie genoemd wordt voor andere boeken, komt omdat het na de komst van Christus geschreven is; Christus, Die de goddelijke belofte vervuld, gebracht en openlijk door mondelinge prediking verbreid heeft, de belofte, die tevoren in de Schrift verborgen was. Daarom houdt dit onderscheid vast en welk boek u ook leest, hetzij Oude of Nieuwe Testament, leest

dat, dit onderscheid in het oog houdend, opdat u opmerkt: waar beloften zijn, daar is dat boek een Evangelieboek, waar geboden staan, daar is het een wetboek. Omdat echter in het Nieuwe Testament de beloften bij menigten staan en in het Oude Testament de wetten in menigten, noemt men het ene Evangelie, het andere wetboek.

Nu keren we weer naar de tekst terug. "*De armen wordt het Evangelie verkondigd*." Uit wat boven gezegd is kunt u nu gemakkelijk begrijpen, dat onder alle werken van Christus er geen groter is, dan dat de armen het Evangelie verkondigd wordt, waarmee zoveel gezegd wordt als: de armen wordt verkondigd goddelijke belofte van alle genade en troost in Christus en door Christus aangeboden en voorgesteld, dat, wie gelooft, die zullen alle zonden vergeven zijn, de wet vervuld, het geweten verlost en tenslotte eeuwig leven geschonken zijn. Wat vrolijker bericht zou een arm, ellendig hart en bekommerd geweten kunnen horen? Hoe zou een hart fierder en moediger kunnen worden dan door zulke troostvolle, rijke woorden en beloften? Zonde, dood, hel, wereld en duivel en alle kwaad worden veracht, als een arm hart zulk een troost van goddelijke belofte ontvangt en gelooft. Blinden ziende maken en doden opwekken is niets vergeleken met het Evangelie, dat de armen verkondigd wordt. Daarom zet Hij het het laatst als het allergrootste en beste onder deze werken.
Maar u moet er wel op letten, dat Hij spreekt: Het Evangelie wordt uitsluitend aan de armen gepredikt, waarmee Hij ongetwijfeld zeggen wil, dat het een prediking alleen voor de armen is; want het is immers in de gehele wereld gepredikt en in Mark. 16: 15 spreekt Hij: "*Gaat henen in de gehele wereld, predikt het Evangelie aan alle creaturen*." Zo zijn deze armen zeker niet de bedelaars en vleselijke armen, maar de geestelijke armen, dat zijn zij, die geen goederen begeren of liefhebben, ja veeleer de verslagen, arme harten, die door gewetensangst zo zeer naar hulp en troost verlangen en haken, dat ze geen tijdelijk goed noch eer begeren. Alleen de wetenschap dat zij een genadig God zouden hebben, kan hen helpen. Daar is echte geestelijke armoede, dat zijn zij, wie zo'n prediking past en in het hart treft, voor hen is het, alsof zij uit de hel en van de dood verlost waren. Daarom, hoewel het Evangelie wel door de gehele wereld gehoord wordt, zo wordt het slechts uitsluitend door zulke armen aangenomen. Bovendien, zo kan het ook gepredikt en verkondigd worden aan de hele wereld, dat het een prediking alleen voor de armen is en dat geen rijke het bevatten kan, maar wie het bevatten wil, die moet eerst arm worden. Zoals Christus in Matth. 9: 13 zegt, dat Hij alleen gekomen is om zondaars te roepen tot bekering, hoewel Hij toch de gehele wereld riep. Maar Zijn roepen was zodanig, dat het slechts door zondaars aangenomen kon worden en daarom moesten allen zondaars worden, die Hij riep. Dat wilden ze niet. Evenzo moesten allen arm worden, die het Evangelie hoorden, opdat ze daartoe bekwaam werden, maar zij wilden niet. Daarom is het alleen bij de armen gebleven. Zo wordt ook in de gehele wereld Gods genade voor de ootmoedigen gepredikt, opdat ze allen ootmoedig zouden worden, maar zij wilden niet.
Zo ziet u nu, wie de grootste vijanden van het Evangelie zijn, namelijk de werkheiligen, die zich vermetel gedragen, zoals boven gezegd is; want met hen kan het Evangelie het totaal niet eens zijn. Zij willen rijk aan werken zijn, het Evangelie wil daarentegen dat ze arm zijn. Wijken zij niet, zo kan het Evangelie niet wijken, het is Gods onvergankelijk Woord. Zo lopen ze tegen elkaar op en stoten elkaar, zoals Christus zegt in Matth. 21: 44: "*En wie op deze Steen valt, die zal verpletterd worden; en op wien Hij valt, die zal Hij vermorzelen*." Voorts verdoemen zij het Evangelie als dwaling en ketterij en het gaat, zoals wij dagelijks zien en van het begin van de wereld gegaan is, dat tussen het Evangelie en de werkheiligen geen vrede, geen genade, geen verzoening is. Maar ondertussen moet Christus Zich laten kruisigen; want Hij en de

Zijnen moeten in de klem komen, tussen het Evangelie en de werken en zij worden zo platgedrukt en vermalen, zoals de tarwe tussen beide molenstenen, de onderste steen is het stille, vreedzame en onbeweeglijke Evangelie, de bovenste steen zijn de werken en hun meesters, die razen en woeden.
Hiermee gaat Hij krachtig in tegen hun vleselijke en aardse voorstelling, die zij van de komst van Christus hadden; zij dachten, dat de grote Koning, van wie Johannes zo'n ophef gemaakt had, dat hij niet waardig was de riem van Zijn schoenen te ontbinden, met zo'n pracht zou optreden, dat alles louter goud en kostbaar sieraad zou zijn en de straten dadelijk met paarlen en zijde geplaveid moesten zijn. Daar zij nu zulke hoge gedachten hadden en op zo'n pracht wachtten, zo rukt Christus ze naar beneden en houdt hen voor blinden, lammen, doven, doden, stommen, armen en alles wat maar in volkomen tegenspraak is met zo'n pracht en verschijnt in zo'n gestalte, waarin niemand zelfs een knecht in het gasthuis zou zoeken, laat staan dan zulk een Koning, Wiens schoenen de grote man Johannes zelfs niet waardig is te ontbinden. Als wilde Hij nu tegen hen zeggen: Laat varen uw hoge gedachten, ziet Mijn Persoon en gestalte niet aan, maar de werken, die Ik doe. Wereldlijke heren moeten, omdat ze met geweld heersen, rijke, voorname, gezonde, sterke, schrandere, handige mensen om zich hebben; met hen moeten zij omgaan, hebben hen ook wel nodig; want zonder zulke mensen kan hun rijk niet bestaan. Daarom konden zij van blinden, lammen, doven, stommen, doden, melaatsen en armen totaal niets verwachten. Maar Mijn rijk, omdat het geen voordeel van anderen zoekt, integendeel slechts voordeel schenkt en aan zichzelf genoeg heeft en niemand nodig heeft, daarom kan Ik niet om Mij verdragen, die al genoeg hebben, gezond, rijk, sterk, rein, levend, rechtschapen en tot alle dingen bekwaam zijn; want zulken ben Ik niet nut, zij kunnen niets van Mij ontvangen, ja zij zouden een schande voor Mij zijn. Omdat het de schijn zou hebben alsof Ik hen nodig had en voordeel van hen had, zoals de wereldlijke heren van hun onderdanen hebben, daarom moet Ik Mij anders gedragen en aan de zijde van hen staan, die van Mij zouden kunnen profiteren, moet met blinden, lammen, stommen en allerlei gebrekkigen omgaan; dat vereist de aard en de natuur van Mijn rijk. Daarom ook moet Ik Mij zo gedragen, dat zulke mensen in Mijn gezelschap zouden kunnen verkeren.

Daarop volgt terecht het woord: "*En zalig is hij, die aan Mij niet zal geërgerd worden.*" Waarom? Omdat deze twee dingen zo ver van elkaar verwijderd schenen te zijn: de verachtelijke gedaante van Christus en het heerlijke getuigenis van Johannes; de natuur kon deze twee niet met elkaar in overeenstemming brengen. Nu was de gehele Schrift op Christus gericht en het was gevaarlijk Hem te missen. Zo sprak de natuur: Zou deze de Christus zijn, over Wie de hele Schrift spreekt? Zou Die het zijn, Die Johannes zich niet waardig dunkt, de schoenen te ontbinden, terwijl ik Hem nauwelijks waardig acht om mijn schoenen te poetsen? Daarom is het waarlijk zo, dat het een grote genade is, zich aan Christus niet te ergeren en hier is geen andere raad noch hulp, dan dat men naar Zijn werken zie en die met de Schrift vergelijkt. Anders is het niet mogelijk zich niet te ergeren; de vorm, de gestalte, de manier van doen is te gering en al te verachtelijk.
Maar hier moet u erop letten dat er twee soorten ergernissen zijn: een ergernis van de leer en een ergernis van het leven. Op deze twee ergernissen moet u goed letten. De ergernis van de leer is, als men anders gelooft, leert of denkt over Christus, dan men moet geloven, leren en denken, zoals hier de Joden anders dachten en leerden over Christus, dan Hij was, verwachtten dat Hij een wereldlijk koning zou zijn. Over deze ergernis handelt de Schrift het meest, waarover ook Christus en Paulus altijd spreken en van bijna geen andere ergernis gewagen. En let er goed op dat Christus en Paulus

van deze ergernis spreken. Niet voor niets vermaan ik U hierop te letten. Want onder de heerschappij van de paus wordt over deze ergernis totaal niet gesproken en papen noch monniken weten nu over de ergernis te spreken, dan die door openbare zonde en een slecht leven gegeven wordt, die de Schrift geen ergernis noemt, maar zij wringen het woord in die betekenis en leggen het zo uit. Nogmaals, het leven dat zij leiden en dat zij voor het beste houden en heel hun leer, waannee ze menen de wereld te helpen, houden ze niet voor ergernis maar voor louter verbetering, terwijl het toch alleen maar giftige ergernissen zijn, zoals er onder de zon nooit geweest zijn; want zij leren het volk de mis voor een offer en goed werk te houden, als ook door werken rechtvaardig te worden, zonden te boeten en zalig te worden, wat allemaal niets anders is dan Christus verwerpen en het geloof te vernietigen. Zo is nu de wereld vol ergernis tot aan de hemel, zodat het verschrikkelijk is om er aan te denken; want nu zoekt niemand Christus in armoede, blindheid, dood enz., maar men wil allemaal langs een andere weg naar de hemel en men moet toch bedrogen uitkomen.
De ergernis van het leven is, wanneer iemand van de ander een openbaar boos werk ziet en leert. Maar deze ergernis is onmogelijk te vermijden, aangezien wij onder de bozen moeten leven en het is ook niet zo gevaarlijk, want ieder ziet, dat het boos is en wordt niet verleid, maar volgt moedwillig het kwaad dat hij als kwaad onderkend heeft; daar helpt geen schittering noch schone schijn aan. Maar deze ergernis is de allermooiste godsdienst, het fijnste werk, het eerbaarste leven, dat het verstand onmogelijk afkeuren of waarderen kan; maar het geloof ziet door de Geest, dat het vals is. Christus waarschuwt voor de ergernis, als Hij spreekt in Matth. 18: 6: "*Maar zo wie één van deze kleinen, die in Mij geloven, ergert, het ware hem beter dat een molensteen aan zijn hals gehangen en dat hij verzonken ware in de diepte der zee*."
Daarom let erop: Wie U Christus niet predikt of Hem anders predikt, dan als Degene, Die met blinden, lammen, doden, armen omgaat, zoals dit Evangelie laat zien, van die vlucht als voor de duivel zelf, want die leert u rampzalig worden en u aan Christus ergeren, zoals nu de paus, monniken en hogescholen doen, welker natuur ten enenmale één en al ergernis is, van de hoofdschedel af tot de voetzolen toe, van de huid tot in het merg, zodat de sneeuw nauwelijks zo één en al water is en dat ook niet kan bestaan zonder ergernis, aangezien ergernis haar natuur en eigenlijke wezen is. Daarom, paus, kloosters, hogescholen willen reformeren en toch in hun wezen laten, dat is water uit de sneeuw drukken en de sneeuw toch behouden. Wat echter Christus prediken onder de blinden en armen is, zullen we aan het eind van de tekst zien.

Als nu dezen heengingen, heeft Jezus tot de scharen begonnen te zeggen van Johannes: "Wat zijt u uitgegaan in de woestijn te aanschouwen? Een riet, dat van de wind ginds en weder bewogen wordt? Maar wat zijt u uitgegaan te zien? Een mens, met zachte klederen bekleed? Ziet, die zachte klederen dragen, zijn in der koningen huizen. Maar wat zijt u uitgegaan te zien? Een profeet? Ja, Ik zeg u, ook veel meer dan een profeet."
Daar Christus Johannes zo prijst, dat hij geen riet, ook niet met zachte klederen bekleed en meer dan een profeet is, geeft Hij op bedekte wijze duidelijk te verstaan, dat de scharen van mening zijn geweest, dat Johannes een riet, met zachte klederen bekleed en een profeet was. Daarom moeten wij zien, wat Hij daarmee bedoelt en waarom Hij hun opvatting bestraft en verwerpt. Het is al genoeg gezegd, dat Johannes moest verklaren dat Hij de Christus was, opdat zij zich niet aan de nederige komst van Christus zouden ergeren. Daar er nu alles aan gelegen was, dat zij het getuigenis van Johannes aan zouden nemen en Christus zouden herkennen, prees Hij Johannes ten eerste wegens zijn standvastigheid, bestraft daarmee hun onstandvastige overtuiging,

waardoor zij het getuigenis van Johannes niet geloofden, als wilde Hij zeggen: U hebt het getuigenis van Johannes over Mij gehoord. Nu blijft u niet daarbij, u ergert u aan Mij en uw hart slingert nog heen en weer, u wacht op iemand anders dan Mij en weet toch niet wie, wanneer of waar en daarom is dus uw hart als een riet, dat de wind heen en weer beweegt, u hebt niet zekers, wilt immers iets anders dan van Mij horen. Denkt u nu, dat Johannes met zijn getuigenis ook zo van Mij behoorde af te gaan, als u met uw gedachten die in de wind slaat, spreken van iemand anders, die u gaarne hoort? Geen sprake van. Johannes wankelt niet, zijn getuigenis ook niet; hij volgt niet uw weifelende, verkeerde gedachten, maar u moet uw weifelen door zijn getuigenis vastmaken en daarom bij Mij blijven, aan geen ander denken.

Ten tweede prijst Hij hem wegens zijn harde kleren, als wilde Hij zeggen: misschien zou u hem willen geloven, dat Ik het ben naar de persoon, maar u verwacht dat hij iets anders over Mij zal zeggen, dat zacht is en u graag hoort. Het is voor u hard en scherp, dat Ik zo armoedig en veracht kom; u wilt dat Ik met pracht en luister zal optreden. Als Johannes dat van Mij zou zeggen, zou hij ook niet zo ruig en hard zijn. Maar denkt dat maar niet. Wie over Mij predikt, die moet niet anders prediken dan Johannes doet; er zou niets van uit komen, daar Ik geen andere gedaante en gedrag vertoon. Die echter anders leren, die vleien en zijn in de huizen van de koningen, niet in de woestijnen, zij zijn rijk en in aanzien bij de mensen; dat zijn leringen van mensen, die zij van zichzelf spreken, niet van Mij. Ten derde prijst Hij hem om de waardigheid van zijn ambt, zeggend dat Hij niet alleen een profeet is, maar meer dan een profeet, als wilde Hij zeggen: Uw vliegende en beweeglijke gedachten houden hem voor een profeet en voor iemand, die spreekt over een komende Christus, zoals de andere profeten gedaan hebben, opdat u weer uw hart, Mij voorbijgaand, naar een andere tijd overbrengt, waarin u, naar het getuigenis van Johannes, Christus verwacht, opdat u Mij niet zou aannemen. Maar Ik zeg u: uw gedachten zijn verkeerd, want zoals hij niet wil, dat u een riet bent dat door de wind heen en weer bewogen wordt en op een ander persoon wacht dan op Mij, ook niet toelaat, dat u een andere wijze van optreden van Mij verwacht, zo wil hij ook niet, dat u op een andere tijd wacht, maar zijn getuigenis betreft deze persoon, deze wijze van optreden en deze tijd, treedt op tegen uw glibberige gedachten op alle plaatsen en bindt u vast aan Mij. Wilt u hem nu recht doen, dan moet u zijn getuigenis eenvoudigweg opvolgen en geloven, dat dit de persoon, de wijze van optreden, de tijd is, die u moet aannemen, en uw dwaling opgeven en het wachten op een andere persoon, wijze van optreden en tijd. Want het is besloten, dat hij geen bewegend riet, geen man bekleed met zachte klederen en bovenal geen profeet is van komende tijden, maar een bode van tegenwoordige dingen is. Hij zal niet schrijven als de andere profeten, maar hij wijst aan en verkondigt mondeling Hem, Die alle profeten beschreven hebben, zoals volgt.

Want deze is het, van dewelke geschreven staat: "Ziet, Ik zend Mijn engel voor Uw aangezicht, die Uw weg bereiden zal voor u heen."
Wat betekent dit anders dan dit: u mag niet wachten op een andere, ook niet op een andere wijze van optreden van Mij, ook niet op een andere tijd. Hier ben Ik, van Wie Johannes spreekt, tegenwoordig, want hij is niet een profeet, maar een bode en niet alleen een bode, die gezonden wordt door zijn heer, die thuisblijft, maar die voor het aangezicht van zijn heer komt en zijn heer meebrengt, zodat zij beiden op dezelfde tijd komen. Neemt u hem echter nu niet als zo'n bode aan, maar maakt een profeet van hem, die alleen de komst van Zijn Heere verkondigt, zoals de andere profeten gedaan hebben, zo zult u Mij en deze Schrift en alle dingen moeten ontberen. Hier zien wij,

dat Christus het meest erop aandringt, dat zij Johannes voor een bode en niet voor een profeet houden, want daarom haalt Hij de Schrift en Maleachi 3: 1 aan, wat Hij op de andere twee stukken, de persoon en de wijze van optreden, niet doet. Want dat is nog tegenwoordig de dwaling van de Joden, dat zij op een andere tijd wachten; en als ze toentertijd geloofd hadden, dat de tijd vervuld was en Johannes een bode en geen profeet hadden laten zijn, zo zou de zaak van de persoon en de wijze van optreden gemakkelijk te raden zijn geweest, aangezien zij tenslotte de persoon en wijze van optreden moesten aannemen, tenminste wanneer de tijd verstreken was, aangezien er geen andere tijd zou zijn dan de dagen van Johannes, de bode en wegbereider van zijn Heere. Maar nu zij die tijd voorbij laten gaan en op een andere tijd wachten, zo is het veel minder mogelijk om hen met de persoon en de wijze van optreden te overtuigen, maar zij blijven als een riet en weifelachtig, zolang zij Johannes voor een profeet en niet voor een bode houden.

Wij moeten uit de Schrift leren, dat "Angelus", dat wij een engel noemen, eigenlijk zoveel betekent als bode, niet een postloper, die brieven rondbrengt, maar die gezonden wordt om mondeling propaganda te maken voor de boodschap. Zo wordt deze naam in de Schrift aan alle boden van God gegeven, in de hemel en op aarde, het mogen de heilige engelen in de hemel of profeten of apostelen op aarde zijn. Want zo spreekt Maleachi 2: 7 over het priesterambt: "*Want de lippen van de priesters zullen de wetenschap bewaren, en men zal uit zijn mond de wet zoeken; want hij is een engel des Heeren der heirscharen*"; en Haggaï 1: 13: "*Toen sprak Haggaï, de bode des Heeren, tot het volk*." Evenzo Lukas 9: 52: "*En Hij zond boden uit voor Zijn aangezicht; en zij henen gereisd zijnde, kwamen in een vlek der Samaritanen om voor Hem herberg te bereiden*." Dus zijn het allen engelen van God en boden, die Zijn Woord verkondigen, waarvan ook het woord "Evangelie" komt, dat een "goede boodschap" betekent. De hemelse geesten echter heten in het bijzonder engelen, omdat zij de hoogste en edelste boden van God zijn.

Zo is Johannes ook een engel of een bode, die zijn boodschap mondeling doet, maar niet alleen zo'n bode, maar ook zo één, die de weg bereidt voor het aangezicht des Heeren, zodat de Heere hem zelfs op de voet volgt, wat geen profeet ooit gedaan heeft; daarom is hij meer dan een profeet, namelijk een engel of bode en voorloper, omdat in zijn tijd met hem tegelijkertijd de Heere van alle profeten Zelf komt. En het bereiden betekent hier de weg effen maken, opdat uit de weg geruimd zou worden, wat de gang des Heeren hinderen kan, zoals ook nu nog een knecht voor het aangezicht van zijn heer hout, stenen, mensen en alles, wat in de weg staat, opzij schuift. Wat ligt echter Christus in de weg, dat Johannes zou moeten wegruimen? Zonder twijfel veel zonde, nog meer echter de goede werken van de hoogmoedige heiligen, dat wil zeggen: hij zou iedereen moeten verkondigen, dat natuur en werk van alle mensen zondig en verdorven is en de genade van Christus nodig heeft. Wie dat weet en grondig inziet, die is in zichzelf verootmoedigd en heeft voor Christus de weg goed toebereid, waarover wij in de volgende preek uit het Evangelie uitvoeriger zullen spreken. Nu is het tijd dit Evangelie ook op ons toe te passen.

Zoals we in alle preken uit de evangeliën gezegd hebben, dat wij de twee stukken daaruit moeten halen: geloof en liefde of goede werken ontvangen en doen, zo moeten we hier ook doen, het geloof prijzen en de liefde in praktijk brengen. Het geloof ontvangt de goede werken van Christus, de liefde doet de naaste goed. Ten eerste wordt ons geloof daardoor versterkt en verbeterd, dat ons Christus voorgesteld wordt in Zijn eigen natuurlijke werken; dat Hij slechts met blinden, doven, lammen, melaatsen, doden en armen omgaat, dat is louter liefde en goedheid jegens allen, die

gebrekkig en ellendig zijn, dat Christus tenslotte niets anders is dan een troost en toevlucht voor alle bedroefde en benauwde gewetens. Hier is het geloof nodig, dat op dit Evangelie bouwt en zich daarop verlaat, er niet in het minst aan twijfelend, dat Christus is, zoals Hem dit Evangelie voorstelt en ook niet anders van Hem denkt, en zich ook niets anders over Hem laat aanpraten, zo heeft hij Hem zeker, zoals hij gelooft en zoals het Evangelie over Hem spreekt; want zoals u gelooft, zo bezit u. En zalig, die zich hier niet aan Hem ergert:

Wacht u nu voor de ergernis zo goed u kunt. Wie zijn zij, die u hier ergeren? Al diegenen, die u leren te werken en niet te geloven, die Christus voor u tot een Wetgever en Rechter maken en die Hem voor u niet laten blijven een loutere Helper en Trooster, die u benauwen met werken voor God en tegen God in te gaan, daardoor uw zonde te boeten en genade te verwerven. Dat zijn de leringen van de paus, van de papen, monniken, hogescholen, die met hun missen en godsdienst u de mond doen openen om te haken naar een andere Christus en u deze echte Christus ontnemen. Want wilt u op de rechte wijze geloven en Christus waarlijk ontvangen, dan moet u alle werken laten varen, waarmee u tegen en bij God iets wilt uitwerken; het zijn louter ergernissen, die u van Christus en van God afvoeren, voor God heeft geen werk waarde dan alleen het eigen werk van Christus; dat moet u voor u bij God laten spreken en u moet geen ander werk voor Hem doen dan geloven, dat Christus Zijn werk voor u doet en bij God laat spreken, opdat zo uw geloof zuiver blijve, niets doe dan stil blijven.

Laat u weldoen en ontvang de werken van Christus en laat Christus Zijn liefde aan u bewijzen. U moet blind, lam, doof, dood, melaats en arm zijn, of u zult u aan Christus ergeren. Het Evangelie, dat Christus slechts onder zulke gebrekkigen laat zien en laat wel doen, bedriegt u niet. Ziet, dat is Christus waarlijk herkennen en ontvangen, dat is echt christelijk geloven. Wie nu door hun werken willen verzoenen en rechtvaardig willen worden, die zullen deze tegenwoordige Christus niet ontvangen en wachten op een andere of geloven toch, dat Hij anders moet handelen, eerst moet komen om hun werken aan te nemen en hen rechtvaardig te verklaren. Die zijn verloren evenals de Joden, voor eeuwig, daar valt niets aan te doen.

Ten tweede leert Hij ons de werken goed te gebruiken en laat ons zien, wat goede werken zijn. Alle andere werken, behalve het geloof, moeten wij richten op de naaste; want God eist van ons niets aan Hem te doen dan te geloven door Christus. Daaraan heeft Hij genoeg, daarmee geven wij Hem Zijn eer als Degene Die genadig, barmhartig, wijs, goed, waarachtig is en meer dergelijke eigenschappen bezit. Denk daarom slechts: Doe uw naaste, zoals Christus U gedaan heeft en laat al uw werken in heel uw leven op uw naaste gericht zijn. Zoekt, waar armen, zieken en allerlei gebrekkigen zijn, helpt die; richt heel uw leven zo in, dat wie u nodig heeft, zoveel u kunt met lichaam, goed en eer door u geholpen wordt. En wie u andere goede werken voorhoudt, mijdt die, als de wolf en de duivel. Hij wil u een valstrik zetten, zoals David in Ps. 142: 4 zegt: "*Zij hebben mij een strik verborgen op de weg, die ik gaan zou*." Dat doet echter het verkeerde volk van de papisten, die met hun godsdienst zulke christelijke werken wegnemen en de mensen leren slechts God te dienen en niet de mensen, stichten kloosters, missen, vigiliën, worden geestelijken, en wat dies meer zij, de ellendige, blinde mensen, noemen dat godsdienst, wat ze gekozen hebben. U echter zult weten, dat God dienen niets anders is dan uw naaste dienen en met liefde wel doen, hetzij kind, vrouw, knecht, vijand, vriend, zonder enig onderscheid, wie u nodig heeft naar ziel of lichaam en waar u helpen kunt in het lichamelijke of in het geestelijke; dat is godsdienst en goede werken. Ach Heere God, hoe wandelen wij als

dwazen in de wereld en laten zulke werken na, terwijl er toch overal genoeg mensen zijn, aan wie wij ze konden bewijzen; maar niemand zoekt of begeert dat. Maar ziet u op uw leven; vindt u uzelf niet, zoals het Evangelie van Christus zegt, onder de behoeftigen en armen, zo weet, dat uw geloof niet waarachtig is en dat u vast en zeker de weldaden en werken van Christus nog niet ondervonden hebt.

Ziet daarom, wat een inhoud de woorden: "*Zalig is hij, die aan Mij niet zal geërgerd worden*" hebben. In beide stukken ergeren we ons, in het geloof, dat wij op een andere manier dan door Christus rechtvaardig willen worden en wandelen blind voort, zonder kennis van Christus. In de liefde ergeren wij ons ook, als wij niet letten op de armen en behoeftigen, hen niet aankijken, daar wij toch menen dat wij met andere werken aan het geloof zullen voldoen. En vallen zo in het vonnis dat Christus uitspreekt in Matth. 25: 42, 45: "*Want Ik ben hongerig geweest en u hebt Mij niet te eten gegeven*"; en: "*Voor zoveel gij dit één van deze minsten niet gedaan hebt, zo hebt gij het Mij ook niet gedaan*." Waarom is dat vonnis rechtvaardig? Omdat wij niet aan de naaste gedaan hebben, zoals Christus aan ons gedaan heeft. Hij heeft ons behoeftigen Zijn grote, rijke, eeuwige weldaden bewezen en wij willen onze naaste niet de geringste dienst bewijzen, waarmee wij het bewijs leveren, dat wij niet waarlijk geloven, noch Zijn weldaden ontvangen of gesmaakt hebben. "*Velen zullen te dien dage tot Mij zeggen: Heere, Heere, hebben wij niet in Uw Naam geprofeteerd en in Uw Naam duivelen uitgeworpen en in Uw Naam vele krachten gedaan? En dan zal Ik hun openlijk aanzeggen: Ik heb u nooit gekend; gaat weg van Mij, gij, die de ongerechtigheid werkt!*", Matth. 7: 22, 23. Waarom? Zij hebben geen waar geloof en ware liefde gehad.

Zo zien wij ook hier in het Evangelie, hoe moeilijk het is, Christus recht te kennen. De één wordt hierdoor gehinderd en de ander ergert zich daaraan, het wil nergens gelukken, ook bij de discipelen van Johannes niet, ook al zien ze de openbare werken van Christus en horen Zijn woorden. Zo doen wij ook, hoewel wij zien, horen, tasten en bekennen moeten, dat een christelijk leven vereist geloof in God en de weldaad of liefde tot de behoeftige naaste; toch wil dit nergens gelukken. De één hangt aan zijn godsdienst en eigen werken, de ander haalt alles naar zich toe en helpt niemand. Ook zij, die deze leer van het zuivere geloof gaarne horen en verstaan, beginnen toch niet de naaste te dienen, net alsof zij door het geloof zonder werken zalig wilden worden, zien niet, dat hun geloof geen geloof, maar een schijngeloof is, zoals een beeld in de spiegel niet het aangezicht, maar een afschijnsel daarvan is, zoals de heilige Jacobus daarover heel fraai schrijft en spreekt, Jac. 1: 22 - 24: "*En zijt daders van het woord en niet alleen hoorders, uzelf met valse overleggingen bedriegende. Want zo iemand een hoorder is van het woord en niet een dader, die is een man gelijk, welke zijn aangeboren aangezicht bemerkt in een spiegel; want hij heeft zichzelf bemerkt, en is weggegaan en heeft terstond vergeten, hoedanig hij was*." Zo zien deze in zichzelf wel een beeld van het ware geloof, als zij het horen of spreken, maar zodra het afgelopen is met het horen en spreken, zijn ze met andere dingen bezig en handelen niet daarnaar; daarmee vergeten ze voortdurend de vrucht van het geloof, de christelijke liefde, waarvan ook Paulus spreekt in 1 Kor. 4: 20: "*Want het koninkrijk Gods is niet gelegen in woorden maar in kracht*."

4. Preek op de vierde zondag van Advent. Johannes 1: 19 - 28.

En dit is de getuigenis van Johannes, toen de Joden enige priesters en Levieten afzonden van Jeruzalem, opdat zij hem zouden vragen: Wie zijt gij? En hij beleed en loochende het niet; en beleed: Ik ben de Christus niet. En zij vroegen hem: Wat dan? Zijt gij Elias? En hij zeide: Ik ben die niet. Zijt u de profeet? En hij antwoordde: Nee. Zij zeiden dan tot hem: Wie zijt gij, opdat wij antwoord geven mogen degenen, die ons gezonden hebben; wat zegt gij van uzelf ? Hij zeide: Ik ben de stem van de roepende in de woestijn, maak de weg des Heeren recht, gelijk Jesaja de profeet gesproken heeft. En de afgezondenen waren uit de farizeeën. En zij vroegen hem en spraken tot hem: Waarom doopt u dan, zo u de Christus niet zijt, noch Elias, noch de profeet? Johannes antwoordde hun, zeggende: Ik doop met water, maar Hij staat midden onder ulieden, Die u niet kent; Dezelve is het, Die na mij komt, Welke vóór mij geworden is, Wie ik niet waardig ben dat ik Zijn schoenriem zou ontbinden. Deze dingen zijn geschied in Bethabara over de Jordaan, waar Johannes was dopende.

De evangelist beschrijft met veel woorden en verheerlijkt het getuigenis van Johannes; want ofschoon het voldoende zou geweest zijn, dat hij van Johannes schrijft: "*Hij heeft bekend*", herhaalt hij het toch nog een keer en spreekt: "*Hij heeft niet geloochend en heeft bekend*." Zonder twijfel om daarmede de heerlijke standvastigheid van Johannes te prijzen in een grote aanvechting, waardoor hij verzocht werd om van de waarheid af te vallen. En let goed op de omstandigheden!
Ten eerste worden tot hem gezonden geen knechten of gewone burgers, maar priesters en Levieten uit de hoogste stand, die Farizeeër waren, dat wil zeggen: de voornaamsten van het volk. Dat was inderdaad een heerlijk gezantschap tot zulk een gering man, die alle reden zou gehad hebben om verheugd en trots te worden wegens zo'n eer, daar men immers heren- en vorstengunst zo hoog schat in de wereld.
Ten tweede zenden geen eenvoudige mensen naar hem, maar die van Jeruzalem, dat is de hoofdstad en het Sanhedrin en de vorsten van het Joodse volk, zodat het net was alsof het hele volk tot hem kwam om hem de hoogste eer te bewijzen. O, wat een wind is dat geweest, hoe kon die opblazen, als hij een ijdel, werelds hart aangetroffen zou hebben!
Ten derde bieden ze hem geen geschenk noch gewone heerlijkheid aan, maar de allerhoogste heerlijkheid, het koninkrijk en alle gezag en zijn bereid hem als de Christus aan te nemen. Dat is een zware en verleidelijke verzoeking; want als hij niet bemerkt had, dat zij hem voor de Christus wilden houden, zou hij niet gezegd hebben: "*Ik ben de Christus niet*", en Lukas 3: 15 zegt ook dat iedereen dacht, dat hij de Christus was. Johannes sprak: Die jullie denken, dat ik ben, ben ik niet, maar ik ben voor Hem uitgezonden.
Ten vierde, daar hij zo'n eer niet wilde, proberen zij het op een andere manier en zijn bereid hem als Elia te erkennen; want zij hadden een voorzegging in Maleachi 4: 5, 6, waar God spreekt: "*Ziet, Ik zend ulieden de profeet Elia, eer dat die grote en die vreselijke dag des Heeren komen zal. En hij zal het hart der vaderen tot de kinderen wederbrengen en het hart der kinderen tot hun vaders, opdat Ik niet kome en de aarde met de ban sla*."
Ten vijfde, daar hij Elia niet wil zijn, gaan ze nog verder en bieden hem de gewone eer van een profeet aan; want ze hadden sinds Maleachi geen profeet gehad. Toch blijft Johannes vast en onwankelbaar staan tegenover zoveel verzoekingen van eer.
Ten zesde en ten laatste, daar ze geen eer meer konden aanbieden, lieten ze het aan hem over, voor wie hij gehouden wilde zijn, daar zij hem gaarne eer bewijzen wilden.

Maar Johannes wil hun eer niet en antwoordt slechts dat hij een stem is, die hen en iedereen roept. Daar hechten ze geen waarde aan. Wat dat allemaal te betekenen heeft, zullen we later horen. Laat ons nu de tekst bekijken.

De Joden zonden van Jeruzalem priesters en Levieten naar Johannes, opdat ze hem vroegen: Wie zijt gij?
Zij hebben tot hem gezonden; waarom kwamen ze niet zelf tot hem? Johannes was gekomen om de bekering aan iedereen van het volk der Joden te prediken. Op zo'n prediking letten ze niet, daarom is het zeker, dat ze met geen goede, zuivere bedoeling tot hem gezonden en hem zo'n eer aangeboden hebben, ze hebben het ook niet van harte geloofd, dat hij Christus of Elia of een profeet was, anders zouden ze zelf gekomen zijn en zouden zich hebben laten dopen, zoals de anderen deden. Wat zochten ze dan bij hem? Christus wijst het duidelijk aan in Johannes 5: 33, 35: "*Gijlieden hebt tot Johannes gezonden en hij heeft der waarheid getuigenis gegeven. Hij was een brandende en lichtende kaars; en u hebt ulieden voor een korte tijd in zijn licht willen verheugen*." Uit deze woorden blijkt het duidelijk, dat zij bij de heilige Johannes hun eigen eer gezocht hebben en zij wilden zijn licht, dat is: zijn geëerde, beroemde naam gebruiken om zichzelf daarmee voor het volk belangrijk te maken.
Want als Johannes hun partij gekozen had en de eer die zij hem aanboden aangenomen had, dan waren zij ook voor het gehele volk groot en heerlijk geworden, als mensen die de vriendschap en eer van zo'n heilig en groot man waardig waren. Wat zou dat echter anders geweest zijn dan dat daardoor al hun gierigheid, tirannie en boevenstreken voor heilige en voortreffelijke daden zouden hebben moeten doorgaan? En zo zou de heiligheid van Johannes de allergrootste dekmantel geworden zijn, die er ooit geweest was of bestaan kon en zou de komst van Christus volkomen terecht als verwerpelijk beschouwd worden, omdat ze in strijd was met de aard van de priesters en de tirannen, aan wier kant de grote, heilige man Johannes stond. Daarom zien wij hier, wat voor een boevenstreek zij uitgehaald hebben, en hoe zij Johannes hebben willen verleiden om Christus te verloochenen en een Judas Iskariot te worden en om al hun ondeugden te rechtvaardigen en zijn eer en aanhang hen toe te brengen. Zijn zij niet uitstekende zakenlieden, die Johannes eer aanbieden, opdat zij zijn eer in hun bezit brengen? Bieden hem een appel voor een koninkrijk, willen waardeloze munten voor goede guldens inwisselen. Maar hij is standvastig als een muur gebleven, zoals volgt:

En hij beleed en loochende het niet; en beleed: Ik ben de Christus niet.
Twee dingen bevat de belijdenis van Johannes. Ten eerste, dat hij belijdt, en ten tweede dat hij niet loochent. Dat hij belijdt, is de belijdenis van Christus, als hij spreekt: "*Ik ben de Christus niet*", zoals de tekst zegt: "*Hij beleed: Ik ben de Christus niet*." En bij dezelfde belijdenis behoort ook, dat hij belijdt, dat hij niet Elia, noch een profeet is. Dat hij echter niet loochent, betekent dat hij bekent wat hij is, als hij zegt, dat hij de stem in de woestijn is, die met haar geroep de weg des Heeren bereidt. En dus is zijn belijdenis een rondborstige belijdenis, die niet alleen belijdt wat hij niet is, maar ook wat hij is; want het deel van de belijdenis, als iemand belijdt wat hij niet is, is nog duister en onvolkomen; daarbij kan men niet weten, wat iemand is en voor wie men hem houden moet. Maar hier zegt Johannes openlijk, wat hij is en voor wie hij niet gehouden wil worden en maakt dat zij het zeker weten, doordat hij belijdt dat hij niet de Christus is en niet loochent dat hij de stem is voor Zijn komst.
Zou nu echter iemand zeggen, dat de evangelist zijn woorden verdraait, daar hij dat een belijdenis noemt, als Johannes zegt, dat hij niet de Christus is, daar het meer een

loochenen is, want hij loochent dat hij de Christus is. Ontkennen is immers loochenen en de Joden verlangden dat hij zou belijden dat hij de Christus was, wat hij loochent en de evangelist zegt: hij beleed. En aan de andere kant, wat veeleer een belijdenis is, als hij zegt: "*Ik ben de stem in de woestijn*." Maar de evangelist beziet in de beschrijving van de geschiedenis, hoe zij voor God is en niet zoals de mensen haar horen; want zij trachten hem er toe te brengen dat hij Christus verloochent en van zichzelf niet belijdt wat hij is. Daar hij echter er onwrikbaar aan vasthoudt en belijdt wat hij is en niet is, is zijn werk voor God een dierbare belijdenis en geen verloochenen.

En zij vroegen hem: Wat dan? Zijt gij Elia? En hij zeide: Ik ben die niet.
Zoals boven gezegd is: de Joden hadden een profetie over Elia in Maleachi 4: 5, dat hij voor de dag des Heeren komen zou. Daarom is ook nu nog onder de christenen de mening algemeen verspreid, dat Elia voor de jongste dag zal komen, sommigen voegen daar Henoch aan toe, sommigen Johannes de evangelist; daarvan zullen we ook iets zeggen. In de eerste plaats hangt het er helemaal van af of de profeet Maleachi spreekt over de tweede komst des Heeren op de jongste dag of over de eerste komst in het vlees en door het Evangelie. Spreekt hij over de jongste dag, dan moet Elia beslist verwacht worden; want God zal niet liegen. Dat echter Henoch of Johannes ook komen moeten, daarvan staat niets in de Schrift. Daarom moet dat ook voor fabeltjes en dwaasheid gehouden worden. Spreekt hij echter over de komst van Christus door het vlees en Woord, dan valt er vast en zeker geen Elia meer te verwachten, maar Johannes is de Elia, die door Maleachi verkondigd is.
Ik ben echter van mening, dat Maleachi van geen andere Elia dan van Johannes gesproken heeft en dat Elia de Thisbiet, die met de vurige wagen ten hemel gevaren is, 2 Kon. 2: 1 - 11, in 't geheel niet verwacht moet worden. Tot deze opvatting word ik allereerst en allermeest gebracht door de woorden van de engel Gabriël in Lukas 1: 17, die hij sprak tot de vader van Johannes: "*En hij zal voor Hem heengaan in de geest en kracht van Elia, om te bekeren de harten der vaderen tot de kinderen en de ongehoorzamen tot de voorzichtigheid der rechtvaardigen*", uit welke woorden men duidelijk kan opmaken, dat de engel doelt op de voorspelling van de profeet Maleachi en hij gebruikt ook dezelfde woorden van de profeet, die ook zegt, dat Elia de harten van de vaderen zal bekeren tot de kinderen, zoals boven gezegd is. Was er nu een andere Elia door Maleachi voorspeld, dan had de engel ongetwijfeld dit niet op Johannes laten slaan. Zo deed hij ook bij de maagd Maria in Lukas 1: 31 en liet de woorden van Jes. 7: 14 op haar slaan: "*Zie, een maagd zal zwanger worden, en zij zal een Zoon baren*." Deze woorden paste Gabriël toe op Maria en sprak: "*En zie, gij zult bevrucht worden en een Zoon baren*", Lukas 1: 31.
En ten tweede, de Joden zelf vatten van oudsher de profetie van Maleachi op als slaande op de komst van Christus in het vlees. Daarom vroegen ze hier Johannes of hij Elia was, die voor de Christus komen zou. Zij dwaalden echter daarin, dat zij de eerste, lichamelijke Elia daaronder verstonden; want hoewel de tekst ons dwingt te geloven dat Elia eerst moet komen, zo dwingt hij ons toch niet te geloven, dat het de eerste Elia is, want hij zegt niet, dat Elia de Thisbiet, zoals de Schrift hem noemt, 1 Kon. 17: 1 en 2 Kon. 1: 18, komen moet, maar eenvoudigweg: een Elia, een profeet, wat de engel Gabriël in Lukas 1: 17 uitlegt als: "*in de geest en de kracht van Elia*", als wilde hij zeggen: Het zal een echte Elia zijn, zoals men naar Duitse gewoonte zegt van iemand, die de manier en de daden van de ander heeft: Dat is een echte N., alsof ik zeg: De paus is een echte Kájafas, Johannes Hus is een echte Paulus. Zo belooft God ook door middel van Maleachi iemand, die een echte Elia zal zijn; dat is echter

Johannes.
Toch zou ik de opvatting van de Joden niet geloven, als Christus haar niet zou bevestigen, Matth. 17: 10, toen de discipelen op de berg Tabor Elia en Mozes gezien hadden, spraken ze tot de Heere: "*Wat zeggen dan de Schriftgeleerden, dat Elia eerst komen moet?*", als wilden ze zeggen: U bent al gekomen en Elia is nog helemaal niet voorafgegaan, maar nu na U verschenen en zij zeggen toch, dat hij komen moet. Toen verwierp Christus deze opvatting niet, maar bevestigde haar en sprak: "*Elia zal wel eerst komen en alles weder oprichten. Maar Ik zeg u, dat Elia al gekomen is, en zij hebben hem niet gekend; doch zij hebben aan hem gedaan, al wat zij hebben gewild. Toen verstonden de discipelen, zegt Mattheüs, dat Hij hun van Johannes de Doper gesproken had*." En Markus voegt daaraan toe in hoofdstuk 9: 13: "*Maar Ik zeg u, dat ook Elia gekomen is en zij hebben hem gedaan al wat zij gewild hebben, gelijk van hem geschreven is*." Nu spreekt immers geen Schriftplaats van Elia, dat hij komen moet dan alleen deze bij Maleachi en Christus laat haar slaan op Johannes. En als iemand zou tegenwerpen, dat Christus zegt: "*Elia zal wel eerst komen en alles weder oprichten*", is dit geen bewijs, daar Hij Zichzelf met de volgende woorden uitlegt en zegt: "*Maar Ik zeg u, dat Elia al gekomen is*." Dit betekent dus: Wat u gehoord hebt van Elia, dat hij eerst zal komen en alles weder oprichten, is zeker waar. Het is zo geschreven en moet zo plaats vinden, maar zij weten niet over welke Elia dat gezegd is, want hij is al gekomen. Zo bevestigt Christus de Schrift en de opvatting van de Elia die komen zal met zulke woorden, maar verwerpt toch de foutieve opvatting van een andere Elia dan Johannes.
Zo nadrukkelijk mogelijk bewijst Christus dat Matth. 11: 13 juist is, dat er geen andere Elia komt en zegt: "*Want al de profeten en de wet hebben tot Johannes toe geprofeteerd. En zo u het wilt aannemen: hij is Elia, die komen zou. Wie oren heeft om te horen, die hore*." Hier is het duidelijk, dat slechts één Elia komen zou, want als er nog één komen zou, kon Hij niet zeggen: "*Johannes is de Elia, die komen zou*", maar had moeten zeggen: Johannes is één van de Eliassen of eenvoudigweg: hij is Elia. Hij echter wijst op Johannes, dat hij de Elia is, die iedereen verwacht als degene die komen zou en ongetwijfeld voorspeld was, zo geeft Hij duidelijk te verstaan, dat de profetie van Maleachi met Johannes vervuld is en dat er na deze geen andere verwacht moet worden.
Daarom blijven wij ook erbij, dat de laatste preek voor de jongste dag het Evangelie is, waardoor Christus in de gehele wereld bekend geworden is en voor deze prediking en voor deze komst is Johannes gekomen en heeft de weg voor haar bereid. Als alle profeten en de wet tot Johannes toe geprofeteerd hebben, zo past het niet dat iemand deze profetie verder dan Johannes op een andere, komende Elia laat slaan. Zo moet ook de profetie van Maleachi op de tijd van Johannes slaan; want omdat Hij alle profeten tot de tijd van Johannes laat profeteren, laat Hij niemand verder gaan. En hieruit concluderen wij met reden, dat er geen Elia meer komen zal, maar het Evangelie zal duren tot aan het einde van de wereld.

Zijt u een profeet? En hij antwoordde: Nee.
Hier denken echter enigen, dat de Joden gevraagd hebben naar de profeet, van wie Mozes schrijft in Deut. 18: 18: "*Een Profeet zal Ik hun verwekken uit het midden hunner broederen, als u*." Maar deze tekst slaat volgens Petrus in Hand. 3:22 en volgens Stefanus in Hand. 7: 37 op Christus Zelf, zoals hij ook uitgelegd moet worden. En de Joden achtten zeker ook deze profeet, evenals Mozes, hoger dan Elia. Daarom hebben ze onder hem ook Christus verstaan en Johannes gevraagd, of hij een gewoon profeet was als de anderen, daar hij noch Christus noch Elia was; want ze

hadden sinds de tijd van Maleachi geen profeet gehad, die ook de laatste is en het Oude Testament besluit met de tekst, die boven genoemd is over het komen van Elia, zodat Johannes de eerstvolgende en eerste na Maleachi is, die over hem sprekend en naar hem heenwijzend zijn boek besluit. Daarom vragen zij, of hij één van de profeten is, zoals ook Christus van hem zegt in Matth. 11: 9: "*Maar wat zijt gij uitgegaan te zien? Een profeet? Ja, Ik zeg u, ook veel meer dan een profeet*." En Matth. 21: 26 zegt: "*want zij houden allen Johannes voor een profeet.*"

Maar hier komt de vraag op, hoe Johannes de waarheid heeft gesproken, daar hij ontkent dat hij niet Elia noch een profeet is en Christus Zelf hem Elia en meer dan een profeet noemt? En hij zelf wist, dat hij in de geest en de kracht van Elia gekomen was en dat de Schrift hem Elia noemde. Zegt men, dat hij daarom geen profeet heeft willen zijn, omdat hij meer dan een profeet is, zo is dat schandelijk, als wilde hij zichzelf verhogen en prijzen. Daarom moet het zo opgevat worden, dat hij dadelijk zo eenvoudig mogelijk de waarheid heeft gesproken, namelijk, dat hij niet Elia was, naar wie zij vroegen, ook niet een profeet, daar het gewoonte was, dat de profeten het volk leidden en leerden en men raad en hulp bij hen zocht. Zo iemand was Johannes niet en wilde dat ook niet zijn, daar de Heere van alle profeten aanwezig was, Die zij moesten aanhangen en volgen, zo, dat hij het volk niet naar zich wilde trekken, maar naar Christus wilde leiden, zoals het moest gebeuren uit nood, voordat Christus Zelf kwam; ook daarom, omdat een profeet de komst van Christus verkondigt, Johannes echter de aanwezig zijnde Profeet aanwijst, wat een ander ambt is dan dat van een profeet. Zoals een priester in de tegenwoordigheid van de bisschop de mensen van zich afwijst naar de bisschop en zegt: Ik ben geen priester, hij is jullie priester en toch in afwezigheid van de bisschop het volk net zo regeert als de bisschop.
Zo wijst ook Johannes het volk van zich af naar Christus heen en zoals dat een hoger en groter ambt is dan dat van een profeet, zo is het toch niet groter wegens zijn waardigheid, maar wegens de aanwezigheid van zijn Heere. En door die lof, dat Johannes meer dan een profeet is, wordt niet zijn waardigheid, maar de waardigheid van zijn aanwezige Heere aangewezen; want het is gebruikelijk, dat een knecht in afwezigheid van zijn heer groter, waardiger en heerlijker beschouwd wordt dan in de aanwezigheid van zijn heer. Zo ook is de staat van een profeet hoger dan de staat van Johannes, ofschoon het ambt van Johannes groter en beter is; want een profeet regeert en leidt het volk en het volk hangt aan hem, maar Johannes doet niets dan van zich afwijzen naar Christus heen, de aanwezige Heere. Daarom heeft hij eenvoudig en ongekunsteld ontkend dat hij een profeet was, hoewel hij de eigenschappen van een profeet rijkelijk bezat. Dat is allemaal gebeurd terwille van het volk, opdat zij niet zijn getuigenis als de voorspelling van een profeet zouden aannemen en Christus op een andere tijd zouden verwachten, maar hem als voorloper en aanwijzer zouden beschouwen en zijn heenwijzen naar de aanwezige Heere zouden opvolgen. Dat wil nu de volgende tekst.

Zij zeiden dan tot hem: Wie zijt gij, opdat wij antwoord geven mogen degenen, die ons gezonden hebben; wat zegt gij van uzelf ? Hij zei: Ik ben de stem van de roepende in de woestijn, maak recht de weg des Heeren, gelijk Jesaja de profeet gesproken heeft.
Dat is het tweede deel van zijn belijdenis, waarin hij zegt, wat hij is, nadat hij noch Christus, noch Elia, noch een profeet wil zijn, als wilde hij zeggen: Uw heil is veel dichterbij dan dat een profeet hier zou zijn, kijkt niet naar verre, toekomende tijden. De Heere van alle profeten Zelf is hier, men heeft hier geen profeet nodig, de Heere nadert en ik ben Zijn voorloper, Hij volgt mij op de voet. Ik profeteer niet van Hem

als een profeet, maar ik roep als een voorloper, dat men ruim baan zal maken, opdat Hij zal kunnen voortgaan. Ik zeg niet: Ziet daar, Hij komt zoals de profeten, maar ik zeg: Ziet daar, Hij komt en is hier. Ik spreek niet over Hem, maar wijs Hem met de vinger aan, zoals lang tevoren Jesaja heeft verkondigd, dat zo'n geroep om voor de Heere plaats te maken, voor Hem uit zou gaan. Dat is mijn taak en ik ben geen profeet. Gaat daarom opzij, maakt ruimte en laat de Heere Zelf onder u wandelen en begeert geen voorspelling meer over Hem.

Dat is nu het antwoord, dat geen geleerd, wijs, heilig man kan dulden en Johannes moet van de duivel bezeten zijn en een ketter zijn in alles wat hij zegt; want alleen de zondaars en dwazen houden hem voor een heilig en vroom man en maken ruimte op zijn geroep en maken plaats voor de Heere, ruimen weg, wat Hem kan hinderen. De eerstgenoemden werpen hout, stenen en vuil op de weg, ja, zij doden beiden, de voorloper en de Heere, omdat zij zoiets tegen hen durven te zeggen. Hoezo? Johannes zegt dat ze de weg des Heeren recht moeten maken. Dat is: zij bezitten de Heere niet, noch Zijn weg. Wat hebben zij dan? Waar de Heere niet is, noch Zijn weg, moet de eigen weg van de mensen zijn en de duivel en alle kwaad. Ziet nu of de heilige, wijze mensen niet terecht boos moesten zijn op Johannes en zijn woorden verdoemen, daarna hem en zijn Heere om het leven brengen. Zou hij zo stoutmoedig zijn en zulke heilige mensen de duivel toewijzen en hun hele manier van doen voor verkeerd, goddeloos, verdoemelijk uitmaken en beweren dat hun wegen niet de wegen des Heeren zijn en dat ze eerst de wegen des Heeren moeten recht maken en dat heel hun heilig leven tevergeefs is?

Daar komt nog bij, als hij het stilletjes op een schrijftafeltje geschreven zou hebben, zouden ze het misschien hebben laten passeren. Maar nu spreekt hij het uit en dat niet alleen, maar hij roept het luidkeels uit, en nog wel niet in een verborgen plaats, maar onder de beste hemel, in de woestijn, voor iedereen en maakt de heiligen voor alle mensen openlijk tot zondaars en zet ze te schande met heel hun handel en wandel, zodat de mensen niets meer moeten hebben van de schijn van hun heiligheid, waarmee dan eer en voordeel, dat ze tevoren met hun heilig leven hadden, verloren gaat. Dat kunnen immers zulke heilige lieden niet verdragen, maar om Gods wil en terwille van de gerechtigheid moeten ze de valse leer verdoemen, opdat de arme mensen niet verleid en de godsdienst niet tot niet worde en uit liefde tot God en om Hem te dienen moeten zij beiden, Johannes en zijn Heere, doden.

Dat is nu het bereiden van de weg voor Christus en het eigenlijke ambt van Johannes, dat hij de hele wereld tot verootmoediging moest brengen en zeggen, dat ze allen tezamen zondaars, verloren, verdoemde, arme, behoeftige, ellendige mensen zijn en dat geen leven, geen werk, geen staat zo heilig, schoon of goed schijnt, die niet verdoemelijk is, als niet Christus de Heere daarin woont, werkt, wandelt, leeft en alles is en doet door het geloof, zodat zij allen Christus nodig hebben en Zijn genade gretig moeten zien te verkrijgen. Ziet daar, waar dit nu gepredikt wordt, dat de werken en het leven van alle mensen niets betekent, daar is de echte stem van Johannes in de woestijn en de zuivere, reine waarheid van de christelijke leer, zoals Paulus in Rom. 3: 23 zegt: "*Want zij hebben allen gezondigd en derven de heerlijkheid Gods*"; dat is echt verootmoedigen en alle mensen hun vermetelheid ontnemen en vernietigen. Dat is nu waarlijk de weg des Heeren recht maken, ruimte geven en er plaats voor maken.

Hier zijn nu tweeërlei soort mensen. Sommigen, die zo'n stem van Johannes geloven en belijden, dat het met hen zo staat; tot diegenen komt de Heere. Daar is Zijn weg bereid en recht gemaakt; want zoals Petrus zegt: "*De nederigen geeft Hij genade*." En Hij zelf: "*Wie zichzelf vernedert, die zal verhoogd worden*." Want u moet er wel op letten dat de woorden, wat de weg des Heeren is en hoe men die bereidt en wat Hem

belet plaats in ons te vinden, geestelijk opgevat moeten worden. De weg des Heeren, hebt u gehoord, is als Hij in ons alle dingen verricht en al onze werken niet van ons, maar van Hem zijn, wat gebeurt door het geloof. Het bereiden van de weg bestaat echter niet daarin, dat u met uw gebed, vasten, kastijden en eigen werken uzelf waardig tracht te maken, zoals nu alle predikers in de adventstijd dwaas voorstellen, maar, zoals gezegd is, het is een geestelijk bereiden, dat bestaat in een grondige erkenning en belijdenis, dat u onbekwaam, een zondaar, arm, verdoemd en ellendig zijt met alle werken, die u doen kunt. Hoe meer een hart zo gezind is, hoe beter het de weg voor de Heere bereidt, al zou het ondertussen alleen maar Malvasier (Griekse wijn) drinken en op rozen gaan en geen woord bidden.
Het beletsel echter, dat aan de Heere geen plaats geeft, is niet alleen de grove, vleselijke zonde als onkuisheid, toorn, trots, gierigheid enz., maar veeleer de geestelijke verwaandheid en de farizese hoogmoed, die op zijn goed leven en werk let, zich daarop verlaat en verdoemt ze zelf niet en wil ze bovendien nog niet laten verdoemen. Dat is nu het andere deel van de mensen, namelijk diegenen, die de stem van Johannes niet geloven, maar zeggen, dat het de stem van de duivel is en dat zij goede werken verbiedt en de godsdienst verdoemt; dat zijn zij, tot wie het meest en het scherpst gezegd wordt: "*Bereidt de weg des Heeren*", en die het minst er naar luisteren. Daarom spreekt Johannes tot hen met scherpe bewoordingen in Lukas 3: 7 v: "*Gij adderengebroedsels, wie heeft u aangewezen te vlieden van de toekomende toorn? Brengt dan vruchten voort, der bekering waardig*." Maar, zoals gezegd, hoe meer men hen spreekt van het bereiden van de weg des Heeren, hoe meer zij het verhinderen en razender worden, willen niet, dat hun werken niet des Heeren zouden zijn, totdat zij tot lof en eer van God de waarheid en het woord van Johannes met hem en zijn Heere daarbij uit de weg ruimen.

Ziet nu eens, of het niet een grote belijdenis van Johannes is, dat hij zijn mond mag openen en vrijuit zeggen, dat hij niet de Christus is, maar dat hij een stem is, die zij niet gaarne horen en de grote leraars en leiders van het volk bestraft, dat hun werken niet goed en niet van de Heere zijn. En zoals het Johannes is vergaan, zo gaat het nog van het begin van de wereld tot aan het einde; want de hoogmoedige heiligheid kan niet horen, dat zij allereerst de weg voor de Heere bereiden moet, daar ze denkt dat ze door God vertroeteld wordt en dat ze de weg allang afgelegd heeft, voordat God er aan dacht een weg tot hen te zoeken, deze tedere heiligen. Zo hebben ook nu de paus en zijn aanhangers deze stem van Johannes verdoemd: "*Bereidt de weg des Heeren*." Kortom, het is een ondragelijke stem, alleen aangenaam voor arme zondaars en bedroefde gewetens.
Is het echter niet verkeerd en wonderlijk, dat hij zegt: "*Ik ben de stem van de roepende*"? Hoe kan een mens een stem zijn? Hij moest zeggen: Ik ben de roepende met de stem. Maar dat is gesproken naar de Schrift, zoals in Ex. 4: 16 God tot Mozes sprak: "*Aäron zal u tot een mond zijn*", dat wil zeggen, hij zal voor u spreken. Evenzo Job 29: 15: "*De blinde was ik tot ogen en den kreupele was ik tot voeten*." Zo zeggen wij ook in het Duits van een gierigaard: Goud is zijn hart en geld is zijn leven. Zo hier ook: "*Ik ben de stem van de roepende*", dat wil zeggen, Ik ben een roepende en draag de naam van mijn werk, zoals Aäron een mond heet, vanwege het werk van zijn mond, zo ben ik een stem wegens het roepen en wat in het Hebreeuws luidt vox clamantis, zou men in het Latijns moeten veranderen in vox clamans, in het Duits: Ik *ben een roepende stem,* zoals Paulus in Rom. 15: 26: "Pauperes sanctorum" spreekt en in 1 Tim. 3: 16: "Mysterium pietatis" pro "pauperes sancti" en "mysterium pium", de armen van de heiligen, het geheim van de godzaligheid, dat wil zeggen, de arme

heiligen, het godzalige geheim, evenals of ik zeg: de taal van de Duitsers, zou ik beter zeggen: de Duitse taal, dus hier "*een stem van de roepende*", dat wil zeggen, een roepende stem. Dat is het taaleigen van het Hebreeuws.

En de afgezondenen waren uit de Farizeeën. En zij vroegen hem en spraken tot hem: Waarom doopt u dan, zo u de Christus niet zijt, noch Elias, noch de profeet? Johannes antwoordde hun, zeggende: Ik doop met water, maar Hij staat midden onder ulieden, Die u niet kent; Dezelve is het, Die na mij komt, Welke vóór mij geworden is, Wie ik niet waardig ben dat ik Zijn schoenriem zou ontbinden.
Het lijkt, alsof de evangelist hier iets weglaat en dat de volledige tekst als volgt luidt: Ik doop met water, maar Hij staat midden onder u, die met vuur doopt, zoals Lukas 3: 16 zegt: "*Ik doop u met water, maar Hij zal u dopen met vuur*", en Hand. 1: 5: "*Want Johannes doopte wel met water, maar u zult met de Heilige Geest gedoopt worden*." Maar, hoewel hij hier over deze andere doop zwijgt, geeft hij toch daarmee duidelijk te verstaan, dat er een andere doop zal komen, aangezien hij over een ander spreekt, die na hem komen zal en zonder twijfel niet met water dopen zal.

Hier begint nu de tweede aanval, waarmee Johannes aan de linkerzijde wordt aangetast; want daar ze hem niet over konden halen met vleien, vallen ze hem aan met dreigen. En hier komt hun geveinsde nederigheid openbaar en blijkt het, dat het in wezen hoogmoed geweest is. Zo zouden ze ook gedaan hebben, als Johannes in hun valstrik gelopen zou zijn, als ze genoeg van hem gekregen zouden hebben. Daarom leert u voor mensen wachten, vooral als ze zich vriendelijk en zachtmoedig voordoen, zoals Christus zegt in Matth. 10: 16, 17: "*Maar wacht u voor de mensen, zijt dan voorzichtig gelijk de slangen en oprecht gelijk de duiven*", dat wil zeggen, vertrouwt de vleiers niet en doet uw vijanden geen kwaad. Ziet, deze Farizeeën, die eerst deden alsof ze Johannes als Christus wilden aannemen, die draaien nu, daar het niet naar hun zin gaat, om als het blad van een boom en gaan hem nu wegens zijn doop bestraffen, alsof ze wilden zeggen: Omdat u niet de Christus, noch Elia, noch een profeet bent, zo behoorde u toch wel te weten, dat wij uw oversten zijn naar de wet van Mozes en u behoorde u als een onderdaan te gedragen en niets op eigen houtje ondernemen zonder ons bevel, onze voorkennis en toestemming. Wie heeft u macht gegeven met uw dopen iets nieuws onder ons volk in te voeren? U bezorgt uzelf nog ongeluk door uw boosheid en ongehoorzaamheid.
Maar Johannes veracht ook hun dreigen, zoals hij ook hun huichelen veracht, hij blijft standvastig en belijdt Christus als tevoren. Hij pakt ze daarenboven grof aan, door hen van onwetendheid te beschuldigen, als wilde hij zeggen: Dat ik doop met water, dat doe ik niet op uw bevel, dat heeft ook geen waarde. Er is een Ander, die het mij bevolen heeft, Die u niet kent, met Wie ik tevreden ben. Als u Hem zou kennen of wilde kennen, zou u niet vragen, vanwaar ik macht heb om te dopen, maar uzelf ook laten dopen; want Hij is zoveel groter dan ik, dat ik niet waardig ben Zijn schoenriemen los te maken. De woorden van Johannes, als hij zegt: "*Dezelve is het, Die na mij komt, Welke vóór mij geworden is*", die de evangelist driemaal in dit hoofdstuk aanhaalt, hebben sommigen zo behandeld en ze zelfs duister gemaakt, omdat zij ze hebben laten slaan op de goddelijke, eeuwige geboorte van Christus, als wilde Johannes zeggen, dat Hij voor Johannes geboren is in eeuwigheid. Maar wat zou dat voor iets groots zijn, dat Hij vóór Johannes in eeuwigheid geboren is, terwijl Hij toch ook vóór de wereld en vóór alle dingen geboren is? Zo zou Hij ook niet alleen na hem komen, maar óók na alle dingen, daar Hij de Eerste en de Laatste is, zoals Openb. 1: 11 zegt, dat dus beide, Zijn toekomst en Zijn vroeger verschijning,

overeenstemmen. Maar de woorden van Johannes zijn niet duister en eenvoudig en spreken over de Christus, Die al mens is; want dat hij zegt: "*Hij zal na mij komen*", kan niet zo opgevat worden, dat Hij na hem zou geboren worden, aangezien Johannes op het moment, dat hij dat zegt ongeveer 30 jaar oud was, evenals ook Christus.
Zo is nu de betekenis zeker die, dat hij over het predikambt zulke woorden spreekt in de zin van: Ik ben gekomen, dat wil zeggen, ik ben begonnen met prediken, maar ik zal spoedig ophouden en een ander zal komen en beginnen te prediken na mij. Zo spreekt ook Hand. 1: 22, dat Christus begonnen is van de doop van Johannes. En Lukas 3: 23: "*En Hij, Jezus, begon omtrent dertig jaren oud te wezen*." En Matth. 11: 3: "*Zijt Gij Degene, Die komen zou?*" Dat wil zeggen, Die moet beginnen te prediken; want het leven van Christus begint pas na Zijn doop, als de Vader Hem verheerlijkt en van Hem getuigt en dan begint ook het Nieuwe Testament en de tijd van de genade, niet met de geboorte van Christus, zoals Hijzelf ook zegt in Marcus 1: 15: "*En zeggende: De tijd is vervuld en het koninkrijk Gods nabij gekomen*."
Want als Hij niet zou zijn begonnen te prediken, zou Zijn geboorte ook geen nut gehad hebben, maar toen Hij begon te doen en te leren, toen begonnen ook alle profetieën, de gehele Schrift en een nieuw licht en een nieuwe wereld.
Zo weten we nu, wat het betekent: "*Hij zal na mij komen*." Maar het is nog niet duidelijk, wat betekent: "*Hij is vóór mij geweest*", en "*Hij was vóór mij*", wat zij op de geboorte van eeuwigheid doen slaan. Wij blijven bij de eenvoudige betekenis, dat dit ook van het predikambt is gezegd en wel in deze zin: ook al predikt Hij nog niet, maar komt eerst na mij en ook al predik ik eerder dan Hij, zo is Hij toch al aanwezig en zo dichtbij gekomen, dat Hij, voor ik ging prediken, al aanwezig was en verordineerd was om te prediken, zodat dit woord "*vóór mij*" wijst op het ambt van Johannes en niet op zijn persoon. Dus, Hij is vóór mij, dat is vóór mijn prediking en doop geweest, namelijk wel dertig jaar, maar Hij is nog niet gekomen en is nog niet begonnen. Daarmee bewijst hij zijn ambt, dat hij niet een profeet is, die de komst van Christus verkondigt, maar vóór de Aanwezige uitgaat, Die zo nabij is, dat Hij al zoveel jaren vóór zijn beginnen en komen aanwezig is geweest.
En dat zegt hij ook, als hij spreekt: "*Hij staat midden onder u, Die gij niet kent*", als wilde hij zeggen: Kijkt niet langs Hem heen in de toekomst. Hij is al wel dertig jaar onder u in het Joodse volk geweest, waarvan de profeten spreken. Weest op uw hoede en laat Hem niet voorbij gaan, u kent Hem niet. Ik ben gekomen om Hem u te tonen. Dat hij echter zegt: "*Hij staat midden onder u*", is naar de Schrift gesproken, die zegt: "*Er zal een profeet opstaan of optreden*." Zo ook Matth. 24: 24: "*Want er zullen valse profeten opstaan, of optreden*." En God spreekt Deut. 18: 15: "*Een profeet uit het midden van u, uit uw broederen, als mij, zal u de Heere uw God verwekken; naar Hem zult u horen*." Zulk een oprichten, optreden, opstaan, verwekken is, zoals Johannes wil laten zien, vervuld in Christus. Hij is al opgetreden midden uit hun broederen, zoals God beloofd heeft en zij kennen Hem niet.
Dat is nu het andere ambt van Johannes en van een evangelische prediker, dat hij niet alleen iedereen tot zondaar maakt, zoals boven is gehoord, maar ook weer troost en laat zien, hoe men zijn zonden kwijt moet raken, doordat hij op Hem wijst, Die komen zal. Daarmee wijst hij ons naar Christus, dat Deze ons van onze zonden zal verlossen, als wij Hem aannemen door een waarachtig geloof. Het eerste ambt spreekt: U bent allen zondaars en gaat niet in de wegen des Heeren. Wanneer wij dat geloven, volgt het tweede ambt dat spreekt: Kijkt op en neemt Christus aan, gelooft in Hem, Die u zal verlossen van zonden. Geloven we dat, dan hebben wij het verkregen. Daarover willen we later meer zeggen.

Deze dingen zijn geschied in Bethabara over de Jordaan, waar Johannes was dopende.
Zo nauwkeurig beschrijft de evangelist het getuigenis van Johannes, dat hij ook de plaats noemt, waar het gebeurd is; want het getuigenis is erg belangrijk om Christus recht te kennen; vele dingen zijn er die dat kunnen beletten. Maar hij heeft zonder twijfel een geestelijke verborgenheid daarin willen aantonen, die wij nu nader zullen bezien.

Van de geestelijke betekenis van deze geschiedenis in het Evangelie.
Dit is de korte samenvatting ervan: In dit Evangelie wordt het predikambt van het Nieuwe Testament uitgebeeld, hoe het is, wat het doet en wat het ontmoet. Ten eerste is het een roepende stem, niet een geschrift; want de wet en het Oude Testament is een dood geschrift, in boeken geschreven. Maar het Evangelie moet een levende stem zijn. Daarom is Johannes een teken, een voorbeeld, en het begin en de eerste van alle predikers van het Evangelie, hij schrijft niets, hij predikt echter alles luid met de levende stem. Ten tweede is het Oude Testament, dat de wet predikt in de tenten aan de berg Sinaï, onder de Joden alleen. Maar de stem van Johannes weerklinkt in de woestijn, onbelemmerd, in het openbaar, onder de hemel, ten aanhore van iedereen. Ten derde is het een roepende, heldere, luide stem, dat betekent: die welgemoed en onverschrokken spreekt, niemand vreest, dood noch hel, leven noch wereld, duivel noch mensen, eer noch schande, noch enig schepsel, zoals ook Jesaja in hoofdstuk 40 vers 6 - 10 zegt: "*Een stem zegt: Roep. En hij zegt: Wat zal ik roepen? Alle vlees is gras en al zijn goedertierenheid als een bloem des velds. Het gras verdort, de bloem valt af als de Geest des Heeren daarin blaast; voorwaar, het volk is gras. Het gras verdort, de bloem valt af; maar het Woord onzes Gods bestaat in der eeuwigheid. O, Sion, gij verkondigster van goede boodschap, klim op een hoge berg; o Jeruzalem, gij verkondigster van goede boodschap, hef uw stem op met macht, hef ze op, vrees niet, zeg de steden van Juda: Zie hier is uw God*." Want de wereld kan het Evangelie niet verdragen, daarom moet er een sterke zijn, die haar veracht en onverschrokken luid zou kunnen verkondigen.
Ten vierde: Het kleed van Johannes is van kameelhaar en hij draagt een leren gordel. Hoewel dat een streng, kuis leven van de predikers betekent, zo duidt het toch vooral op de manier van de prediking of van het Evangelie; dat is een stem, niet met zachte klederen gesierd, het huichelt en streelt niet. Het is een prediking van het kruis, een hard, ruw, scherp woord voor de oude mens en gordt de lendenen met geestelijke en lichamelijke kuisheid. Het is een woord genomen uit het leven en de woorden van de gestorven Patriarchen, die kamelen zijn geweest en de last van de wet en van het kruis hebben gedragen. Hij eet ook wilde vogels[18] en wilde honing, niet de wilde vogels van dit land, maar het zijn andere dieren in die landen. Dat betekent dat diegenen, die het Evangelie ontvangen, namelijk de ootmoedige zondaren, die nemen het Evangelie tot zich en in zich.
Ten vijfde is Johannes over de Jordaan. De Jordaan betekent eigenlijk de Heilige Schrift, die twee zijden heeft. De linkerkant is het uitwendige begrip, dat de Joden ervan hebben. Daar is Johannes niet; want dat maakt geen zondaars, maar hoogmoedige heiligen door hun werken. De rechterkant is de goede geestelijke zin, die alle werken verwerpt en doodt, opdat alleen het ootmoedig geloof overblijve. En deze leert het Evangelie, zoals Paulus doet in Rom. 3: 23: "*Want zij hebben allen gezondigd en derven de heerlijkheid Gods*."

[18] Hoe Luther hieraan komt is onbekend. Wel een geheugenfout. In de grondtekst staat sprinkhanen.

Ten zesde ontstaat nu de twist tussen de ware en de valse predikers. Nu kunnen de Farizeeërs de stem van Johannes niet verdragen, verachten ook zijn leer en doop en blijven vastbesloten bij hun werken en hun leer. Maar terwille van het volk doen ze alsof ze hem wilden hoogachten; daar hij echter niet wil, zoals zij willen, moet hij door de duivel bezeten zijn en moet tenslotte door Herodes onthoofd worden. Zo gaat het nu en is het altijd gegaan. Geen valse leraar wil toegeven dat hij zonder of tegen het Evangelie predikt, maar veeleer dat hij het hoog acht en gelooft. Maar nochtans verdraait hij het naar zijn opvatting. Dat kan dan het Evangelie niet verdragen; want het staat vast en liegt niet. Daardoor wordt het dan uitgemaakt voor ketterij en dwaling, voor een leer van de duivel, zolang, totdat zij tenslotte geweld gebruiken en het verbieden en hem (Johannes) het hoofd afslaan, zodat men het nergens meer horen kan, zoals de paus gedaan heeft met Johannes Hus.

Zo is hij nu een echte, christelijke prediker, die niets anders dan dat predikt, wat Johannes verkondigt en voortdurend daarbij blijft. Namelijk, dat hij eerst de wet goed predikt, waaruit de mensen moeten leren, hoe grote dingen God van ons eist, waarvan wij niets kunnen doen uit onvermogen van onze natuur, verdorven door de val van Adam. En dus moet hij met het water van de Jordaan dopen; want het koude water betekent de leer van de wet. Die ontsteekt de liefde niet, maar blust ze veeleer uit; want door de wet leert de mens zien hoe zwaar en onmogelijk de wet te volbrengen is. Daardoor wordt hij er een vijand van en zijn lust ertoe verflauwt en hij gaat voelen hoezeer zijn hart één en al vijandschap is tegen de wet. Dat is dan een heel zware zonde, dat men een vijand is van Gods geboden. Dan moet hij zich verootmoedigen en belijden dat hij een verloren mens is en dat al zijn werken, ja zijn hele leven zonde is. En daarmee is dan de doop van Johannes volbracht en niet alleen door besprenging maar door onderdompeling. Dan ziet hij wat het woord van Johannes betekent: "Bekeert U." Dan begrijpt hij dat Johannes de waarheid zegt en dat iedereen zich moet beteren en zich bekeren. Maar de Farizeeërs en werkheiligen komen tot dat inzicht niet, zij laten zich niet dopen en menen dat zij zich niet behoeven te bekeren. Daarom is het woord en het dopen van Johannes in hun ogen dwaasheid.
Als dus de eerste leer van de wet gepredikt en de doop volbracht is, zodat de mens verootmoedigd door zijn zelfkennis aan zichzelf en aan al zijn vermogens moet wanhopen, dan begint het tweede deel van de leer, dat Johannes de mensen van zich af naar Christus wijst en zegt: "*Ziet, het Lam Gods, Dat de zonde der wereld wegneemt*"; dat betekent: Ik heb u eerst door mijn leer allen tot zondaars gemaakt, al uw werken verdoemd en gezegd dat u aan uzelf moet wanhopen. Maar opdat u ook niet aan Gods genade wanhoopt, ziet, zo wil ik u tonen, hoe u uw zonde kwijt kunt raken en de zaligheid verkrijgen kunt. U kunt niet uw zonden afleggen of u door uw werken rechtvaardig maken. Een andere Man moet het zijn, ik kan het ook niet, maar ik kan Hem aanwijzen. Het is deze Christus, het Lam Gods. Hij, Hij alleen en verder niemand, in de hemel of op de aarde, neemt de zonde op Zich, zo geheel en al, dat u ook niet voor de allerkleinste zonde zou kunnen betalen. Hij moet alleen op Zich nemen, niet uw schuld alleen, maar die van de wereld en niet enkele zonden van de wereld, maar alle zonden van de wereld, of ze nu groot of klein, veel of weinig zijn; dat heet dan het zuivere Evangelie gepredikt en gehoord en de vinger van Johannes gezien, waarmee hij u Christus, het Lam Gods, aanwijst.
Kunt u nu geloven dat zo'n uitspraak van Johannes waar is en kunt u zijn vinger volgen en het Lam Gods ontdekken, dat het uw zonde draagt, zo hebt u gewonnen, zo bent u een christen, een heer over zonde, dood, hel en alle dingen. Dan moet uw geweten vrolijk worden en het tedere Lam Gods van harte genegen worden en de

hemelse Vader wegens zo'n onmetelijke rijkdom van Zijn barmhartigheid, door Johannes gepredikt en in Christus gegeven, liefhebben, prijzen, danken en van harte bereid worden Zijn goddelijke wil te doen met inspanning van al uw krachten. Want wat is er aangenamer en troostvoller om te horen dan dat onze zonden niet meer van ons zijn, noch op ons liggen, maar op het Lam Gods? Hoe kan de zonde zo'n onschuldig Lam verdoemen? Zij moet op Hem gelegd, overwonnen en uitgedelgd worden. Zo moet ook zeker de dood en de hel met de zonde (als de bezoldiging der zonde) overwonnen worden. Ziet daar, wat ons God de Vader in Christus geschonken heeft.

Daarom hoedt u, hoedt u, dat u het niet waagt, ook maar de geringste zonde door uw daden af te leggen voor God en Christus, het Lam Gods zo'n titel te ontroven. Want Johannes betuigt en zegt: "*Betert u*" of "*Bekeert u*." Dat hij echter daarmee niet bedoelt dat u uzelf moet beteren en door uzelf een zonde afleggen, betuigt hij zeer krachtig met het tweede deel, als hij spreekt: "*Zie, het Lam Gods, Dat de zonde der wereld wegneemt*." Maar hij bedoelt, zoals hierboven gezegd is, dat een ieder tot het inzicht moet komen dat hij bekering nodig heeft, maar dat niet bij zichzelf moet zoeken maar bij Christus alleen.

Tot zo'n besef van Christus helpe ons God de Vader naar Zijn grote barmhartigheid en Hij zende deze stem van Johannes met grote scharen evangelisten in de wereld. Amen.

5. Preek op de eerste Kerstdag. Lukas 2: 1 – 14.

En het geschiedde in diezelve dagen, dat er een gebod uitging van de keizer Augustus, dat de gehele wereld beschreven zou worden. Deze eerste beschrijving geschiedde, als Cyrenius over Syrië stadhouder was. En zij gingen allen om beschreven te worden, een ieder naar zijn eigen stad. En Jozef ging ook op van Galilea uit de stad Nazareth, naar Judea tot de stad Davids, die Bethlehem genaamd wordt (omdat hij uit het huis en geslacht Davids was), om beschreven te worden met Maria zijn ondertrouwde vrouw, welke bevrucht was. En het geschiedde, als zij daar waren, dat de dagen vervuld werden, dat zij baren zou. En zij baarde haar eerstgeboren Zoon en wond Hem in doeken en legde Hem neder in de kribbe, omdat voor hen geen plaats was in de herberg. En er waren herders in diezelfde landstreek, zich houdende in het veld, en hielden de nachtwacht over hun kudde. En ziet, een engel des Heeren stond bij hen en de heerlijkheid des Heeren omscheen hen, en zij vreesden met grote vreze. En de engel zei tot hen: Vreest niet, want ziet, ik verkondig u grote blijdschap, die al den volke wezen zal; namelijk dat u heden geboren is de Zaligmaker, Welke is Christus, de Heere, in de stad Davids. En dit zal u het teken zijn: u zult het Kindeken vinden in doeken gewonden en liggende in de kribbe. En van stonde aan was er met de engel een menigte des hemelsen heirlegers, prijzende God en zeggende: Ere zij God in de hoogste hemelen, en vrede op aarde, in de mensen een welbehagen.

In Haggaï 2: 7, 22 staat dat God spreekt: "*Ik zal de hemelen en de aarde en de zee en het droge doen beven, Ik zal de hemelen en de aarde bewegen*." Dat is heden vervuld, de hemelen hebben zich bewogen, dat is, de engelen, die in de hemel zijn, hebben God door gezang geprezen. En de aarde, dat zijn de mensen op aarde zijn op reis gegaan, de één naar deze, de ander naar die stad door het hele land, zoals het Evangelie zegt. Maar het is geen schadelijke, bloedige opschudding geweest, maar een vreedzame, die God, Die een God des vredes is, verwekt heeft. Men moet het ook niet zo opvatten dat alle landen op de gehele aardbodem zo in rep en roer gekomen zijn, maar alleen die, die onder de heerschappij van de Romeinen stonden, zodat deze wereld slechts het gebied van het Romeinse rijk betekent, dat nog niet de helft van de gehele aardbodem besloeg. Bovendien is geen land zo in rep en roer gebracht als het Joodse land, dat ordelijk verdeeld was onder de geslachten van Israel, hoewel in die tijd het geslacht van Juda het grootste deel van de bevolking uitmaakte, aangezien de 10 stammen van Israel, naar Assyrië gevoerd, wegbleven.
Deze beschrijving is de allereerste geweest, spreekt de heilige Lukas; want in Matth. 17: 24 en op meer plaatsen vindt men, dat deze schatting zo is blijven bestaan, dat men ook van Christus deze belasting eiste, Hem ook daarmee verzochten, Matth. 22: 15, bovendien op de dag van Zijn lijden Hem ervan beschuldigden, dat Hij verboden had deze belasting te betalen; want de Joden deden dat ongaarne en wilden niets weten van dit schatten en van het bevel van de keizer. Zij gaven voor dat zij het volk van God waren en niet van de keizer en disputeerden er hevig over of ze deze belasting moesten betalen, terwijl ze het toch moesten doen daar ze zich met geweld niet konden beschermen. Daarom zouden ze gaarne Christus bij het dispuut betrokken en Hem in de macht van de Romeinen gebracht hebben. Zo is deze beschrijving niets anders geweest dan een algemeen voorschrift in alle landen, dat men jaarlijks voor ieder hoofd een penning moest geven en de ambtenaren, die deze en andere belastingen inden, het en publicani, vertaald: openbare zondaars, maar niet terecht.
Let erop, hoe zeker de evangelist ervan is dat de geboorte van Christus is geschied ten

tijde van de keizer Augustus en toen Cyrénius stadhouder over Syrië was. Syrië is een gedeelte van het Joodse land, zoals Oostenrijk een gedeelte van Duitsland is. En deze geboorte is tijdens de allereerste beschrijving voorgevallen; nooit tevoren was er belasting betaald, dan juist toen Christus geboren zou worden, waarmee Hij toont dat Zijn rijk helemaal niet van deze wereld zou zijn, noch dat Hij over wereldse overheden zou regeren, maar Zich en Zijn ouders aan deze onderwerpt en omdat Hij juist onder de eerste beschrijving geboren wordt, laat Hij daarover geen twijfel bestaan; want had Hij dat in twijfel willen trekken, dan had Hij later tijdens een andere schatting geboren kunnen worden, zodat men had kunnen zeggen, dat het zuiver toevallig, zonder overleg gebeurd was. Als Hij niet onderdanig had willen zijn, had Hij ook tevoren, buiten deze beschrijving geboren kunnen worden. Nu echter al Zijn werken enkel voortreffelijke lessen zijn, zo kan men het niet anders keren of wenden, dan dat Hij volgens de raad en het voornemen van God geen wereldlijk regent, maar onderdaan wil zijn. En dat is de eerste stoot tegen de regering van de paus en van al de zijnen, een regering die met het rijk van Christus overeenstemt als dag en nacht.
Het Evangelie is zo duidelijk, dat het niet uitgebreid verklaard behoeft te worden maar het moet wel goed beschouwd en bekeken en ernstig ter harte genomen worden. En niemand zal er meer profijt van trekken dan zij, die hun hart erop zetten, alles uit hun hoofd zetten en ijverig erop letten, zoals de zon in stilstaand water zich helder vertoont en dat sterk verwarmt, in bruisend en stromend water zo niet gezien kan worden en ook zo niet verwarmen kan. Als u daarom hier ook verlicht en verwarmd wilt worden, Gods genade en Zijn wonderen wilt zien, opdat uw hart in brand rake, verlicht, aandachtig en vrolijk worde, zo ga in de stilte en stel u de zaak levendig voor; dan zult u wonder op wonder ontdekken. Maar om voor de eenvoudigen een begin te maken en hen aan te sporen, zullen we van deze zaak een deel voorstellen, elk mag daarna verder gaan.

Ten eerste: Ziet hoe heel eenvoudig en ongekunsteld de dingen op aarde verlopen en toch zo hoog geschat worden in de hemel. Op aarde gaat het zo toe: daar is een arm, jong vrouwtje, Maria, in Nazareth, helemaal niet in tel en gerekend onder de geringste burgeressen van de stad. Niemand wordt het grote wonder gewaar, dat zij draagt. Zij zwijgt ook stil, wordt er niet groot mee, houdt zich voor de geringste in de stad. Zij gaat met haar man Jozef op weg, ze hebben misschien geen meid of knecht, maar hij is heer en knecht, zij vrouw en meid in huis, hebben dus het huis laten staan of aan de zorg van anderen toevertrouwd. Nu kan het zijn, dat ze een ezel gehad hebben, waarop Maria gezeten heeft, hoewel het Evangelie er niets van vermeldt en het waarschijnlijk is, dat ze met Jozef te voet is gegaan. Stelt u voor, hoe zij onderweg in de herbergen is veracht, die toch waardig was, dat men haar met een gouden koets en alle mogelijke praal vervoerd had. Hoeveel vrouwen en dochters van de hoge heren zijn er niet in die tijd geweest, die in een goed vertrek verkeerden en in hoog aanzien stonden, terwijl hier deze moeder Gods midden in de winter te voet hoogzwanger door het land trekt. Hoe ongelijk gaat het er naar toe. Nu is het immers meer dan een dagreis geweest van Nazareth in Galiléa naar Bethlehem in het Joodse land. Ze hebben immers langs Jeruzalem of door Jeruzalem moeten reizen. Want Bethlehem ligt ten zuiden, Nazareth ten noorden van Jeruzalem.
Als ze nu te Bethlehem komen, toont de evangelist, hoe zij de aller-geringste, de meest verachten zijn geweest. Ze hebben voor iedereen moeten wijken, totdat hen een stal gewezen werd waar ze met het vee met het zelfde onderdak, dezelfde tafel, dezelfde kamer en dezelfde slaapplaats genoegen moesten nemen, terwijl menig slecht mens in de herberg aan het hoofdeinde aan de tafel gezeten heeft en zich heeft laten

eren als een heer. Niemand merkt noch ziet wat God in de stal tot stand brengt. Hij laat de grote huizen en kostbare vertrekken leeg blijven, laat de mensen eten, drinken en goedsmoeds zijn, maar deze troost en schat is voor hen verborgen. O wat een duisternis heeft er toen in Bethlehem geheerst, dat men zulk een licht niet gewaar geworden is. Hoe duidelijk toont God hier, dat Hij helemaal geen acht slaat op wat de wereld is, bezit en kan. Daarentegen bewijst de wereld ook dat zij totaal niet ziet en acht, wat God is, heeft en verricht. Ziet, dat is het eerste toneel, waarmee Christus de wereld te schande zet, al haar daden, kennis en manier van doen ons als verwerpelijk laat zien, dat haar hoogste wijsheid dwaasheid is, haar beste daden onrecht, haar grootste bezit slechts ongeluk is. Wat bezat Bethlehem, toen het Christus niet had? Wat hebben zij nu, die toen alles bezaten? Wat ontbreekt nu Maria en Jozef, ofschoon zij toen geen plaats hadden om een nacht behoorlijk te slapen?
Sommigen hebben hier het woordje *diversorium* uitgelegd alsof het zou betekenen: een openbare overdekte weg, waardoor iedereen loopt en waar gewoonlijk ezels stonden, menend dat Maria geen onderdak gekregen heeft. Dat is niet juist. De evangelist wil aangeven, dat Jozef en Maria daarom naar de stal hebben moeten uitwijken, omdat zij in de herberg en in het vertrek, waar de gasten gewoonlijk verkeren, geen plaats gekregen hebben. Alle gasten hebben in de herberg een vertrek, spijs en slaapplaats ontvangen, alleen deze arme mensen hebben achter in een stal, waarin gewoonlijk de dieren zich bevinden, moeten kruipen. Want dit woord diversorium, dat Lukas "Katalyma" noemt, is niets anders dan een vertrek voor de gasten, zoals dat blijkt uit het woord van Christus, Lukas 22: 11, toen Hij de discipelen uitzond om het avondmaal te bereiden en sprak: "*En u zult zeggen tot de huisvader van dat huis: De Meester zegt u: waar is "katalyma", dat is de herberg (eetzaal), waar Ik het Pascha met Mijn discipelen eten zal?*" Dus ook hier hebben Jozef en Maria in de "katalyma", in de herberg, geen plaats gehad dan slechts in de stal, op de binnenplaats van dezelfde heer des huizes, die ook niet waardig is geweest, dat hij zo'n gast goed onderdak had kunnen verlenen en had kunnen eren. Er is geen geld noch macht aanwezig geweest, daarom hebben zij in de stal moeten verblijven. O wereld, hoe dwaas, o mens, hoe blind bent u.
Maar de geboorte is daarom nog ellendiger, omdat niemand zich ontfermd heeft over zo'n jonge vrouw, die voor de eerste maal moest baren, niemand zich bekommerd heeft over haar zwangere lichaam, niemand erop gelet heeft, dat zij in een vreemde plaats niet het allerminste bezat, wat een kraamvrouw nodig heeft. Maar daar is ze zonder enige voorziening, zonder licht, zonder vuur, midden in de nacht, in het donker alleen is zij. Niemand biedt haar zijn hulp aan, zoals men toch natuurlijk gewoonlijk doet bij zwangere vrouwen. Iedereen zwelgt en brast in de herberg, een zwerm gasten overal vandaan, zodat zich niemand over deze vrouw ontfermt. Ik denk ook dat zijzelf de geboorte niet zo spoedig verwacht; anders zou ze wel in Nazareth gebleven zijn. Stelt u zich nu eens voor wat dat wel voor doeken geweest mogen zijn, waarin ze Hem windt, misschien haar sluier of wat zij aan haar lichaam kon missen. Dat zij Hem echter in de broek van Jozef zou hebben gewonden, zoals men in Aken laat zien, dat is al te leugenachtig en lichtvaardig. Het zijn fabeltjes, zoals er wel meer op de wereld bestaan. Is het nu niet zeer ongepast, dat Christus in de koude winter, in het vreemde land, op reis, zo verachtelijk en armoedig geboren werd?

Sommigen redetwisten er ook over hoe deze geboorte heeft plaatsgevonden, alsof ze in het gebed van dit kind verlost is, in grote vreugde, voor ze het bemerkte, zonder enige pijn; welke vrome overpeinzing ik niet verwerp; het is misschien terwille van de eenvoudigen zo bedacht. Maar wij moeten ons aan het Evangelie houden, dat zegt, dat

zij Hem geboren heeft en aan het geloofsartikel, waarin wij belijden: "die geboren is van de maagd Maria." Hier is geen bedrog, maar zoals de woorden luiden, een waarachtige geboorte.
Nu weten we wel wat baren is en hoe het toegaat. Het is haar vergaan zoals andere vrouwen, met opletten en met behulp van haar ledematen, zoals dat past voor het baren, opdat zij Zijn echte, natuurlijke moeder en Hij haar natuurlijke, echte zoon zou zijn. Daarom heeft haar lichaam zijn natuurlijk werk dat bij het baren hoort, niet gestaakt, alleen heeft ze zonder zonde, zonder schande, zonder pijn en zonder verwonding gebaard, zoals ze ook zonder zonde ontvangen heeft. De vloek van Eva is niet over haar gekomen, de vloek die luidt: *met smart zult gij uw kinderen baren*, verder is haar alles overkomen, wat een barende vrouw overkomt. Want de genade verbreekt niet, hindert ook de natuur en haar werken niet, ja zij betert en bevordert ze, zoals zij ook op natuurlijke wijze Hem met melk uit haar borsten heeft gevoed, zonder enige twijfel niet met vreemde melk of door andere leden dan haar borsten, die toch bovennatuurlijk door God met melk zonder verwonding of onreinheid gevuld zijn, zoals wij van haar zingen: ubere de coelo pleno = *uit de volheid des hemels.* Dat zeg ik opdat wij een grond voor ons geloof hebben en Christus een natuurlijk mens als wij laten zijn en aan Hem niets zoeken dan wat naar de natuur is, uitgezonderd de zonde en de genade. De natuur is in Hem en in Zijn moeder rein geweest, in alle leden, in alle werkingen van de leden. Geen vrouwenlichaam of lid is ook ooit zonder zonde tot zijn natuurlijk werk gekomen, dan in deze maagd alleen; hier heeft God de natuur en haar werken verheerlijkt. Hoe dieper wij Christus in de natuur en het vlees kunnen brengen, des te meer troost biedt het ons. Daarom, wat niet tegen de genade is, dat moet men de natuur van Hem en Zijn moeder nooit ontnemen: de tekst is duidelijk en zegt dat zij Hem geboren heeft en Hij is ook geboren, zeggen de engelen.
Hoe had God Zijn goedertierenheid duidelijker kunnen bewijzen dan dat Hij zo diep in vlees en bloed afdaalt, dat Hij ook de natuurlijke verborgenheid niet veracht en de natuur op de plaats op het allerhoogste eert, waar ze in Adam en Eva het allerhoogst geschonden was, zodat voortaan ook dat nu goddelijk, eerlijk en rein is, wat in alle mensen het ongoddelijkste, schandelijkste en onreinste is. Dat zijn echte, goddelijke wonderwerken: Hoe had Hij ook een sterker, krachtiger en reiner beeld van de kuisheid ons kunnen voorleggen, dan deze geboorte? Hoe totaal verdwijnt toch alle boze lust, alle boze gedachten, hoe sterk ze ook mogen zijn, als wij alleen maar deze geboorte aanschouwen en bedenken hoe de hoogste Majesteit zo met alle ernst, zo met overvloedige liefde en goedheid in het vrouwelijke vlees en bloed van deze maagd werkt en bezig is. Geen vrouw gaf aan een man zulke reine gedachten als deze maagd, geen man aan een vrouw dan dit Kind. Louter kuisheid en reinheid vloeit uit deze geboorte, men mag ze beschouwen zo men wil, mits men het goddelijk werk maar daarin ziet.

Wat gebeurt er nu in de hemel wegens deze geboorte? Zo veracht als ze is op aarde, zo hoog en duizendmaal hoger wordt ze geëerd in de hemel. Als een engel uit de hemel u en uw werk zou prijzen, zou u het niet boven de lof en eer van de hele wereld schatten? Ik geloof niet, dat u voldoende ootmoed en verachting daarvoor hebben zou. Wat is dat dan voor een eer, dat alle engelen in de hemel zich niet kunnen inhouden van vreugde, maar in lof uitbarsten en het ook arme herders op het veld laten horen, het hun in hun uitbundige vreugde bekend maken, prijzen en zingen: Wat is de vreugde en eer van allen te Bethlehem, ja van alle koningen en vorsten op aarde, vergeleken met deze vreugde, anders geweest dan vuiligheid en gruwelijkheid, waaraan niemand graag meer denkt, als men deze vreugde en eer aanschouwt? Ziet,

hoe rijkelijk God diegenen eert, die door de mensen veracht en gewillig veracht worden. Nu ziet u, waar Zijn ogen heenzien, slechts in de diepte en in de vernedering, zoals geschreven staat: Hij zit boven de Cherubim en ziet nederwaarts in de diepte of in de afgrond. De engelen konden ook geen vorsten noch machtigen vinden, maar de ongeleerde leken en meest verachte lieden op de aarde. Konden ze de hogepriesters, de geleerden in Jeruzalem, die toch veel van God en engelen weten te zeggen, aanspreken? Nee, arme herders moesten het waardig zijn, zo'n grote genade en eer te hebben in de hemel, zij die op aarde niet in tel waren. Hoezeer verwerpt God toch, wat hoog is en wij tobben ons af om een ijdele grootheid te bereiken, om niet in de hemel geëerd te worden. Steeds weer lopen wij uit het gezichtsveld van God weg, opdat Hij ons maar niet aanschouwe in de diepte, waarheen Hij alleen schouwt.
Dit mag voldoende zijn voor de overdenking van de eenvoudigen. Een ieder trachte nu de zaak na te speuren. Alle woorden zijn louter vuur, verwarmen het hart, als iemand ze daarin opsluit, zoals Hij spreekt in Jer. 23: 29: "*Is Mijn Woord niet alzo als een vuur?*" En zoals wij zien, zo is de aard van Gods Woord, dat het ons God en Zijn werken doet leren kennen en om ons te tonen, dat dit leven nietig is. Want zoals hij, die niet leeft naar dit leven en geen goederen, eer en macht in het tijdelijke leven heeft, die ook niet acht en er ook niet over spreekt, maar slechts het tegendeel leert, handelt ook ongerijmd, ziet daarop, waarvan de wereld zich afkeert, leert, wat zij ontloopt, raapt op, wat zij laat liggen. En hoewel wij niet gaarne zulke werken van God verdragen en geen afstand willen doen van goed, eer en leven, zo moet dat toch. Want er komt toch niets anders te voorschijn; God leert en doet niets anders, wij moeten ons naar Hem schikken, Hij zal Zich niet naar ons schikken. En wie Zijn Woord, Zijn werk, Zijn vertroosting niet acht, bezit vast en zeker geen goed teken van de zaligheid. Hoe had Hij lieflijker hebben kunnen tonen, hoe genadig Hij voor allen, laag van staat, veracht op aarde is, dan in deze armelijke geboorte, waarover de engelen zich verheugen en haar aan niemand dan de herders bekend maken?
Nu willen we ook gaan zien, wat voor mysteria, verborgenheden ons in deze geschiedenis voorgesteld worden. Twee zaken worden in alle verborgenheden vooral aangewezen: het Evangelie en het geloof, dat is, wat men prediken, wat men geloven moet, wie de predikers en wie de toehoorders moeten zijn; dat zullen we hier ook zien.

Het eerste.
Het is het geloof, dat met alle recht in alle woorden van God het eerst moet worden gezien. Dat geloof is niet alleen, dat u gelooft, dat deze geschiedenis waar is, zoals ze beschreven is. Want dat helpt niets, omdat alle zondaren, ook de verdoemden, dat geloven. Van het geloof leert de Schrift en Gods Woord niet, dat het een natuurlijk werk is zonder genade; maar dit is het echte geloof uit genade, dat Gods Woord en werk eist, dat u onwrikbaar gelooft, dat Christus voor u is geboren en dat Zijn geboorte voor u, u ten goede is geschied. Want het Evangelie leert, dat Christus omwille van ons is geboren en dat Hij omwille van ons alles gedaan en geleden heeft, zoals hier de engel ook zegt: "*Want ziet, ik verkondig u grote blijdschap, die al den volke wezen zal; namelijk dat u heden geboren is de Zaligmaker, Welke is Christus, de Heere.*" In deze woorden ziet u duidelijk, dat Hij voor ons geboren is.
Hij zegt niet zonder meer, dat Christus is geboren, maar: voor u, voor u is Hij geboren. Ook spreekt hij niet: Ik verkondig blijdschap, maar: u, u verkondig ik grote blijdschap. Ook zal zo'n vreugde niet in Christus blijven, maar in alle mensen enz. Dit geloof heeft en kan ook geen verdoemd of slecht mens bezitten. Want dat is de echte grondslag van alle zaligheid, die Christus en het gelovige hart zo verenigt, dat alles gemeenschappelijk wordt, wat zij aan beide zijden hebben. Wát hebben ze echter?

Christus heeft een reine, onschuldige, heilige geboorte. De mens echter heeft een onreine, zondige, vervloekte geboorte, zoals David in Ps. 51: 7 zegt: "*Zie, ik ben in ongerechtigheid geboren, en in zonde heeft mij mijn moeder ontvangen*." Hij kan alleen maar geholpen worden door de reine geboorte van Christus. Zo kan de geboorte van Christus niet lichamelijk uitgedeeld worden, dat zou ook niet helpen; daarom wordt ze geestelijk, door het Woord uitgedeeld aan een ieder, zoals hier de engel zegt, dat iedereen die vast gelooft, dat zij hem zo geschonken is, zijn onreine geboorte niet zal schaden; dat is het middel en de weg om van onze ellendige geboorte uit Adam rein te worden. Daarom heeft Christus willen geboren worden, opdat wij door Hem opnieuw geboren zouden worden, zoals Hij zegt in Johannes 3: 3 enz.: wat gebeurt door het geloof, zoals Jac. 1: 18 zegt: "*Naar Zijn wil heeft Hij ons gebaard door het Woord der waarheid, opdat wij zouden zijn als eerstelingen Zijner schepselen*." Ziet, zo neemt Christus onze geboorte van ons weg en doet ze in Zijn geboorte verschijnen en schenkt ons de Zijne, zodat wij daarin rein en vernieuwd worden, alsof zij ons eigendom was, zodat ieder christen zich mag verheugen in en beroemen op deze geboorte van Christus, alsof ook hij, evenals Christus, lichamelijk door Maria was gebaard. Wie dat niet gelooft, of daaraan twijfelt, die is geen christen.

O, dat is de grote blijdschap, waarover de engel spreekt. Dat is de troost en alles te boven gaande goedheid van God, dat de mens zich (als hij het gelooft) mag beroemen op zo'n schat, dat Maria zijn echte moeder, Christus zijn Broeder, God zijn Vader is. Want het is alles waar en gebeurd, als wij geloven; dat is het voornaamste stuk en het voornaamste goed in alle evangeliën, voor men de leer van de goede werken daaruit haalt. Christus moet in de eerste plaats van ons en wij van Hem worden voor wij naar de werken grijpen. Dat gebeurt nu niet anders dan door het geloof; dat leert de evangeliën recht verstaan, dat begrijpt ze ook op de juiste plaats, Dat is Christus recht kennen, daarvan wordt het geweten vrolijk, vrij en tevreden, daaruit ontstaat liefde en lof voor God, Die zulke overvloedige goederen ons om niet in Christus geschonken heeft. Dan ontstaat een gewillige gezindheid om te doen, te laten en te ondergaan alles, wat God behaagt, hetzij in het leven of in het sterven, zoals ik al vaak gezegd heb. Dat bedoelt Jes. 9: 5: "*Want een Kind is ons geboren, een Zoon is ons gegeven."* Ons, ons, ons geboren en ons gegeven. Daarom ziet toe, dat u in het Evangelie niet alleen behagen schept in de geschiedenis op zichzelf. Want dat behagen duurt niet lang. Ook niet alleen het voorbeeld; want dat houdt geen stand zonder het geloof, maar ziet toe, dat u zich die geboorte tot een eigendom maakt, dat u met Christus ruilt, dat u uw geboorte kwijt raakt en de Zijne deelachtig wordt, wat gebeurt als u gelooft; dan zit u zeker in de schoot van de maagd Maria en bent haar lief kind. Het geloof moet u oefenen en er om vragen, zolang u leeft, kunt u het nooit genoeg versterken. Dat is onze grondslag en ons erfgoed, waarop dan de goede werken gebouwd moeten worden.

Als nu Christus zo de uwe is geworden en u door Hem in dat geloof rein zijt geworden, hebt u uw erf- en voornaamste goed ontvangen zonder enige verdienste van uw kant, zoals u ziet, alleen uit loutere liefde van God, Die de goederen en het werk van Zijn Zoon u in eigendom geeft. Dan volgt nu het voorbeeld van goede werken, dat u uw naaste ook doet, zoals u ziet, dat Christus U gedaan heeft. Hier leert men vanzelf wat goede werken zijn; want zegt eens, wat heeft Christus voor goede werken? Is het niet waar, dat ze alle daarom goed zijn, omdat ze u ten goede gedaan zijn om Gods wil, Die Hem bevolen heeft zulke werken u ten goede te verrichten en Christus is de Vader daarin gehoorzaam geweest, dat Hij ons lief gehad en gediend heeft. Nu u dus verzadigd en rijk bent, zo is u geen gebod opgelegd om Christus daarin te dienen en gehoorzaam te zijn, dan dat u al uw werken daarop richt, dat zij voor uw naaste goed

en nuttig zijn, zoals de werken van Christus voor u heilzaam en nuttig zijn. Daarom sprak Hij bij het avondmaal: "*Een nieuw gebod geef Ik u, dat u elkander liefhebt, gelijk Ik u liefgehad heb, dat ook u elkander liefhebt*." Ziet u hier, dat Hij ons lief gehad heeft en al Zijn werken voor ons gedaan heeft, opdat wij wederom niet Hem (want Hij heeft het niet nodig), maar onze naaste ook zo doen zullen. Dat is Zijn gebod, dat is onze gehoorzaamheid; zo werkt dan het geloof, dat Christus de onze is en Zijn liefde maakt, dat wij van Hem zijn. Hij heeft lief, wij geloven en zo worden wij één met Hem. Nog eens, onze naaste gelooft en wacht op onze liefde, daarom moeten wij hem ook liefhebben en hem niet tevergeefs laten begeren en wachten. Het ene is als het andere, Christus helpt ons, zo helpen wij onze naaste en hebben allen genoeg.
Hieruit kunt u nu zelf zien, hoever die van de weg afgedwaald zijn, die goede werken gebonden hebben aan steen, hout, kleren, eten en drinken. Wat helpt het uw naaste, of u een kerk van louter goud zou kunnen bouwen? Wat voor voordeel heeft hij van het luiden van vele en grote klokken? Wat heeft hij aan het geschitter en de statie in de kerken van misgewaden, relikwieën, zilveren beelden en vaten? Wat voor nut heeft hij van het kaarsen branden en wierook aansteken? Wat het orgelspel, het gemompel, het zingen van de vigiliën en missen? Denkt u, dat God Zich met klokgelui, brandende kaarsen, geschitter van goud en dergelijke dwaasheden zal laten betalen? Hij heeft u niets daarvan opgedragen, maar als u uw naaste ziet dwalen, zondigen, gebrek ziet lijden aan lichaam, goed of ziel, dan, dan moet u optreden, al het andere laten schieten en hem helpen met alles, wat u bent en hebt; kunt u niet meer, dan toch met woorden en gebeden. Want zo heeft Christus aan u gedaan en u een voorbeeld gegeven, om het ook zo te doen. Ziet, dat zijn de twee stukken, waarin een christen zich oefenen moet, ten eerste met betrekking tot Christus, dat Hij Die wel in zich opneemt en door het geloof zich tot een eigendom maakt, zich kleedt met de goederen van Christus en stoutmoedig daarop bouwt. Ten tweede met betrekking tot zijn naaste, dat hij zich tot hem moet wenden en hem ook zijn goederen moet laten beheren, zoals hij over de goederen van Christus beschikt. Wie deze twee stukken niet oefent, die helpt het niet of hij zich dood vast, pijnigt, laat verbranden en alle wonderen zou doen, zoals de heilige Paulus leert, 1 Kor. 13: 1 enz.

Het andere mysterie of verborgenheid is, dat in de kerken niets anders dan het Evangelie gepredikt moet worden. Nu leert het Evangelie niets meer dan de twee vorige stukken, Christus en Zijn voorbeeld, tweeërlei goede werken: die aan Christus eigen zijn, waardoor wij in het geloof zalig worden, de andere onze eigen, waardoor onze naaste geholpen wordt. En wie anders leert dan het Evangelie, die verleidt en wie het Evangelie niet naar deze twee stukken leert, die verleidt nog meer en is erger dan diegene, die zonder Evangelie leert, daarom dat hij Gods Woord schendt en verminkt, zoals de heilige Paulus over enigen klaagt. Nu heeft de natuur zo'n leer niet zelf kunnen verzinnen, aller mensen verstand en geest en wijsheid kan het ook niet. Want wie wilde uit zichzelf doorgronden, dat het geloof in Christus ons één maakt met Christus en alle goederen van Christus ons in eigendom schenkt? Wie wilde ook bedenken, dat geen werken goed zijn dan slechts die, die aan onze naaste gedaan worden of tenminste daarop gericht worden? De natuur leert niets meer dan volgens de woorden van de geboden te werk te gaan. Daarom vervalt ze op haar eigen werk, dat de één door schenken, de ander door vasten, weer een ander door kleren, de volgende door bedevaarten, de één zo, de ander zo, meent het gebod te vervullen en toch zijn het niet meer dan eigen gekozen en nutteloze werken, waarmee niemand geholpen wordt, zoals nu helaas de hele wereld dwaalt, verblind door de leer en het werk van

mensen, zodat het geloof en de liefde met het Evangelie verdwenen zijn. Daarom is het Evangelie en zijn betekenis een geheel bovennatuurlijke preek en licht, dat ons slechts Christus aanwijst.
Dat is ten eerste te zien uit het feit dat niet een mens naar de ander, maar een engel uit de hemel kwam en de herders deze geboorte van Christus verkondigde; geen mens wist er iets van.
Ten tweede betekent ook de middernacht, waarin Christus geboren is, dat Hij aangeeft, dat de hele wereld bij Zijn komst in duisternis verkeert en geen verstand Christus kan ontdekken. Het moet door de hemel geopenbaard worden.
Ten derde betekent dit het licht, dat de herders omschijnt, dat ons moet leren, dat er een heel ander licht dan alle verstand hier moet zijn en de heilige Lukas spreekt hier namelijk "gloria dei", de heerlijkheid des Heeren omscheen hen; hij noemt dat licht een gloria of eer van God. Waarom? Om de verborgenheid te openbaren en de aard van het Evangelie aan te geven. Want aangezien het Evangelie een hemels licht is, dat slechts Christus leert, in Wie Gods genade ons is gegeven en al het onze totaal verworpen wordt, zo verhoogt het slechts de eer van God, opdat niemand voortaan zich beroemen kan op eigen kracht, maar God de eer moet geven en Hem de roem laten, dat het Zijn loutere liefde en goedheid is, dat wij door Christus zalig worden. Ziet, Gods roem, Gods eer is het licht in het Evangelie, dat ons van de hemel omstraalt, door de apostelen en hun opvolgers, die het Evangelie prediken; want de engel stond in de plaats van alle predikers van het Evangelie en de herders in de plaats van alle hoorders, zoals wij zullen zien. Daarom kan het Evangelie geen andere leer naast zich dulden; want de leer van mensen is aards licht, is ook de glorie van mensen, is tot roem en eer van mensen, maakt dat zielen prat gaan op hun werken, terwijl het Evangelie zich beroemt op Christus, Gods genade en goedheid, leert zich te beroepen op Christus en Hem te vertrouwen.
Ten vierde geeft de naam Judéa en Bethlehem aan, dat Christus daarin heeft willen geboren worden. Judéa is in het Duits belijdenis of dankzegging, zoals wij belijden, God loven en danken, dat al onze goederen Zijn gaven zijn. Zo'n belijder en lover heet Judeus. Zo'n koning der Joden is Christus, omdat het opSchrift op het kruis luidt: Jezus Nazarenus Rex Judeorum. Zo zeggen wij ook in het Duits van iemand, die dankbaar of ondankbaar is: Hij waardeert het toch, hij waardeert het niet enz. Zo is bewezen dat geen leer zo'n belijdenis teweeg brengt dan alleen het Evangelie, dat ons Christus verkondigt.
Evenzo is het met Bethlehem. "Beth" betekent een huis, "lehem" betekent spijs of brood, Bethlehem een broodhuis en de stad heeft de naam daarom gedragen, omdat ze in een goed, vruchtbaar land gelegen, rijk aan koren was, zodat ze evenals de omliggende steden voor een korenschuur gehouden werd, zoals wij zo'n stad een reuzelmijn noemen en vroeger heette ze Ephrata, dat is vruchtbaar; beide namen hebben dezelfde reden, dat ze namelijk een vruchtbare, korenrijke bodem hadden. Dit ziet nu hierop, dat zonder het Evangelie de aarde één en al woestijn is, ook zonder enige erkentenis noch dankbaarheid jegens God. Waar echter het Evangelie en Christus is, daar is het korenrijke Bethlehem en het dankbare Judea. Daar heeft iedereen genoeg aan Christus en daar is alleen dankzegging voor de goddelijke genade. Maar menselijke leringen danken zichzelf, maar laten ondertussen het land dor en de dodelijke honger wordt niet gestild. Er wordt geen hart verzadigd, of het moet Christus recht horen prediken in het Evangelie. Dan komt hij in Bethlehem en vindt Hem. Dan komt hij ook in Judéa en blijft er en dankt God eeuwig, dan wordt hij verzadigd, dan krijgt God Zijn lof en eer en buiten het Evangelie is er niets dan ondank en er blijft niets anders over dan van honger te sterven.

Maar zeer duidelijk wijst ons de engel met zijn woorden op het Evangelie en dat dit alleen gepredikt moet worden in de christenheid, spreekt volgens zijn ambt en het Evangelie en zegt: "Evangelizo"; zegt niet: Ik verkondig u, maar: Een Evangelie verkondig ik u, ik ben een evangelist, mijn woord is een Evangelie. Evangelie betekent, zoals reeds gezegd is in de adventstijd, een goede, blijde boodschap, wat de prediking in het Nieuwe Testament moet zijn. Waarvan spreekt dan het Evangelie? Luistert: Hij spreekt: Ik verkondig u grote blijdschap, mijn Evangelie spreekt van een grote vreugde. Waar is die? Luistert verder: *U is geboren een Zaligmaker, Christus de Heere, in Bethlehem, in de stad Davids*. Ziet daar, wat het Evangelie is, namelijk een blijde prediking van Christus, onze Zaligmaker. Wie Hem goed predikt, die predikt het Evangelie en louter blijdschap; wat kan een hart voor grotere vreugde horen, dan dat Christus hem geschonken wordt? Hij spreekt niet alleen: Christus is geboren, maar hij eigent ons Zijn geboorte toe en spreekt: uw Zaligmaker. Zo leert het Evangelie niet alleen de geschiedenis en de verhalen van Christus, maar eigent ze toe en geeft ze allen, die er in geloven, zoals ook (zoals reeds gezegd is) de echte eigenlijke aard van het Evangelie is. Wat zou het mij helpen, dat Hij duizendmaal geboren was en mij dat elke dag zeer liefelijk werd voorgezongen, als ik niet zou horen, dat het mij gold en mijn eigendom zou zijn? Als de stem klinkt, hoe zacht en onaangenaam het ook is, dan luistert mijn hart toch met vreugde; het dringt door en klinkt lieflijk in het hart. Als er iets anders was, dat gepredikt moest worden, dan zou de evangelische engel en engel-evangelist het wel hebben vermeld.

Verder spreekt hij: "*En dit zal u het teken zijn: gij zult het Kindeken vinden in doeken gewonden en liggende in de kribbe*." De doeken zijn niets anders dan de Heilige Schrift, waarin de christelijke waarheid gewonden ligt, daarin vindt men het geloof beschreven. Want het gehele Oude Testament bevat niets anders dan Christus, zoals Hij door het Evangelie verkondigd is. Daarom zien wij hoe de apostelen bewijzen uit de Schrift aanvoeren en alles daarmee staven, wat van Christus gepredikt en geloofd moet worden. Zo spreekt Paulus in Rom. 3: 21, dat het geloof in Christus, waardoor wij gerechtvaardigd worden, getuigenis heeft van de wet en de profeten en Hijzelf, Christus, opende, na Zijn opstanding, hun de Schriften en legde hun uit, wat zij van Hem zeiden. Evenzo op de berg Tabor, Matth. 17: 3, toen Hij verheerlijkt werd, stonden de twee, Mozes en Elia, bij Hem (dat is: de wet en de profeten) als Zijn twee getuigen, Zijn tekenen, die op Hem wijzen. Daarom zegt ook de engel, dat het teken, waaraan men Hem zou herkennen, de doeken waren. Want er is op aarde van de christelijke waarheid geen ander getuigenis dan de Heilige Schrift. Zo betekent ook de rok zonder naad, die in Zijn lijden onverdeeld verdobbeld werd het Nieuwe Testament; dat betekent: zoals de paus, de antichrist, het Evangelie wel niet zal loochenen, maar toch zo zal verscheuren en daarmee zal goochelen door valse opmerkingen, dat Christus niet meer daarin te vinden zal zijn. Want de vier krijgsknechten, die de Heere kruisigden, zijn typen geweest van alle bisschoppen en leraars, in alle windstreken, die het Evangelie verscheuren, Christus en het geloof in Hem doden met hun menselijke leringen, zoals nu de paus met zijn papisten allang gedaan heeft.
Zo zien we, dat ook de wet en de profeten niet op de juiste wijze gepredikt noch begrepen worden, als wij Christus daarin niet gewonden zien. Waar is het, al lijkt het van niet, dat Christus daarin is, de Joden zien Hem ook niet daarin. Het zijn onaanzienlijke, geringe doekjes, eenvoudige woorden, die van geringe, uiterlijke dingen schijnen te spreken, zodat het niet vanzelf te ontdekken valt, maar het Nieuwe Testament, het Evangelie, moet het laten zien, openen en verlichten, zoals gezegd is. Eerst moet het Evangelie gehoord worden en de verschijning en de stem van de engel

geloofd worden. Als de herders niet van de engelen gehoord hadden, dat Christus zo daar lag, zouden ze, al hadden ze Hem duizend en nog eens duizend maal aangekeken, daardoor niet beseft hebben, dat het Kind Christus was. Zo zegt Paulus in 2 Kor. 3: 14- 16: "*Maar hun zinnen zijn verhard geworden; want tot op de dag van heden blijft het zelfde deksel in het lezen van het Oude Testament zonder ontdekt te worden; het welk door Christus teniet gedaan wordt. Maar tot de huidige dag toe, wanneer Mozes gelezen wordt, ligt een deksel op hun hart. Doch zo wanneer het tot de Heere bekeerd zal zijn, zo wordt het deksel weggenomen*." Want Christus moet eerst in het Evangelie gehoord worden, dan pas ziet men, hoezeer het gehele Oude Testament op Hem alleen slaat en hoe heerlijk het met elkaar in overeenstemming is, zodat de mens zich aan het geloof gevangen moet geven en inziet, hoe waar het is, wat Christus in Johannes 5: 46 zegt: "*Want indien u Mozes geloofde, zo zou u Mij geloven; want hij heeft van Mij geschreven*." Laat ons onszelf daarom wachten voor alle leringen, die de Christus niet leren. Wat wilt u meer weten? Wat hebt u meer nodig, als u Christus zo kent als hiervoor gezegd is, dat u door Hem jegens God in het geloof en jegens uw naaste in de liefde wandelt en uw naaste doet, zoals Hij u gedaan heeft; dat is immers de gehele Schrift in het kort, zodat er niet meer woorden of boeken nodig zijn, maar slechts zo leven en handelen.

Hij ligt in de kribbe. Ziet daar, opdat u er zeker van zult zijn, dat niets dan Christus in de wereld gepredikt moet worden. Wat is de kribbe anders dan de gemeente van het christusvolk in de kerken voor de preek? Wij zijn de dieren voor deze kribben, daar wordt Christus ons voorgelegd, met Hem moeten wij onze zielen voeden, dat wil zeggen naar de prediking leiden; wie naar de prediking gaat, die gaat naar deze kribbe, ja maar het moeten preken over Christus zijn. Want niet alle kribben bevatten Christus, ook leren alle preken niet het geloof, ja, er was maar één kribbe in Bethlehem, waarin deze schat lag en het was bovendien een lege, verachte kribbe, waar verder geen voeder in lag. Zo bevat ook de prediking van het Evangelie niets anders, heeft en leert niets anders dan Christus; wordt er echter iets anders geleerd, dan is het al niet meer de kribbe van Christus, maar de kribbe van de hengsten, van de gewapende ruiters, vol met de tijdelijke leer van het lichamelijke voedsel. Opdat u echter zult zien, hoe Christus in doeken het geloof in het Oude Testament betekent, zullen we enige voorbeelden aanhalen.
Wij lezen in Matth. 8: 4, wanneer Christus de melaatse reinigt, dat Hij tot hem zegt: "*Maar ga heen, toon uzelf de priester en offer de gave, die Mozes geboden heeft, hun tot een getuigenis.*" Hier hoort u, dat de wet van Mozes aan de Joden gegeven is tot een getuigenis of teken, zoals ook hier de engel zegt. Namelijk, dat zo'n wet iets anders betekent dan wat haar woorden zeggen. Wat? Christus is de Priester, alle mensen zijn geestelijk melaats wegens hun ongeloof. Als wij echter in Hem geloven, zo raakt Hij ons met Zijn hand aan, schenkt ons Zijn werken, daardoor worden wij rein en gezond zonder enige verdienste van ons. Daarom moeten wij ons Hem dankbaar tonen en belijden, dat niet door onze werken, maar door Zijn genade wij rechtvaardig geworden zijn. Zo hebben we de rechte gezindheid jegens God. Bovendien moeten wij onze gaven offeren, dat wil zeggen, onszelf aan onze naaste schenken, hem ook weldoen, zoals ons Christus gedaan heeft. Dat is Christus dienen en de rechte Priester offeren; want het gebeurt om Zijnentwil en uit liefde tot Hem en Hem ter ere. Ziet u hier, hoe lieflijk Christus en het geloof figuurlijk in de Schrift opgesloten ligt? Nu begrijpt u, dat Mozes met de wet slechts een getuigenis en heen-wijzing naar Christus gegeven heeft. Zo ook moet men het gehele Oude Testament opvatten en het doeken laten zijn, die Christus aanwijzen en bekend maken.

Evenzo staat het met het feit dat zo streng geboden was de Sabbatdag te houden, dat geen werk daarop mocht geschieden, dat wijst erop, dat niet onze werken maar de werken van Christus in ons moeten zijn. Want, zoals gezegd, niet onze, maar de werken van Christus maken ons zalig. Nu zijn er tweeërlei, zoals hiervoor is gezegd. Ten eerste, die Christus persoonlijk zonder ons gedaan heeft, welke zijn de voornaamste werken, waarop wij ons geloof bouwen; ten tweede, die Hij in ons werkt jegens de naaste in de liefde, zodat de eerste de avondwerken mogen heten, de anderen de morgenwerken en zo wordt dus uit avond en morgen een dag, zoals in Gen. 1: 5, 8, 13 geschreven staat. Want de Schrift laat de dag met de avond beginnen en laat hem eindigen met de morgen, dat wil zeggen, de avond met de nacht is de eerste helft, de morgen met de dag is de tweede helft van de volledige natuurlijke dag. Nu, zoals de eerste helft duister is, de andere licht, zo zijn ook de eerste werken van Christus in ons door het geloof verborgen, maar de andere, van de liefde, moeten naar buiten komen, de naaste openlijk getoond worden. Ziet, dat is de gehele Sabbat gevierd en geheiligd. Ziet u echter, hoe lieflijk hier in deze doek Christus ligt? Hoe voortreffelijk toont het Oude Testament het geloof en de liefde in Christus en Zijn christenen. Nu zijn de kinderdoeken gewoonlijk van tweeërlei soort, een buitenste, grove, wollen doek, het andere aan de binnenkant, van linnen, fijner. De wollen, grove, uitwendige doek doelt op de voorbeelden, die nu verteld zijn uit de wet. Maar de linnen doeken zijn de teksten uit de profeten, die vrijuit spreken, zoals Jes. 7: 14: "*Zie, een maagd zal zwanger worden, en zij zal een Zoon baren en Zijn naam Immanuel heten*", en dergelijke, die ook niet, als van Christus sprekend opgevat zouden worden, als het Evangelie niet aantoonde dat Christus daarin lag.

Zo hebben wij aangetoond, dat deze twee stukken, het geloof en het Evangelie, en niets anders gepredikt moet worden in de christenheid. Laten wij nu zien, wie de predikers en de hoorders moeten zijn. De predikers moeten engelen zijn, dat wil zeggen boden van Goden zij moeten een hemels leven leiden, altijd met het Woord van God omgaan, opdat ze toch maar geen leer van mensen prediken. Het is zelfs iets ongerijmds, gezant van God te zijn en Zijn boodschap niet te brengen. Angelus echter betekent bode en Lukas noemt hem hier *Angelus domini,* bode van God. De boodschap is ook belangrijker dan zijn leven; leidt hij een slecht leven, dan brengt hij zichzelf schade toe. Brengt hij echter een valse boodschap voor de boodschap van God, dan verleidt hij en voegt iedereen schade toe, die hem hoort en veroorzaakt afgoderij onder het volk, zodat ze leugens als waarheid, mensen als God eren en de duivel in de plaats van God aanbidden. Daarom is er geen groter plaag, ellende en ongeluk op aarde dan een prediker, die het Woord van God niet predikt, van wie nu helaas de wereld vol is en toch menen zij, dat ze goed handelen en vroom zijn. En toch is hun manier van doen niets anders dan zielenmoord, godslastering, afgoderij, zodat ze ondertussen veel beter rovers, moordenaars en de ergste misdadigers geweest konden zijn. Dan wisten ze tenminste nog, dat ze kwaad deden. Maar nu verschijnen ze onder de naam en mom van priester, bisschop, paus en geestelijken en zijn alleen maar grijpende wolven in schaapskleren, zodat het goed zou zijn, als niemand naar hun prediking zou luisteren.
De hoorders zijn herders, arme mensen in het veld. Hier bevestigt Christus, wat Hij in Matth. 11: 5 zegt: "*De armen wordt het Evangelie gepredikt*", en Matth. 5: 3: "*Zalig zijn de armen van geest: want hunner is het koninkrijk der hemelen*." hier zijn geen geleerden, geen rijken, geen machtigen; want zulke mensen nemen het Evangelie niet aan. Het Evangelie is een hemelse schat, duldt geen andere schat naast zich, kan in het hart niet overeenstemmen met een aardse gast. Daarom wie hier het ene lief heeft,

moet het andere laten varen, zoals Christus in Matth. 6: 24 zegt: "*Gij kunt niet God dienen en de mammon*." Dat tonen de herders, doordat ze in het veld onder de blote hemel, niet in huizen gevonden worden, zij zijn niet gehecht aan en zitten niet vast aan aardse goederen. Bovendien zijn ze 's nachts in het veld, ten bewijze dat ze veracht en onbekend zijn voor de wereld, die slaapt in de nacht en overdag graag wandelt en zich laat zien. Maar de arme herders verrichten hun werk in de nacht; dat zijn al die onaanzienlijken, die een arm, veracht en een eenvoudig leven leiden op aarde en slechts onder de hemel wonen, onder de bescherming van God, die kunnen het Evangelie verstaan. Dat het echter herders zijn, betekent, dat niemand het Evangelie voor zich alleen moet horen, maar dat iedereen het de ander moet vertellen, die het niet kent. Want wie voor zichzelf gelooft, die heeft genoeg en moet voortaan zien, hoe hij anderen ook tot zo'n geloof en inzicht brengt en zo dus de één de herder van de ander zijn, hem weiden en op hem op deze wereld, in de nacht van zijn leven, letten. De engel doet ook in het begin de herders schrikken. Want de natuur raakt in het begin ontsteld, als zij in het Evangelie hoort, dat al het onze niets waard en verdoemelijk voor God is en zij doet niet gaarne afstand van haar goeddunken en vermetelheid.
Nu beproeve een ieder zich volgens het Evangelie en onderzoeke, hoe dichtbij of hoe ver hij van Christus af is, hoe het met hem staat wat geloof en de liefde betreft. Er zijn vele mensen, die in bedrieglijke vroomheid ontsteken, als ze van zo'n armoede van Christus horen, erg boos worden op de burgers van Bethlehem, hun blindheid en ondankbaarheid bestraffen, menend, dat als zij daar geweest zouden zijn, zij de Heere en Zijn moeder grote diensten zouden bewezen hebben en het niet zo erbarmelijk hebben laten toegaan. Maar zij zien niet om zich heen, hoevelen er van hun naasten om hen heen zijn, die hun hulp maar al te zeer nodig hebben, die zij toch laten gaan en die blijven, zoals ze zijn. Wie is er op aarde, die geen arme, ellendige, zieke, op een dwaalspoor gebrachte of zondige mensen om zich hebben? Waarom bewijst hij dan hier zijn liefde niet? Waarom doet hij hen niet, zoals Christus hem gedaan heeft? Het is een leugen en onjuist, dat u meent, dat u Christus veel goeds zou bewezen hebben, als u het dezen niet doet. Als u in Bethlehem geweest zou zijn, dan zou u evenmin als de anderen, aandacht aan Hem geschonken hebben. Ja, omdat nu duidelijk is, wie Hij is, daarom wilt u dienen. Als Hij nu zou geboren worden en in de kribbe zou gaan liggen en u zou laten zeggen, dat Hij het was, van Wie u nu zoveel weet, zo zou u iets doen maar tevoren zou u het niet gedaan hebben. Wie de rijke man in het Evangelie gezegd zou hebben, hoe groot de arme Lazarus later zou zijn, zou hij hem beslist niet zo hebben laten liggen en te gronde gaan. Dus als uw naaste dat nu zou zijn, wat hij later worden zal en dan voor u zou liggen, dan zou u hem wel verzorgen, maar nu dat zo niet is, bekommert u u nergens om en kent uw Heere in uw naaste niet, doet Hem niet, zoals Hij u gedaan heeft. Daarom laat God u ook blind worden, door paus en valse predikers bedriegen, zodat u aan hout en steen, papier en was geeft en dat verliest, waarmee u uw naaste goed had kunnen helpen.

Tenslotte moeten wij ook het gezang van de engelen, dat we dagelijks in de mis hebben, behandelen: *Gloria in excelsis deo* enz. Drie dingen vermelden zij in dit gezang: de eer, de vrede, het welbehagen of de goede wil. De eer geven ze aan God, de vrede aan de aarde, het welbehagen aan de mensen. De goede wil of het welbehagen zou opgevat kunnen worden als de goede wil en het welbehagen van God, dat Hij door Christus in de mensen heeft. Maar wij zullen het laten blijven bij de goede wil, die de mensen door deze geboorte krijgen, zoals ook de woorden opleveren, die aldus luiden: "*in de mensen een welbehagen*." Het eerste is de eer van God. Daarmee moet men ook beginnen, opdat God in alle dingen de roem en eer

gegeven worde als Degene, Die alle dingen doet, geeft en heeft, opdat niemand zichzelf iets toeschrijve of eigen make. Want de eer komt niemand dan alleen aan God toe, kan ook met niemand gedeeld worden. De eer heeft Adam door de duivel gestolen en zichzelf toegeëigend, zodat alle mensen met hem daardoor in ongenade verkeren en daardoor komt het, dat geen zonde zo diep in hun gemoed geworteld is, dan de eerzucht. Niemand wil niets zijn of kunnen, iedereen heeft een welbehagen in zichzelf, waardoor alle ellende, onvrede en oorlog op aarde ontstaat. De eer heeft Christus Gode teruggebracht, doordat Hij ons geleerd heeft, hoe al het onze niets is dan louter toorn en ongenade voor God, zodat wij ons nergens op beroemen, noch een welbehagen in onszelf kunnen hebben, maar moeten vrezen en ons moeten schamen, dat wij in het grootste gevaar en in de grootste schande verkeren, dat zo onze eer en het zelfbehagen geveld en vernietigd worde en wij blij worden, dat wij zo daarvan bevrijd worden, dat wij in Christus gevonden en behouden mogen worden, zoals gezegd is.

Het tweede is de vrede op aarde. Want, zoals daar onvrede moet zijn, waar de eer van God niet is, zoals Salomo zegt: "*Onder de trotsen is altijd onmin*", zo moet van de weeromstuit, waar de eer van God is, vrede heersen. Waarom zouden ze twisten, als ze weten, dat niets hun eigendom is, maar alles, wat zij zijn, hebben en kunnen, van God is. Zij laten Hem daarover gebieden en zij zijn er mee tevreden, dat ze een genadig God hebben; wie weet, dat al het zijne niets is voor God, die let ook niet erg op zichzelf, maar denkt aan Diegene, Die voor God iets betekent, dat is Christus. Daaruit volgt, dat waar ware christenen zijn, daar kan geen twist, onmin, onvrede zijn. Zoals Jesaja in hoofdstuk 11 vers 9 verkondigt en zegt: "*Men zal nergens leed doen noch verderven op de ganse berg Mijner heiligheid*" (dat is in de christenheid); en de oorzaak volgt: "*want de aarde zal vol kennis des Heeren zijn*", dat wil zeggen: daar zij God kennen, dat alles van Hem is en het onze niets waard is, zo kunnen zij goed in vrede leven onder elkaar. Zoals ook dezelfde Jesaja in hoofdstuk 2 vers 4 zegt: "*En zij zullen hun zwaarden slaan tot spaden en hun spiesen tot sikkelen; het ene volk zal tegen het andere volk geen zwaard opheffen, en zij zullen geen oorlog meer leren*." Daarom heet onze Heere Christus een Koning des vredes en koning Salomo is een type van Hem. Salomo, die in het Duits heet: Frederik (vrederijk), daar Hij in ons geweten vrede maakt met God, door het geloof in Hem en uitwendig jegens de mensen door de liefde in onze levenswandel, opdat zo door Hem overal op aarde vrede zij.

Het derde is de goede wil van de mensen. Hier is niet bedoeld de goede wil, die het goede tot stand brengt, maar het welgevallen en kalme gemoed, dat alles, wat hem overkomt, hetzij goed of kwaad, zich laat welgevallen. Want de engelen wisten wel, dat de vrede, waarvan zij zingen, zich niet verder uitstrekt dan onder hen, die waarachtig in Christus geloven; die hebben vast en zeker vrede onder elkander. Maar de wereld en de duivel hebben geen rust, laten hen ook niet in vrede leven, vervolgen hen tot in de dood, zoals Christus zegt in Johannes 16: 33: "*Deze dingen heb Ik tot u gesproken, opdat u in Mij vrede hebt. In de wereld zult u verdrukking hebben; maar hebt goede moed, Ik heb de wereld overwonnen*." Daarom was het voor de engelen niet voldoende om te zingen van de vrede op aarde, maar ook van het welbehagen in de mensen, dat wil zeggen, dat zij het alles aan Zijn welbehagen overlaten, dat zij God loven en danken, omdat zij van overtuiging zijn dat, zoals God met hen handelt en laat handelen, goed en rechtvaardig is. Zij murmureren niet, maar hebben zich volkomen overgegeven aan Zijn wil, ja, omdat zij weten, dat God, Die zij door Christus in het

geloof tot een genadige Vader ontvangen hebben, alles doet en werkt, zo verheugen zij zich en prijzen het, als zij vervolgd worden. Zoals de heilige Paulus zegt in Rom. 5: 3: "*En niet alleen dit, maar wij roemen ook in de verdrukkingen, wetende dat de verdrukking lijdzaamheid werkt*." Alles wat hen overkomt, dunkt hen het beste te zijn, door de overvloedige vreugde in hun geweten, die zij in Christus hebben. Ziet, zo'n goede wil, welgevallen, goedkeuren van alle dingen, het zij goed of kwaad, bedoelen de engelen hier in hun gezang. Want waar de goede wil niet aanwezig is, daar blijft niet lang vrede. Daar wordt alles zo ongunstig mogelijk uitgelegd, altijd het kwade groot gemaakt en van één ongeluk er twee gemaakt. Daarom bevalt het hen niet, zoals God met hen handelt en zij willen het anders hebben. Zo wordt vervuld wat geschreven staat in Ps. 18: 26: "*Bij de goedertierene houdt Gij U goedertieren, bij de oprechte man houdt Gij U oprecht*", (dat wil zeggen, die met alles tevreden is, die is U en allen welbehaaglijk), maar met de verkeerde gaat Gij zo om, dat, zoals hem U en al Uw doen en laten niet bevalt, zo bevalt hij U en al de Uwen niet. Over de goede wil zegt Paulus in 1 Kor. 9: 19: "*Want daar ik van allen vrij was, heb ik mijzelf allen dienstbaar gemaakt, opdat ik er meer zou winnen*." Hoe gebeurt dat ? Als u alles u laat welgevallen en goedkeurt, zo bevalt u weer iedereen. Het is een korte regel: Wilt u niemand bevallen, zo laat u niemand bevallen; wilt u bij iedereen in de smaak vallen, zo laat iedereen bij u in de smaak vallen, echter in zoverre, dat u Gods Woord niet uit het oog verliest; want dat bepaalt hoever het behagen en mishagen mag gaan. Wat echter zonder verachten van Gods Woord veracht kan worden, zo doet dat, opdat u iedereen welbehaaglijk bent en weest tevreden met Gods wil, zo bezit u deze goede wil, waarvan de engelen zingen.

Uit dit gezang kunnen wij leren, wat voor schepselen de engelen zijn. Vergeet maar, wat de natuurlijke meesters over hen dromen, hier zijn ze zo beschreven, dat ze niet beter beschreven kunnen worden, zodat ook hun hart en hun gedachten hier opgemerkt kunnen worden.
Ten eerste: in het feit dat ze met vreugde God eer toezingen, tonen ze hoe vol licht en vuur zij zijn, zij erkennen hoe alles van God alleen is, schrijven zichzelf niets toe, met vurige ijver brengen ze Hem alleen de ere toe, die Hem toekomt. Daarom, wanneer u zou willen denken aan een ootmoedig, rein, gehoorzaam, godlovend en in God verblijd hart, zo denkt aan de engelen; dat is het eerste, waarmede zij voor God wandelen.
Het tweede is de liefde jegens ons, zoals ons hiervoor geleerd is te betrachten. Hier ziet u, hoe grote en oprechte vrienden ze van ons zijn, dat ze ons niet minder gunnen dan zichzelf, dat ze zich ook over ons heil verheugen alsof het hun eigen heil was, dat ze zelfs in dit gezang ons een troostvolle aansporing geven van hen het beste te verwachten als van onze beste vrienden. Ziet, dat is goed, dat de engelen niet naar hun aard, waarmee de natuurlijke meesters zonder enige vrucht bezig zijn, maar naar hun diepste innerlijk, gemoed en zin opgevat, zodat ik niet weet, wat zij zijn, maar wel wat hun hoogste begeerte en hun voortdurend werk is, en zo ziet men hen in het hart. Dit is voldoende over het Evangelie. Wat Maria, Jozef en Nazareth betekenen, dat moet in het Evangelie van Lukas 1 gezegd worden.

Wat er in dit Evangelie te leren valt.
Op dit Evangelie is het artikel van ons algemeen christelijk geloof gegrond, waarin wij belijden: "Ik geloof in Jezus Christus, Die geboren is uit de maagd Maria." Want hoewel dit artikel op meer plaatsen in de Schrift gegrond is, zo is dat op geen plaats zo duidelijk en nadrukkelijk als hier. De heilige Marcus zegt niet meer, dan dat Christus

een moeder heeft, de heilige Johannes evenzo, zij zeggen beiden niets over de geboorte. De heilige Mattheüs zegt, dat Hij uit Maria in Bethlehem geboren is, laat het daarbij, zonder dat hij de maagdelijkheid van Maria heerlijk predikt, zoals wij te zijner tijd zullen horen. Maar Lukas beschrijft ze duidelijk en nauwkeurig. Ze is eertijds ook aan de patriarchen en profeten verkondigd, als God tot Abraham zegt Gen. 22: 18: "*En in uw zaad zullen gezegend worden alle volken der aarde, naardien u Mijn stem gehoorzaam geweest zijt*." Eveneens tot David Ps. 89: 4 en Ps. 132: 11: "*De Heere heeft David de waarheid gezworen, waarvan Hij niet wijken zal, zeggende: Van de vrucht uws buiks zal Ik op uw troon zetten*." Maar dat zijn duistere spreuken vergeleken met het Evangelie.

Voorts is zij ook in vele voorbeelden afgeschaduwd, zoals in de amandelroede van Aäron, die op bovennatuurlijke wijze bloeide, terwijl het toch een dorre stok was, Num. 17: 8. Zo heeft Maria, terwijl ze geen man bekend had, zonder kracht en toedoen der natuur, op bovennatuurlijke wijze toch een waarachtig natuurlijke zoon gebaard, zij een natuurlijke moeder, evenals de roede ook natuurlijke amandelen droeg en een natuurlijke roede bleef.

Verder, zoals door het vlies van Gideon, Richteren 6: 37, dat door de dauw van de hemel vochtig werd terwijl het land droog bleef en nog veel meer dergelijke voorbeelden, die nu niet behoeven te worden genoemd. Afschaduwingen strijden ook niet met het geloof, maar zij versieren het veeleer; want eerst moet een zaak geloofd worden en ik moet ervan overtuigd zijn, voordat ik geloof, dat het type daartoe dient. Nu is het erg belangrijk, dat wij ons in aanvechting dit artikel niet laten ontroven; want de boze geest bestrijdt niets zozeer dan het geloof. Daarom moeten wij gewapend zijn en weten, waar het (artikel) in de heilige Schrift gegrond is en de satan bij aanvechting daarnaar verwijzen; dan is hij al krachteloos, want tegen het Woord van God kan hij niet bestaan.

Er zijn ook veel zedelijke lessen in het Evangelie, zoals van de ootmoed, het geduld, de armoede en meer andere deugden, maar die zijn voldoende besproken, behoren ook niet bij de strijd; want het zijn vruchten van geloof en goede werken.

6. Preek op de tweede Kerstdag. Lukas 2: 15 - 20.

En het geschiedde, als de engelen van hen weggevaren waren naar de hemel, dat de herders tot elkander zeiden: Laat ons dan henengaan naar Bethlehem en laat ons zien het Woord, dat er geschied is, het welk de Heere ons heeft kond gedaan. En zij kwamen met haast en vonden Maria en Jozef, en het Kindeken liggende in de kribbe. En als zij Het gezien hadden, maakten zij alom bekend het woord, dat hun van dit Kindeken gezegd was. En allen die het hoorden verwonderden zich over hetgeen hun gezegd werd van de herders. Doch Maria bewaarde deze woorden alle tezamen, overleggende die in haar hart. En de herders keerden wederom, verheerlijkende en prijzende God over alles wat zij gehoord en gezien hadden, gelijk tot hen gesproken was.

Dit Evangelie is gemakkelijk te begrijpen uit de verklaring van het voorgaande; want het geeft een voorbeeld en uitvoering van de leer, die in het vorige Evangelie gegeven is, toen de herders gedaan en gevonden hebben, zoals hen door de engelen gezegd is. Daarom bevat dit Evangelie, wat het gevolg en de vrucht is van het Woord van God en welke de tekenen zijn, waaraan men zien kan of het Woord van God in ons wortel geschoten en Zijn kracht heeft gedaan. Het eerste en voornaamste is het geloof; want als deze herders de engel niet geloofd hadden, zouden ze niet naar Bethlehem zijn gegaan, zouden ook niets gedaan hebben van dat, wat van hen in het Evangelie verteld wordt. Als echter iemand zou willen zeggen: Ja, ik zou ook wel willen geloven, als een engel uit de hemel het mij ook zo zou verkondigen, die bedriegt zichzelf; want wie het Woord op zichzelf niet ontvangt, die zal het nooit ontvangen terwille van predikers, ook al zouden alle engelen het hem verkondigen. En wie het ontvangt terwille van de predikers, die gelooft niet het woord, gelooft God niet door middel van het Woord, maar hij gelooft de prediker en in de prediker. Daarom is zijn geloof ook niet van lange duur. Wie echter geloof hecht aan het Woord, die let er niet op, wie de persoon is, die het Woord spreekt en eert het Woord ook niet terwille van de persoon, maar hij eert daarentegen de persoon terwille van het Woord, stelt altijd de persoon onder het Woord en als de persoon zou ondergaan of zelfs afvallig zou worden en anders zou prediken, zo geeft hij eerder de persoon dan het Woord op, blijft bij datgene, wat hij gehoord heeft, hoe of de persoon ook is, en hoe het hem ook vergaat.
Dat is ook het echte onderscheid tussen het goddelijke geloof en het menselijke geloof: het menselijke geloof blijft hangen aan de persoon, gelooft, vertrouwt en eert het Woord omwille van hem, die het zegt. Maar het geloof daarentegen dat uit God is, hangt aan het Woord, dat God Zelf is, gelooft, vertrouwt en eert het Woord niet terwille van hem, die het gesproken heeft, maar hij voelt, dat het zo ontwijfelbaar waar is, dat niemand hem daarvan nog losscheuren kan, ook al zou het diezelfde prediker doen; het bewijs daarvan vinden we bij de Samaritanen in Johannes 4: 42, toen zij eerst via het heidense vrouwtje van Christus gehoord hadden en op haar woord de stad uit, naar Christus waren gegaan. Toen zij Hem Zelf hoorden, spraken zij tot de vrouw: "*Wij geloven niet meer omwille van uw zeggen; want wijzelf hebben Hem gehoord en weten, dat Deze waarlijk is de Christus, de Zaligmaker der wereld*."
Verder allen, die aan Christus geloofden terwille van Zijn persoon en Zijn wondertekenen, die vielen allen af, toen Hij gekruisigd werd. Zo is het nu en is het altijd geweest. Het Woord alléén, zonder enig aanzien des persoons, moet het hart bevredigen, de mens omsluiten en omvatten, zodat hij, als het ware daarin gevangen, voelt, hoe waar en echt het is, ook al zouden alle mensen, alle engelen, alle vorsten uit de hel anders spreken, ja, als God Zelf anders zou spreken, zoals Hij soms Zijn

uitverkorenen verzoekt en doet, alsof Hij anders wilde, dan Hij tevoren gezegd heeft; zoals Abraham overkwam, toen hem geboden werd zijn zoon Izaäk te offeren en Jacob in zijn strijd met de engel en David, toen hij verdreven werd door Absalom, zijn zoon, enzovoort.
Dit geloof blijft in leven en sterven, in hel en hemel en niets kan het teniet doen. Want het rust op het Woord alléén, met verachting van alle personen. Zo'n geloof hebben deze herders ook gehad; want zij geven zich zo geheel over aan het Woord en hangen er zo aan, dat zij de engelen vergeten, die het hen gezegd hebben; zeggen niet: Laat ons gaan en zien het Woord, dat ons de engelen bekend gemaakt hebben, maar: dat ons God bekend gemaakt heeft. De engel is al heel spoedig vergeten en slechts het Woord van God wordt ontvangen. Evenzo spreekt Lukas in de tekst over Maria, dat zij de Woorden in haar hart bewaard en overlegd heeft. Zonder twijfel heeft zij zich niet gestoord aan de onaanzienlijkheid van de herders, maar heeft het alles voor het Woord van God gehouden. Niet alleen zij, maar ook al de anderen, die deze woorden van de herders hoorden en zich verwonderden, zoals de tekst zegt. Allen hebben zich alleen maar vastgeklampt aan het Woord. En hoewel dat een Hebreeuwse wijze van uitdrukken is, dat, als er gesproken wordt van een gebeurtenis, er wordt gezegd: Wij willen zien het Woord, zoals hier Lukas spreekt, daarom omdat de gebeurtenissen in woorden gevangen en daardoor bekend gemaakt worden, zo is het toch ook daarom zo door God beschikt, opdat het geloof zou uitgedrukt worden, het geloof dat aan het Woord hangt en zich aan het Woord overgeeft, waardoor de gebeurtenis beschreven wordt. Want het leven en lijden van Christus zou, als het niet in woorden uitgedrukt zou zijn, waaraan het geloof zich zou kunnen hechten, nutteloos geweest zijn, daar allen, die het met hun ogen zagen, geen vrucht daarvan ontvingen of maar heel weinig.

Het tweede is de eendracht des Geestes. Want dat is de aard van het christelijk geloof, dat het de harten verenigt, zodat ze één van zin en één van wil zijn, zoals in Ps. 133: 1: "*Ziet, hoe goed en lieflijk is het, dat broeders ook samen wonen*." Over de eendracht des Geestes spreekt de heilige Paulus op vele plaatsen, Rom. 12: 16, 1 Kor. 12: 4 en Efeze 4: 3, waar hij zegt: "*U benaarstigende te behouden de enigheid des Geestes door de band des vredes*." Zo'n eensgezindheid is buiten het geloof niet mogelijk. Een ieder bevalt het zijne; daarom is (zoals men zegt) het land vol dwazen. De ervaring leert, hoezeer de orden, standen en sekten van elkaar verschillen. Ieder meent, dat zijn orde, zijn stand, zijn aard, zijn werk, zijn voornemen het beste en de juiste weg naar de hemel is, hij veracht de ander en ontfermt zich niet over hem, zoals we nu zien onder de papen, monniken, bisschoppen en alles, wat geestelijk is. Maar die een waar geloof bezitten, die weten, dat het geheel aan het geloof ligt; daarin zijn ze het allen met elkaar eens. Daarom twisten en wekken zij geen tweedracht onder elkaar terwille van hun uiterlijke stand, levenswandel of werken. Zij bekommeren zich niet om uiterlijke omstandigheden, hoe verschillend die ook zijn mogen. Zo zijn hier de herders eensgezind en eensgeestes, weten maar één ding en spreken uit één mond: Laat ons heengaan enzovoort.

Het derde is de ootmoed, die daarin bestaat, dat zij beseffen dat zij mensen zijn. Daarom voegt de evangelist er aan toe: De mensen, de herders enzovoort. Want het geloof leert direct, dat alles, wat menselijk is, geen waarde heeft voor God. Daarom verachten zij zichzelf en hebben geen verwachting van zichzelf, wat de ware, grondige ootmoed en zelfkennis is. De ootmoed brengt dan met zich mede, dat zij helemaal niet vragen naar alles, wat groot en voornaam is in de wereld en dat zij zich houden bij de

onbetekenende, arme, verachte mensen. Zoals Paulus leert in Rom. 12: 16 en zegt: "*Tracht niet naar de hoge dingen, maar voegt u tot de nederige*." Zoals ook Ps. 15: 4 zegt: "*In wiens ogen de verworpene veracht is, maar hij eert degenen, die de Heere vrezen*." Uit dit alles volgt dan vrede; want wie alles wat uiterlijk en groot is niet acht, die laat het gemakkelijk varen en twist met niemand daarover. Hij voelt wat beters, dat inwendig is, in het geloof van zijn hart. Men vindt ook wel eensgezindheid, vrede en ootmoed onder de moordenaars, openbare zondaren, ook onder de schijnheiligen; het is echter een enigheid van het vlees en niet van de geest, zoals Pilatus en Herodes vrienden werden, vrede en ootmoed jegens elkaar betoonden. Ook de Joden, zoals Ps. 2: 2 zegt: "*De koningen der aarde stellen zich op, en de vorsten beraadslagen tezamen tegen de Heere en tegen Zijn Gezalfde*." Zo zijn ook de paus, de monniken en papen het eens, als ze zich tegen God moeten verzetten, terwijl ze toch anders alleen maar in sekten verdeeld zijn. Daarom is dit eensgezindheid, ootmoed en vrede van de Geest, dat ze over en in geestelijke dingen, dat is in Christus is.

Het vierde is de liefde tot de naaste en het verachten van zichzelf. Dat bewijzen de herders, daar ze hun schapen achter laten en heengaan, niet naar de hoge en voorname heren in Jeruzalem, niet naar de raadsheren in Bethlehem, maar naar het arme hoopje in de stal, vertonen en houden zich bij de nederigen, zonder twijfel gewillig en bereid om te dienen en te doen, wat van hen begeerd zou worden. Zou het geloof niet aanwezig zijn geweest, dan zouden ze niet de schapen verlaten en het hunne hebben laten liggen, temeer daar de engelen het hun niet geboden hadden; want zij deden het uit vrije wil en eigen raad, zoals de tekst zegt: Ze hebben er met elkaar over gesproken en zijn haastig gekomen, terwijl toch de engel hun niets beval, niet vermaande, niet raadde, maar hen slechts mededeelde, wat zij vinden zouden, het aan hun vrije wil over liet, of ze gaan en zoeken wilden. Zo doet de liefde ook, die kent geen gebod, zij doet alles uit zichzelf, zij haast zich en is niet traag, het is voor haar voldoende, dat het haar slechts medegedeeld wordt; ze heeft geen drijver nodig en kan die niet verdragen. Ach, veel zou daarover te zeggen zijn: Zo behoort een christelijk leven in liefde geleid te worden, zichzelf en het zijne te vergeten, slechts aan de naaste te denken en zich tot hem te haasten, zoals de heilige Paulus zegt in Filip. 2: 4: "*Een iegelijk zie niet op het zijne, maar een iegelijk zie ook op hetgeen der anderen is*", en Gal. 6: 2: "*Draagt elkanders lasten en vervult alzo de wet van Christus*." Maar nu heeft de paus met zijn bisschoppen en papen de wereld vol wetten en dwang gemaakt en er is niets meer dan alleen maar drijven en angst aanjagen, geen vrijwillige orde of stand meer, zoals voorzegd is, dat de liefde zou verkouden en de wereld door de leer van mensen verdorven zou worden.

Het vijfde is de vreugde, die tot uiting komt in de woorden, dat men graag erover spreekt en erover hoort, wat het geloof in het hart ontvangen heeft. Zo spreken de herders hier vrolijk en vriendelijk met elkaar over datgene, wat zij gehoord en geloofd hadden en gebruiken veel woorden alsof ze overtollige woorden wilden gebruiken; het is voor hen niet voldoende, dat ze zeggen: "*Laat ons dan heengaan naar Bethlehem en zien het Woord, dat er geschied is*", ze voegen er wat aan toe en zeggen: "*Dat God gedaan heeft en ons heeft verkondigd*." Zijn het geen overbodige woorden, als ze zeggen: "*Wat geschied is, dat God gedaan heeft*." Ze hadden het toch wel kort kunnen zeggen: Zo laat ons gaan zien het Woord, dat God daar gedaan heeft. Maar de vreugde des Geestes gaat met vrolijke woorden alles te boven en toch is er niets te veel, ja nog veel te weinig en zij konden hun hart niet uitstorten, zoals ze gaarne wilden, zoals Ps. 45: 2 zegt: "*Mijn hart geeft een goede rede op*", als wilde hij zeggen: Ik zou het graag

uitspreken, maar het gaat niet. Het is groter dan ik kan uitspreken, zodat mijn spreken nauwelijks stamelen is. Vandaar dat Ps. 35: 28 zegt, wat we ook op meer plaatsen vinden: "*Zo zal mijn tong vermelden Uw gerechtigheid, en Uw lof de ganse dag*", dat wil zeggen, met vreugde en stamelend daarvan spreken, zingen en zeggen enzovoort. En Ps. 119: 171: "*Mijn lippen zullen Uw lof overvloedig uitstorten, als Gij mij Uw inzettingen geleerd zult hebben*." (Letterlijk: Mijn lippen zullen U een lof uitschuimen, gelijk een ziedende pot opborrelt en schuimt.)

Het zesde, dat zij de daad laten volgen; want zo zegt de heilige Paulus in 1 Kor. 4: 20: "*Want het koninkrijk Gods is niet gelegen in woorden, maar in kracht*." Zo zeggen hier de herders niet alleen: "*Laat ons heengaan en zien*", maar zij zijn ook gegaan, ja, zij doen meer dan zij zeggen; want de tekst zegt: "*Zij kwamen met haast*", dat is immers meer dan alleen maar gaan, zoals ze tevoren gezegd hadden. Zo doet het geloof en de liefde altijd meer dan het zegt en zij zijn in alles levendig, druk, werkzaam en overvloedig. Zo moet een christen weinig woorden gebruiken en veel verrichten, zoals hij dan zeker doet, als hij een echte christen is. Doet hij echter niet zo, dan is hij ook geen echte christen.

Het zevende is, dat zij vrijmoedig belijden en openlijk bekend maken het Woord, dat hun van dit Kind gezegd was, wat het voornaamste werk is in het christelijk leven, waaraan men lijf en leven, goed en eer moet wagen; want echt geloven en in het verborgen en voor zichzelf goed leven, dat betwist de boze geest niet zo erg. Maar als men voor de dag wil komen en het geloof wil verbreiden, belijden, prediken en prijzen, ook de anderen ten nutte, dat kan hij niet verdragen. Daarom zegt Lukas hier, dat zij niet alleen gekomen zijn en gezien hebben, maar dat ze ook van het Kind verkondigd hebben, wat ze gehoord hadden op het veld, niet alleen aan Maria en Jozef, maar aan iedereen. Gelooft u niet, dat er veel geweest zijn, die hen voor dwazen en onzinnige mensen gehouden hebben, omdat ze het waagden, als ruwe, ongeleerde leken te spreken over het gezang en de prediking van de engelen? Hoe zou nu iemand ontvangen worden, als hij met zulk een bericht voor paus, bisschoppen en geleerden kwam, ja met een bericht van veel minder belang? Maar de herders vol geloof en blijdschap waren graag om Gods wil dwaas in de ogen van de mensen. Zo doet een christenmens ook; want Gods Woord moet in deze wereld voor dwaasheid en dwaling gehouden worden.

Het achtste is de christelijke vrijheid, die aan geen werk gebonden is, maar alle werken zijn voor een christen gelijk, zoals ze zich voordoen; want deze herders lopen niet een woestijn in, trekken geen pijen aan, scheren geen kruinen, wisselen niet van kleding, noch van tijd, spijs, drank en uiterlijke werken, maar gaan weer naar hun kudden en dienen God in dit werk. Want het christen-zijn bestaat niet in een uiterlijke verandering, het verandert ook de mens niet naar zijn uitwendige staat, maar naar zijn innerlijke staat, dat wil zeggen, het geeft een ander hart, een ander gemoed, wil en zin, die juist die werken doet, die een ander zonder zulk een gezindheid en wil doet; want een christen weet, dat het geheel van het geloof afhangt. Daarom gaat, staat, eet, drinkt, kleedt, werkt en wandelt hij als een ander gewoon mens in zijn staat, zodat men zijn christen-zijn niet bemerkt, zoals Christus zegt in Lukas 17: 20, 21: "*Het koninkrijk Gods komt niet met uiterlijk gelaat. Noch zal men zeggen: Ziet hier of ziet daar. Want ziet, het koninkrijk Gods is binnen ulieden*." Tegen deze vrijheid strijdt de paus en de geestelijke stand met hun wetten en zelf gekozen klederen, spijzen, gebeden, plaatsen en personen, vangen zichzelf en iedereen met zulke zielestrikken,

waarmee ze de wereld vervuld hebben, zoals de heilige Antonius in een gezicht zag[19]; want ze menen, dat het afhangt van hun doen en werken, dat men zalig wordt, noemen andere mensen wereldlijk, daar ze zelf wel zevenmaal wereldlijk zijn, aangezien al hun doen mensenwerk is, waarvan God niets geboden heeft.

Het negende en laatste is God loven en danken; want wij kunnen God geen werk teruggeven voor Zijn grote goedheid en genade, alleen de lof en de dank, die dan ook uit het hart komt en niet veel orgels, klokken en blèren nodig heeft. Het geloof leert wel zo'n lof en dank, zoals hier van de herders geschreven staat, dat zij weer naar hun kudde gegaan zijn met lof en dank, zij zijn zeer wel tevreden, hoewel ze niet rijker geworden zijn, hoewel ze niet hoger geëerd worden, niet beter eten en drinken, geen beter ambacht moeten uitoefenen. Ziet, zo hebt u in dit Evangelie eerst de afschildering van een echt christelijk leven naar de uitwendige kant, dat het uitwendig niets of heel weinig te betekenen heeft bij de mensen, ja, dwaling en dwaasheid voor de meesten lijkt, maar inwendig is het louter licht, blijdschap en zaligheid. Daarom kan men nu begrijpen, wat de apostel bedoelt, als hij in Gal. 5: 22 de vrucht des Geestes opsomt en zegt: "*Maar de vrucht des Geestes is liefde, blijdschap, vrede, lankmoedigheid, goedertierenheid, goedheid, geloof, zachtmoedigheid, matigheid*." Daar wordt helemaal geen persoon, tijd, spijze, kleren, plaats of dergelijk zelfgekozen mensenwerk opgesomd, waar het leven van de papisten vol van is, zoals wij zien.
Wat het echter is Christus te vinden in zo'n armoede en wat Zijn doeken en kribbe betekenen, is in de vorige Evangeliepreek gezegd; dat Zijn armoede leert, hoe wij Hem vinden moeten in onze naaste, de geringste en behoeftige. En Zijn doeken zijn de heilige Schrift, opdat wij in het werkelijke leven ons zullen houden bij de behoeftigen, bij het studeren en in onze overdenkingen alleen bij de Schrift, opdat Christus alleen de Man zij van beide levens op Wie wij het oog gericht moeten houden. De boeken van Aristoteles[20], van de paus en alle mensen moet men mijden of zo lezen, dat wij niet betering van onze ziel daarin zoeken, maar de tijd en dit leven daarmee oefenen, zoals men een ambacht of het wereldlijk recht leert. Maar niet voor niets heeft de heilige Lukas Maria voor Jozef en hen beiden voor het Kind geplaatst, als hij zegt: "*Ze hebben gevonden Maria, Jozef en het Kindeke in de kribbe*." Nu is boven gezegd, dat Maria de christelijke kerk is, Jozef de dienaren van de kerk, zoals bisschoppen en predikers zouden zijn, als die het Evangelie predikten. Nu heeft de kerk de voorrang boven de prelaten[21] van de kerken, zoals ook Christus zegt in Lukas 22: 26: "*Doch gij niet alzo; maar de meeste onder u, die zij gelijk de minste; en die voorganger is, als één die dient*." Hoewel dat thans omgekeerd is, wat ook geen wonder is, omdat zij het Evangelie verworpen en mensengeklets verhoogd hebben. De christelijke kerk bewaart nu alle Woorden van God in haar hart en overweegt ze, vergelijkt ze met elkaar en met de Schrift. Daarom wie Christus vinden wil, die moet eerst de kerk vinden. Hoe zou men willen weten, waar Christus is en het geloof in Hem, als men niet zou weten, waar Zijn gelovigen zijn? En wie iets van Christus wil weten, die moet zichzelf niet vertrouwen, noch zelf een brug naar de hemel bouwen door zijn eigen verstand, maar naar de kerk gaan, die bezoeken en die vragen.

---

[19] De heilige Antonius zou in een gezicht gezien hebben, dat de wereld vol strikken lag. Iedereen die liep werd gevangen. Antonius heeft toen uitgeroepen: o, Heere, wie kan dan zalig worden? Toen had een stem geantwoord: Alleen de ootmoed. Luther zegt, of dit een werk van God of van de duivel was, weet ik niet. Dit woord bevalt mij helemaal niet. Want men heeft het zo uitgelegd, dat men deze strikken kan ontgaan door monnik te worden.
[20] Aristoteles was een Griekse wijsgeer.
[21] Prelaat is een Roomse geestelijke, die een eigen kerkelijk rechtsgebied heeft. Aartsbisschoppen, bisschoppen, abten en priors.

Nu is de kerk niet hout en steen, maar de schare van mensen, die in Christus geloven. Bij hen moet men zich houden en zien, hoe die geloven, leven en leren. Die hebben vast en zeker Christus bij zich, want buiten de christelijke kerk bestaat er geen waarheid, geen Christus, geen zaligheid. Daaruit volgt, dat het onzeker en verkeerd is, dat de paus of een bisschop alleen geloofd wil worden en zich voor een meester uitgeeft; want die dwalen allen en kunnen dwalen. Maar hun leer moet onderworpen zijn aan het oordeel van de gemeente. Wat zij leren, moet de gemeente beoordelen en haar mening erover uitspreken; men moet staan op deze beoordeling, opdat Maria eerder dan Jozef gevonden zal worden, de kerk de voorrang krijgt boven de predikers; want niet Jozef, maar Maria bewaart deze woorden in haar hart, overweegt ze en vergelijkt ze met elkaar. Dat heeft ook de apostel in 1 Kor. 14: 29 geleerd, waar hij zegt: "*En dat twee of drie profeten spreken, en dat de anderen oordelen. Doch indien een ander die er zit, iets geopenbaard is, dat de eerste zwijge*." Maar thans is de paus met de zijnen tiranniek geworden, zij hebben deze christelijke, goddelijke, apostolische orde omgekeerd, een volkomen heidense en pythagorese[22] mode in zwang gebracht, dat zij kunnen spreken, kinderachtig en dwaas zijn, wat ze maar willen, niemand mag hen beoordelen, niemand mag iets zeggen, niemand mag hen bevelen te zwijgen. En daarmee hebben ze ook de Geest onderdrukt, zodat men bij hen noch Maria noch Jozef noch Christus vindt, maar alleen de ratten, muizen, adders en slangen van hun giftige leringen en huichelarij.

Dit Evangelie is geen erg strijd-Evangelie; want het leert christelijke zeden en werken, legt niet zo openlijk de grondslag voor het geloof, hoewel het in de verborgenheden, zoals nu verteld is, krachtig genoeg gebeurt. Maar verborgenheden voeren geen strijd, er moeten uitspraken zijn, die duidelijk de artikelen van het geloof aantonen.

[22] Pythagoras, Grieks wijsgeer uit de zesde eeuw voor Christus. Hij legde de nadruk op ascetische zedelijkheid. Ascese is onthouding.

7. Preek op de derde Kerstdag. Johannes 1: 1 - 14.

In den beginne was het Woord en het Woord was bij God en het Woord was God. Dit was in den beginne bij God. Alle dingen zijn door Hetzelve gemaakt en zonder Hetzelve is geen ding gemaakt, dat gemaakt is. In Hetzelve was het Leven en het Leven was het Licht der mensen. En het Licht schijnt in de duisternis en de duisternis heeft Hetzelve niet begrepen. Er was een mens van God gezonden, wiens naam was Johannes. Deze kwam tot een getuigenis om van het Licht te getuigen, opdat zij allen door hem geloven zouden. Hij was het Licht niet, maar was gezonden, opdat hij van het Licht getuigen zou. Dit was het waarachtige Licht, Hetwelk verlicht een iegelijk mens komende in de wereld. Hij was in de wereld en de wereld is door Hem gemaakt; en de wereld heeft Hem niet gekend. Hij is gekomen tot het Zijne en de Zijnen hebben Hem niet aangenomen. Maar zovelen Hem aangenomen hebben, die heeft Hij macht gegeven kinderen Gods te worden, namelijk die in Zijn Naam geloven; Welke niet uit den bloede noch uit de wil des vleses noch uit de wil des mans, maar uit God geboren zijn. En het Woord is vlees geworden en heeft onder ons gewoond (en wij hebben Zijn heerlijkheid aanschouwd, een heerlijkheid als des Eniggeborenen van de Vader), vol van genade en waarheid.

Dit is het diepzinnigste Evangelie onder alle, maar niet, zoals sommigen menen, duister of moeilijk; want het verheven artikel van de Godheid van Christus is hier op het duidelijkst gegrond, waarom het ook met alle recht door alle christenen gekend moet worden en zij het ook wel kunnen begrijpen, want voor het geloof is niets te hoog. Daarom zullen wij het, zoveel in onze macht staat, zo duidelijk mogelijk behandelen en niet zoals de Scholastici[23] met hun verzonnen spitsvondigheden voor de gewone man verbergen of iemand afschrikken. Hier is geen spitsvondige, scherpe beschouwing, maar alleen maar eenvoudig, onopgesmukt letten op de woorden nodig.

Ten eerste moet men weten, dat alles, wat de apostelen geleerd en geschreven hebben, dat hebben ze aan het Oude Testament ontleend; want daarin is alles verkondigd, wat in Christus geschieden zou en gepredikt wordt, zoals de heilige Paulus in Rom. 1: 2 zegt: "*Hetwelk hij tevoren beloofd had door Zijn profeten, in de heilige Schriften*." Daarom gronden zij ook al hun preken op het Oude Testament en er is geen woord in het Nieuwe Testament, dat niet slaat op het Oude Testament, waarin het tevoren verkondigd is. Zo hebben wij in de Brieven gezien, hoe de Godheid van Christus door de apostel uit de passages van het Oude Testament is bewezen; want het Nieuwe Testament is niet meer dan. een openbaring van het Oude, net alsof iemand eerst een gesloten brief had en die daarna openmaakte. Zo is het Oude Testament een testament-brief van Christus, die Hij na Zijn dood geopend heeft en door het Evangelie heeft laten lezen en overal verkondigen, zoals dat in Openb. 5: 1 uitgebeeld is door het Lam Gods, dat alleen het Boek met de zeven zegelen opende, dat anders niemand kon openen, noch in de hemel noch op de aarde noch onder de aarde.
Opdat nu dit Evangelie ook duidelijker en helderder zal worden, moeten wij teruggaan naar het Oude Testament, naar de plaatsen, waarop dit Evangelie berust. En dat is Gen. 1: 1 - 3, waar wij als volgt lezen: "*In den beginne schiep God de hemel en de aarde. De aarde nu was woest en ledig, en duisternis was op de afgrond; en de Geest Gods zweefde op de wateren. En God zeide: Daar zij licht, en daar werd licht*." Zo

[23] Leraars, die de leer van Aristoteles aanhangen.

verhaalt Mozes vervolgens, hoe alle schepselen op dezelfde wijze als het licht zijn geschapen, namelijk door het spreken of het Woord Gods. Zoals: God sprak: Daar zij een uitspansel. God sprak: Er zij zon, maan en sterren enz. Uit dat verhaal van Mozes volgt duidelijk, dat God een Woord heeft, waardoor Hij sprak, voordat alle creaturen bestaan hebben en dat Woord kan geen schepsel zijn, aangezien alle schepselen door het spreken van datzelfde Woord geschapen zijn, zoals de woorden van Mozes duidelijk en onweersprekelijk te kennen geven, daar hij zegt: "*God sprak: Daar zij licht, en daar werd licht*." Bijgevolg moet dan immers het Woord voor het licht zijn, daar het licht ontstaat door het Woord, dus ook voor alle schepselen, die ook door liet Woord ontstaan, zoals Mozes schrijft.

Laten wij nu verder gaan. Is het Woord vóór alle schepselen geweest en zijn alle schepselen door het Woord ontstaan en geschapen, zo moet het een ander wezen dan schepsel zijn en is het niet ontstaan of geschapen als het schepsel, zo moet het eeuwig zijn en geen begin hebben; want toen alle dingen begonnen, toen was het er al tevoren en kan niet onder tijd of schepsel begrepen worden, maar is boven tijd en schepsel, ja tijd en schepsel ontstaan en beginnen daardoor. Zo is het onweersprekelijk: wat niet aan tijd gebonden is, dat moet eeuwig zijn, en wat geen begin heeft, moet niet aan tijd onderworpen zijn en wat niet schepsel is, moet God zijn; want buiten God en schepsel is er niets of geen wezen. Zo vinden wij uit deze tekst van Mozes, dat het Woord van God, dat in den beginne was en door het welk de schepselen ontstaan en geschapen zijn, een eeuwige God moet zijn en geen schepsel zijn kan.
Verder: het Woord en Die het spreekt, kunnen niet één persoon zijn; want het is ongerijmd, dat de Spreker Zelf het Woord is. Wat zou dat voor een Spreker zijn, die het Woord zelf zou zijn? Hij moest een stomme zijn of het Woord moest zonder de spreker geluid geven en spreken. Nu zegt hier de Schrift klaar en uitdrukkelijk: "*God sprak*", zodat God en Zijn Woord tweeërlei moeten zijn. Als hij als volgt geschreven zou hebben: Er was gesproken, of: Er is gesproken geweest, zo zou het niet zo duidelijk zijn geweest, dat er twee waren, het woord en de spreker. Maar nu hij het uitdrukt: "*God sprak*", en de Spreker en zijn Woord noemt, zo worden wij gedwongen te erkennen, dat er twee zijn en de Spreker niet het Woord, ook het Woord niet de Spreker is, maar dat het Woord van de Spreker komt en niet op zichzelf bestaat, maar door de Spreker; de Spreker echter komt niet en bestaat niet door het Woord, maar in Zichzelf. Zo besluit Mozes, dat hier twee personen zijn in de Godheid van eeuwigheid vóór alle schepselen en dat de ene door de andere bestaat en de eerste door niemand dan door Zichzelf.

Ook is het een vaststaande waarheid in de Schrift, dat er niet meer dan één God is, zoals Mozes begint en spreekt: "*In den beginne schiep God hemel en aarde*", en in Deut. 6: 4: "*Hoor, Israel, de Heere onze God is een enig Heere*." Ziet, met zulke eenvoudige, begrijpelijke woorden beschrijft en leert de Schrift zulk een verheven zaak zo duidelijk, dat iedereen het begrijpen kan, met zo'n kracht, dat niemand daartegen kan strijden. Wie kan hier uit deze woorden van Mozes hoe in de Godheid twee personen moeten zijn en toch slechts één Godheid, of hij moest de klare Schrift loochenen? Daarenboven, wie is zo scherpzinnig, die dit tegenspreken kan? Hij moet het Woord iets anders laten zijn dan God, Zijn Spreker en moet toch bekennen, dat het vóór alle schepselen geweest is en de schepselen daardoor voortgebracht zijn; zo moet hij het onbetwistbaar ook God laten zijn, want buiten het geschapene is er niets dan God. Zo moet hij ook belijden, dat er slechts één God is. En zo dwingt deze Schrift te besluiten, dat deze twee personen een volkomen God zijn en ieder van deze is de

ware, enige, volmaakte, natuurlijke God, Die alle dingen geschapen heeft en dat de Spreker niet bestaat door het Woord, maar het Woord door de Spreker bestaat, maar alles eeuwig en in eeuwigheid buiten alle schepselen.
Hier hebben de ketterse volgelingen van Arianus deze heldere uitspraak willen verduisteren en een gat in de hemel willen boren, daar zij haar niet konden loochenen en zeiden, dat dit Woord van God wel ook een God, maar niet natuurlijk, maar geschapen was en alle dingen waren daardoor gemaakt, maar het was ook tevoren gemaakt en daarna door dit Woord al het andere, wat zij zonder enig bewijs van de Schrift naar hun eigen bedenksel spraken, omdat ze de eenvoudige woorden van de Schrift opgaven en hun eigen gedachten volgden. Daarom heb ik gezegd: Wie veilig wil gaan en blijven, die lette maar niet veel op fijne en spitsvondige woorden of gedachten, maar blijve bij de ongekunstelde, geweldige, duidelijke woorden van de Schrift en hij zal behouden blijven. Hoe ook de heilige Johannes deze ketters is voor geweest en tegen zo'n uitvlucht en bedenksel is opgetreden, zullen we zien. Zo hebben we hier nu in het boek van Mozes een echte goudmijn, waaruit alles genomen is, wat over de godheid van Christus in het Nieuwe Testament geschreven is. Hier ziet u, waaruit het Evangelie van de heilige Johannes voortkomt en waar zijn grondslag ligt en het is van hieruit gemakkelijk te begrijpen.
Ziet, daarom zegt Psalm 33:6: "*Door het Woord des Heeren zijn de hemelen gemaakt, en door de Geest Zijns monds al hun heer*." En Salomo in Spreuken 8: 22, waar hij de wijsheid van God beschrijft, zoals zij geweest is bij God voordat alle dingen geschapen waren, heeft met vele schone woorden het allemaal uit dit hoofdstuk van het boek van Mozes genomen en alle profeten niet begrijpen, hebben in deze mijn hard gewerkt en hun schatten eruit opgedolven. Maar over de Heilige Geest bestaan er nog andere teksten, ook in het zelfde boek van Mozes. Namelijk daar, waar hij zegt: "*De Geest Gods zweefde over de wateren*", daar moet de Geest Gods ook iets anders zijn, dan Die Hem blaast en toch voor alle schepselen. Evenzo, waar hij zegt, dat God de schepselen gezegend heeft, ze heeft aangezien en welgevallen in hen gehad heeft, welke zegening en goedgunstig aanzien de Heilige Geest aanwijzen, waarom de Schrift Hem het leven en de goedheid toeschrijft. Maar deze teksten zijn nog niet zo duidelijk uitgewerkt, als die de Zoon aanwijzen, daarom schitteren ze ook niet zo helder. Het erts ligt nog half in de mijnen, omdat het gemakkelijk is om dit te geloven van de derde persoon, als het verstand zover gevangen is, dat ze gelooft dat er twee personen zijn. Wie echter de tijd zou hebben en de teksten over de Heilige Geest in het Nieuwe Testament zou vergelijken met deze teksten van Mozes, die zou veel licht, vermaak en vreugde daarin vinden.

Nu moeten wij ons hart en verstand wijd openen, opdat wij deze woorden niet voor het onbeduidende, vergankelijke woord van een mens houden, maar zo groot als Hij is, Die daar spreekt, zo hoog moeten wij ook Zijn Woorden schatten. Het is een Woord, dat Hij in Zichzelf spreekt en dat in Hem blijft, nooit van Hem gescheiden wordt. Daarom moeten wij, naar de opvatting van de apostel, zo denken, dat God met Zichzelf en tot Zichzelf spreekt en een Woord van Zichzelf in Zichzelf laat, maar datzelfde Woord is geen ijdele wind of geluid, maar brengt het hele Wezen van de goddelijke natuur mee en zoals tevoren in de brief over het afschijnsel en het beeld is gezegd, dat de goddelijke natuur zo gevormd wordt, dat ze in het beeld geheel opgaat en zij het beeld zelf wordt en is en de helderheid dus ook het afschijnsel vertoont, zodat ze zich ook wezenlijk in het afschijnsel vertoont. Zo spreekt ook hier God Zijn Woord van Zichzelf, zodat Zijn gehele godheid in het Woord opgaat en natuurlijk in het Woord blijft en Zijn Wezen vertoont. Ziet, daar zien wij, waar de apostel het

vandaan haalt, dat hij Christus een beeld van het goddelijke Wezen en een afschijnsel van Zijn goddelijke eer noemt, namelijk uit deze tekst van Mozes, die zegt, dat God een Woord van Zichzelf spreekt, dat niet anders kan zijn dan een beeld, dat Hem aanduidt, aangezien ieder Woord een teken is, dat iets betekent. Maar hier is, wat bedoeld wordt, natuurlijk in het teken of in het Woord, dat in andere tekenen niet is; daarom noemt hij het een echt werkelijk beeld of teken van Zijn natuur.
Hiervan komt ook wel iets in het menselijke woord openbaar; want daarin ziet men het hart van de mens, zoals men gewoonlijk zegt: Ik heb zijn hart of zijn mening, daar hij toch alleen maar zijn woordheeft, omdat het woord de mening van het hart weergeeft en door het woord gezien wordt, alsof het in het woord was. Daarom heeft de ervaring ook de heidenen geleerd, dat ze spreken[24]: Zoals de man is, zo spreekt hij ook. Eveneens: Het woord is het evenbeeld of afschijnsel van het hart. Is het hart rein, zo spreekt het reine woorden. Is het onrein, zo spreekt het onreine woorden. En daarmee stemt het Evangelie overeen, waar Christus spreekt: "*Want uit de overvloed des harten spreekt de mond*", en: "*Gij adderengebroedsel, hoe kunt gij goede dingen spreken, daar gij boos zijt?*" Matth. 12: 34. Ook Johannes de Doper in Johannes 3: 31: "*Die uit de aarde is voortgekomen, die is uit de aarde en spreekt uit de aarde*." Evenzo het Duitse spreekwoord: Waar het hart van vol is, daar loopt de mond van over. Zo geheel belijdt iedereen, dat geen beeld van het hart zo juist, gelijk en zeker is dan de woorden van de mond. Aan het zingen kent men de vogel, want hij zingt, zoals hij gebekt is, net alsof het hart werkelijk in het woord lag. Zo is het ook bij God, Zijn Woord is zo aan Hem gelijk, dat de godheid geheel daarin is en wie het Woord heeft, die heeft de hele godheid. Maar deze gelijkheid gaat hier niet volledig op; want het menselijke woord brengt niet de natuur des harten in werkelijkheid met zich mee, maar slechts als aanduiding of als een teken, zoals het houten of gouden beeld niet het menselijk wezen bezit, dat het afbeeldt. Maar hier in God brengt het Woord niet alleen het teken en beeld, maar ook het gehele wezen met Zich mee en is evenzeer volop God als Die, Wiens beeld of Woord het is. Als het menselijke woord alleen maar hart was of overtuiging des harten, of de overtuigingen des harten waren woorden, zo zou het een volkomen gelijkheid zijn; maar dat is onmogelijk, daarom overtreft dit Woord van God alle woorden van alle schepselen.
Men heeft wel scherp gedisputeerd over het inwendige woord des harten in de mens, dat daar binnen blijft, in welk opzicht de mens naar Gods beeld geschapen is. Maar het is zo diep en duister tot nu toe gebleven, zal het ook wel blijven, zodat ze zelf niet weten, hoe het daarmee gesteld is. Daarom stappen wij er ook vanaf en keren ons nu tot het Evangelie, dat nu in zichzelf helder en duidelijk is.

In den beginne was het Woord.
Wat bedoelt hij dan voor een begin waarvan Mozes zegt: "*In den beginne schiep God hemel en aarde*?" Dat is het begin, toen de schepselen ontstaan zijn; anders is er geen begin van tevoren geweest; want God is niet begonnen te zijn, maar Hij is eeuwig. Daaruit volgt, dat het Woord ook eeuwig is, daar Het niet begonnen is in den beginne, maar Het was al in den beginne, zegt hier Johannes. Het begon niet, maar toen alle dingen begonnen, toen bestond Het al en Het ontstond niet, maar Het was er bij, toen alle dingen ontstonden. Hoe voorzichtig spreekt de evangelist, dat hij niet zegt: In den beginne "ontstond" het Woord, maar: Het "was" er en werd niet. Het heeft een andere oorsprong dan worden of beginnen. Daarbij komt, dat hij zegt: "*In den beginne*." Zou Het voor de wereld geschapen zijn, zoals de Arianen wilden, dan zou Het niet in den

[24] Uit brieven van de Romeinse filosoof Seneca (4 voor Chr. - 65 na Chr.).

beginne geweest zijn, maar Het zou het beginnen zelf geweest zijn. Nu echter staan de woorden van Johannes vast en duidelijk: "*In den beginne was het Woord*", en Het is niet het beginnen geweest. Waar heeft de heilige Johannes deze woorden vandaan gehaald? Uit Mozes, zoals gezegd is Gen. 1: 3: "*God sprak: Er zij licht*." Uit de tekst volgt duidelijk deze tekst: "*In den beginne was het Woord*." Want heeft God gesproken, dan moet er een Woord zijn. Als Hij Het dan in den beginne sprak, toen de schepselen ontstonden, dan was Het immers al in den beginne en is niet ontstaan met de schepselen.
Waarom echter spreekt hij niet als volgt: Voor het begin was het Woord. Dat zou duidelijker geweest zijn, naar het lijkt, zoals de heilige Paulus vaak zegt: "*Voor de schepping van de wereld*" enz. Antwoord: omdat "*in den beginne*" en "voor" het begin zijn, het zelfde is, het één volgt immers uit het ander. Ook zo wilde de heilige Johannes als evangelist met het boek van Mozes overeenstemmen en dat ontsluiten, zijn grondslag laten zien, wat nu zo duidelijk geweest zou zijn, als hij "voor het begin" gezegd had; want Mozes zegt niets over dat, wat voor het begin is, maar beschrijft het Woord in den beginne, opdat hij des te beter de schepping door het Woord geschiedbeschrijven kon. Om dezelfde reden noemt hij het ook "een Woord", daar hij Het toch wel "een Licht, Leven" of iets anders had kunnen noemen, zoals hij het later doet; want Mozes schrijft over een Woord. Nu is niet "beginnen" en "in den beginne zijn" hetzelfde als "voor het begin zijn." Zou het echter "*in den beginne*" en niet "voor het begin" geweest zijn, zo moet Het voor het begin begonnen zijn te bestaan, zo zou het begin voor het begin geweest zijn, en dat zou tegenstrijdig zijn en zoveel betekenen als het begin is niet het begin. Daarom is het meesterlijk gezegd: "*In den beginne was het Woord*", waarmee aangegeven is, dat Het niet begonnen en dus noodzakelijk voor het begin eeuwig is geweest.

En het Woord was bij God.
Waar moest het anders zijn? Er was immers buiten God niets; dat zegt ook Mozes, als hij schrijft: "*God sprak, daar zij licht*." Moest Hij spreken, zo moest immers het Woord bij Hem zijn. Maar hij scheidt hier de Personen duidelijk, namelijk dat het Woord een andere Persoon is dan de God, bij Wie het was. Deze woorden van Johannes laten niet toe, dat God alleen geweest is, daar hij zegt, dat bij God iets geweest is, namelijk Zijn Woord. Indien er niet meer dan één Persoon geweest zou zijn, hoe kon hij dan zeggen: "Bij" God was het Woord? "Iets bij Hem zijn" is niet, alleen of het zelf zijn. En men moet er wel op letten, dat de evangelist sterk staat op het woordje "bij"; want hij zal het nog een keer zeggen, opdat hij immers duidelijk het onderscheid in Personen tot uitdrukking zal brengen, om tegen het natuurlijk verstand en de toekomstige ketters op te treden. Want daar het natuurlijk verstand beter begrijpt, dat er maar één God is en veel plaatsen in de Schrift dit bevestigen, gelijk ook waar is, zo verzet het zich zeer sterk er tegen, dat meer dan één Persoon dezelfde God zouden zijn. En daaruit is de dwaling van de ketter Sabellius[25], die zegt: Vader, Zoon en Heilige Geest is één Persoon. Arius daarentegen gaf wel toe, dat bij God het Woord was, maar hij wilde toch niet, dat Het waarlijk God was. De eerstgenoemde (Sabellius) belijdt en leert een al te grote eenvoudigheid in God, laatstgenoemde (Arius) leert een al te grote veelvoudigheid. Eerstgenoemde mengt de Personen dooreen, laatstgenoemde scheidt de naturen. Maar de waarheid van het christelijk geloof houdt het midden tussen beide, leert en belijdt onvermengde Personen en ongedeelde Naturen. De Vader is een andere Persoon dan de Zoon, maar Hij is niet

[25] Sabellius leerde in de derde eeuw te Rome, dat de Vader, de Zoon en de Geest moesten worden opgevat als verschijningsvormen van de ene godheid.

een andere God. Dat het natuurlijk verstand dit niet verstaat, is goed, het geloof behoort het alleen te vatten. Het natuurlijk verstand veroorzaakt ketterij en dwaling, het geloof leert en houdt de waarheid vast, want het houdt zich aan de Schrift, die niet liegt noch bedreigt.

En God was het Woord.
Aangezien er niet meer dan één God is, zo moet het waar zijn, dat God Zelf dit Woord is, dat in den beginne vóór al het geschapene geweest is. Er zijn sommigen geweest, die deze woorden zo omkeren en uitleggen willen: "*En het Woord was God*", door hun eigen scherpzinnigheid. Maar wij laten ons niet van de volgorde van de tekst afbrengen, als zou Johannes niet geweten hebben, hoe hij zijn woorden moest schikken. Hij bedoelt dit: Aangezien er geen andere God is dan slechts de Enige, zo is deze God geheel in waarheid het Woord, waarvan hij spreekt en er is niets in de goddelijke Natuur, dat niet in het Woord is, opdat immers duidelijk zou worden uitgedrukt, hoe waarachtig dit Woord "God" is, dat niet alleen waar is: "Het Woord is God", maar ook: "God is het Woord." Deze woorden schijnen zich even sterk voor Sabellius uit te spreken, als ze zich richten tegen Arius, die leert, dat het Woord niet God is. Het lijkt alsof zij de Personen vermengen en daarmee herroepen of verklaren de vorige woorden, waarin de Personen onderscheiden worden, toen er gezegd werd: "*Het Woord was bij God*." Maar de evangelist heeft zijn woorden zo willen schikken, dat hij alle ketters weerlegt. Daarom werpt hij hier Arius terneer en schrijft aan het Woord de ware, natuurlijke godheid toe, door te zeggen: "*En God was het Woord*", als wilde hij zeggen: Ik zeg niet: "Het Woord is God", welke woorden zouden kunnen worden opgevat, als zou de godheid slechts zo genoemd worden en het niet wezenlijk zijn, zoals gij, Arius, zegt, maar ik zeg: "En God was het Woord." Dat kan niet anders worden opgevat dan als volgt: Datgene, wat iedereen God noemt en God acht, dat is dit Woord. Maar opdat hier Sabellius en het verstand niet zouden denken, dat ik het met hen eens ben en de Personen vermeng en herroep, wat ik daarover gezegd heb, zo zeg ik het nog eens en spreek:

Dat was in den beginne bij God.
Bij God, bij God was het en toch was God het Woord. Ziet, zo strijdt de evangelist op twee fronten, die beide waar zijn: God is het Woord en het Woord is bij God, dat er in het goddelijk Wezen één natuur en toch niet alleen één Persoon is en iedere Persoon geheel en al God in den beginne en van eeuwigheid is. Dat zijn de woorden, waarop ons geloof gegrond is, waaraan wij ons ook moeten houden; want het gaat immers boven het bevattingsvermogen van het verstand, dat er drie Personen zijn en dat ieder volkomen de gehele, enige God is en dat er toch geen drie goden zijn, maar één God. Onze scholastici hebben vele spitsvondigheden gebruikt om het maar begrijpelijk te maken. Maar wilt u niet in de strikken van de boze vijand terecht komen, zo geeft dit verwaande haarkloven en hun spitsvondigheden op en houdt u aan deze woorden van God. Kruipt daarin en blijft erin als een haas in zijn steenkloven. Verlaat u deze woorden en luistert u naar hun menselijk geklets, zo zal de vijand u leiden en tenslotte ten val brengen, zodat u niet weet, waar verstand, geloof, God en u zelf blijft. Geloof mij als degene, die dit ondervonden heeft en geprobeerd heeft en niet maar wat kletst; de Schrift is ons niet voor niets gegeven. Als het verstand ons op het rechte spoor had kunnen leiden, dan hadden wij de Schrift niet nodig gehad. Laten Arius en Sabellius u niet verschrikken, die, als ze bij de Schrift gebleven waren en het verstand hadden laten varen, niet de aanstichters van zo groot onheil geworden zouden zijn. En onze scholastici zouden ook wel christenen zijn, als zij hun dwaze spitsvondigheden zouden

opgeven en zich aan de Schrift zouden houden.

Alle dingen zijn door Hetzelve gemaakt.
Is dat niet duidelijk genoeg gezegd? Wie zal er zich niet over verwonderen, dat nu de eigenzinnigen, hoe helder en duidelijk men hen de waarheid ook zegt, zich niet laten afbrengen van hun dwaling. Hoe konden de Arianen deze heldere, duidelijke woorden tegenspreken en zeggen: Alle dingen zijn door het Woord gemaakt, maar het Woord is tevoren gemaakt en daarna alle dingen door Hetzelve, daar toch hier zonder omwegen staat: "*Alle dingen zijn door Hetzelve gemaakt*", zodat het buiten twijfel is, dat Het niet gemaakt is, ook niet begrepen is onder het getal van de gemaakte dingen; want wie "alles" noemt, sluit niets uit, zoals ook de heilige Paulus in Hebr. 2: 8 de woorden van Ps. 8: 7 uitlegt: "*Alle dingen hebt Gij onder Zijn voeten onderworpen. Want daarin dat Hij hem alle dingen heeft onderworpen, heeft Hij niets uitgelaten dat Hem onderworpen zij*." En in 1 Kor. 15: 27: "*Want Hij heeft alle dingen Zijn voeten onderworpen. Doch wanneer Hij zegt, dat Hem alle dingen onderworpen zijn, zo is het openbaar, dat Hij uitgenomen wordt Die Hem alle dingen onderworpen heeft*." Zo moet ook hier opgevat worden: "*Alle dingen zijn door Hetzelve gemaakt*", zonder twijfel met uitzondering van Hem, door Wie alle dingen gemaakt zijn, en zonder Hetzelve is er niets, dat niet gemaakt is. Deze woorden ontleent hij aan Gen. 1: 7 enz., waar hij alle schepselen opsomt, die God gemaakt heeft en zegt telkens: "*God sprak*" en "*het geschiedde alzo*", om aan te tonen, dat zij alle door het Woord gemaakt zijn. Toch breidt Johannes dit verder uit en verklaart zichzelf en spreekt:

En zonder Hetzelve is geen ding gemaakt, dat gemaakt is.
Is er niets zonder Hetzelve gemaakt, veel minder is Het Zelf gemaakt, zonder Hetwelk niets gemaakt is, opdat de dwaling van Arius geen houvast zou kunnen vinden, ofschoon het niets geholpen heeft; er is immers geen kanttekening voor nodig, om aan te tonen dat dit Woord God is en de echte Schepper van al het geschapene, daar zonder Hetzelve niets gemaakt is, wat toch ooit gemaakt is. Er bestaat bij sommigen twijfel over deze tekst wat de volgorde betreft en het gedeelte "*dat gemaakt is*" zetten sommigen bij de volgende tekst, op deze manier: "Dat wat gemaakt is, was in Hetzelve het leven." Deze opvatting is van Augustinus. De anderen en ik menen, dat het bij de vorige tekst hoort, zoals ik het gezet heb: "*En zonder Hetzelve is niets gemaakt, dat gemaakt is*", als wilde hij zeggen: Van de dingen, die gemaakt zijn, is er niets zonder Hetzelve gemaakt, waarmee hij immers duidelijk te kennen geeft, dat alle dingen door Hetzelve gemaakt zijn en Hetzelve niet gemaakt is, dus er strak aan vasthoudt, dat Hetzelve waarachtig God is, hoewel niet van Zichzelf, maar van de Vader. Daarom noemt hij het "*door Hetzelve gemaakt*" en "door de Vader gemaakt."

In Hetzelve was het Leven.
Gewoonlijk zegt men dat deze woorden voortkomen uit de diepzinnige overpeinzingen en het moeilijk te vatten begrip van de tweeërlei wezens van de schepselen, waarvoor de platonische wijsgeren beroemd zijn, namelijk dat alle schepselen ten eerste in hun eigen natuur en aard bestaan, zoals zij geschapen zijn, ten andere in de goddelijke voorzienigheid van eeuwigheid, waarin Hij bij Zichzelf besloten heeft alle dingen te scheppen. En zoals Hij leeft, zo leven ook alle dingen in Hem en: Het wezen van het schepsel in God, zeggen zij, is edeler dan het wezen in zijn eigen aard en natuur; want in God leeft ook, wat in zichzelf geen leven heeft, zoals steen, aarde, water enz. En ook zegt de heilige Augustinus, dat dit woord een beeld is van alle schepselen en als het ware een schatkamer vol van zulke beelden, die zij "ideeën"

noemen, waarnaar de schepselen zijn gemaakt, ieder naar zijn beeld en daarvan moet Johannes hier gezegd hebben: "*In Hetzelve was het Leven*", en zij verbinden de tekst op de volgende wijze met de voorafgaande: Wat gemaakt is, dat was leven in Hem. Dat wil zeggen: Alles, wat ooit geschapen is, voor het geschapen is, heeft tevoren in Hem geleefd.

Maar hoewel ik dit niet verwerp, dunkt het mij toch te ver gezocht en een gewrongen opvatting van deze plaats te zijn; want Johannes spreekt heel eenvoudig en ongekunsteld, denkt er niet aan ons te leiden tot zulke scherpzinnige en spitsvondige overdenkingen. Mij is op dit ogenblik ook nog niet bekend, dat de hele Schrift ergens zo over de schepselen spreekt. Zij zegt wel, dat alle dingen God tevoren bekend, door Hem verkoren en voor God evenzeer bereid zijn en leven, alsof het al gebeurd was, zoals Christus in Luk. 20: 38 van Abraham, Isaäk en Jacob zegt: "*God nu is niet een God der doden, maar der levenden; want zij leven Hem allen*", maar men vindt niet geschreven: In Hem leven alle dingen. Ook deze woorden zeggen iets meer dan van het leven van de schepselen in Hem, het leven dat er voor de wereld is geweest; maar zonder enige bijbedoeling bedoelt hij, dat Hij de fontein en oorsprong van het leven is, dat alles, wat leeft, van Hem en door Hem en in Hem leeft en dat er buiten Hem geen leven is, zoals Hij Zelf zegt in Johannes 14: 6: "*Ik ben de Weg en de Waarheid en het Leven*." Evenzo in Johannes 11: 25: "*Ik ben de Opstanding en het Leven*", vandaar dat Johannes in zijn brief 1 Johannes 1: 1 Hem noemt "*het Woord des Levens*", en speciaal spreekt Hij over het leven, dat de mensen uit Hem hebben, dat is het eeuwige leven, terwille van welk leven hij begonnen is met het schrijven van het Evangelie. Dat bewijst ook de gehele tekst; want over welk leven hij spreekt, verklaart hij zelf en spreekt: "*Het Leven was het Licht der mensen*", waarin hij zonder twijfel laat zien, hoe hij spreekt van het Leven en Licht, dat Christus de mensen geeft door Zichzelf. Daarom neemt hij ook Johannes de Doper als getuige van zo'n Licht. Nu is immers duidelijk, hoe de Doper Johannes gepredikt heeft van Christus, niet naar de diepzinnige overpeinzingen, waarover zij spreken, maar eenvoudig en ongekunsteld hoe Christus Licht en Leven is ter zaligheid voor alle mensen.

Daarom moet men weten, dat Johannes zijn Evangelie geschreven heeft, zoals verhaald wordt, omdat de ketter Cerinthus in zijn tijd opstond en leerde, dat Christus niet bestaan had voor Zijn moeder Maria, hij maakt dus een gewoon mens of schepsel van Hem. Om deze ketter te weerleggen begint hij Zijn Evangelie zo hoog en houdt dat ook zo vol, dat hij bijna op alle bladzijden (eigenlijk staat er "letters", vert.) de godheid van Christus predikt, wat geen van de andere evangelisten doet. Ook met zo grote ijver, dat hij in Johannes 2: 4 Christus Zich als een vreemde laat gedragen tegenover Zijn moeder en hard met haar laat spreken, als was ze niet Zijn moeder. "*Vrouw, wat heb Ik met u te doen?*" sprak Hij tot haar. Was dat geen vreemd, hard woord van een zoon tegen zijn moeder? Zo ook aan het kruis: "*Vrouw, zie uw zoon*", dat alles is geschied, opdat hij Christus als door en door waarachtig God zou bewijzen te zijn tegenover Cerinthus en hij rangschikt de woorden zo, dat hij niet alleen Cerinthus, maar ook Arius, Sabellius en alle ketters weerlegt. Wij lezen ook, dat deze heilige Johannes eens Cerinthus in het badhuis zag en tot zijn jongeren sprak: Laat ons snel hier vandaan vlieden, opdat wij niet met deze mens omkomen. En toen hij buiten was, is het badhuis ingestort en heeft de vijand van de waarheid verdelgd. Daarom scherpt hij zijn pen en richt hij al zijn woorden tegen de dwaalleer van Cerinthus en zegt, dat Christus niet alleen voor Zijn moeder heeft bestaan, ja, dat Hij in den beginne is geweest "het Woord", waarvan Mozes in het begin van de Schrift schrijft en dat alle dingen door Hetzelve gemaakt zijn en dat Hetzelve is bij God geweest en dat God het Woord geweest is en dat Hetzelve in den beginne bij God geweest is; hij brengt hier

Cerinthus vernietigende slagen toe.
Zo menen wij nu, dat de evangelist met deze woorden in alle eenvoud wil zeggen: Wie Christus niet erkent noch gelooft, dat Hij waarachtig God is, zoals ik Hem tot nu toe beschreven heb, dat Hij het Woord in den beginne bij God is en dat alle dingen door Hem zijn gemaakt, maar Hem voor een schepsel wil houden, dat met de tijd is ontstaan en na Zijn moeder pas is ontstaan, zoals Cerinthus leert, die is voor eeuwig verloren en kan het leven niet verkrijgen. Want er is geen leven buiten dit Woord en Gods Zoon, in Hem alleen is het leven. Indien Christus alleen maar mens en geen God was, zou Hij van geen nut zijn, zoals Hij ook Zelf zegt in Johannes 6: 63 en 55: "*Het vlees is niet nut, maar Mijn vlees is waarlijk spijs en Mijn bloed is waarlijk drank*." Waarom is "vlees" geen nut en toch: "Mijn vlees is de enige ware spijs?" Daarom, omdat Ik niet alleen maar vlees, noch alleen maar mens ben, maar de Zoon van God. Mijn vlees is dus een spijs, niet daarom, omdat het vlees is, maar omdat het Mijn vlees is; dat wil zeggen: Wie gelooft, dat Ik, Die mens ben, vlees en bloed heb als andere mensen, tevens Gods Zoon ben en God ben, die voedt zich op de juiste wijze met Mij en zal leven. Wie echter in Mij slechts als een mens gelooft, voor die heeft het vlees geen nut; want het is niet Mijn. vlees of Gods vlees. Zo zegt Hij ook in Johannes 8: 24 en 36: "*Want indien u niet gelooft, dat Ik Die ben, u zult in uw zonden sterven*." En: "*Indien dan de Zoon u zal hebben vrijgemaakt, zo zult gij waarlijk vrij zijn*." Dat is ook de betekenis van deze woorden: "*In Hem was het Leven*", het Woord van God in den beginne en God Zelf moet ons leven, spijs, licht en zaligheid zijn. Daarom moet het niet aan de mensheid van Christus toegeschreven worden, dat zij ons levend maakt, maar in het Woord is het Leven, dat in het vlees woont en door het vlees ons levend maakt.

Ziet, dit gevoelen is eenvoudig en dient tot stichting, zoals de heilige Paulus de leer van het Evangelie doctrinam pietatis (een leer die naar de godzaligheid), een leer die de mens rijk aan genade maakt, pleegt te noemen. Maar de andere opvatting, die ook de heidenen hebben, dat alle schepselen in God leven, maakt wel spitsvondige kletsers, is ook duister en moeilijk, leert echter niets over de genade, maakt ook geen mensen rijk in genade, waarom de Schrift haar onbescheiden nieuwsgierigheid noemt. Zoals men nu het woord van Christus uitlegt, als Hij zegt: "*Ik ben het Leven*", zo moet men dit ook uitleggen, helemaal niets van het leven van de schepselen in God op filosofische wijze, maar daarentegen alsof God in ons leeft en Zijn leven ons deelachtig maakt, opdat wij door Hem, van Hem en in Hem leven; want dat kan ook niet ontkend worden, dat door Hem ook het natuurlijke leven, dat ook de ongelovigen van Hem hebben, bestaat, zoals Paulus zegt in de Handelingen der Apostelen, hoofdstuk 17 vers 38: "*Want in Hem leven wij en bewegen ons en zijn wij, want wij zijn ook zijn geslacht*." Ja, het natuurlijke leven is een stuk van het eeuwige leven en een begin, maar het eindigt door de dood, omdat het niet erkent en eert Die, van Wie het komt. De zonde snijdt het af, zodat het de eeuwige dood moet sterven. Daarentegen, zij die geloven en erkennen Die, van Wie zij leven, sterven nooit, maar het natuurlijke leven strekt zich uit tot in het eeuwige leven, zodat het nooit de dood smaakt, zoals Hij zegt in Johannes 8: 52: "*Zo iemand Mijn Woord bewaard zal hebben, die zal de dood niet smaken in der eeuwigheid*" en in Johannes 11: 25: "*Die in Mij gelooft zal leven, al ware hij ook gestorven*." Dit en dergelijke woorden zal men recht verstaan, als men Christus recht erkent, dat Hij de dood gedood en het leven teruggebracht heeft.
Dat echter de evangelist zegt: "*In Hem was het Leven*", en niet: In Hem is het Leven, als hij spreekt over dingen, die in het verleden gebeurd zijn, moet men niet laten slaan

op de tijd voor de wereld of het begin, want hij spreekt hier niet: In den beginne was het Leven in Hem, zoals hij kort tevoren zegt van het Woord: "*Dat was in den beginne bij God*", maar men moet het laten slaan op de tijd van het leven of van het wandelen van Christus op aarde, toen het Woord van God in Zijn aangenomen mensheid onder de mensen verkeerd heeft. Want de evangelist beoogt over Christus en Zijn leven te schrijven, in welk leven Hij alles verricht heeft, wat wij nodig hebben om te leven. Op dezelfde manier spreekt hij over de Doper, de heilige Johannes: "*Er was een mens van God gezonden*." En: "*Hij was het licht niet*" enz. En, zoals later over het Woord: "*En het Woord is vlees geworden en heeft onder ons gewoond*." En: "*Hij is gekomen in de wereld*." En: "*Hij is gekomen tot het Zijne en de Zijnen hebben Hem niet aangenomen*", en dergelijke woorden meer. Op deze manier spreekt Christus ook over Johannes de Doper in Johannes 5: 35: "*Hij was een brandende en lichtende kaars*." Zo ook hier: "*In Hem was het Leven*", zoals Hij ook in Johannes 9: 5 Zelf zegt: "*Ik ben het Licht der wereld, zolang lk in de wereld ben*", zodat de woorden van de evangelist eenvoudig opgevat moeten worden als slechts te handelen over de vroeger plaatsgevonden hebbende wandel van Christus; want, zoals ik in het begin heb gezegd, dit Evangelie is niet zo moeilijk, als men meent dat het is; men heeft het moeilijk gemaakt met hun hoog, diep en geweldig zoeken. Hij heeft het voor Christenen, hoe eenvoudig ze ook zijn, geschreven en dat met begrijpelijke woorden gedaan; want wie het leven en de wandel van Christus buiten beschouwing zou laten en hem nu op een bijzondere manier zou willen zoeken, zoals Hij nu in de hemel zit, die zou weer verkeerd handelen. Hij moet Hem zoeken, zoals Hij geleefd en gewandeld heeft op aarde. Daar zal hij het Leven vinden, daar is Hij ons ten Leven, Licht en Zaligheid gekomen, daar is alles gebeurd, wat wij van Hem moeten geloven, zodat het buitengewoon juist gezegd is: "*In Hem was het Leven*." Niet dat Hij nu ons Leven niet is, maar dat Hij nu niet doet, wat Hij toentertijd gedaan heeft. Dat echter dit de bedoeling is, kan men daaruit concluderen, dat Hij zegt, dat de heilige Johannes de Doper gekomen is, opdat hij zou getuigen van dit Licht en Leven, opdat zij allen, door zijn getuigenis, in Hem zouden geloven. Nu is het wel duidelijk genoeg, dat Johannes alleen is gekomen om van Christus te getuigen en dat hij een voorloper van Christus is geweest en dat hij totaal niets gezegd heeft over het leven van de schepselen in God, zoals anderen het verklaren, maar alles gezegd en gepredikt heeft over de wandel van Christus op aarde, waarin Hij is geworden het Leven en het Licht der mensen. Verder volgt:

En het Leven was het Licht der mensen.

Zoals men het "Leven" heel anders verklaart dan naar de bedoeling van het Evangelie, zo heeft men ook gehandeld niet het "Licht" en bazelt scherp- en diepzinnig, dat het Woord van God naar Zijn Godheid een Licht is, dat in de natuur licht en altijd gestraald heeft in het verstand van de mensen, ook van de heidenen; daarom heeft men het licht van het verstand uit deze tekst willen bewijzen. Dat zijn allemaal nog menselijke platonische en filosofische gedachten, die ons van Christus weg naar onszelf leiden, terwijl de evangelist ons van onszelf wil afbrengen en naar Christus leiden; want hij wil van het goddelijke, almachtige, eeuwige Woord van God niet handelen noch spreken dan alleen voorzover het in vlees en bloed op de aarde gewandeld heeft. Hij wil ons verstrooien onder de schepselen, die door Hetzelve geschapen zijn; opdat wij het daar nalopen, zoeken en beschouwen zullen, zoals de Platonici[26], doen, maar hij wil ons uit deze omslachtige en ver wegzwervende

[26] Met Platonici bedoelt Luther alle speculatieve theologen.

gedachten halen en in Christus vergaderen, alsof hij zeggen wilde: Wat gaat u het zo ver zoeken? Ziet daar, in Christus, de Mens, is alles, Hij heeft het allemaal gemaakt, in Hem is het Leven, Hij is het Woord, waardoor alles is geschapen, blijft in Hem, zo vindt u het allemaal. Hij is het Leven en het Licht van alle mensen. Wie Hem u ergens anders wil aanwijzen, die verleidt u; want Hij heeft vrijwillig dit vlees en bloed aangenomen, wil Zich daarin laten vinden en gezocht worden. Volgt het getuigenis van Johannes de Doper, die toont u ook geen ander Leven noch Licht dan deze Mens, die God Zelf is. Daarom moet dit Licht opgevat worden als het ware Licht van de genade in Christus en niet als het natuurlijke licht, dat ook zondaars, Joden, heidenen en duivel, de ergste vijanden van het Licht, bezitten.

Hier moet niemand tegen mij inbrengen, dat ik er anders dan de heilige Augustinus over denk, die deze tekst opgevat heeft, als sprekende van zo'n natuurlijk licht. lk verwerp dat gevoelen niet, weet heel goed, dat het licht van alle verstand aangestoken wordt door het goddelijk Licht en zoals ik van het natuurlijke leven gezegd heb, dat het een stuk en begin van het ware Leven is, als het tot het rechte inzicht komt, zo ook is het licht van het verstand een stuk en begin van het ware Licht, indien het erkent en eert Die, Die het aangestoken heeft. Nu doet het dat uit zichzelf niet, maar blijft in zichzelf en wordt verkeerd en sleept alle dingen met zich mede. Daarom wordt het uitgeblust en zal onder gaan, want het Licht der genade doet het natuurlijke licht niet onder gaan. Bijvoorbeeld: heel duidelijk is in het licht der natuur dat twee en drie vijf is en dat goed doen betekent kwaad te vermijden en het licht der genade blust dat niet uit. Maar het licht der natuur kan niet zover komen, dat het zou kunnen zeggen, wat goede en kwade dingen zijn en het gaat daarmede als met hem, die naar Rome moest gaan en achter uit zou lopen; want deze wist wel, dat men de goede weg gaan moest, als men gaarne naar Rome wilde, maar hij wist echter niet, welke de goede weg was. Ook het verstand weet en kent hem niet, hoewel het wel weet, dat men de goede weg moet nemen; daarom verkiest het verstand altijd het kwade voor het goede, en zou nooit het goede verkiezen, als het niet klaar en duidelijk wist, dat alleen het goede aangenomen moet worden. Maar zo'n verklaring past hier niet op deze plaats van het Evangelie, daar slechts het Licht der genade gepredikt wordt en de heilige Augustinus is een mens geweest, zijn gevoelen dwingt ons niet hem te volgen, aangezien de tekst hier duidelijk aantoont, dat de evangelist spreekt over het Licht, waarvan Johannes de Doper getuigd heeft, dat immers het Licht de genade, Christus Zelf is.

En omdat het hiervoor de geschikte plaats is, willen we dit vals, natuurlijk licht, dat alle ellende en ongeluk veroorzaakt, beter beschrijven. Het is met het natuurlijk licht gesteld als met de andere ledematen en vermogens van de mens; wie twijfelt eraan, dat de mens door het eeuwige Woord van God geschapen is niet al zijn vermogens zoals alle andere dingen en dat hij Gods schepsel is? Maar toch is er in hem geen goeds, dat is (zoals Mozes zegt in Gen. 6: 5): "*Al het gedichtsel der gedachten zijns harten te allen dage alleenlijk boos was*." Daarom zoals het vlees waarlijk een schepsel van God is, zo is het toch niet tot kuisheid, maar tot onkuisheid geneigd. Zoals het hart waarlijk Gods schepsel is, zo is het toch niet tot ootmoed, tot liefde jegens de naaste, maar tot hoogmoed en eigenliefde geneigd en handelt naar zulke neigingen, als het hem niet met geweld belet wordt. Zo ook het natuurlijk licht; hoewel het van nature zo helder is, dat het weet, dat er alleen maar goeds gedaan moet worden, zo is het toch zo verkeerd, dat het nooit echt doet, wat goed is, maar wat hem bevalt, dat noemt het goed en blijft daarbij, besluit stoutmoedig, dat zijn verkoren goeds gedaan moet worden, gaat voort en volgt steeds het kwade, alsof het het goede was.

Dat willen we ook met voorbeelden bewijzen. Het verstand weet wel, dat men vroom moet zijn en God behoort te dienen. Daarover weet het veel te praten en meent iedereen de baas te zijn. Welaan, dat is waar en wel gesproken, maar als het erop aankomt om aan te geven, hoe en waarin men vroom moet worden of God dienen, dan staat de wagen stil, dan is het stekeblind en begint met te zeggen: Men moet vasten, bidden, zingen en de werken van de wet doen en solt voortaan zo met de werken, dat het zo diep zinkt, dat het denkt, dat men God dient met kerken bouwen, klokken luiden, wierook branden, huilen, zingen, het dragen van monnikspijen, een geschoren kruin hebben (tonsuur), het branden van kaarsen en die talloze dwaze verrichtingen, waarvan op het ogenblik de hele wereld vervuld en meer dan vol is. in zo'n grote, blinde dwaling gaat het voort en behoudt toch steeds het heldere licht: Men moet vroom zijn en God dienen. Als nu het Licht der genade komt, Christus, Die leert ook: Men moet vroom zijn en God dienen, blust het natuurlijke licht niet uit, maar strijdt tegen de manier waarop en de mate waarin, die het verstand heeft geleerd om vroom te worden en God te dienen en spreekt: Vroom worden is niet de werken doen, maar in God tevoren zonder werken geloven en dan pas werken en zonder geloof is geen werk goed.

Dan begint de strijd, dan woedt het verstand tegen de genade en klaagt over het Licht der genade, beschuldigt het, dat het goede werken te doen verbiedt en het kan niet gedogen, dat zijn manier en mate van vroom worden verworpen wordt, gaat steeds daartegen te keer, zeggend dat men vroom moet zijn en God moet dienen en dus moet voor hem het Genadelicht dwaas zijn, ja dwaling en ketterij, moet vervolgd en verjaagd worden. Ziet, dat is de deugd van het natuurlijke licht, dat het alleen maar raast tegen het ware Licht en alleen maar weet te zeggen: vroom zijn, vroom zijn; schreeuwt steeds maar: goede werken, goede werken, wil en kan echter niet verdragen, dat men hen lere, wat vroom zijn en goede werken zijn, maar wat het verstand meent en voorgeeft, dat moet goed en waar zijn. Ziet, daar hebt u in 't kort de reden en de oorzaak van alle afgoderij, ketterij, van alle huichelarij, alle dwalingen waartegen alle profeten hun stem verheven hebben en gedood zijn en waar de gehele Schrift tegenin gaat. Het gaat allemaal om de halsstarrige, eigenzinnige verwaandheid en opvatting van het natuurlijke verstand, dat erop vertrouwt en pocht, dat het weet, dat men vroom moet zijn en God moet dienen. Daarover wil het geen meester meer horen of verdragen, meent, dat het nu genoeg weet, wil nu zelf ontdekken, waarin en hoe men vroom moet zijn en God moet dienen. Dat kan dan en moet de goddelijke waarheid ook niet van hem verdragen; want het is de grootste dwaling en tegen de eer van God; daar begint nu het getwist en het kruis.

Ziet, zo is het, naar ik meen, duidelijk, dat Johannes hier niet spreekt over het valse licht, ook niet over het heldere licht der natuur, dat terecht zegt, dat men vroom moet zijn; want dat is er al en Christus is niet gekomen om dat te brengen, maar de valse, eigenzinnige verwaandheid in te tomen en weg te nemen en het Licht van Zijn genade, het geloof, in zijn plaats te zetten. En dat geven ook de woorden op zichzelf aan, als Hij spreekt: "*Het Leven was het Licht der mensen*." Is het een Licht voor de mensen, dan moet het een ander licht zijn dan dat in de mens is. Aangezien de mens van nature al het natuurlijke licht in zich heeft en wie een mens verlicht, die verlicht het natuurlijke licht in de mens en brengt een ander licht over het licht, dat in de mens is. Hij zegt immers niet, dat het een Licht is voor de redeloze dieren, maar voor de mensen, die redelijke schepselen zijn; want er bestaat geen mens, die het natuurlijke licht van het verstand niet bezit, waardoor hij ook alleen mens heet en de naam van mens waardig is. Want als hij dit Licht opgevat wil hebben als het natuurlijke licht van het verstand, zou hij gezegd hebben: Het leven was een licht in de duisternis, zoals

Mozes in Gen. 1: 2 schrijft, dat er duisternis is geweest op de wateren; daarom moet dit licht opgevat worden als het Licht, dat in Christus op aarde aan de wereld geopenbaard is.

Bezien we nu de volgorde van de woorden: Hij zet eerst "*het Leven*", daarna "*het Licht*", zegt niet, dat het Licht het Leven der mensen is geweest, maar daarentegen: Het Leven was het Licht der mensen, omdat in Christus grond en waarheid is en niet zoals in de mensen slechts het afschijnsel. Want evenals Lukas van de uitwendige staat van Christus zegt in hoofdstuk 24 vers 19: "*Welke een Profeet was, krachtig in werken en woorden*", eveneens in Hand. 1: 1: "*van al hetgeen Jezus begonnen heeft beide te doen en te leren*", dat de werken gaan voor de leer, anders is het huichelarij waar woorden zonder werken zijn en zoals Hij in Johannes 5: 35 van Johannes de Doper zegt, dat hij brandt en licht - want lichten en niet tevoren branden is bedriegelijk - zo wordt ook hier eerst gezegd, dat in Christus al het Leven is geweest en daarna dat dit Leven een Licht der mensen is geweest, om te kennen te geven dat Christus een waar en onbedriegelijk Licht geweest is. Daaruit volgt nu, dat de mens geen ander licht bezit dan Christus, de Zoon van God, in Zijn aangenomen mensheid. En wie gelooft, dat Christus waarachtig God is en dat het Leven in Hem is, die wordt door dit Licht verlicht, ja ook levend. Het Licht bewaart hem, zodat hij blijft, waar Christus is; want zoals de Godheid een eeuwig Leven is, zo is dat Leven ook een eeuwig Licht en zoals dat Leven niet kan sterven, zo kan ook dat Licht niet uitgeblust worden, zo kan ook het geloof in zulk een Licht niet verdwijnen.
Hier kan men ook duidelijk zien, dat de evangelist het Leven aan Christus toeschrijft als het Eeuwige Woord en niet als mens, daar hij spreekt: "*In Hetzelve* (het Woord) *was het Leven*"; want hoewel Hij wel als mens gestorven is, is Hij toch altijd levend gebleven, want het Leven kon en kan niet sterven. Daarom is de dood ook in dit Leven gesmoord en overwonnen, zo totaal, dat ook de mensheid weer spoedig levend moest worden en dat Leven is het Licht der mensen; want wie zo'n Leven in Christus ziet en dat gelooft, die gaat ook door de dood heen en sterft nooit meer, zoals boven gezegd is; want het Licht van zo'n Leven behoedt hem voor het aangeraakt worden door de dood. Hoewel het lichaam moet sterven en vergaan, zo voelt toch de ziel die dood niet, omdat zij in dit Licht is en door het Licht in het Leven van Christus geheel is opgenomen. Wie echter dit niet gelooft, die blijft in de duisternis en de dood en ofschoon hij zijn lichaam zou behouden, zoals het in de jongste dag eeuwig zal blijven, zo smaakt en voelt toch de ziel de dood en sterft dus eeuwig. Ziet, hieruit zien wij, hoe schadelijk de dwaling is van Cerinthus en van allen, die leren dat Christus slechts een mens geweest is en niet in Hem geloven als waarachtig God; want de mensheid zou van geen nut zijn, als ze niet met de Godheid verenigd was, terwijl daarentegen God niet wil en kan gevonden worden dan door en in deze mensheid, die Hij bezit (zoals Jes. 11: 12 zegt) tot een zeker teken opgericht heeft en daarmee al Zijn kinderen uit de wereld tot Zich vergaderd heeft. Ziet daar, gelooft u nu, dat in Christus zo'n Leven is, dat ook in de dood niet is ondergegaan en de dood heeft overwonnen, zo verlicht dit Licht u goed en blijft ook in uw dood voor u Licht en Leven. Daaruit moet volgen, dat zo'n Leven en Licht geen schepsel zijn kan; want geen schepsel kan de dood noch in zichzelf, noch in een ander overwinnen.
Ziet, hoe deze verklaring van het Licht totaal niet gewrongen is en nuttig is voor de zaligheid en hoe ver die daarvan verwijderd zijn, die een natuurlijk licht van het verstand daarvan maken. Want daardoor wordt niemand beter, ja men wordt slechts ver van Christus afgebracht naar het schepsel en naar het verkeerde verstand; want wij moeten in Christus overgebracht worden en niet in de lichten staren, die uit Hem

komen, maar in Zijn Licht, waaruit de lichten komen, wij moeten niet de stromen uit de fontein volgen en van de fontein afgaan, maar naar de fontein alleen streven. Volgt: *En het Licht schijnt in de duisternis en de duisternis heeft Hetzelve niet begrepen*.
Over deze woorden hebben ze ook diepzinnige bespiegelingen gehouden en zo opgevat, dat het verstand een natuurlijk licht heeft, zoals tevoren is gezegd en dat wordt door God ontstoken en het erkent, begrijpt noch gevoelt toch niet Hem of het Licht, door Wie of waardoor het ontstoken is. Daarom bevindt het zich in duisternis en ziet het Licht niet, waarvan het toch al haar licht en gezicht heeft. O, dat deze verklaring uit mijn hart uitgeroeid was, hoe diep is ze bij mij ingeworteld: Niet dat zij vals of verkeerd zou zijn, maar zij is op deze plaats van het Evangelie helemaal niet passend en de heilzame, troostrijke woorden kan ik daardoor niet in de juiste zin eenvoudig en zuiver opvatten. Waarom spreekt men toch alleen van het verstand op die manier, dat het door het goddelijk Licht ontstoken is? Waarom spreekt men ook niet zo van het natuurlijke leven? Het natuurlijke leven is toch evenzeer door het goddelijke Leven levend gemaakt, als het licht van het verstand door het goddelijke Licht verlicht is. Zo zouden ze ook met recht moeten zeggen: Het leven maakt de doden levend en de doden begrijpen het niet, zoals zij zeggen: Het licht verlicht het duistere verstand en het verstand begrijpt het niet. Zo zou ik ook kunnen zeggen: De eeuwige wil maakt onze wil tot onwil en de onwil begrijpt hem niet. En zo voortaan van alle andere natuurlijke gaven en vermogens; hoe komt het dat alleen over het verstand en zijn licht zo gespeculeerd wordt? De aanhangers van Plato hebben de heilige Augustinus het eerst tot deze opvatting over deze tekst met hun nutteloos en onverstandig geklets gebracht, hoewel met zo'n schone schijn, dat ze daarom de naam van goddelijke filosofen ontvangen hebben; daarna heeft Augustinus ons allen met hem zelf daartoe overgehaald.
Hoe kan hun geklets meer zeggen dan dat het verstand door God verlicht wordt, Die een onbegrijpelijk Licht is. Dus wordt ook het Leven gegeven door God, Die een onbegrijpelijk Leven is en al onze kracht wordt krachtig door God, Die een onbegrijpelijke kracht is. En zo dicht Hij staat bij het verstand met Zijn onbegrijpelijk licht, zo dicht staat Hij bij het Leven met Zijn onbegrijpelijk Leven en bij de kracht met Zijn onbegrijpelijke kracht, zoals Paulus zegt in Hand. 17: 28: "*Want in Hem leven wij en bewegen ons en zijn wij*", en Jer. 23: 23: "*Ben Ik een God van nabij, spreekt de heere en niet een God van verre? Zou zich iemand in verborgen plaatsen kunnen verbergen, dat Ik hem niet zou zien? spreekt de Heere; vervul Ik niet de hemel en de aarde? spreekt de Heere*." Zo hebben wij in de Brieven gehoord, dat Hij alle dingen draagt door het Woord van Zijn kracht, daarom is Hij niet alleen bij het licht van het verstand en verlicht dat, maar bij alle schepselen en stroomt, giet en verlicht en werkt daarin en vervult alle dingen. Daarom is het niet aan te nemen, dat de heilige Johannes over deze dingen hier spreekt, hij spreekt slechts de mensen aan en leert hen, wat voor een Licht zij in Christus buiten de natuur en boven de natuur hebben.

Ook zijn het dwaze en onverstandige woorden, als zij al van het natuurlijke licht zeggen, dat de duisternis het licht niet begrijpt. Wat is dat anders dan dat gezegd wordt: het verstand wordt verlicht en ontstoken door het goddelijke Licht en blijft toch duister en ontvangt geen licht? Waar komt dan zijn natuurlijk licht vandaan? Er kan immers geen duisternis zijn, als het licht ontstoken wordt, hoewel er duisternis heerst wegens het ontbreken van het Licht der genade. Maar over het Licht der genade spreken ze niet; daarom moeten ze ook niet over de duisternis spreken. Daarom is het strijdig met elkaar, dat een licht de duisternis zou verlichten en de duisternis het niet zou begrijpen of duister blijven, zoals het ook met elkaar strijdt, dat het leven aan de

dood gegeven zou worden en de dood zou het leven niet begrijpen noch gewaar worden en dood blijven. Zou men willen zeggen, dat men Die niet begrijpt, Die het Licht en het Leven geeft, dan hoor ik goed. Welke engel begrijpt Hem? Welke heilige begrijpt Hem, Die hem genade schenkt. Hij blijft wel verborgen en onbegrepen. Maar dat betekent niet, zoals hier de evangelist zegt, dat het Licht niet begrepen wordt door de duisternis, maar, zoals de woorden luiden, is dit de betekenis: *Het Licht schijnt in de duisternis*, maar de duisternis blijft donker en wordt er niet door verlicht, laat het schijnen en ziet toch niet, zoals de zon schijnt voor de blinden en zij worden het niet gewaar. Ziet, wat een woorden moet ik al niet gebruiken, om deze vreemde betekenis weg te nemen.

Daarom laat ons blijven bij de eenvoudige betekenis, die de woorden, zonder gewrongen te zijn, opleveren: Allen, die verlicht worden met natuurlijk verstand, die begrijpen het licht en worden verlicht, ieder naar zijn maat. Maar dit Licht der genade, dat de mensen boven het natuurlijk licht gegeven is, schijnt in de duisternis, dat is: onder de blinde mensen van de wereld, die geen genade bezitten, maar zij nemen het niet aan, ja zij vervolgen het zelfs. In die zin spreekt Hij in Johannes 3: 19: "*En dit is het oordeel, dat het Licht in de wereld gekomen is en de mensen hebben de duisternis liever gehad dan het Licht*." Ziet, zo'n Licht was Christus, voor Hij door Johannes de Doper verkondigd werd, onder de mensen op aarde maar niemand sloeg acht op Hem. Hij was immers het Leven en het Licht der mensen. Hij leefde en verspreidde ook licht, maar er was enkel duisternis en deze duisternis bemerkte Hem niet. Het was niets dan wereld, verblind en verduisterd volk. Zouden ze Hem gekend hebben, wie Hij was, zij zouden Hem Zijn eer gegeven hebben, zoals Paulus zegt in 1 Kor. 2: 8: "*Want indien zij ze gekend hadden, zo zouden zij den Heere der heerlijkheid niet gekruist hebben*." Zo is ook Christus voor Zijn geboorte van het begin tot het einde steeds Leven en Licht geweest en verlicht altijd alle schepselen in de Heilige Schrift door Zijn heilige mensen, profeten en predikers met woorden en werken, heeft nog nooit opgehouden te verlichten, maar het is allemaal duisternis, waarheen Hij schijnt en de duisternis begrijpt Hem niet. Misschien heeft de heilige Johannes met deze woorden wel gedoeld op Cerinthus, dat hij de duidelijke Schrift en Waarheid zag, die hem verlichtte; toch begreep zijn grote duisternis ze niet. Zo gaat het altijd, ook nu. Ook al toont men de blinde leraars de Schrift, zodat ze het tasten kunnen, toch begrijpen ze het niet en het blijft waar, dat het licht schijnt in de duisternis en de duisternis begrijpt het niet.

En het is duidelijk te zien, dat de evangelist hier spreekt: "*Het Licht schijnt*" (phainei) dat is: Het is duidelijk of zichtbaar voor ogen in de duisternis, maar wie er niet meer van heeft, die blijft in de duisternis. Zoals de zon voor de blinde schijnt, die daarom niet des temeer ziet, zo is ook de aard van dit licht. Het schijnt in de duisternis, maar de duisternis wordt er niet lichter van. Maar in de gelóvigen schijnt het niet alleen, maar het verlicht hen en maakt hen ziende en leeft in hen, zodat het wel het en mag: "*Het Leven is het Licht der mensen*." Wederom: Het licht zonder leven is een schijnsel der duisternis; daarom helpt geen schijnen bij de ongelovigen, hoe helder men hen de Waarheid toont en voorhoudt, ze blijven toch in de duisternis. Daarom willen we nu al deze voorgaande woorden van de evangelist opvatten als algemene eigenschappen en titels van Christus, dat hij daarmee als in een voorrede en inleiding van zijn Evangelie de gemeente wil te kennen geven, wat van Christus in het gehele Evangelie geschreven moet worden, namelijk, dat Hij waarachtig God en Mens is, Die alle dingen geschapen heeft en de mensen tot Licht en Leven gegeven is, hoewel weinigen Hem ontvangen van allen, aan wie Hij geopenbaard wordt; want dat en niet meer bevat het Evangelie. En de heilige Paulus maakt ook in Rom. 1:1 enz. zo'n voorrede

en inleiding voor zijn brieven. Nu volgt het echte begin van het Evangelie:

Er was een mens van God gezonden, wiens naam was Johannes.
Zo beginnen ook Marcus en Lukas hun Evangelie van Johannes de Doper en daar moet ook mee begonnen worden, zoals Christus Zelf zegt in Matth. 11: 12: "*En van de dagen van Johannes de Doper tot nu toe wordt het koninkrijk der hemelen geweld aangedaan*." En in Hand. 1: 22 spreekt de heilige Petrus, dat Christus begonnen is met de doop van Johannes, waardoor Hij ook tot Leraar aangesteld en geroepen is, zoals dat Johannes de Doper bewijst, toen hij sprak in Johannes 1: 32. En Johannes getuigde, zeggende: "*Ik heb de Geest zien nederdalen uit de hemel gelijk een duif*" en Matth. 3: 17: "*En ziet, een stem uit de hemelen, zeggende: Deze is Mijn Zoon, Mijn Geliefde, in Denwelke Ik Mijn welbehagen heb*." Daar is Christus doctor gemaakt, daar begon Hij ook en daar begon het Evangelie pas door Christus Zelf verkondigd te worden; want niemand zou beginnen het verheven, zalige, troostrijke Woord te verkondigen dan Christus Zelf. En om Diens wil moest Johannes eerst komen en het volk op zo'n prediking voorbereiden, opdat zij het Licht en het Leven zouden ontvangen. Want zoals wij gehoord hebben: Hoewel Christus overal een Licht is, dat in de duisternis schijnt en niet begrepen wordt, zo is Hij toch onder de Joden in Zijn mensheid bijzonder en lichamelijk door Zijn mensheid tegenwoordig geweest, verschenen en niet gekend. Daarom is ook alleen onder de Joden Zijn voorloper Johannes gekomen en heeft van Hem gepredikt, opdat Hij bekend en aangenomen zou worden. Daarom sluit deze tekst voortreffelijk aan bij de voorafgaande, dat, nadat Christus, het schijnende Licht, niet opgemerkt is, Johannes daaraan vooraf kwam, de mensen de ogen opende en het aanwezige schijnende Licht toonde, dat later door Zichzelf zonder het aanwijzen van Johannes aangenomen, gehoord en gekend werd.
Nu zijn we, naar ik meen, door het moeilijkste en belangrijkste stuk van dit Evangelie heen; want wat verder gezegd wordt is niet moeilijk en precies hetzelfde wat ook de andere evangelisten over Johannes en Christus zeggen, hoewel, zoals ik gezegd heb, ook dit gedeelte op zichzelf genomen niet moeilijk is. Men heeft het opzettelijk moeilijk gemaakt door de natuurlijke en menselijke uitlegging. Het moet wel moeilijk worden als men een woord een andere betekenis geeft dan het bezit. Wie zou niet aan wonderlijke dingen denken als hij wilde weten, wat een mens is, als hij zou horen dat een mens iets anders is, dan iedereen gelooft? Zo is het ook gegaan met de eenvoudige, duidelijke woorden van de evangelist. Maar hij gaat zijn eigen weg, doordat hij het getuigenis van Johannes de Doper steeds laat slaan op de godheid van Christus terwille van Cerinthus, wat de andere evangelisten niet doen. Die laten ze slechts slaan op Christus, zonder Zijn godheid uitdrukkelijk te vermelden. Maar hier spreekt hij, dat Johannes gekomen is om van het Licht te getuigen en Christus te verkondigen als het Leven, Licht en God, zoals we zullen zien.
Wat nu in de preken over Advent over Johannes de Doper is gezegd, moet ook hier bedacht worden, dat, zoals hij voor Christus gekomen is en het volk op Hem gewezen heeft, zo behoort ook de prediking van het Evangelie slechts Christus te verkondigen en op Hem te wijzen; want alleen daartoe is het door God verordineerd, zoals Johannes door God gezonden is. Zo hebben we gehoord, dat Johannes een stem in de woestijn is, die met zijn ambt de mondelinge verkondiging van het Evangelie uitbeeldt. Zoals nu de duisternis uit zichzelf dit Licht niet begrijpen kon, hoewel het aanwezig was, zo moest Johannes haar openbaren en tonen, zo kan ook nog geen natuurlijk verstand het van uit zichzelf begrijpen, hoewel het overal tegenwoordig is ; de mondelinge prediking van het Evangelie moet het openbaren en tonen. Nu zien we, dat door het Evangelie dat Licht niet van verre aangebracht is en dat we er ook niet

een grote afstand voor behoeven af te leggen, maar dat het zeer dicht bij ons is en ook in ons hart schijnt. Het behoeft alleen maar getoond en gepredikt te worden en wie het hoort prediken en gelooft, die vindt het in zijn hart; want liet geloof kan zich alleen maar in het hart bevinden; zo kan dit Licht dan alleen maar in het geloof zich bevinden. Daarom zeg ik: Het is vlakbij en in ons, maar het wordt niet door onszelf begrepen, het moet gepredikt en geloofd worden. Dat bedoelt ook de heilige Paulus in Rom. 10 vers 6 en volgende, daar hij uit Deut. 30 vers 12 en volgende zegt: "*Maar de rechtvaardigheid die uit het geloof is, spreekt aldus: Zeg niet in uw hart, wie zal in de hemel opklimmen? Hetzelve is Christus van boven afbrengen. Of, wie zal in de afgrond nederdalen? Hetzelve is Christus uit de doden opbrengen. Maar wat zegt ze? Nabij u is het Woord, in uw mond en in uw hart. Dit is het Woord des geloofs het welk wij prediken*." Ziet, dat wil zeggen, dat het Licht schijnt in de duisternis en niet begrepen wordt, totdat Johannes en het Evangelie komen en hetzelve openbaren. Zo wordt de mens daardoor verlicht en begrijpt het, zonder verandering van tijd, plaats, persoon en leeftijd, maar alleen van het hart.

Verder, zoals Johannes niet uit zichzelf kwam, maar door God gezonden werd, zo kan het Evangelie of geen prediking van dit Licht uit zichzelf of uit het menselijk verstand komen, maar God moet het zenden. Daarom verwerpt hier de evangelist alle menselijke leer, want wat de mensen leren, dat toont Christus, dit Licht nooit, ja verhindert het slechts. Wat echter Christus toont, dat is ongetwijfeld door God gezonden en niet door mensen uitgevonden. Daarom noemt hier de evangelist de naam en zegt: Zijn naam is Johannes. Johannes echter betekent genade of gunst, om aan te geven, dat zo'n prediking en boodschap niet wegens enige verdienste van ons, maar uit louter genade en gunst van God uitgezonden wordt, het brengt ook alleen maar genade en gunst van God. Dat zegt ook de heilige Paulus in Rom. 10 vers 15: "*En hoe zullen zij prediken, indien zij niet gezonden worden?*" En uit dit alles zien wij, dat de evangelist zo over Christus spreekt, dat men Zijn godheid moet zien. Want als Hij het Licht is, dat overal aanwezig is en in de duisternis schijnt, zodat er verder niets nodig is, dan dat het door het Woord geopenbaard wordt en door het geloof in het hart wordt aangenomen, zo moet het ongetwijfeld God zijn; want geen schepsel kan zo sterk op alle plaatsen en in alle harten schijnen. Daarentegen is het zo God, dat het toch ook Mens is en gepredikt wordt in en door dezelfde mens. Er volgt:

Deze kwam tot een getuigenis om van het Licht te getuigen, opdat zij allen door hem geloven zouden.

Ziet, het is nu duidelijk uit datgene, wat nu gezegd is, hoe het Evangelie slechts dit Licht verkondigt, de mens Christus en maakt, dat de duisternis het begrijpen kan, maar niet door verstand of gevoel, maar door het geloof; want hij zegt namelijk, dat iedereen door hem zou geloven. Eveneens: Hij is gekomen om te getuigen en moest getuigenis geven. Nu is de aard van het getuigenis, dat het spreekt van dingen, die men niet ziet, weet noch voelt, maar de getuige die getuigt, geloven moet. Zo vereist het Evangelie ook geen verstandig besluit en toestemming, maar een geloof, dat boven het verstand uitgaat, anders kan dit Licht niet begrepen worden. Zo is hiervoor voldoende gezegd, hoe het verstand met zijn licht tegen dit Licht strijdt en woedt, laat staan, dat het het begrijpen en toestemmen zal; want het is een vaststaande waarheid: De duisternis begrijpt dit Licht niet. Daarom moet het verstand met zijn licht gevangen en verduisterd worden, zoals er in Jes. 60 vers 19 staat: "*Ik zal uw zon* (dat is: uw verstand) *met een wolk bedekken*", (Statenvertaling: *De zon zal u niet meer wezen tot een licht des daags*) dat wil zeggen: met het Evangelie of het Woord van God of het getuigenis van Johannes, dat geloof vraagt en het verstand beschaamt.

Eveneens: "*De zon zal u niet meer wezen tot een licht des daags en tot een glans zal u de maan niet lichten; maar de Heere zal u wezen tot een eeuwig Licht*." Want daarom getuigt het Woord van dit Licht, opdat het verstand zichzelf zal opgeven en het getuigenis zal volgen. Zo wordt door dit geloof het Licht begrepen en wordt haar duisternis verlicht; want als ze van zichzelf het Licht kon begrijpen of toestemmen, zou Johannes en zijn getuigenis overbodig zijn. Zo is het Evangelie er alleen op uit, om een getuigenis te zijn terwille van het eigenzinnige, blinde, halsstarrige verstand, het te bestrijden en het van zijn eigen licht en eigenwaan te leiden tot het geloof, waardoor dit levende en eeuwige Licht ontvangen wordt.

Hij was het Licht niet, maar was gezonden, opdat hij van het Licht getuigen zou.
Mijn waarde, waarom zegt hij dat en herhaalt nog eens de woorden, dat Johannes slechts een getuige van dit Licht is geweest? O het is een noodzakelijke herhaling. Ten eerste, om te bewijzen, dat dit Licht geen mens, maar God Zelf is; want, zoals ik gezegd heb, de evangelist wilde graag in alle woorden de godheid van Christus aantonen. Is Johannes, de grote heilige, niet het Licht, maar slechts een getuige daarvan, zo moet dit Licht veel meer zijn dan alles, wat maar heilig is, het zij engel of mens. Want als heiligheid zo'n licht zou verspreiden, dan zouden ze uit Johannes er ook een gemaakt hebben. Nu echter gaat het de heiligheid te boven, daarom moet het ook boven de engelen verheven zijn, de engelen, die ook niet boven de heiligheid uitgaan. Ten tweede, om de goddeloze verkondigers van een menselijke leer te bestrijden, die niet van Christus, het Licht getuigen, maar van zichzelf. Want dit is ontegenzeggelijk waar: Allen, die een menselijke leer prediken, die maken een mens tot een licht en leiden de mensen van dit licht af naar zichzelf toe en zetten zich in de plaats van dit ware Licht, zoals de paus met zijn aanhang doet. Daarom is hij ook de antichrist, dat is een tegenchristus, die tegen dit ware Licht is. Het Evangelie verdraagt geen andere leer naast zich, het wil slechts getuige van Christus zijn en de mensen naar dit Licht Christus leiden. Daarom o Heere God, de woorden: "*Hij was het Licht niet*" mochten wel met hoofdletters geschreven worden en ijverig ingeprent worden tegen die lieden, die nu bestaan en de mensen een leer en voorschriften geven, die zij zelf verzonnen hebben, onder het voorwendsel hen te verlichten en leiden hen met zich in de afgrond van de hel; want ze leren immers het geloof niet en kunnen dat niet leren, wat niemand dan de gezondene van God, Johannes in het heilig Evangelie leert. Ach, daarvan zou nog veel te zeggen zijn.
Kortom, wie u niet het Evangelie predikt, verwerp die maar vrijmoedig en luister niet naar hem. Die echter predikt het Evangelie, die u leert in Christus te geloven en op het eeuwige Licht te vertrouwen en op geen enkel van uw werken te bouwen. Daarom alles, wat buiten het Evangelie tegen u gezegd wordt, hoedt u daarvoor, vertrouw daar niet op en houdt het maar niet voor een licht, dat uw ziel verlicht en waardoor uw ziel beter wordt, maar houdt het als andere uiterlijke dingen als eten en drinken voor de behoeften van het lichaam, die u gebruiken moogt, als u wilt of ten dienste van anderen, maar niet voor uw zaligheid; want daartoe kan u niets nuttig of nodig zijn dan dit licht. O wat een gruwelijke leringen van mensen zijn het, die nu heersen en dit Licht zo geheel verdreven hebben. Ze willen allen het Licht zelf zijn en niet getuigen van het Licht, zij leren zichzelf en hun eigen verzinsels, zwijgen over dit Licht of leren het zo, dat zij zichzelf daarnaast ook leren, dat is nog erger dan verzwijgen; want daaruit ontstaan Samaritanen, die half God en half de afgoden dienen, 2 Kon. 17: 41.

Dit was het waarachtige Licht, Hetwelk verlicht een iegelijk mens komende in de wereld.

Noch Johannes noch enige heilige is het Licht; het is echter een waarachtig Licht, waarvan Johannes en alle evangelische predikers getuigen. Van dit Licht nu is voor deze maal reeds genoeg gezegd, wat het is, hoe het door het geloof gekend wordt en hoe het ons eeuwig behoudt in leven en in sterven, zodat ons nooit enige duisternis schade kan toebrengen. Dat is echter wonderlijk, dat hij zegt, dat het alle mensen, die in deze wereld komen verlicht. Zou dat gezegd zijn van het natuurlijke licht, dan is dat in strijd met het feit, dat hij zegt, dat het het ware licht is. Zo heeft hij hiervoor gezegd: De duisternis begrijpt het niet, welke woorden van toepassing zijn op het Licht der genade. Daarenboven volgt hierop: "*Hij is gekomen in de wereld en de wereld heeft Hem niet gekend en de Zijnen hebben Hem niet aangenomen*." Wie echter door het ware Licht verlicht wordt, die wordt verlicht door het Licht van de genade en kent Hem. Aan de andere kant lijkt het alsof er niet over het Licht der genade gesproken wordt, omdat hij zegt, dat het alle mensen, die in de wereld komen verlicht. Dat is immers zeer duidelijk gezegd van alle mensen, die geboren worden. De heilige Augustinus zegt, dat men het zo moet opvatten, dat geen mens verlicht wordt dan door dit Licht, zoals men gewoon is te zeggen van een leraar in een stad, waar geen leraar meer is: Deze leraar leert ze allen in de stad, dat wil zeggen: Er is geen leraar in deze stad dan die alleen. Hij heeft alleen alle leerlingen. Daarmee wordt niet gezegd, dat hij alle mensen in de stad onderwijst, maar dat er slechts één leraar is en niemand van een andere leraar onderwijs ontvangt.

Zo wil hier de evangelist ook zeggen, dat Johannes niet het Licht is, noch een mens, noch een schepsel, maar dat er slechts een enkel Licht is, dat iedereen verlicht en dat er geen mens op aarde komt, die door iemand anders verlicht kan worden. En deze verklaring weet ik niet te verwerpen; want zo spreekt ook Paulus in Rom. 5 vers 18: "*Zo dan, gelijk door één misdaad de schuld gekomen is over alle mensen tot verdoemenis, alzo ook door één rechtvaardigheid komt de genade over alle mensen tot rechtvaardigmaking des levens*", daar toch niet alle mensen door Christus gerechtvaardigd worden, maar toch is Hij alleen de Mens, door Wie alle rechtvaardiging komt. Zo ook hier: ofschoon niet alle mensen verlicht worden, zo is dit toch het Licht, waardoor alleen alle verlichting komt. En deze wijze van spreken heeft de evangelist vrijmoedig gebruikt, en zich niet ontzien, ofschoon enkele mensen zich daaraan zouden stoten, om "*alle mensen*" te zeggen; en heeft geoordeeld, dat hij zo'n steen des aanstoots daarmee zou wegnemen, dat hij tevoren en later de verklaring geeft en zegt: "*De duisternis heeft het niet begrepen en de wereld heeft Hem niet gekend en de Zijnen hebben Hem niet aangenomen*." Zulke woorden zijn immers krachtig genoeg om te beletten dat iemand zou kunnen zeggen, dat hij gewild heeft, dat alle mensen verlicht worden, maar bedoelen te zeggen, dat Hij alleen het Licht is, dat iedereen verlicht en dat zonder klem niemand verlicht wordt.

Zou het echter van het natuurlijk licht van het verstand gezegd zijn, dan zou er veel te weinig genoemd zijn, daar het niet alleen alle mensen verlicht, die in de wereld komen, maar ook die uit de wereld gaan en de duivels; want in de doden, duivels en verdoemden blijft het zelfde licht van het verstand, ja, het wordt nog helderder, opdat ze te meer daardoor gepijnigd worden. Nu Hij echter slechts de mensen noemt, die in de wereld komen, geeft hij aan, dat hij spreekt over dit Licht van het geloof, dat slechts in dit leven schijnt en helpt; want na de dood wordt niemand daardoor verlicht. Het moet hier in het geloof gebeuren door de Mens Christus, echter uit Zijn godheid. Na dit leven zullen wij niet door de mensheid en in het geloof, maar de godheid rechtstreeks zien zoals ze is. De evangelist rangschikt zijn woorden zo, dat hij immers de Mens Christus niet verwerpt en toch Zijn godheid verkondigt. Daarom moest hij alle mensen noemen, omdat hij slechts een Licht over allen predikte en ons

waarschuwde, dat wij niet mensenlicht of andere lichten in dit leven zouden aannemen. De ene mens moet hier de andere niet verlichten, maar dit Licht alleen moet hen allen verlichten en de predikers moeten slechts voorlopers en getuigen zijn van dit Licht bij de mensen, opdat ze allen in het Licht geloven.

Ziet daarom, toen hij gezegd had: "*Het verlicht alle mensen*", zag hij, dat dat teveel gezegd was en voegde er aan toe: "*die in de wereld komen*", om te kennen te geven, dat Christus een Licht in deze wereld is. Want in de andere wereld zal het licht ophouden en in eeuwige klaarheid veranderd worden. Zoals ook de heilige Paulus in 1 Kor. 15 vers 24 zegt, dat Christus het rijk alsdan aan de Vader zal overgeven, maar nu regeert Hij door Zijn mensheid. Nu, zoals Hij het rijk zal overgeven, zo zal Hij ook het Licht overgeven. Niet dat er tweeërlei licht is of dat wij iets anders zullen zien dan thans, maar dat wij precies het zelfde licht, precies dezelfde God, Die we nu in het geloof zien, zullen zien op een andere manier. Nu zien we Hem verborgen in het geloof, dan zullen we Hem zien onverborgen. Net alsof ik een gouden beeld zie door een stuk beschilderd glas of door iets anders bedekt en daarna onbedekt. Zo zegt de heilige Paulus in 1 Kor. 13 vers 12: "*Want wij zien nu door een spiegel in een duistere rede, maar alsdan zullen wij zien aangezicht tot aangezicht*." Ziet daar, over wat voor een Licht de evangelist spreekt. Dat Christus het Licht der mensen is door Zijn mensheid, dat is in het geloof, waardoor Zijn godheid licht als door een spiegel of gekleurd glas of zoals de zon door een lichte wolk schijnt, opdat immers het Licht aan de godheid wordt toegeschreven, niet aan de mensheid, echter zonder het verachten van de mensheid, die de wolk en het voorhangsel van dit Licht is. Dat is immers duidelijk genoeg gesproken en wie het geloof bezit, verstaat dit alles wel, dat het zo gesteld is met het Licht. Wie echter niet gelooft, die verstaat het niet, dat maakt ook niets uit, hij moet het niet verstaan en het was beter, dat deze niets van de Bijbel wist of daarin studeerde; want hij verleidt zichzelf en iedereen met zijn dwaallicht, omdat hij meent, dat het het licht van de Schrift is, dat toch niet begrepen kan worden zonder het ware geloof. Want dit Licht schijnt in de duisternis, wordt echter door haar niet begrepen.
Deze woorden zouden ook kunnen betekenen, dat de evangelist zeggen wilde, dat het Evangelie en het geloof in de hele wereld is gepredikt en dat dit Licht voor alle mensen van deze wereld is opgegaan, zoals de zon over alle mensen opgaat, zoals Paulus zegt in Kol. 1 vers 23: "*Hetwelk gepredikt is onder al de creatuur die onder de hemel is*", en Hij Zelf in Mark. 16 vers 15 sprak: "*Gaat heen in de gehele wereld, predikt het Evangelie aan alle creaturen*", zoals ook Psalm 19 vers 7 van Hem zegt: "*Haar uitgang is van het einde des hemels, en haar omloop tot aan de einden deszelven; en niets is verborgen voor haar hitte*." Hoe dat opgevat moet worden, is vroeger gezegd in de verhandeling van de brieven op Kerstdag. Zo zou dit een gemakkelijk te begrijpen en eenvoudige betekenis zijn, dat dit Licht alle mensen verlicht, die in de wereld komen, opdat niet de Joden of iemand anders het zou wagen, op één of andere plaats zelf een eigen licht te laten schijnen. En deze verklaring past zeer goed bij de vorige tekst. Want voordat Johannes en het Evangelie van dit Licht getuigen, schijnt het in de duisternis en wordt niet begrepen. Maar nadat het verkondigd en openlijk daarvan getuigd wordt, zo schijnt het, zover de wereld is, over alle mensen, hoewel niet allen het aannemen, zoals volgt:

Hij was in de wereld en de wereld is door Hem gemaakt; en de wereld heeft Hem niet gekend.
Dat is allemaal van Christus in Zijn menselijke natuur gezegd en in het bijzonder na Zijn doop. Toen Hij begon te schijnen volgens het getuigenis van Johannes, toen was

Hij immers midden in de wereld, maar welke plaats van de wereld wist dat ? Wie nam Hem aan? Hij werd zelfs niet aangenomen door hen, hij wie Hij persoonlijk tegenwoordig was, zoals volgt:

Hij is gekomen tot het Zijne en de Zijnen hebben Hem niet aangenomen.
Dat is ook gezegd van het komen door Zijn prediken en niet van Zijn geboorte. Want Zijn komen betekent Zijn prediken en schijnen, zoals de Doper in Matth. 3 vers 11, in Luk. 3 vers 16, in Mark. 1 vers 7, en in Johannes 1 vers 27 zegt: "*Dezelve is het, Die na mij komt, Welke vóór mij geworden is, Wie ik niet waardig ben dat ik Zijn schoenriem zou ontbinden*." En met betrekking tot Zijn komen heet ook de heilige Johannes zijn voorloper, zoals Gabriël in Luk. 1 vers 17 zegt tegen Zacharias, zijn vader: "*En hij zal voor Hem heengaan in de geest en kracht van Elia, om te bekeren de harten der vaderen tot de kinderen en de ongehoorzamen tot de voorzichtigheid der rechtvaardigen, om de Heere te bereiden een toegerust volk*." Want zoals tevoren gezegd is, de evangeliën beginnen met Christus; na Zijn doop begon Hij te zijn het Licht en te doen, waartoe Hij gekomen was. Zo spreekt hij nu: Hij is tot Zijn eigen volk midden in de wereld gekomen en zij hebben Hem niet aangenomen. Als dat niet gezegd zou zijn van het komen door Zijn prediken en schijnen, dan zou Hij hen niet bestraft hebben, dat ze Hem niet aangenomen hebben. Wie zou kunnen weten, dat Hij het was, als Hij niet geopenbaard was. Daarom is het hun schuld, dat zij Hem niet aannamen, hoewel Hij kwam en door Johannes en Zich Zelf geopenbaard werd. Daarom zegt ook Johannes in Johannes 1 vers 31:"*Maar opdat Hij aan Israel zou geopenbaard worden, daarom ben ik gekomen dopende met het water*." En Hijzelf zegt in Johannes 5 vers 43: "*Ik ben gekomen in de Naam Mijns Vaders en u neemt Mij niet aan; zo een ander komt in zijn eigen naam, die zult u aannemen*." Dat is ook duidelijk van de komst om te prediken en van de openbaring gezegd.
Hij noemt de Joden Zijn eigen volk, omdat ze uit de gehele wereld tot Zijn volk verkoren waren en Hij hun beloofd was aan Abraham, Izaak, Jacob en David. Want aan ons heidenen is niets beloofd met betrekking tot Christus, daarom worden wij vreemden en niet Zijn eigendom genoemd, maar zijn nu uit louter genade aangenomen en ook Zijn volk geworden, hoewel wij helaas ook Hem nog dagelijks laten komen door Zijn Evangelie en Hem verachten. Daarom moeten wij ook toelaten, dat een ander in Zijn plaats komt, de paus en hij wordt door ons aangenomen, zodat wij de boze vijand moeten dienen, omdat wij onze God niet willen dienen.
Maar men moet hier niet vergeten, dat de evangelist de godheid van Christus tweemaal aantoont. Ten eerste, als hij zegt: "*De wereld is door Hem gemaakt*." Ten tweede, als hij zegt: "*Hij is gekomen tot de Zijnen*." Want een eigen volk te hebben, komt een ware God toe. Het Joodse volk was immers Gods eigen volk, zoals de Schrift vele malen zegt. Als zij dan het eigen volk van Christus zijn, moet Hij ongetwijfeld de God zijn aan Wie de Schrift het volk als eigendom toeschrijft. Wat het echter voor een smaad en schande is, dat de wereld zijn Schepper niet kent, het Joodse volk zijn God niet aanneemt, laat de evangelist over aan een ieders oordeel. Hoe zou men de wereld erger kunnen treffen, dan niet te zeggen dat zij haar Schepper niet kent? Welke boze ondeugd en kwade naam volgt uit dit ene stuk? Wat kan er voor goeds zijn, waar alleen maar onwetendheid, duisternis, blindheid is? Wat voor kwaad moet daar niet zijn, waar geen kennis van God is? O wee, wat een gruwelijk, verschrikkelijk ding is de wereld. Wie haar kende en dit stuk goed zou bedenken, die zou liever in de hel zijn. Hij zou niet vrolijk in dit leven kunnen zijn, dat zo'n slechte naam heeft.

Maar zovelen Hem aangenomen hebben, die heeft Hij macht gegeven kinderen Gods te worden, namelijk die in Zijn Naam geloven.
Nu zien we immers, wat dat voor een Licht is, waarover hij tot nu toe gesproken heeft. Het is immers Christus, het troostvolle Licht der genade en niet het natuurlijke licht of het verstand. Want Johannes is een evangelist en geen volgeling van Plato. Allen, die het natuurlijke licht of het verstand ontvangen, die nemen Hem immers aan volgens hetzelfde licht, hoe zouden ze het anders ontvangen? Zoals zij het natuurlijke leven van het goddelijke Leven ontvangen. Maar toch geeft dat licht en dat leven hen geen macht om kinderen Gods te worden. Ja, zij blijven dit Licht vijandig gezind, kennen het niet en nemen het niet aan. Daarom moet er niets over het natuurlijke licht in dit Evangelie gesproken worden, maar alles alleen van Christus met de bedoeling dat Hij als waarachtig God erkend zou worden. Nu is van nu af het Evangelie wel bekend. Want het zegt van het geloof in de naam van Christus, dat dat kinderen Gods zal maken. Dat zijn voortreffelijke woorden en strijden sterk tegen de werkmeesters en wetsleraars. Goede werken maken nooit de persoon anders. Daarom, hoewel de werkheiligen hun werken veranderen en verbeteren, zo blijven ze toch in hun persoon als tevoren en hun werken worden slechts dekmantels en huichelarij. Maar het geloof verandert de persoon en maakt van een vijand een kind, zo verborgen, dat ook de uiterlijke werken, staat en wandel blijven, als ze niet van nature boze werken zijn, zoals vaak gezegd is. Daarom brengt het geloof de gehele erfenis en het voornaamste goed van gerechtigheid en zaligheid met zich mee, zodat men geen daarvan door de werken behoeft te zoeken, zoals de valse werkleraars ons dwaas voorschrijven. Want een kind van God heeft ook de erfenis van God al tevoren uit dit kindschap. Indien dan het geloof zo'n kindschap geeft, is het immers duidelijk, dat de goede werken vrijwillig en zonder enige verwachting van beloning, alleen tot Gods eer, moeten geschieden, als van zulken die de zaligheid en de erfenis van God door het geloof reeds bezitten, zoals tevoren in de 1e preek over de tweede Brief voldoende is gezegd.

Welke niet uit den bloede noch uit de wil des vleses noch uit de wil des mans, maar uit God geboren zijn.
Dat zegt hij om zichzelf te verklaren en duidelijk te maken, wat het geloof bewerkt en hoe alles, niets uitgezonderd, van geen nut is, wat buiten het geloof staat. Hier werpt hij immers terneer de natuur, licht, verstand en wat geen geloof is, laat staan dat hij het zou prijzen. Het kindschap is veel te voornaam en te edel, dan dat het uit de natuur zou voortkomen of geëist worden. Hij somt vierderlei kindschap op, één uit den bloede, het andere uit de wil des vleses, het derde uit de wil van de man, het vierde uit God. Met het eerste kindschap "*uit den bloede*"wordt, zoals gemakkelijk te begrijpen is, het natuurlijke kindschap bedoeld, waarmee hij de Joden bestrijdt, die er zich op beroemen, het zaad van Abraham en van de Patriarchen te zijn en voor de dag komen met de woorden van de Schrift, waarin God aan het zaad van Abraham de zegen en de erfenis van de zaligheid beloofd heeft. Daarom beweren zij dat zij alleen het echte volk en de echte kinderen van God zijn. Maar hier spreekt hij: Er moet meer dan het bloed zijn, anders is er geen kindschap van God. Want ook Abraham en de Patriarchen zelf hebben niet terwille van het bloed, maar terwille van het geloof het erfdeel ontvangen, zoals Paulus in Hebr. 11 vers 8 leert. En als de natuurlijke bloedverwantschap voldoende zou zijn voor dit kindschap, dan zouden Judas, de verrader, Kajafas, Annas en alle goddeloze Joden, die eertijds in de woestijn verloren zijn gegaan, alle recht op dit erfdeel gehad hebben. Want zij zijn allen uit het bloed van de Patriarchen ontsproten. Daarom staat er niet "*uit den bloede*", maar "*uit God geboren zijn*."

De andere twee soorten van familie of kindschap "*uit de wil des vleses*" en "*uit de wil des mans*", zijn mijzelf nog niet voldoende duidelijk. Ik zie echter wel, dat de evangelist daarmee verworpen wil hebben alles, wat natuur is en kan en alleen de geboorte uit God wil prijzen. Daarom maakt het niet uit, hoe wij deze twee stukken plaatsen en verdelen in de natuur buiten de genade. Het komt toch op hetzelfde neer. Sommigen verstaan onder "*kindschap uit de wil des vleses*": die niet uit den bloede, maar uit de wet van Mozes voortkomt. Deze heeft geboden, dat een kinderloze vrouw, wier man gestorven is, zijn naaste bloedverwant ten huwelijk moest nemen en kinderen voortbrengen op naam en erfgoed van de gestorvene, opdat het geslacht van zijn bloedverwant niet zou uitsterven. En hieronder vallen ook de stiefkinderen en ouders, die allen uit de wil des vleses en niet uit den normale bloede voortkomen. Hij noemt hier echter "vlees" de mens, zoals hij in het vlees leeft, zoals de Schrift gewoonlijk bedoelt: Niet zoals de mensen buiten de bloedverwantschap kinderen hebben; want dat is nog allemaal vleselijk en menselijk en geschiedt uit de vrije wil van de mensen. Wat uit den bloede geboren wordt, dat gebeurt zonder vrije wil, maar uit de natuur, of de mens nu wil of niet. Het derde: "*uit de wil des mans*" vatten zij op als het vreemde kindschap, dat men "adoptie" noemt, als een man een vreemd kind tot zijn eigen kind verkiest en aanneemt. Al waart u het echte kind van Abraham, van David, of hun stiefkind of verkoren kind of familielid, zo helpt u dit niets, u moet uit God geboren zijn. De eigen bloedverwanten van Christus geloofden immers niet, zoals Johannes 7 vers 5 zegt.
Men zou de verwantschap ook zo kunnen verklaren, dat onder "*uit den bloede*" die allen verstaan moeten worden, die tot het bloed behoren, hetzij door geboorte of stiefkindschap. "*Uit de wil des vleses*" alle verwantschap buiten het bloed, als daar zijn de aangenomenen, zoals gezegd is. Maar onder "*uit de wil des mans*" de geestelijke kinderen, zoals bijvoorbeeld de leerlingen ten opzichte van hun leermeesters, zodat de evangelist alles verwerpt, wat enig vermogen heeft, bloed, vlees, natuur, verstand, kunst, leer, wet, vrije wil, met al hun vermogens, opdat niemand door zijn leer, werk, kunst, vrije wil zich zou verstouten, iemand op aarde te helpen of laten helpen om te komen tot het rijk van God, maar alles verwerpen en slechts streven zou naar de geboorte uit God. Zo dunkt mij, dat onder een "man" in de Schrift gewoonlijk verstaan wordt een hoger geplaatste, die anderen regeert, leidt en leert. Want dezen moeten met recht het meest genoemd en verworpen worden. Aangezien geen groep hardnekkiger en goddelozer zich verstout en op zichzelf vertrouwt, en ook zich altijd ten sterkste tegen de genade verzet en die vervolgt. Iedereen mag hierover denken zoals hij wil, als hij maar weet, dat het allemaal geen nut heeft, wat niet uit God geboren is. Want zou er iets nuttig zijn geweest, dan zou de evangelist, aangezien hij zo nauwkeurig zoekt, het ongetwijfeld naast de geboorte uit God geplaatst hebben en die geboorte niet alleen geprezen hebben.

De "geboorte uit God" nu is niets anders dan het geloof. Hoe gaat dat in zijn werk? Hiervoor is gezegd, hoe het Licht der genade tegen het natuurlijke licht van het verstand strijdt en het overwint. Wanneer nu het Evangelie komt en het Licht der genade getuigt, dat de mens niet moet leven of handelen naar zijn goeddunken, maar zijn natuurlijk licht verworpen, gedood en weg gedaan moet zijn, als de mens zo'n getuigenis aanneemt en volgt, zijn licht en eigenwaan opgeeft, graag een dwaas wil zijn en zich wil laten leiden, leren en verlichten, zie, dan wordt hij in zijn voornaamste stuk, dat is, in zijn natuurlijk licht veranderd. Dan gaat zijn oude licht uit en een nieuw licht gaat aan, het geloof. Dat volgt hij in leven en sterven, klemt zich alleen maar vast aan het getuigenis van Johannes of van het Evangelie, ook al moest hij daarom alles,

wat hij heeft en kan, opgeven. Ziet, dan is hij opnieuw geboren uit God door het Evangelie, waarbij hij blijft en geeft zijn licht en eigenwaan op. Zoals de heilige Paulus in 1 Kor. 4 vers 15 zegt: "*Want in Christus Jezus heb ik u door het Evangelie geteeld*." En Jacobus 1 vers 18: "*Naar Zijn wil heeft Hij ons gebaard door het Woord der waarheid, opdat wij zouden zijn als eerstelingen Zijner schepselen*." Daarom noemt ons de heilige Petrus nieuwgeboren kinderen Gods, 1 Petrus 2 vers 2. Daarom ook wordt het Evangelie Gods uter (schoot) genoemd, omdat Hij ons daarin ontvangt, draagt en baart, als een vrouw een kind in haar schoot ontvangt, draagt en baart. Jes. 46 vers 3: "*Hoort naar Mij, o huis Jakobs, en het ganse overblijfsel van het huis Israels, die van Mij gedragen zijt van de buik aan, en opgenomen van de baarmoeder af*." Maar deze geboorte komt pas goed openbaar, als de aanvechting en de dood komt; dan wordt men gewaar, wie daar nieuw of oud geboren is, dan worstelt en woelt het verstand, het oude licht en laat niet graag varen, wat het wil en hem goeddunkt, kan het Evangelie niet vertrouwen en zich aan het Evangelie overgeven en haar eigen licht opgeven. Die echter nieuw geboren zijn of daar nieuw geboren worden, die gaan en volgen, geven hun licht, leven, goed, eer en wat zij bezitten op, zij vertrouwen en klampen zich vast aan het getuigenis van Johannes. Daarom komen ze ook tot hun eeuwig erfdeel als echte kinderen.

Ziet, als nu het licht, het verstand, de oude eigendunk, dood, verduisterd en in een nieuw licht veranderd zijn, zo moet dan ook het hele leven en alle vermogens van de mens hem volgen. Want waar het verstand heengaat, daar volgt de wil na; waar de wil heengaat, daar volgt de liefde, de lust hem na. En dus moet de gehele mens in het Evangelie kruipen en daar nieuw worden, de oude huid uittrekken, zoals de slang doet; wanneer zijn huid oud wordt, zoekt hij een nauwe opening in de rots, daar kruipt hij door en stroopt zelf zijn huid af en laat die buiten voor de opening liggen. Zo moet ook de mens zich begeven in het Evangelie en Gods Woord, gerust zijn belofte volgen, hij zal niet liegen, zo trekt hij uit zijn oude huid, laat zijn licht buiten liggen, zijn eigenwaan, zijn wil, zijn liefde, zijn lust, zijn woorden, zijn handelen en wordt zo geheel een ander, nieuw mens, die alle dingen anders bekijkt dan voorheen, anders vonnist, anders oordeelt, anders denkt, anders wil, anders spreekt, anders liefheeft, anders lust heeft, anders handelt en wandelt dan voorheen, daarna kan hij alle staten en werken van alle mensen beoordelen, of ze goed of slecht handelen, zoals de heilige Paulus zegt in 1 Kor. 2 vers 15: "*Doch de geestelijke mens onderscheidt wel alle dingen, maar hijzelf wordt van niemand onderscheiden*." Dan ziet hij zo duidelijk, wat een grote dwazen zij allen zijn, die door werken vroom willen worden. Dan geeft hij geen cent voor alle papen, monniken, bisschoppen, paus, kruinen, kappen, wierook branden, luiden, kaarsen branden, zingen, orgel spelen, bidden met al hun uiterlijk gedoe. Want hij ziet, hoe dat alles enkel afgoderij en dwaze schijnheiligheid is, zoals de Joden hun Baäl Astharoth en het kalf in de woestijn aanbaden, wat zij toch voor een heerlijke zaak hielden door hun oude licht van hun eigenzinnig en laatdunkend verstand.

Hieruit blijkt nu duidelijk, hoe voor dit kindschap Gods geen bloed, geen verwantschap, geen gebod, geen leer, geen verstand, geen vrije wil, geen goede werken, geen goed leven, geen Karthuizerorde, geen geestelijke staat, ook al was die gelijk aan de staat van de engelen, nuttig of behulpzaam, ja slechts hinderlijk is. Want als het verstand niet tevoren vernieuwd wordt en op één van deze dingen stoot, zo valt het daarop, wordt zo verhard en verblind daarin, dat het nooit of zeer moeilijk daaruit geholpen kan worden en denkt dat zijn doen en staat wel en goed is, raast en woedt

daarna tegen allen, die zo'n doen verachten en verwerpen; zo moet het dan de oude mens blijven, God en Zijn genade, Christus en Zijn Licht vijandig gezind zijn, Johannes, Zijn getuige, dat is het Evangelie het hoofd afslaan en zijn eigen menselijke leer daarvoor in de plaats stellen. Zoals dan nu in het doen van de paus en van de geestelijken het spel in volle pracht en macht gespeeld wordt en woedt, die allen tezamen niets van deze geboorte uit God weten, stamelen en slurpen met hun geboden en leerstellingen van sommige werken, waarmee zij genade willen verkrijgen en toch in de oude huid blijven. Maar het zal wel blijven bij wat hier gezegd is: Niet uit bloed, niet uit de wil van het vlees of van de man, maar uit God geschiedt deze geboorte. We moeten wanhopen aan ons willen, werken en leven als door het valse, eigenzinnige licht van het verstand vergiftigd en bovenal moeten wij horen de stem en het getuigenis van de Doper, hem geloven en volgen, dan zal het Licht van Christus ons verlichten, vernieuwen en macht geven om kinderen Gods te worden. Want daarom is Hij gekomen en Mens geworden. Zoals volgt:

En het Woord is vlees geworden en heeft onder ons gewoond (en wij hebben Zijn heerlijkheid aanschouwd, een heerlijkheid als des Eniggeborenen van de Vader), vol van genade en waarheid.
Hier moet men onder "vlees" verstaan de hele mensheid, lichaam en ziel, naar de gewoonte van de Schrift, die de mensen "vlees" noemt, zoals hiervoor, waar zij zegt: "*Niet uit de wil des vleses*", en in de geloofsbelijdenis zeggen wij: "Ik geloof de opstanding des vleses", dat is, van alle mensen. Ook Christus zegt in Matth. 24 vers 22: "*En zo die dagen niet verkort werden, geen vlees zou behouden worden*", dat wil zeggen: geen mens. En in Psalm 78 vers 39 staat: "*En Hij dacht, dat zij vlees waren; een wind die heengaat en niet wederkeert*." En ook Johannes 17 vers 2: "*Gelijkerwijs Gij Hem macht gegeven hebt over alle vlees, opdat al wat Gij Hem gegeven hebt, Hij hun het eeuwige leven geve*." Dit zeg ik daarom zo dikwijls en met zoveel nadruk, omdat deze woorden de ketters veel aanstoot gegeven hebben ten tijde, toen er geleerde, beroemde bisschoppen waren. Sommigen zoals Photinus en Apollinaris[27] leerden, dat Christus een mens was zonder ziel en dat de godheid zich in Hem bevonden had in plaats van de ziel. Manicheus[28] echter leert, dat Christus geen natuurlijk, waarachtig vlees gehad heeft maar een schijnlichaam gehad heeft, door Maria Zijn moeder is gegaan, zonder dat Hij haar vlees en bloed heeft aangenomen, zoals de zon door glas schijnt en niet de natuur van het glas aanneemt. Daarom heeft de evangelist hier een aanschouwelijk woord, Hij is "vlees" geworden, dat wil zeggen: een mens zoals andere mensen, die vlees en bloed, lichaam en ziel hebben. Zo heeft de Schrift nu het op de proef gesteld worden en goed blijken te zijn, moeten ondergaan, het ene gedeelte na het andere, tot de tijd van de antichrist (paus, vert.), die ze niet bij gedeelten maar geheel onderdrukt. Want het is voorspeld, dat ten tijde van de antichrist alle ketterij zich zou verzamelen in een droesem (bezinksel) en de wereld zou verslinden. Dat heeft niet eerder mogen gebeuren, dan toen de hele Schrift door de paus is verworpen en hij zijn eigen wet heeft ingevoerd. Daarom zijn nu de bisschoppen geen ketters meer, konden ook geen ketters worden, want zij hebben geen stuk van het Boek, waarin men ketter kan worden, dat is: de evangeliën en hebben alle ketterij tezamen aangenomen.

---

[27] Photinus en Apollinaris waren bisschoppen in de 4e eeuw. Zij legden sterk de nadruk op de eenheid in de persoon van Christus. Apollinaris ziet in Hem de goddelijke Logos, Photinus zegt Christus is waar mens, maar zonder ziel.
[28] Manicheus, door Luther altijd Manicliaus genoemd, heeft volgens hem van Christus een spook en geen mens gemaakt.

Hoe boos de ketters in vorige tijden ook waren, ze bleven toch bij de Schrift en lieten nog enige gedeelten ongeschonden. Maar wat is er nu overgebleven, aangezien deze geboorte uit God en het geloof niet meer gekend noch gepredikt worden, maar louter wetten en werk van mensen voorgeschreven en verricht worden? Wat maakt het uit of Christus God is of niet God is, waarachtig vlees aangenomen heeft of een schijnlichaam heeft, ziel of geen ziel heeft, voor of na Zijn moeder geboren is en allerlei dwaling en ketterij, die er ooit geweest is, heerste, als wij toch niet meer van Hem hebben dan al deze ketters? Wij hebben Hem ook niet nodig en het is net alsof Hij tevergeefs Mens is geworden en alle dingen tevergeefs over Hem geschreven zijn, aangezien wij uitgevonden hebben, hoe wij door onze werken Gods genade kunnen verkrijgen. Daarom is er thans geen onderscheid tussen onze bisschoppen en alle ketters, die ooit bestaan hebben, dan alleen dit, dat wij Christus met mond en pen noemen tot dekmantel en in schijn, maar ons daaronder zo geheel van hem ontdoen en hem zo weinig benutten en gebruiken, alsof Hij zo iemand was, zoals alle dwaze ketters meenden dat Hij was, zoals dat de heilige Petrus in 2 Petrus 2 vers 1 voorspeld heeft en zegt: "*En er zijn ook valse profeten onder het volk geweest, gelijk ook onder u valse leraars zijn zullen, die verderfelijke ketterijen bedekt invoeren zullen, ook de Heere Die hen gekocht heeft, verloochenende en een haastig verderf over zichzelf brengende*." Wat helpt het nu of Christus niet is, zoals Hem de ketters hebben gepredikt, als Hij toch niets meer voor ons betekent en doet dan voor dezen? Wat helpt het, dat wij met de mond zulke ketterij verdoemen en Christus recht belijden, als ons hart toch niet anders over Hem denkt dan zij? lk zie niet in, wat zij kunnen aangeven, waarvoor Christus nodig is als ik door mijn werken de genade van God kan verwerven. Het is niet nodig, dat Hij God is en Mens wordt. Kortom alles, wat van Hem geschreven is, is niet nodig. Het zou voldoende zijn, dat God als een Persoon gepredikt was, zoals de Joden geloven en ik daarna met mijn werken Zijn genade zou verwerven. Wat zou ik meer willen? Wat zou ik meer nodig hebben? Zo zijn Christus en de Schrift helemaal niet nodig, als de leringen van de paus en de universiteit recht van bestaan hebben. Daarom heb ik gezegd: paus, bisschoppen en hogescholen zijn niet goed genoeg om ketters genoemd te worden, maar zij overtreffen alle ketters en vormen de voornaamste massa van alle ketterij, dwaling en afgoderij, die van het begin geweest zijn, omdat ze Christus geheel, Gods Woord ook geheel onderdrukken en slechts de naam daarvan in schijn behouden, wat nog nooit een afgodendienaar, nog nooit een ketter, nog enig Jood gedaan heeft, ja door geen Turk zo grof gedaan wordt. En ofschoon de heidenen voor de geboorte van Christus ook wel zonder Christus en de Schrift geweest zijn, zo hebben ze toch niet tegen de Schrift en Christus gehandeld, zoals dezen doen. Daarom zijn ze oneindig veel beter geweest dan de papisten.

Daarom laten wij in deze allerergste antichristelijke tijden wijs zijn en ons aan het Evangelie vastklampen, dat niet leert, dat ons verstand het licht is, zoals mensen ons kunnen leren, maar ons Christus voorstelt, als Degene, Die wij niet missen kunnen en spreekt: Het Woord, waardoor alle dingen geschapen zijn, is het Leven en dat Leven is het Licht der mensen. Gelooft zeker, dat het waar is dat Hij het Licht der mensen is, dat zonder Hem er alleen maar duisternis in de mens is, dat hij niet kan weten, wat en hoe hij handelen moet, laat staan, dat hij Gods genade door zijn werken kan verwerven, zoals de dwaze hogescholen met hun afgod, de paus, leren en de gehele wereld verleiden. En opdat Hij het Licht der mensen zou worden, dat is: dat Hij bekend zou worden, is Hij gekomen, heeft Zich lichamelijk en persoonlijk onder hen vertoond en is mens geworden. Toen is het Licht op de kandelaar gezet en de verloren

penning heeft niet door zijn werken en licht het licht op de kandelaar nagelopen en gezocht, maar dit licht op de kandelaar heeft de penning gezocht en gevonden met zijn licht, heeft daarenboven het hele huis van deze wereld met de goede bezem gekeerd en in alle hoeken gezocht, zoekt, keert en vindt ook nog tot op de jongste dag.
Het is echter een diepzinnig artikel, dat alleen het Woord vlees is geworden en niet de Vader, daar zij toch beiden volledig, enig, waarachtig God zijn. Maar het geloof vat het allemaal en het is rechtvaardig, dat het verstand het niet kan vatten; want het is daarom gebeurd en geschreven, opdat het het niet zal vatten, maar totaal blind, duister, dwaas worden en uit zijn oude, valse licht in een nieuw licht zal treden. Toch is dit artikel niet in strijd met het licht van het verstand, dat zegt: Men behoort God te dienen, te geloven en vroom te zijn. Dat blijft waar met dit artikel. Maar wanneer het precies moet zeggen, wie deze God is, dan deinst het terug en zegt: Dat is God niet en wil dat God noemen, wat hem goeddunkt. Daarom als het hoort, dat dit Woord God is en dat de Vader ook dezelfde God is, dan schudt het het hoofd, wil daar niet aan, het dunkt hem niet goed of waar te zijn, blijft bij zijn eigenwaan en meent, dat het het beter weet, wat en wie God is, dan iemand hem zeggen kan. Ziet, zo blijven de Joden bij hun eigenwaan, twijfelen helemaal niet eraan, dat God geloofd en geëerd moet worden, maar wie deze God is, dat willen ze zelf vaststellen; daar willen zij de baas zijn, daar moet God voor hen een leugenaar zijn en ongelijk hebben. Ziet, zo doet het verstand met alle werken en woorden van God, roept voortdurend overluid, dat Gods werken en woorden geëerd moeten worden, maar toch zo dat het van zijn welbehagen en oordeel afhangt, welke Gods werken en woorden zijn. Het wil God in al Zijn werken en woorden beoordelen en wil door Hem niet beoordeeld worden. Het moet hem vrij staan om te beoordelen, wat God is of niet is. Ziet daar, of God niet terecht in de Schrift een vijand van zo'n onmetelijke goddeloosheid is, of Hij niet terecht aan openbare zondaars en zondaressen de voorkeur geeft boven zulke heiligen. Wat kan er onaangenamers bedacht worden dan zo'n gruwelijke vermetelheid? Dat zeg ik daarom, opdat wij de tere vrucht goed leren kennen, wat zij is, waaraan door de paus en de hogescholen zoveel gegeven en toegeschreven wordt, dat ze zonder Christus, uit zichzelf, de genade van God kan verwerven met haar werken, die de grootste vijand van God is en Hem gaarne te gronde zou richten, opdat zij alleen slechts God en rechtvaardig zou zijn. Die moet de genade van God verwerven. Ik geloof, dat dit pas duisternis is.

Ziet, zo moet het verstand afgoden scheppen en kan niet anders handelen; want het weet wel over Gods eer te spreken, maar het gaat altijd heen en brengt deze eer aan datgene, wat ze dunkt God te zijn. Dat is dan vast en zeker God niet, maar zijn eigenwaan en dwaling, zoals daarover in de Profeten menigmaal geklaagd wordt. Het helpt ook niet, dat iemand met de Joden zou willen zeggen: Ja, ik bedoel de God, Die hemel en aarde geschapen heeft, dat kan ik immers niet missen en moet de juiste God treffen. Hij antwoordt Zelf door Jes. 48 vers 1: "*Die daar zweert bij de Naam des Heeren en vermeldt de God Israëls, maar niet in waarheid noch in gerechtigheid*." En Jer. 5 vers 2: "*En of zij al zeggen: Zo waarachtig als de Heere leeft, zo zweren zij toch vals: "Hoe gaat dit toe?*" Zo gaat het toe, dat wie God in één stuk niet aanneemt, vooral in dat, wat Hij laat verkondigen, die helpt het daarna niets, dat Hij Hem wil aannemen in de stukken, die hij zelf uitkiest. Als Abraham had willen zeggen, dat het God niet was noch het werk van God, toen hem geboden werd zijn zoon Isaäk te offeren en met zijn verstand te rade was gegaan en gezegd had, dat hij zijn zoon niet wilde offeren, maar dat hij verder God wilde dienen, Die hemel en aarde geschapen heeft, - wat zou hem dat geholpen hebben? Hij zou gelogen hebben; want hij zou juist

daardoor de God verworpen hebben, Die hemel en aarde geschapen heeft en een andere God bedacht hebben onder de naam van de God, Die hemel en aarde geschapen heeft en hij zou de ware God, Die hem het gebod gegeven had, veracht hebben. Ziet, zo liegen allen, die zeggen, dat ze de ware God bedoelen, Die hemel en aarde geschapen heeft en nemen toch Zijn werken en woorden niet aan, maar stellen hun eigenwaan boven God en Zijn Woord. Want als ze nu inwaarheid zouden geloven in een God, Die hemel en aarde geschapen heeft, zo zouden ze ook weten, dat deze God ook Schepper boven hun eigenwaan is en deze moet maken, breken en vonnissen, naar Zijn welbehagen. Nu zij echter Hem geen Schepper boven zichzelf en hun eigenwaan in zo'n klein stuk laten zijn, kan het niet waar zijn, dat zij in Hem als de Schepper van al het geschapene geloven.

Nu zegt u: Ja, als ik nu eens verleid zou worden en het was geen God?
Antwoord: Zwijg stil beste man, zo'n hart dat niet bouwt op zijn eigenwaan, laat God niet verleid worden; want het is niet mogelijk, dat Hij in zo'n hart niet Zijn intrek zou nemen zoals de moeder van God zegt: "*Hongerigen heeft Hij met goederen vervuld*" en in Psalm 107 vers 9: "*Want Hij heeft de dorstige ziel verzadigd, en de hongerige ziel met goed vervuld*." Wordt echter iemand verleid, zo is het zeker, dat hij op zijn eigenwaan gebouwd heeft, in het verborgen of openlijk; daarom verkeert een ledig hart altijd in de vrees, bij de dingen, die onzeker zijn, of ze uit God zijn. Maar die vervuld zijn met eigenwaan worden snel verleid, zijn tevreden met de schijn. Maar wat zeker uit God is, dat nemen degenen, die niet vervuld zijn met eigenwaan, snel aan, maar diegenen, die vervuld zijn met eigenwaan vervolgen dat. Nu is er geen zekerder teken, dat iets van God is, dan dat het tegen en boven de eigenwaan is. Zo denken degenen die vol eigenwaan zijn, dat er niets zekerder is, dat iets uit God niet is, als het in strijd is met hun eigenwaan; want zij zijn makers en heren van God. Wat overeenkomt met hun eigenwaan, dat moet God en van God zijn. Zo moeten al diegenen verleid worden, die op zichzelf vertrouwen; en allen, die niet verleid worden, die niet op zichzelf vertrouwen, die vieren de juiste Sabbath. En als deze eigenwaan zover komt, dat hij met het Woord van God zijn zondige daad volvoert en dus met zijn licht in de Schrift valt, dan is er geen doen meer aan; want dan meent hij, dat hij Gods Woord mee heeft, dat hij daardoor de overhand moet hebben. Dat is de laatste val en een waar duivels ongeluk, waarvan Salomo zegt: "*Want de rechtvaardige zal zevenmaal vallen en opstaan, maar de goddelozen zullen in het kwaad neder struikelen*", Spreuken 24 vers 16.
Genoeg daarover nu, laten we weer terugkeren naar het Evangelie. Het zegt: Het Woord, dat vlees geworden is, heeft onder ons gewoond, dat wil zeggen: hij heeft onder de mensen gewandeld op aarde als elk ander mens. Hoewel Hij God is, is Hij toch burger van Nazareth en Kapernaüm geworden, heeft Zich gedragen als elk ander mens, zoals ook de heilige Paulus in Fil. 2 vers 7 en 8 zegt: "*Maar heeft Zichzelve vernietigd, de gestaltenis eens dienstknechts aangenomen hebbende, en is de mensen gelijk geworden; en in gedaante gevonden als een mens, heeft Hij Zichzelve vernederd, gehoorzaam geworden zijnde tot de dood, ja, de dood des kruises*." Daarom moet dit "*gelijk worden*" van Christus en Zijn "woning" niet opgevat worden naar Zijn menselijke natuur - want naar deze menselijke natuur is Hij de mensen gelijk geworden door Zijn geboorte uit Maria, daar heeft Hij de menselijke natuur aangenomen en is de mensen in natuur gelijk geworden, - maar het moet opgevat worden naar Zijn uiterlijke handel en wandel, dat Hij eten, drinken, slapen, waken, werk, rust, huis en stad, gaan en staan, kleding en gewaad en alle menselijke levenswandel en manier van doen vertoond heeft, zodat niemand Hem als God had

kunnen kennen, als Hij niet door Johannes en het Evangelie verkondigd was.

Verder zegt hij: "*En wij hebben Zijn heerlijkheid* (eer) *aanschouwd*", dat wil zeggen: Zijn godheid in Zijn wondertekenen en leer. Het woordje "eer" hebben we in de preken uit de Brieven ook gehoord, waar hij van Christus zegt: Hij is de glans van Zijn heerlijkheid en noemt de godheid zo. Als ik het echter in goed Duits zou moeten zeggen, zou ik zeggen, dat deze eer, die in het Hebreeuws "kabod", in het Grieks "Doxa" en in het Latijn "gloria" heet, in het Duits heet: heerlijkheid. Want zo zeggen wij van een heer of groot man: Hij heeft het heerlijk uitgevoerd en het is met grote heerlijkheid toegegaan, als het kostelijk, rijken toch flink toegegaan is. Derhalve betekent "heerlijkheid" niet alleen een groot geroep of wijd en zijd beroemde eer, maar ook de dingen, die zo geroemd worden, als daar zijn kostbare huizen, vaten, kleren, spijs, personeel en dergelijke. Zoals Christus van Salomo zegt in Matth. 6 vers 28 en 29: "*Aanmerkt de leliën des velds, hoe zij wassen; zij arbeiden niet en spinnen niet; en lk zeg u, dat ook Salomo in al zijn heerlijkheid niet is bekleed geweest gelijk één van deze*." Daar noemt Hij immers de gloria zonder enige tegenspraak de heerlijkheid. Zo ook Esther 1 vers 4: *De koning Ahasveros maakt een grote maaltijd, opdat hij de rijkdommen van de heerlijkheid van zijn koninkrijk toonde*. Dus konden we het in de preek uit de Brieven zo in het Duits vertalen: Hij is de glans van Zijn heerlijkheid. Dus zeggen wij in het Duits:Dat is een heerlijke zaak, iets heerlijks, gloria res, een heerlijke daad. Dat wil ook hier de evangelist. Wij hebben gezien Zijn heerlijkheid, Zijn heerlijk doen, Zijn heerlijke daad, die niet een eenvoudige, gewone heerlijkheid geweest is, maar: "*Een heerlijkheid als des eniggeborene van de Vader*." Hier brengt hij tot uitdrukking, wie "het Woord" is, waarover hij en Mozes tot nu toe gesproken hebben, namelijk de enige Zoon van God, Die al de heerlijkheid bezat, die de Vader had. Daarom noemt hij Hem "*de enige, eniggeborene*", opdat hij Hem van alle kinderen van God, die geen natuurlijke kinderen zijn zoals deze Enige, afzondere. En daarmee is weer Zijn ware godheid aangetoond; want als Hij niet God zou zijn, kon Hij niet boven de anderen de eniggeboren Zoon het en, wat zoveel wil zeggen als: Hij en niemand meer is Gods Zoon, wat niet gezegd kan worden van de heilige engelen en mensen; want niemand van hen is alleen Gods Zoon, maar allen zijn broeders en geschapen schepselen, verkoren kinderen uit genade, niet geboren van nature. Het "zien" moet men echter niet alleen op het lichamelijke gezicht laten slaan; want de Joden zagen ook Zijn heerlijkheid en hielden die toch niet voor heerlijkheid als van de eniggeboren Zoon van God, maar de gelovigen hebben dat gezien en met het hart geloofd. De ongelovigen, wier ogen naar de aardse heerlijkheid zien, hebben niet gelet op deze goddelijke heerlijkheid. Ze verdragen elkaar ook niet. Wie heerlijk wil zijn voor de wereld, moet schandelijk zijn voor God. Wie daarentegen schandelijk is voor de wereld terwille van God, die is heerlijk voor God.

"*Vol van genade en waarheid*." Deze twee woorden zet de Schrift meestal bij elkaar. "*Genade*" betekent, dat alles aangenaam voor God is, wat Hij doet. "*Waarheid*" betekent, dat alles volkomen goed en recht is in Hemzelf, wat Hij is en doet en dus niets in Hem is, dat niet aangenaam en rechtschapen is. Omgekeerd is het met de mensen gesteld; daar is alleen maar ongenade en valsheid, zodat alles, wat zij doen, niet aangenaam is bij God. Het is ook totaal verkeerd en slechts louter schijn, zoals Ps. 116 vers 11: "*Alle mensen zijn leugenaars*", evenzo Ps. 39 vers 6: "*Immers is een ieder mens, hoe vast hij staat, enkel ijdelheid*." Dat is echter gezegd tegen de

vermetele papisten en Pelagianen[29], die buiten Christus, in Wie alleen genade en waarheid is, nog iets vinden, dat goed en waar is. En zoals boven gezegd is, is wel waar, dat sommige dingen waar en aangenaam zijn zoals het natuurlijke licht als het zegt: Drie en twee is vijf, God moet geëerd worden enz. Maar datzelfde licht gaat nooit werken, maar zo spoedig het verstand de zaak behandelen en zo'n licht tot gebruik en in oefening brengen moet, dan keert het het achterste naar voren en noemt dat goed, wat boos is, en dat boos is, wat goed is; noemt dat Gods eer, wat Gods schande is en omgekeerd. Daarom is de mens slechts een leugenaar en ijdel, zodat hij ook zo'n natuurlijk licht niet gebruiken kan, dan slechts tegen God, zoals boven daarover uitgebreid gesproken is.
Het is niet nodig uit dit Evangelie de bewijzen te zoeken; het is alleen maar bewijs en hoofdzaken, waarop de artikelen van het geloof gegrond zijn, dat Christus waarachtig God en Mens is en dat zonder genade de natuur, de vrije wil en werken niets zijn dan leugens, zonde, dwaling en ketterij, wat geheel ingaat tegen dat, wat de papisten en Pelagianen leren.

[29] Pelagianen: volgelingen van Pelagius, leefde ongeveer 400, voorstander van de vrije wil van de mens.

8. Preek uit het Evangelie op St. Stefanusdag (26 december). Matth. 23: 34 - 39.

Daarom ziet, Ik zend tot u profeten en wijzen en Schriftgeleerden, en uit dezelve zult u sommigen doden en kruisigen en sommigen uit dezelve zult u geselen in uw synagogen en zult ze vervolgen van stad tot stad; opdat op u kome al het rechtvaardige bloed, dat vergoten is op de aarde, van het bloed van de rechtvaardige Abel af, tot op het bloed van Zacharia, de zoon van Barachia, welke u gedood hebt tussen de tempel en het altaar. Voorwaar zeg Ik u: Al deze dingen zullen komen over dit geslacht. Jeruzalem, Jeruzalem, gij, die de profeten doodt en stenigt, die tot u gezonden zijn: Hoe menigmaal heb Ik uw kinderen willen bijeenvergaderen, gelijkerwijs een hen haar kiekens bijeenvergadert onder de vleugelen, en gijlieden hebt niet gewild. Ziet, uw huis wordt u woest gelaten. Want Ik zeg u: Gij zult Mij van nu aan niet zien, totdat u zeggen zult: Gezegend is Hij, Die komt in de Naam des Heeren.

Dit is een hard Evangelie tegen de vervolgers van het geloof; maar hoeveel te harder het tegen hen is, des te troostvoller is het voor de gelovigen, die vervolgd worden. Ook leert dit Evangelie, wat een hardnekkig ding het natuurlijke licht, de eigenwaan en het verstand is. Als het vervalt op de werken en geboden, luistert het naar niemand meer, zoals in de voorafgaande preek is gezegd, maar zijn werken en waan moeten gelijk hebben, hoeveel hem ook gepreekt wordt, hoeveel profeten God tot hem zendt, alles moet vervolgd en gedood worden, wat tegen hem is, de grote, rode moordenares, zoals de heilige Johannes het ook beschrijft in Openb. 17 vers 3 - 5: "*En hij bracht mij weg in een woestijn in de geest, en ik zag een vrouw zittende op een scharlakenrood beest, dat vol was van namen van godslastering, en het had zeven hoofden en tien hoornen. En de vrouw was bekleed met purper en scharlaken en versierd met goud en kostelijk gesteente en paarlen, en had in haar hand een gouden drinkbeker, vol van gruwelen en van onreinheid harer hoererij. En op haar voorhoofd was een naam geschreven, namelijk Verborgenheid, het grote Babylon, de moeder der hoererijen en der gruwelen der aarde*", dat wil zeggen: menselijke leer, waarmee zij de reine, gelovige zielen van het geloof afvoert en te schande maakt, en bovendien allen, die zich tegen haar verzetten, doodt.
Zo'n hardnekkige, moordzuchtige eigenzinnigheid toont dit Evangelie ook.
Ten eerste daarmee, dat God allerlei dingen met haar probeert, tot haar allerlei predikers zendt, die Hij met drie namen noemt: *profeten, wijzen, Schriftgeleerden.* Profeten zijn zij, die enkel door inspiratie van de Heilige Geest prediken, die het niet uit de Schrift of uit onderwijzing van mensen gehaald hebben, zoals Mozes en Amos waren. En dat zijnde hoogsten en besten, die zijn wijs en kunnen anderen wijs maken, te boek stellen en uitleggen. Zodanig zijn bijna alle vaders voor en ten tijde van Mozes en na hem ook velen, vooral de apostelen, die leken en eenvoudige, ongeleerde mensen waren, zoals Lukas zegt in Hand. 4 vers 13, niet bedreven in de Schrift. Wijzen zijn, die hun leringen niet alleen rechtstreeks van God, maar door de Schrift en mensen hebben ontvangen, en zij zijn de discipelen en opvolgers van de profeten, die met de mond en het levende woord zelf prediken en onderwijzen. Zo iemand was Aäron, die alles sprak, wat Mozes hem opdroeg, zoals in Exodus 4 vers 15 en 16 God tot Mozes zegt: "*Gij dan zult tot hem spreken en de woorden in zijn mond leggen; en Ik zal met uw mond en met zijn mond zijn, en Ik zal ulieden leren, wat u doen zult. En hij zal voor u tot het volk spreken en het zal geschieden, dat hij u tot een mond zal zijn en u zult hem tot een god zijn.*" Zo behoren ook alle priesters te zijn, zoals Zach. 11 vers 11 zegt. De schrijvers of Schriftgeleerden zijn zij, die met hun geschriften en

boeken onderwijzen, waar ze persoonlijk niet kunnen onderwijzen, zoals de apostelen ook geweest zijn, vooral de evangelisten en hun opvolgers, evenzo de kerkvaders, maar zo, dat ze niet hun eigen mening, maar Gods Woord schrijven en verhandelen, dat ze van de wijzen en uit de Schrift geleerd hebben. Dit zijn nu de drie manieren, waarop de waarheid kan geopenbaard worden: Schrift, woord, gedachten; Schrift door de boeken, woord door de mond, gedachten door het hart. Er zijn geen andere manieren meer, waarop men de leer kan vatten dan met hart, mond en geschrift.
Nu helpt dat allemaal niets bij het eigenzinnige verstand; het hoort noch woord, Schrift noch verlichting, zoals God het bij hem probeert. De Schrift en de boeken verbrandt het, zoals koning Jojakim deed met de rollen van Jeremia, Jer. 36 vers 21 en volgende. De woorden echter verbiedt, verzwijgt en verdoemt het. De verlichting verjaagt en doodt het met de profeten. En het wonderlijke is, dat geen profeet gedood, verjaagd of vervolgd is, omdat hij de grove zonden bestraft, met uitzondering van Johannes de Doper, die Herodias liet doden wegens het bestraffen van haar echtbreuk. Zo'n groot man moest om geen andere dan de allersmadelijke reden sterven, hoewel ook de Joden hem daarom niet vijandig gezind waren, maar omdat hij hun handelingen niet goed keurde, zeiden, dat hij de duivel had. Zo is er altijd getwist over de ware en de valse godsdienst.
Abel werd door Kaïn doodgeslagen, omdat zijn dienen van God niet aangenomen werd. Zo hebben alle profeten, wijzen en geleerden de godsdienst als afgoderij bestraft, die uit het verstand en door de werken zonder geloof plaats vond; maar toen kwam de natuurlijke eigenwaan tevoorschijn en sprak, dat zij het deed ter ere van God en dat dit goed gedaan was. Daarom moesten de profeten sterven als mensen die het dienen en eren van God en het doen van goede werken verboden en bestraften. Zoals Christus zegt in Johannes 16 vers 2: "*Ja, de ure komt, dat een iegelijk die u zal doden, zal menen God een dienst te doen*." Zo werd de afgoderij in het Oude Testament door hen niet bedreven om houten steen te aanbidden, maar omdat men de ware God daarmee wilde dienen. Daar God nu dat verboden had en het uit eigenwaan, zonder geloof, gebeurde, zo was het vast en zeker uit de duivel en niet uit God. Daarom zeiden de profeten dat dit geen dienen van God maar afgodendienst was. Dat konden ze niet horen en verdragen; daarom mochten de profeten niet zwijgen op bevel van God. Daarom moesten ze dan sterven, verjaagd en vervolgd worden.
Derhalve bestaat alle twist daarin, dat de valse heiligen met de echte heiligen ruzie maken over het dienen van God en het doen van goede werken. De eerstgenoemden zeggen: Dit is dienen van God. Laatstgenoemden zeggen: Nee, het is afgoderij en bijgeloof. En dat heeft geduurd vanaf het begin, en zal ook duren tot het einde. Zo hebben nu de papisten zelf goede werken en godsdienst uitgevonden met hun uiterlijke werken en wetten, wat toch allemaal dingen zonder geloof zijn, slechts op de werken gemunt en zonder bevel van God, niets dan beuzelarij van mensen. Daarom zeggen wij: God wordt niet gediend, maar zichzelf en de duivel als alle afgoderij en het dient slechts om de mensen van het christelijk geloof en de algemene broederlijke liefde af te voeren. Dat willen ze niet waar hebben en veroorzaken de ellende, die nu heerst. Daarin zijn beide partijen het eens, dat God gediend moet worden en dat er goede werken verricht moeten worden. Maar in de verklaring, wat dienen van God is en wat goede werken zijn, daarover worden ze het nooit eens. Want dezen schrijven alles aan het geloof toe en zeggen dat de natuur en het verstand met hun werken geen nut hebben. De anderen zeggen, dat het geloof niets waard is en dat de natuur met haar werken goed en recht is. Ook zijn ze het daarin eens, dat de grove zonden, doodslag, echtbreuk, roof niet goed zijn. Maar in de voornaamste stukken, die het dienen van God betreffen, verschillen ze als zomer en winter. Eerstgenoemden houden zich aan

God en Zijn barmhartigheid en vrezen Hem. Laatstgenoemden lopen naar hout en steen, spijze en kleren, dagen en tijden en willen. God met bouwen, schenkingen, vasten, gebler en monnikgedoe winnen, vrezen niet en zijn brutaal, vol van alle vermetelheid, het heilige, geleerde, wijze volkje, voor wie ook God niet heilig noch geleerd, noch wijs genoeg is met al Zijn profeten, wijzen en Schriftgeleerden.

Het Evangelie bevat enkele vragen, die wij bezien moeten. De eerste: Waarom zegt Christus, dat al het rechtvaardig bloed van Abel af over de Joden moet komen, daar zij het toch niet allemaal vergoten hebben?
Antwoord: De woorden van Christus zijn gericht tot de gehele hoop en het ganse geslacht van allen, die vanaf het begin de profeten vervolgd hebben, dat bewijst, dat Hij niet alleen de Joden van Zijn tijd, maar het gehele Jeruzalem aanspreekt: O Jeruzalem, o Jeruzalem, u die de profeten doodt en stenigt, die tot u gezonden worden, hoe vaak heb Ik uw kinderen willen vergaderen, enz. Dat betreft immers niet alleen de bewoners van Jeruzalem in Zijn tijd maar ook die uit vroegere tijd. Zo ook, als Hij zegt: "*Gij hebt Zacharia gedood tussen de tempel en het altaar*", daar toch deze Zacharia gedood werd door koning Joas (2 Kron. 24 vers 21) meer dan 800 jaar voor de geboorte van Christus. Toch zegt Hij: "*Gij hebt hem gedood*." Zo hebben ze ook Abel gedood en zullen ook de profeten en wijzen doden, als wilde Hij zeggen: Het is één volk, één aard, één geslacht; zo de vaderen, zo de kinderen; want de eigenzinnigheid, die zich verzet in de vaderen tegen God en Zijn profeten, die verzet zich ook in de kinderen; zo vader, zo zoon. Als nu de Heere zegt dat al het rechtvaardige bloed over hen komen zou, wil Hij zoveel zeggen als: Het volk moet al het rechtvaardige bloed vergieten, zo is zijn aard, het doet niets anders. Al het bloed, dat vergoten wordt, vergieten zij, daarom zal het ook allemaal over hen komen.
Waarom haalt Hij echter slechts deze twee, Abel en Zacharia aan, daar Zacharia toch niet de laatste is, wiens bloed vergoten is, maar na hem het bloed van Jesaja[30], het bloed van Jeremia[31], het bloed van Ezechiël, van Uria, van Micha en van bijna allen, die in de Schrift genoemd zijn? Wel is Zacharia de eerste van de profeten, wiens bloed vergoten is en die in de Schrift met name genoemd wordt. Maar Christus spreekt hier niet alleen over de profeten, maar over het bloed van alle rechtvaardigen, van welken heel velen onder koning Saul, eveneens vele profeten, wier namen niet vermeld worden, onder koning Achab zijn gedood.
Ik weet hierop niets anders te zeggen, dan dat Christus hier het gebruik van de Schrift volgt en ons een voorbeeld geeft, opdat wij niets zouden zeggen, volgen of invoeren, dat niet duidelijk op de Schrift gegrond is; want hoewel Jesaja en andere profeten zijn gedood, zo is toch na deze Zacharia niemand met name genoemd in het Oude Testament, hoe hij gedood is. En dus, hoewel hij niet de laatste is, wiens bloed vergoten is, zo is hij toch de laatste, die met name is genoemd, hoe hij gepredikt heeft en gedood is, dat dus Christus de eerste en de laatste van de rechtvaardigen, in de Schrift vermeld, aanhaalt en onder hem al het andere rechtvaardige bloed begrijpt, dat niet vermeld, maar tevoren en daarna vergoten is. Van de profeet Uria staat wel beschreven in Jer. 26 vers 23, dat hij door koning Jojachim is gedood, lang na deze Zacharia. Maar het wordt slechts door anderen verteld als een geschiedenis, die lang geleden gebeurd is, maar in zijn tijd schrijft de Schrift niets over hem, zegt ook niet, dat hij ooit bestaan heeft, als ze de tijd en de geschiedenis van deze koning beschrijft, 2 Kron. 36 vers 4 en volgende en 2 Kon. 23 vers 34 en volgende; daarom haalt hem de Heere ook niet aan.

[30] Jesaja is volgens de overlevering doormidden gezaagd.
[31] Jeremia is volgens de overlevering gestenigd.

Men vraagt ook, waarom Christus hem de zoon van Barachia noemt, daar de Schrift hem de zoon van Jojada noemt. Want de tekst 2 Kron. 24 vers 20 - 22 luidt: "*En de Geest Gods toog Zacharia aan, de zoon van Jojada, de priester, die boven het volk stond, en hij zeide tot hen: Zo zegt God: Waarom overtreedt u de geboden des Heeren? Daarom zult u niet voorspoedig zijn; dewijl u de Heere verlaten hebt, zo zal Hij u verlaten. En zij maakten een verbintenis tegen hem en stenigden hem met stenen door het gebod des konings in het voorhof van het huis des Heeren. Zo gedacht koning Joas niet de weldadigheid die zijn vader Jojada aan hem gedaan had, maar doodde zijn zoon; dewelke, als hij stierf, zei: De Heere zal het zien en zoeken."*
Dit gebeurde ook daarom, omdat hij hun godsdienst, die zij gesticht hadden, bestrafte. De heilige Hieronymus meent, dat hij de zoon van Barachia heet om een geestelijke oorzaak, omdat Barachia in het Latijn benedictus is, de gezegende. Maar de anderen zijn van oordeel, wat veel beter is, dat zijn vader Jojada de bijnaam Barachia droeg, misschien, omdat hij aan deze koning en het volk veel goeds heeft gedaan, waarom zij hem de gezegende noemden en na zijn dood tot dank zijn zoon doodden, zoals het in de wereld gewoonlijk toegaat volgens het spreekwoord: "Ondank is 's werelds loon" ("Wie iemand van de galg helpt, die helpt hem er weer aan"), zoals Gods Zoon ook is overkomen. Daar God de gehele wereld alle goeds gedaan had, kruisigden zij Zijn liefste Zoon, zoals het bovengenoemde spreekwoord aangeeft.

Ten slotte vraagt men: Aangezien niemand Gods wil kan weerstaan, waarom vraagt Hij dan: Hoe dikwijls heb Ik uw kinderen willen vergaderen en u hebt niet gewild?
Deze woorden heeft men op verschillende dingen laten slaan, sommigen hebben de vrije wil en zijn vermogen daarop gegrond, hoewel het lijkt, dat niet de vrije wil, maar de eigen wil hier gestraft wordt. En het is een slechte vrijheid, die slechts tegen Gods wil in handelt en zo scherp veroordeeld en gestraft wordt. De heilige Augustinus wringt de woorden tot deze zin, als bedoelde de Heere: Zoveel kinderen Ik van u vergaderd heb, die heb Ik tegen uw wil vergaderd. Maar zo wordt deze eenvoudige woorden teveel geweld aangedaan; veel eenvoudiger zou het zijn, als men zou zeggen, dat Christus hier als een mens gesproken heeft, die ook wat menselijk is, heeft moeten dragen. Zo heeft Hij veel gedaan naar Zijn menselijke natuur, wat niet past bij Zijn godheid, zodat Hij eten, drinken, slapen, lopen, wenen, lijden en sterven moest. Zo zou men hier ook kunnen zeggen, dat Hij naar Zijn menselijke natuur en gevoel gezegd heeft: Ik wilde, en u wilde niet. Want zoals ik meermalen gezegd heb, men moet zeer scherp letten op de woorden van Christus, waarvan sommigen slechts Zijn goddelijke, anderen slechts Zijn menselijke natuur te kennen geven. Maar hier treedt Hij op als God, als Hij spreekt: "*Ik zend u*"; want profeten zenden kan God alleen. En Lukas 11 vers 49 zegt, dat Hij als volgt gesproken heeft: "*Waarom ook de wijsheid Gods zegt: Ik zal profeten en apostelen tot hen zenden en van die zullen zij sommigen doden en sommigen zullen zij uitjagen*." Bovendien geven Zijn woorden ook nog te kennen, dat Hij niet alleen in Zijn tijd, maar ook tevoren en vele malen heeft willen vergaderen haar kinderen, zodat het als de goddelijke wil moet worden opgevat.
Daarom willen we zo antwoorden: Dat de woorden zo eenvoudig en ongekunsteld mogelijk opgevat, handelen over de goddelijke wil, naar de gewoonte van de Schrift, die over God spreekt als over een mens terwille van de eenvoudigen, zoals in Gen. 6 vers 6 staat, dat het Hem berouwde, dat Hij de mens gemaakt had, terwijl er toch geen berouw bij God is. Ook dat Hij toornig is, terwijl er toch geen toorn in Hem is. Zo ook in Gen. 11 vers 5, waar Hij uit de hemel neerdaalt en het bouwen te Babylon ziet, daar Hij toch altijd blijft zitten. En in de Psalmen zegt de profeet vaak tegen Hem: "*Waak op, waarom slaapt Gij zo lang?*" En: "*Sta op, kom tot mij*", en dergelijke woorden,

terwijl Hij toch niet slaapt, niet liegt, niet verre is. Zo ook in Psalm 1 vers 6: "*Maar de weg der goddelozen zal vergaan*", (God weet niets van de weg van de onrechtvaardigen), daar Hem toch alle dingen bekend zijn. Zulke woorden zijn alle gesproken naar ons voelen en denken, niet naar Zijn wezenlijke, goddelijke natuur. Daarom moeten ze niet opgevoerd worden in de diepzinnige bespiegelingen over de verborgen woorden van de goddelijke natuur, maar moeten voor de eenvoudigen neergelaten en geschikt voor ons gevoelen gezegd en opgevat worden; want wij worden niet anders gewaar, dan dat Hij handelt, zoals de woorden zeggen. En het is een fijngevoelige, troostrijke manier van spreken van God, die niet verschrikkelijk en hoogdravend is. Zo ook hier: "*Hoe menigmaal heb Ik gewild*" kan ook opgevat worden, dat Hij zo gedaan heeft, dat iedereen niet anders heeft kunnen denken en voelen, dan dat Hij ze gaarne wilde vergaderen, heeft gedaan, zoals een mens doet, die zo iets gaarne hebben wilde. Daarom laat de hoge dingen varen en blijf bij de melk en de eenvoudige zin van de Schrift.

Om echter ook onze geloofsleer uit het Evangelie te halen, zo vertoont hier de Heere zo'n lieflijk beeld en gelijkenis, hoe het gesteld is met het geloof en gelovige mensen, dat ik niets lieflijkers in de hele Schrift ken. Hij heeft uit toorn en hartzeer over de Joden vele harde woorden in dit hoofdstuk gesproken en een schrikkelijk wee over hun ongeloof uitgeroepen. Daarom doet Hij ook, zoals toornige mensen tegenover ondankbaren meestal doen, hun weldaden en hun goede wil zo groot mogelijk maken en zeggen: Ik zou hem graag het hart in mijn lichaam hebben willen schenken enz. Zo prijst ook hier de Heere, zo krachtig Hij maar kan, Zijn goede wil en weldaden tegenover de Joden en zegt, dat Hij graag hun kloekhen geweest zou zijn, als zij kuikens hadden willen zijn. O mens, let goed op de woorden en de gelijkenis, hoe hardgrondig en ernstig spreekt Hij dat hier uit. In het gebruikte beeld zult u zien, hoe u zich ten opzichte van Christus behoort te gedragen en waartoe Hij nuttig voor u is, hoe u Hem gebruiken en van Hem genieten moet. Kijkt naar de hen en haar kuikens, dan ziet u Christus en uzelf afgeschilderd, zoals hetgeen schilder beter kan.
Ten eerste is het zeker: Als onze zielen de kuikens zijn, dan zijn de duivels en de boze geesten de kuikendieven in de lucht, met dit verschil dat wij niet zo verstandig zijn als de kuikens, om onder onze kloekhen te vluchten. Ook gebruiken de duivels veel meer list om onze zielen te roven, dan de kuikendief bij de kuikens. Nu is vroeger in een preek uit de Brieven gezegd, dat het niet voldoende is, dat wij vroom zijn, goede werken bezitten en op genade vertrouwen; want ook onze gerechtigheid kan niet bestaan, laat staan dan de ongerechtigheid voor Gods ogen en in Zijn gericht. Daarom heb ik gezegd: Het geloof, als het echt is, is zo, dat het niet op zichzelf, niet op zijn geloven vertrouwt, maar zich aan Christus houdt, en onder Diens gerechtigheid zoekt hij schuiling, laat Die zijn hoede en bescherming zijn, zoals het kuiken niet vertrouwt op zijn leven en lopen, maar zich begeeft onder het lichaam en de vleugels van de hen. Want als iemand voor Gods gericht bestaan moet, is het niet voldoende, dat hij zegt: Ik geloof en bezit genade; want alles, wat in hem is, kan hem niet voldoende beschermen, maar hij houdt dat gericht de gerechtigheid van Christus Zelf voor. Die laat hij met Gods gericht onderhandelen, die kan met ere eeuwig voor Gods vierschaar bestaan, zoals Psalm 111 vers 3 en Psalm 112 vers 9 zegt: "*Zijn gerechtigheid bestaat tot in eeuwigheid*." Onder deze kruipt, schuilt en verbergt hij zich, vertrouwt en gelooft zonder enige twijfel, dat ze hem zal behouden; zo gebeurt het ook, hij wordt door dat geloof behouden, niet terwille van zijn of zulk een geloof, maar omwille van Christus en Zijn gerechtigheid, waartoe hij zijn toevlucht neemt. Het geloof dat zo niet doet, is geen waar geloof.

Ziet, dat bedoelt de Schrift, als ze spreekt in Psalm 91 vers 1 - 7: "*Die in de schuilplaats des Allerhoogsten is gezeten, die zal vernachten in de schaduw des Almachtigen. Ik zal tot de Heere zeggen: Mijn toevlucht en mijn burcht; mijn God op Wie ik vertrouw. Want Hij zal u redden van de strik des vogelvangers, van de zeer verderfelijke pestilentie. Hij zal u dekken met Zijn vlerken, en onder Zijn vleugelen zult u betrouwen; Zijn waarheid is een rondas en beukelaar. Gij zult niet vrezen voor de schrik des nachts, voor de pijl die des daags vliegt, voor de pestilentie die in de donkerheid wandelt, voor het verderf dat op de middag verwoest. Aan uw zijde zullen er duizend vallen, en tienduizend aan uw rechterhand; tot u zal het niet genaken*."
Ziet, dat alles wordt gezegd van het geloof in Christus, hoe dat alleen stand houdt en beschermd wordt tegen alle onheil en gevaar van valse leringen, aanvechting van de duivel, beide op lichamelijk en geestelijk gebied, zodat al het andere moet vallen en ten onder gaan, omdat hij zijn toevlucht neemt onder de vleugels en schouders van Christus en daar zijn vertrouwen op stelt. Zo zegt ook Mal. 4 vers 2: "*Ulieden daarentegen, die Mijn Naam vreest, zal de Zon der gerechtigheid opgaan, en er zal genezing zijn onder Zijn vleugelen*." Daarom noemt Hem de heilige Paulus in Rom. 3 vers 25 "propitiatorium", de troon der genade, en leert overal, hoe wij door Hem en onder Hem in het geloof moeten behouden worden. Indien nu de gelovigen en heiligen zo'n grote bescherming nodig hebben, waar willen die blijven, die op hun vrije wil en eigen werken buiten Christus hun betrouwen stellen? O, wij moeten in Christus, op Christus en onder Christus blijven, en van de kloekhen niet wijken. Anders is alles verloren. De heilige Petrus zegt: "*De rechtvaardige wordt nauwelijks zalig*." Zoveel moeite kost het ook om onder deze kloekhen te blijven; want wij worden door velerlei lichamelijke en geestelijke aanvechting van haar afgetrokken, zoals in de bovengenoemde Psalm aangetoond wordt.

Ziet nu, hoe de natuurlijke kloekhen handelt: men zal nauwelijks een dier vinden, dat zich meer om zijn jongen bekommert. Ze verandert haar natuurlijke stemgeluid en neemt een jammerende, klagende toon aan, ze zoekt, krabt met haar poten en lokt de kuikens; waar ze wat vindt, dat eet ze niet op, maar laat het over voor de kuikens. Met grote ernst strijdt en roept ze tegen de kuikendief en breidt haar vleugels zeer gewillig uit en laat de kuikens onder en over zich klauteren, ten bewijze hoe lief ze haar zijn. Het is een zeer fraaie en lieflijke vertoning. Zo heeft ook Christus een jammerende stem aangenomen, voor ons geklaagd en boete gepredikt, iedereen zijn zonde en ellende aangewezen van ganser harte. Graaft in de Schrift, lokt ons daarheen en laat het ons eten en breidt Zijn vleugels met al Zijn gerechtigheid, verdienste en genade over ons uit en neemt ons zo vriendelijk onder Zich, verwarmt ons met Zijn natuurlijke warmte, dat wil zeggen: met Zijn Heilige Geest, Die alleen door Hem komt, strijdt voor ons tegen de duivel in de lucht. Waar en hoe doet Hij dat ? Ongetwijfeld niet lichamelijk maar geestelijk. Zijn twee vleugels zijn de twee testamenten van de heilige Schrift, die breiden Zijn gerechtigheid over ons uit en brengen ons onder Hem. Dat gebeurt daardoor, dat de Schrift leert, hoe niemand anders dan Christus alleen, zo'n kloekhen is, dat wij in het geloof onder Hem en door Zijn gerechtigheid behouden worden. Daarom legt de bovengenoemde Psalm (91) de vleugels en schouders zelf uit en zegt (Psalm 91 vers 4): "*Hij zal u dekken met Zijn vlerken, en onder Zijn vleugelen zult u betrouwen; Zijn waarheid is een rondas en beukelaar*"; want Christus moeten wij in het Woord en de prediking leren kennen en ons aan Hem vastklampen met een vast geloof, dat Hij zo is, als van Hem nu gezegd is; dan zijn we daarin veilig onder Zijn vleugelen en waarheid, worden daaronder ook wel bewaard.
Dus is dit Evangelie Zijn vleugels of waarheid, evenals alle andere evangeliën, want

zij prediken allemaal Christus op deze wijze, maar op de ene plaats duidelijker dan op de andere. Boven is Hij Licht en Leven genoemd, ook Heer en Helper. Hier wordt Hij een kloekhen genoemd, altijd en altijd weer op geloof aangedrongen. Daarom is nu Zijn lichaam Hijzelf of de christelijke kerk, Zijn warmte Zijn genade en Heilige Geest. Ziet, dat is de allerlieflijkste Kloekhen, Die ons altijd gaarne onder Zich wil vergaderen, Haar vleugelen uitbreidt en lokt, dat wil zeggen: zij predikt en laat prediken de beide testamenten, zendt uit profeten, wijzen en Schriftgeleerden naar Jeruzalem, de hele wereld in, maar wat gebeurt? Wij willen geen kuikens zijn, vooral de trotse heiligen, die strijden er in het bijzonder tegen met hun goede werken, willen niet bekennen hoe noodzakelijk en zaligmakend het geloof is, willen niets weten van hun gevaarvolle toestand, willen ook niet aanvaarden dat hun handel en wandel zondig is. Ja, zij worden daardoor zelf kuikendieven en zwijnen, vervolgen en vreten de kuikens met de hen op, verscheuren vleugels en lichaam, doden profeten en stenigen, die tot hen gezonden worden. Maar wat zal hun loon zijn? Luistert, verschrikkelijke dingen:

Ziet: "*Uw huis wordt u woest gelaten*." O, een gruwelijke straf is dat ; dat zien we ook bij de Joden. Ze hebben zo lang profeten gedood, dat God geen profeten meer tot hen zendt, Hij heeft ze nu vijftienhonderd jaar zonder prediking, zonder profeten 1aten gaan, heeft Zijn Woord van hen weggenomen en Zijn vleugels ingetrokken. En zo is hun huis woest, niemand draagt zorg voor hun zielen, God woont ook niet meer onder hen; hen is overkomen, wat ze gewild hebben, zoals Psalm 109 vers 17 van hen zegt: "*Dewijl hij de vloek heeft liefgehad, dat die hem overkome; en geen lust gehad heeft tot de zegen, zo zij die verre van hem*." Daar komt over hen al het bloed, dat vergoten is op aarde en dit Evangelie is over hen vervuld. Zo heeft ook Jes. 5 vers 5 en 6 over hen gesproken: "*Nu dan, Ik zal ulieden nu bekend maken, wat Ik Mijn wijngaard doen zal: Ik zal zijn tuin wegnemen, opdat hij zij tot afweiding; zijn muur zal Ik verscheuren, opdat hij zij tot vertreding. En Ik zal hen tot woestheid maken; hij zal niet besnoeid noch omgehakt worden, maar distelen en doornen zullen daarin opgaan; en Ik zal de wolken gebieden, dat zij geen regen daarop regenen*." O gruwelijke woorden! Wat betekent het, dat geen regen over hen komen zal, anders dan dat zij van het Evangelie en het geloof niet horen zullen? "*Zij zullen niet besnoeid noch omgehakt worden*", wat is dat anders, dan dat niemand hen zal bestraffen om hun dwalingen en hun gebreken hun zal openbaren? Daarom is hij overgelaten aan leraars van mensen, die vertrappen en verscheuren hem, zodat hij woest moet blijven, alleen maar distelen en doornen draagt hij, dat zijn werkheiligen, die zonder geloof zijn, geen vrucht des Geestes dragen, maar als distelen en doornen slechts groeien en voor het eeuwige vuur bereid worden.

Dit alles mogen wij heidenen echter ook wel ter harte nemen. Het staat met ons immers even slecht, zo niet slechter, wij hebben ook de kloekhen vervolgd en zijn niet in het geloof gebleven. Daarom is het ons ook overkomen, dat Hij ons ons huis woest heeft laten liggen en de wijngaard verlaten. Er is geen regen meer in de hele wereld, over het Evangelie en het geloof wordt gezwegen, er is geen besnoeien noch omhakken meer, niemand predikt tegen de valse werken en leringen van de mensen en snijdt zulke nutteloze dingen af, maar Hij laat ons verscheuren en vertreden worden door de paus, bisschoppen, papen en monniken, van welke de hele wereld vol, overvol is en die toch niet meer doen, dan dat ze deze wijngaard vertreden en verscheuren. De één leert dit, de ander dat. De één vertrapt deze plaats, de ander die, ieder wil zijn sekten, zijn orde, zijn stand, zijn leer, zijn wetten, zijn werken bevorderen. Daarmee worden

wij vertrapt, dat er geen kennis van het geloof meer is, geen christelijk leven, geen liefde, geen vrucht des Geestes, maar alleen maar brandstof voor het eeuwige vuur, distelen en doornen, dat wil zeggen: schijnheiligen, huichelaars, die zich met getijden, missen, schenkingen, klokken, kerken, psalters, rozenkransen, heiligenvere-ring, feestvieringen, monnikskappen, geschoren kruinen, kleren, vasten, bedevaarten en meer dergelijke talloze dwaasheden, zich aanmatigen christen te zijn. O, Heere God, al te zeer verscheurd, al te zeer vertrapt, o Heere Christus, al te woest en verlaten zijn wij ellendige mensen in deze laatste dagen des toorns. Onze herders zijn wolven, onze wachters zijn verraders, onze beschermheren zijn vijanden, onze vaders zijn moordenaars, onze leraars zijn verleiders. Ach, ach, en nog eens ach. Wanneer, wanneer zal Uw gestrenge toorn ophouden?

Doch tenslotte is hier de Joden troost beloofd, daar Hij spreekt: "*Want Ik zeg u: Gij zult Mij van nu aan niet zien, totdat u zeggen zult: Gezegend is Hij, Die komt in de Naam des Heeren*." Deze woorden heeft Christus gesproken op de dinsdag na palmzondag en zijn het besluit en laatste woorden van Zijn prediking op aarde. ***Daarom is het nog niet vervuld en moet nog vervuld worden.*** Ze hebben Hem wel één keer zo ontvangen op palmzondag, maar daarmee is dit woord niet vervuld. En dat Hij zegt: "*Gij zult Mij niet meer zien*", moet niet opgevat worden, dat zij Hem daarna niet meer lichamelijk gezien hebben, daar zij Hem toch daarna kruisigden. Maar Hij bedoelt, dat zij Hem niet meer zien zullen als prediker en Christus, waartoe Hij gezonden was. Zijn ambt en Hij in Zijn ambt is daarna niet meer door hen gezien, Hij heeft hun met deze prediking de laatste gegeven, en nu Zijn ambt, waartoe Hij gezonden werd, besloten. Zo is het nu zeker, dat de Joden nog tot Christus zullen zeggen: "*Gezegend is, Die komt in de Naam des Heeren*." Dat heeft ook Mozes verkondigd in Deut. 4 vers 30 en 31: "*In het laatste der dagen, dan zult gij wederkeren tot de Heere uw God en Zijn stem gehoorzaam zijn. Want de Heere uw God is een barmhartig God; Hij zal u niet verlaten noch u verderven en Hij zal het verbond uwer vaderen dat Hij hun gezworen heeft, niet vergeten*." Evenzo Hosea 3 vers 4 en 5: "*Want de kinderen Israels zullen vele dagen blijven zitten, zonder koning en zonder vorst en zonder offer en zonder opgericht beeld en zonder efod en terafim. Daarna zullen zich de kinderen Israels bekeren en zoeken de Heere, hun God, en David, hun koning; en zij zullen vrezende komen tot de Heere en tot Zijn goedheid, in het laatste der dagen*." En Azara, in 2 Kron. 15 vers 2:"*Maar zo u Hem verlaat, Hij zal u verlaten. Israel nu is vele dagen geweest zonder de ware God en zonder een lerende priester en zonder de wet. Maar als zij zich in hun nood bekeerden tot de Heere, de God Israels, en Hem zochten, zo werd Hij van hen gevonden*."
Deze teksten kunnen alleen maar van de Joden in deze tijd opgevat worden; zij zijn immers tevoren nog nooit eenmaal zonder vorsten, zonder profeten, zonder priesters, zonder leraars en zonder wet geweest. De heilige Paulus stemt hiermede ook overeen in Rom. 11 vers 25 en 26 en zegt: "*Verharding is voor een deel over Israel gekomen, totdat de volheid der heidenen zal zijn ingegaan. En alzo zal geheel Israel zalig worden*." God geve, dat, naar wij hopen, de tijd nabij is. Amen.

Verklaring van het Evangelie op Sint Johannesdag (27 december). Johannes 21: 19 - 24.

En dit gesproken hebbende, zeide Hij tot hem: Volg Mij. En Petrus zich omkerende zag de discipel volgen, welke Jezus liefhad, die ook in het Avondmaal op Zijn borst gevallen was en gezegd had: Heere, wie is het die U verraden zal? Als Petrus deze zag, zeide hij tot Jezus: Heere, maar wat zal deze? Jezus zeide tot hem: Indien Ik wil dat hij blijve, totdat Ik kom, wat gaat het u aan? Volgt gij Mij. Dit woord dan ging uit onder de broederen, dat deze discipel niet zou sterven. En Jezus had tot hem niet gezegd, dat hij niet sterven zou, maar: Indien Ik wil dat hij blijve, tot Ik kom, wat gaat het u aan? Deze is de discipel, die van deze dingen getuigt en deze dingen geschreven heeft; en wij weten dat zijn getuigenis waarachtig is.

Toen Christus Petrus driemaal gevraagd had, of hij Hem liefhad en Petrus driemaal geantwoord had: "*Ja, ik heb U lief, dat weet Gij*", ontving hij driemaal van zijn Meester het bevel: "*Weid Mijn schapen*", daarna verkondigt Hij hem zijn dood en zegt: "*Voorwaar, voorwaar zeg Ik u, toen gij jonger waart, gordde gij uzelf, en wandelde alwaar u wilde; maar wanneer gij zult oud geworden zijn, zo zult gij uw handen uitstrekken en een ander zal U gorden, en brengen waar u niet wilt*." Dan volgt in ons Evangelie: "*Volg Mij*", als wilde Hij zeggen: omdat het u zo vergaan zal, zo denk daaraan en volg Mij, geef u gewillig aan de dood over. Want dat dit volgen het sterven betekent, is duidelijk genoeg en alle discipelen vatten het ook zo op en het is een niet duister en geen zwaar Evangelie. Maar ofschoon sommigen hier zich zeer inspannen om te weten, of Johannes gestorven is of nog leeft, toont de evangelist duidelijk aan, dat Christus het ons niet heeft willen laten weten, daarom moeten wij er ook geen onderzoek naar instellen. Hij zegt: "*Jezus heeft niet gezegd, dat hij niet sterven zou*" en zegt toch ook niet dat hij sterven zal, laat het dus onbeslist. Als Christus al gezegd zou hebben: Ik wil, dat hij blijft, totdat Ik kom, zo zou men toch daaruit kunnen besluiten, dat hij op de jongste dag zou sterven. Nu Hij echter zegt: "*Indien Ik wil, dat hij blijft*", zo is het nog veel duisterder, aangezien Hij niet eenvoudig zegt, of Hij wil of niet wil.
Maar Christus heeft ons hierin een voortreffelijke en opmerkelijke leer gegeven in de woorden waarmee Hij Petrus heeft afgewezen en die leer is de volgende.
Zonder te zien naar het voorbeeld en het leven van alle heiligen moet een ieder doen, wat hem bevolen is en zijn beroep uitoefenen. O, dat is zo'n noodzakelijke en heilzame leer. Het is een algemene dwaling, dat wij zien naar de werken van de heiligen en hoe zij gewandeld hebben en ons verbeelden, als wij hen daarin navolgen willen, dat dit kostelijk en welgedaan is. Daarvoor doen de waardeloze zwetsers hun best, die het leven van de heiligen prediken en het volk dit niet naar behoren ten voorbeeld voorstellen. Daartegen handelt en spreekt hier Christus. Petrus is een type van zulke wilde wandelaars. Als Christus hem bevolen heeft, dat hij Hem volgen moet, dadelijk en zonder naar anderen te zien, keert hij zich om en kijkt naar een ander, wil weten, waar deze heen gaat, die Jezus liefhad. Zo doen ook dezen, laten dat liggen, wat hen bevolen is en kijken naar de wandel en de werken van anderen, die God liefheeft, dat zijn Zijn heiligen. Daarom brengt Christus hem tot rede en zegt: Wat gaat het u aan, waar deze wandelt? Volgt u Mij, laat Mij met hem doen wat Ik wil. Wat, als Ik hem wilde laten blijven, zou u daarom ook willen blijven? Denkt u, dat Ik precies het zelfde van u wil hebben, dat Ik van hem wil hebben? Nee, zo niet, doet u wat Ik u gebied, hij zal zijn taak ook wel vinden. Ik wil veel dienaars hebben, maar zij

moeten niet allemaal het zelfde werk verrichten.
Ziet, zo vindt men vele mensen, die allerlei dingen doen, behalve wat hen opgedragen is. Menigeen hoort, dat sommige heiligen een bedevaart zijn gaan doen, waarom ze geprezen zijn. Daarop gaat de dwaas heen, laat vrouw en kind zitten, die hem door God toevertrouwd zijn, loopt ook naar Sint Jacob[32], of hierheen en daarheen, zonder er rekening mee te houden, dat zijn beroep en opdracht heel anders is dan van de heilige, die hij navolgt. Zo doen ze ook met stichtingen, vasten, kleding, feesten, priesterschap, monnik of non zijn; het is alleen maar kijken naar de discipelen, die Christus liefhad en het beroep en bevel om Christus te volgen, de rug toe keren, spreken daarna, dat het wel gedaan is, ze hebben de heiligen nagevolgd. Let er derhalve op, hoe recht de weg van God is. Ten eerste: Hij kan geen leer en weg of gebod van mensen verdragen. Ten tweede: Hij kan ook geen eigen gezochte of gekozen werken verdragen. Ten derde: Hij moet ook niets hebben van het voorbeeld van de heiligen, maar daarop let hij, dat hij wacht, hoe God hem leidt, wat Die van hem hebben wil, zoals de profeet zegt in Psalm 25 vers 9: "*Hij zal de zachtmoedigen Zijn weg leren*." Evenzo Psalm 25 vers 12: "*Hij zal hem onderwijzen in de weg die hij zal hebben te verkiezen*."
Nu zegt u misschien: Hoe echter, als ik geen beroep heb, wat moet ik dan doen? Antwoord: Hoe is het mogelijk, dat u geen beroep hebt? U zult u immers in een staat bevinden, u bent een getrouwd man of vrouw of kind of dochter of knecht of dienstmaagd. Neem de geringste staat voor uzelf. Bent u een getrouwd man, denkt u, dat u niet genoeg te doen hebt in die staat, om uw vrouw, kind, dienstpersoneel en goederen zo te regeren, dat alles naar Gods geboden verloopt en dat u niemand onrecht doet? Ja, als u vier hoofden en tien handen zou hebben, zo zou u toch zoveel daarmee te doen hebben, dat u niet aan bedevaart maken of werk van één of andere heilige zou toekomen. Of, bent u een zoon of dochter, denkt u, dat u niet genoeg met uzelf te stellen hebt, opdat u in uw jeugd zedig, kuis en matig bent, uw ouders gehoorzaam en niemand met woorden of daden benadeelt? Ja, omdat het uit de mode geraakt is, om te letten op zo'n bevel en beroep, zo gaat men heen en bidt rozenkransen en doet dergelijke dingen, die niets met het beroep te maken hebben. Maar aan het werk, dat zijn staat vereist, denkt niemand. Of, indien u een dienstmaagd of knecht bent, denkt u, dat u niets te doen zult hebben, als u naar eis van uw staat en naar Gods bevel getrouwelijk met alle vlijt uw heer of vrouw dienen en uw jeugd in toom moet houden? Of, als u een vorst, heer, geestelijk of wereldlijk bent, wie heeft er meer te doen dan u, opdat uw onderdanen recht doen, er vrede heerse en niemand onrecht geschiedt? Waar denkt u, dat het spreekwoord vandaan komt: Een vorst of heer is wildbraad in de hemel? (Een vorst of heer is iets zeldzaams in de hemel.) Alleen daar vandaan, dat zij hun ambt verwaarlozen, over een groot gebied willen heersen en zichzelf niet regeren kunnen. Daarna komen ze dan en willen het met de mis bijwonen, schenkingen, rozenkransen, gebedjes en aflaten weer goedmaken, alsof God een kwanselaar of een kind is, dat zich met een penning laat paaien. Zo staat het nu ook met de bisschoppen en geestelijke prelaten, die de schapen van Christus behoorden te weiden en Christus behoorden na te volgen, zelfs tot in de dood, zij bidden hun getijden en dragen missen op, laten zich vrome lieden noemen. Maar zou er één bisschop in de hemel komen, dan moest er een andere hemel geschapen worden. Slechts brandhout voor de hel zijn thans alle bisschoppen, omdat niemand van hen ook maar enigszins zijn ambt waarneemt.
Ziet, als nu niemand zonder opdracht en beroep is, zo is ook niemand zonder werken

[32] Santiago de Compostella, bedevaartplaats in Spanje.

als hij zijn post goed wil bekleden. Is nu iedereen erop bedacht, dat hij in zijn staat blijft, op zichzelf let, zijn opdracht vervult en daarin God dient en Zijn gebod houdt, dan zal hij zoveel te doen vinden, dat alle tijd voor hem te kort, alle plaatsen te eng, alle krachten te gering zullen zijn. Want de boze geest bestrijdt zulke wegen geweldig en maakt het de mens daarbij zo zuur, dat hij slechts met de grootste inspanning daarbij blijft. Maar krijgt hij hem zover, dat hij zijn beroep vergeet en zich er niet meer om bekommert, dan bestrijdt hij hem niet zo zeer meer, hij heeft hem van het rechte spoor afgebracht, laat hem soms een weide of boswegje vinden, dat is: een vreemd goed werkje doen, dan denkt de dwaas, dat hij in het rechte spoor loopt en verwacht grote verdienste in de hemel, komt hoe langer hoe verder van de weg af, tot hij in de allerschadelijkste waan komt te verkeren, dat hij meent, dat het God om de werken te doen is, zoals koning Saul deed. O nee, beste vriend, het is God niet om de werken te doen, maar om de gehoorzaamheid, zoals 1 Sam. 15 vers 22 zegt: "*Zie, gehoorzamen is beter dan slachtoffer, opmerken dan het vette der rammen*." Zo komt het, dat een vrome dienstmaagd, als zij naar haar opdracht heengaat en naar haar beroep de binnenplaats veegt of mest wegdraagt of een knecht, die om dezelfde reden ploegt en rijdt, regelrecht naar de hemel gaat, op de juiste weg, terwijl een ander, die naar Sint Jacob of naar de kerk gaat en zijn ambt en werk verwaarloost, regelrecht naar de hel gaat.
Daarom moeten wij de ogen sluiten, de werken niet beoordelen, of ze groot, klein, eerlijk, verachtelijk, geestelijk, lichamelijk of wat aanzien en naam zij op aarde mogen hebben, maar naar de opdracht en de gehoorzaamheid, die daarin is. Is die daarin, zo is het werk ook goed en kostelijk, geheel goddelijk, als bestond het uit niets anders dan een strohalm oprapen. Is er echter geen opdracht en gehoorzaamheid bij, dan is het werk ook niet goed en verdoemelijk en waarlijk een duivels werk, al was het nog zo groot als een dode opwekken. Want dit staat vast: Gods ogen zien niet naar de werken, maar naar de gehoorzaamheid in de werken. Daarom wil Hij ook, dat wij zullen letten op Zijn bevel en roeping, daarvan zegt de heilige Paulus in 1 Kor. 7 vers 20: "*Een iegelijk blijve in die beroeping, waar hij in geroepen is*." Ende heilige Petrus in 1 Petrus 4 vers 10: "*Een iegelijk gelijk hij gave ontvangen heeft, alzo bediene hij dezelve aan de anderen, als goede uitdelers der menigerlei genade Gods*." Ziet, daar zegt de heilige Petrus, dat de genade en gave van God niet eender, maar menigerlei zijn. En een iegelijk moet zijn gave en genade gebruiken en daarmee de anderen van nut zijn. Hoe fraai zou het zijn, als het zo zou gaan, dat ieder het zijne zou doen en toch de ander daarmee zou dienen en zij zo met elkaar op de goede weg naar de hemel zouden gaan. Zo schrijft ook de heilige Paulus in Rom. 12 vers 4 en 1 Kor. 12 vers 12 en volgende, dat het lichaam vele leden heeft, maar niet alle leden het zelfde werk, zo hebben wij als vele leden van een christelijke gemeente echter niet allen hetzelfde werk, moet niemand het werk van de ander, maar ieder zijn eigen werk verrichten en allen in een eenvoudige gehoorzaamheid, bij velerlei opdrachten en menigerlei werken eendrachtig wandelen.

Zegt u dan: Ei, moet men het leven en voorbeeld van de lieve heiligen niet navolgen? Waarom preekt men ze dan?
Antwoord: Men moet ze zo verkondigen, dat God daarin geprezen wordt, om ons aan te sporen, ook ons betrouwen te stellen op Zijn goedheid en genade, en dan ook niet de werken, maar de gehoorzaamheid daarin te tonen. Maar nu veronachtzaamt men de gehoorzaamheid en leidt ons zo diep in de werken, dat wij de gehoorzaamheid geheel uit het oog verliezen, wij verkondigen luid hun werken en verachten ons eigen beroep en onze eigen opdracht. Daarom bestaat er geen twijfel over, dat dat alleen de ergste

ingeving van de duivel is, dat men godsdienst slechts aan kerken, altaren, missen, zingen, lezen, offeren en dergelijke dingen gebonden heeft, alsof alle andere werken tevergeefs of van geen nut zouden zijn. Hoe zou de duivel ons beter van de rechte weg kunnen afvoeren, dan dat hij de dienst van God zo strak bindt alleen aan de kerken en de werken, die daarin gebeuren?
Wacht u, ziet toe, Christus wil van de heilige Petrus niet dulden, dat hij omkijkt, ook niet naar de discipel, die Hij toch liefhad. Denkt u, dat juist de discipel, die Christus liefhad, voor alle apostelen voor niets aangehaald werd? Het is ook niet voor niets gebeurd, dat hij hem niet bij name noemt - hij had ook wel kunnen zeggen: Petrus keerde zich om en zag "Johannes", maar hij zei liever "*die Jezus liefhad*" enzovoort, maar hij wilde zich verzetten tegen deze zonde en de werken ook van de heiligen uit onze ogen verwijderen, opdat slechts de loutere, zuivere gehoorzaamheid zou overblijven en niemand zich zou kunnen beroemen of zich verontschuldigen, dat hij het voorbeeld van de heiligen nagevolgd had.
Ziet, zo lezen wij in de Schrift, dat God niet wilde dat David een huis voor Hem bouwde, hoewel David dat in zijn hart had; want hij had er geen opdracht voor gehad. Maar van Salomo wilde Hij het hebben, die gaf Hij ook de opdracht daartoe. Daarvandaan zijn alle afgoderijen gekomen, dat men de werken en niet de gehoorzaamheid van de heiligen gezien heeft. Ze hebben gezien, hoe Noach, Abraham, Isaäk, Jacob God hebben geofferd op de altaren; daarop zijn ze afgegaan, ze hebben het willen nadoen en er is afgoderij uit ontstaan,. Zulke mensen geeft de Schrift de naam van apen. Dat zijn zulke dieren, die alleen maar naar de handelingen kijken en alles willen nadoen, terwijl het hen toch niet opgedragen is. Laat ons daarom de woorden van Christus goed ter harte nemen: "*Volgt gij Mij*" - gij, gij: - laat anderen voor hun eigen zaken zorg dragen, bekommert u zich om de uwe, ze zullen wel komen. Want er is niet voor niets in het Evangelie erbij gezet, dat de discipel, die Petrus aanzag, ook volgde, hij volgde zonder te letten op Petrus. Bijna dit hele Evangelie is terwille van deze woorden en leer geschreven: want het leert niet veel over het geloof, maar over het gevolg en de werken van het geloof. Hij heeft ook in de persoon van Petrus alle geestelijke prelaten hierin aangesproken en hen geleerd, wat hun ambt is, op hen zou het hele Evangelie toegepast kunnen worden. Maar zij willen misschien niet door ons onderwezen worden, daarom moeten wij ons deze moeite sparen en ons met onze eigen zaken bemoeien.
De andere lering uit dit Evangelie is, dat een ieder met zijn eigen deel genoegen moet nemen en de ander niets moet misgunnen, noch erover mopperen, dat hij meer ontvangt. Want hoewel alleen Johannes genoemd wordt de discipel, die Christus liefheeft, moppert toch hier niemand daarover, niemand misgunt hem ook, dat hij nietzou sterven, zoals zij dachten, het verdroot ook niemand en er is geen murmurering onder hen ontstaan, maar zoals de tekst zegt: "*Dit woord dan ging uit onder de broeders.*" Ze hebben (hoort: alle discipelen en christenen) als broeders daarover gesproken en het hem wel gegund. En dit is een niet geringe deugd, die vele grote mensen ontbreekt; want ook de heilige patriarchen ontbrak zo'n deugd en ze wilden de heerschappij van Jozef, hun broer, niet verdragen. En het is een zeer algemene plaag, dat niemand met het zijne tevreden wil zijn, zodat ook de heiden spreekt: (Ovidius of Horatius, Romeinse dichters) Hoe komt het, dat op de akker van een ander altijd betere vruchten staan en het vee van onze buurman meer melk geeft dan het onze ? Of: Hoe komt het, dat niemand tevreden is met zijn boerderij, dat ieder denkt, dat de boerderij van de ander beter is, dan die van hem? Wie koopman is, die prijst de ambachtsman, dat hij stil en rustig zit, terwijl hij in het land moet zwerven; terwijl daarentegen de ambachtsman de koopman prijst, dat hij rijk is en onder de

mensen verkeert en zo verder, ieder is dat wat hij heeft beu en verlangt zuchtend naar iets anders. Is hij gehuwd, dan prijst hij hem, die geen vrouw heeft; heeft hij geen vrouw, zo prijst hij de gehuwde staat. Leeft hij in de geestelijke staat, dan bevalt hem de wereldlijke staat; leeft hij daarentegen in de wereldlijke staat, dan bevalt hem de geestelijke staat. Zo dat God het hun nooit naar de zin kan maken, zouden ze Hem dienen in de staat, waarin Hij hen gesteld heeft, dan zou het hen niet moeilijk of zwaar vallen. Maar nu ze dat wat ze hebben, beu zijn, maken zij zich het alleen maar zelf moeilijk, maken zichzelf het leven zuur zonder enige noodzaak.
En ook al stond God iemand toe, om van staat te veranderen geheel naar zijn wens, om van zijn verdriet verlost te worden, zo zou hij toch in dat wat hij verkoos evenveel, ja nog meer verdriet krijgen en het tenslotte bij zijn eigen staat houden. Daarom moet men niet bedenken hoe men van zijn staat, maar van zijn verdriet ontslagen wordt. Leg het verdriet af dat u in uw doen hebt en zo zal het voor u niet uitmaken, wat u doet en iedere staat zal even goed zijn en het zal blijken, dat het bij u zover is gekomen, dat u geen wisseling nodig hebt of begeert. Zo hebben sommige heidenen (o. a. Herodotus, Griekse geschiedschrijver) de overtuiging gehad, dat als de kruisen van alle mensen op een hoop gegooid werden en men ze daar in gelijke porties zou uitdelen, dan zou vast en zeker ieder het zijne veel liever willen houden. God regeert de wereld zo volkomen gelijk, dat Hij bij ieder voordeel een even groot nadeel voegt. En iedereen ziet niet meer, dan hoe glad de ander zijn schoen zit, maar niet, waar hij hem knelt. Daarentegen let degene, die de schoen aan heeft, er niet op, hoe glad of hij zit, maar hoe pijnlijk hij hem knelt. Door de dwaasheid van de wereld ziet ieder alleen zijn eigen kruis en alleen maar de voorspoed van de ander; als hij echter zijn voorspoed alleen en het kruis van de ander ook zou zien, zo zou hij God danken en volkomen tevreden zijn, hoe gering of slecht het met hem gesteld zou zijn.

Om zo'n onrust, onvrede en narigheid te vermijden, is het geloof nuttig en nodig, het geloof, dat er van verzekerd is, dat God alles gelijk regeert en iedereen geeft in zijn doen, dat voor hem het allernuttigst en passendst is, zo dat het niet beter zou uitvallen, als hij zelf de keus zou hebben. Dit geloof geeft rust, voldoening en vrede en verdrijft de ergernis. Waar echter het geloof niet is en de mens oordeelt naar zijn voelen, denken en ondervinden, ziet daar begint de ergernis; want hij voelt slechts zijn eigen kruis en niet dat van zijn naaste, ziet daarentegen niet zijn eigen profijt, noch het kruis van zijn naaste. Zo volgt dan uit het voelen van het kruis onbehagen, moeite en zwarigheid in dit leven, hij wordt daardoor ongeduldig en begint met God te twisten. Dan zwijgt de lof van God, de liefde en dankbaarheid in hem, heel zijn leven blijft hij een stille murmureerder tegen God, zoals de Joden in de woestijn, en wint er toch niets meer door, dan dat hij zich zelf het leven zuur maakt en nog daarenboven de hel ermee verdient. Daaruit ziet u nu, hoe bij alles het geloof nodig is, en hoe het alle dingen licht, goed en aangenaam maakt, of u nu in de gevangenis zou zitten of moest sterven, zoals de martelaren bewijzen en waar het geloof ontbreekt, daar is alles moeilijk, boos en bitter, ook al zou u alle lust en vreugde van de wereld hebben, zoals dat alle grote heren en de rijken bewijzen, die altijd het allerellendigste leven hebben.
Vervolgens spreken sommigen: Ja, als ik zou weten, dat niet mijn dwaasheid of de duivel mij hierheen geleid had en ik er zeker van zou zijn, dat God Zelf het mij zo toebedeeld had, zou ik graag vrolijk, vergenoegd en tevreden zijn. Antwoord: Dat is een dwaas en onchristelijk voorwendsel, dat van een hart zonder geloof blijk geeft. Christus spreekt in Matth. 6 vers 28: "*Aanmerkt de leliën des velds, hoe zij wassen", en: "Worden niet twee musjes om een penningsken verkocht? En niet één van deze zal op de aarde vallen zonder uw Vader. En ook de haren des hoofds zijn alle geteld*."

(Matth. 10 vers 29, 30)
Indien nu uw doen een staat is, die op zichzelf geen zonde is, ofschoon u door zonde en dwaasheid daarin geraakt was, zo wordt daarom dat doen of die staat voor God niet des te onaangenamer; "*want God zag al wat Hij gemaakt had en zie, het was zeer goed*", Gen. 1 vers 31, uitgenomen de zonde. Daarom als u in een staat bent, die niet zondig is op zichzelf, dan bent u zeker daarin door God gebracht en behaagt God uw doen. Pas slechts op dat u daarin niet zondigt. Als u van een zolder zou vallen en een been zou breken, zo zou daarom de kamer of het bed, waarin u deze val gebracht en gedwongen zou hebben daarin te blijven, niet slechter of God minder aangenaam zijn, als wanneer een ander zonder zo'n val daarin kwam. Ja, laat dat u een zeker teken zijn, dat u in een rechte, Gode welgevallige staat verkeert, als u een gevoel van afkeer en tegenzin zou hebben. Dan is het vast en zeker God, Die u een aanvechting van de boze geest geeft en u beproeft, of u wankelmoedig of bestendig bent of niet en uw geloof doet strijden en zich sterken. Ook als ik spreek over de staat, die niet zondig op zichzelf is, bedoel ik niet daarmee, dat iemand hier op aarde zonder zonde zou kunnen. leven, in alle staten en doen zondigt men dagelijks, maar ik bedoel de staten, die God ingezet heeft of wier inzetting niet tegen Gods wil ingaat, als daar zijn: gehuwd zijn, knecht, dienstmaagd, heer, vrouw, overheid, regent, rechter, ambtenaren, boer, burger enzovoort. Een zondige staat noem ik roverij, woeker, hoererij en zoals er thans is de staat van paus, kardinaal, bisschop, priester, monnik, non, die niet prediken of de predicaties aanhoren. Want deze staten zijn zeker tegen Gods wil, daar zij slechts met missen en zingen en niet met Gods Woord omgaan, zodat een gewone vrouw veel eerder in de hemel kan komen dan iemand van de genoemden. Geestelijk zijn en niet met Gods Woord (wat hun enig werk moet zijn) omgaan, is hetzelfde als getrouwd zijn en nooit bij elkaar zijn, maar de één hier en de ander daar hoererij te plegen, zodat er gevreesd moet worden, dat vele stichtingen en kloosters vele hoeren- en boevenhuizen van de duivel zijn, uiterlijk naar het lichaam vroom, maar innerlijk naar de ziel niets dan zonde.

Bij deze twee leerstukken laten we het nu. De heilige Augustinus echter dwaalt hier af en laat deze twee apostelen Petrus en Johannes tweeërlei leven uitbeelden, door de heilige Petrus het werkzame, door de heilige Johannes het beschouwelijke leven, spreekt: Daarom moet het werkzame leven Christus volgen en sterven, maar het beschouwelijke leven blijft eeuwig, wat fraai en helder is, hoewel sommigen over dit tweeërlei leven zoveel geschreven hebben, dat zij het geheel verduisterd hebben, niet meer weten, wat werkzaam of beschouwelijk leven is. Ik echter met mijn grof verstand vat het zo op, dat het werkzame leven niet alleen lichamelijk moet ophouden, maar ook geestelijk sterven, dat wil zeggen: het moet openlijk verworpen worden, opdat de mens zich niet verlate op zijn werken, hoewel die goed zijn en gedaan moeten worden, maar alleen door zijn geloof leve en op Christus zijn vertrouwen stelle, dat is dan de discipel, die Christus liefhad. Hier gaat het Evangelie open en bestraalt ons met het licht van zijn geestelijke betekenissen, die ik niet alle zien kan, want de woorden en de wandel van Christus dringen zo op de werken aan, dat ze slechts op het geloof betrekking hebben. Zo laat ons nu Johannes nemen als het geloof of het innerlijke leven in het geloof, de heilige Petrus als de werken of het uitwendige leven in de werken, maar zo, dat ze in een mens niet gescheiden zijn. Zo zullen wij de verborgenheden zien en wat een werkzaam en een beschouwelijk leven is met zijn sterven en blijven.

Ten eerste zegt hij, dat dit de discipel is, die Christus liefheeft. Daarmee geeft hij aan,

dat alleen het geloof de echte, lieve discipelen van Christus maakt. Deze ontvangen ook de Heilige Geest door hetzelfde geloof en niet door hun werken. Werken maken ook wel discipelen, echter niet geliefde discipelen, maar tijdelijke huichelaars, die niet bestendig zijn; want Gods liefde ondersteunt hen niet, omdat ze niet geloven. Ten tweede is dit de discipel, die bij het Avondmaal aan de borst van Christus lag. O wat een grote zaak is dat! Het geloof bezit het hart van Christus, dat wil zeggen: het heeft alle goederen van Christus en alle ware wijsheid. Ik heb tevoren al vaak gezegd, in de verklaring uit de brieven op de tweede kerstdag, dat het geloof Christus en de mens één maakt, zodat ze de bezittingen gemeenschappelijk hebben.
Wat Christus is en heeft, dat is het eigendom van de gelovige mens, en nog eens, zoals Paulus in Rom. 8 vers 32 zegt: "*Die ook Zijn eigen Zoon niet gespaard heeft, maar heeft Hem voor ons allen overgegeven, hoe zal Hij ons ook met Hem niet alle dingen schenken?*" Zo vertrouwt een christgelovige op Christus en troost zich met Hem, rust op Hem als op zijn eigen goed, hem van God gegeven, zoals hier Johannes rust op de borst van Christus als op zijn leger, voelt zich volkomen veilig. Ziet, zo'n alles overtreffend bezit is en schenkt het geloof in Christus dat het de mens op Christus doet steunen en zich veilig, zo zacht als maar mogelijk is, te ruste legt, dat hij voor niets vreest, zonde, dood, hel, wereld noch duivel; want hij rust op het leven, op de genade, op de zaligheid, bezit alle dingen in hemel en op aarde, maar alleen maar in het geloof, noch niet voor de ogen van iedereen. Dit geeft aan, dat Johannes niet na de opstanding of op de morgen van de opstanding, maar voor de opstanding en bij het avondeten op de borst van Christus rust, dat wil zeggen: nog in dit leven, dat een avondeten is, dat wil zeggen: aan het eind van de wereld, waarin het Offerlam en het Evangelie de zielen spijzigt, in het geloof en door de prediking aangericht, opgedragen en gegeten wordt.

Ten derde noemt hij in het bijzonder de borst, niet de schoot of de armen, waarmee wordt aangegeven, dat het geloof alle wijsheid van God heeft en het rechte begrip van alle dingen. Dat zegt ook de heilige Paulus in 1 Kor. 2 vers 15 en 16: "*Maar wij hebben de zin van Christus*." Evenzo: "*Doch de geestelijke mens onderscheidt wel alle dingen, maar hijzelf wordt van niemand onderscheiden*." Eveneens in 2 Kor. 3 vers 16: "*Doch zo wanneer het tot de Heere zal bekeerd zijn, zo wordt het deksel* (van Mozes) *weggenomen*." Daarom kan de gelovige over alle staten, over alle werken, over alle leringen, over alle geesten goed oordelen, wat goed en recht is en vergist zich niet. Ziet, zo heeft de mens door het geloof in Christus niet alleen alle dingen, maar hij weet, begrijpt en oordeelt ook goed, zeker en wijs over alle dingen. Daarop heeft Mozes gezien in zijn wet in Leviticus, waar hij leert, dat de priester van alle dieroffers de borst toekomt en zijn eigendom moet zijn. Priesters echter zijn alle gelovigen en christenen, zoals de heilige Petrus zegt in 1 Petrus 2 vers 9. Daarom brengt zo'n geloof hen alle goed en alle wijsheid, zodat ze door dat goed rijke koningen zijn en genoeg hebben, door de wijsheid grote priesters zijn en de hele wereld oordelen, scheiden en leren kunnen.

Ten vierde: Dit is de discipel, die tot Jezus sprak: "*Heere, wie is het, die U verraden zal?*" Wat betekent dit? Judas, de verrader, is een type geweest van de paus, bisschoppen en alle geestelijken, die het Woord van God veronachtzamen en hun eigen leer en werk invoeren, opdat zij de christelijke waarheid zouden verdelgen. Nu heeft hun doen zo'n fraaie schijn door hun geestelijke manier van doen, gelaat en werken, dat geen natuurlijk verstand begrijpen kan, dat zij dwalen, ja, het natuurlijk verstand helpt hen en prijst hen. Omdat nu het ware geloof en het pralen van de

werken elkaar niet verdragen en niemand op Gods genade kan vertrouwen, dat wil zeggen op de borst van Christus kan rusten, die zijn vertrouwen stelt op zijn werken en doen, zo moet de genade en de waarheid zoveel verliezen, als het prat gaan op de werken toeneemt. Zo gebeurt het, dat de waarheid onverwachts en zo stilletjes het onderspit delft door deze verraders, de geestelijken. Ja, ook zo stilletjes, dat de ware gelovigen het niet gewaar zouden worden, als ze niet met alle vlijt naar de waarheid zouden staan. Want Christus heeft in Matth. 24 vers 24 hier verkondigd, dat de uitverkorenen ook verleid kunnen worden. Daarom is Johannes er niet tevreden mee, dat hij op de borst van Christus rust, maar bezorgd houdt hij aan en vraagt wie de verrader is. Zo vernemen ook de ware gelovigen, door onderzoek van de christelijke waarheid en beschouwing van de genade, wie deze verrader is; want doordat zij opmerken, dat alleen de genade (dat is Christus) en niets buiten de genade helpt en op niets anders gebouwd moet worden, zo zien zij gemakkelijk door het vergelijken van genade en natuur, dat alles, wat buiten de genade is, verleidend is. En de genade antwoordt hen ook zo in hun hart, dat ze zien, hoe al de verraders doders en verdelgers van de genade zijn, die buiten de genade leer, leven en werken daarop bouwen, voorgeven, daarmee geestelijk vrome mensen te maken. Daarom is nu deze verrader van Christus niemand anders dan de schijnheiligen, die onder de vrome schijn van een heilig leven, van een geestelijke staat voortgaan en toch daarmee de christelijke waarheid en het licht van de genade in zichzelf en bij iedereen vernietigen, zodat alleen maar menselijke beuzelarij bij hen blijft. Wat niemand ziet, dan die een waar geloof hebben, deze echter toch ook niet eerder, dan dat zij er op letten, onderzoeken, vragen en vergelijken; anders laten zij ook zulke werken passeren, in hun onnozelheid denkend, dat ze in een waar geloof geschieden, omdat ze de schijn van waarachtige werken vertonen.
Daarom draagt de verrader van de naam van Judas Scharioth[33]. Judas betekent een-belijder; want al zulke heiligen belijden Christus, loochenen Hem niet openlijk, ja, schijnen zelfs beter van leven te zijn dan de ware belijders. Maar Scharioth betekent loon; want zulke heiligen zijn slechts vruchtgebruikers, loonzoekers en baatzuchtigen. Met alles, wat ze doen, zoeken ze het hunne, doen niets vrijwillig tot Gods eer, zoals Judas met zijn "de beurs dragen" alleen maar op zijn eigen voordeel uit is. Ziet, zo is de wereld vol met geestelijke mensen, maar in de grond van de zaak steekt er niets meer achter hen dan louter Scharioth, baatzucht en eigen voordeel en zij brengen met hun schijn iedereen van de rechte weg van het geloof af en zo verachten en verkopen zij Christus, dat is de christelijke waarheid en genade, waarover in de verklaring van het lijden van Christus breder gehandeld zal worden.

Zie nu, waarom de heilige Johannes zijn naam niet noemt; want het geloof maakt geen sekten, geen onderscheid, zoals de werken doen. Zo heeft het ook geen bijzonder werk, waarnaar het genoemd zou kunnen worden; want het doet allerlei werken, zoals het ze vindt, het één zowel als het andere. Maar het doen van Judas Scharioth is in werken verdeeld zonder geloof; want de één heet bisschop door zijn hoed en staf, niet door het geloof, de ander een barrevoeter naar zijn kap en houten schoenen, weer een ander een Augustijn naar zijn zwarte kap, enzovoort, de één hiernaar en de ander daarnaar. Maar het geloof blijft in alle werken en staten totaal zonder naam, daarom maakt het ook discipelen, die Christus liefheeft. Petrus heeft ook een naam; want het geloof is niet zonder werken, maar het is een naam, die Christus hem gegeven heeft en niet dat, waardoor hij de geliefde discipel werd.

[33] Luther geeft hier de naamsverklaring van Hieronymus. Iskariot betekent man uit Karioth.

Nu zien wij, wat het is, dat deze discipel zal blijven en Petrus zijn Heere volgen, zoals hiervoor is gezegd; want het geloof blijft, totdat Christus komt, dan houdt het op, maar de werken moeten ondergaan en veracht worden. De wereld kan ons alle dingen ontnemen en vernietigen, ook onze goede werken en goed leven. Maar het geloof moet zij in het hart laten blijven en blijft ook tot aan de jongste dag. Uit dit alles is gemakkelijk te verstaan, dat de heilige Johannes zulke dingen niet uit zich zelf heeft geschreven om er beroemd door te worden, alsof hij voor iets bijzonders boven de anderen gehouden wilde worden, maar hij heeft daardoor willen aantonen de verborgen en rijke deugd van het geloof. Wat hij ook pas na de hemelvaart van Christus heeft begrepen, dat dat daarom door Christus is gedaan.
Dat is ook een goed teken, dat de heilige Petrus omkijkt naar Johannes en niet de heilige Johannes naar Petrus. Want de werken moeten naar het geloof kijken, waar dat blijft, maar niet het geloof naar de werken. En vele andere verklaringen zouden hierin gevonden kunnen worden, indien men tijd en lust had om ze te zoeken.

10. Verklaring van het Evangelie op de zondag na kerstdag. Lukas 2 vers 33 - 40.

En Jozef en Zijn moeder verwonderden zich over hetgeen van Hem gezegd werd. En Simeon zegende henlieden en zeide tot Maria, Zijn moeder: Zie, Deze wordt gezet tot een val en opstanding veler in Israel en tot een teken, dat wedersproken zal worden (en ook een zwaard zal door uws zelfs ziel gaan) opdat de gedachten uit veler harten geopenbaard worden. En er was Anna, een profetes, een dochter Fanuels uit de stam Aser. Deze was tot grote ouderdom gekomen, welke met haar man zeven jaar had geleefd van haar maagdom af. En zij was een weduwe van omtrent vier en tachtig jaar, dewelke niet week uit de tempel, met vasten en bidden God dienende nacht en dag. En deze te dierzelfde ure daarbij komende, heeft insgelijks de Heere beleden en sprak van Hem tot allen, die de verlossing in Jeruzalem verwachtten. En als zij alles voleindigd hadden, wat naar de wet des Heeren te doen was, keerden zij wederom naar Galilea tot hun stad Nazareth. En het Kindeke wies op en werd gesterkt in de Geest, en vervuld met wijsheid; en de genade Gods was over Hem.

Het is duidelijk, dat de verklaring van Gal. 4 vers 1 - 7 uit louter onverstand op deze zondag is voorgeschreven, dat deze voorschrijver heeft gemeend, daar er daar sprake is van een jonge erfgenaam, die een heer is van alle goederen, dat dat gezegd is van het jongeling Christus, zoals veel meer verklaringen uit de brieven en de evangeliën op niet passende dagen zijn voorgeschreven, uit het zelfde wanbegrip. Maar de volgorde zegt niets, het is om het even, wat op welke tijd gepreekt wordt, als maar het juiste begrip in zijn volgorde blijft bestaan. Zo heeft de geschiedenis uit dit Evangelie plaats gevonden op de tweede februari, de dag van de reiniging van Maria, toen zij het Kind in de tempel brachten en het wordt toch op deze zondag gelezen. Dit zeg ik allemaal, opdat niet iemand van de wijs gebracht wordt door de tijdsvolgorde of gehinderd wordt in het begrip en de volgorde van het Evangelie. Wij willen het in twee stukken verdelen, één van Simeon, het andere laten handelen over Anna. Het is een buitengewoon rijk Evangelie en fraai ingedeeld. Eerst de man Simeon, daarna de vrouw Anna, beiden oud en heilig.

Het eerste gedeelte over Simeon.
Zijn vader en Zijn moeder verwonderden zich over hetgeen van Hem werd gezegd.
Wat zijn de wonderlijke dingen en door wie werden ze van Hem gezegd? Het zijn immers de dingen, die de heilige Simeon onmiddellijk hiervoor zegt, toen hij het Kind Jezus in de tempel in zijn armen nam en sprak: "*Nu laat Gij, Heere, Uw dienstknecht gaan in vrede naar Uw Woord. Want mijn ogen hebben Uw zaligheid gezien, die Gij bereid hebt voor het aangezicht van al de volkeren. Een Licht tot verlichting der heidenen en tot heerlijkheid van Uw volk Israel*." Over deze dingen, zegt Lukas, hebben zij zich verwonderd, dat de oude, heilige man daar voor hen stond in de tempel, het Kind in zijn armen nam en vol blijdschap zo heerlijk over Hem sprak, dat dit Kind een Licht voor de gehele wereld zou zijn, een Heiland voor alle mensen, een eer voor geheel Israel en hijzelf dit Kindeke zo hoog achtte, dat hij nu gaarne stierf, nu hij het Kindeke gezien had. Nu was het waarlijk wel iets om zich over te verwonderen, dat zulke dingen openlijk daar gezegd werden door zulk een groot man in deze publieke, heilige plaats, daar het toch een arm, veracht Kindeke was, Zijn moeder arm en gering en Zijn vader Jozef niet rijk. Hoe kon zo'n Kindeke aangezien worden voor Heiland voor alle mensen, een Licht tot verlichting van alle heidenen en de eer en roem van het gehele Israel? Thans, nu het bekend is, lijkt het niet meer zo verwonderlijk. Maar toen er nog niets van bekend was, was het zeer wonderlijk en aan

het arme Kindeke was helemaal niets te zien, dat leek op zo'n machtige, grote waardigheid, die Simeon van Hem zegt. Maar Jozef en Maria hebben het toch geloofd; daarom verwonderden zij er zich ook over. Zouden ze het niet geloofd hebben, dan zouden ze het verachtelijk en niet verwonderlijk gevonden hebben, maar onwaar en nutteloos. Daarom geeft dit verwonderen aan Jozef en Maria de eer van een zeer groot geloof.
Als nu iemand zou willen zeggen: Verwonderen zij zich alleen daarover? Ze hadden toch tevoren van de engelen ook gehoord, dat het Kindeke de Christus en de Zaligmaker was en de herders hadden ook een heerlijk getuigenis van Hem gegeven.
Zo was het immers ook een wonder, dat de koningen of wijzen uit zo verre landen met hun offergaven Het aanbaden. Daarenboven wist Maria wel, hoe zij Het van de Heilige Geest had ontvangen en wonderlijk gebaard had en van de engel Gabriël gehoord had, dat Het groot zou zijn en de Zoon des Allerhoogsten genoemd zou worden. Kortom, dat er tot nu toe niets dan wonderen plaats gevonden hadden, terwijl er nu geen wonder plaats vindt, maar alleen de dingen gezegd en verkondigd worden, die nog niet geschied en aan het Kind niet te zien waren. Ik meen, dat men hier niet ver behoeft te gaan, om de oplossing te vinden. De evangelist ontkent niet, dat zij zich tevoren ook verwonderd hebben. Maar heel eenvoudig wil hij hier beschrijven, wat zij gedaan hebben, toen de heilige Simeon zo heerlijk over dit Kind sprak, alsof hij wilde zeggen: toen Simeon zulke heerlijke dingen over dit Kind zei, werd dat door Zijn ouders niet veracht, maar onvoorwaardelijk geloofd. Daarom bleven ze daar staan, luisterden naar hem en verwonderden zich over deze woorden. Wat konden ze anders doen? Daarmee wordt niet ontkend, dat zij zich tevoren evenzeer of nog meer verwonderd hebben. Wat echter deze verwondering geestelijk te betekenen heeft, zullen we in het vervolg vernemen; thans zijn we met de letterlijke betekenis van de Schrift bezig. Het dient tot voorbeeld van ons geloof, opdat we ook zouden leren, hoe Gods werken met betrekking tot ons zo wonderlijk zijn, dat begin en einde hemelsbreed van elkaar verschillen. Het begin is niets, het einde is alles, zoals hier in Christus, het Kind, niets te zien is en Hij toch tenslotte de Heiland en het licht voor alle mensen geworden is. Hadden Jozef en Maria moeten oordelen naar wat zij zagen, dan hadden ze Christus niet hoger geacht dan een arm kindeke. Maar nu letten ze niet op wat voor ogen is en klampen zich aan de woorden van Simeon met een vast geloof vast; daarom verwonderen zij zich over zijn woorden. Zo moeten wij ook alles wat voor ogen is, laten varen in de werken van God en slechts op Zijn Woord vertrouwen, opdat ons oog of onze zintuigen ons niet ergeren.

Het is ook beschreven, dat zij zich over deze woorden van Simeon verwonderd hebben, om aan te geven, hoe het Woord van God nooit zonder vrucht uitgaat en gepredikt wordt, zoals Hij zegt in Jesaja 55 vers 11: "*Alzo zal Mijn Woord dat uit Mijn mond uitgaat* (dat is: uit de mond van Gods boden), *ook zijn, het zal niet ledig tot Mij wederkeren; maar het zal doen hetgeen Mij behaagt, en het zal voorspoedig zijn in hetgeen, waartoe Ik het zend*." Zo wil nu de evangelist zeggen: Simeon hield een hartroerende en prachtige rede en prediking, het loutere Evangelie en Woord van God; want wat is het Evangelie anders dan een prediking van Christus, hoe Hij is, een Heiland, Licht en Roem van de gehele wereld, door welke prediking het hart verheugd wordt en van vreugde zich evenzeer verwondert over zo'n grote genade en troost, als het daaraan gelooft. Maar hoe prachtig en verkwikkelijk deze woorden zijn, zo waren er toch maar weinig, die er in geloofden, ja, ze hebben ze veracht als een dwaasheid, stonden en gingen in de tempel, de één bad, de ander deed iets anders, ze sloegen geen acht op deze woorden van Simeon. Maar omdat het Woord van God vrucht moet

dragen, is er toch een gedeelte geweest, dat ze met vreugde en verwondering ontvangen hebben, namelijk Jozef en Maria. En hier bestraft de evangelist in stilte het ongeloof van de Joden, van wie er daar veel geweest zijn (want het is in het openbaar in de tempel gebeurd) en toch heeft niemand willen geloven, allen hebben zich geërgerd aan dit Kind. Zo leren we hier, dat wij het Woord van God gaarne moeten horen; want het draagt altijd vrucht.

Hieruit volgt nu de geestelijke betekenis van dit verwonderen van Jozef en Maria. De tempel is een godgewijde plaats. Daarom betekent hij alle plaatsen, waar God is; daarom betekent hij ook de Heilige Schrift, waarin men God vindt als op Zijn juiste plaats. Christus in de tempel brengen is niets anders, dan zoals zij in Hand. 17 vers 11 deden: "*En dezen waren edeler dan die te Thessalonica waren, als die het Woord ontvingen met alle toegenegenheid, onderzoekende dagelijks de Schriften, of deze dingen alzo waren*." Nu is in deze tempel Simeon, als type van alle profeten, die vol van de Heilige Geest waren, zoals Lukas van Simeon zegt en hebben uit de Heilige Geest gesproken en geschreven en gewacht op de Christus, Die komen zou, zoals deze Simeon, hebben ook niet opgehouden noch geëindigd, totdat Christus is gekomen, zoals de heilige Petrus zegt in Hand. 3: vers 24, dat alle profeten tot op de tijd van Christus gesproken hebben. En Hijzelf, Christus, zegt in Matth. 11 vers 13, dat de profeten en de wet hebben geduurd tot op Johannes, dat is tot de doop van Christus, toen Hij begon, Heiland en een Licht der wereld te zijn. Dat wordt uitgebeeld in Simeon, dat hij niet zou sterven, voordat hij de Christus zou hebben gezien. Daarom heet hij ook Simeon, dat is: een horende, omdat de profeten van Christus slechts gehoord hebben als van Degene, Die nog achter hen was en na hen zou komen; daarom hebben zij Hem op de rug gehad en gehoord. Als men nu met Christus en het Evangelie zó in de tempel komt en de Schrift bekijkt, zo slaan de uitspraken van de profeten zo treffend op Hem, nemen Hem in de armen en zeggen allen met grote vreugde: Dit is de man, deze, deze is het, over wie wij gesproken hebben. Nu zijn al onze voorzeggingen ten einde in vrede en vreugde. En nu beginnen allen en geven de allerschoonste getuigenissen, dat deze Christus is de Heiland, het Licht, de Troost en Roem van Israel en alles, wat Simeon hier zegt en verkondigt.
Daarvan zegt de heilige Paulus in Rom. 1 vers 2, dat God het Evangelie beloofd heeft door de profeten in de Heilige Schrift, legt uit, wat Simeon in de tempel is. Eveneens in Rom. 3 vers 21: "*Maar nu is de rechtvaardigheid Gods geopenbaard geworden zonder de wet, hebbende getuigenis van de wet en de profeten*." En Christus in Johannes 5 vers 39 en 46: "*Onderzoekt de Schriften, want u meent in dezelve het eeuwige leven te hebben; en die zijn het, die van Mij getuigen*." En: "*Want indien u Mozes geloofde, zo zou u Mij geloven; want hij heeft van Mij geschreven*." Dit zou met voorbeelden bewezen kunnen worden, het wordt echter te lang. Hiervoor op de kerstdag, in de verklaring van het Evangelie en uit de Brieven hebben wij voorbeelden daarvan gezien, hoe de apostelen uit de heilige Schrift zulke fraaie en passende getuigenissen aanvoeren. Ook in onze verhandeling van het Evangelie op kerstdag hebben wij gesproken over de doeken, waarin het Kind is gewikkeld. Thans zijn de woorden van Mozes in Deut. 18 vers 15 voldoende, die de apostelen in Hand. 7 vers 37; in Hand. 3 vers 22 vele malen aanhalen, waar hij zegt: "*Een profeet uit het midden van u, uit uw broederen, als mij, zal u de Heere uw God verwekken; naar Hem zult gij horen*." Hier eindigt Mozes het horen van het volk en zijn onderwijzen openlijk met de komst van deze Profeet Christus, opdat zij voortaan naar Deze zouden luisteren en het is een getuigenis dat Christus een Licht en Heiland zou zijn na Mozes en ongetwijfeld beter dan Mozes. Anders zou Mozes met Hem niet zijn onderwijs en leiden

eindigen en laten zwijgen, maar naast Hem verder voortzetten. Zo zegt Jesaja ook in hoofdstuk 28 vers 16: "*Ziet, Ik leg een Grondsteen in Sion, een beproefde Steen, een kostelijke Hoeksteen die wel vast gegrondvest is; wie gelooft, die zal niet haasten*." Ziet, deze en dergelijke aanhalingen, hoe fraai stemmen zij overeen met het Evangelie, zeggen van Christus juist dat, wat de apostelen over Hem gepredikt hebben, dat doet zo verder de gehele heilige Schrift. Daarom moest deze Simeon een oude man zijn, opdat hij vol van de oude profeten en een echt type zou zijn. En hij nam Hem niet in zijn handen, noch op zijn schoot, maar in zijn armen; hoewel dat een nog diepere betekenis heeft, is het voor ons thans voldoende, dat de profetieën en de plaatsen uit de Schrift Christus op dezelfde wijze voorstellen en iedereen aanbieden, niet voor zich zelf behouden, zoals men doet met datgene wat men in zijn armen neemt. Daarvan zegt de heilige Paulus in Rom. 4 vers 23; 15 vers 4 dat het allemaal geschreven is niet om hunnentwil, maar om onzentwil. En 1 Petrus 1 vers 12 zegt: "*Dewelken geopenbaard is, dat zij niet zichzelve maar ons bedienden deze dingen, die u nu aangediend zijn bij degenen die u het Evangelie verkondigd hebben door de Heilige Geest, Die van de hemel gezonden is*."

Nu heeft Lukas namelijk niet willen zeggen, dat zij zich verwonderd hebben over dat, wat Simeon zegt, maar spreekt: "*De dingen, die van het Kind gezegd waren*", verzwijgt de naam van Simeon, heeft ons met opzet daardoor van Simeon naar de geestelijke betekenis willen leiden, opdat wij de uitspraken van de Schrift daardoor zouden verstaan. Nu alleen Zijn vader en moeder verwonderen zich over deze woorden. De evangelist heeft een kenteken gegeven, dat hij hier zwijgt over de namen Jozef en Maria, noemt ze vader en moeder, dat hij ons leiden wil tot de geestelijke betekenis. Wie zijn nu de geestelijke vader en moeder van Christus? HijZelf noemt Zijn geestelijke moeder in Markus 3 vers 35, Lukas 8 vers 21: "*Wie doet de wil Mijns Vaders, die is Mijn broeder, Mijn zuster en Mijn moeder*." De heilige Paulus noemt zichzelf een vader in 1 Kor. 4 vers 15: "*Want al had u tienduizend leermeesters in Christus, zo hebt u toch niet vele vaders; want in Christus Jezus heb ik u door het Evangelie geteeld*." Zo is het nu duidelijk, dat de christelijke kerk, dat wil zeggen: alle gelovige mensen, de geestelijke moeder van Christus zijn en alle apostelen en leraars onder het volk, als zij het Evangelie prediken, zijn Zijn geestelijke vaders. En zo vaak een mens gelovig wordt, zo vaak wordt Christus door hen gebaard. Dat zijn zij, die zich verwonderen over de woorden van de profeten, dat zij zo fraai en geheel overeenstemmen en zo heerlijk over Hem spreken, het gehele Evangelie zo meesterlijk getuigt, dat er geen groter vermaak in dit leven is, dan dat in de Schrift te zien en te ontdekken. Maar de anderen, de grote massa van de ongelovigen, verachten deze Simeon, spotten daarenboven nog met hem en verdraaien zijn woorden als zijnde die van een dwaas, halen in de tempel hun dwaasheid en baldadigheid uit, ja, zetten afgoden en altaren uit Damaskus daarin, zoals de koning Achaz deed. Dat zijn aljen die met de Schrift spelen, haar te schande maken, naar het menselijk goeddunken verklaren en voegen de afgod, het verstand in, maken werken, lering en wet van mensen daaruit, tenslotte ontwijden en verbreken zij hem geheel en begaan alle zonde en schandelijkheid daarin, zoals de paus door zijn pauselijke decreten en de hogescholen door hun Aristoteles doen en gedaan hebben. Ondertussen zijn ze vroom, wijden en schenken veel stenen en houten kerken, kapellen en altaren, voorrechten, toornen tegen de Turk, dat hij zulke kerken schendt en stuk breekt, denken, dat God hen nog daarvoor moet belonen, dat zij Zijn allerliefste tempel, die oneindig beter en eeuwig is, tienduizend maal erger schenden en verwoesten. Het is een blind, dwaas volk en gaat zonder kennis te werk. Laat de ene blinde na de andere in de eeuwige kuil varen.

Een eenvoudige stoot er zich misschien aan, dat Lukas Jozef de vader van Christus noemt en het maagd zijn van Maria niet veronachtzaamt. Maar hij heeft dit gesproken naar het gebruik, omdat zij onder de mensen zo genoemd zijn en naar gewoonte van de wet, die ook stiefvaders vaders noemt, zoals dan ook in de hele wereld gebruik is. Veeleer heet hij met recht Zijn vader, omdat hij de enige verloofde man en bruidegom van Zijn moeder was. Dat hij zich echter niet ontzien heeft zo te spreken, daartoe heeft hij redenen genoeg gehad, namelijk omdat hij tevoren zo duidelijk haar maagdom beschreven heeft, dat hij zeker wel dacht, dat niemand Jozef als de vleselijke vader van Christus zou opvatten. Daarom, zoals het zonder enig gevaar is geweest door het feit dat hij er tevoren al over gesproken had, heeft hij het zonder enige schroom geschreven; want zijn voorafgaande tekst noodzaakt hem overigens wel te zeggen, dat Maria Zijn vleselijke moeder en Jozef Zijn gewone vader is en dus beide waar is, dat Hij vader en moeder heeft. Dan volgt:

En Simeon heeft hen gezegend.
Deze zegening is niets anders, dan dat hij hen geluk, heil, eer en alle goeds wenst. Hij heeft ook niet alleen het Kind, maar ze allen tesamen; zegt Lukas, Kind, vader en moeder gezegend. Dit zegenen lijkt iets eenvoudigs en gerings te zijn; want ook de mensen zegenen en wensen elkaar het goede. Maar Christus en Zijn ouders te zegenen, is een zeer verheven, zeldzaam werk, omdat Christus en de natuur totaal met elkaar in strijd zijn. Hij verdoemt alles, wat de wereld verkiest, geeft kruis en alle kwaad te lijden en berooft van alle wellust, goed en eer van deze wereld, leert, dat het allemaal dwaasheid en kwaad is, waar de wereld haar werk van maakt. Ziet, dat wil en kan niemand van Hem verdragen. Dan begint het vervloeken, lasteren, de vervolging van Christus en al de Zijnen en er zijn maar enkele Simeons, die Hem zegenen, maar de wereld is vol van hen, die Hem vervloeken en Hem alle kwaads, schande en ongeluk toewensen. Want wie niet zo gezind is, dat hij gewillig alles veracht en bereid is allerlei dingen te lijden, die zal niet lang Christus zegenen en prijzen, maar zich spoedig aan Hem ergeren. Er zijn wel enkelen, die Hem prijzen en zegenen, omdat Hij doet, wat zij willen en hen laat zijn, wat zij willen. Maar daar is Hij niet Christus, handelt ook niet als Christus met hen, maar Hij is, wat zij zijn en willen. Wanneer Hij echter begint met hen te handelen als Christus, dat zij zich zelf moeten verloochenen, opdat Hij alleen in hen is, dan is er alleen maar vluchten, lasteren en vervloeken. Zo zijn er ook sommigen die denken, als zij het Kindeke Christus met Zijn moeder, zoals Simeon, in levende lijve zouden zien, dat zij Hem dan ook verheugd zouden zegenen. Maar zij liegen, zij zouden zich vast en zeker door Zijn kind zijn en armoede en Zijn verachtelijk uiterlijk van Hem afkeren. Dat bewijzen ze daardoor, dat ze zo'n armoede en gedaante in de lidmaten van Christus laten haten en vervolgen, waaronder zij toch dagelijks het hoofd Christus zouden kunnen vinden. Daarom, zoals ze nu het kruis en de verachtelijke gedaante haten en vlieden, zo zouden ze het ook zeker doen, als zij Hem nu voor hun ogen zouden zien. Waarom bewijzen ze de armen niet zo'n eer ? Waarom eren ze de Waarheid niet? Maar Simeon bezat zo'n gezindheid niet, ergert zich niet aan Zijn gedaante, ja, hij belijdt, dat Hij een Teken is, dat wedersproken zal worden en stoot er zich niet aan, dat Christus alle voorname gedaante verwerpt en de gedaante van het kruis vertoont. Daarenboven zegent hij Hem niet alleen, maar ook Zijn lidmaten, moeder en vader. Daarom is hier Simeon als het ware een prediker en liefhebber van het kruis en een vijand van de wereld in dit zegenen een groot en heerlijk voorbeeld, om Christus te prijzen en te eren in Zijn verachte, vervloekte, verworpen gedaante, die Hij in die tijd in Zijn eigen persoon en nu nog vertoont in Zijn lidmaten, die om Zijnentwil armoede, schande, dood en allerlei vervloeking

dragen, zonder dat er iemand is, die zich bij hen voegt, hen ontvangt of zegent, maar door bidden, en vasten, schenkingen en werken willen zij vrome mensen en christenen zijn.
Hier openbaart zich nu ook de geestelijke betekenis, dat de geestelijke Christus Zijn geestelijke vader en moeder, dat wil zeggen: de christelijke kerk met de apostelen en hun opvolgers, op aarde aan allerlei vervloeking onderworpen zijn, zoals de heilige Paulus zegt, als uitvaagsel, kaf en schuim van deze wereld zijn. Daarom hebben ze het wel nodig, dat ze ergens anders vandaan hun zegening en troost ontvangen, van Simeon in de tempel, dat wil zeggen: uit de profeten in de heilige Schrift, waarvan Paulus spreekt in Rom. 15 vers 4: "*Want al wat tevoren geschreven is, dat is tot onze lering tevoren geschreven, opdat wij door lijdzaamheid en vertroosting der Schriften hope zouden hebben*." Zie daar, zo moet een christen niet bedenken noch zich voornemen, zich zo te gedragen, dat hij door de mensen van de wereld geprezen en gezegend wordt. Nee, dat is reeds besloten, schande en vervloeking moet hij verwachten en zich daarin schikken, helemaal geen zegening verwachten dan van Simeon in de tempel. De Schrift is onze troost, die prijst en zegent allen (prijst gelukzalig), die door de wereld vervloekt worden om Christus wil. Daar is ook de 37ste Psalm vol van, zo ook de tiende en vele anderen, die alle bezingen, hoe God verlost allen, die van de wereld te lijden hebben. En Mozes schrijft in Genesis 4 vers 10, dat God Zich zozeer ontfermde over de vrome Abel na zijn dood, dat Hij zelfs ongevraagd alleen door zijn bloed tot wraak bewogen werd en veel meer aan hem deed na zijn dood dan in zijn leven, waarmee Hij te kennen geeft, hoe Hij ook de doden niet uit het oog verliest, ja, de doden veel minder dan als zij leven, die in Hem geloven. Daarentegen, toen Kaïn gedood werd, zweeg Hij, trok het Zich niet aan. Dergelijke gedeelten uit de Schrift zijn onze troost en zegen, als wij christenen zijn, daaraan moeten wij ons houden en er mee tevreden zijn. Daar zien wij, hoe zalig zijn, die vervloeking lijden, hoe rampzalig zijn, die vervloeken. De eerstgenoemden kan God niet vergeten of in de steek laten, laatstgenoemden wil Hij niet kennen of gedenken. Wat voor rijkere, grotere troost en zegen zouden wij willen hebben? Wat is de zegen en troost van deze wereld vergeleken met de troost en zegening van Simeon in de tempel?

En Simeon zeide tot Maria, Zijn moeder: Zie, Deze wordt gezet tot een val en opstanding veler in Israel en tot een teken, dat wedersproken zal worden (en ook een zwaard zal door uws zelfs ziel gaan), opdat de gedachten uit vele harten geopenbaard worden.
Waarom zegt hij dit ook niet tegen de vader en noemt nog wel de moeder bij haar naam? Hij spreekt hier naar de natuur, noemt de natuurlijke moeder en niet de vader. Daarom heeft het de moeder ook alleen heel natuurlijk pijn gedaan, wat haar natuurlijk kind overkomen is. Ook is het misschien gebeurd, omdat Jozef de tijd van het lijden van Christus niet beleven zou, wat alleen de moeder trof en bij alle lijden ook nog kwam, dat zij als een arme, verlaten weduwe, Christus als een arme wees lijden moest, wat buitengewoon verschrikkelijk is, zodat God Zelf ook in de Schrift Zich het lot van weduwen en wezen zeer aantrekt, Zich een rechter (man) van weduwen en een Vader van wezen noemt. Want Maria heeft in drie staten geleefd, de maagdelijke staat, de echtelijke staat en de weduwenstaat en de laatste is de ellendigste, die geen bescherming noch bijstand heeft. Een maagd heeft haar ouders, een vrouw heeft haar man, een weduwe is verlaten en in zo'n ellendige staat voorspelt Simeon haar zoveel leed. Daarmee toont en verklaart hij haarzelf zijn zegen, hoe hij het bedoelt, namelijk, dat het een zegen van Godswege, niet van de wereld was. Want

voor de wereld zou het omgekeerde plaats vinden en niet alleen ongezegend zijn, maar haar kind ook tegelijkertijd een doel en teken worden, waarop iedereen met vervloeking op zou mikken, alsof het een schietschijf was, waarop alle bogen en pijlen gericht zijn. Ziet, dat betekent, naar ik meen, gezegend in de tempel. Zij heeft wel nodig gehad om tegen zulke pijlen van komende vervloeking gesterkt en vertroost te worden door geestelijke en goddelijke zegen, aangezien zij in haar ziel zo'n grote storm van vervloeking van haar kind alleen heeft moeten ondergaan en lijden.

Ten eerste zegt hij: "*Christus is gezet tot een val en opstanding van velen in Israel*."
Dat is de eerste troost, die Zijn moeder van Hem ontvangen en beleven zou, dat velen zich aan Hem zouden stoten ook in Israel, dat toch het uitverkoren volk was. Daarom is het in de ogen van de mensen een heel slechte troost, dat zij de moeder van de Zoon is, aan Wie zich zovelen zouden stoten en zouden vallen, ook in Israel. Sommigen hebben deze tekst zo uitgelegd, dat velen zich aan Christus gestoten hebben en met hun hovaardigheid een heilzame val gemaakt hebben, opdat ze met ootmoed zouden opstaan, zoals de heilige Paulus viel en opstond, zoals ook alle werkheiligen vallen en moeten wanhopen aan zichzelf en in Christus moeten opstaan, als zij zalig willen worden. Dat is een goede zin, maar geeft niet de zin van onze tekst weer. Simeon spreekt van Christus zo, dat vele Joden zich aan Hem stoten en zich ergeren zullen, waardoor ze in het ongeloof vallen zullen, zoals ook gebeurd is en nog gebeurt. Wat een zeer droevig beeld om te zien, daarbij een verschrikkelijke voorspelling om te horen in de oren van deze heilige moeder is geweest. Maar Christus is niet de oorzaak van zulk een val, maar de vermetelheid van de Joden en hij ontstaat zo: Christus is gekomen, opdat Hij een Licht en Heiland zou worden voor alle mensen, zoals Simeon zegt en iedereen door het geloof in Hem rechtvaardig en zalig zou worden. Daar dat gebeuren moest, moest alle andere gerechtigheid door onszelf, buiten Christus door werken gezocht, verworpen worden. Dat konden de Joden niet verdragen, zoals de heilige Paulus zegt in Rom. 10 vers 3: "*Want alzo zij de rechtvaardigheid Gods niet kennen en hun eigen gerechtigheid zoeken op te richten, zo zijn zij der rechtvaardigheid Gods niet onderworpen*." Zo stoten zij zich aan het geloof, vallen nog dieper in ongeloof en verharden zich in hun gerechtigheid, zodat zij ook zo zwaar mogelijk vervolgden allen, die geloofden. Zo moeten ook nu nog alle werkheiligen doen, zich op hun werken verheffen, zich stoten aan het geloof en door niet in Christus te geloven, zulk een val maken, dat ze verbranden, verdoemen, vervolgen allen, die hun werken verwerpen of voor onnut houden, zoals wij nu bij de paus, bisschoppen, doktoren en alle papisten zien. En dat doen ze in de mening, dat ze God een dienst bewijzen, om de waarheid te beschermen en te bewaren, zoals de Joden ook voorgaven, dat zij de dienst van God en de wet van Mozes handhaafden, toen ze de apostelen en christenen vervolgden en doodden.
Daarom, zoals Simeon hier de moeder van Christus voorspelt, dat niet heel Israel Hem tot een Licht en Heiland, wat Hij is, zal aannemen, ook niet alleen sommigen of enkelen, maar velen zich aan Hem stoten en vallen zullen, zo moet de geestelijke moeder van Christus, de vergadering van de christenen, zich niet verwonderen, dat velen van de valse christenen, vooral die onder de geestelijken, het geloof niet aannemen. Want dat is juist het volk, dat steunt op zijn werken en zijn eigen gerechtigheid zoekt en zich aan Christus en het geloof in Hem ergeren en vallen zal en moet daarenboven ook vervolgen en doden, wat met woorden of werken zich tegen hen verzet. Want dat heeft ook de geestelijke Simeon al lang tevoren voorspeld; dat zijn de profeten, die bijna allen deze val noemen. Jesaja 8 vers 11 - 15 zegt immers: "*Want alzo heeft de Heere tot mij gezegd met een sterke hand, en Hij onderwees mij*

van niet te wandelen op de weg dezes volks, zeggende: Gijlieden zult niet zeggen: Een verbintenis, van alles waar dit volk van zegt: Het is een verbintenis; en vreest gijlieden hun vreze niet en verschrikt niet. Den Heere der heirscharen, Die zult gijlieden heiligen, en Hij zij uw vrede en Hij zij uw verschrikking. Dan zal Hij ulieden tot een heiligdom zijn, maar tot een steen des aanstoots en tot een rotssteen der struikeling de twee huizen Israels, tot een strik en tot een net de inwoners te Jeruzalem. En velen onder hen zullen struikelen en vallen en verbroken worden, en zullen verstrikt en gevangen worden." Er zijn nog veel meer plaatsen, waaruit bewezen wordt, dat Christus een steen moet zijn, waaraan de allerbesten en de grootsten zich stoten, zoals ook Psalm 78 vers 31 zegt: "*Als Gods toorn tegen hen opging, dat Hij van hun vetsten doodde, en de uitgelezenen Israels nedervelde*." Want Christus is gezet tot een Heiland en kan niet wijken noch anders worden; zo zijn deze hovaardigen ook hard en halsstarrig, willen ook niet wijken van hun waan, lopen dus met het hoofd op Christus aan, zo moet immers één van beiden breken en vallen. Christus echter moet blijven en kan niet vallen; daarom moeten zij vallen.

Anderzijds, zo vast Hij staat tegen de werkheiligen en voor hen niet wijkt, zo vast staat Hij ook voor allen, die op Hem bouwen, zoals Jes. 28 vers 16 zegt: "*Daarom, alzo zegt de Heere Heere: Zie, Ik leg een Grondsteen in Sion, een beproefde Steen, een kostelijke Steen, die wel vast gegrondvest is; wie gelooft, die zal niet haasten*." En HijZelf zegt in Matth. 26 vers 18: "*En Ik zeg u ook, dat gij zijt Petrus, en op deze petra zal Ik Mijn gemeente bouwen en de poorten der hel zullen dezelve niet overweldigen*." Zoals nu het vallen en breken niets anders is dan ongeloof en in de werken opgaan, zo is opstaan en op deze rots gebouwd worden niets anders dan geloven en de werken laten varen. Dat zijn nu de gelovigen, voor wie alleen en verder voor niemand Christus tot een Opstanding is gezet. Zoals nu ten tijde van Christus velen in Israel door Hem opgestaan zijn, zo moet het ook blijven tot aan het einde van de wereld, dat door geen werken, geen leer van mensen iemand zal kunnen opstaan, dan alleen door Christus, wat door het geloof geschied, zoals vaak gezegd is, zonder enig werk en verdienste, daar de werken pas na het opstaan moeten volgen. Daarom ziet u, hoe de hele Schrift slechts op het geloof aandringt en de werken als onnut, ja ergerlijk en hinderlijk voor de rechtvaardigmaking en zulk opstaan verwerpt. Want Christus wil alleen gezet zijn tot opstanding of moet tot een val worden. Hij laat niet toe, dat er iets naast Hem tot een opstanding gezet wordt. Is het dan met het leven van de papisten en de geestelijken niet gruwelijk gesteld, dat men zo hevig en rechtstreeks met het hoofd tegen de rots rent en zo geheel in strijd met een christelijke levenswandel, dat het wel terecht het doen en bestuur van de antichrist mag heten? Dit opstaan wordt door de geestelijke Simeon ook tegen de geestelijke moeder van Christus gezegd. Want alle profeten leren de christenheid, dat alle mensen slechts in Christus moeten bestaan. Zoals ook de heilige Paulus in Rom. 1 vers 17 en Hebr. 10 vers 38 de profeet Habakuk 2 vers 4 aanhaalt: "*Maar de rechtvaardige zal door zijn geloof leven*."

Zo zien wij nu, dat dit vallen en opstaan door Christus geheel geestelijk is en het vallen een ander volk treft dan het opstaan. Het vallen overkomt alleen maar grote, hooggeleerde, machtige en heilige mensen, die al te vast op zichzelf staan, zoals ons ook het Evangelie laat zien, dat Christus met de zondaars geen enkele twist gehad heeft en ongedwongen en zeer vriendelijk met hen is omgegaan. Maar met diegenen, die zich boven het gewone volk verheven voelen, met de Schriftgeleerden, met de priestervorsten heeft Hij nooit overweg gekund, heeft ook voor hen geen genegenheid. Daarom, zoals het vallen alleen diegenen overkomt, die al staan, zo overkomt het opstaan slechts diegenen, die liggen en gevallen zijn. Dat zijn zielen, die genade

missen en er naar dorsten, die zichzelf kennen, als niets zijnde terwijl Christus alles is. En Simeon heeft niet zonder reden het woordje "*Israel*" erbij gezet; want Christus is door alle profeten alleen aan het volk Israel beloofd, daarbij is ook voorspeld, dat zovelen uit dit volk zouden afvallen, alleen terwille van hun eigen gerechtigheid, wat ook voor ons heidenen waarlijk verschrikkelijk is, daar ons niets is beloofd, maar uit louter genade, onvoorzien en zonder dat wij eraan gedacht hadden, zijn wij erbij gekomen en in Christus opgestaan, zoals de heilige Paulus leert in Rom. 15 vers 9 en vroeger gezegd is in de uitlegging van de Brieven op de tweede zondag van Advent. Daarom moeten wij deze val in Israel wel zeer ter harte nemen, zoals ons de apostel in Rom. 11 vers 8 voorhoudt, opdat wij ook niet zo vallen, ja, helaas nog erger verleid en gevallen zijn door de antichrist dan Joden en Turken, zodat wij de naam van Christus slechts tot oneer van God en tot schade van onszelf dragen.

Ten tweede zegt Simeon dat Christus gezet is tot een teken, dat wedersproken wordt. Is het echter niet vreselijk, dat de Heiland en het Licht van de wereld weersproken, veroordeeld, verdoemd zal worden, terwijl men toch alle reden heeft om Hem na te lopen en te zoeken van het ene eind van de wereld naar het andere. Maar daaruit leert men, wat de wereld is en wat de natuur met zijn vrije wil doet. Zij is namelijk het rijk van de duivel en de vijand van God en handelt niet alleen tegen Gods gebod, maar dwaas en razend vervolgt en doodt zij ook de Heiland, Die haar helpen zal, het gebod van God te bewaren. Het één komt echter uit het andere voort; die zich aan Hem stoten, moeten Hem ook weerspreken, kunnen niet anders. Zij daarentegen die in Hem opstaan, die moeten Hem belijden, ten gunste van Hem spreken en Hem prediken, kunnen ook niet anders. Maar het zwaard gaat hen door de ziel, zoals volgt. Let nu op de woorden: Hij zegt niet: Deze wordt wedersproken, maar: "*Hij is een teken gezet om altijd weersproken te worden*", zoals men voor de schutter een doel of doelschijf neerzet, opdat alle bogen en buksen, pijlen en stenen daarop gericht en afgeschoten worden. Deze schietschijf is neergezet, opdat de schoten niet ergens anders heen, maar slechts op de schijf afgevuurd worden. Zo is Christus het doel, waarop iedereen zich richt; alle weerspreken is alleen op Hem gemunt en hoewel de tegensprekers het onder elkander volstrekt niet eens zijn, toch worden ze daarin het eens met elkaar, dat ze Christus weerspreken. Dat is bewezen: toen Pilatus en Herodes doodsvijanden van elkaar waren, werden ze toch in de zaak van Christus één van zin. De farizeeërs en Sadduceeërs verschilden mijlenver in hun opvattingen, maar tegen Christus sloten ze zich aaneen, zodat David zich verwondert en ervan in Ps. 2 vers 1 en 2 zegt: "*Waarom woeden de heidenen en bedenken de volken ijdelheid? De koningen der aarde stellen zich op, en de vorsten beraadslagen tezamen tegen de Heere en tegen Zijn Gezalfde?*" Zo doen ook alle ketters, hoezeer ze onder elkaar verschilden, toch vormden ze een eenheid tegen de ene christelijke kerk. En nu ook, hoewel geen bisschop het met de ander eens is, de ene stichting, de ene orde, tegen de andere is en het ene klooster het andere niet acht en er bijna evenveel sekten en verschillen als hoofden zijn, toch zijn ze alle één van zin tegen het Evangelie, zoals de profeet Asaf in Ps. 83 schrijft, dat ook tegen het volk Israel zich alle volkeren verenigden, Edom, Ismaël, Moab, de Hagarenen, Gebal, Ammon, Amalek, de Filistijnen, de inwoners van Tyrus en Assur, terwijl toch niemand van hen het met de ander eens was. De boosheid en leugen zijn het onder elkaar wel niet eens, maar tegen de waarheid en gerechtigheid moeten ze zich aaneen sluiten, opdat alle twist, alle tegenspreken op dit doelwit gericht worde. En daarvoor hebben zij, naar zij menen, alle reden; want elke bende strijdt slechts tegen zijn eigen tegenpartij, Pilatus tegen Herodes, de Farizeeërs tegen de Sadduceeërs, Arius tegen Sabellius, monnik tegen paap. Daarnaast heeft weer iedere

bende zijn eigen aanhang en vrienden en dus heerst er gedeeltelijk twist en gedeeltelijk vrede. Maar Christus is heel onbeleefd en onverstandig, bestraft hen allen, Hij acht Pilatus niet meer dan Herodes, de Farizeeërs niet meer dan de Sadduceeërs en staat niet aan de kant van één van de partijen. Daarom, zoals Hij tegen hen allen is, zo vallen zij van hun kant ook allen tezamen op Hem aan. De waarheid staat tegen alle leugen en valsheid. Daarom sluiten alle leugens zich aaneen tegen de waarheid en maken haar tot een doel van het tegenspreken. Dat moet zo geschieden; want Christus en de waarheid vinden niemand vroom en tot zijn partij behorend, zoals de psalmdichter spreekt: "*Alle mensen zijn leugenaars*." Daarom moet Hij ze allen zonder onderscheid bestraffen en hun doen verwerpen, opdat ze allen tezamen Zijn genade nodig krijgen en er naar haken. Maar dat willen ze niet allen, ja, slechts het kleinste gedeelte.

Zo hebben we nu de beide Simeons. De lichamelijke Simeon voorspelt aan de lichamelijke moeder, dat Christus in eigen persoon als een doelwit voor de tegensprekers is gezet. Daarmee toont hij aan, wat de geestelijke Simeon, de profeten, aan de christenheid over het christelijke geloof zeggen, namelijk dat dit geloof en Evangelie, het levende Woord der waarheid, een rots is, waarover velen vallen en waardoor velen opstaan en tenslotte een teken, dat wedersproken wordt, zodat ook Jesaja in hoofdstuk 53 vers 1 in verwondering ervan spreekt: "*Wie heeft onze prediking geloofd?*", als wilde hij zeggen: zeer weinigen. Eveneens in Jes. 10 vers 1 en 28 vers 1 zegt hij, dat er zo velen zich aan dit Woord stoten en vallen, dat nauwelijks een rest (letterlijk: de droesem) van het volk zalig wordt. Van dit vallen, opstaan en tegenspreken vindt men zeer dikwijls gewag gemaakt bij de profeten. Simeon heeft wel eerst gezegd, dat Christus een Licht en Heiland voor de gehele wereld is, wat de profeten ook zeggen; daarmede is verkondigd, wat Christus is en hoe Hij Zich gedraagt tegenover de wereld; maar hier, nu hij over vallen, tegenspreken en opstaan spreekt, verkondigt hij, hoe Hem dit zal gelukken en hoe het zal aflopen met Hem, wat de wereld is en hoe zij zich jegens Christus zal gedragen. Zo blijkt, dat Christus wel gewillig en in staat zou zijn om te handelen als een Licht en Heiland van de gehele wereld en Zich ook rijkelijk en overvloedig zo betoont. Maar de wereld neemt Hem niet alleen niet aan, maar ze wordt er nog slechter door, en weerspreekt en vervolgt Hem zoveel mogelijk. Daaruit ziet men, dat zij het rijk van de duivel is, niet alleen vol boosheid en blindheid, maar ook de boosheid en blindheid bemint, zoals Christus zegt in Johannes 3 vers 19: "*Het Licht is in de wereld gekomen, en de wereld heeft de duisternis liever gehad dan het Licht*." Ziet, zo zien wij, dat wij op aarde onder de duivelen en vijanden van God wandelen, zodat dit leven voor ons met het volste recht verschrikkelijk behoorde te zijn.
Hieruit leren wij nu en worden ervan verzekerd, dat, als vele mensen zich ergeren aan onze woorden en ons geloof en dat tegenspreken, vooral de grote geleerden en de geestelijken, wij reden hebben om ons te troosten en vrolijk te zijn. Het is een teken, dat onze woorden en ons geloof goed zijn en het vergaat ons, zoals Simeon en alle profeten daarover spreken. Daar moet zijn zich stoten, vallen, opstaan en tegenspreken, dat kan niet anders. Wie het anders wil hebben, laat die zich maar een andere Christus zoeken. Deze Christus is gezet tot een val en opstanding van velen in Israel en tot een teken, dat wedersproken zal worden; zo moet het ook vast en zeker Zijn lidmaat, een ieder christen, terwille van zijn geloof en woorden ook vergaan. Er staat "antilegumenos", weersproken. Men moet zijn gevoelen en geloof verdoemen, verbannen, vervloeken als de ergste ketterij, dwaling en dwaasheid; waar dat gebeurt, daar gaat het, zoals het behoort. Gebeurt het niet, dan zijn noch Christus, noch Zijn

moeder, Simeon noch de profeten, geloof noch Evangelie of christenen aanwezig. Wat zou "tegenspreken" anders zijn dan niet alleen loochenen, maar ook lasteren, vervloeken, verdoemen, verbannen, verbieden en met alle schande en smaad vervolgen als de ergste ketterij? Maar er ligt nog een troost in de woorden: Hij zegt, dat Hij een Teken is, dat weersproken wordt, maar niet omvergeworpen of vernietigd wordt. Laat de gehele wereld mijn geloof en leer verdoemen, luid voor ketterij uitmaken en zo smadelijk mogelijk misvormen en verdraaien. Maar ze moet het mij laten, kan het mij niet ontnemen, ze komt niet verder met al haar razen en woeden, dan dat ze mij tegenspreekt en ik moet haar teken en doelwit zijn. Daar toch valt zij en ik sta, laat ze tegenspreken, zoveel ze wil. God wederstaat en strijdt met Zijn werken tegen haar woorden. Ze zullen zien, wie hier de overwinning zal behalen, hier zijn werken, de werken van God, die het teken zetten, dat wil zeggen, dit teken vast en sterk maken op een goede grond. Het is een teken door God gesteld, wie zal het omver stoten? Maar bij de tegensprekers is niet meer dan een wind van woorden en een machteloze adem uit de mond. De vliegen maken veel geraas met hun vleugels en scherpen hun snaveltjes, maar doen toch niets meer, dan de muur bevuilen, laten hem echter wel staan.

Daaruit volgt dat de leer en het geloof van de paus, van de bisschoppen, van instellingen, de kloosters, van de hogescholen niets dan wereldlijke en duivelse dingen zijn; want daar is geen vallen, geen tegenspreken, ze zouden het ook niet verdragen, maar alleen maar eer, geweld, rijkdom, vrede en lust en zij zijn echte mestvarkens van onze Heere God in Zijn varkenshok, of het moest zijn, dat iemand onder hen met geestelijke aanvechtingen door de duivel in zijn geloof en hoop gepijnigd wordt, zoals men er dan wel enkelen aantreft. Want waar Christus is en het geloof in Hem, daar moet tegengesproken worden of Christus is er in 't geheel niet; doen het de mensen niet openlijk, dan moeten de duivels het stilletjes doen en dat zijn heel zware verleidingen tot ongeloof, wanhoop en godslastering. Dezen kunnen behouden worden, maar de rest gaat heen zonder Christus, zonder Maria, zonder Simeon, zonder enige waarheid, dragen ondertussen veel missen op, zingen hoog en laag, dragen de tonsuur en geestelijke gewaden en zijn apen van Salomo (1 Kon. 10: 22) en Indische katten (leeuwen). Ja, aangezien zij geen tegenspraak dulden, het ook niet waard zijn, ook niets bezitten, ook niet zo handelen, dat zij tegengesproken zouden kunnen worden, zo gaan ze heen en worden zelf tegensprekers. Wat moeten ze anders doen? Het is hun speciale werk, de waarheid te verdoemen, te verbieden, te vervloeken en te vervolgen. Dat zeg ik daarom, omdat ik mijn plicht hiermede gedaan wil hebben en ieder christen zijn gevaar getoond, opdat hij zich weet te wachten voor de paus, de hogescholen, voor de geestelijke stand, waar niet zozeer Gods Woord, als wel het eigen rijk en handelwijze van de duivel bevorderd wordt, opdat hij zich gedrage naar het Evangelie en zoeke, waar tegenspreken is en waar geprezen wordt. Is er geen tegenspraak, dan is Christus er ook niet en wel zo'n tegenspreken, dat niet door de Turk gebeurt, maar door hem, die hem het allernaast staat. Christus is niet gezet tot een val van velen in Babylonië of Assyrië, maar van velen in Israel, dat is onder het volk, onder het welk Hij Zich bevindt en die er zich op beroemen dat zij de Zijnen zijn.
Ten derde zegt Simeon tegen Maria, Zijn moeder: "*Een zwaard zal door uw ziel gaan*." Daarmede wordt niet een echt zwaard bedoeld, maar zoals van Jozef geschreven staat in Ps. 105 vers 18: "*Men drukte zijn voeten in de stok, zijn persoon kwam in de ijzers*", en in Ps. 107 vers 10: "*Die in duisternis en de schaduw des doods zaten, gebonden met verdrukking en ijzer*." Evenzo Deut. 4 vers 20: "*Maar ulieden heeft de Heere aangenomen en uit de ijzeroven, uit Egypte, gevoerd, opdat u Hem tot*

een erfvolk zou zijn, gelijk het te dezen dage is." En hier wordt te kennen gegeven, dat zij grote pijn en smart in haar hart zou moeten verdragen, hoewel ze naar het lichaam niet gepijnigd zou worden; hoe dat gebeurd is, weet iedereen wel. Daarom moet men deze woorden als een Hebreeuwse zegswijze, die zo spreekt over groot hartzeer, zoals wij in het Duits van zo'n smart zeggen: Mijn hart breekt en: mijn hart breekt in stukken. Verder gaan we hier niet op in maar zullen het bewaren tot de verhandeling van Christus' lijden en sterven; nu is het voldoende, dat we zien, hoe Simeon zijn zegen zo met een bittere toevoeging verduidelijkt, opdat zij niet opgevat zou worden als een tijdelijke zegen voor de wereld. Wat betekent het echter nu, dat Simeon dit alleen tegen Maria, Zijn moeder, die hij met name noemt, zegt en niet tegen Jozef ? Het betekent vast en zeker, dat de christelijke kerk, de geestelijke maagd Maria, op aarde blijft, niet verdelgd wordt, hoewel de predikers en hun geloof en het Evangelie, de geestelijke Christus vervolgd wordt; zoals Maria, weduwe en van haar kind beroofd, hoewel Jozef tevoren sterft en Christus gekruisigd wordt, toch blijft leven en zo'n smart gaat allemaal door haar hart. Zo blijft ook de christelijke kerk altijd bestaan, ofschoon zij altijd weduwe blijft, en dat haar Jozef, de heilige vaders sterven en het Evangelie vervolgd wordt, dat gaat door haar ziel, zij moet het zwaard dulden en toch tot aan de jongste dag blijven bestaan. Wat kan er voor een christelijk hart bitterder zijn, dan dat het zien en ondervinden moet, hoe grimmig de tirannen en ongelovigen het Evangelie van Christus vervolgen en trachten uit te roeien, zoals nu onder de paus meer gebeurt, dan nog ooit tevoren. Dan vergaat het haar naar haar naam; want Maria betekent een bittere zee, daarin wordt uitgedrukt, dat niet slechts bitterheid in haar is, maar veel en niets dan bitterheid, dat het niet een druppeltje, ja, geen rivier, maar een hele zee van bitterheid is; want alle leed overstroomt haar, zodat ze met recht Maria, een bittere zee, heet.

Tenslotte zegt Simeon, dat dit alles geschiedt, *opdat de gedachten uit veler harten geopenbaard worden*.
O wat een zalige, noodzakelijke vrucht van dit vallen en tegenspreken: Maar om dit te verstaan, moeten wij er op letten, dat er tweeërlei ergernis en verleiding is onder de mensen. De ene is grof, door de grove zonden, zoals: de ouders ongehoorzaam zijn, doden, onkuisheid, stelen, liegen, lasteren enzovoort, en dat zijn de zonden tegen de tweede tafel van de wet van Mozes. Hierbij is het niet nodig, dat zij zich stoten aan een teken dat wedersproken wordt, hun gedachten zijn door zulke boze werken al duidelijk genoeg. Over deze ergernis spreekt de Schrift weinig. De andere echter, Kozbi, de knappe dochter van de vorst Zur van Midian, om wiens wil vierentwintigduizendman uit Israel gedood werden, zoals Mozes schrijft in Num. 25 vers 6 en volgende, dat is de echte ergernis en verleiding door de heilige en mooie zonden van de goede werken en de godsdienst. Die stort de hele wereld in het ongeluk en niemand kan zich voldoende voor haar wachten. Dat zijn de zonden tegen de eerste tafel van de wet van Mozes en tegen het geloof, tegen de eer van God en Zijn werken. Want er is geen grotere, gevaarlijkere, giftigere ergernis dan het uitwendig goede leven in goede werken en geestelijke wandel. Dat zijn alleen maar redelijke, verstandige, eerbare, vrome mensen en het zou onmogelijk zijn, dat een ziel gered of niet verleid bleef, als God niet dit teken en doelwit gezet had, waaraan zij zich zouden stoten en hun hart bloot leggen. Hier ziet men door hun fraaie woorden en schone werken in hun hart en bevindt, dat zulke grote heiligen en wijze mensen heidenen en dwazen zijn, omdat zij het geloof vervolgen omwille van hun werken, omdat zij in hun doen niet bestraft willen worden. Zo komen hun gedachten openbaar en geven blijk dat zij op hun werken en op zichzelf bouwen en dus niet alleen tegen de eerste

geboden zonder ophouden zondigen, maar ook haten en trachten te verdelgen en te vernietigen alles, wat behoort tot het geloof en tot God, echter niet anders dan om Gods wil en om de waarheid te bewaren. Ziet, zo zijn nu de paus, de bisschoppen en bijna alle geestelijken, ze hebben de wereld vol, boordevol met strikken en ergernis gelegd met hun schone schijn en gedaante van een geestelijk leven, waarin toch geen geloof is, maar alleen maar werken, geen Evangelie, maar alleen maar wetten van mensen heersen.

Met deze ergernis heeft de gehele Schrift te maken, daartegen strijdt God met alle profeten en heiligen. Dit is de ware poort naar de hel en de brede weg naar het verderf. Daarom heet deze hoer dan ook Kozbi, *mendacium meum*, mijn leugen. Alles, wat daar blinkt, liegt en bedriegt, ja, haar versiersel en opschik bedriegt ook de vorsten van Israel. En zij heet niet alleen mendacium, sed meum mendacium, mijn leugen, omdat dit bedriegen iedereen zeer behaagt en aanlokt. Opdat God nu ons hiervoor bewaart, heeft Hij Zijn Christus tot een teken gesteld, aan wie zij zich stoten moeten, vallen en tegenspreken, opdat wij niet door haar werken en woorden verleid, haar leven voor goed aanzien en het navolgen, maar belijden dat, hoe voor God geen werkelijk leven deugt zonder het geloof. En waar geen geloof is, dat daar enkel Kozbi, niets dan leugen en bedrog is, dat bij hen openbaar wordt, zodra men dit haar predikt en haar doen, vergeleken met het geloof voor niets waard acht. Ziet, dan moet u met uw geloof een ketter zijn, dan komen ze snel voor de dag en openbaren u hun hart zonder dat ze het willen en weten, opdat u ziet, wat een afgrijselijk, gruwelijk ongeloof onder het schone leven verborgen ligt, wat een wolf in schaapskleren, wat een hoer onder de bruidskrans schuilt, dat ze onmiddellijk onbeschaamd wordt en toch wil hebben dat men zo'n schande en zonde van haar voor louter eer en deugd houdt of zij wil u doden; waarom God terecht door de dienst van Jeremia tot haar zegt: "*Maar u hebt een hoerenvoorhoofd, u weigert schaamrood te worden*." (Jer. 3 vers 3) En Jes. 3 vers 9: "*Het gelaat huns aangezichts getuigt tegen hen en hun zonden spreken zij vrijuit, gelijk Sodom*." Moet dat niet een dwaze, onbeschaamde hoer zijn, die haar echtbreuk zelfs in tegenwoordigheid van haar wettige man ter harer ere zou laten bezingen? Zo doen al de werkpredikers en leraars zonder geloof, die onbeschaamd de werken prediken, en daarbij het geloof, de echtelijke kuisheid verdoemen. Hun hoererij moet kuisheid zijn en echte kuisheid moet hoererij zijn.

Ziet, dat zou allemaal bedekt gebleven zijn, natuur en verstand zou zo'n ondeugd niet gemerkt hebben, de werken zijn te mooi en de manier van doen te fijn. Ja, de natuur bedenkt dit alles, heeft er haar vermaak in, meent dat het goed en welgedaan is, blijft erbij en verhardt er in.

Daarom stelt God hen een teken, waaraan zij zich stoten zullen en iedereen zal leren, hoeveel hoger een christelijk leven is, dan de natuur en het verstand is. Al hun deugden zijn zonde, al hun licht is duisternis, al hun wegen zijn dwaalwegen. Men moet een ander hart, hoofd en natuur gekregen hebben. Dit hart openbaart niet anders dan dat het een vijand van God is. Dat is vroeger afgeschaduwd in de Filistijnen (Palestijnen staat er letterlijk), die God plaagde, zodat hun darmen uit hun lijf kwamen, toen zij de ark van God bij zich hadden. De darmen zijn deze gedachten van het ongelovige hart, die snel te voorschijn komen, zodra de ark van God tot hen komt, dat is: wanneer het Evangelie en Christus gepredikt wordt, kunnen ze dat gewoonweg niet verdragen. Zo gaat het met deze heiligen, die niemand in het hart kan zien, als men hen Christus voorhoudt, dan is ook hun hart openbaar, zoals de heilige Paulus zegt in 1 Kor. 2 vers 15: "*Doch de geestelijke mens onderscheidt wel alle dingen, maar hijzelf wordt van niemand onderscheiden*." Want hij weet, hoe zij gezind zijn en hoe het met hun hart gesteld is, namelijk daaruit, als hij hoort, dat zij het Woord van God en het

geloof niet aannemen. Het Schriftgedeelte gaat verder.

En er was Anna, een profetes, een dochter van Fanuel, uit de stam Aser. Deze was tot grote ouderdom gekomen, welke met haar man zeven jaar had geleefd van haar maagdom af. En zij was een weduwe van omtrent vier en tachtig jaren, dewelke niet week uit de tempel, met vasten en bidden God dienende nacht en dag.
Zou iemand hier willen zeggen: In deze Anna ziet u, dat de goede werken zoals vasten en bidden en naar de kerk gaan, geprezen worden, daarom moeten ze immers niet zo verwerpelijk zijn. Antwoord: Wie heeft dan ooit goede werken verworpen? Wij verwerpen slechts de valse, goed-schijnende werken. Vasten, bidden, naar de kerk gaan zijn goede werken, als ze op de rechte wijze gebeuren. Maar dit is het gebrek, dat de blinde onverstanden gelaarsd en gespoord in de Schrift vallen en alleen kijken naar de werken en voorbeelden van de lieve heiligen en terstond daaruit lering willen trekken en hun voorbeeld willen navolgen. Daardoor worden het dan louter apen en schijnheiligen; want zij zien ook niet, hoe de Schrift veel meer op de persoon dan op de werken let. De Schrift prijst ook het offer en het werk van Abel, maar eerst de persoon veel sterker. Zo laten zij de persoon liggen en nemen slechts het voorbeeld op; daarmee nemen zij slechts de werken op en laten het geloof liggen, eten de zemels en vermorsen het meel, zoals ook de profeet Hosea in hoofdstuk 3 vers 1 zegt: "*Maar zij zien om naar andere goden en beminnen de flessen der druiven*." Wilt u met deze heilige Anna vasten en bidden, dat is goed; maar ziet toe dat u eerst de persoon navolgt en daarna de werken, wordt eerst ook een Anna. Maar laat ons zien, wat de heilige Lukas over de werken en de persoon zegt, opdat wij het voorbeeld goed opvatten.

Ten eerste zegt hij, dat zij een profetes is geweest; zonder twijfel een heilige, vrome profetes, dus is zeker de Heilige Geest in haar geweest, daardoor is haar persoon zonder enig werk tevoren goed en rechtvaardig geweest; daarom zijn de volgende werken ook goed en rechtvaardig geweest. Zo ziet u, dat de heilige Lukas daarmede niet wil zeggen, dat zij door de werken vroom en een profetes geworden is, maar tevoren een vrome profetes geweest is en daarna ook de goede werken door haar verricht zijn. Waarom wilt u dan het voorbeeld en het Evangelie in stukken delen en verdraaien, door eerst en alleen op de werken te zien, daar Lukas eerst de persoon en niet alleen de werken beschrijft?

Ten tweede prijst hij haar als weduwe, die ook de werken die passen bij de weduwenstaat verricht heeft en bij haar beroep is gebleven. Maar daarmee beschrijft hij niets uitzonderlijks, alsof zij alleen de echte goede werken en dienst van God waren en alle andere moesten verworpen worden. De heilige Paulus beschrijft in 1 Tim. 5 vs. 3 en volgende het leven van de weduwen als volgt: "*Eer de weduwen, die waarlijk weduwen zijn. Maar zo enige weduwe kinderen heeft of kindskinderen, dat die leren eerst aan hun eigen huis godzaligheid te oefenen en de voorouders wedervergelding te doen; want dat is goed en aangenaam voor God. Die nu waarlijk weduwe is en alleen gelaten, die hoopt op God en blijft in smekingen en gebeden nacht en dag. Maar die haar wellust volgt, die is levende gestorven*." Hieruit ziet u, dat deze Anna een weduwe, eenzaam, zonder kinderen en ouders, die ze moest verzorgen, geweest moet zijn. Anders zou ze niet God, maar de duivel gediend hebben, als ze nooit uit de tempel geweken zou zijn en verzuimd zou hebben haar huis naar goddelijke opdracht te besturen. En dat geeft ook Lukas aan, als hij schrijft, dat ze weduwe geweest is van 84 jaar, waarmee hij zeggen wil, dat iedereen gemakkelijk

berekenen kan, dat haar ouders dood geweest moeten zijn en haar kinderen verzorgden zij als een moeder door hen is verzorgd en voortaan niets meer te doen heeft gehad dan bidden en vasten en alle wellust opgeven. Want Lukas zegt ook niet, dat ze al die vierentachtig jaar zo geleefd heeft, maar op de tijd, toen Christus is geboren en in de tempel is gebracht, dat ze pas begonnen is zo te leven, nadat al haar zaken, haar kinderen en ouders verzorgd waren en zij dus heel eenzaam geworden is.
Daarom is het zeer gevaarlijk, als men slechts naar de werken ziet en niet de persoon noch de staat of beroep in aanmerking neemt. God kan het in het geheel niet verdragen, dat iemand de werken van zijn beroep of staat laat varen en de werken van de heiligen wil verrichten. Daarom, als een getrouwde vrouw deze Anna zou willen navolgen, man en kind, huis en ouders zou laten varen, om een bedevaart te doen, te vasten en naar de kerk te gaan, wat zou dat anders zijn dan God verzoeken? De gehuwde en de weduwenstaat vermengen, zijn eigen beroep opgeven en zich op vreemde werken toeleggen, dat zou niets anders betekenen dan op de oren te lopen, de voeten de sluier om te doen en het hoofd de schoenen aan te trekken en alle dingen verkeerd te doen. Goede werken moet men doen, bidden en vasten, voor zover u de werken van uw beroep of staat daardoor niet veronachtzaamt, noch dat zij daardoor onmogelijk gemaakt worden. De dienst van God hangt niet aan één of twee werken, is ookniet begrepen in één of twee staten, maar onder alle werken en alle staten verdeeld. Het werk van Anna en eenzame weduwen zoals zij, bestaat alleen maar in vasten en bidden, zoals hier de heilige Lukas met de heilige Paulus overeenstemt. Het werk van een getrouwde vrouw en haars gelijken is niet alleen maar bidden en vasten, maar kinderen en haar huis godzalig te regeren, haar ouders verzorgen, zoals de heilige Paulus zegt. Dat heeft ook de evangelist er toe gebracht, toen hij over het werk van Anna wilde schrijven, dat hij met zoveel woorden zo nauwkeurig haar staat en leeftijd beschrijft, opdat hij daarmee terug zou stoten allen, die zich op de werken wilden werpen en gif uit rozen zuigen en hen eerst vermaant aan hun beroep te denken.

Ten derde: om dezelfde reden schrijft hij ook, dat ze zeven jaar met haar man geleefd heeft van haar maagdom af. Daarmee prijst hij haar gehuwde staat en de werken van deze staat, opdat niet iemand zou denken, dat hij alleen bidden en vasten voor goede werken zou houden. Want zij heeft dit niet gedaan, toen zij met haar man geleefd heeft, ook niet in haar maagdom, maar toen zij een welbedaagde, eenzame weduwe is geworden en toch worden haar maagdelijke en gehuwde staat met zijn werken ook geprezen en als echte goede werken en ons ten voorbeeld gesteld. Waarom zou u dan deze zo laten voorbijgaan en alleen uw aandacht richten op de werken, die zij in haar weduwenstaat heeft verricht? Ook heeft de evangelist niet voor niets haar gehuwde staat eerst geprezen en daarna haar weduwenstaat, opdat hij immers de blinde werkheiligen volkomen alle schuilhoeken zou ontnemen. Zij is een vrome maagd, een vrome vrouw, een vrome weduwe geweest, heeft in alle drie staten het werk, dat zij behoorde te doen, verricht. Doet u ook zo. Beziet uw staat, dan zult u genoeg goede werken te verrichten vinden, als u vroom wilt zijn; iedere staat heeft werk genoeg, zodat hij geen vreemde werken hoeft te zoeken. Ziet, dan is het waar, dat men God dient, zoals het de heilige Lukas zegt, dat Anna met vasten en bidden God heeft gediend dag en nacht. Maar de werkheiligen dienen God niet, maar zichzelf, ja de duivel, omdat zij de werken, die zij moeten verrichten, niet verrichten en hun beroep in de steek laten. Ziet, zozeer is de voortreffelijkheid van de werken afhankelijk van de personen en beroepen, waarover ook tevoren in het Evangelie op 27 december is gesproken; daarom is het nu voldoende. We willen nu zien, wat deze Anna geestelijk betekent.

Simeon, zoals tevoren gezegd is, duidt aan de heilige profeten, die van Christus spreken in de heilige Schrift. Zo moet Anna hen aanduiden, die daar bijstaan en dit horen en precies het zelfde belijden en uit zich zelf spreken, zoals hier Anna doet, die erbij staat, als Simeon van Christus spreekt. Zo is nu deze Anna niets anders dan de heilige synagoge, het volk van Israel, waarvan de geschiedenis en het leven in de Bijbel beschreven is. Want in de tempel, dat is: in de Schrift wordt deze Anna gevonden en zoals Maria betekent de christenheid, het volk van God na de geboorte van Christus, zo betekent Anna het volk voor de geboorte van Christus. Daarom is Anna oud en meer dan 100 jaar, vlakbij haar dood; Maria is jong en vlak bij haar geboorte, omdat de synagoge in de tijd van het leven van Christus op aarde aan het eind en de kerk aan het begin stond. Dus betekent dit nu, dat de lieve heiligen voor de geboorte van Christus de profeten begrepen en geloofd hebben en zo alle tezamen in Christus en in het geloof in Hem behouden zijn, zoals ook daarom Christus Zelf zegt van Abraham in Johannes 8 vers 56: "*Abraham uw vader heeft met verheuging verlangd, opdat hij Mijn dag zien zou; en hij heeft hem gezien en is verblijd geweest*." Evenzo Lukas 10 vers 24: "*Want Ik zeg u, dat vele profeten en koningen hebben begeerd te zien hetgeen gij ziet, en hebben het niet gezien; en te horen hetgeen gij hoort, en hebben het niet gehoord*." En Paulus in Hebr. 13 vers 8: "*Jezus Christus is gisteren en heden Dezelfde en in der eeuwigheid*." En nog veel duidelijker in 1 Kor. 10 vers 1: "*En ik wil niet, broeders, dat gij onwetende zijt, dat onze vaders allen onder de wolk waren en allen door de zee doorgegaan zijn; en allen in Mozes gedoopt zijn in de wolk en in de zee; en allen dezelfde geestelijke spijze gegeten hebben; en allen dezelfde geestelijke drank gedronken hebben; want zij dronken uit de geestelijke steenrots, die volgde; en de steenrots was Christus*."

Deze en dergelijke teksten bewijzen, hoe voor de geboorte van Christus alle heiligen ook in Christus, evenals wij, zalig zijn geworden. En daarom somt hij in Hebr. 11 vers 4 en volgende vele voorbeelden van hun geloof op van Abel, Henoch, Noach, Abraham, Mozes enzovoort, dat heel hun leven in Christus en op Christus is gericht geweest, van Wie zij gehoord, de voorzeggingen van de profeten begrepen, geloofd en op Zijn komst gewacht hebben.

Daardoor komt het ook, dat alle geschiedenissen uit het Oude Testament zo lieflijk en fraai op Christus passen en allemaal Hem met de daad belijden, om Hem heen staan, zoals Anna lichamelijk bij Hem stond, zodat het groot vermaak is om te lezen en te horen, hoe zij alle op Christus zien en Hem openbaren. En om een voorbeeld daarvan te zien: Izak werd door zijn vader geofferd en bleef toch leven, in zijn plaats kwam een ram; die zag Abraham achter zich met zijn horens in de struiken hangen. Dat ziet op Christus, de Zoon van God. Die is, naar Zijn menselijke natuur, aan het kruis gestorven en de goddelijke natuur bleef toch leven en de menselijke natuur werd daarvoor geofferd, zoals de ram met zijn horens (dat is: met prediken, waarmee zij stootte en bestrafte het ruwe, ruige, onordelijke volk van de Schriftgeleerden en priesters) in dezelfde struiken hing en zich achter Abraham bevond, als komende na hem. En er liggen nog grotere dingen in deze geschiedenissen opgesloten. Dat Jozef naar Egypte werd verkocht en na zijn gevangenschap heer over ditzelfde land werd, is allemaal met het oog op Christus gebeurd en beschreven. Christus, Die door Zijn lijden Heere over de wereld is geworden en wie zou zoveel tijd hebben om alle dergelijke geschiedenissen te verklaren en te laten zien, hoe Simson, David, Salomo, Aäron en anderen zo fraai en ernstig op Christus alleen doelen. Daarom heeft de heilige Lukas hier met nadruk gezet, dat deze Anna "Epistsa", dat wil zeggen: zij stond boven of naast en bij zo'n gebeurtenis, die plaats vond in de tempel met

Christus. Niet zoals in het Latijn staat: "superveniems", dat ze daarbij gekomen was, hoewel het ook waar zou zijn. Maar, dit is beter, dat zij over deze geschiedenis stond. Wat ook zoveel betekent, dat ze zich daarbij begeven heeft, met grote vlijt daartoe doorgedrongen is, om Hem te zien, zoals men in het Duits zegt: Ei, wat verdringen de mensen elkaar hiervoor enz. Zo doen alle geschiedenissen uit de heilige Schrift over Christus, omdat ze Hem afschaduwen.
Maar daarin zouden ze niet zalig geweest zijn en het had kunnen zijn, dat ze zelfs in die tijd niet allen geweten zouden hebben, dat hun doen zo precies op Christus paste. Want schaduwen en uitleggingen zijn niet voldoende om het geloof daarop te gronden, het moet tevoren gegrond zijn op duidelijke godsspraken in de heilige Schrift, zonder omhaal. naar de letterlijke betekenis van de woorden opgevat, En dan pas moeten op zulke woorden, als de grond van het geloof, de betekenissen van de geschiedenissen gebouwd worden om het geloof daarmee te begieten en te versterken. Daarom, zoals ik gezegd heb, is hun doen niet alleen afschaduwing, die zij in hun uiterlijke werken vertoonden, geweest, daardoor zou niemand heilig zijn geworden, maar zij hebben ook in hun hart geloofd in de komende Christus, door duidelijke uitspraken in het goddelijk Woord, letterlijk opgevat. Zoals Adam en Eva deze belofte na hun val hadden, toen God tot de slang sprak in Gen. 3 vers 15: "*En Ik zal vijandschap zetten tussen u en tussen deze vrouw, en tussen uw zaad en tussen haar Zaad; Datzelve zal u de kop vermorzelen, en gij zult Het de verzenen vermorzelen*." In deze tekst en belofte lag het behoud van Adam en Eva, zij hebben aan dit Zaad van de vrouw geloofd, het Zaad, Dat de kop van de slang zou vermorzelen, tot op de tijd van Noach. Die ontving nog een andere belofte in Gen. 6 vers 18, toen God sprak: "*Maar met u zal Ik Mijn verbond oprichten*." Daarom, toen Eva haar eerste zoon Kaïn baarde, werd zij blij en dacht, dat dat het Zaad was, waarvan God gesproken had en sprak in haar blijdschap: "*Ik heb de Man Gods ontvangen*", als wilde zij zeggen: Deze zal vast en zeker de Man zijn, het Zaad, Dat tegen de slang zal strijden. Zij zou gaarne Christus gezien hebben, maar het was de tijd nog niet. Daarna zag zij wel, dat hij het niet was en zij moest haar geloof verder uitstrekken tot een andere vrouw.

Daarna is de duidelijke belofte tot Abraham gekomen in Gen. 12 vers 13 en Gen. 22 vers 18, toen God sprak: "*En in uw zaad zullen gezegend worden alle volken der aarde*", waarover wij in de uitlegging uit de Brieven gesproken hebben. In deze tekst is het geloof van alle heiligen voor de geboorte van Christus gebleven tot op Zijn komst, zodat wel deze tekst onder "*de schoot Abrahams*" kan opgevat worden, waarover Christus spreekt in Lukas 16 vers 22. Hoewel hij daarna ook verder tot David is uitgebreid, maar toch allemaal in de kracht van de belofte aan Abraham. Dat is nu het Zaad van de vrouw, het Kind van Maria, Die vecht tegen de slang, om de zonde en de dood te vernietigen. Daarom zegt de tekst, dat het Zaad de kop van de slang zal vermorzelen. Ongetwijfeld heeft Hij de slang bedoeld, die Eva verleid heeft; dat was de duivel in de slang. En Adam en Eva hebben het vast en zeker ook zo opgevat; wie wil anders nog een zoon of zaad tonen, dat de kop vermorzelen zal? Zou het van een zuiver mens gezegd zijn, zo zou dit vermorzelen zowel door Adam als door één van zijn kinderen hebben kunnen plaats vinden. Maar niet Adam, noch een kind van Adam, maar alleen maar het Kind van een vrouw, van een maagd zou het doen. En het is fraai verdeeld, dat dit Zaad de kop van de duivel, waarin de zitplaats van zijn leven zich bevindt, zou vermorzelen. Maar de duivel van zijn kant vermorzelt niet de kop van dit Zaad, maar Zijn verzenen of voetzolen, dat wil zeggen: De boze geest schendt en vernietigt en doodt wel het uiterlijke, lichamelijke leven van Christus en Zijn wandel en werk, maar het hoofd blijft leven, de godheid, en wekt ook de

voetzolen, de mensheid, door de duivel vermorzeld, weer op. Zo vermorzelt hij ook bij alle christenen de voetzolen, schendt en doodt hun leven en werk, maar het geloof, het hoofd, kan hij niet beschadigen, waardoor ook de werken en het leven weer hersteld worden. Maar hij houdt daarentegen zijn voeten, zijn uiterlijk zijn is sterk en woedt. Maar zijn kop, de zonde en het inwendige, wordt vermorzeld; daarom moeten ook tenslotte zijn voeten vermorzeld worden en moet hij met de zonde en de dood voor eeuwig sterven. Ziet, zo heeft God de ouden allen door Zijn Woord en hun geloof verlost van zonden en het geweld van de duivel en hen bewaard tot de komst van Christus. Deze zijn de heilige Anna met haar afschaduwingen.
Om deze reden neemt zij het kind Jezus niet in haar armen zoals Simeon, spreekt ook niet over Hem als Simeon, maar staat er bij en spreekt over Hem tot anderen. Want de lieve, oude vaderen en heiligen hebben geen voorspellingen over Christus gedaan zoals de profeten, ook niets over Hem gezegd. Maar zij hebben zich met een sterk en vast geloof gehouden aan datgene, wat door de profeten is gezegd en hebben het aan andere mensen en hun kindskinderen doorgegeven, zoals hier Lukas zegt van deze Anna. Daarom kloppen nu ook alle eigenschappen, die Lukas hier vertelt. Ten eerste, dat ze een profetes is, dat wil zeggen: Ze heeft de zin van de profeten verstaan. Zo hebben de oude heiligen allen de beloften van God over de Christus verstaan door hun geloof, waardoor ze allen profeten zijn geweest.

Ten tweede heet zij Anna; dat is in het Latijn *gratia,* gunst of genade; want de twee namen Anna en Johannes zijn in het Hebreeuws bijna hetzelfde. Daarom heet Anna: de lieflijke of die men genegen en gunstig gezind is. Daardoor wordt aangegeven, dat de oude vaderen en heiligen niet om hun verdienste zo'n geloof en belofte van God ontvangen hebben, maar uit gunst en genade van God, voor Wie zij lieflijk zijn geweest uit Zijn barmhartigheid, zoals alle mensen niet terwille van hun waardigheid, maar uit louter genade van God aangenaam en lieflijk zijn, gelijk het zo ook in de natuur gebeurt, dat men vaak zijn gunst wendt tot dingen, die niet lieflijk zijn en het spreekwoord zegt: gunst en liefde vallen net zo snel op de kikker als op het purper, En: wat mij aangenaam is, dat bederft niemand voor mij. Zo heeft ook God ons zondaars en onwaardigen lief en wij moeten allen Zijn lievelingen (Johannesjes en Annaatjes) zijn.

Ten derde is zij een dochter van Fanuel. Toen Jacob met de engel geworsteld en gestreden had, noemt hij in Gen. 32 vers 30 deze plaats Phanuel en sprak: "*Ik heb God gezien van aangezicht tot aangezicht, en mijn ziel is gered geweest*."
Zo heet nu Fanuel "*Gods aangezicht*." Maar Gods aangezicht is niets anders dan de kennis van God. Nu wordt God door niemand gekend dan door het geloof in Zijn Woord. In Gods Woord en beloften wordt slechts troost en genade beloofd om Christus' wil.
Daarom, wie dat gelooft, die ziet Gods genade en goedheid en dat is God recht kennen, daardoor wordt het hart vrolijk en zalig, zoals ook David in Psalm 4 vers 7 zegt: "*Verhef Gij over ons het licht Uws aanschijns, o Heere! Gij hebt vreugde in mijn hart gegeven*." En Psalm 80 vers 4, 8, 20: "*O God, breng ons weder en laat Uw aanschijn lichten, zo zullen wij verlost worden*." Dit afwenden en toewenden van Gods aangezicht wordt in de Schrift vaak genoemd. Ziet, zo zijn alle oude vaderen en heiligen geestelijke kinderen van Fanuel geweest, van de goddelijke kennis en wijsheid, waardoor zij verblijd zijn; want daarheen heeft hun geloof in de goddelijke belofte hen gebracht; dat maakte hen tot profeten. Maar tot dit geloof en tot deze belofte zijn ze door niets anders gekomen dan door het feit dat ze lieve Annetjes

waren, dat wil zeggen, louter Gods gunst en barmhartigheid.

Daaruit volgt nu het vierde, dat ze van het geslacht van Aser was. "Aser" betekent "zaligheid"; zo maakt het geloof kinderen van de goddelijke wijsheid en zaligheid. Want het geloof vernietigt de zonde en verlost van de dood, zoals Christus zegt in Markus 16 vers 16: "*Die geloofd zal hebben en gedoopt zal zijn, zal zalig worden. Maar die niet zal geloofd hebben, zal verdoemd worden*." Nu is zaligheid niets anders dan verlossing van zonden en van de dood. Dus is deze Anna een dochter van Fanuel en van Aser, omdat ze vol van wijsheid en van een goed geweten is tegen alle zonden en verschrikkingen van de dood. Dit alles geeft het geloof in de goddelijke belofte van Zijn barmhartigheid, zodat het heel keurig op elkaar volgt: Anna, de profetes, een dochter van Fanuel, van het geslacht van Aser, dat wil zeggen, uit Gods gunst ontvangt men Zijn belofte en gelooft erin; daardoor heeft men rechte kennis van God en Zijn goedheid, daardoor wordt het hart verblijd, zeker en zalig, totaal ontslagen en vrij van zonde en dood.

Ten vijfde komen wij nog dieper in de geestelijke verklaringen. Ze heeft zeven jaar met haar man geleefd, daarna 84 jaar weduwe zonder man. Wie er tijd en bekwaamheid voor had, zou in dit getal alleen een kort begrip van de hele Bijbel kunnen vinden. Om nu te tonen, dat wij Christenen geen Aristoteles en leer van mensen nodig hebben, maar voor eeuwig genoeg in de Bijbel zouden vinden om te onderzoeken, als we wilden, willen we ook dit getal, naast de besproken wonderen in de Schrift, bezien. Het getal zeven betekent naar de algemene verklaring dit tijdelijke leven, dat in het lichaam doorgebracht wordt, omdat alle tijd in de zeven dagen van de week begrepen is, Gen. 1 vers 1 enzovoort en is het eerste en voornaamste begrip van de tijd, dat in de Schrift gevonden wordt. Want in Gen. 1 vers 1 en volgende zegt Mozes, hoe God eerst de dagen geschapen en onder het getal zeven het eerst begrepen heeft, daarna zijn de weken in maanden, de maanden in jaren, de jaren in levens verzameld enzovoort. Zo moeten nu deze zeven jaren het hele leven van de oude heiligen verbeelden, in inwendige en uitwendige wandel geleid. Wie is echter "de man" geweest? De heilige Paulus verklaart in Rom. 7 vers 2 en volgende dat "een getrouwde man" de wet betekent; want gelijk een vrouw aan de man verbonden is, zo lang hij leeft, zo zijn allen aan de wet gebonden, die daar onder leven. Nu is aan geen volk op aarde de wet gegeven dan alleen aan deze Anna, het Joodse volk, zoals Paulus zegt in Rom. 3 vers 2: "*Want dit is wel het eerste, dat hun de Woorden Gods zijn toebetrouwd*." En Psalm 147 vers 19 en 20: "*Hij maakte Jakob Zijn woorden bekend, Israel Zijn inzettingen en Zijn rechten. Alzo heeft Hij geen volk gedaan; en Zijn rechten, die kennen zij niet*." Eveneens in Psalm 103 vers 7: "*Hij heeft Mozes Zijn wegen bekend gemaakt, de kinderen Israels Zijn daden*." Maar het Evangelie heeft Hij niet alleen dit volk, maar aan de gehele wereld geopenbaard, waarvan Psalm 19 vers 5 zegt: "*Hun richtsnoer gaat uit over de ganse aarde en hun redenen aan het einde der wereld*", dat wil zeggen, de apostelen. Daarom beduidt deze Anna, die zeven jaar met haar man heeft geleefd, niets anders dan dit volk onder de wet, naar de uitwendige wandel in het lichaam.
Nu hebben wij in de laatste verhandeling uit de brieven gehoord, dat diegenen, die onder de wet leven, niet goed leven; want zij doen de werken van de wet zonder hun wil en lust en zijn knechten en geen kinderen. Want de wet houdt niemand voor rechtvaardig, dan die het vrijwillig doet. Zo'n wil geeft echter slechts het geloof in Christus, zoals al vaak is gezegd. Waar dat echter aanwezig is, die verricht echte werken en vervult de wet en het is voor hem hetzelfde, onder de wet te zijn of niet,

zoals ook Christus daaronder was. Opdat de heilige Lukas of liever de Heilige Geest deze heilige Anna, het heilige, oude. volk, niet alleen onder de wet zou brengen en knechten daaruit zou maken, toont hij verder aan, hoe zij behalve deze wandel onder de wet ook in vrijwillig geloof en geest gewandeld heeft en de wet niet alleen met werken, als de knechten, maar veeleer door het geloof vervuld heeft. Dat geven de vierentachtig jaar van haar weduwschap aan, waarmee bedoeld wordt het geestelijke leven in het geloof van de oude heiligen; want de weduwschap, die zonder man is, betekent dat zij vrij van de wet geweest zijn. En zo zijn beide levens tegelijk met elkaar verlopen. Naar de ziel zijn ze zonder wet en de werken daarvan alleen door het geloof gerechtvaardigd; daar zijn ze echt weduwe geweest. Maar naar het lichaam zijn ze onder de wet en zijn werken geweest, maar toch niet zo, dat ze daardoor gerechtvaardigd zouden worden, maar door het geloof tevoren rechtvaardig, hebben zij de wet vrijwillig, zonder enige verdienste daarvoor op te eisen, tot eer van God gehouden. En wie zo leeft, die zou de wet nog wel mogen onderhouden en de werken doen hem dan geen schade, maken ook geen knechten, zoals Christus en de apostelen de wet gehouden hebben. Ziet, dat zijn zij, die tegelijk zeven jaar met de man en vierentachtig jaar zonder man leven, die tegelijk onder de wet en zonder de wet zijn, zoals de heilige Paulus in 1 Kor. 9 vers 20 van zich zelf zegt: "*Degenen die onder de wet zijn, ben ik geworden als onder de wet zijnde, opdat ik degenen die onder de wet zijn, winnen zou*." Hoe is hij tegelijk onder de wet en zonder de wet? Namelijk dat hij de wet uitwendig gaarne onderhield ten nutte van anderen. Maar innerlijk hield hij zich aan het geloof en daardoor wordt hij rechtvaardig zonder enig werk van de wet. Want hij volbracht werken van de wet en wilde daardoor toch niet gerechtvaardigd worden, zoals het ook onmogelijk is. Op deze manier heeft deze gehele Anna, het heilige volk, de wet ook gehouden. Want wie gelooft en daardoor rechtvaardig is, die kan wel de wet en de werken van de hele wereld doen, niet alleen de wet van God en zij hinderen hem niet; want hij doet ze vrijwillig, zonder de bedoeling, daardoor vroom te worden.

Maar die alleen de zeven jaar, de gehuwde Anna zijn en niet daarnaast ook vierentachtig jaar de weduwe Anna, dat zijn diegenen, die alleen onder de wet leven, zonder geest en zonder geloof, gedwongen knechten, die denken, dat als ze de werken van de wet doen, dat ze daardoor vroom worden. Daarom worden ze nooit en te nimmer vroom of rechtvaardig, zoals voldoende in de verhandeling uit de brieven is gezegd. Maar het fraai gerangschikt, dat eerst de zeven jaren van het huwelijksleven en daarna de vierentachtig weduwenjaren beschreven staan; want ook de heilige Paulus zegt in 1 Kor. 15 vers 46: "*Doch het geestelijke is niet eerst, maar het natuurlijke, daarna het geestelijke*." Zal de mens geestelijk worden en tot het geloof gebracht worden, is nodig, dat hij tevoren onder de wet is, omdat zonder de wet niemand zich zelf kent en gewaar wordt, wat hem ontbreekt; wie zich zelf echter niet kent, die zoekt geen genade. Als echter de wet komt, eist hij zoveel, dat de mens voelt en moet bekennen, dat hij haar niet kan volbrengen; dan moet hij aan zich zelf wanhopen en verootmoedigd zuchten om Gods genade. Ziet, daarom gaan de zeven jaren voorop, de wet voor de genade, als Johannes de voorloper van Christus. De wet doodt en verdoemt de natuurlijke, uitwendige mens, opdat de genade de geestelijke, inwendige mens mag oprichten. Maar haar maagdom worden geen jaren toegeschreven, wat betekent het onvruchtbare leven voor de wet en voor de genade, wat voor God geen waarde is. Daarom was de maagdom in het Oude Testament als een onvruchtbare staat totaal veracht en verworpen.
Hoe komt het echter, dat het geloof of het geestelijk leven van de inwendige mens, die

zonder de wet weduwe is zonder man, door vierentachtig wordt aangeduid? Hier willen we, zoals de heilige Augustinus gewoonlijk doet, een weinig geestelijk gaan wandelen en spelen. Het is iedereen wel bekend, dat deze twee getallen "zeven" en "twaalf" wel de heerlijkste zijn in de Schrift; want er zijn daarin veel zevens en veel twaalven, zonder enige twijfel terwille van de twaalf apostelen, die het geloof in de hele wereld begonnen en geplant hebben. En hun leer en wijze van doen is louter geloof, zoals de ene Mozes van de engelen de wet ontving, waardoor hij Anna tot een getrouwde vrouw maakt en de uitwendige mens de werken afdwong. Zo hebben de apostelen, die twaalfmaal meer dan Mozes waren, niet van de engelen, maar van de Heere Zelf het Evangelie ontvangen, waardoor enkel weduwen, vrijwillige, gelovige mensen, zonder enige werken rechtvaardig worden.
Nu hebben, zoals gezegd is, de oude heiligen ditzelfde apostolische geloof naast de wet gehad. Daarom hebben zij niet alleen het getal zeven, maar ook het getal twaalf gekregen en niet alleen de enige Mozes, maar ook die twaalf maal meer waren, de apostelen, bezeten en geleefd naar beiderlei leer en handelen, zoals wij gehoord hebben. Zodat het getal zeven met recht de enige Mozes en het getal twaalf de apostelen, die twaalfmaal zoveel als Mozes waren. Daarom zij ten besluite gezegd, dat het getal twaalf de apostelen betekent, de apostolische leer, het apostolisch geloof en de echte weduwen-, geestelijke staat zonder de wet, zoals het getal zeven Mozes, de leer van Mozes, het werk en werking van de wet, de echte, gehuwde, gebonden staat betekent. Deze twaalf apostelen zijn afgebeeld door de twaalf patriarchen, door de twaalf edelstenen op het kleed van de hogepriester Aäron, door de twaalf vorsten van het volk Israel, door de twaalf stenen in de Jordaan, door de twaalf fundamenten en poorten van Jeruzalem en nog veel meer dergelijke zaken; want de gehele Schrift wijst sterk heen naar het geloof en het Evangelie, dat door de apostelen is begonnen en waarvoor door de apostelen de grondslag is gelegd. Zo wordt dit geloof ook door deze vierentachtig jaar afgebeeld, waarin het getal twaalf wonderlijk begrepen is.

Ten eerste, vierentachtig is precies twaalf maal zeven. Daarmee wordt aangegeven, dat er maar één leraar van de wet is, namelijk Mozes; die maakt slechts één maal zeven, dat wil zeggen: zijn wet en het leven naar de wet. Maar de apostelen zijn twaalf en twaalf maal zoveel als Mozes. Aangezien hier vierentachtig tegen zeven evenveel is als twaalf tegen één en de wet door één, het Evangelie door twaalf gegeven is, zo past het heel fraai, dat zeven Mozes en vierentachtig de apostelen betekenen en dus dat het volk van Mozes de gehuwde Anna, het volk van de apostelen de weduwe Anna is, de één uitwendig in het lichaam en de werken, de ander innerlijk in geest en geloof. Daarmee wordt ook aangegeven, dat het geloof de werken zoveel te boven gaat, als twaalf één en vierentachtig de zeven overtreffen. En daarin is de gehele som en het erfgoed begrepen, zoals de apostel het noemt in Thess. 5 vers 23, "holokleros", het "gehele erfgoed", zoals het getal twaalf het hele volk Israël verdeeld in twaalf geslachten, omvat; want wie gelooft, die heeft het allemaal, is erfgenaam, kind en zalig. Ziet daarom de goddelijke ordening: daar deze Anna geen weduwe kon zijn op haar twaalfde jaar en in het eerste enige jaren niet gehuwd kon zijn, heeft God het toch zo in deze zeven en vierentachtig jaar gevolgd, dat dit enkel getal bij het twaalfde gevonden werd en paste en daarnaast toch nog vele andere betekenissen daarin voegt van het getal z even, van de gehuwde en weduwenstaat, zoals wij gezien hebben.

Ten tweede leren de rekenkundigen de getallen delen en noemen het de quotiënten opzoeken, dat wil zeggen, zij gaan na, hoeveel maal een getal gedeeld kan worden, zodat alle delen gelijk zijn, bijvoorbeeld twaalf kan men vijfmaal delen, zodat alle

delen gelijk zijn; want twaalf is ten eerste twaalf maal één, die allemaal gelijk zijn, ten tweede is het zes maal twee, ten derde vier maal drie, ten vierde drie maal vier, ten vijfde twee maal zes. Behalve deze deling is er geen meer, waarbij de delen gelijk zijn. Zeven en vijf is ook twaalf, evenzo drie en negen, een en elf; maar de delen zijn ongelijk en geen soort van gelijke deling. Nu nemen ze het aantal van deze gelijke delen en tellen die bij elkaar en zien, hoeveel dat wordt. Zoals hier is het getal twaalf vijf maal gedeeld, zo tel ik ze bij elkaar, 1, 2, 3, 4, 5, dat wordt vijftien, drie boven de hoofdsom. Daarom noemen ze zo 'n getal het "rijke, overvloedige getal" omdat hun maaldelingen meer uitmaken dan het hoofdgetal zelf heeft. Sommige getaldelingen leveren daarentegen minder op dan het hoofdgetal: acht kan drie maal gelijk gedeeld worden, namelijk acht maal één, vier maal twee, twee maal vier. Nu leveren één, twee, vier slechts zeven op, één beneden acht, dat noemen ze het afnemende getal. Tussen deze beide zetten ze nu het derde getal, als de deeltallen juist het hoofdgetal uitmaken; zoals zes is zes maal één en twee maal drie. Nu leveren één, twee, drie ook precies zes op. Zo is het ook hier gelegen, want Mozes, het getal zeven, kan niet gedeeld worden, zoals het staat met alle oneven getallen; want de even deling kan alleen maar even getallen hebben.
Maar de apostelen, het getal vierentachtig, is een rijk, overvloedig getal, dat elf maal in gelijke delen gaat; want de verrader Judas wil niet onder de rijke deling, hoewel hij wel onder het getal begrepen is. Hij laat hier een opening in de deling', zodat hetgeen twaalf worden en maakt toch het getal twaalf vol. Hij is mede in het aantal alleen in naam begrepen, maar niet met de daad. Ten eerste is dit getal vierentachtig vierentachtig maal één, ten tweede tweeënveertig maal twee, ten derde achtentwintigmaal drie, ten vierde eenentwintig maal vier, ten vijfde veertien maal zes, ten zesde twaalf maal zeven, ten zevende zeven maal twaalf, ten achtste zes maal veertien, ten negende vier maal eenentwintig, ten tiende drie maal achtentwintig, ten elfde tweemaal tweeënveertig. Tel nu op de getallen van deze deling: een, twee, drie, vier, zes, zeven, twaalf, veertien, eenentwintig, achtentwintig, tweeënveertig, dan vindt u honderdveertig, wel zesenzestig boven het hoofdgetal.
Wat betekent nu dit alles anders, dan dat de ongedeelde Mozes, de wet, evenals het getal zeven, op zichzelf is gebleven en niet verder dan tot het Joodse volk is gekomen, zonder minder of meer volk daaronder te begrijpen? Maar de apostelen, het geestelijke leven, rijk aan genade en het Evangelie is uitgebroken en rijkelijk uitgestroomd in de hele wereld. En zoals één tegen twaalf zo arm en weinig is, dat het niet minder of armer kon zijn, zo ook is zeven tegen vierentachtig een enkel en arm ding. Want de wet met zijn werken schenkt toch immers zijn knechten niets meer dan tijdelijke goederen en eer in dit leven, een arm en ellendig goed, dat zichzelf niet vermeert, maar slechts verteert. Terwijl daarentegen twaalf tegen één een rijk iets is en daarbij zichzelf vermeerdert en niet verteert; want het geloof is gezegend en vloeit eeuwig over van goed en eer. Dit uitstapje heeft duidelijk doen zien, hoe zelfs geen tittel (punt) in de Schrift tevergeefs is geschreven. En zoals de lieve oude vaderen met hun geloof ons een voorbeeld hebben gegeven, maar met hun werken altijd afgeschaduwd hebben datgene, waarin wij moeten geloven, namelijk Christus en Zijn Evangelie; zodat niets tevergeefs van hen gelezen wordt, maar al hun doen ons geloof sterkt en betert. Nu gaan we weer verder met deze Anna.

Lukas zegt, *dat zij nooit uit de tempel geweken is.* O, wat een heilzame, noodzakelijke les: Wij hebben gehoord, dat deze tempel de heilige Schrift is. Nu was het onder het Joodse volk een bijzondere plaag, dat zij zo graag valse profeten en leer van mensen hoorden, wat ze ook daarmee bewijzen, dat ze buiten de tempel op de bergen en in de

dalen vele altaren en afgodsbeelden oprichtten, wat Mozes hen in Deut. 4 vers 2 en 12 vers 32 streng verbood en sprak: "*Houdt wat ik u gebied en doet er aan toe, noch ervan af*", als wilde hij zeggen: Ik wil dat u zo'n Anna zult worden, die niet van de tempel wijkt. Maar zij waren niet allen Anna's, daarom verlieten zij de tempel en wendden zich tot hun altaren, dat is, zij weken van Gods gebod. En boven Gods gebod volgden zij ook hun eigen bedenksels en de valse profeten. Maar het was niets vergeleken met ons doen van nu. Wij zijn niet alleen door de pauselijke en menselijke leer van de tempel afgebracht, maar hebben hem ook gebroken en met allerlei goddeloosheid en gruwelen geschonden, wandelen in louter eigen gekozen wegen, meer dan iemand kan beklagen. Maar het behoorde waarlijk zo te zijn, zoals de heilige Antonius de zijnen voortdurend inscherpt, dat niemand iets zou voornemen te doen, wat God niet in de Schrift heeft bevolen en aangeraden, opdat wij toch maar in de tempel zouden blijven. Daarvan zegt Psalm 1 vers 1 en 2: "*Welgelukzalig is de man, die niet wandelt in de raad der goddelozen, noch staat op de weg der zondaren, noch zit in het gestoelte der spotters. Maar zijn lust is in des Heeren wet, en hij overdenkt Zijn wet dag en nacht*." De heilige Petrus spreekt: "*De rechtvaardige, die in de tempel is, wordt nauwelijks zalig*", dat wil zeggen: De boze geest trekt ook degenen naar zich toe, die alleen hun vertrouwen stellen op het Woord van God, zodat ze nauwelijks staande kunnen blijven. Waar zullen dan de zekere, wilde geesten blijven, die op de leer van mensen heen en weer zwalken. O, een goed leven kan geen leer van mensen verdragen, zij is daarvoor ergerlijk en gevaarlijk, als een strik die op de weg gespannen is. Het moet in de tempel blijven en er nooit uitkomen. Zo hebben gedaan de oude heiligen, van wie de heilige Paulus in Rom. 11 vers 4 zegt, dat God sprak tot Elia: "*Ik heb Mijzelf nog zevenduizend mannen overgelaten, die de knie voor het beeld van Baäl niet gebogen hebben*." Daarom klaagt David over zulke jagers en verleiders in Psalm 140 vers 5 en 6: "*Bewaar mij, Heere, van de handen des goddelozen; behoed mij van de man alles gewelds, van hen die mijn voeten denken weg te stoten. De hovaardigen hebben mij een strik verborgen, en koorden; zij hebben een net uitgespreid aan de zijde des wegs: valstrikken hebben ze mij gezet. Sela*." Dat is allemaal tegen de leerstellingen van mensen gezegd, die van de tempel afvoeren. Want het Woord van God en leer van mensen kunnen in een hart in geen geval elkaar verdragen. Toch spreken de onzinnige zielemoordenaars, de papisten met hun antichrist, de paus: Men moet meer dingen hebben en houden, dan in de Bijbel staat. En zij verleidende hele wereld met hun geestelijke staten en orden en voeren hen naar de hel.

Tenslotte zegt hij, *dat zij God gediend heeft met vasten en bidden nacht en dag.*
Daar volgen nu de werken van het geloof. Eerst moet zij Anna zijn, een profetes, een dochter van Fanuel, van de stam van Aser, zeven jaar gehuwd, vierentachtig jaar weduwe en altijd in de tempel; dan is vasten en bidden goed, dan is Abels offer aangenaam, dan dient men God met vasten en bidden nacht en dag. Wie echter met de werken begint, die doet alles verkeerd en verkrijgt niets. Toen Paulus dus de Romeinen het geloof had geleerd, begint hij daarna hen vele goede werken te leren en zegt, dat zij hun lichaam moeten offeren als een heilige, levende offerande, die Gode welbehaaglijk is, wat gebeurt, als men het lichaam kastijdt met vasten, waken, kleding en arbeiden. Dat doet nu deze Anna. Zo hebben alle oude heiligen gedaan; want met "vasten" wordt aangegeven allerlei kastijding en tuchtiging van het lichaam, dat, hoewel de ziel door het geloof rechtvaardig en heilig is, toch niet geheel rein is van zonden en boze neigingen. Daarom is het nodig, dat het gedwongen en gekastijd, de ziel onderdanig wordt, zoals de heilige Paulus van zichzelf zegt in 1 Cor. 9 vers 27:

"*Maar ik bedwing mijn lichaam en breng het tot dienstbaarheid, opdat ik niet enigszins, daar ik anderen gepredikt heb, zelf verwerpelijk worde*." Zo leert ook de heilige Petrus in 1 Petrus 2 vers 5: "*Om geestelijke offeranden op te offeren*", dat wil zeggen: geen schapen en kalveren, zoals in de wet van Mozes, maar uw eigen lichaam en uzelf door doding van de zonde in het vlees en kastijding van het lichaam. Dat doet niemand of hij moet eerst gelovig zijn. Daarom heb ik vaak gezegd, dat de werken, die op het geloof volgen, alleen van die aard moeten zijn en zo bedoeld moeten zijn, dat er niet veel mee verdiend wordt of dat men daardoor vroom wordt, want dat moet voor de werken aanwezig zijn, maar alleen de bedoeling hebben het lichaam te kastijden en ten nutte van de naaste te zijn. En dat is het rechte dienen van God in de werken, dat zulke werken vrijwillig, zonder hoop op beloning, ter ere van God geschieden. Wat heeft Hij anders uw vasten nodig, als u daarmee niet de zonde en het vlees ten onder brengt, die Hij ten onder gebracht wil hebben, als diegenen doen, die voor de heiligen op bepaalde dagen en tijden vasten, zonder het lichaam te kastijden; want zij maken er slechts een onvruchtbaar werk van. Maar deze Anna heeft geen bepaalde, bijzondere dagen, zij vast niet op zaterdag en vrijdag, ook niet op de avond voor de gedenkdag van Petrus en Paulus (29 juni) of een driedaagse vasten op woensdag, vrijdag en zaterdag. Ook heeft ze geen onderscheid in spijs, maar nacht en dag (zegt de heilige Lukas) en dient God daarmede. Dat wil zeggen, ze breekt onophoudelijk haar lichaam af, niet om daarmee een verdienstelijk werk te verrichten, maar om God daarmee te dienen, de zonde te onderdrukken. Over welk vasten ook de heilige Paulus leert in 2 Kor. 6 vers 5 en onder anderen zegt: "*Maar wij als dienaars Gods, maken onszelf in alles aangenaam, in vasten*." Maar wij bij ons dwaze vasten, door mensen bedacht, menen dat het een kostelijke zaak is, als hetgeen vlees noch eieren, noch boter noch melk eet op sommige dagen, helemaal niet gericht op de kastijding van het lichaam en de zonde, dat is: ter ere van God, maar wij dienen daarmee de paus en de papisten en de vissers.

Ze heeft ook nacht en dag gebeden, dus ook zeker gewaakt. Maar dit moet niet opgevat worden alsof ze zonder ophouden nacht en dag gebeden en gevast zou hebben, ze heeft immers ook moeten eten, drinken, slapen en rusten; maar dat zo'n werk haar doen is geweest, waarmee ze des daags en des nachts bezig is geweest. Wat een mens des daags of des nachts doet, moet daarom niet opgevat worden, alsof het de hele dag en nacht gedaan is. Dat is nu het tweede stuk van het dienen van God, waarbij de ziel aan God geofferd wordt, zoals het lichaam bij het vasten. En onder "gebed" wordt niet alleen verstaan het mondeling gebed, maar alles, wat de ziel doet in Gods Woord, horen, spreken, overdenken, betrachten enzovoort. Want heel veel psalmen worden in het gebed gesproken, waarin toch nauwelijks drie verzen om iets vragen, de andere zeggen en leren iets, bestraffen zonde, spreken met God, met zichzelf en met de mensen. Ziet, zulke werken in het dienen van God hebben alle lieve vaderen en oude heiligen verricht, waarmee ze niets anders beoogd hebben, dan dat de eer van God en de zaligheid van de mensen bevorderd werd. Zo lezen we heel vaak van zuchten en begeren van de oude vaderen in de Schrift naar Christus en het heil van de wereld, zoals dat iedereen wel zien kan vooral in de Psalmen. Maar ons gebed is nu slechts de zeven getijden mompelen, rozenkransen tellen en dergelijke woorden wauwelen. Maar niemand denkt in ernst iets van God te vragen en te verkrijgen, maar als een verplichting verricht men het en laat het erbij, zoals een dorser, die met de dorsvlegel slaat, zo slaan zij met de tong en verdienen slechts voor de buik het brood. Nog veel minder streven zij er naar God daarmee te dienen, dat wil zeggen, dat zij voor de gemeenschappelijke nood van de christenheid bidden, maar de allerbesten menen, dat het wel gedaan is, als zij voor zichzelf vroom zijn en bidden. Daarom ver-

dienen zij ook, zoals de huichelaars, des te meer de hel met hun gebed; want daarmee bewijzen ze noch God noch de mensen een dienst, dan alleen hun buik en hun bezit. Zouden ze echter God en de naaste daarmee dienen, zoals het behoort, dan moesten ze niet letten op het getal van hun woorden en dat vergeten, niet denken, hoeveel Psalmen of woorden, maar hoe hartelijk zij Gods eer en het heil van de naaste daarin moesten zoeken, dat wil zeggen, het ware dienen van God en zij zouden vaak een hele dag aan een stuk door bidden, voor wat hen het meest aan het hart zou liggen. Dat zou een echt Anna-gebed en dienen van God zijn. Want Lukas heeft niet voor niets van haar geschreven, dat ze God gediend heeft met haar gebed, opdat hij verwerpen zou het massale gewauwel van onze dwaze gebeden, waarmee wij slechts de zonden vermeerderen, omdat wij daarmee niet God dienen en zoeken. Laten we nu weer naar de tekst terugkeren.

En deze te dier zelfder ure daarbij komende, heeft insgelijks de Heere beleden en sprak van Hem tot allen, die de verlossing in Jeruzalem verwachtten.
Onze tekst (de Vulgaat) heeft dus: "*op de verlossing van Israel*." Maar de Griekse tekst luidt aldus: "*die wachtten op de verlossing te Jeruzalem*", dat dus Anna heeft gesproken tot diegenen, die te Jeruzalem waren en op de verlossing wachtten; want zo ze nooit van de tempel weet, heeft ze niemand daarover kunnen spreken dan slechts tot diegenen, die te Jeruzalem waren, of ze nu als burgers daar woonden of op een andere wijze daar kwamen. Wat echter gezegd is, dat ze daarover of daarbij gestaan heeft, is voldoende in de geestelijke uitleg besproken; want waar men niet Christus in de tempel van de Schrift komt, om Hem daar God te tonen en te danken, daar zijn op hetzelfde ogenblik deze heilige Anna met al de heiligen van de gehele synagoge, die eendrachtig op Hem zien en doelen met hun geloof en heel hun leven. Maar daarnaast is ook aan deze heilige vrouw haar grote lichamelijke eer getoond, dat zij voor zoveel grote lieden deze genade heeft gehad, dat zij het arme Kind voor de ware Heiland erkende, terwijl er toch ongetwijfeld priesters geweest zijn, die zo'n offer van Maria en Jozef ontvingen en toch het Kind niet erkenden, ja misschien alles, wat zij van Simeon en Anna hoorden en zagen, voor vrouwenpraat gehouden hebben. Zij moet wel een heel bijzondere verlichting van de Geest bezeten hebben en moet in Gods ogen een grote heilige geweest zijn, dat Hij haar boven alle mensen dit licht heeft geschonken.
En let er op, vijf personen zijn hier bijeen, het kind Christus, de moeder Maria, Jozef, Simeon en Anna. Toch zijn onder dit geringe aantal allerlei staten begrepen, man en vrouw, jong en oud, maagd en weduwe, gehuwd en ongehuwd, zo heel vroeg begint Christus en verzamelt alle staten tot Zich, die zalig zijn en kan niet alleen zijn. Daarom, wie niet in één van deze staten gevonden wordt, die is niet in de staat van de zaligheid.
Zij dankte God. Het Hebreeuws gebruikt het woord "belijden" erg vaak, zodat wij het met drie woorden nauwelijks kunnen vatten als "biechten, belijden, danken." Daarom, als zij wil danken, zegt zij: "belijden." En dat is niet slecht noch ongepast gesproken. Want dankzeggen is niets anders dan belijden de ontvangen weldaad en de goedheid van de Weldoener en de onwaardigheid van de behoeftige.
Wie die erkent en belijdt, die dankt naar behoren. Bovendien is "belijden" ook: iets bekennen, waarvan Christus zegt in Matth. 10 vers 32 en 33: "*Een iegelijk dan, die Mij belijden zal voor de mensen, die zal Ik ook belijden voor Mijn Vader, Die in de hemelen is. Maar zo wie Mij verloochend zal hebben voor de mensen, die zal Ik ook verloochenen voor Mijn Vader, Die in de hemelen is*." Alles wat nu hiervoor gezegd is van de zegening van Simeon, dat het een zeldzame, heerlijke deugd is, Christus te

zegenen, Die toch de hele wereld vervloekt, zo is het ook een zeldzaam heerlijk werk God te danken voor deze zelfde Christus; die Hem kennen, die doen het, maar het zijn er maar weinig. De anderen lasteren God, verdoemen, vervolgen, weerspreken Christus en Zijn leer. Wat zij echter Zijn leer doen, dat doen zij ook Hemzelf en God, Zijn Vader, zoals Hij zegt in Lukas 10 vers 16: "*Wie u hoort, die hoort Mij; en wie u verwerpt, die verwerpt Mij; en wie Mij verwerpt, die verwerpt Degene Die Mij gezonden heeft*." Verschrikkelijk is het, dat de wereld zo vol godslasteraars en vervloekers zijn moet en wij onder hen moeten wonen. Zo heeft Paulus verkondigd in 2 Tim. 3 vers 1 en volgende, dat er in deze laatste tijden veel godslasteraars zouden zijn, wat nu de paus vervult met de hogescholen, bisdommen en kloosters, die niet meer doen dan het Evangelie van Christus verdoemen, vervolgen en vervloeken. Daarom laat het u geen geringe genade zijn, als u zover komt, dat u Christus kennen en God daarvoor danken mag en Hem niet voor een verdoemde, vervloekte ketter en verleider houdt, God in Zijn leer lastert, veracht en verlaat, zoals de grote menigte doet. Want het is Christus er niet om te doen, dat men Zijn persoon en naam veel eer bewijst, zoals al Zijn vijanden doen, maar Zijn leer wil Hij geëerd hebben; daarin bestaat de rechte kunst, zoals Hij zegt in Lukas 6 vers 46: "*En wat noemt u Mij, Heere, Heere en doet niet hetgeen Ik zeg?*" En in Markus 8 vers 38: "*Want zo wie zich Mijns en Mijner woorden zal geschaamd hebben in dit overspelig en zondig geslacht, diens zal Zich de Zoon des mensen ook schamen, wanneer Hij zal komen in de heerlijkheid Zijns Vaders met de heilige engelen*." Hier hoort u, dat het Hem om Zijn leer te doen is. De paus met zijn papisten noemen Hem ook Heere, ja, in Zijn Naam en Hem ter ere en om Hem te dienen verdoemen zij Zijn leer, brengen Zijn Anna om het leven en vervolgen ze ten dode. Het is verschrikkelijk en ondraaglijk om de ontelbare menigte te zien, die God wegens Christus lastert en met grote hopen ter helle vaart. Hij is een Teken, dat wedersproken wordt, waaraan zich thans meer mensen stoten en daardoor vallen, dan ooit nog gebeurd is. Een algemeen gezegde is het: "God zij dank", maar onder duizend is er nauwelijks één, die het in waarheid zegt. Ten tijde van Elia waren er slechts zevenduizend die de knie voor Baäl niet gebogen hadden, onder zovele Joden, wier aantal zonder twijfel het miljoen te bovenging, toen het nog een tijd van genade was. Wat zou het thans niet zijn in de ongenadige laatste tijd, die Daniel een tijd des toorns noemt, Dan. 8 vers 19? Thans mocht men wel tot God spreken met Psalm 89 vers 50 en 48: "*Heere, waar zijn Uw vorige goedertierenheden, die Gij David gezworen hebt bij Uw trouw? Gedenk van hoedanige eeuw dat ik ben; waarom zou Gij alle mensenkinderen tevergeefs geschapen hebben?*"

Ze heeft ook niet alleen God gedankt, *maar ook van Hem gesproken, tot allen, die op de verlossing wachtten.*

Lukas voegt er niet voor niets aan toe, dat deze Anna slechts tot hen over Christus gesproken heeft, die op de verlossing wachtten. Die zullen er niet veel geweest zijn en onder de hooggeleerde priesters niemand. Wat moesten toch zulke hooggeplaatste, heilige, geleerde mensen van een oud, dwaas wijf horen en leren? Wij zijn de echte leraars onder het volk: zonder twijfel hebben die grote heren zo over haar woorden gedacht. Want het Woord van God, dat van Christus spreekt, is van die aard en het wordt ook niet anders, dan dat het verachtelijk, dwaas, ketters, goddeloos en vermetel klinkt in de hooggeplaatste, geleerde, geestelijke oren. Daarom wordt het slechts door hongerige, ledige zielen, die op de verlossing wachten, begre-pen, zoals hier Lukas zegt; dat zijn diegenen, die hun zonden gevoelen, genade, licht en troost begeren, die niets weten van eigen wijsheid en gerechtigheid. Nu kan het geloof en de kennis van Christus niet zwijgen. Het barst los en zegt, dat het weet, opdat het anderen zou helpen

en het licht dat het zelf bezit, ook aan anderen zou mededelen, zoals Psalm 116 vers 10 zegt: "*Ik heb geloofd, daarom sprak ik*." Hij, die het geloof bezit, is veel te mild en te goed, om zo'n schat voor zichzelf alleen te houden. Spreekt hij echter, zo wedervaart hem alle ongeluk van de heiligen zonder geloof. Daar vraagt hij niet naar, gaat moedig voorwaarts. En wie weet, hoe het deze Anna vergaan is? Of het moest zijn dat zij als een oude vrouw beschouwd werd en als een dwaze zottin veracht is; anders zou ze immers nauwelijks in leven zijn gebleven, omdat ze zulk een dwaling en ketterij verkondigt en veel van Christus spreekt, zulke nieuwe ongehoorde dingen tegen alle leer en kunde van de hooggeleerde priesters en leraars der wet, die overlopen van wijsheid en gerechtigheid, die geen verlossing nodig hebben, maar slechts de kroon en het loon op hun werken en verdienste. Want wie daar wil spreken van de verlossing door Christus, die geeft te kennen, dat zij gevangen zijn in blindheid en zonden, dat zou echter zulke hoge heiligen te na gekomen zijn, dat zij zondaars en blind zouden zijn; daarom kunnen zij het niet verdragen van Christus en Zijn verlossing te horen of te laten spreken en zij zullen het verdoemen als een schadelijke dwaling en duivelse ketterij.

Hieruit is nu gemakkelijk te begrijpen, hoe de geestelijke Anna God dankt en over Christus spreekt tot allen, die in Jeruzalem de verlossing verwachten; want de lieve heiligen in het Oude Testament hebben Christus wel gekend. Daarom looft en dankt zij God heel haar leven, spreekt, wat in de Bijbel staat en zegt ook niets anders van deze verlossing dan dat Christus slechts de behoeftigen en hongerigen gegeven is; dat blijkt uit alle geschiedenissen. Want God heeft nog nooit geholpen diegenen, die in zichzelf sterk en niet verlaten geweest zijn, daarentegen nooit verlaten, die behoeftig en begerig naar Zijn hulp geweest zijn. Daarvoor zouden vele, ja, alle voorbeelden uit de Bijbel aangehaald kunnen worden. Maar het is duidelijk genoeg en voor iedereen, die ze leest zonneklaar. Dat hij echter te Jeruzalem zo'n spreken, horen en wachten beschrijft komt omdat Jeruzalem betekent: "een gezicht des vredes", en doelt op de harten, die slechts naar de vrede uitzien en niet twistgierig zijn; want de heilige Paulus schrijft in Rom. 2 vers 8 dat die twistgierig zijn, de waarheid niet verstaan kunnen. Goddelijke waarheid vereist stille harten, die luisteren en zich laten gezeggen; die echter razen en tieren, willen zelf gelijk hebben of tevoren reden en oorzaak weten, die bevatten ze nooit, zij zijn in Babel in het geraas, niet in Jeruzalem, in het zien op de vrede. Daarom wachten noch luisteren ze ook niet naar de woorden van deze Anna en de verlossing. Wie echter in plaats van Jeruzalem wil lezen Israel, mag het ook doen. Want in de verwisseling van deze twee woorden, Jeruzalem en Israel, steekt weinig gevaar.

En als zij alles voleindigd hadden, wat naar de wet des Heeren te doen was, keerden zij wederom naar Galiléa tot hun stad Nazareth.

Wat de dingen zijn, die zij naar de wet des Heeren volbracht hebben, zal de preek uit het Evangelie op Maria Lichtmis (2 februari) ons leren. Wat echter Galiléa en Nazareth is, daarover moet bij de preek uit het Evangelie op Maria Verkondiging (25 maart) gehandeld worden. Dat moet hier opgemerkt worden, omdat de heilige Mattheüs is schrijft, dat, nadat de Wijzen weer naar hun land getrokken waren, nadat zij Christus te Bethlehem gevonden en daar goud, wierook en mirre enzovoort, is de engel aan Jozef verschenen en heeft hem bevolen, naar Egypte te vluchten met het Kind en Zijn moeder en dat Jozef dit gedaan heeft. Hoe is het te rijmen met dat wat Lukas zegt: Ze zijn weer naar Nazareth weergekeerd, toen de 6 weken verstreken waren en hebben alles voleindigd naar de wet van Mozes? Hier moeten wij één van beide wegen inslaan, dat zij tevoren naar Egypte getrokken zijn, spoedig na de zes

weken en daarna uit Egypte te zijner tijd naar Nazareth zijn teruggekeerd. Of, zoals mij dunkt en waarbij ik blijf, ze zijn tevoren regelrecht weergekeerd na de dagen van haar reiniging, zoals Lukas hier zegt. En de verschijning van de engel, waarvan Mattheus spreekt, dat ze moesten vluchten naar Egypte, is te Nazareth, niet te Bethlehem gebeurd en is zeker gebeurd na het vertrek van de magiërs, zoals Mattheüs zegt, maar niet zo spoedig daarna. Hij zegt echter, dat het "daarna" is gebeurd, terwille van de volgorde van zijn verhaal. Want hij schrijft na de magiërs spoedig daarop over de vlucht naar Egypte, gaat voorbij aan wat Lukas hier schrijft van het offer in de tempel. En zo wordt het duidelijk, dat de beide evangelisten elkaar niet tegenspreken. Ook is het heilige kruis daarmee des te beter geschilderd, dat de arme moeder met het Kind, toen ze zeven of acht weken op reis geweest waren terwille van deze toevallige geboorte, toen ze nauwelijks weer thuis en tot rust gekomen waren, het huis weer ingericht hadden, toen moesten ze snel weer op weg, alles laten liggen en verder dan tevoren reizen. En de Heere Christus begint Zijn zwerftochten bij Zijn geboorte en is steeds een vreemdeling hier op aarde, heeft geen zekere stad of plaats tot verblijf. Hoe ongelijk is de opvoeding van dit koninklijke Kind in vergelijking met andere kinderen! Hoe moest zo'n geval ons wel zeer onbehoorlijk en zwaar dunken! Maar de arme moeder moet weg met het arme Kindje naar Egypte voor de toorn van Herodes; daarover verder te zijner tijd in het Evangelie.

En het Kindeke wies op en werd gesterkt in de Geest en vervuld met wijsheid; en de genade Gods was over Hem.

Er zijn sommigen zo onbescheiden nieuwsgierig geweest, dat ze niet tevreden waren met wat de Schrift zegt, hebben willen weten, wat Christus toch wel in Zijn jeugd gedaan heeft. Hun onbescheidenheid is beloond. Een dwaas of spotter is opgestaan en heeft een boek verzonnen over de kinderjaren van Christus, heeft zich niet geschaamd en is niet bang geweest om zijn leugens voor te leggen. En zuigt uit zijn duim, dat Christus naar school is gegaan en veel meer dergelijke dwaze, lasterlijke grappenmakerijen. Drijft dus met zijn leugens de spot met de Heere, die alle engelen aanbidden en vrezen en alle schepselen sidderen, zodat deze spitsboef waard was, dat men een molensteen om zijn hals gehangen had en hij in de diepe zee was verdronken, omdat hij zijn en aller Heere niet hoger geëerd heeft, dan dat hij zijn spot met Hem gedreven heeft. Toch zijn er zulke mensen te vinden, die dat boek drukken en lezen en geloven; dat was de bedoeling van deze spitsboef. Daarom zeg ik, zulke boeken moesten paus, bisschoppen en hogescholen, als ze christenen waren, verbranden. Maar nu maken ze het nog veel erger en zijn en blijven ook leidslieden der blinden. Christus is niet naar school gegaan, zulke scholen zijn er toentertijd niet geweest. Hij heeft ook nog nooit een letter geleerd, zoals het Evangelie zegt, dat de Joden zich verwonderden en spraken: "*Hoe weet Deze de Schriften, daar Hij ze niet geleerd heeft?*" Johannes 7 vers 15. Evenzo verwonderden zij zich over Zijn kunde en spraken: "*Is Deze niet de Zoon des timmermans? En is Zijn moeder niet genaamd Maria en Zijn broeders Jakobus en Josef en Simon en Judas? En Zijn zusters, zijn ze niet allen bij ons? Vanwaar komt dan Deze dit alles?*" Mattheüs 13 vers 55 en 56.

Het kwam hen wonderlijk voor, dat een leek en de zoon van een timmerman zo geleerd zou zijn, terwijl Hij toch niets geleerd had. Daarom ergerden zij zich aan Hem, zoals het Evangelie zegt, meenden, dat Hij door een boze geest bezeten moest zijn. Daarom laat ons bij het Evangelie blijven. Dat spreekt voldoende over Zijn kinderjaren, zoals hier Lukas schrijft: Hij nam toe in wijsheid en werd gesterkt in de Geest enzovoort. Eveneens daarna, dat Hij Zijn ouders onderdanig was. Wat moest hij meer schrijven? Het was de tijd nog niet om wonderen te doen, Hij is in Zijn doen en

opvoeding als elk ander kind, slechts zoals sommige kinderen uitblinken in welgemanierdheid, zo is ook Christus een bijzonder welgemanierd kind geweest boven alle anderen, daarom viel er niets meer over Hem te schrijven, dan wat Lukas schrijft. Als hij ook moest schrijven, wat Hij gegeten, gedronken en hoe Hij al Zijn dagen besteed had, hoe Hij gegaan, gestaan, geslapen en gewaakt had, wat zou dat voor een schrijven geweest zijn: daarom is het ook niet nodig te geloven, ik meen ook, dat het niet waar is, dat Zijn geweven rok, die Zijn kruisigers niet wilden delen, met Hem van Zijn jeugd af meegegroeid is, die is ook misschien niet door Zijn moeder voor Hem gemaakt, maar Hij heeft een rok die in dat land gebruikelijk was voor de armen, gedragen.
Men moet een zuiver geloof bezitten, dat niets, dat niet op de Schrift gegrond is, gelooft. Alles en meer dan genoeg, wat nodig is te geloven, staat in de Schrift, vooral omdat de wonderen van Christus en Zijn werken pas na Zijn doop begonnen zijn, zoals in Johannes 2 vers 1 en volgende en in Handelingen 1 vers 22 geschreven staat.
Daarna maken de waanwijzen zich ook druk over de woorden van Lukas, hoe Christus, daar Hij altijd God geweest is, heeft kunnen toenemen in Geest en wijsheid; want dat Hij gegroeid is, geven ze nog toe, wat toch wel een wonder is, behendig als ze zijn, om wonderen te maken, waar geen wonderen zijn en verachten, waar ze wel zijn. Zulke moeite doen ze zich zelf aan, met hun vraag, want ze hebben een geloofsartikel verzonnen dat Christus vanaf het eerste ogenblik van Zijn ontvangenis vol wijsheid en Geest geweest is, zodat er niets meer bij kon, alsof de ziel een wijnzak was, die men vult, totdat er niets meer ingaat, ze weten zelf niet, wat ze zeggen of waarover ze spreken, zoals de heilige Paulus schrijft in 1 Tim. 1 vers 7. Als ik niet zou kunnen begrijpen, wat Lukas bedoelt, met dat Christus toegenomen is in wijsheid en Geest, dan zou ik toch zijn woord als het Woord van God eren en geloven, dat het waar was, ofschoon ik nooit te weten zou kunnen komen, hoe het waar zou kunnen zijn. En ik zou mijn eigen verzonnen geloofsartikel opgeven als zijnde menselijke dwaasheid, die veel te gering is, om voor de goddelijke waarheid maat en richtsnoer te zijn. Wij moeten toch allemaal bekennen, dat Christus niet altijd even vrolijk geweest is, niettegenstaande het feit dat wie vol van de Geest is, die is ook vol blijdschap, aangezien blijdschap een vrucht des Geestes is, Gal. 5 vers 22. Evenzo is Christus ook niet altijd even liefdevol en zachtmoedig geweest. Hij werd bijvoorbeeld toornig en verdrietig, toen Hij de Joden uit de tempel dreef, Johannes 2 vers 15 en volgende. En werd bedroefd in toorn over hun blindheid, Markus 3 vers 5 enzovoort. Daarom moeten wij de woorden van Lukas in alle eenvoud opvatten van de mensheid van Christus, die een werktuig en tempel van de Godheid is geweest en hoewel Hij zeker altijd vol van de Geest en van de genade is geweest, heeft Hem toch de Geest niet altijd even sterk gedreven, maar nu hiertoe aangedreven, dan weer daartoe, zoals gebeurd is. Zo is het hier ook, hoewel Hij van Zijn ontvangenis in Hem geweest is, zo heeft toch, gelijk Zijn lichaam groeide en Zijn verstand toenam op natuurlijke wijze zoals bij andere mensen, zo kwam ook de Geest hoe langer hoe meer in Hem en dreef Hem hoe langer hoe meer, zodat hetgeen haarkloverij is, als Lukas zegt, dat Hij gesterkt is in de Geest, maar zoals de woorden duidelijk zeggen, zo is het ook in alle eenvoud toegegaan, dat Hij waarlijk hoe ouder hoe groter en hoe groter hoe verstandiger en hoe verstandiger hoe sterker in de Geest en vol wijsheid is geworden voor God en in Zichzelf en voor de mensen, en dat behoeft hier geen nadere uitleg.
En deze verklaring is zonder enig gevaar en christelijk, en kan verdragen dat hij in tegenspraak is met hun verzonnen geloofsartikel.

Daarmee stemt de heilige Paulus in Fil. 2 vers 7 overeen, waar hij zegt, dat *Christus*

Zichzelf vernietigd heeft, de gestaltenis eens dienstknechts aangenomen hebbende en is de mensen gelijk geworden. En in gedaante gevonden als een mens, heeft Hij Zichzelf vernederd, gehoorzaam geworden zijnde tot de dood, ja, de dood des kruises. Deze woorden spreekt de heilige Paulus niet van het beeld van de natuur, want hij spreekt: Christus, de mens, nadat Hij reeds mens was, is gelijk aan de andere mensen geworden, heeft Zich ook zo gedragen. Nu echter alle mensen op natuurlijke wijze toenemen in lichaam, verstand, geest en wijsheid en er niemand is, die zich anders gedraagt, is Lukas het met Paulus eens, dat Christus ook zo in alle opzichten toegenomen is en een bijzonder kind is geweest, dat op een bijzondere wijze boven alle anderen is toegenomen; want Zijn lichamelijke gesteldheid was edeler en Gods gaven en genade waren in ruimere mate in Hem aanwezig dan in de anderen; zodat deze woorden van Lukas een heel niet moeilijke, heldere en eenvoudige betekenis hebben, als deze scherpzinnige waanwijzen maar hun spitsvondigheden zouden weglaten. Dit over dit Evangelie.

11. Preek uit het Evangelie op Nieuwjaarsdag. Lukas 2 vers 21

"*En als acht dagen vervuld waren, dat men het Kindeke besnijden zou, zo werd Zijn Naam genaamd JEZUS, welke genaamd was van de engel, eer Hij in het lichaam ontvangen was*."

Op deze dag is men gewoon op de kansel Nieuwjaarswensen uit te spreken, alsof men verder niet voldoende nuttige, heilzame dingen te preken zou hebben, dat men zulke nutteloze fabeltjes in plaats van het Goddelijke Woord voor moest stellen en van zulk een ernstig ambt een bespottelijk spelletje moest maken. Ons Evangelie eist dat we over de besnijdenis prediken en over de naam Jezus, daar willen we onze aandacht aan besteden.
Laten we het ten eerste vragen aan de waanwijze, vrouw Izebel, het natuurlijke verstand. Is het geen dwaas, bespottelijk, nutteloos gebod, dat God de besnijdenis eist? Kon Hij geen ander lid aan het lichaam vinden dat dat? Zou Abraham zich hier door zijn verstand hebben laten leiden, dan zou hij niet geloofd hebben, dat het God was, Die zoiets van hem eiste; want het is immers in onze ogen iets zo dwaas, dat het wel niet dwazer kan. Daar komt nog bij dat de Joden daardoor grote smaad en schande ondervonden, door de hele wereld daarom veracht en als voor een gruwel gehouden werden. Bovendien is er immers geen nut in; wat helpt het, dat het lichaam gekwetst wordt? De mens wordt daardoor niets beter, aangezien het allemaal op de ziel aankomt. Maar zo zijn en moeten zijn alle geboden en werken van God, dat ze in ons oog aller-dwaast, smadelijk en onnut lijken, opdat het waanwijze verstand, dat meent wijs en schrander te zijn, te schande gemaakt en verblind wordt, opdat het haar waanwijsheid zou opgeven en zich aan God onderwerpe, Hem de eer geve, dat alles, wat Hij zegt, het meest nuttige, heerlijkste en wijste is, hoewel het dat niet ziet en heel anders erover denkt. Zou God een teken hebben gegeven, dat in overeenstemming was met zijn gedachten en dat nuttig, wijs en heerlijk geweest zou zijn, dan was het in haar oude huid gebleven, zou het zijn waanwijsheid niet hebben opgegeven, zou bij zijn gewoonte gebleven zijn, om alleen maar eer, nut en schranderheid te zoeken en op aarde gebleven en zo altijd dieper in de wereldlijke, tijdelijke dingen geworteld zijn. Nu Hij hem echter een dwaas, nutteloos en smadelijk iets voorlegt, rukt Hij het verstand uit de zucht naar nut, eer, wijsheid en leert het verstand alleen op de onzichtbare, goddelijke wijsheid, eer en nut te zien en daarom gaarne gebrek hebben aan tijdelijke eer, nut en wijsheid, een dwaas, arm en onbekwaam versmaad, om Gods wil. Daarom is het God niet te doen geweest om de besnijdenis, maar om de verootmoediging van de trotse natuur en het trotse verstand.

Zo hebben we ook in het Nieuwe Testament de Doop, dat we ons onder het water moeten begeven en geloven, dat wij daardoor rein van zonden en zalig worden. Evenzo, dat het lichaam van Christus in het brood van het altaar is, ook, dat wij de gekruisigde mens als Heere en God aanbidden, wat allemaal ver boven en tegen het verstand is. Zo gaan alle werken en Woorden van God slechts tegen het verstand in en zijn ook weer tegen God in en botsen onder het teken van tegenspreken. Het was een heel dwaze rede voor de mensen, toen Noach de ark bouwde en zei, dat de wereld zou verzinken. Evenzo moest Lot een dwaas zijn, toen hij zei, dat Sodom en Gomorra zouden ondergaan. Dwazen waren Mozes en Aäron voor de Farao. Kortom, Gods Woord en Zijn verkondigers moeten dwazen zijn, zoals de heilige Paulus zegt in 1 Kor. 1 vers 18 en volgende. En daarin zoekt God niets anders dan de ootmoed, dat de mens van zijn verstand afstand doet en de goddelijke waarheid onderdanig wordt. Zo

werd Abraham en zijn zaad de dwaze besnijdenis gegeven, opdat ze zo God de eer gaven en Hem alleen wijs lieten zijn. Zo'n besnijdenis was alleen maar een uiterlijk kenteken, waaraan het volk van God uit andere volkeren gekend werd, zoals wij zien, dat elk vorst zijn volk en leger zijn banier en parool geeft, waardoor ze door elkaar en door de vreemden gekend worden, tot welke heer ze behoren. Zo heeft God nog nooit Zijn volk zonder zulke tekenen of parolen gelaten, waaraan men in de wereld uiterlijk kan zien, waar Zijn volk is. De Joden herkent men aan de besnijdenis; zij was hun goddelijk parool; ons parool is de doop en het lichaam van Christus. Daarom hebben de oude vaderen zulke tekenen, caracteres, symbola, tesseras genoemd, dat wil zeggen: parool of banier, die wij nu sacrament, dat wil zeggen: heilige tekenen noemen; want waar doop is, daar zijn vast en zeker christenen, ze mogen zijn waar ze willen, of ze nu onder de paus of niet onder de paus zijn, zoals hij beweert en zichzelf ook graag tot een sacrament en tot een christelijk parool wilde maken, daar is ons niets aan gelegen.

Dit moge voldoende zijn over de lichamelijke oorzaak van de besnijdenis. Nu willen we ook kijken naar de geestelijke oorzaak en betekenis.
Ten eerste: Waarom heeft Hij niet geboden te besnijden de vingers, handen, voeten, oren of ogen of een ander ledemaat, waarom wil Hij juist dat lid, dat toch tot geen werk en oefening dient in de menselijke wandel en slechts voor de teling en voortplanting van de natuur door God geschapen is, besneden hebben ? Moest het boze afgesneden worden, dan paste het beter de hand of de tong dan enig ander lid te besnijden, aangezien door tong en hand alle boosheid onder de mensen volbracht wordt. Hier zegt men (in de heersende scholastische theologie, vert.), dat het daarom gebeurd is, omdat de boze lust zich het meest openbaart aan dit deel van het lichaam. En dat daarom ook Adam en Eva de ongehoorzaamheid van hun vlees daar voelden en hun schande zochten te bedekken. Dat is allemaal waar, maar daarenboven is hier ook afgeschaduwd, wat wij altijd zeggen, dat God niet de persoon terwille van de werken, maar de werken terwille van de persoon verdoemt of aanneemt. Daarom ligt ons gebrek niet in de werken, maar in de *natuur*. De persoon, de natuur en het gehele wezen is in ons door de val van Adam verdorven. Daarom kan er geen werk in ons goed zijn, voordat de natuur en het persoonlijke wezen veranderd en vernieuwd worden. De boom is niet goed, daarom zijn de vruchten verdorven. Zo heeft God in de besnijdenis iedereen vroeg geleerd, dat niemand door de werken of de wet vroom kan worden en alle werk en inspanning om vroom of zalig te worden, tevergeefs is, zolang de natuur en de persoon niet vernieuwd wordt. Ziet, als God nu had bevolen de hand of de tong te besnijden, zou het een teken geweest zijn, dat het gebrek van de wandel lag in de woorden en werken, dat Hij de natuur en de persoon gunstig gezind was en slechts de woorden en de werken haatte. Nu Hij echter het lid neemt, dat helemaal geen werk verricht, met uitzondering van het geval dat de natuur en het persoonlijke wezen daardoor voortgeplant wordt, geeft Hij duidelijk te verstaan, dat het gebrek in het gehele wezen van de natuur zit, waardoor haar geboorte en haar hele afstamming verdorven is en zondig is, dat is de erfzonde of zonde van de natuur of persoonszonde, de ware hoofdzonde; als die er niet was, dan was er ook geen dadelijke zonde. Deze zonde wordt niet bedreven zoals alle andere zonden, maar ze is, ze leeft en doet alle zonde en is de werkelijke zonde, die niet een uur of een tijdlang zondigt, maar waar en zolang de persoon leeft, daar is de zonde ook. Op deze natuurlijke zonde ziet God alleen, die kan men met geen wet, met geen straf verdrijven, ook al waren er duizend hellen, maar alleen de genade van God, die de natuur rein en zuiver maakt, moet ze uitdelgen. De wet openbaart ze slechts en leert ze zien, maar dat helpt haar niet, ze

verhindert slechts de hand en de ledematen, de persoon en de natuur kan ze niet verhinderen zondig te zijn; want ze is door de geboorte de wet reeds voor geweest en tot zonde geworden, voordat de wet haar verboden heeft. Zomin als het in iemands macht ligt om geboren te worden en het natuurlijke wezen te ontvangen, zo min ligt het ook in zijn vermogen om zonder deze zonde te zijn of ze kwijt te kunnen raken. Hij, Die ons schept, Die alleen moet ze ook wegnemen; daarom geeft Hij eerst de wet, waardoor de mens deze zonde leert zien en behoefte krijgt aan genade, daarna geeft Hij dan het Evangelie en helpt hem.

Ten tweede: Waarom gebiedt Hij echter alleen de manspersonen te besnijden, daar toch bij de natuur en geboorte ook de vrouw moet komen en de profeet in Psalm 51 vers 7 meer over de moeder dan over de vader klaagt, als hij zegt: "*Zie, ik ben in ongerechtigheid geboren, en in zonde heeft mij mijn moeder ontvangen*." Het is echter terwille van Christus en terwille van Zijn moeder gebeurd: daarom, omdat Hij komende was en het gebeuren kon, dat een natuurlijk mens en persoon uit een vrouw zou geboren worden, zonder enige zonde en toedoen van de natuur. Wat echter van een man ontvangen wordt, daarin zondigen beiden, man en vrouw en kan zonder zonde aan beide kanten niet plaats vinden. Daarom heeft Christus niet van een man willen ontvangen worden, opdat Zijn moeder niet ook moest zondigen en Hem in zonde ontvangen. Zo heeft Hij haar vrouwelijk vlees en lichaam gebruikt voor de natuurlijke geboorte, maar niet voor de natuurlijke ontvangenis en is een waarachtig mens, zonder zonde ontvangen en geboren. Ziet, omdat nu van een vrouw een reine, onschuldige geboorte, natuur en persoon, maar van een man niets kan komen dan een zondige geboorte, natuur en persoon, daarom is de besnijdenis alleen op de mannelijke persoon gelegd, opdat betuigd werd, hoe alle geboorte uit de man verzondigd en verdoemd is en door de besnijdenis veranderd moet worden, maar wat alleen van een vrouw of man komt, onschuldig en onverdoemd, geen besnijdenis noch verandering nodig heeft. En hier zou men dat kunnen aanhalen, wat Johannes in het eerste hoofdstuk vers 12 en 13 schrijft: "*Maar zovelen Hem aangenomen hebben, die heeft Hij macht gegeven kinderen Gods te worden, namelijk die in Zijn Naam geloven; Welke niet uit den bloede noch uit de wil des vleses noch uit de wil des mans, maar uit God geboren zijn*", indien men onder de wil des mans verstaat de geboorte van de man. Als nu meer vrouwen ook zonder man zouden kunnen baren, dan zouden deze geboorten allemaal rein en heilig zijn; maar het is aan deze ene moeder alleen voorbehouden.

Ten derde: Waarom moest zij op de achtste dag geschieden? Daardoor wordt weer de zonde van de natuur aangetoond; want het arme kindje had immers nog geen dadelijke zonde bedreven, toch moet het besneden worden en het teken aannemen van de afwassing van de zonde. Als Hij bevolen had om het na acht jaar te besnijden, dan zou men kunnen zeggen, dat het gebeurde wegens de begane zonden en om de toekomstige zonden te vermijden. Nu maakt Hij het onmogelijk te denken, dat het terwille van de gedane zonden of terwille van de zonden in de toekomst gebeurt, dat Hij beveelt het op de achtste dag te besnijden. Zonder twijfel is de zonde die ingeplant is groter, dan de dadelijke zonde. Misschien zal hier wel iemand zeggen: maar Abraham is toch met zijn knechten en zijn huisgezin besneden, toen zij groot en oud waren, Gen. 17 vers 23? Daarom zou de besnijdenis wel de werkelijk begane zonde kunnen betekenen. Antwoord: de Schrift voorkomt deze moeilijkheid en lost ze op door te zeggen, dat Abraham niet door de besnijdenis is gerechtvaardigd, hij was al tevoren gerechtvaardigd van zijn zonden, toen hij de besnijdenis ontving; want in Gen.

15 vers 6 staat, hoe hij door zijn geloof is gerechtvaardigd voor de besnijdenis, toen hij ongeveer 80 jaar oud was of iets ouder en hij ontving de besnijdenis, toen hij 99 jaar oud was, zodat de besnijdenis zeker ongeveer twintig jaar na zijn rechtvaardigmaking gekomen is, zoals dan ook de heilige Paulus in Rom. 4 vers 10 en volgend hieruit tegen de Joden besluit, dat niet uit de besnijdenis, maar het geloof zonder de besnijdenis rechtvaardigt, zoals hij met het voorbeeld van Abraham bewijst.
Daarom is de besnijdenis niet een afwassen van de zonde, maar een teken van deze afwassing, die alleen door het geloof plaatsvindt, zoals bij Abraham is gebeurd. Daarom eist zij evenals bij Abraham. ook bij alle mensen het geloof, dat de zonde in de natuur afwast en de persoon rechtvaardigt en aangenaam maakt. Als nu Abrahams geloof niet voor de besnijdenis beschreven was, zo zou ze een zeker teken van de erfzonde in hem geweest zijn, zoals die in de kinderen is, welker geloof niet tevoren beschreven wordt. Daarom heeft de Schrift het zo geordend, dat Abraham eerst gelooft en daarna besneden werd, de anderen eerst besneden en daarna geloofden, opdat deze beide stukken vast zouden staan, het eerste, dat de besnijdenis slechts een teken is van de rechtvaardigmaking en niemand daardoor vroom zou worden, het tweede, dat alleen het geloof zonder medewerking van de besnijdenis rechtvaardigt en dus het geloof en zijn teken, duidelijk onderscheiden, zich tegen de gerechtigheid door de werken van hen, die ten onrechte daarop vertrouwen, zou verzetten.

Ook is de achtste dag misschien om lichamelijke reden bepaald, dat het kindje eerst wat aan zou sterken, opdat het niet zou lijken, als het spoedig na de geboorte zou besneden worden en van zwakheid zou sterven, het aan de besnijdenis zou zijn gestorven. Maar wij moeten meer zien op de geestelijke betekenis. Zeven dagen betekenen deze vergankelijke tijd tot aan de jongste dag, omdat deze tijd met weken of zeven gemeten wordt, zoals in Gen. 1 vers 1 en volgende beschreven is. De achtste dag is de jongste dag na deze tijd, als de weken, maanden en jaren zullen ophouden en er slechts een eeuwige dag zal zijn. Op die dag zal deze besnijdenis volkomen worden, daar niet alleen de ziel, maar ook het lichaam, verlost van zonden, dood en alle onreinheid, blinken zal als de zon; ondertussen wordt de ziel door het geloof besneden van de zonde en het kwade geweten. Zo zien wij, hoe de Schrift op alle plaatsen aandringt op het geloof, maar slechts op het geloof in Christus. Daarom is de besnijdenis door de wet van Mozes ook niet voor Abraham aan de vaderen gegeven, maar aan Abraham, aan wie Christus als zijn zaad tot een zegen beloofd was, opdat de lichamelijke besnijdenis in alle delen met de geestelijke besnijdenis zou overeenstemmen.

Waarom is ze dan opgehouden, daar toch hetzelfde geloof in Christus, dat zij met een teken bevestigt, nog bestaat en zal bestaan?
Antwoord: God heeft altijd het geloof in Christus van het begin van de wereld tot aan het einde bewaard, maar Hij heeft niet altijd een teken daarvan gegeven. Zouden alle tekenen blijven bestaan, die op het geloof doelen, wie zou ze kunnen onderhouden? Nu echter het geloof inwendig en onzichtbaar is, heeft God dit geloof met vele uiterlijke tekenen voor de mens afgeschaduwd, opdat hij daardoor aangespoord zou worden om te geloven als door vele voorbeelden en heeft elk van die tekenen een tijd laten bestaan. Hoeveel tekenen deed alleen Mozes in Egypte en in de woestijnen niet, die toch allemaal zijn verdwenen en hun tijd uitgediend hebben en toch allemaal tekenen van het geloof waren. Zo was het ook toen Hij Abraham de zegen in zijn zaad beloofde en hem als een teken daarvan de besnijdenis gaf, kon zij immers uit kracht van deze belofte niet langer bestaan dan tot de vervulling van deze belofte. Toen

echter Christus, het gezegende Zaad, kwam toen was de belofte vervuld en weg, zodat daar niet meer op gewacht behoefde te worden. Daarom moest ook noodzakelijkerwijs het teken ook verdwijnen. Want waarom zou het verder blijven bestaan, daar zijn belofte, waarop het berustte, vervuld was? Maar het geloof, zijn betekenis, blijft altijd, of nu de belofte met zijn teken blijft bestaan of niet. Toch is de besnijdenis niet zo verdwenen, dat het zonde is zich te besnijden, zoals de heilige Hiëronymus en vele met hem menen, maar is vrij geworden zodat, wie wil, die mag zich laten besnijden, of niet besnijden, als hij het maar niet doet in de overtuiging, dat zij nodig en geboden is, of dat de belofte van God aan Abraham nog niet vervuld is, nog te wachten staat, of zo brutaal is te menen daardoor vroom te zijn. Want geen van deze opvattingen kan met het geloof bestaan. Daarom ligt het niet aan het werk, maar aan de waan en de opvatting van het werk. Wie zich zou besnijden, zoals hij zijn haar, baard of huid besnijdt terwille van iemand die zou geen zonde doen, want hij zou het niet door de wet verplicht doen en niet om daardoor gerechtvaardigd te worden, ook niet in strijd met de vervulde belofte van God, maar uit vrije wil en eigen verkiezen, daarom, omdat de belofte vervuld is en het met haar verbonden teken zijn dienst gedaan heeft. Daarenboven heeft God nooit de gewoonte gehad, om een teken, als het zijn dienst verricht had, weer in te voeren, maar heeft altijd nieuwe en andere ingesteld. Zo ook heeft Hij na de vervulling van Zijn belofte na Christus komst voor het zaad van Abraham een ander, nieuw teken ingevoerd, namelijk de doop, die echter het laatste ingestelde teken is voor de jongste dag, omdat Hij het door Zichzelf heeft ingezet. Toch blijft altijd hetzelfde geloof in Christus bestaan, dat Abraham bezat; want dat weet van dag noch nacht, noch van enige uitwendige verandering te spreken. Deze doop betekent nu precies hetzelfde als de besnijdenis, waarover te zijner tijd zal gesproken worden.

Tenslotte was het gewoonte, bij de besnijdenis het kind een naam te geven, zoals wij hier zien en bij Johannes de Doper, die ook bij zijn besnijdenis zijn naam kreeg. Doch zoals Christus niet nodig had om voor Zijn zonden besneden te worden en dat teken bij Hem zonder enige inhoud was, zo is ook Zijn naam tevoren Hem gegeven door de engel, opdat Hij hem niet uit de besnijdenis zou krijgen, wat daarom geschied en beschreven is, omdat Hij heel anders dan alle andere mensen, volkomen vrij is van de wet en de zonde en slechts ons daarmee dient, dat Hij Zich aan de wet onderwerpt en ons gelijk wordt, om ons ervan te verlossen, zoals Paulus in de vorige Brief zegt: "*Maar wanneer de volheid des tijds gekomen is, heeft God Zijn Zoon uitgezonden. geworden uit een vrouw, geworden onder de wet; opdat Hij degenen die onder de wet waren, verlossen zou en opdat wij de aanneming tot kinderen verkrijgen zouden*." Gal. 4 vers 4 en 5. Want zoals de dood Hem overviel en Hem doodde, terwijl hij geen recht of reden over Hem had en Hij Zich gewillig en onschuldig daaraan onderwierp en Zich liet doden, is de dood schuldig bij Hem geworden, heeft Hem onrecht aangedaan en jegens Hem gezondigd, zichzelf te buiten is gegaan, zodat Christus een rechtvaardige eis tegen hem heeft, zo is nu het onrecht zo groot, dat de dood Hem aangedaan heeft, dat hij het niet betalen noch ervoor boeten kan. Daarom moet hij aan Christus onderworpen en voor eeuwig in Zijn macht zijn. En zo is de dood in Christus overwonnen en heeft de doodsteek ontvangen. Nu echter Christus dat niet voor Zichzelf, maar voor ons gedaan heeft en ons deze overwinning van de dood in de doop heeft geschonken, zo moeten ook allen, die in Christus geloven, heer over de dood zijn, de dood hun onderdaan, ja hun misdadiger, die zij veroordelen en terecht moeten stellen, zoals zij dan doen in het sterven en op de jongste dag. Want door de schenking van Christus heeft de dood zich ook vergrepen, aan wie Christus deze schenking doet,

Ziet, dat is lieflijk en vermakelijk van de dood verlost door Christus. Dat is de geestelijke strijd van Jozua tegen de heidenen van Kanaän, eerst de vijf koningen, op wier nekken de vorsten van Israel op zijn bevel hun voeten zetten. Dus ook de besnijdenis deed Christus onrecht. Zij had geen recht op Hem; daarom is zij terecht aan Christus onderworpen en in Zijn macht gekomen, Hij heeft haar overwonnen en ons ten geschenke gegeven, zodat ze moet ophouden en heeft geen recht meer op hen, die geloven in Christus. Zo heeft hij ons van de besnijdenis ook slechts daardoor bevrijd, dat zij Zich onschuldig aan haar overgaf en Zijn recht op haar ons schenkt. Ziet, dat is nogmaals: Christus onder de wet gesteld, opdat Hij diegenen, die er onder waren, verlossen zou. Verder, Hij heeft Zich ook alle andere wetten onderworpen, terwijl Hij aan geen enkele schuldig was, als Heere en God over allen. Daarom zijn zij allen in Zijn macht gekomen, hebben Hem onrecht aangedaan en moeten na Hem terecht onderworpen zijn. Nu heeft Hij dat ook ons gegeven. Daarom, indien wij in Christus geloven en ons de wet zou willen straffen en als de zondaars en de dood daarop zou aandringen en het ellendige geweten naar de hel zou drijven en u houdt hen van uw kant hun zonden en onrecht voor, dat zij aan Christus begaan hebben, uw Heere, denkt u niet, dat zij zich ook schamen zullen en meer voor u dan u voor hen zult schrikken? De dood zal zijn schuld voelen en met schande vluchten. De wet zal zijn verschrikking moeten laten varen en vriendelijk met Christus lachen. Zo moet men zonde met zonde verdrijven. De zonde, die zij aan Christus en nu ook aan u begaan hebben wegens uw geloof, zijn groter, dan die u tegen hen begaan hebt; zo zal God, de rechtvaardige Rechter, hier niet gedogen, dat een grote dief de kleine ophangt, maar moet de grote vrij zijn, zo moet des te meer de kleine vrij zijn; daarvan zegt de heilige Paulus in 1 Kor. 15 vers 55 en volgende: "*Dood, waar is uw prikkel? Hel, waar is uw overwinning? De prikkel nu des doods is de zonde; en de kracht der zonde is de wet. Maar Gode zij dank, Die ons de overwinning geeft door onze Heere Jezus Christus."* Ziet, is dat niet een lieflijke verlossing van de wet door Hem, Die Zich onschuldig aan de wet onderwierp?

Lieve Heere, hoe overvloedig, rijk en machtig is het geloof, het maakt immers de mens tot een God, wie niets onmogelijk is, zoals Christus zegt in Markus 9 vers 23: "*En Jezus zeide tot hem: zo u kunt geloven, alle dingen zijn mogelijk degene die gelooft.*" Daarom zegt ook Psalm 82 vers 6: "*Ik heb wel gezegd: Gij zijt goden en u zijt allen kinderen des Allerhoogsten*." Met recht is Zijn naam tegenwoordig "Jezus", dat is in het Duits: "Heiland"; want "Heiland" noemen wij in het Duits, hij, die helpt, verlost, zalig maakt en voor iedereen heilzaam is; Hem noemt het Hebreeuws "Jezus." Zo sprak de engel Gabriël tot Jozef in de droom, Matth. 1 vers 21: "*En zij zal een Zoon baren en u zult Zijn naam heten Jezus; want Hij zal Zijn volk zalig maken van hun zonden*." Daar legt de engel zelf uit, waarom Hij "Heiland, Jezus" heet, namelijk, omdat Hij voor Zijn volk tot heil en zaligheid is. Dat hebben we nu gehoord, hoe dat gebeurt door het geloof, dat Hij al Zijn rechten en goederen geeft, die Hij heeft over zonde, dood en wet, maakt hem rechtvaardig, vrij en zalig. Nu, zoals de besnijdenis ons geloof betekent, zoals wij gehoord hebben, zo betekent het naamgeven van de kinderen, dat wij door het geloof een naam ontvangen en bekend worden bij God. Want allen, die niet geloven, kent God niet, zoals Psalm 1 vers 6 zegt: "*Want de Heere kent de weg der rechtvaardigen, maar de weg der goddelozen zal vergaan*"; en Matth. 25 vers 12: "*En Hij antwoordende zeide: voorwaar zeg Ik u, Ik ken u niet*." Hoe luidt dan onze naam? Zonder twijfel geeft Christus, zoals Hij ons al het Zijne geeft, ook ons Zijn naam. Daarom heten wij allen christenen naar Hem, allen kinderen Gods naar Hem, allen Jezus naar Hem, allen Heiland naar Hem en hoe Hij heet, zo heten wij ook,

zoals dat de heilige Paulus schrijft in Rom. 8 vers 24: "*Want wij zijn in hope zalig geworden. De hoop nu die gezien wordt, is geen hoop; want hetgeen iemand ziet, waarom zal hij het ook hopen?*." Want u bent Jezus of Heilanden. Ziet, daarom is de staat en de eer van een christen bovenmate groot. Dat zijn de overvloedige rijkdommen van Zijn goederen, die Hij over ons uitstort, zodat ons hart vrij, vrolijk, vreedzaam en onverschrokken wordt en zo de wet gewillig en met vermaak houdt. Amen.

12. Het Evangelie op de dag van de heilige drie koningen (6 januari).
Matth. 2: 1 - 12.

Toen nu Jezus geboren was te Bethlehem, gelegen in Judéa, in de dagen van de koning Herodes, ziet, enige wijzen van het oosten zijn te Jeruzalem aangekomen, zeggende: Waar is de geboren Koning der Joden? Want wij hebben gezien Zijn ster in het oosten en zijn gekomen om Hem te aanbidden. De koning Herodes nu, dit gehoord hebbende, werd ontroerd en geheel Jeruzalem met hem. En bijeenvergaderd hebbende al de overpriesters en Schriftgeleerden des volks, vraagde van hen, waar de Christus zou geboren worden. En zij zeiden tot hem: te Bethlehem, in Judea gelegen; want alzo is geschreven door de profeet: En gij Bethlehem, gij land van Juda, zijt geenszins de minste onder de vorsten van Juda; want uit u zal de Leidsman voortkomen, Die Mijn volk Israel weiden zal. Toen heeft Herodes de wijzen heimelijk geroepen en vernam naarstiglijk van hen de tijd, wanneer de ster verschenen was. En hen naar Bethlehem zendende, zeide: reist henen en onderzoekt naarstig naar dat Kindeken, en als u Het zult gevonden hebben, boodschapt het mij, opdat ik ook kome en Datzelve aanbidde. En zij, de Koning gehoord hebbende, zijn heengereisd; en ziet, de ster, die zij in het oosten gezien hadden, ging hun voor, totdat zij kwam en stond boven de plaats, waar het Kindeken was. Als zij nu de ster zagen, verheugden zij zich met zeer grote vreugde. En in het huis gekomen zijnde, vonden zij het Kindeken met Maria, Zijn moeder en neervallende hebben zij Hetzelve aangebeden; en hun schatten opengedaan hebbende, brachten zij Hem geschenken: goud en wierook en mirre. En door goddelijke openbaring vermaand zijnde in de droom, dat zij niet zouden wederkeren tot Herodes, vertrokken zij door een andere weg weder naar hun land.

Dit Evangelie stemt overeen met de tekst in de Brieven en spreekt over de lichamelijke komst van de heidenen tot Christus, wat betekent en waarmee begint de geestelijke komst, waarover de Brieven spreken en is een verschrikkelijk en troostrijk Evangelie. Schrikkelijk voor de groten, geleerden, heiligen, geweldigen, omdat die allen tezamen Christus verachten. Troostrijk voor de geringen en verachten, aan wie alleen Christus geopenbaard wordt.
Ten eerste haalt de evangelist Herodes de koning aan, om ons te herinneren aan de voorspelling van Jacob, de patriarch, die gezegd had in Gen. 49 vers 10: "*De scepter zal van Juda niet wijken, noch de wetgever van tussen zijn voeten, totdat Silo komt, en Dezelve zullen de volkeren gehoorzaam zijn*." Uit deze voorspelling is het duidelijk, dat Christus dan gekomen moest zijn, wanneer het rijk of bestuur van de Joden van hen genomen zou worden, zodat geen koning of heerser uit de stam van Juda over hen zou regeren; dat gebeurde nu door deze Herodes, die niet uit de stam van Juda noch van Joodse bloede was, maar een Edomiet, een vreemdeling, door de Romeinen tot koning over de Joden gezet, hoewel tot groot misnoegen van de Joden, zodat hij ongeveer dertig jaar met hen in onmin verkeerde, heel veel bloed vergoot en de besten van de Joden doodde, totdat hij ze overwon en ten onder bracht. Toen nu deze eerste vreemdeling dertig jaar geregeerd en vast in het zadel zat, zodat hij in rust regeerde en de Joden zich onderworpen hadden, zodat er geen hoop meer was, hem kwijt te raken en zo de profetie van Jacob vervuld was - toen was het tijd, toen kwam Christus en werd geboren onder de eerste vreemdeling en verscheen volgens de profetie, als wilde Hij zeggen: de scepter van Juda heeft opgehouden, een vreemdeling zit op de troon. Nu is het tijd, dat Ik kom en ook Koning word, de heerschappij komt nu Mijzelf toe.
Deze wijzen noemt men gewoonlijk de drie koningen, misschien naar het getal van hetgeen zij als schatten brachten; dat laten we zo blijven voor de eenvoudigen, want er

is niet veel aan gelegen. Maar het is niet bekend, of er twee, of drie of hoeveel er geweest zijn. Maar dat zij uit het rijke Arabië of Saba afkomstig geweest zijn, dat tonen de geschenken, goud, wierook en mirre, die alle drie in dat land kostbaar zijn. En er is geen reden om aan te nemen, dat zij ze ergens anders gekocht hebben; want het is de gewoonte in deze oosterse landen geschenken en vereringen te geven van de beste vruchten van het land en de eigen goederen, zoals ook Jacob in Gen. 43 vers 11 zijn zonen beval, van de beste vruchten van het land naar Egypte te brengen als geschenk voor Jozef enzovoort. Als hetgeen vruchten van hun land geweest zouden zijn, waarom zouden ze juist wierook, mirre en goud, dat in hun land voorkomt en niet meer zilver en edelstenen gebracht hebben of de vruchten van een ander land? Daarom zullen deze geschenken aan Christus niet zo geschonken zijn, zoals de schilders schilderen, dat de één goud, de andere wierook, de derde mirre, maar gezamenlijk hebben ze alle drie dingen als voor één persoon geschonken en zij zullen een groepje gevormd hebben, onder welke sommigen heren waren, zoals tegenwoordig nog een vorst of een stad enige dappere mannen uit hen als afgezanten met geschenken naar de keizer zendt, zo is het hier ook toegegaan.

Die de evangelist hier magiërs noemt, noemen wij in het Duits de wijzen, die niet zoals de profeten voorspellen, maar door zwarte kunst, zoals de Tartaren of zigeuners gewoonlijk doen. Daarom noemt men hen de wijze mannen en de wijze vrouwen, die de mensen allerlei dingen kunnen zeggen, veel verborgen kunsten kennen en avonturen voorspellen. En hun kunst heet magie en vindt plaats door het werk van de duivel, hoewel echter niet zoals de heksen en tovenaressen doen. Want een magiër aapt de echte profeten na en voorspelt als de echte profeten, maar niet uit de Geest van God; daarom komt soms uit wat zij voorspellen, want het is geen zuiver duivelswerk, zoals van de heksen, maar vermengd met natuurlijk verstand en hulp van de duivel. Evenzo zijn hun wonderen ook niet louter duivelse vertoningen, zoals het bij de heksen het geval is, maar vermengd met natuurlijke werken en duivelse werken; daarom bootst een magiër steeds de echte, natuurlijke wetenschap na. Want er zijn veel verborgen krachten in de natuur; wie deze weet te gebruiken die doet direct wonderen voor hen, die niets weten, zoals de alchemisten uit koper goud maken. Van deze verborgenheden van de natuur heeft Salomo door de Geest van God veel geweten en gebruikte ze heel schoon. 1 Kon. 3 vers 16 en volgende, toen hij het vonnis velde over het geschil van de twee vrouwen over het levende en het dode kind, en uit de allerdiepste grond van de natuur ontdekte, wie de echte moeder was. Zo gebruikt ook Jacob in Gen. 30 vers 37 en volgende dezelfde wetenschap, zodat hij door de bonte stokken bewerkt, dat alleen maar bonte schapen geboren werden. Deze wetenschap is een fijne en echt natuurlijke wetenschap, daarvandaan is alles gekomen, wat de doktoren en hunsgelijken weten van de krachten van de kruiden, vruchten, metalen, stenen en dergelijken weten, beschrijven en gebruiken. Ook wordt zij in de Schrift vaak aangehaald, als zij de gelijkenis van dieren, stenen, bomen en kruiden enzovoort gebruikt; deze wetenschap hebben vele zieners van Perzië en Arabië gebruikt en de bewoners van deze oosterse landen hebben zeer daarin gestudeerd en het is een eerlijke wetenschap geweest, heeft de mensen ook wijs gemaakt. Maar daarna hebben varkens en onverstandigen zich daarop geworpen, zoals met alle wetenschap en leerstelsels geschiedt, zijn te ver afgeweken en hebben deze edele wetenschap vermengd met goochelarij en toverij, hebben deze wetenschap willen nadoen en evenaren. En toen zij het niet konden, hebben ze de ware wetenschap laten schieten en zijn goochelaars en tovenaars daardoor geworden, die door duivels werk voorspellen en wonderen verrichten, maar soms door de natuur; want de duivel heeft

veel van deze wetenschap bewaard en gebruikt haar soms in de magiërs, zodat nu magiër een schandelijke naam geworden is en niets anders betekent, dan hen, die door de boze geest voorspellen en wonderen verrichten, nochtans zo, dat ze soms het juiste treffen en helpen, omdat de werken der natuur (die niet liegen kan) er mee vermengd worden, wat de boze geest wel kan.

Daarom zijn deze magiërs of wijzen geen koningen, maar geleerde en ervaren mensen in zo'n natuurlijke wetenschap geweest. Hoewel zonder twijfel het niet allemaal zuiver met hen is geweest, zodat ze daarnaast ook veel goochelarij gepleegd hebben; want tegenwoordig nog hebben deze oosterse landen grote en menigvuldige toverij en daar deze wetenschap veracht en afgenomen is, is ze over de hele wereld verbreid. En voordien hebben ze zich geheel en al overgegeven aan de sterrenkunde. Zo heeft het vermetele verstand altijd, wat goed geweest is, vermengd en te schande gemaakt met haar nabootsen en onbescheiden nieuwsgierigheid, die het verstand als de apen aanspoort, om alles te doen, wat het ziet en hoort. Zo doen de valse profeten de echte profeten na, valse werkheiligen de ware heiligen, valse geleerden de wetgeleerden en als men de hele wereld beschouwt, dan vindt men, dat het verstandswerk niets anders is dan een echt apenspel, waarmee het het goede wil navolgen en ondertussen het slechts verkeerd doet en zichzelf en iedereen verleidt. Daarom zijn deze magiërs niets anders geweest, dan wat de wijsgeren in Griekenland en priesters in Egypte en wat bij ons nu de geleerden van de hogescholen zijn, kortom, zij zijn de geestelijken en geleerden in het rijk Arabië geweest, evenals nu geestelijk, geleerde mensen van de hogescholen met geschenken naar een vorst gestuurd zouden worden; want de hogescholen beroemen zich er ook op, dat zij de natuurlijke wetenschap leren, die zij philosophia noemen en het is niet alleen apenspel, maar vergiftigde dwaling en louter dromen; want natuurlijke wetenschap, die vroeger magia heette en nu physiologia, is die, waarbij men de krachten en werken van de natuur leert kennen: hoe dat een hert de slangen met zijn adem door de neus uit de steenkloven trekt en doodt en opvreet en daarna wegens grote hitte van het gif schreeuwt naar fris water, zoals Psalm 42 vers 2 zegt. En gelijk een wezel de slang naar buiten lokt, als hij voor het hol van de slang zijn staartje heen en weer beweegt en als dan de slang vertoornd naar buiten kruipt, dan loert het wezeltje van boven op het hol en als de slang naar boven naar zijn vijand kijkt, slaat het wezeltje zijn tanden in de hals van de slang naast het vergif en wurgt zo zijn vijand in zijn eigen hol. In zo'n wetenschap hebben de magiërs gestudeerd, waarin grote wijsheid verborgen ligt, in stukken die handelen over Christus en hoe de mens zich moet gedragen in zijn leven. Maar aan deze wetenschap wordt tegenwoordig niet meer aan de hogescholen gedacht en de boeren weten er meer van dan onze magiërs, de natuurlijke meesters, zodat ze niet ten onrechte de natuurlijke dwazen heten, die met zoveel kosten en moeite slechts achteruitgaan in het leren en de spotvogels van de duivel zijn. Als we nu het Evangelie in goed Duits zouden willen overbrengen, dan zouden we dus moeten zeggen: De natuurlijke meesters zijn gekomen van de opgang, of: de natuurkundigen uit het rijk Arabië.

Sommigen verbazen er zich ook over, hoe zij in zo weinig dagen zo'n lange reis volbracht hebben; want men neemt aan, dat zij op de dertiende dag na de geboorte van Christus gekomen zijn, terwijl de wereldbeschrijvers (aardrijkskundigen) mededelen, dat de hoofdstad Saba in het rijk Arabië ligt op ongeveer zestig dagreizen van de Middellandse Zee, die niet veel verder dan drie Duitse mijlen van Bethlehem ligt. Maar om deze en dergelijke vragen bekommer ik mij niet erg, zo is het ook geen geloofsartikel om te geloven, dat ze op de dertiende dag gekomen zijn. Ook is het niet

nodig, dat zij uit de hoofdstad Saba of van de uiterste plaats van het land gekomen zijn, ze kunnen ook wel niet ver van de grens in een behoorlijke tijd en op natuurlijke wijze gekomen zijn. Want Maria moest in Bethlehem, volgens de wet als iedere andere vrouw zes weken onrein en binnen de stad blijven, zodat ze daar wel langer dan twintig of dertig dagen geweest kon zijn. Maar ik wil mij daarmee niet verzetten tegen de algemene gedachte, dat het door een wonder is gebeurd, voor zover niemand gedwongen wordt het als een geloofsartikel aan te nemen, zoals ze hebben gedaan en gewoonlijk doen in veel van dergelijke gevallen. Wat de goddelijke Schrift niet vermeldt, dat behoeft niet voor een geloofsartikel gehouden te worden. Dit bedoelt nu de evangelist te zeggen: Toen Christus geboren was onder Herodes, onder het bestuur van de eerste vreemde koning en de tijd van de profetie vervuld was: Ziet, toen gebeurde het grote wonderteken: Die de Zijnen en Zijn landgenoten en burgers niet wilden zoeken noch kennen, Die zocht zulk vreemd, buitenlands volk onder het afleggen van vele dagreizen; tot Wie de hooggeleerden en priesters niet wilden komen om te aanbidden, tot Hem komen de wijzen en sterrekijkers. Dat was immers een grote schande voor het gehele Joodse land en volk, dat Christus bij hen geboren was en dat zij het allereerst moesten vernemen van vreemde, heidense mensen uit verre landen en in de eerste plaats hadden zij het immers in de hoofdstad Jeruzalem moeten weten. Daardoor is hen een sterke vermaning gegeven, om Christus te zoeken en te leren kennen. Maar hun voorhoofd is van staal en hun nek van ijzer geweest, zoals Jesaja van hen zegt.

Waar is de geboren Koning der Joden? Want wij hebben gezien Zijn ster in het oosten en zijn gekomen om Hem te aanbidden.
Door de tekst worden wij gedwongen, wat uitvoeriger te spreken over de natuurkundigen of natuurlijke meesters, aangezien hier de magiërs in de ster de geboorte van een koning hebben gezien, zoals ze zelf zeggen. Men moet weten, dat de natuurkunde ten minste voor een gedeelte ieder mens bekend is. Ik weet immers, dat hondstong heilzaam is voor wonden, dat een kat muizen vangt ook al is ze verzadigd, dat een havik patrijzen vangt enzovoort. De één weet meer dan de ander van de natuur, door eigen ervaring of door het onderwijs van anderen. Maar God heeft niet de gehele natuur, maar slechts het kleinste gedeelte geopenbaard; nu is het verstand onbescheiden nieuwsgierig en wil steeds meer weten. Zo is het gekomen dat men de natuur is gaan bestuderen en navorsen. Nu is het niet mogelijk, dat de natuur door het verstand na de val van Adam, die het verblind heeft, verder gekend wordt, dan de ervaring of de goddelijke verlichting hem schenkt. Het rusteloze verstand kan echter niet stil zitten en zich ermee tevreden stellen, het wil alles weten en zien, als een aap. Daarom begint het verder te denken en te vorsen, dan hem bevolen is en veracht, wat de ervaring of God hem gegeven heeft en vindt toch niet, wat ze zoekt; zo wordt al zijn studeren en kennis slechts dwaling en dwaasheid. Zo is het gekomen, dat de mensen, daar ze de natuurlijke wetenschap verachten of niet verkrijgen konden, in ontelbare stromingen en sekten uiteen gevallen zijn. Sommigen hebben zich met de aarde, anderen met het water, sommigen hiermede, anderen daarmede bezig gehouden, zodat er geen eind gekomen is aan het boeken maken en studeren; tenslotte, toen zij zich moede gestudeerd hadden op de aarde, hebben ze zich tot de hemel gewend, hebben ook de natuur van de hemel en de sterren willen kennen, waarvan men nooit enige ervaring kan krijgen. Toen hebben ze pas goed de vrije hand gekregen om te verzinnen, liegen, bedriegen en van de onschuldige hemel te zeggen, wat ze maar wilden; want, zoals men zegt, die over verre landen liegen, die liegen grof, omdat ze niet met de ervaring bestreden kunnen worden. Zo gaat het hier ook.

Omdat niemand tot aan de hemel kan reiken en ervaring kan opdoen over hun leer of dwaling, liegen ze er des te driester en grover op los. Dan leren ze: wie onder dat teken geboren wordt, die moet een speler worden; wie onder dat gesternte geboren wordt, moet rijk of wijs worden, of: die moet dood geslagen worden, of: wie op deze of die dag bouwt, vrijt of uitgaat, die moet het zo en zo vergaan. Ze zeggen, dat de sterren aan de hemel van die aard zijn, dat ze deze dingen in de mensen, die op zulk een tijd geboren worden, bewerken. Moge God helpen, hoe zijn hier alle dingen aan deze wetenschap onderworpen: daarop heeft het verstand met al zijn kracht zich geworpen, omdat het grote, grove leugens zijn en fraaie, onnutte fabeltjes, waarin het naar zijn blindheid het grootste genoegen schept; want de waarheid smaakt hem niet zo goed als de fabeltjes en leugens.

Tenslotte zijn allereerst de echte helden te voorschijn getreden, die hebben hun ogen opgeslagen naar omhoog, hebben zich met zulk kinderwerk niet afgegeven, maar zijn de hele wereld gaan onderzoeken, waar zij vandaan komt en waar zij heen wil, of ze een begin gehad heeft of dat ze van eeuwigheid geweest is en eeuwig zal voortbestaan, of er ook een opperheer over de wereld is, die alle dingen regeert. Hier is het edele licht van de natuur, de heidense meester, de meester van alle natuurlijke meesters, die nu alle hogescholen regeert en leert in de plaats van Christus, de hoogberoemde Aristoteles (Griekse wijsgeer), die heeft geleerd en onderwijst ze ook nu nog, dat een steen zwaar is en een veer licht, dat het water nat is en het vuur droog. En als een bijzonder meesterstuk, dat de aarde boven is en de hemel beneden, wat hij daarmee bewijst, dat de wortels aan de bomen en alle gewassen in de aarde zich bevinden en de takken naar de hemel groeien. Nu is immers dat boven waaruit men zijn voedsel haalt en dat beneden, waarheen het voedsel zich begeeft, zoals wij bij de mens zien. Daarom is de mens een omgekeerde boom en, als de veer vliegt, vliegt zij naar beneden, als de steen valt, zo valt hij naar boven. Verder, als hij komt te spreken over de opperheer, besluit hij, dat de wereld van eeuwigheid zo geweest is, en zo zal blijven en alle zielen sterven met het lichaam. En de opperheer zit boven de hemel en ziet helemaal niets, van wat er gebeurt, maar zoals men het blinde geluk schildert, schudt hij eeuwig de hemel eenmaal per dag om; en dan gebeurt alles, zoals het gebeurt. En dit is de reden daarvan: zou hij alle dingen zien, dan zou hij veel kwaad en onrecht zien, daardoor zou hij zijn vreugde verliezen. Opdat hij nu zijn vreugde zou behouden, moet hij niets zien dan zichzelf en zo de wereld blindelings regeren, zoals de vrouw haar kind in de nacht wiegt. Dit is de wetenschap van de hogescholen; wie dat kan of leert, die zet men een bruine baret op en zegt: weledele heer magister artium en philosophiae (meester in de kunsten en de filosofie). Wie deze wetenschap niet bezit, die kan geen theoloog worden noch de heilige Schrift verstaan, ja hij moet een ketter zijn en kan nooit een christen worden. Zegt mij nu eens, hoe wij dit volk noemen moeten? Ze zijn noch magiërs, noch tovenaars, noch goochelaars, maar razend, dol en onzinnig. Daarom ziet, of Christus ons niet behoorlijk betaald heeft, omdat wij, niet dankbaar voor Zijn genade, het Evangelie veracht hebben, daarvoor heeft Hij ons door zulke duivelskunsten zo smadelijk en schandelijk laten worden, dat wij dit niet alleen niet zien, maar als grote wijsheid met veel kosten, moeite en arbeid zoeken.

Dat heeft de heilige Paulus allemaal verkondigd, toen hij sprak in Kol. 2 vers 8: "*Zie toe dat niemand u als een roof vervoere door de filosofie en ijdele verleiding naar de overlevering der mensen, naar de eerste beginselen der wereld en niet naar Christus*." Eveneens in 1 Tim. 6 vers 20 en 21: "*O Timotheüs, bewaar het pand u toebetrouwd,*

een afkeer hebbende van het ongoddelijk ijdel roepen en de tegenstellingen der valselijk genaamde wetenschap; dewelke sommigen voorgevende, zijn van het geloof afgeweken."
Hier verdoemt waarlijk uitdrukkelijk de apostel de leer van de hogescholen, zodat er niets tegen in gebracht kan worden, aangezien hij wil; dat alles, wat van Christus is, gemeden moet worden. Zo moet wel iedereen bekennen, dat Aristoteles, de opperste meester van alle hogescholen, niet alleen totaal niets leert over Christus, maar alleen maar zulke dwaze dingen, zoals gezegd is, dat de apostel wel met recht gebiedt, dat wij de leer, die ons toebetrouwd is, zullen bewaren en de natuurlijke wetenschap van Aristoteles onchristelijk noemt, louter woorden, die geen inhoud hebben, daarenboven in strijd met Christus, wat toch slechts een ten onrechte beroemde wetenschap is. Hoe had hij het duidelijker kunnen uitdrukken, dan dat hij het een valselijk beroemde wetenschap noemt? Er is geen grotere roem dan van de wetenschap van Aristoteles op de hogescholen en toch is de roem ten onrechte; want de wetenschap is niets anders dan een verzet tegen Christus, dat opgekomen is om Hem te verdelgen. Daarom, lieve mens, laat de natuurlijke wetenschap varen; weet u niet, wat voor een kracht iedere ster, steen, hout, dier of ander schepsel heeft, waarnaar de natuurlijke wetenschap vorst, ook al vorst ze daar zo ijverig naar, stelt u zich tevreden met datgene, wat uw ervaring en de gewone wetenschap leert. Er is ook niet veel aan gelegen, of u niet alles weet, het is voldoende, dat u weet dat vuur heet, water koud en vochtig is, dat in de zomer ander werk dan in de winter verricht moet worden. Als u weet, hoe u uw akker, vee, huis en kind behandelen moet, dan bezit u genoeg natuurlijke wetenschap; denk er daarna aan, hoe u slechts Christus alleen mag leren kennen. Die zal u zelf tonen, wie u bent, wat uw vermogens zijn. Zo zult u God en uzelf leren kennen, wat geen natuurlijke meester noch natuurlijke wetenschap ooit ervaren heeft, zoals Paulus in 1 Kor. 2 vers 14 leert: "*Maar de natuurlijke mens begrijpt niet de dingen, die des Geestes Gods zijn; want zij zijn hem dwaasheid en hij kan ze niet verstaan, omdat ze geestelijk onderscheiden worden*."

Om nu wederom tot onze tekst terug te keren, misschien zult u zeggen: Ja, nu meldt het Evangelie toch, dat deze magiërs uit de ster de geboorte van een koning geleerd hebben, waarmee bevestigd wordt, dat uit de wetenschap van de sterren iets geleerd en geweten kan worden, aangezien God Zelf daarbij helpt en een ster laat opgaan, waardoor Hij deze magiërs lokt en leert?
Antwoord: Blijf maar bij het voorbeeld en leer, wat deze magiërs van de ster geleerd hebben, dan handelt u juist en dwaalt niet; want er is geen twijfel aan, of de zon, maan en sterren zijn geschapen, zoals Mozes schrijft in Gen. 1 vers 14 en volgende, dat zij tekenen zouden zijn en met hun schijnsel de aarde zouden dienen. Aan de zon leert u, als ze opgaat, dat de dag begint, als ze ondergaat, dat de dag ten einde spoedt, als ze midden aan de hemel staat, dat het middag is en zo verder is zij voor u tot een teken en maat van tijd en uur gesteld, om uw werk en hantering daarnaar te richten. Zo is het ook met de maan en de sterren in de nacht. Daarenboven hebt u verder de zon nodig om te ploegen en uw akker en vee te verzorgen en al naar gelang zij heet is of niet kunt u werken. Laat het hierbij blijven, zoveel moet u van de zon en de hemel weten; wat u meer wilt weten, hebt u niet nodig en is louter onbescheiden nieuwsgierigheid, en daarbij ook nog onzeker en grotendeels dwaling, als de dwazen willen weten, hoe groot de zon is, hoe ver ze van de aarde verwijderd is, hoe ze een bijzondere kracht op het goud uitoefent en wie in het teken van de zon geboren wordt, die zal wijs worden en meer van dergelijke dwaasheid waarvoor ze geen reden op kunnen geven. Evenzo moet u ook weten, als de zon haar schijnsel verliest, dat dat zeker een slecht teken is,

waar onheil op zal volgen. Evenzo als de komeet, de staartster, schijnt; want zo leert de ervaring, daarenboven zegt Christus in Luk. 21 vers 25, dat er zulke tekenen in de zon, maan en sterren zullen zijn, die de ondergang van de wereld betekenen. Zo is het ook een teken van zwaar weer, bliksem, water en vuur in de lucht en op de aarde. Maar hoe dat plaats vindt of wat voor natuurlijke kracht in dit alles is, of wat voor verborgen werken daaruit voortkomen, zoals de magiërs vorsen en goochelen, werpt voor u geen nut af en behoeft u niet te weten, het is voldoende, dat u Gods toorn daarin ziet en u betert. Zo zijn er dit jaar buitengewoon veel zons- en maans-verduisteringen, vele tekenen in vele landen aan de hemel gezien; want er is vast en zeker een grote wervelwind aanwezig. Zo betekent ook de duisternis tijdens het lijden van Christus, het onheil dat tot nu toe op de Joden ligt; zekere tekenen zijn het, waarvoor God ze geschapen heeft, maar onzeker zijn de soorten, waarover de goochelaars bazelen.

Zo hebben ook deze magiërs aan deze ster niet meer dan een teken gehad, hebben hem ook niet verder dan een teken gebruikt, waartoe God hem ook gegeven had. Daarom kunnen de sterrekijkers en wijzen hun valse wetenschap met dit Evangelie niet staven en zich hierop beroemen; want ofschoon deze magiërs anders ook door deze wetenschap verleid waren, hebben zij hier de ster niet verder gebruikt, dan als teken; ze zeggen immers niet, wat Christus in de toekomst zal zijn, hoe het Hem zal vergaan, vragen daar ook niet naar, maar zijn er mee tevreden dat Hij een teken is van een grote koning en vragen slechts, waar Hij te vinden is. En opdat Christus immers zulke zwetsers wel de mond zou stoppen, heeft Hij een bijzondere, speciale, nieuwe ster voor Zijn geboorte geschapen, die door hun geklets niet bezoedeld noch betast was. Of ze nog wilden zeggen, dat Hij onder de kracht van de sterren geboren was, dat Hij hen tevoren ontmoet had om te zeggen: Is niet deze ster toch één van die, waarover jullie wetenschap bazelt. Indien alles wat de mensen overkomt in de sterren opgesloten ligt, zoals jullie leren, zo moet in deze ster niets toekomstigs liggen; deze ster, die van een andere en nieuwe soort is dan die en jullie hebben immers van hem tevoren niets geweten noch gehoord. Verder, als geen van de andere sterren enige invloed op Christus heeft, maar Hij Zijn eigen, nieuwe ster heeft, zo volgt daaruit, dat zij (de sterren) ook op geen enkel ander mens invloed uitoefenen, want Hij is immers een mens als ieder ander. Als deze nieuwe ster daarentegen geen invloed uitoefent op andere mensen, aangezien hij niet lang aan de hemel heeft gestaan, zo heeft hij ook zeker geen invloed op Christus, Die aan alle mensen gelijk is; daarom is de natuurlijke wetenschap van de sterren louter zinsbegoocheling. Hoe echter deze magiërs deze ster als zo'n teken herkend hebben, dat hij vast en zeker een nieuwgeboren koning betekende, kan ik niet zeggen; misschien hebben ze in de geschiedenissen en kronieken gevonden, dat vroeger meer de geboorte van sommige koningen aan de hemel of door een ster is aangegeven; want men vindt ook in Latijnse en Griekse geschiedenissen, hoe de komst of geboorte van sommige grote koningen en bijzondere mensen met wonderen en tekenen in de lucht en aan de hemel door tekenen verkondigd is. Zo wisten deze magiërs wel, dat dit Joodse volk een bijzonder, door God uitverkoren volk was, aan hetwelk God veel deed en gedaan had boven alle volkeren. Daarom, daar dit zo'n lieflijke ster was, hebben ze zeker gedacht, dat God hun een nieuwe koning gegeven had. Dat echter sommigen zeggen, dat ze de spreuk van Bileam in Num. 24 vers 17 gekend hebben: "*Er zal een ster opgaan in Jacob* enzovoort", bewijst niets; want het is meer van de geestelijke opgang van Christus gezegd en Christus Zelf is de ster. Wie hier niet mede tevreden is, denke wat hij wil; misschien hebben zij het door goddelijke openbaring geweten.

Ze hebben ook voor de eerste keer deze koning niet als God beschouwd, maar zoals tijdelijke koningen beschouwd worden, evenals de koningin van het rijk Arabië Salomo beschouwde en tot hem kwam met geschenken uit haar land; daarom komen zij ook naar Jeruzalem, naar de hoofdstad, in de hoop dat ze Hem in het koninklijk paleis en in pracht zouden aantreffen; want de ster, die ze boven het Joodse land zagen, toen ze nog thuis in het rijk Arabië waren, zal daarna vooropgegaan zijn, zodat ze hem onderweg niet hebben gezien, tot ze van Jeruzalem naar Bethlehem reisden, zoals het Evangelie zegt. Doch als ze zeggen: "*Wij hebben Zijn ster gezien*", bedoelen ze op die tijd nog niet, dat Christus hem geschapen heeft, maar dat hij daarom van Hem is, omdat hij het teken van Zijn geboorte is, zoals ook de sterrenmeesters het teken van ieder mens zijn teken noemen, waarin hij geboren is, niet dat hij het geschapen heeft. Want de godheid van Christus blijft onverklaard tot op Zijn hemelvaart, hoewel zij vaak gebleken is. Dus ook dat zij Hem wilden aanbidden doen ze in de opvatting, zoals de Schrift aangeeft, dat in de landen in het oosten de koningen aangebeden werden, niet dat men ze voor goden hield, maar het neervallen voor hen en hen eren noemt de Schrift aanbidden en wordt zowel bij God als bij mensen gebruikt, zoals ook het woordje: Heer, koning, ja ook de naam: God, daar Hij tegen Mozes in Exodus 7 vers 1 zegt: "*Ik heb u tot een god gezet over Farao*."

De koning Herodes nu, dit gehoord hebbende, werd ontroerd en geheel Jeruzalem met hem.
Waarom schrikken ze daarvan? De Joden wachtten toch op Christus, Die hun door God beloofd was, zoals hiervoor gezegd is uit Gen. 49 vers 10. Daar waren toch Simeon en Anna, zonder twijfel ook nog veel meer heilige mensen in Jeruzalem in die tijd, die Christus komst verwachtten en zich verheugden. Dat Herodes geschrokken is, heeft zijn duidelijke reden: hij vreest voor zijn koninkrijk, omdat hij zich wel bewust was, dat hij een vreemdeling was en bij de Joden gehaat was, hij wist ook wel, dat de Joden op de Christus wachtten, Die hen verlossen zou, zoals Mozes gedaan had, zodat zijn geweten hem moest doen vrezen, dat er een oproer tegen hem zou ontstaan en hij van de troon gestoten zou worden. Van hun kant vreesden de Joden Herodes en de Romeinen, dat het zeer veel bloed zou kosten, als zij een nieuwe koning hadden; want zij hadden tevoren zich onder groot onheil verzet tegen de Romeinen en Herodes en het is hun vergaan als het volk Israel in Egypte, toen Mozes hen zou uitleiden en zij harder behandeld werden dan tevoren, zodat ze dadelijk tegen Mozes begonnen te murmureren, wat een teken was van hun zwak geloof, zoals ook dit schrikken van Jeruzalem ongeloof openbaart, dat zij meer op de macht van mensen dan op de macht van God zagen. Maar de heilige mensen zijn niet geschrokken, maar verblijd geworden; dat echter de evangelist zegt, dat de hele stad met Herodes geschrokken is, is niet gezegd van alle inwoners of burgers van de gehele stad, maar naar de wijze van de Schrift: als die een stad alleen noemt en niet ook de inwoners, dan bedoelt zij niet allen, die daarin zijn, maar het grootste gedeelte, zoals in het boek Jozua vaak beschreven staat, dat hij die en die stad verwoest heeft en voegt daaraan toe, dat hij alles gedood heeft, wat er aan inwoners en in leven was.

En bijeen vergaderd hebbende al de overpriesters en Schriftgeleerden des volks, vraagde van hen, waar de Christus zou geboren worden. En zij zeiden tot hem: te Bethlehem in Judea gelegen; want alzo is geschreven door de profeet: en gij Bethlehem, gij land van Juda, zijt geenszins de minste onder de vorsten van Juda; want uit u zal de Leidsman voortkomen, Die Mijn volk Israël weiden zal.
Hier vragen zij, waarom Christus deze magiërs niet door de ster naar Bethlehem heeft

laten leiden, maar Zijn geboorte, die nu bekend was, door de Schrift heeft laten uitvorsen? Dat gebeurt, opdat Hij ons zou leren, ons aan de Schrift te houden en niet aan onze eigenwaan noch de leer van een mens volgen; want Hij wil Zijn Schrift niet voor niets gegeven hebben, daar wil Hij Zich laten vinden en anders nergens; wie die veracht en laat varen, die zal en moet Hem nooit vinden. Zo hebben we hiervoor gehoord, dat de engel de herders ook een teken gaf, niet Maria noch Jozef noch enig mens, hoe heilig ze ook waren, maar alleen de doeken en kribbe, waarin Hij gewikkeld en gelegd werd, dat is de Schrift bestaande uit de wet en de profeten, daarin is Hij gewikkeld, die heeft Hem, die spreekt slechts over Hem en geeft getuigenis van Hem en is Zijn zeker teken, zoals Hij Zelf zegt in Johannes 5 vers 39: "*Onderzoekt de Schriften; want u meent in dezelve het eeuwige leven te hebben; en die zijn het, die van Mij getuigen*"; en Paulus in Rom. 3 vers 21: "*Maar nu is de rechtvaardigheid Gods geopenbaard geworden zonder de wet, hebbende getuigenis van de wet en de profeten*." Evenzo hebben wij ook van Simeon en Anna gehoord, dat ze de Schrift betekenen, die Christus toont en in de armen draagt. En in Luk. 16 vers 29 tot 31 wilde Abraham de rijke man in de hel niet toestaan, om Lazarus naar zijn broers te sturen, maar wijst ze op de Schrift en sprak: "*Indien zij Mozes en de profeten niet horen, zo zullen zij ook, al ware het dat er iemand uit de doden opstond, zich niet laten gezeggen*."

Tegen deze getrouwe en goddelijke leer hebben nu onze geleerden velerlei op de been gebracht, om de waarheid te leren. Daarvan moeten wij er enige opnoemen, opdat wij ons daarvoor weten te hoeden.
Ten eerste hebben zij aangevoerd talloze wetten, statuten, artikelen en leringen, door de mensen uitgevonden, zoals het geestelijk recht en dergelijke orderegels, die zonder twijfel niet de doeken en kribbe van Christus zijn, ook niet Simeon noch Anna. En Paulus heeft ons voor zulke leringen ernstig gewaarschuwd, opdat wij ons alleen aan Gods Woord zouden houden; want alle leringen van mensen zijn gevaarlijk en voeren tenslotte van het geloof af, zoals Salomo door vreemde vrouwen verleid werd, wat Paulus in Titus 1 vers 14 verklaart, als hij zegt, dat leringen van mensen afkeren van de waarheid. Als iemand echter de leer van mensen zou gebruiken, zoals men eten en drinken en kleren gebruikt, zo zouden ze geen schade aanrichten. Niemand eet en drinkt of kleedt zich daarom, omdat hij meent, daardoor vroom en zalig te worden. Want zo'n mening of gevoelen zou een grote dwaasheid voor iedereen zijn, maar zijn mening en gevoelen vroom te worden, is alleen dit, dat hij oordeelt, dat hij slechts vast in Christus gelooft, zo zal hij vroom en zalig worden; die opvatting is juist en dat gevoelen is goed. Dus wie vast, werkt, monniks- of papenkleed draagt of zich houdt aan de regels van zijn orde en het niet anders acht dan eten en drinken, niet dat hij daarvoor vroom is, als hij zo handelt, ook niet kwaad, als hij het laat, maar weet, dat hij slechts door het geloof vroom is, die wandelt en handelt goed, die schaden de leringen van mensen niet, zo min als eten of drinken of kleren hem schaden. Maar waar zijn ze, die zo handelen? Onder duizend nauwelijks één; want zij zeggen gewoonlijk allen: ja zou ik niet vroom of zalig worden door zo'n leven, orde, regel en werk, wat zou ik me dan daarmede ophouden, ik grote dwaas? Daarom is het niet mogelijk, dat leringen van mensen niet van de waarheid afkeren, zoals Paulus zegt; want één van beide moet gebeuren. Of dat ze veracht en nagelaten worden, als men hoort dat ze niet vroom noch zalig maken, of het geweten en de opvatting wordt verstrikt en gedood, als men meent, dat ze vroom maken en gehouden moeten worden; want dan moet het geloof ondergaan en de ziel sterven, daar helpt geen moedertje lief aan; want het geloof kan niet bestaan noch verdragen, dat men meent en in zijn

geweten ervan overtuigd is, alsof iets anders nuttig en nodig zou zijn om vroom te zijn, dan het geloof alleen; daarom, wie dat heeft, die kan geboden van mensen niet achten, maar houdt ze, hoe en wanneer hij wil, is er volstrekt de baas over. Wie echter geboden van mensen zonder geloof heeft, die kan het geloof niet leren kennen, blijft eeuwig een slaaf van de leringen van mensen, verricht ook nooit goede werken, zoals Paulus zegt in Titus 1 vers 16: "*Zij belijden dat ze God kennen, maar zij verloochenen Hem met de werken, alzo zij gruwelijk zijn en ongehoorzaam en tot alle goed werk ondeugende*." Daarom moet men zich aan de zuivere Schrift alleen houden, die leert, dat wij door haar in het geloof vroom worden en daarna alle werken vrijwillig doen ten goede van de naaste, zoals al vaak gezegd is.

Ten tweede halen zij de legenden en voorbeelden van de heiligen aan, waarmede zij hun menselijke leer funderen en versterken. En dat is zeer overtuigend en bederft talloze zielen, daar komt men zo ongemerkt van de Schrift en van het geloof af, dat niemand het merken kan; dan halen ze aan de heilige Benediktus, Gregorius, Bernardus, Augustinus, Franciskus, Dominicus en vele grote heiligen, van wie niemand kan ontkennen, dat ze heilig zijn, die immers in zulke leringen van mensen en orden geleefd hebben en heilig geworden zijn. Zeg mij, hoe kan een eenvoudige ziel zulke aanvallen weerstaan en bij het geloof blijven? Er moet een apostolische of evangelische geest aanwezig zijn, die daartegen bestand is. O, hoe zeker zijn ze, hoe trots lopen ze voort, als ze de voorbeelden van zulke heiligen aangevoerd hebben, dan denken ze, dat ze de goede lampen aangestoken hebben! Als ik nu tegen hen zou zeggen: zulke heiligen hebben ook eten, drinken, slaap en kleren gehad, zouden we nu ook niet een eetorde, drinkorde, slaaporde en klerenorde stichten? Dan zeggen ze: ja, de lieve vaderen hebben dit niet gedaan, dan om daardoor vroom te worden, als ze zich zo gedragen hebben, wat ze voor goede en heilige wegen gehouden hebben.
Hier antwoord ik: als u zegt dat de lieve vaderen door zo'n gedrag vroom zijn geworden, meer dan door eten, drinken, slapen en kleden, zo vergist u u kennelijk; want dat heeft God vooruitziend zo ingericht, dat Hij geen enkele heilige ooit geëerd heeft met enig wonder terwille van zijn werken, maar zij zijn allen vol van de Geest en van geloof geweest. U laat zo hun geestengeloof varen en neemt hun uiterlijk gedrag alleen over, dat is net alsof een dwaas zijn leven lang niets meer zou doen dan slapen, omdat hij gehoord zou hebben, dat de heilige Bernardus eens geslapen had en hij daardoor vroom en zalig wilde worden. Daarom doet men de heiligen onrecht, als men zegt, dat zij zich aan zulke voorschriften hebben gehouden in de mening, dat zij vroom en zalig maken en bedriegt dus het volk met het leven en de naam van de lieve heiligen.
Maar daarop zegt u: ja, ze hebben ze toch gehouden en niet verworpen, ook niet gering geacht, zoals u leert ze te achten. Daarop antwoord ik: het past noch u noch mij over hun opvatting en hart te oordelen. Maar dat zeggen wij: het is niet onmogelijk, dat zij er al te veel waarde aan gehecht hebben.
Maar daarin hebben zij als mensen gedwaald; want dat moet iedereen bekennen, dat de lieve heiligen gedwaald en gezondigd hebben; daarom wil God, dat men slechts op Zijn Woord acht zal geven en het voorbeeld van de lieve heiligen niet verder volgen, dan waar zij het Woord van God volgen. Waar zij echter als mensen ook hun eigen waan en leer van mensen volgen, daar moeten wij doen als de vrome Sem en Japhet, die de schaamte van hun vader Noach bedekken en niet met de goddeloze Cham daarover praten en dat rondbazuinen. Zo moeten wij ook over de gebreken van deze heiligen zwijgen en ze niet verbreiden, opdat wij alleen hun goede dingen navolgen. Het is ook helemaal geen wonder, dat de lieve heiligen hierin gestruikeld zijn en

gedwaald hebben. De kennis van Christus en van het geloof is zoiets groots, dat ze alleen door Gods genade in ons gewrocht moet worden, vlees en bloed openbaart dat niet, *maar Mijn Vader, Die in de hemelen is*, zoals Christus in Matth. 16 en 17 getuigt. Er hebben wel grotere heiligen dan de heilige Augustinus, Benediktus, Gregorius en huns gelijken, daarin gedwaald. Immers reeds ten tijde van de apostelen waren er reeds zulke leraars, tegen wie de heilige Paulus al zijn brieven schrijft, opdat hij immers het geloof boven de werken en leringen mocht bewaren. En opdat u u nog meer kunt verbazen: de hele kerk, toen ze nog nieuw en op haar best was, heeft hierin gedwaald, dat de heilige Petrus, Paulus en Barnabas hierin alleen stonden en beweerden, dat geen wet noch werk nodig en nuttig was, om vroom te maken, zoals Lukas dat allemaal duidelijk beschrijft in Handelingen 15 vers 2 en volgende. Nu waren er toen immers grote heiligen, zoals de apostelen en hun discipelen, nochtans stonden ze erop en zouden daarbij gebleven zijn, dat wet en werk nodig waren voor de zaligheid, als niet de heilige Paulus en Petrus zich daartegen gekant hadden; ook zij zouden het zelfs niet geweten hebben, als God niet door een wonderteken van de hemel hun de zekerheid van dit gevoelen geschonken had, dat slechts het geloof nuttig en nodig is, om zalig te maken, zoals in Handelingen 10 vers 34 en volgende staat. Bovendien, hoewel de heilige Petrus dat wist en zelf had helpen bewaren, dwaalt hij ook hierin in Antiochië en gebruikt zo'n vrijheid niet goed, zodat alleen de heilige Paulus zich tegen hem verzette, zoals hij schrijft in Galaten 2 vers 11 en volgende. Niet dat de heilige Petrus meent, dat hij de wet moest houden, maar dat hij van de vrijheid, die hem wel bekend was, niet onmiddellijk voor zich zelf gebruik maakt en meent dat hij zich moet ontzien terwille van de anderen, wat niet goed was en door de heilige Paulus bestraft werd. Daarom zegt het helemaal niets, totaal niets als men het voorbeeld van de heiligen aanhaalt, dat zij naast of buiten de Schrift gegeven hebben. Ja nog meer dan de dwaling van één of andere ketter of valse leraar is dit bedrieglijk, omdat de ware, echte heiligheid zulk gebrek al te zeer bedekt en God dit bestuurt, opdat Hij ons slechts bij Zijn Schrift en leer zou houden, buiten welke geen leven noch licht is, ook al zouden de engelen het leren.

Ten derde beroepen zij zich op de uitleg van de heilige Schrift van de heiligen, dat moet ook een licht zijn, daaraan houden zij ook hardnekkig vast en menen, dat zij hier iets hebben, wat niemand verwerpen kan en beletten gedurig, dat wij maar niet tot de zuivere Schrift komen en beginnen te zeggen dat de Schrift duister is en dat er veel ketters uit ontstaan; is dat niet het toppunt van godslastering? Wie echter zegt hun, dat de vaderen ook niet duister zijn? Of wie wil er voor instaan, dat de kerkvaders niet dwalen in hun uitleg? Aangezien het openbaar is, dat zij vaak gedwaald hebben, vaak zichzelf of ook anderen tegengesproken hebben en maar heel zelden het met elkaar eens zijn; dat bestuurt God zo en maakt zo'n uitleg van de kerkvaders ook onzeker, belet aan alle kanten, dat wij ons niet van Zijn Schrift afwenden; toch glippen wij weg en laten ons niet houden. Daarom moeten wij weten, dat het niet waar is, wat zij zeggen, dat de kerkvaders de duistere Schrift verlichten; zij doen de vaderen onrecht en beliegen ze. Het werk van de kerkvaders is niet om de Schrift te verlichten met hun eigen aantekeningen, maar de klare Schrift tevoorschijn te halen en dus Schrift alleen met Schrift te bewijzen, zonder er iets van zichzelf bij te doen. Dat er echter ketters uit de Schrift ontstaan, is juist; waaruit zouden ze anders ontstaan? Er is toch verder geen boek, dat het geloof leert, dan de Schrift. Daarom zoals niemand een christen kan worden, dan alleen door de heilige Schrift, zo kan ook niemand ketter worden dan alleen door de Schrift. Christus alleen is een teken van tegenspraak, waaraan zich de mensen stoten, sommigen vallen en staan weer op; zou men Hem daarom moeten

verwerpen of een andere Christus naast Hem oprichten? Als u wijn en brood niet goed gebruikt, moet men daarom akker en wijngaard laten liggen of een andere daarnaast aanleggen? De boze geest is de vijand van de Schrift, daarom heeft hij haar met dit geschreeuw door hun lasterlijke mond deze slechte naam gegeven en verdacht gemaakt.
Maar wat leert het Evangelie? Ten eerste vragen de magiërs niet naar de hogepriesters en zeggen niet: Waar is Annas of Kajafas ? Of: hoe heeft deze of die geleefd? Maar ze zeggen: "*Waar is de geboren Koning der Joden?*" Ja, Christus laat hen ons ten voorbeeld, op het verkeerde adres aankloppen, zodat ze Hem te Jeruzalem in de heilige stad bij de geestelijken, bij de geleerden, bij de oversten zoeken. Hij laat Zich niet vinden op de heilige plaats, noch bij hen die zich als heiligen voordoen, hun wordt ook niet geantwoord, wat mensen zeggen, maar wat de zuivere Schrift van Christus zegt; die moet alleen bij de heilige mensen en op de heilige plaatsen gezocht worden. Hiermede is ons voldoende afgebeeld, dat wij, zonder acht te geven op het werk, de leer, uitlegging en leven van de mensen, slechts op de zuivere Schrift moeten letten en onder het leven en de leringen van alle heiligen het voordeel behouden, dat wij ons niet laten verleiden om aan te nemen, wat zij leren en doen, maar dat beoordelen en met onderscheid slechts dat aannemen, wat met de Schrift overeenstemt. Wat echter van henzelf is, buiten de Schrift, moeten wij voor iets menselijks houden en laten voor wat het is, zoals ons de, heilige Paulus leert in 1 Thess. 5 vers 21: "*Beproeft alle dingen; behoudt het goede*."
Dat heeft ook Mozes afgeschaduwd in Num. 11 vers 2 en volgende; in Deut. 14 vers 4 en volgende, daar hij de reine en onreine dieren beschrijft, dat alle dieren, die niet de klauw verdelen en herkauwen, onrein moesten zijn, dat zijn de mensen, die niet hun klauw verdelen, dat wil zeggen, die plompverloren voortleven, wat ze tegenkomen, dat nemen ze aan en volgen het; maar de reine dieren zijn diegenen, die met onderscheid des geestes handelen in al hun uiterlijk handelen en leringen; wat zij zien dat met de Schrift overeenstemt, dat houden ze, wat echter zonder de Schrift en louter menselijk verzinsel is, dat laten ze varen; de heiligen mogen zo groot zijn als zij willen of kunnen zijn. Want er is geen heilige zo volmaakt geweest, die niet vlees en bloed, ja die niet een voortdurende strijd met zijn vlees en bloed heeft gehad, zodat het niet mogelijk is, dat al hun handelen louter geest en voor een voorbeeld genomen kunnen worden. Vaak is de natuur en het verstand daarbij betrokken geweest, die men helemaal niet mag volgen. Daarom leert Mozes ons de klauw te verdelen en Paulus het onderscheid des geestes te hebben en niet alle werken en doen aan te nemen.

Nu in deze drie stukken, namelijk leer van mensen, voorbeeld der heiligen, uitleg der kerkvaders, gelooft iedereen en meent goed te werk te gaan en er is niemand, die hier zou mogen twijfelen. of tegenspreken, dat zij met alle zekerheid regeren, er zich op laten voorstaan, dat niemand dan zij alleen de heilige Schrift heeft, die zij in deze drie vaten wel en kostelijk geborgen hebben.
Boven dit alles zijn ze nog verder in de afgrond van de duisternis gevallen, doordat ze beweren, dat het natuurlijke licht en heidense wetenschap ook een goede manier is, om de waarheid te ontdekken; daarin dwalen de hogescholen zo ontzaglijk dat ze leren, dat zonder Aristoteles niemand theoloog, dat is de beste christen, worden kan. O radicale verblinding! Nu zou het nog te verdragen zijn, als ze natuurlijke wetenschap noemden, dat het vuur heet is, drie en vijf acht en dergelijke, wat elk natuurlijk verstand wel weet. Maar zij gaan veel te ver en verzinnen louter dromen en nutteloze gedachten over de dingen, die geen waarde hebben en die ze niet kennen, zodat het droevig is te denken aan hun onzinnig, dwaas studeren, waaraan ze zoveel moeite en

kosten besteden om slechts tot spot te dienen voor de boze geest, waarmede God hen kwelt, zoals ze verdiend hebben, omdat ze niet bij de Schrift alleen zijn gebleven. Daarom moeten zij niets dan modder en stank uit de hel vreten en te gronde gaan. Daarna zijn zij vervallen aan de duivels en hebben de voorbeelden nagevolgd van hen, die aan de zielen verschenen zijn en om hulp geroepen hebben; deze geesten hebben zij geloofd in alles, wat zij gezegd hebben, zonder enige schroom en vrees. Daardoor is de mis tot zo'n misbruik geworden, met het verkopen van zielemissen, waarover niet genoeg gejammerd en geklaagd kan worden, ook al zou de hele wereld dag en nacht bloed huilen, toen heeft de duivel zich laten bezweren en dwingen om de waarheid te zeggen. Heeft daarmee zo'n spot en spel van ons geloof en sacrament gemaakt, zoals hij zelf maar gewild heeft; dat is allemaal ons verdiende loon voor onze eigen wijsheid, omdat wij niet tevreden geweest zijn met het Woord van God en onze trouwe God en Vader voor een dwaas en zot hebben gehouden, als Die het in Zijn hoofd durfde te halen, ons in Zijn Schrift te leren, daar Hij ons niet kon of wist te leren, wat wij behoren te weten of moeten weten. Daarom doet Hij ons geen onrecht, als Hij ons leerlingen van de duivel laat worden, aangezien wij Zijn school verachten.

Zegt u: moet men dan niet geloven, dat zwervende geesten gaan dwalen en hulp zoeken?
Dan antwoord ik: Laat zwerven, wat zwerft; u hoort, wat u God gebiedt; als u al deze geesten voor verdacht houdt, zondigt u niet; als u er echter één voor rechtschapen houdt, loopt u al gevaar te dwalen. Waarom? Omdat God niet hebben wil, dat u van de doden leren en de waarheid zoeken zult. Hij wil Zelf uw levende, rijkelijk schenkende, genoegzame Leraar zijn, aan Zijn Woord moet u u houden, Hij weet wel, wat Hij u over doden en levenden moet zeggen; want Hij weet alle dingen. Wat Hij u echter niet zegt of zeggen wil, zult u niet begeren te weten en Hem zoveel eer toebrengen, dat u gelooft, dat Hij weet, dat het voor u niet nuttig noch goed noch nodig is te weten; daarom moet u al zulk gespook van de geesten vrij en vrolijk in de wind slaan en niet voor hen vrezen; dan zullen ze u ook wel met rust laten. En hebt u misschien een rommel- en stommelgeest, maak er niet veel woorden over vuil en weet, dat het geen goede geest is en dat hij niet van God komt. Slaat een kruis voor u en gelooft van harte in de Gekruisigde; heeft God hem (de geest) beschikt, om u te straffen zoals de vrome Job, o toon u bereidwillig en onderga het gewillig. Is het echter zijn eigen spel, zo veracht hem in een sterk geloof en vertrouw slechts kloekmoedig op het Woord van God; want hij zal Gods Woord niet aantasten, twijfel daar niet aan, ofschoon ik van mening ben, dat geen enkele van deze stommelgeesten door God als straf beschikt zijn, maar dat het hun eigen baldadige zin is, de mensen tevergeefs schrik aan te jagen, daar ze geen macht hebben om meer schade te berokkenen. Want als hij macht had om schade te berokkenen, zou hij zich niet onder veel geraas vertonen, maar zijn boze werken uitvoeren, voor u zou bemerken, wie het gedaan had. Maar mocht een goede geest tot u komen, zo zal het ook niet op deze manier gebeuren, met veel geraas en zo'n lichtvaardigheid. Beproef dit en toon zo 'n geloof, zo zult u zien, dat zo 'n spooksel uit God niet is en het zal ophouden; gelooft u echter niet, zo heeft hij vrij spel, want het Woord van God, dat hij alleen vreest, is er niet.
De woorden van God, waarop u vast moet vertrouwen, zijn te vinden in Lukas 16 vers 29: Toen Abraham sprak tot de rijke man in de hel, toen hij begeerde, dat de gestorven Lazarus naar zijn nog in leven zijnde broers gezonden zou worden, en Abraham hem dat weigerde en sprak: "*Zij hebben Mozes en de profeten, dat ze die horen*." Uit welke tekst duidelijk volgt, dat God ons niet wil laten onderwijzen door de doden, maar wil hebben, dat we ons aan de Schrift houden. Daarom, hoe en waar u een geest ontmoet,

zo vraag niet eens, of hij goed of boos is, maar houdt hem slechts dapper kort en verachtelijk dit woord voor: "*Zij hebben Mozes en de profeten*", zo zal hij spoedig voelen, wat u bedoelt. Is hij goed, zo heeft hij u er des te liever om, dat u het woord van uw en zijn God zo vrij en vrolijk gebruikt; is hij niet goed, zoals zij allen zijn, die lawaai maken, zo zal hij u spoedig vaarwel zeggen. Evenzo staat het met de woorden uit Deut. 18 vers 9 tot 11, waar aldus staat geschreven: "*Wanneer u komt in het land dat de Heere uw God u geven zal, zo zult u niet leren te doen naar de gruwelen derzelver volkeren. Onder u zal niet gevonden worden, die zijn zoon of zijn dochter door het vuur doet doorgaan, die met waarzeggerijen omgaat, een huichelaar of die op vogelgeschrei acht geeft of tovenaar. Of een bezweerder die met bezwering omgaat of die een waarzeggende geest vraagt of een duivelskunstenaar of die de doden vraagt*" enzovoort. Hier hoort u, dat het voor God een gruwel van de heidenen is, om de doden of geesten te vragen en Hij het streng heeft verboden. Op dit woord van Mozes ziet Abraham, dat hij Lazarus niet naar de levenden wil laten gaan. Zo kunt u nu tegen deze geesten deze spreuk gebruiken en zeggen: "*Gij zult de doden niet vragen, zegt de Heere*." Daarop heeft God zo vast gestaan, dat wij geen voorbeeld, geen geschiedenis in de Schrift vinden van heiligen, die de doden iets gevraagd hebben, wat de derde slag is, die u de geesten kunt toebrengen: nooit heeft men een voorbeeld gehoord noch gelezen in de Schrift van zulke geesten en hun doen, daarom moet het ook veracht en gemeden worden als onbetwistbaar spook van de duivel.

Hieruit is gemakkelijk af te leiden, dat een spook betrokken was bij het opwekken van Samuel, 1 Sam. 28 vers 12 en volgende; want alles verloopt in strijd met het gebod van God, daarom valt er niet aan te denken, dat de echte profeet Daniël door de waarzegster daar opgewekt is; dat echter de Schrift daar zwijgt en niet zegt, of het de ware of de onechte Samuel is, doet ze daarom, omdat ze van iedereen eist, dat hij wel moet weten, dat door Mozes God verboden heeft de doden te vragen. En Hij herroept Zijn Woord nooit, zegt Job en Bileam in Num. 23 vers 19. En hoe zou de tovenares macht hebben over de heiligen, die in Gods handen alleen bewaard worden? Zegt men echter: Op deze wijze zal het vagevuur ook geloochend worden, dan antwoord ik: als u niet aan het vagevuur gelooft, bent u daarom nog geen ketter; want er staat niets van in de Schrift. En het is beter, dat u niet gelooft, wat niet in de Schrift voorkomt, dan dat u opgeeft, wat in de Schrift staat; laat hier paus en papisten toornen, als ze willen, die van het vagevuur een geloofsartikel maken, omdat het de schatten van de gehele wereld tot hen gebracht heeft en talloze zielen in de hel heeft gebracht, die daarop vertrouwen en zich daarmede getroost hebben, dat zij door goede werken daaruit verlost zouden worden. God heeft u niets van het vagevuur geboden, maar dat u de doden niet zult vragen, noch zult geloven, wat zij zeggen; laat Hem waarachtiger en onfeilbaarder zijn dan alle engelen, laat staan dan de paus en zijn papisten, die, aangezien al hun zaken leugen en bedrog zijn, ook in het stuk van het vagevuur weinig geloof verdienen. Wilt u echter voor de doden bidden, ik zal het u niet beletten. Ik acht, dat het vagevuur niet zo algemeen is, als zij het maken, maar dat er maar zeer weinig zielen in komen; maar, zoals ik reeds gezegd heb, is het voor uw ziel helemaal niet gevaarlijk als u niet aan het vagevuur gelooft. U bent niet meer verplicht te geloven, dan wat in de Schrift staat; zal men echter ook hier Gregorius Augustinus en andere heiligen met hun uitspraken, uitleg of voorbeelden van het vagevuur citeren, hebt u hiervoor gehoord, hoever de lieve heiligen nagevolgd en geloofd moeten worden. Wie verschaft ons zekerheid, dat zij hierin niet bedrogen zijn of zich vergist hebben zoals in vele andere stukken? Ons geloof moet een grond hebben, namelijk Gods Woord en niet zand en moeras van mensenwaan of -werken.

Hiermede stemt overeen Jesaja 8 vers 19 en 20: "*Wanneer zij dan tot ulieden zeggen zullen: vraagt de waarzeggers en duivelskunstenaars, die daar piepen en binnensmonds mompelen, zo zegt: zal niet een volk zijn God vragen? Zal men voor de levenden de doden vragen? Tot de wet en tot de getuigenis; zo zij niet spreken naar dit woord, het zal zijn, dat ze geen dageraad zullen hebben*." Ziet, dat is ook een heldere uitspraak, die ons dringt en dwingt, om naar Gods wet en getuigenis alles te onderzoeken, wat men weten wil. En wie dat niet doet, die zal geen dageraad zien, die ongetwijfeld Christus is en de waarheid Zelf. En ziet, als hij gezegd heeft, dat men God moet vragen, opdat niet iemand met open mond naar de hemel zou staren en iets bijzonders van God zou verwachten, wijst hij aan, waar en vanwaar wij God moeten vragen en spreekt: "*Naar Zijn wet en getuigenis*", en wil niet verdragen dat wij buiten de Schrift om God Zelf vragen, hoeveel te min zal hij het van anderen verdragen. Aangezien dan Mozes zoveel opnoemt, door wie men vraagt, namelijk acht personen: de voorspellers, dat zijn zij, die spreken over de toekomst, zoals de sterrenkijkers en valse profeten door ingeven van de duivel. Evenzo de dagverkiezers, dat zijn zij, die sommige dagen voor ongelukbrengend, sommige voor gelukbrengend houden om te reizen, te bouwen, te trouwen, te kleden, te strijden en handel te drijven. Eveneens de geestgenoten; ik weet niet, hoe ik anders noemen moet, die de duivel in een spiegel, schilderij, stok, zwaard, glas, kristal, vingernagel, kring, roeden en dergelijke bezweren en daar verborgen schatten, verhalen en andere dingen willen zien. Ook de heksen, dat zijn de boze duivelshoeren, die melk stelen, onweer veroorzaken, op bokken en bezems rijden, op mantels vliegen, de mensen doodschieten, verlammen en doen verdorren, de kinderen in de wieg martelen, de geslachtsdelen betoveren en dergelijke. Zo ook ten vijfde de bezweerders, die het vee en mensen zegenen, de slangen betoveren, stal en wapens belezen en veel zien en weten en voorspellen kunnen. Ten zesde de waarzeggers, die de duivel achter de oren hebben en de mensen kunnen zeggen, wat verloren is en wat zij doen of zullen doen, zoals de tartaren en zigeuners gewoonlijk doen.

Ten zevende, die aan tovenarij doen, die de dingen een andere gestalte kunnen geven, zodat wat een koe of een os lijkt, in werkelijkheid een mens is en de mensen tot liefde en een liefdesverhouding dwingen en vele dergelijke duivelse dingen meer. Tenslotte ook de doden, de verschijnende geesten. Ziet, Mozes heeft toch niets vergeten, alle toegangen dichtgestopt, waar men onderzoeken en leren wil buiten Gods Woord om. Zo heeft hij immers de eigenwaan en het natuurlijk verstand vaak verworpen, vooral Deut. 12 vers 8: "*Gij zult niet doen naar alles wat wij hier heden doen, een ieder al wat in zijn ogen recht is*", en Spreuken 3 vers 5: "*Vertrouw op de Heere met uw ganse hart en steun op uw verstand niet*", zodat wij zien, hoe God niet wil, dat wij volgen zullen noch datgene, dat volgens ons verstand is, noch datgene, wat boven ons verstand is, maar alleen Zijn Woord, wat Jesaja in het hiervoor geciteerde Jesaja 8 vers 19 zegt: "*Noch de levenden, noch de doden, maar alleen God, wat in Zijn wet bevolen is, moet gevraagd worden*." Zo zegt ook de heilige Petrus in 2 Petrus 1 vers 19: "*En wij hebben het profetisch Woord, dat zeer vast is, en u doet wel, dat u daarop acht hebt als op een licht schijnende in een duistere plaats totdat de dag aanlichte en de Morgenster opga in uw harten.*" Stemt hier Petrus niet geheel met Jesaja overeen, als hij Gods Woord en de Morgenster vermeldt? En zoals Petrus zegt, dat alleen het Woord een schijnend licht is in een duistere plaats, toont hij niet voldoende, dat waar dit Woord niet is, enkel duisternis is?

Deze uitwijding hebben we nodig gehad om de valse geesten en leringen van mensen

te beantwoorden en de Heilige Schrift zuiver te houden. Nu keren we weer terug naar de tekst en leren van deze magiërs vragen: "*Waar is de geboren Koning der Joden?*" Laat Herodes vragen naar de priesters en Schriftgeleerden; wij vragen alleen naar de geboren Koning. Laat de hogescholen vragen: Waar is Aristoteles? Waar is de paus? Waar is het natuurlijk verstand? Waar is Bernardus? Waar is Gregorius? Waar zijn de concilies? Waar zijn de doktoren? enzovoort. Wij vragen: Waar is Christus? En nemen geen genoegen, zijn ook niet tevreden, voordat we de Schrift horen, die over Hem spreekt, storen ons er niet aan, hoe groot en heilig Jeruzalem is, hoe verheven en machtig Rome is; wij zoeken noch Jeruzalem, noch Rome, maar de Koning Christus in Zijn Schrift; als we die hebben, dan laten we Herodes, priesters en Schriftgeleerden met Jeruzalem en Rome achter ons en volgen haar (Schrift), tot wij Hem vinden.
Hier, zien we echter, hoe de Schrift en Christus drie soorten discipelen hebben. De eersten zijn de priesters en Schriftgeleerden, die kennen de Schrift en leren haar iedereen en volgen haar zelf niet. Is dat niet een grote, verstokte hardnekkigheid en verachting in het geestelijke, geleerde volk; ze horen en zien, dat zulke voorname, rechtschapen mensen uit zo verre landen komen, om Christus te zoeken en hun wordt gezegd, dat een ster aan de hemel de geboorte heeft aangekondigd, daarenboven hebben zij zelf het getuigenis uit de Schrift en omdat zij de priesters en geleerdsten zijn, zouden ze direct de allereersten geweest moeten zijn, om zich naar Bethlehem te spoeden vol vreugde en verlangen. Ja, als ze gehoord zouden hebben dat Christus in het oosten geboren was, hadden ze met al hun goed naar Hem moeten snellen, daar toch al hun hoop en vertroosting op de komst van Christus berust. Maar ze zijn bang geweest voor Herodes, die hen zeker gedood zou hebben, als ze Christus met één woord zouden hebben beleden en Hem als hun Koning zouden willen aannemen, zoals hij tevoren Hyrkanus (Johannes Hyrkanus II, Joods vorst en hogepriester uit het geslacht van de Makkabeeën, werd 30 voor Christus door Herodes terechtgesteld) ook daarom en vele met hem doodde, ook later de onschuldige kindertjes daarom liet doden. Zo hebben zij uit vrees voor de dood hun Heere en Koning verlaten en zijn onder de dwingelandij van Herodes en de duivel gebleven. Daarna, toen Christus Zich niet meer vertoonde en niet met wereldlijke macht optrad, is dit alles in verachting en vergetelheid geraakt, zij hebben gedacht, dat de magiërs bedrogen zijn geweest en zo is Christus volledig onbekend onder hen opgegroeid, zodat ze niet meer wisten, vanwaar Hij kwam, zoals Johannes in zijn Evangelie zegt. Dat zijn nu de volgelingen van Christus, die wel de waarheid kennen, die echter niet durven belijden noch voor haar opkomen; daarom zijn ze ook verloren, zoals Christus zegt: "*Een iegelijk dan, die Mij belijden zal voor de mensen, die zal Ik ook belijden voor Mijn Vader, Die in de hemelen is. Maar zo wie Mij verloochend zal hebben voor de mensen, die zal Ik ook verloochenen voor Mijn Vader, Die in de hemelen is*." Matth. 10 vers 32 en 33.

De andere volgelingen zijn Herodes en zijn volk; want Herodes doet onderzoek naar de Schrift en gelooft haar ook en houdt ze voor de waarheid, gelooft ook, dat Christus daarin is voorspeld en nu geboren is, anders zou hij dit allemaal veracht en zo'n ernst niet getoond hebben. Zo is het zeker, dat hij het ervoor gehouden heeft, dat Gods Woord in de Schrift is, dat vervuld moet worden en Gods werk, dat in deze geboorte van Christus vervuld is. Toch komt hij aanstonds tegen het Woord en het werk van God willens en wetens en in het openbaar in verzet, meent te kunnen veranderen, wat God zegt en doet, ofschoon hij weet, wat God zegt en doet. Daarom onderzoekt en hoort hij de Schrift en Christus ook, met grote ijver, maar alleen maar om alles te verdelgen en te vernietigen; want hij is bezorgd, dat het waar wordt, wat God zegt, Die niet liegen kan. Is dat niet een ongelooflijke, dwaze vermetelheid? Wie zou

denken, dat zo'n plan in een menselijk hart zou opkomen? En toch is de wereld altijd vol van dit soort mensen en dat zijn nog wel de voornaamsten en de besten op alle plaatsen. De derde soort volgelingen zijn de vrome magiërs, die hun land verlaten, huis en haard en alles ervoor over hebben om te komen en Christus te vinden; dat zijn degenen, die Christus en Zijn waarheid vrijmoedig belijden, Herodes echter, zijn zij, die Hem vervolgen en vernietigen en toch is hij niettegenstaande dit een dienaar van God, die in de tempel gaat en doet zoals andere vrome mensen.

Iemand vraagt zich hier misschien af, waarom de evangelist de woorden van de profeet verandert en zegt: "*En gij Bethlehem, gij land van Juda, zijt geenszins de minste onder de vorsten van Juda; want uit u zal de Leidsman voortkomen, Die Mijn volk Israel weiden zal*", terwijl toch de profeet in Micha 5 vers 1 zegt: "*En gij, Bethlehem Efratha; zijt gij klein om te wezen onder de duizenden van Juda? Uit u zal Mij voortkomen Die een Heerser zal zijn in Israel*." Hoe rijmen deze twee: "*Gij zijt niet de kleinste*", zoals Mattheüs zegt en: "*Gij zijt klein*", zoals Micha zegt? Het andere verschil, dat Mattheüs "*onder de vorsten van Juda*", Micha "*onder de duizenden van Juda*" zegt, is gemakkelijk op te lossen. Want het Hebreeuwse woordje "alef" betekent "vorsten" en "duizend", dat bij de profeet kan betekenen "vorsten" of "duizend", naar men wil, evenals ik in het Duits zou zeggen: Daar komt een hertog, dat iemand zou mogen laten slaan op een vorst of op een leger, want "hertog" betekent in het Duits, dat er een leger langs trekt of krijgstocht en de gehele troep en ook het hoofd of de vorst van deze troep. En wat de troep doet, wint of verliest, zegt men, dat heeft de hertog of vorst gedaan. Zo heeft ook de wet van Mozes een voorschrift, dat over duizend man een vorst gesteld werd, Exodus 18 vers 21, wat hetzelfde is als men zegt: onder de vorsten of: onder de duizenden; want de zin is toch, dat hij vele troepen bedoelde, ieder uit duizend man bestaande en zijn vorst hebbend, in welke duizenden het volk verdeeld was. En onder deze vorsten of duizenden in het geslacht Juda noemt hij de stad Bethlehem, dat ze gering en klein is, zoals wij zeggen kunnen: onder de steden in Saksen is Wittenberg klein. De evangelist heeft echter de voorkeur gegeven aan: onder de vorsten, in plaats van onder de duizenden. Want het behoeven immers niet precies duizend man te zijn, maar het is voldoende, dat er een bijzonder regiment was, dat uit duizend man kon bestaan en dat altijd een overste over duizend als commandant heeft. Zo zou men de burgemeester van iedere stad of ook de gemeente kunnen noemen "alef", dat wil zeggen: een duizendtal of een gemeente, die uit ongeveer duizend man zou kunnen bestaan en een "alef", een vorst of burgemeester, hebben wat hetzelfde zou zijn, als wij de evangelist en profeet zo vertalen: en u Bethlehem bent een geringe gemeente of stad onder de gemeenten of steden van Juda. Het was ook vergeleken met de andere steden,, zoals Hebron, Kirjath-Sepher (vroeger Debir) en dergelijke, een onbetekenende stad in die tijd.
Dat de profeet haar echter noemt: Bethlehem Efratha en de evangelist: *Bethlehem in het land van Juda,* is ook een verschil. Want alle twee hebben ze immers wel met zekerheid willen spreken en het Bethlehem wel willen aanduiden als de stad, die vroeger Efratha en nu Bethlehem heet, in het land van Juda gelegen. Op kerstdag in het eerste Evangelie hebben wij gehoord, waarom het Efratha en Bethlehem heet, dat een land is rijk aan koren.. Ook dat Efratha, de vrouw van de patriarch Kaleb, daar begraven ligt en misschien deze naam bevestigt. Want Bethlehem betekent broodhuis en Efratha vruchtbaar, omdat het een vruchtbaar land en er goed voedsel is geweest. Zo wordt het ook gemakkelijk met elkaar in overeenstemming gebracht, dat de profeet zegt: "*Een heer in Israel*", en de evangelist: "*Een vorst, die heerst over Mijn volk Israel*", omdat de evangelist uitdrukt de heerschappij, dat ze nuttig was om het volk

daardoor te regeren. Maar hoe moeten ze daarin overeenstemmen, dat de profeet de stad klein en de evangelist ze niet klein noemt; die spreken elkaar toch volkomen tegen! Het is niet overtuigend genoeg als we zouden zeggen, dat de boeken vervalst zouden zijn. Het moet zeker geen andere betekenis hebben, dan dat de evangelist meer op de geestelijke grootheid ziet, die ook de profeet uitdrukt. Alsof hij zeggen wilde: Gij Bethlehem, zijt wel klein voor de mensen, maar in werkelijkheid bent u niet de geringste voor God, aangezien de Heere van Israel uit u zal voortkomen. Dus wat de profeet heeft bedoeld en toch niet uitgedrukt heeft, dat drukt de evangelist uit en vult het in. Deze manier van spreken, dat men iets verzwijgt en toch te kennen geeft, wordt ook in de gewone spreektrant vaak gebruikt, als ik zeg: jij bent wel mijn vriend, maar je houdt je bij mijn vijanden; dat is zoveel als: je bent niet één van mijn geringste vijanden. Evenzo: de bedelaars zijn arm, maar hebben toch veel geld, dat wil zeggen: zij zijn zeker niet de armsten; evenzo Paulus in Rom. 2 vers 22: U aanbidt geen afgod, maar u bent slechts een kerkdief, dat wil zeggen: u aanbidt niet weinige afgoden, juist daardoor dat u geen afgod aanbidt.

Dit mag hierover voldoende zijn; want het is niet plezierig, hieraan te veel werk te besteden, en ook niet nodig voor een rechtgelovig mens, die God de eer geeft en niet er aan twijfelt, dat alles goed en juist staat in de Schrift, ook al weet hij het niet allemaal te bewijzen. Dit is voor de geleerden nuttig, om de Schrift te kunnen verdedigen tegen de lasteraars en verdraaiers van haar. Daarom gaan we over tot de zin en mening van de Schrift, die hier niet van een eenvoudig of gewoon heer in Israel spreekt, zoals er tevoren veel geweest zijn; het moet wel iemand zijn die boven alle anderen uitsteekt, over wie de profeten zulk een grote ophef maken in hun voorspellingen. Want de aanhaling van Micha luidt, alsof er geen heer tevoren in Israel geweest was, aangezien hij zegt: "*Uit Bethlehem zal Mij voortkomen, die een Heerser zal zijn in Israel*." Dat is alsof hij zegt: ik wil het volk Israël ook eens een Heerser geven, zodat het ook een eigen Vorst heeft; tot nu toe zijn de koningen en vorsten slechts knechten geweest en het volk is niet hun eigendom geweest. Maar dit zal een Heer zijn, die het volk als eigendom bezit. Daarom hebben de alleroudsten zulke teksten ook altijd zo opgevat, dat Christus niet alleen mens, maar ook God moest zijn en dat Zijn heerschappij geen einde zou hebben, Hij ook niet lichamelijk, maar geestelijk zou regeren. Want geen mens, ja geen engel heeft een volk, dat zijn eigendom is. Alleen God is een Heere over Zijn volk, zoals David zegt in Psalm 7 vers 9: "*De Heere zal de volken recht doen*." En Gideon sprak, toen het volk hem verzocht hun heer te willen zijn: "*Maar Gideon zeide tot hen: Ik zal over u niet heersen; ook zal mijn zoon over u niet heersen; de Heere zal over u heersen*" (Richteren 8 vers 23) .
Daarom sprak ook God in 1 Samuel 8 vers 7, toen het volk aan Samuel om een koning vroeg: "*Want zij hebben u niet verworpen, maar zij hebben Mij verworpen, dat Ik geen Koning over hen zal zijn*." Niet dat het zonde was, een koning te hebben, die Hij hun toch gaf, maar omdat zij zich meer op hulp en bestuur van mensen verlieten, dan alleen op God, wat een zware zonde was.
Als nu Christus over het volk moest regeren, als over Zijn eigendom, kon Zijn heerschappij niet tijdelijk noch lichamelijk zijn, maar Hij moest regeren over het gehele volk, dat reeds gestorven, nog leefde en nog moest geboren worden; daarom moest Hij een eeuwig Heerser zijn, dat was alleen maar op geestelijke wijze mogelijk. Nu God Hem echter Zijn eigen heerschappij geeft, kan Hij niet zuiver mens alleen zijn; want het is onmogelijk, dat God Zijn eer, Zijn heerschappij, Zijn eigendom, Zijn volk aan een ander geeft, die niet echt, waarachtig God is. Zoals Hij door middel van Jesaja zegt in hoofdstuk 42 vers 8: "*En Mijn eer zal Ik geen ander geven*." Daarom

volgt ook na deze woorden bij de profeet Micha: "*Wiens uitgangen zijn van ouds, van de dagen der eeuwigheid*", als wilde hij zeggen: Ik verkondig de Heere, Die uit Bethlehem komen zal, maar Deze zal daar niet beginnen; Hij is er al in den beginne geweest en van het begin van de wereld, alle dagen, zodat men geen dag, geen begin kan noemen, waarop Hij niet al uitgegaan is en bestaan heeft.
Nu is immers niets van den beginne geweest en voor alle dagen van de wereld dan alleen de echte, natuurlijke God; zo moet ook de uitgang van eeuwigheid niet op één alleen zien. Want uitgaan wijst op iets, waarvan het uitgaat. Zo geeft Micha hier duidelijk genoeg aan, dat deze Heerser, Gods natuurlijk geboren Zoon en de enige, ware God met Hem moet zijn van eeuwigheid voor alle schepselen. Als Hij daarentegen uit Bethlehem in de tijd moet komen, moet Hij een waarachtig, natuurlijk mens zijn en dat is het voornaamste artikel van het christelijk geloof, dat is Zijn eigen volk en het ware Israel, dat Hem voor zo'n Heerser erkent en Hem in zich laat regeren en werken. Die dat echter niet geloven, die hebben Hem niet als Heere en zij zijn ook niet Israel. Hieruit kan nu verder gemakkelijk geconcludeerd worden hoe Christus heeft moeten sterven en van de dood opstaan, opdat Hij eeuwig en geestelijk zou regeren. Want aangezien deze woorden onweersprekelijk zeggen, dat Hij een waar, natuurlijk, lichamelijk mens moest worden, moet ook volgen, dat Hij hetzelfde lichamelijke leven moest veranderen in een geestelijk, onzichtbaar leven. Aangezien het niet mogelijk was, dat Hij in menselijke gestalte zo ver en lang zou regeren, als de profeet daar te kennen geeft en spreekt verder: "*Daarom zal Hij henlieden overgeven tot de tijd toe, dat zij die baren zal, gebaard hebbe; dan zullen de overigen Zijner broederen zich bekeren met de kinderen Israëls. En Hij zal staan en zal weiden in de kracht des Heeren, in de hoogheid van de Naam des Heeren, Zijns Gods; en zij zullen wonen, want nu zal Hij groot zijn tot aan de einden der aarde*." Uit deze woorden is het duidelijk, dat het rijk van Christus door prediking en lijden zou uitgebreid worden tot aan de einden van de wereld, waarvan Hij hier zegt, dat Hij trots op de Naam Zijns Gods zou prediken en weiden, wat aangeeft, dat hij vervolging wegens Zijn prediken zal overvinden. Daarom spreekt Hij ook, dat Hij de Joden de tijd zou geven in hun tijdelijk doen en regeren, totdat er een nieuw volk zou geboren worden, welks baarmoeder is de vergadering van de apostelen, die in het lijden van Christus in de barensnood was om een nieuw geestelijk volk te baren voor deze Heere van Israel; zoals Hij Zelf heeft voorspeld, Johannes 16 vers 21.

Toen heeft Herodes de wijzen heimelijk geroepen en vernam naarstiglijk van hen de tijd, wanneer de ster verschenen was. En hen naar Bethlehem zendende, zeide: reist henen en onderzoekt naarstig naar dat Kindeke, en als u Het zult gevonden hebben, boodschapt het mij, opdat ik ook kome en Datzelve aanbidde.
Uit deze tekst valt duidelijk op te maken, dat deze magiërs geen koningen noch vorsten zijn geweest, maar eenvoudige, eerbare mensen, zoals de geleerden en geestelijken, want Herodes ontvangt ze niet met veel eerbetoon, maar laat ze naar Bethlehem reizen en hun zaken doen, gebied hun hem, als ze teruggingen, te vertellen wat ze gevonden hadden, alsof ze zijn onderdanen waren, wat hij niet gedaan zou hebben, als het koningen of voorname heren geweest zouden zijn; hij zou hen bij zich genodigd hebben, zou met hen gereisd zijn en zou hen prachtig onthaald hebben. Want zoals alle geschiedenissen mededelen, was Herodes een prachtlievend vorst, die de mensen, zoals in de wereld gebruikelijk, in overeenstemming met hun rang en kostelijk wist te onthalen en die in de wereld gezien wilde zijn. Nu hij ze in het geheim tot zich roept, zonder enige praal en staatsie, moeten ze van veel geringere stand geweest zijn dan hij. Waarom roept hij ze dan in het geheim tot zich? Hij was

toch de vorst van het land en had macht over alles? Dat deed hij hierom: hij wist wel, dat de Joden hem in hun hart haatten en graag van hem verlost zouden zijn geweest; daarom is hij hang, als hij ze in het openbaar zou laten komen en de Joden dat zouden merken, ze hem voor zouden zijn en tegen de magiërs zouden zeggen, dat ze hem niets moesten beloven, opdat de nieuwe koning hem zou kunnen ontkomen. Dat hij hen echter naar de tijd van het verschijnen van de ster vraagt, doet hij uit dezelfde angst, daar hij al besloten had, de onschuldige kindertjes te doden. Want hij dacht als volgt: is de nieuwe Koning geboren, dan zullen de Joden blij zijn en Hem een tijd lang voor mij verbergen, totdat Hij opgegroeid is en dan zich bij Hem aansluiten, Hern op de troon helpen en mij vernietigen. Daarom moet ik hen voor zijn en de tijd van Zijn geboorte op listige wijze zien te vernemen; als Hij dan toch voor mij verborgen wordt, zal ik Hem toch krijgen onder de grote hoop, als ik alle kindertjes van ongeveer dezelfde leeftijd laat doden, zodat hun hun verbergen niets zal helpen. Maar deze sluwe raad verbergt hij onder het mom van verlangen te weten wie de nieuwe Koning was en gebiedt de magiërs, hem in te lichten, gedraagt zich heel geestelijk en ootmoedig, alsof hij Hem ook wilde aanbidden. Als menselijke wijsheid kon helpen, zou hij handig genoeg gehandeld hebben, om Christus te doden. Maar het is waar wat Salomo zegt in Spreuken 21 vers 30: "*Er is geen wijsheid en er is geen verstand en er is geen raad tegen de Heere*." En Psalm 33 vers 10 zegt: "*De Heere vernietigt, de raad der heidenen, Hij breekt de gedachten der volkeren*", en Psalm 37 vers 32 en 33: "*De goddeloze loert op de rechtvaardige en zoekt hem te doden. Maar de Heere laat hem niet in zijn hand, en Hij verdoemt hem niet, als hij geoordeeld wordt*." Zulke teksten moet Herodes tegen wil en dank waarmaken en daarvan een voorbeeld zijn, ons tot troost, opdat wij vrij en veilig mogen zijn, niemand vrezen, dan God alleen; als Hij op onze hand is, dan kan noch list noch geweld ons schade toebrengen.

En zij, de koning gehoord hebbende, zijn heengereisd; en ziet, de ster, die zij in het oosten gezien hadden, ging hun voor, totdat zij kwam en stond boven de plaats, waar het Kindeke was. Als zij nu de ster zagen, verheugden zij zich met zeer grote vreugde.
De evangelist zegt niet, dat zij de koning iets beloofd hebben, maar zij hebben hem aangehoord, dat hij van hen begeerde, dat zij hem hun bevinding zouden mededelen. Maar uit het volgende antwoord, dat zij in de slaap ontvingen, blijkt toch, dat ze van plan geweest zijn, naar Herodes terug te gaan, in hun kinderlijke onschuld, daar zij zijn boosheid en plan niet kenden en hem voor een eerlijk en oprecht man hielden; daaruit kunnen we leren, dat de heiligen wel bedrogen kunnen worden en dwalen kunnen door het schoon gelaat en vrome schijn van de ongelovige heiligen, dat zij voor oprecht gemeend houden, wat het toch niet is; maar op het laatst blijven ze daar niet bij, eer zouden ze vanuit de hemel op de hoogte gebracht en verlost worden. Ook kan de evangelist met het aanhoren doelen op het feit, dat zij uit de uitspraak van de profeet in de Schrift van hem hoorden, dat de nieuwe Koning, naar Wie zij gevraagd hadden, Zich te Bethlehem moest bevinden en al hun begeren was geweest om te horen. Dat is er een voorbeeld van, hoe de vijanden van Christus soms ook nuttig zijn en de anderen goed onderwijzen, zoals Kajafas in Johannes 11 vers 50 zegt, dat het nodig was, dat er één mens stierf voor het volk en Bileam in Num. 24 vers 17 en volgende vele schone woorden spreekt over Christus, hoewel ze dat tegen wil en dank, soms ook onwetend doen. Zo leert Christus in Matth. 23 vers 2 en volgende het volk, dat het de Schriftgeleerden en farizeeën moest aanhoren en doen, wat zij zeiden, als ze op de stoel van Mozes zaten en leerden, verbood echter, om te doen naar hun werken. Zo hebben deze magiërs goed gehandeld en ons een goed voorbeeld gegeven, dat ze naar Herodes geluisterd hebben, echter niet terwille van Herodes, ook niet omdat het

door hem gezegd werd, maar terwille van de Schriftwoorden die hij tot hen spreekt, waaraan ze gevolg gaven en niet de werken van Herodes navolgden. Vandaar de goede leer, dat men naar de boze bisschoppen en priesters evengoed moet luisteren als naar de vrome en dat men zich moet richten niet naar hun leven, maar naar de leer, indien deze leer het zuivere Evangelie is en geen bedenksel van mensen. Want zoals men naar de leer van de Schrift moet luisteren, ook al spreekt Herodes die uit en begaat daarnaast niets dan moord, zo moet men daarentegen niet luisteren naar de leer van mensen, ook al verkondigt haar de heilige Petrus, Paulus of een engel, ook al giet en hagelt het wondertekenen. Ook is boven gezegd, dat de heiligen vaak dwalen en ergerlijk zijn in leringen en werken van mensen. Daarom wil God niet, dat wij naar hun voorbeeld, maar naar Zijn heilige Schrift zullen kijken. Waarom Hij het laat gebeuren, dat de heiligen vaak leringen en werken van mensen voor de dag brengen, daarentegen maakt Hij ook, dat de onheiligen vaak de zuivere en heldere heilige Schrift leren, opdat Hij ons immers wel beware voor beide ergernissen, aan de linkerhand voor het boze leven van de onheiligen, aan de rechter kant voor het schoon schijnende leven van de heiligen; want als u niet naar de Schrift alleen kijkt, zo is het leven van de heiligen tienmaal schadelijker, gevaarlijker en ergerlijker dan dat van de onheiligen. En wel omdat de bozen grove zonden doen, die gemakkelijk te herkennen en te mijden zijn; maar de heiligen vertonen een subtiele en verlokkende schijn in de leringen van mensen, die ook de uitverkorenen zou kunnen verleiden, zoals Christus zegt in Matth. 24 vers 24. Nu is zo'n aanstoot bij de heiligen regelrecht in strijd met het voornaamste stuk, het geloof en zijn leer. Maar de grove zonden zijn toch niet strijdig met het geloof of zijn leer, ofschoon ze wel daarvan afwijken, zo bestormen ze dat toch niet, maar leringen van mensen zijn niets dan stormen tegen het geloof en zijn leer, want zij maken dat de mens op zichzelf en op zijn werken vertrouwt, waarvoor Christus echter de heiligen behoedt midden onder de leringen en werken van mensen, zoals Hij de drie mannen Hananja, Misaël en Azarja in Babylonië midden in de vurige oven bewaarde. Daarom moet het leven van de heiligen hierin niet als voorbeeld gevolgd worden, maar moet gemeden worden, als enkel wondertekenen, die slechts geloofd en geprezen moeten worden. Want Hij wil niet aan een iegelijk in de vurige oven wondertekenen doen, zo wil Hij ook niet van iedereen een Bernardus, Franciscus, Gregorius, Benediktus of Augustinus maken.

Daarop heeft de evangelist gedoeld, als hij de naam van Herodes verzwijgt en zegt: "*Zij hebben de koning aangehoord*", hij noemt hem bij de naam van zijn eer en gezag, evenals Johannes 11 vers 51 zegt, dat Kájafas zijn profetie niet deed, omdat hij Kájafas heette, maar omdat hij hogepriester was. Het koninklijk en priesterlijk ambt zijn goed en komen van God, ofschoon boze mensen die misbruiken, zoals goud en zilver goed zijn en alle schepsel en toch kan dat goed en slecht gebruikt worden. Zo gebruikt God Herodes op de plaats, waar hij goed gebruikt kan worden en omdat hij een schepsel van God is en Hij geeft hem aan de magiërs om hem op dezelfde plaats te gebruiken. Daarom hebben zij niet op Herodes gezien noch naar hem geluisterd, maar op de koning; want, dat hij boos was op zichzelf, maakte hen niets uit; zij hebben bij hem aangetroffen, wat van God en goed was, zoals het bijtje honing uit de bloemen zuigt en het gif aan de spinnen overlaat. Ze hebben ook naar hem geluisterd daarin, dat hij hun gebood naar Bethlehem te gaan en ijverig te vragen naar het Kind, Dat de profeet voorspeld had, wat hij ook niet van zichzelf, maar van de priesters vernomen had. Maar zijn boze raad en voornemen of zijn boos leven hebben ze helemaal niet kunnen of willen weten. Zo moeten wij ook leren de zonden van de mensen te haten, maar daarentegen de mensen liefhebben, opdat wij ook honing en gif

scheiden.
Hier wordt ook te kennen gegeven, dat deze ster niet zo hoog aan de hemel heeft kunnen staan als de anderen, maar hij heeft vlak boven hen in de lucht moeten zweven, anders zou het niet mogelijk geweest zijn, dat zij zouden hebben kunnen uitmaken, of hij boven Jeruzalem of Bethlehem stond. Want van de sterren aan de hemel, zoals de sterrenkundigen en de ervaring duidelijk leren, kan men, wegens hun hoogte, niet goed bepalen, boven welke stad zij eigenlijk staan, aangezien twee steden, die tien of meer mijlen van elkaar liggen, beiden denken dat de ster boven hen staat. Daarenboven kan men de loop van deze sterren niet met het blote oog onderscheiden, hoewel ze sneller zich bewegen dan een oogwenk of de bliksem. Maar deze ster hebben ze zich eigenlijk niet zien voortbewegen, maar heel langzaam voor hen uit zien gaan, al naardat ze gelopen of gereden hebben. Een ster aan de hemel loopt in een ogenblik veel verder, dan tienmaal de afstand van Jeruzalem tot Bethlehem; want zij lopen ieder etmaal één keer om de aarde en de hemel. Zo lopen ook alle sterren van het oosten naar het westen en weer van het westen naar het oosten. Maar deze ster, aangezien hij van Jeruzalem naar Bethlehem met hen meegaat, is van het noorden naar het zuiden gegaan, zodat dus duidelijk is, dat hij van een andere soort, loop en plaats geweest is dan de sterren aan de hemel en hij is ook geen vaste ster geweest, zoals de sterrekundigen de sterren noemen, maar een vrije ster, die heeft kunnen rijzen en dalen, en zich overal naar toewenden. Waarmede weer de mond van de sterrenkundigen gestopt wordt, dat deze ster een bijzondere kracht heeft uitgeoefend op de geboorte en het leven van Christus. Ook kan hij niet zo groot geweest zijn, als die boven aan de hemel, ofschoon hij groter geleken heeft wegens zijn nabijheid. Kortom, hij is een dienstknecht van Christus geweest en heeft geen macht of kracht over de geboorte van Christus gehad.
Het is echter wonderlijk, dat de ster hun nu pas verschijnt, nu ze hem niet meer nodig hebben en nu de stad kennen, waar het Kind is en heeft zich tevoren verborgen gehouden, toen zij hem nodig hadden en nog niet wisten welke stad het was. Maar dat is gebeurd om hun geloof te versterken door tweeërlei getuigenis, zoals in de wet van Mozes staat, dat alle woord bestaan zal in de mond van twee of drie getuigen. Zo hebben dus deze magiërs eerst de woorden van de profeet uit de heilige Schrift gehoord te Jeruzalem als een getuige van de geboorte van Christus. Daarmede stemt nu de ster overeen als de tweede getuige en wijst ook deze geboorte aan, zodat ze nu zeker van hun zaak zijn; de profeet zegt verder niets van Christus in Bethlehem, zo gaat dan ook de ster niet verder, dan waar het kind is in Bethlehem en blijft boven hem staan; daarover hebben zij zich terecht verheugd.

En in het huis gekomen zijnde, vonden zij het Kindeke met Maria., Zijn moeder, en neervallende hebben zij Hetzelve aanbeden; en hun schatten opengedaan hebbende, brachten zij Hem geschenken; goud en wierook en mirre.
Er is alles op gezet om te voorkomen, dat deze magiërs door zichzelf of door mensen, maar alleen door de woorden van de profeet uit de heilige Schrift en door de sterren aan de hemel Christus gevonden hebben. Opdat hiermede verworpen worde alle natuurlijke wetenschap, het verstand van alle mensen, alle licht buiten de Geest en genade, dat er zich op beroemt en zich verstout, de waarheid te leren en op het rechte spoor te leiden, zoals nu het blinde volk op de hogescholen beweert, gelijk boven gezegd is. Tenslotte valt hieruit op te maken, dat Christus, de heilbrengende Waarheid, Zich niet leren noch vinden laat door een leer of hulp van mensen, maar de Schrift en het goddelijke Licht moet Hem alleen aanwijzen, zoals Hij zegt in Matth. 16 vers 17: "*Zalig zijt gij, Simon Bar-Jona; want vlees en bloed heeft u dat niet*

geopenbaard, maar Mijn Vader, Die in de hemelen is." Hierin verwerpt Christus ook duidelijk vlees en bloed met Zijn openbaring, dat wil zeggen: mensen en alle menselijk verstand, als het zeker Christus niet kan aanwijzen, moet ook zeker louter duisternis zijn. Toch woeden de hogescholen, de duivelsscholen, en roemen niet alleen het natuurlijke licht, maar verheffen het ook als goed, nuttig en nodig, om de christelijke waarheid te leren kennen, opdat het dan ook duidelijk wordt, dat niemand anders dan de duivel zelf de hogescholen uitgevonden heeft, om de christelijke waarheid te verduisteren en te vernietigen, zoals dan ook gebeurd is, helaas en nogmaals helaas. Zo zegt Hij ook in Johannes 6 vers 44: "*Niemand kan tot Mij komen, tenzij dat de Vader, Die Mij gezonden heeft, hem trekke*." Daarmede is ook alle vermetelheid van het eigen en menselijke verstand verdoemd als niet in staat om in het rechte spoor te leiden. En dwalen moeten allen, die het volgen, zo scherp en onophoudelijk verzet Zich God op alle plaatsen tegen de natuurlijke eigenwaan en wil, dat wij zullen toegeven blind te zijn, geen vertrouwen meer te hebben in ons eigen licht, alleen Hem de hand te geven en Hem ons te laten leiden op wegen, die het verstand niet kan weten noch volgen.

Hier leren ons nu deze magiërs het ware geloof; nadat zij de prediking en het Woord van de profeet gehoord hebben, zijn ze niet lui noch traag geweest om te geloven. En ziet, hun hindernissen en stenen des aanstoots: eerst gaan ze verkeerd, komen naar Jeruzalem naar de hoofdstad en vinden Hem niet, de ster is ook verdwenen. Zouden wij niet denken, dat zij gedacht hebben, of als er alleen menselijk verstand aanwezig geweest was, zouden ze zo gedacht hebben: o wee, we zijn voor niets zover gereisd, de ster heeft ons bedrogen, het is een spook geweest; zou er een Koning geboren zijn, dan moest Hij toch echt wel in de hoofdstad te vinden zijn en in de koninklijke zaal liggen! Nu wij echter komen, verdwijnt de ster en wij vinden niemand, die iets weet over Hem; moeten wij vreemden de eersten zijn, die over Hem spreken, in Zijn eigen land en koninklijke stad? Ei, het zal wel alles vals zijn, daarenboven schrikt Zijn eigen volk ervan, hoort het niet graag en wijzen ons uit de koninklijke stad naar een armelijk gehucht; wie weet, wat we daar vinden zullen? Ook gedragen ze zich zo koud en vreemd daarbij, zodat niemand met ons trekt en ons het Kind wijst, ze geloven zelf niet, dat hun een Koning geboren is, en wij komen aan en willen er één vinden?
O, hoe woest en wild ziet het er toch allemaal uit voor de geboorte van een Koning! Als er een jonge hond geboren was, zou hij toch een beetje geluid maken. Hier moet een Koning geboren zijn en alles is volkomen stil; zouden de mensen niet zingen en springen, kaarsen en lampen aansteken en alle straten met meitakken en rozen versieren? O, die arme Koning, die wij zoeken, o wij dwazen die ons zo hebben laten bedriegen en om de tuin leiden enzovoort! Zonder twijfel, ze zijn ook noch eensdeels vlees en bloed en niet zonder zulke of dergelijke gedachten en overleggingen geweest, hebben een goede en zware strijd in hun geloof moeten strijden. Want het natuurlijk verstand zou hier absoluut geen stand gehouden hebben, het zou snel de mond geopend hebben en opgeblazen gezegd hebben, als de Koning niet zou zijn gevonden, waar ze hem gedacht hadden te vinden en zouden gezegd hebben: De duivel heeft mij hierheen gebracht. Wat moet hier voor een Koning geboren zijn, daar alles zo stil is en zo erbarmelijk toegaat? Onze herder heeft meer lawaai, als hem een kind is geboren, en een koe als ze kalft, is beter bekend dan deze koning: Ziet, zo handelt het verstand en de natuur altijd, dat ze niet verder gaat, dan ze gevoel heeft; als ze nooit gevoel heeft, dan durft ze aanstonds God te loochenen en te zeggen, zoals Psalm 14 vers 1 van haar zegt: "*De dwaas zegt in zijn hart: er is geen God. Zij verderven het, zij maken het gruwelijk met hun werk; er is niemand, die goed doet*", dat wil zeggen: het

licht van de hogescholen, dat hen naar God toe moet brengen, ja in de afgrond van de hel. Het natuurlijke licht en het licht der genade kunnen geen vrienden zijn. De natuur wil tasten en zeker zijn, voor zij gelooft. Genade wil geloven, voor ze tast; daarom gaat de natuur niet verder, dan in haar licht. Genade treedt vrolijk naar buiten de duisternis in, volgt enkel het Woord en de heilige Schrift, het mag schijnen zo het wil, het mag de natuur waar of vals dunken, zij (de genade) houdt zich aan het Woord.

Zie, terwille van het conflict en de strijd, die de lieve magiërs gehad hebben, omdat ze de woorden van de profeet aangenomen en die opgevolgd hebben, ondanks het feit dat alles er zo wild en ongeordend voor een koninklijke geboorte uitzag, heeft God ze getroost en gesterkt door de ster, zodat hij voor hen uitgaat en zich veel vriendelijker gedraagt jegens hen als de eerste keer; nu zien ze hem van dichtbij en hij is hun leidsman, ze zijn nu van alles zeker, behoeven niet meer te vragen. De eerste keer bevond hij zich ver van hen af en zij wisten nog niet, waar ze de koning vinden zouden. Zo gaat het altijd in de christelijke mens, dat God voor hem na de aanvechting, als hij standvastig is gebleven, zo hartelijk lieflijk wordt en zo dichtbij en duidelijk gezien wordt, dat de mens niet alleen zijn angst en de aanvechting vergeet, maar ook lust en liefde krijgt voor meer aanvechting en van nu af sterk wordt, zodat hij zich niet meer zo gemakkelijk ergert aan het onopvallend, onaanzienlijke leven en doen van Christus; want hij heeft nu geproefd en gesmaakt, dat het zo moet toegaan: dat wie Christus vinden wil, zich het voor hem zo laat aanzien, dat hij niets zal vinden dan schande; evenals hier de magiërs zich hadden moeten schamen, als ze hun doel niet bereikt hadden en zeggen, zoals ze misschien ook stilletjes in hun hart gezegd hebben: Ei, hoe zeer zijn wij bedrogen, reist een andere keer nog maar meer en zoekt nieuwe koningen; dat wil met recht zeggen, meen ik, om de tuin geleid zijn, zoals de trotse vrouw, de natuur, altijd doet bij alle goddelijke woorden en werken; want dat deze magiërs in zo'n aanvechting geraakt zijn en geheel zwaarmoedig geweest zijn, daar alles er zo woest uitzag, kan daaruit opgemaakt worden, dat ze hartelijk verblijd werden, toen ze de ster zagen. Die vreugde toont, dat ze geen kleine schok en onbehagen in hun hart gekregen hebben en door ongeloof sterk werden aangevallen; want er was ook wel reden genoeg voor als men op de natuur zou zien. Daarom zegt Christus wel in Matth. 11 vers 6: "*Zalig is hij, die aan Mij niet geërgerd wordt*"; ja, zeker zalig, het gaat er echter wel hard aan toe, want uiterlijk leek het er helemaal niet op, dat Christus daar zou zijn. Toen nu de wijzen de aanvechting te boven gekomen waren en zelfs ook als herboren waren van grote vreugde, zijn ze nu sterk geworden en ergeren zich niet meer aan Christus, ze hebben de schok doorstaan. Daarom, al komen ze in een armoedig huis, vinden een arm, jong vrouwtje met een arm kindje en al is er daar weer niets dat op een Koning wijst, zodat zelfs hun huisknecht fatsoenlijker en aanzienlijker is, zo storen ze zich daar niet aan, maar in groot, sterk en volkomen geloof laten ze hun ogen en zintuigen niet leiden door wat de natuur met haar eigenwaan zou aantrekken en overhalen, volgen de woorden van de profeet en het getuigenis van de ster zonder meer en houden Het voor een Koning, vallen neer, aanbidden Het en geven Hem geschenken. O wat een geweldig geloof is dat geweest, hoeveel heeft het veracht, wat de natuur zou overgehaald hebben; hoevelen zullen daarbij geweest zijn, die gedacht hebben: ei, dat zijn me toch wel erg grote dwazen, die zo'n arm kind aanbidden; ze moeten vast wel betoverd zijn, dat ze Het voor een Koning houden: Hier ligt nu de kern van het Evangelie, waarin het ons leert de aard en de eigenschappen van het geloof, dat het is het bewijs van zaken, die niet gezien worden. Het berust slechts op het eenvoudige Woord van. God en richt zich naar de dingen, die het niet ziet dan alleen in datzelfde Woord verklaard, en ziet daarnaast

vele dingen, die het prikkelen om wat hem het Woord zegt voor nietig en waardeloos te houden. En juist, wat de natuur voor dwaling aanziet en waarvoor ze terugschrikt, dat noemt het de rechte weg en dringt door, laat de natuur wijs en schrander zijn, blijft het haar dwaas en zot. En zo komt het tot Christus en vindt Hem, daar gaat het volgens de woorden van Paulus in 1 Kor. 1 vers 19 om: "*Want er is geschreven: Ik zal de wijsheid der wijzen doen vergaan, en het verstand der verstandigen zal Ik teniet maken*." Want tasten en geloven gaan niet samen.

Dat ze echter drie soorten geschenken gegeven hebben en Het hebben aangebeden, moet niet worden opgevat, alsof ieder van hen een apart geschenk zou hebben gegeven, maar zoals boven gezegd is: Het is een gemeenschappelijk geschenk geweest van de goederen van hun land, waarmee zij het Kindeke als Koning hebben erkend. En het aanbidden is ook niet gebeurd op de manier waarop men God aanbidt; want ze hebben Het, naar ik meen, nog niet als God erkend, maar, zoals het in de Schrift gebruik is, koningen en voorname mensen te aanbidden, wat niets anders was dan te voet vallen en te eren, zoals men nu de knie buigt en dat gebeurt zonder te spreken, alleen door het lichaamsgebaar. Hoe ze echter met Maria en Jozef gesproken hebben, laat ik degenen die niets anders te doen hebben, maar bedenken. De talen in het oosten liggen niet zo ver af van het Hebreeuws, zodat ze elkaar gemakkelijk hebben kunnen verstaan. Want zoals ze met Herodes en de priesters en burgers in Jeruzalem hebben gesproken, zo hebben ze ook met Maria en Jozef gesproken. En ook al zouden ze een andere taal hebben gesproken, zo dreef immers het Joodse volk handel en was zodoende bekend aan de Rode Zee, zodat altijd in beide landen beide talen bekend zullen zijn geweest, zoals in de Duitse landen Italianen en in Italië Duitsers zich bevinden. Nu behoort de gehele Rode Zee aan één kant geheel tot het Arabische rijk, vanwaar deze magiërs zijn gekomen.

En door goddelijke openbaring vermaand zijnde in de droom, dat zij niet zouden wederkeren tot Herodes, vertrokken zij door een andere weg weder naar hun land.
Hieruit blijkt, dat degene, die God vertrouwen, op een bijzondere wijze door Hem bewaard worden; want Hij let zo nauwkeurig op deze magiërs, dat Hij ook voor hun terugreis zorgt en hen in de slaap daarover onderwijst. En waarom laat Hij ze niet naar Herodes terugkeren, daar Hij het Kind toch wel had kunnen bewaren voor alle geweld, ook al had Herodes het opgespoord en gevonden? Dat is gebeurd, opdat wij zouden leren, God niet te verzoeken; wat men op gepaste wijze door middel van schepselen kan verrichten, behoort men niet te verachten en te zeggen: ja, ik wil op God vertrouwen, Hij zal het wel bestieren. Alsof u niet wilde werken en zou zeggen: ik wil op God vertrouwen, het zal toch wel groeien, wat groeien moet. Wat moesten de schepselen, als u ze niet wilde gebruiken? In Gen. 1 vers 1 en volgende heeft Hij geschapen en verordineert alle schepselen met hun werken en hoe de mens deze gebruiken moet en moet werken; dat zal Hij nooit herroepen en voor u iets aparts maken. Zo kunt u hier vragen: Hoe krijg ik het voor elkaar, dat ik geloof en toch God niet verzoek, want u prijst en predikt immers alleen geloof en kunt dat niet hoog genoeg roemen. Ik antwoord: Niet eerder en niet verder moet u op God vertrouwen, dan u Zijn Woord hebt. Want de aard en de natuur van het geloof is, dat het rust en vertrouwt op het Woord van God en waar het Woord van God niet is, daar kan en mag geen geloof zijn; is dat niet duidelijk en zeker genoeg gesproken? Daarom heten de Woorden van God in de Schrift, testament, getuigenissen, verdragen, verbonden, omdat zij geloof eisen; Hij heeft ook nog nooit van iemand geëist dat men op Zijn werken zonder Zijn Woord zou geloven. Maar Hij heeft Zijn Woorden met werken en

wondertekenen wel bevestigd, opdat men de Woorden gelooft, wat ook Christus zegt in Johannes 10 vers 38: "*Maar indien Ik ze doe en zo u Mij niet gelooft, zo gelooft de werken*." Waar u nu niet het Woord van God hebt, daar moet u steeds voortgaan met uw krachten, uw goederen, uw vrienden en alles, wat God u gegeven heeft, te gebruiken en zo blijven in de orde, die in Gen. 1 vers 28 ingesteld is; want Hij heeft ze u niet voor niets gegeven, zal ten behoeve van u niet maken, dat wijn water wordt en brood steen wordt, maar zoals Hij alles geschapen heeft, zo moet u het laten en het gebruiken, totdat Hij u dwingt met woorden of met werken het anders te gebruiken.
Wanneer echter het uur en de plaats komt, dat schepselen niet meer kunnen helpen en al uw krachten tekort schieten, ziet, dan begint Gods Woord; want daarin heeft Hij geboden, dat wij Hem voor God moeten houden, dat wil zeggen: goede gedachten van Hem hebben. Die tekst en dit woord, hoewel het altijd geldig is, wordt, als men in nood verkeert en niets meer helpen kan, pas recht erkend en nuttig; daarvan zegt Hij in Psalm 50 vers 15: "*En roep Mij aan in de dag der benauwdheid; ik zal er u uit helpen, en u zult Mij eren*." Daaruit is duidelijk, dat men in nood God niet verzoeken kan; want al Zijn Woorden en beloften doelen op de tijd van de nood, wanneer niemand dan Hij alleen kan helpen. Zo lezen we in Matth. 4 vers 7, toen de duivel Christus verzocht op de tinne van de tempel en wilde dat Hij Zich zou nederwerpen, Hij sprak: "*Er is wederom geschreven: u zult de Heere uw God niet verzoeken*", als wilde Hij zeggen: Ik kan wel de trappen afgaan; het is niet nodig wondertekenen te zoeken.
Ook lezen wij in de legenden van de kerkvaders, dat twee broers wandelden en de één om Gods wil van honger stierf (dat is: hij voer ter hel) omdat zij onder boze mensen kwamen, die hun te eten gaven en deze wilde niet, hij zei, dat hij van deze mensen geen brood wilde nemen, maar zijn brood vanuit de hemel verwachtte. Maar de andere nam en at en bleef leven. Wat heeft deze dwaas anders gedaan, dan de ordening van God in de schepselen veracht en Hem verzoeken? Laat de mensen zo boos zijn als ze willen, toch zijn zij schepselen van God zo goed als doornen en distels. Als u een doorn gebruikt om daarmee een gezwel open te steken of voor iets anders gebruikt, zou u hem niet willen achten, omdat het een boze, stekelachtige struik is? Zo lezen we, dat Abraham en Izaäk ook hun eigen vrouwen overgaven en hen zich lieten ontnemen, opdat ze God niet verzochten, lieten gaan, wat ging, deden wat ze konden; daarom bewaarde God hen ook, zodat noch henzelf noch hun vrouwen kwaad overkwam, ja Hij strafte daarom grote koningen. Waaruit duidelijk genoeg blijkt, dat het verzoeken van God louter moedwil en zonde is, tegen God buiten de tijd van nood begaan.

Behalve dit verzoeken is er nog een ander verzoeken, ook in nood, dat in het volk Israel zwaar gestraft wordt en helaas veel vaker voorkomt dan het vorige; het gebeurt recht tegen het voorgaande in. Want het eerstgenoemde verzoeken gebeurt voor men Gods Woord heeft; dit gebeurt, nadat men het Woord van God ontvangen heeft, namelijk zo: wanneer men al weet, dat God beloofd heeft in alle nood te zullen helpen en men zich daar niet mee tevreden stelt, maar voortgaat en geen geduld heeft, niet wil wachten op deze belofte, hieraan perk, plaats, tijd en wijze van Zijn hulp voorschrijft; komt die dan niet, zoals wij willen en begeren, dan is het vertrouwen weg; daar is het geloof te lang, hier is het te kort, daar is het te vroeg, hier is het te laat. Op beide wijzen vallen zij van het Woord af. Genen hebben geloof zonder woord, dat geldt niet, dezen hebben woorden zonder geloof, dat helpt ook niet. De middenweg is fraai en heilzaam, beiden, woord en geloof samen, tot één verbonden, zoals God en mens in één Christus is één Persoon.
Wie nu alleen zich vastklampt aan het Woord en daarop vertrouwt en wacht, niet

twijfelt of het zal zeker komen, wat het Woord zegt, hem geen perken stelt, noch tijd, geen maat noch wijze kiest, maar laat het over aan de wil en het welbehagen van God, dat Hij Zijn Woord zal vervullen, hoe, waar en door wie Hij wil: dat is een vrij, rechtschapen geloof, dat God niet verzoekt noch verzoeken kan. Daarom leert, wat het is God verzoeken, het is gemakkelijk te zien, het is zeker een gebrek van het rechte geloof. Tot het geloof behoort in de eerste plaats het Woord van God als de grond en rots van het geloof. Daarom moet God verzoeken niets anders zijn, dan met God handelen zonder Zijn Woord, dat wil zeggen: als men gelooft, hetgeen Hij niet in Zijn Woord geboden heeft te geloven, of als men niet gelooft, wat Hij in Zijn Woord geboden heeft te geloven. Nu heeft Hij niet geboden, dat u geloven moet, dat Hij u spijzigen zal, als u eten voor u hebt of goed vinden kunt zonder wonderteken. Maar wanneer u het niet vinden kunt, dan heeft Hij geboden, dat u vast en zeker zult geloven, dat Hij u niet begeven zal. Maar u moet Hem geen maat of tijd voorschrijven; want Hij wil vrij zijn, zoals billijk is en u toch niet in de steek laten, gelijk goddelijk is. Wat wilt u nog meer?
Zo is het hier ook gegaan met Christus; God had Hem wel kunnen bewaren voor het geweld van Herodes, maar aangezien in het geval voorzien kon worden zonder noodzaak van een wonderteken, heeft Hij, ons tot een voorbeeld, een gewone wijze van hulp gebruikt door de schepselen en de magiërs op een andere weg naar hun land geleid. Want het zou zonder noodzaak wonderen gekost hebben, als ze naar Herodes teruggekeerd waren en hem het huis genoemd hadden, waarin zij het Kind gevonden hadden; maar dit heeft ook zijn betekenis, waarover in het vervolg gehandeld zal worden.

Van de geestelijke betekenis van dit Evangelie.
De lichamelijke geboorte van Christus betekent overal Zijn geestelijke geboorte, zoals Hij in ons en wij in Hem geboren worden; waarvan Paulus zegt in Gal. 4 vers 19: "*Mijn kinderkens, die ik wederom arbeide te baren, totdat Christus een gestalte in u krijgt*." Nu zijn er twee dingen nodig voor zo'n geboorte, namelijk Gods Woord en geloof in welke twee de geestelijke geboorte van Christus volbracht wordt. Daarom toont dit Evangelie geestelijk niet meer, dan wat de aard van het Goddelijke Woord en van het geloof is. Ook hoe het hen vergaat, die zo geboren worden, wat het geloof voor aanvechting en strijd heeft.
Ten eerste: dat Herodes, de vreemdeling, over het volk van God regeert, daarmede heeft God te kennen gegeven, wat voor een heerschappij binnen in hun harten er aan de macht was; zij hadden God verworpen, zodat Hij niet meer in hen regeerde door het geloof. Het was een louter farizees, sadducees, huichelachtig en in partijen verdeeld volk geworden, dat met leringen van mensen en uiterlijke werken zich vroom en zalig maakt, er was geen geloof, zoals het hele Evangelie en het leven van Christus bewijst; zoals ze nu, ongelovig in de geest, zichzelf een Herodes hadden opgeworpen in de plaats van Christus, zo moesten ze ook uitwendig een lichamelijke Herodes verdragen in plaats van de natuurlijke, koninklijke stam van David, opdat op beide gebieden alleen maar de Herodes maatschappij aanwezig was. Want in het Grieks noemt men Herodes (Heroen, halfgoden) de grote mannen, befaamd door grote daden, zoals Hercules, Hector, Achilles en dergelijken, die wij in het Duits reuzen noemen of op zijn Saksisch kerels, waarvan de naam Carolus is afgeleid, die bij ons zoveel betekent als bij de Grieken heros of Herodes; want Herodes komt van heros en betekent kerelachtig, reusachtig groot van daden, een Diederik van Bern of Hildebrand of Roland (figuren uit de Duitse sagenwereld), of hoe men anders deze grote moordenaars en mensenverslinders noemen wil, die ook voor de zondvloed al

bestonden en die Mozes noemt in het Hebreeuws "niflim"[34], wat zoveel betekent als die daar vallen, omdat deze andere mensen overvallen en met geweld onderdrukken en het volk Israël versloeg ook vele van hen in het Beloofde land, die genaamd waren Enak, Rafa, Emieten. Enak betekent een gouden ketting: daarom heten ze Enakim, omdat ze de jonkers in het land waren en gouden kettingen droegen. Rafaïm betekent de verlossers (Heilanden), want zulke mensen hield men voor de redders uit de nood van het land en mensen. Enim betekent de gruwelijken, de vreesaanjagenden, omdat men voor hen vreesde.
Zo zijn er altijd Herodessen geweest, maar anders en met een andere naam; zo moeten er ook voor de Jongste Dag Herodessen gevonden worden, die Christus met Zijn komst zal verdelgen; die noemt men nu Paus, kardinaal, bisschop, papen, monniken, de geestelijke heren en heilige vaders, die dit grote onrecht moeten ondergaan, dat ze herders van de schapen van Christus heten, terwijl ze toch in waarheid verscheurende wolven zijn, die het volk van Christus verscheuren en verslinden wat lichaam, bezit en ziel betreft. Het zijn de laatste en machtigste kerels, reuzen, menseneters en Herodessen, die niemand dan alleen Christus uit de hemel vernietigen zal.

Nu zijn Christus en Herodes volkomen ongelijk en elkaars tegenpool. Want het doen van Christus gaat niet gepaard met veel en luid geschreeuw, er zijn geen werken van reuzen noch kerels, maar enkel ootmoed, dat de mens niets van zichzelf denkt, veracht is en God alleen alles zijn en laten doen en de naam daarvan laten hebben. Daarentegen is het doen van Herodes grote dingen verrichten, alles kunnen en de naam hebben, dat hem niets ontbreekt. Aangezien nu de Joden inwendig echte Herodessen waren, een hoge dunk van zichzelf en van hun werken hadden en een hoog aanzien genoten wegens de schijn van hun leven, was Christus bij hen totaal niet in tel. Daarom stuurt God hun ook een koning Herodes, die met Hem in het lichaam handelde, als zij met de zielen deden. Zij verwierpen Christus en Gods doen, zo verwierp Hij hun koninklijk zaad en aangezien Hij niet in hun zielen regeerde, liet Hij ook hun vlees en bloed niet regeren over hun lijf en goed en zoals zij het volk doodden en geestelijk onderdrukten met hun heerschappij en leer van mensen, zo liet Hij ze door Herodes lichamelijk doden, onderdrukken en martelen en zo was de lichamelijke Herodes een straf en teken van hun geestelijke Herodes. Zoals nu bij alle zonden gebeurt, dat men de straf voelt en haat, maar de zonde lief heeft en ze niet voelt, zo gebeurde het ook met de Joden; ze voelden de lichamelijke Herodes wel en waren hem vijandig gezind. Maar de geestelijke Herodes, hun ongelovige, geestelijke tyrannie was kostelijk en goed in hun ogen, ze verstoutten zich door hun farizees en sektarisch gedrag, in leringen van mensen en werken van de Wet veel voor God te verdienen en zagen niet, dat ze juist daardoor de heerschappij van Herodes verdienden, die ze ook niet kwijt konden raken, hoe gaarne ze dat ook gewild hadden en zich ook waardig achten wegens hun grote heiligheid. Evenzo voelen wij thans onze Herodes heel goed dat hij ons plaagt en vernietigt wat goed en bloed betreft. Maar aangezien wij geen zuivere christenen zijn en Christus niet onze Koning laten zijn in een rein, vrijwillig geloof, maar behagen scheppen in een geestelijke heerschappij, die nu regeert en in onze eigen werken, zo kunnen wij er niet van verlost worden en er is ook geen hoop voor. Wij moeten ons laten opeten en verderven, daar helpt geen moedertje lief aan, het moet tegelijk onze lichamelijke en geestelijke Herodes zijn.

[34] Gen. 6: 4b deze zijn de geweldigen, die van ouds geweest zijn mannen van naam.

Zo zij nu dit als eerste ten grondslag gelegd, dat Herodes betekent een heerschappij, niet een eenvoudige heerschappij, zoals de wereldlijke heren regeren; want Herodes was zelf ook een wereldlijke heerser, daarom moet zijn heerschappij niet wereldlijk en hem zelf, maar een andere en geestelijke heerschappij betekenen. Zo moet ook deze heerschappij niet over lichamelijke mensen en goederen gaan, maar over geestelijke mensen en goederen, dat wil zeggen: de gewetens en de dingen, die tot de zaligheid behoren, zoals bijvoorbeeld goede werken, goed leven, leer en sacrament en Gods Woord. Verder, deze geestelijke heerschappij kan op niet meer dan twee manieren gevoerd worden, namelijk heilzaam, als alleen Christus regeert, in het ware geloof en met het zuivere Evangelie. Ten tweede zielverdervend, als een mens hier regeert met werken en leringen van mensen, zoals het volk Israël eerst door natuurlijke en eigen koningen geregeerd werd, en daarna door Herodes, een vreemde koning. Daarom kan Herodes niets anders betekenen dan zo'n geestelijke heerschappij, die de mensen niet door het geloof en het Evangelie, maar door werken en leringen van mensen regeert en toch de naam en schijn hebben, alsof zij naar de hemel leide en de mensen op de juiste wijze onderwijze, terwijl het toch niets anders is dan de doorwaadbare plaats en de brede weg naar de hel. Kortom: Herodes is de Paus met zijn geestelijke heerschappij. Want daar ziet men geen geloof, geen Evangelie, maar louter leringen en werken van mensen en toch heeft zij een grote herodiaanse macht en naam. Ook kunnen en mogen de gewetens alleen maar door het Woord van God geleid, gevoed en bewaard worden, maar hij leidt en voedt ze alleen met zijn eigen snot en kwijl, met aflaten, met orden, met mislezen, met bidden, met vasten en dergelijke dingen en hierin is hij een geweldige reus, heiland en kerel. Want zij zeggen, dat de christelijke kerk alleen door de heerschappij bewaard wordt of ze zou verzinken, terwijl alleen het geloof en Christus behoorden te regeren. Daarom gaat het hier zoals de boeren zeggen: Kunz Hildebrand, de grote walvis, draagt de wereld op zijn staart, dat wil zeggen: als de Paus zijn macht zou tonen, dan zou God veel te zwak zijn, de wereldbol zou Hem zeker uit de hand vallen, daar zou geen geloof of Evangelie wat tegen kunnen doen. Waar nu de Paus Hem te hulp komt en de grondslag legt met zoveel geschoren kruinen, kappen, touwen, klompen, bisschops- en kardinaalshoeden, orgelspel en wierook, klokgelui en waskaarsen, geblèr in de kerken en geknor in de buiken, vooral die daar vasten en geen melk, eieren, vlees eten en dergelijke dingen, waarop de heiligheid van de Paus berust, zo blijft alles behouden en als de Paus zou willen, dat zo'n geestelijk, behoorlijk, heilige heerschappij zou afgeschaft worden, waar zou de wereld moeten blijven? Zo hebben wij gezien, wat Herodes en Christus is, twee geestelijke heerschappijen, de ene ongelovig, de andere gelovig.

Wat betekent nu de ster?
Dat is niets anders dan het nieuwe licht, de prediking en het Evangelie, mondeling en in het openbaar gepredikt. Christus heeft twee getuigenissen van Zijn geboorte en Zijn heerschappij. Het ene is de Schrift of het Woord met letters geschreven. Het andere is de stem of het Woord door de mond verkondigd; dat Woord noemen de heilige Paulus en de heilige Petrus ook een licht en kaars. Nu wordt de Schrift niet eerder verstaan, dan dat het licht opgaat. Want door het Evangelie zijn de Profeten geopend, daarom moet de ster het eerst opgaan en gezien worden. Want in het Nieuwe Testament moeten de predicaties mondeling met een levende stem in het openbaar geschieden en dat tevoorschijn brengen in de taal en voor het oor, wat tevoren in de letters en gezichten verborgen was. Aangezien het Nieuwe Testament niets anders is dan een openen en openbaren van het Oude Testament, zoals dat in Openb. 5 vers 3 en volgende staat, waar het Lam van God het Boek met de zeven zegelen opende. Ook

zien wij bij de Apostelen, hoe al hun predicaties niets anders zijn geweest dan de Schrift tevoorschijn brengen en zich daarop beroepen. Daarom heeft ook Christus Zelf Zijn leer niet opgeschreven, zoals Mozes de zijne, maar heeft ze mondeling bekend gemaakt, ook bevolen die mondeling te verbreiden en geen bevel gegeven, die op te schrijven. Zo hebben ook de Apostelen weinig geschreven, ja zelfs niet allemaal, maar alleen Petrus, Paulus, Johannes en Mattheüs. Van de andere Apostelen bezitten we niets dan Jacobus en Judas, van welke velen menen, dat het geen geschriften van Apostelen zijn. Ook diegenen, die geschreven hebben, doen niet veel meer, dan ons naar het Oude Testament verwijzen, zoals de engelen de herders naar de kribbe en de doeken en de ster deze magiërs naar Bethlehem. Daarom is het helemaal niet nieuwtestamentisch, boeken te schrijven over de christelijke leer, maar er behoorden, zonder boeken, op alle plaatsen goede, geleerde, geestelijke, vlijtige predikers te zijn, die het levende Woord uit het Oude Testament zouden halen en zonder ophouden het volk voorhouden, zoals de Apostelen gedaan hebben. Want voor ze schreven, hadden ze tevoren de mensen met echte stem bepreekt en bekeerd, wat ook hun eigenlijk apostolisch en nieuwtestamentisch werk was; dat is ook de ware ster, die de geboorte van Christus aanwijst en de boodschap van de engelen, die spreekt over de doeken en de kribbe.

Dat men echter boeken heeft moeten schrijven, is reeds een grote teruggang en een gebrek van de geest, waartoe men uit nood is gekomen en het is niet de aard van het Nieuwe Testament; want toen in plaats van de vrome predikers ketters opstonden, valse leraars met velerlei dwaling, die de schapen van Christus gif voor weide gaven, toen moest men dit laatste proberen, wat nodig gedaan moest worden, om toch enige schapen van de wolven te redden: toen begon men te schrijven en door geschriften, zoveel als mogelijk was, de schaapjes van Christus naar de Schrift te leiden en daardoor te zorgen, dat de schapen zichzelf konden weiden en zich voor de wolven konden behoeden, als hun herders ze niet wilden weiden of tot wolven wilden laten worden. Daarom spreekt ook de heilige Lukas in zijn voorrede, dat hij terwille van sommigen zijn Evangelie heeft geschreven, die zich verstout hadden, de geschiedenis van Christus te schrijven, zonder twijfel, omdat hij gezien heeft, dat ze niet goed daarmede gehandeld hebben. Zo hebben ook alle brieven van Paulus alleen maar tot doel, te bewaren, wat hij tevoren geleerd heeft en hij zal zonder twijfel veel uitvoeriger gepreekt hebben, dan hij geschreven heeft. En indien wensen zou helpen, was er niets beters te wensen, dan dat eenvoudigweg alle boeken weggedaan werden en er niets overbleef op de hele wereld, in de eerste plaats bij de christenen, dan alleen de zuivere Schrift of Bijbel. Er staat meer dan voldoende in aan wetenschap en leer, die voor een mens nuttig en nodig is om te weten. Maar het wensen is nu tevergeefs, gave God, dat er toch weinig boeken naast de Schrift waren. Nu, dat is voor ditmaal genoeg, dat deze ster de stoffelijke prediking en de heldere openbaring van Christus is, zoals Die in de Schrift verborgen en beloofd is; daarom, wie de ster ziet, die herkent zeker de Koning der Joden, de pasgeboren Christus; want het Evangelie leert niets anders dan Christus, zo bevat ook de Heilige Schrift niets anders dan Christus. Wie echter Christus niet herkent, die mag het Evangelie horen of het Boek wel in zijn handen dragen, maar begrepen heeft er nog niets van; want Evangelie zonder het te begrijpen, is geen Evangelie hebben. En de Schrift hebben zonder kennis van Christus, is geen Schrift hebben en is niets anders, dan deze ster laten schitteren en hem toch niet zien.

Zo vergaat het deze Herodianen en diegenen die te Jeruzalem waren: de ster staat boven hun land en hun hoofd, maar zij zien hem niet. Toen dus het Evangelie opging

over het Joodse land, zoals Jesaja zegt in de verhandeling uit de Brieven op Driekoningen hebben zij het laten schitteren en toch niet gekend, waarover de heilige Paulus zegt in 2 Kor. 4 vers 3 en 4: "*Doch indien ook ons Evangelie bedekt is, zo is het bedekt in degenen die verloren gaan, in dewelke de god dezer eeuw de zinnen verblind heeft, namelijk der ongelovigen, opdat hen niet bestrale de verlichting van het Evangelie der heerlijkheid van Christus Die het beeld Gods is*." (de god dezer eeuw is de duivel, zegt Luther).
Hieruit blijkt duidelijk dat het ongeloof alleen oorzaak is van de blindheid, die het Evangelie niet ziet, hoewel het wel schittert en zonder onderbreking gepredikt wordt. Want onmogelijk is het, dat Christus en Zijn heerschappij gezien worden door het verstand, maar alleen het geloof verschaft hier de kennis en het zien van de ster betekent hetzelfde geloof. En deze magiërs betekenen en zijn ook zelf het eerste deel van de door het Evangelie tot het geloof bekeerde heidenen. Want de heidenen zijn magiërs, dat wil zeggen: natuurlijke mensen geweest, die naar hun verstand hebben geleefd en die niet de Wet en de Profeten gehad hebben, zoals de Joden, maar die slechts naar de natuur, zonder Goddelijke wet en Woord gewandeld hebben. Zoals nu de natuurlijke meesters, zoals deze magiërs, gewoonlijk de perken te buiten gaan en van de natuurlijke wetenschap tovenarij bespreken, maken, zoals tevoren is gezegd, zo ook raakt de natuur, waar ze op eigen houtje handelt en zij met goddelijke leringen niet wordt geholpen, vast en zeker het spoor bijster en komt door haar eigen schuld tot dwaling en blindheid, wordt een echte tovenares en vol allerlei bijgeloof. Zo spreekt de heilige Paulus in Rom. 2 vers 14 en volgende, dat de heidenen, aangezien hun Gods Wet niet gegeven is, toch een natuurlijk geweten hebbenen doen van nature de werken der Wet, die zij in hun hart beschreven vinden. Maar zoals zij ver van de Wet en zonder de Wet van God geleefd hebben, zo zijn ze ook veel nader en eerder tot het Evangelie gekomen dan de Joden. Om deze reden: de Joden hadden de Wet, vertrouwden daar op en meenden, dat zij door hun werken de Wet volbrachten; daarom verachtten zij het Evangelie, als iets wat zij niet nodig hadden en hielden het voor een vals ding, omdat het de werken, waarmee zij pronken, verwerpt en alleen het geloof prijst. De heidenen hadden geen reden om zo te pochen, omdat zij zonder de Wet waren; daarom hebben zij zeer gemakkelijk het Evangelie aangenomen, hebben het nut ervan en hun nood gezien.

Dat nu de magiërs naar Jeruzalem komen en naar de nieuwe koning vragen, betekent niets anders, dan dat de heidenen, door het Evangelie verlicht, naar de Christelijke kerk komen en Christus zoeken. Want Jeruzalem is een beeld en begin van de christelijke kerk, waarin Gods volk vergaderd is en betekent in het Duits zoveel als een gezicht des vredes, omdat in de christelijke kerk de vrede gezien wordt, dat wil zeggen: een goed geweten en een vreedzaam vertrouwen van hart hebben allen, die in de christelijke kerk zijn en echte christenen zijn, uit de vergeving van zonden door Gods genade. Nu regeert in deze vreedzame plaats en wil ook altijd regeren Herodes, de mensenverslinder; want allen die leringen en werken van mensen voorstaan bezitten deze plaag, dat zij door hun doen verleiden, verderven en verdrukken het ware Jeruzalem, vangende goede gewetens en vrome, onnozele harten, leren hen op de werken en op zichzelf te bouwen, opdat het geloof zal ondergaan, de vrede en het goede geweten verderft en een Herodes-heerschappij overblijft, die een grote schijn, naam en werken vertoont en toch zonder geloof en zonder grond is. Dat bedoelt ook de tekst van de Evangelist, als hij zegt, hoe Christus juist ten tijde van Herodes geboren en gezocht wordt, juist in de stad van zijn heerschappij. Want de evangelische waarheid heeft alleen maar te strijden met de herodiaanse heiligheid en zo vaak zij

komt, vindt zij Herodianen, die in het volk met leringen en werken van mensen regeren. En zij (de evangelische waarheid) komt ook slechts om die (mensenwerken en leringen) te verdoemen en om voor de werken louter genade van God en voor de Wet louter geloof te leren en om het volk van God te Jeruzalem te verlossen van de heerschappij van Herodes.

Als nu Herodes dat hoort, schrikt hij en geheel Jeruzalem met hem.
Waarom? Herodes is bang voor een andere, de ware Koning, wil zelf alleen met geweld koning zijn; dit is vervuld, toen door het Evangelie de heidenen begonnen Christus en het geloof te prijzen tegen de werken en leringen van mensen. Toen werden de Joden toornig, merkten wel, wat daar zou gebeuren, hun doen zou voor waardeloos gehouden worden en hun grootschijnend gepraal met werken en leringen zou volkomen te schande gemaakt worden; dat konden ze niet verdragen en zij begonnen te woeden, zoals dat blijkt uit de Handelingen van de Apostelen. Want daardoor zou hun heerschappij, eer, macht en rijkdom, die zij allemaal in rijke mate bezaten door zo'n heerschappij van de herodiaanse geestelijkheid, een grote klap krijgen. Want werken en leringen van mensen brengen altijd veel geld en goed op. De leer van God daarentegen en de werken van Christus brengen kruis, armoede, smaad en allerlei ongemak; dat kan de herodiaanse heiligheid niet verdragen. Zo gebeurt het altijd, dat diegenen, die het arme volk met dwalingen en leringen van mensen gevangen en onderdrukt hebben, niet gaarne horen, dat de arme, ellendige gewetens goede kennis en onderwijs ontvangen en naar het zuivere Woord van God en het geloof alleen streven en velen zeggen, dat ze een nieuwe koning willen hebben en Zijn ster gezien hebben; want daarmee zou de Paus, de bisschoppen en de heilige vaders en geestelijke heren hun buik niet zo goed mesten kunnen. Derhalve komt het hun herodiaanse heerschappij helemaal niet gelegen, dat de magiërs, de ongeleerden, de leken, die niets weten mogen, beginnen over het Licht van het Evangelie te spreken en met voorbijzien van hun geestelijke pracht, naar een ander handelen vragen midden in Jeruzalem. Dat moet Herodes en zijn huis wel verschrikken; zijn buidel en zijn buik komen in gevaar. Ja, met hem schrikt het hele Jeruzalem; want ook vele vrome mensen, hoewel ze de herodiaanse heerschappij haten en wensten dat die niet bestond, zijn toch bang, dat de waarheid op een ongelegen tijdstip voor de dag zou komen, zodat daardoor oproer en verwarring in de wereld zou kunnen ontstaan, waardoor de heerschappij aangetast en misschien toch niet zonder groot onheil zou kunnen overwonnen worden. Daarom menen zij, dat het beter is de waarheid een poos te verbergen of zo aan de dag te brengen, dat Herodes niet verschrikt noch geprikkeld zou worden, om groter onheil aan te richten. Maar de magiërs vragen niet naar zijn schrikken of toornen, spreken vrijmoedig te Jeruzalem over de ster en de nieuwe Koning, zijn zelfs niet bezorgd, dat er groot onheil op volgen zal. Want men moet het Evangelie, terwille van niemand, belijden noch verloochenen het is het Woord van God, daar moet Herodes voor zwichten en het volgen. Woedt hij echter, zo laat hem woeden. Christus zal toch in leven blijven.

Maar nu ziet: Herodes denkt ten eerste niet met geweld, maar met list achter de verblijfplaats van de nieuwe Koning te komen, verzamelt alle geleerden en vorst vlijtig naar de Schrift, alsof hij gaarne de waarheid wilde weten. En toch is zijn bedoeling, dat niet de Schrift, maar zijn wil en zin gelijk zal krijgen en volbracht zal worden. Hier komen we op de ware deugd van Herodes. Hier zullen we de Paus en de zijnen goed afgeschilderd vinden. Doch opdat niemand mij kwalijk neme, dat ik dit op de Paus laat slaan en de geestelijke stand met zijn heerschappij zo verachtelijk met die

van Herodes vergelijke, wil ik hierbij uitdrukkelijk vaststellen, dat ik het doe uit mijn christelijke plicht en schuldige getrouwheid, die ik door mijn geweten gedrongen wordt, iedereen te bewijzen; ik dwing niemand, mij te geloven. Indien de waarheid en de ondervinding zelf niet alles leert, wat ik zeg, zo logenstraffe mij, wie wil; ik wil aan mijn broederlijke plicht voldoen en voor God vrij gemaakt hebben. Als iemand mijn getrouwe waarschuwing veracht, laat ik de verantwoording voor hem zelf; ik wil, dat hij weet, dat Christus en Zijn leer de Paus en zijn geestelijke stand niet kunnen noch willen verdragen. Daarom moet iedereen zich voor hen hoeden als voor zijn eeuwig verderf en zich alleen maar vastklampen aan Christus; of dat de Paus en de geestelijke niet veel goed of eer oplevert, dat doet mij niets. Ik moet Christus, niet het goed en de eer van de Paus en de geestelijken prediken. En wat van de Paus en de geestelijken is gezegd, dat is van al diegenen gezegd, die met werken en hun leringen de mensen onderdrukken en niet het zuivere geloof, de zuivere Schrift, Christus alleen verkondigen, zoals de Joden ook deden, maar die zijn er weinig vergeleken met de Paus en zijn aanhang. Wie zich wil laten verleiden, die heeft mijn mening hierover gehoord; ik ben onschuldig aan zijn bloed en verderf.

Dat nu Herodes de vorsten van de priesters en Schriftgeleerden van het volk verzamelt en onderzoek doet naar de geboorte van Christus, is juist, wat onze geestelijke heerschappij en ook alle ongelovige leraars van de werken van de Wet doen, zij willen de Schrift voor zich hebben en wat zij leren, moet in de Schrift staan, maar zo, dat hun mening voorgaat en de Schrift zich naar hen voegt. Want zij zijn van plan de Schrift slechts te gebruiken om de waarheid ten onder te brengen en hun handelingen bevestigd te krijgen, zoals Herodes de Schrift slechts zoekt om Christus te doden. Zo handelt onze Herodes met zijn herodianen, de Paus, die zoekt wel de Schrift en maakt er gebruik van, maar legt ze slechts zo uit, dat hij de ware betekenis vernietigt en zijn eigen opvatting er in legt. Door zo'n schijn worden ook de uitverkorenen verleid; want er is geen grotere schijn, die alle gewetens verschrikt en verleidt, dan als men Gods Naam voorwendt en doet, alsof men slechts de Schrift en het Woord van God wilde zoeken en volgen en zoekt toch daar onder het tegendeel, de Schrift met haar gehele inhoud ten onder te brengen. Daarom zien deze magiërs de ster in Jeruzalem niet, weten ook niet, waarheen ze moeten gaan. En allen, die onder zo'n schoonschijnend volk komen, raken het spoor bijster en verliezen de rechte christelijke zin door de schijn van grootheid van de ongelovige heiligen, totdat ze de zuivere Schrift recht en wel verstaan, zoals hier allebei, Herodes en de magiërs, de Schrift hebben van de priesters, maar Herodes heeft ze met een valse, boze opzet opgevat. De magiërs vatten haar in rechte, goede bedoeling op, daarom krijgen ze de ster weer te zien en worden verlost van de herodiaanse valsheid, waaronder zij de ster waren kwijtgeraakt. Zo wordt hier tussen Herodes en de magiërs de strijd uitgebeeld, die tussen de echte en de valse heiligen over de Schrift ontstaat, zodat de echte heiligen wel een beetje het spoor bijster raken en een korte tijd het rechte licht verliezen, maar dat is niet voorgoed. Tenslotte vatten ze de juiste bedoeling van de Schrift en komen weer tot het heldere licht en laten de Herodianen zich beroemen op hun valse opvatting van de Schrift.
Daarvan heeft de heilige Paulus gesproken in 2 Tim. 3 vers 1 en volgende: "*En weet dit, dat in de laatste dagen ontstaan zullen zware tijden. Want de mensen zullen zijn liefhebbers van zichzelf, geldgierig, laatdunkend, hovaardig, lasteraars, de ouderen ongehoorzaam, ondankbaar, onheilig. Zonder natuurlijke liefde, onverzoenlijk, achterklappers, onmatig, wreed, zonder liefde tot de goeden. Verraders, roekeloos, opgeblazen, meer liefhebbers der wellusten dan liefhebbers Gods; hebbende een gedaante van godzaligheid, maar die de kracht derzelve verloochend hebben. Heb ook*

een afkeer van dezen. Want van dezen zijn het, die in de huizen insluipen en nemen de vrouwkens gevangen, die met zonden beladen zijn en door menigerlei begeerlijkheden gedreven worden; Vrouwkens, die altijd leren en nimmermeer tot kennis der waarheid kunnen komen. Gelijkerwijs nu Jannes en Jambres Mozes tegenstonden, alzo staan ook dezen de waarheid tegen; mensen verdorven zijnde van verstand, verwerpelijk aangaande het geloof. Maar zij zullen niet meerder toenemen; want hun uitzinnigheid zal allen openbaar worden, gelijk ook die van genen geworden is."
Ik bedoel, de heilige Paulus heeft hier geen blad voor de mond genomen en als het ware met uitgestoken vinger gewezen op onze geestelijke heren en de heilige aanhang van Herodes. Hier staat immers geen woord, of iedereen ziet dat in de geestelijke stand heersen. Maar ze hebben een stalen voorhoofd en denken, dat er helemaal niets over hen gezegd is, zij laten er zich op voorstaan, omdat de Paus hen met zijn perkament en loden zegels bevestigt, dat men hen onrecht aan zou doen, als men dat van hen verklaarde. Daarom moeten wij de rijke tekst van Paulus wat nader overwegen en goed bekijken, opdat we de Herodes heel goed zien. Hij zegt namelijk, dat er zo'n volk in de laatste tijden komen zal, die thans al vele jaren geduurd hebben en dat zij gevaarlijk zijn zullen, omdat weinig mensen zalig worden wegens zulke verleiders, die het geloof uitroeien en de zielen met leringen van mensen en met hun eigen waardeloze rommel doden. De woorden van de Apostel kunnen ook niet opgevat worden als handelende over gewone mensen, die wij nu de wereldlijken of leken noemen, maar hij heeft het duidelijk gemunt op het volk met kappen en tonsuur, op de heerschappij van de geestelijken. Want onder al hun andere edele deugden, noemt hij frank en vrij hun voornaamste deugd, namelijk dat ze een schijn hebben van geestelijk leven of godsdienst en die metterdaad verloochenen. Wie weet niet, wie dat zijn? Waar is geestelijk leven, godsdienst, heilige staat dan in de bisdommen en kloosters? Ook, dat hij zegt, dat ze door de huizen lopen en de vrouwen gevangen nemen en ze altijd leren, is immers duidelijk gezegd van de leraars en predikers, in het bijzonder van de bedelorden en landlopers. Ook, dat zij de waarheid tegenstaan, zoals Jannes en Jambres Mozes, toont genoegzaam aan, dat hij van hen spreekt, die onder het volk prediken en heersen. Maar laten we de woorden van de Apostel stuk voor stuk nagaan.

Ten eerste zijn zij egoïsten, die hoog van zichzelf denken en een welbehagen in zichzelf hebben, alles wat zij doen, moet goed en juist gedaan zijn, zij willen alleen naar de hemel en hebben alleen de juiste weg gevonden, zij vormen alleen de christelijke kerk, zij dragen alleen hemel en aarde. De andere mensen zijn met hen vergeleken arme zondaars, in een gevaarlijke staat en zij moeten van hen hun voorbede, goede werken en verdienste kopen.
Tenslotte hebben zij het zover gebracht, dat alle andere christenen de wereldlijken heten, zij echter de geestelijken en het is bijna niet te zeggen, hoe zij door die titel zich gestreeld voelen en hoe zij zich boven andere standen zo goed dunken te zijn, dat er inderdaad geen volk op aarde gekomen is, dat de naam egoïsten beter past dan dit volk en de Apostel heeft hen daarmede zeer juist getypeerd. Maar vooral hun hoofd en heer, de Paus, stinkt immers van ijdele laat-dunkendheid en welbehagen in zichzelf de hele wereld door, zodat ze zelf moeten bekennen, dat zijn geestelijke rechten louter eigen welbehagen zijn. God betere het! Hoeveel houdt deze gruwel van zichzelf, hoe bevalt hem zijn staat zo goed, hoe brutaal zondert hij zich af van alle christenen, niet alleen wereldlijke, maar ook geestelijke, doet niets anders, dan zichzelf kietelen, zodat hij zich bijna doodlacht van grote baldadigheid, zoals hij die zijn leven, zijn heerschappij, zijn bullen, zijn wetten en leringen bekijkt, dat allemaal openlijk bekennen

moet. Dit vergif zuigen daarna de anderen van hem in, ieder in zijn staat en hij helpt hen daarbij met privileges, met bescherming, met zegenen en roemen, daarna leren dit van hen ook de leken, een ieder in zijn goed gebedje en bijzondere manier van leven. Daarmede gaat het christelijk geloof ten onder, het geloof dat alleen in Christus zijn welgevallen en genoegen heeft; al het andere houdt het van gelijke waarde en het acht het één niet bijzonder boven het andere.

Ten tweede zijn zij hoogmoedig; dat volgt uit het eerste: welgevallen in zichzelf want dit maakt dat zij zich in hun hart verheven boven alle anderen voelen, zij menen dat ze beter zijn dan alle anderen; dat ziet men ook zeer duidelijk aan de Paus en de geestelijken, zo zeer bovenmatig, dat ze onbeschaamd zelf zeggen en roemen, dat de geestelijke staat beter is dan de wereldlijke, ofschoon daar christenen in zijn, daar toch alleen de christelijke staat goed is, die ook zo'n onderscheid niet verdragen kan zonder te gronde te gaan. Ja, deze giftige hoogmoed is de grondslag, waarop heel hun heerschappij berust. Want indien ze niet beter geacht moesten zijn, zou al hun doen en heerschappij te niet gaan. Deze twee gruwelijke, diepe en grote ondeugden zijn zo subtiel en geheel geestelijk, dat ze niet het allerminste ervan zien, ja ze houden die voor de waarheid en gegronde rechtvaardigheid, gaan dus met hun duivels heilig leven voort, laten zich wegens zo'n verschrikkelijke ondeugd heilige, geestelijke, godzalige mensen noemen en als zodanig vereren.

Ten derde zijn ze trots; dat volgt uit het andere, uit de hoogmoed; want hoogmoed is niet tevreden met zichzelf te verheffen, maar barst uit en wil ook zo hoog vliegen, als hij zich acht, wil het oppergezag, bovenaan zitten en dus van buiten schijnen, zoals het van binnen gesteld is. Want hoogmoed en hovaardigheid hebben dit onderscheid, dathoogmoed in het hart zit, hovaardigheid in het uiterlijk trotse gelaat en manier van doen. Wie ziet dat niet bij de Paus en de gehele geestelijke stand, verheffen ze zich niet metterdaad boven keizers, koningen, vorsten en alles, wat op aarde voornaam en gering is, ze hebben zich de heerschappij aangematigd over alle goederen, lichamen en zielen van de mensen, heersen met onbelemmerd, goddeloos geweld alsof ze daartoe volkomen bevoegd waren en het grootste recht daartoe hadden. En als men tegen hen zegt, dat Christus zo'n hovaardij verboden heeft, toen Hij tegen Zijn discipelen zeide: "*De koningen der volkeren heersen over hen; en die macht over hen hebben worden weldadige heren genaamd. Doch gij niet alzo; maar de meeste onder u, die zij gelijk de minste; en die voorganger is, als één die dient*.", zo ontnemen zij deze uitspraak haar kracht, dat Christus daarmede niet verboden heeft het oppergezag en het zich verheffen boven anderen, maar het gevoelen van het hart, dat zich niet behoort te verheffen en zich beter achten dan de anderen. Want, zoals ze zeggen, iemand kan wel prelaat zijn, die ootmoedig is, zich niet in zijn hart boven iemand verheft, maar toch uiterlijk de voorrang moet hebben. Daarom halen ze nu enige uitspraken van de kerkvaders aan, waarmede zij slechts zichzelf en iedereen een blinddoek voorbinden en om de tuin leiden. De Apostel spreekt van het uiterlijk zich verheffen, weet zeer goed, dat die anderen leren en regeren moet, een geestelijk oppergezag moet hebben; maar zij maken geestelijk, wat lichamelijk is, want zij willen op lichamelijke wijze bovendrijven, hun goederen, hun eer, hun uiterlijk, hun persoon, hun manier van doen, hun recht, hun heerschappij moeten boven alle goederen, eer, persoon, manier van doen en heerschappij staan. Daar zijn ze op uit en dat bereiken ze ook, die lieve jonkers, maken van lichamelijke goederen, eer, persoon, uiterlijk, klederen enz. geestelijke dingen. Christus was ook geestelijk de Opperheer op aarde, want Hij leerde iedereen als Leraar en Meester, maar daarmede zet Hij toch

Zijn persoon boven geen mens, ja, dient hen met alles, wat Hij had en kon. Zo waren ook de Profeten en Apostelen zonder twijfel op aarde oversten op geestelijk gebied, want ze waren het licht en leraars van de wereld; maar wanneer heeft ooit één zijn persoon, zijn bezit, zijn manier van doen boven een mens, laat staan boven koningen en vorsten gesteld? Ze waren veeleer hen met lichaam en bezit onderdanig en geboden hen ook onderdanig te zijn, zoals Christus Zelf de keizer onderdanig was, Matth. 17 vers 27.
Beste Herodianen, geestelijke heerschappij is niet met ogen waar te nemen, zij heerst niet over goederen, noch over personen, maar over de zielen en geesten door het Woord van God. u maakt er een wereldlijke heerschappij van en geeft haar de naam van geestelijk, alleen maar om uw vervloekte hovaardij te bedekken en op te sieren, opdat u de onderdaan van niemand behoeft te zijn, geen belasting, geen tol, geen cijns behoeft te betalen, maar, van alle verplichtingen ontheven, alleen maar ontvangen en roven mag.

Ik heb vergeten en over 't hoofd gezien, dat ik in het tweede stuk de gierigheid had moeten plaatsen, moet haar hier nu op de vierde plaats brengen. Deze zonde is zo grof bij de Paus en de geestelijke stand, dat steen en hout daarover klagen. Maar dat is allemaal nog niets vergeleken met dat, wat weinig mensen zien, namelijk dat de geestelijke stand bijna volkomen op woeker gesticht is, door de hoogverdoemde cijnskoop, die de Paus als beschermheer en schutspatroon van de gierigheid, heeft ingesteld en daarmede de wereld zienderogen verslindt. Ook de verborgen gierigheid, die onder hen heerst, ziet er nauwelijks één onder duizend, namelijk dat zij slechts geestelijke worden terwille van de lichamelijke onderhouding en verzorging. De waarheid heeft dit spreekwoord bedacht: De wanhoop maakt iemand monnik; want hoevelen van hen zijn niet alleen daarom geestelijke geworden, omdat ze niet in hun onderhoud kunnen voorzien of ze zouden met arbeid en moeite hun brood moeten verdienen? Want ook nu worden er bisschop en kanunnik om deze reden. Wat is dat echter anders dan gierigheid, die God niet zoveel vertrouwen schenkt, dat Hij hem Die hem geschapen heeft zou kunnen onderhouden? Maar sommigen worden ook uit zo'n wanhoop geestelijke, omdat ze wanen niet anders zalig te kunnen worden; maar dat is maar een zeer gering aantal en het is ook geen goede reden, daarom kan men daarop niet zijn hoop bouwen.

Ten vijfde zijn zij lasteraars; dat moet ook volgen uit de vorige ondeugden. Want als hun hoogmoed, trots, gierigheid en zelfingenomenheid stand moeten houden en bewaard blijven, dan moeten zij zich waarlijk bewapenen met een harnas en zich verdedigen tegen hen, die zulke dingen bestraffen door de Schrift, zoals het billijk is om het te bestraffen en met de Schrift niet bestaan kan. Daarom moet de Paus hier bullen en wetten laten uitgaan en vervloeken, verdoemen, lasteren en in de ban doen allen, die zijn heerschappij bestrijden en zeggen, dat het niet Gods Woord, maar het woord van de duivel is, dat zich richt tegen zijne Heiligheid en zijn geestelijken en dat dat moet gemeden worden als de ergste ketterij, zoals ook de heilige Petrus in 2 Petrus 2 vers 2 verkondigd heeft, dat zulk volk de weg der Waarheid zou belasteren, daarna moet het zeggen, dat het alles doet ter ere van God en terwille van de geestelijke goederen. En zijn benden, zijn herodiaanse aanhang, moet hem aanhangen en zulke lastering en vervloeking zo ver uitbreiden, als hun gierigheid, hoogmoed en trots regeert, zodat de wereld vervuld zou zijn met godslastering en vervloeking. Ach, Heere, hemelse Vader, hoe gruwelijk is Uw toorn en verschrikkelijk gericht over de wereld in deze gevaarvolle, ellendige tijden en er is helaas niemand die dit erkennen

wil! Zou u dan alle mensen tevergeefs geschapen hebben?

Ten zesde, zij zijn de ouders ongehoorzaam; God heeft naast de gehoorzaamheid aan Hem Zelf voor en boven alles gehoorzaamheid aan de ouders geboden. Maar wat leert nu de Paus en de geestelijke heerschappij? Als een vader een zoon heeft die priester of bisschop is, heeft hij een heer over zich opgevoed, die op geen enkele wijze verplicht is hem gehoorzaam te zijn, vanwege de grote waardigheid van de hoogheilige herodiaanse geestelijkheid. Daarom leeft ook het volk zo vrij dat niemand hen wegens hun leven bestraffen mag, daar gelijk wij zien, Gods gebod over de gehoorzaamheid aan de ouders verbroken is, onder het voorwendsel, dat zij nu onder een hogere gehoorzaamheid staan, namelijk de gehoorzaamheid aan God, terwijl toch God geen letter van een bevel voor hun stand gegeven heeft, maar zij hebben die zelf verkoren. Nu herroept God Zijn gebod niet terwille van Zichzelf, laat staan dan terwille van het kiezen en verkiezen van een mens. Zo zijn ook nu de kloosters in zwang gekomen, om dit gebod van God te ontbinden; als een zoon of dochter tegen de wil van zijn of haar vader wegloopt en in het klooster zijn intrek neemt, oordeelt de heiligste vader Paus met zijn herodianen, dat het goed en wel gedaan is en dwingt tegelijk de mensen om Gods gebod terwille van de dienst van God krachteloos te maken. Zo is nu de gehele geestelijke stand ontslagen en bevrijd van dit eerste en hoogste gebod van de tweede tafel. Wilt u mij echter volgen, zo zal ik u uit een vol gemoed in de Naam van Jezus Christus, goede raad geven: Wordt uw kind tegen uw wil geestelijke, hetzij priester, monnik of non, dan kunt u, als u wilt daarna er in bewilligen en de ongehoorzaamheid laten plaatsvinden. Wilt u er echter niet in bewilligen en bent u misschien bezorgd dat uw kind niet kuis zou kunnen leven of anders tot een woest leven zou kunnen vervallen of misschien vals geestelijk worden of u hebt het nodig, zo maakt niet veel praatjes, gaat rustig heen en haalt het kind uit het klooster, uit nonnen- of monnikengewaad, waarin het opgesloten is. Stoort u er niet aan, als het misschien honderdduizend geloften afgelegd zou hebben en alle bisschoppen tezamen hun zegen daarop gegeven zouden hebben! God heeft u opgedragen uw kind te regeren en van u zal Hij het eisen, als u het laat te gronde gaan terwijl u hem wel raden en helpen kunt. Zegt men iets tegen u, zo houdt hun Gods gebod voor dat kinderen hun ouders moeten gehoorzaam zijn, vooral als de ouders zich bezorgd maken wegens het gevaar en het niet willen toestaan. De Paus heeft immers zelf een wet gegeven, dat een vrouw haar man uit het klooster of het priesterschap mag halen zonder dat iemand haar daarbij mag hinderen. Nu is immers het vierde gebod, de ouders gehoorzaam te zijn in de dingen, die niet met Gods wil strijden, evenzo goed Gods gebod, als dat man en vrouw niet scheiden mogen. Daarom zeg ik: de Paus matigt zich uit louter euvelmoed het recht aan, monniken en nonnen uit de kloosters te halen en heeft daartoe geen macht. De ouders hebben de macht en kunnen hun kind erin laten of eruit halen, als het hun behaagt, of als ze zien, dat het nuttig voor de kinderen is.

Zeggen echter de Herodianen hier, dat de gehoorzaamheid aan de ouders hier afgelopen is, omdat de dienst van God in het eerste gebod geboden, staat boven het vierde gebod, mag u hen vrijmoedig antwoorden, dat het dienen van God geen geestelijke stand is, Hij heeft er ook niets van geboden; zij liegen dus en noemen hun vondstje *het dienen van God*. Godsdienst is niets anders, dan Zijn geboden houden. Zijn geboden echter van de eerste tafel eisen geloof en liefde tot God, Nu wandelen immers diegenen, die geestelijken worden, niet in het geloof en de liefde tot God, maar in uiterlijke, bijzondere plichtpleging, waarin minder liefde en geloof is dan in de huwelijkse- of wereldlijke staat. Maar nu zien helaas vele mensen, gaarne, dat hun

kinderen geestelijken worden; want zij zien het gevaar niet, dat daarin gelegen is. Sommigen doen ook een gelofte, dat ze hun kind in de geestelijke stand zullen doen treden; maar dat alles komt slechts voort uit louter onwetendheid van het geloof en de christelijke staat. Als echter ouders iets gebieden, wat tegen het gebod van God zou zijn, als zijnde tegen het geloof en de liefde tot de naaste, moet men hen niet gehoorzamen, daar gaat het woord van Christus voor: "*Wie vader en moeder liefheeft boven Mij, is Mijns niet waardig.*" Matth. 10 vers 37. Voor het overige moet het gebod van de gehoorzaamheid blijven gelden, maar de ouders kunnen en mogen bewilligen en zich laten overhalen, als dat kan gebeuren en het nuttig is voor de ziel van het kind.
Hier komt nu een ander stuk ter sprake, dat ook heel belangrijk is, namelijk over het trouwen van de kinderen. Niemand is weliswaar zo dwaas om zijn kinderen tot het huwelijk te dwingen en dat behoort ook niet; als het echter wel zou gebeuren, ben ik van mening, dat het kind de gehoorzaamheid boven het ongetrouwd blijven moet stellen of zijn vader vragen het niet te hoeven te doen. Eveneens moet men hun ook niet dwingen, deze of die tot echtgenoot te nemen, maar dat behoort met toestemming van het kind te gebeuren. Zoals met Rebecca gebeurde in Gen. 24 vers 57. Maar waar de gehoorzaamheid op het spel staat, meen ik, dat die moet voorgaan.

Maar de vraag is, of de vader de macht heeft om het huwelijk, als zijn kind zich zonder of tegen zijn wil zich verloofd heeft, te ontbinden?
Hier antwoordt de Paus en zegt: nee, en ontslaat het kind van de verplichting zijn vader te gehoorzamen.
Ik ben echter van gevoelen van *ja* en ontsla het kind niet van de verplichting zijn vader te gehoorzamen. Ben ook van mening, dat geen mens de macht heeft het kind daarvan te ontslaan, temeer daar het huwelijk nog niet voltrokken is. Want indien het huwelijk voltrokken is of er vruchten zijn of dat ze gaarne verenigd zouden zijn, is het onheus, als de vader daar zou willen scheiden en losrukken, hoewel hij de macht heeft; want hoe groot zijn macht hierin is, hij is toch verplicht liefde en vriendschap te betonen, dat hij zijn kind wat door de vingers ziet en erin bewilligt, opdat zulk een scheiden niet louter eigenwilligheid en muiterij zou zijn, zonder enige noodzaak uitgevoerd. Want soms zijn ook de ouders zo gezind, dat ze meer op hun eigen moedwil dan op het nut of de nood van hun kind letten; hoewel een kind dit verdragen moet, is het toch niet juist van de vader, die immers verplicht is, zijn kind vriendelijk en voor zijn bestwil te helpen en zijn macht over zijn kind ten nutte van dat kind te gebruiken, zoals Manoach en zijn vrouw zich lieten overhalen door hun zoon Simsom, dat zij hem een vrouw gaven, die hij begeerde en die zij niet gaarne zagen, Richt. 14 vers 3.
Wanneer het echter voorvalt, dat het meisje zich in stilte verlooft en haar vader of hij die haar vaders plaats bekleedt haar aan een ander geeft, zo moet ze de strik van de Paus hier met voeten treden en zonder enig gewetensbezwaar de eerste laten schieten en de laatste volgen; want de Paus heeft geen macht om tegen het gebod van God in te handelen of de eerste gelofte te bevestigen en de laatste te ontbinden, hij brengt daardoor het geweten van de wijs en zegt, dat zo'n meisje een echtbreekster is, als ze met de andere gemeenschap heeft en dwingt ze toch tot hem en zegt, dat ze het moet ondergaan en niet moet toestemmen gemeenschap met hem te hebben, ook niet de huwelijksplicht eisen.
O gij zielenmoordenaar, hoe troost u de gewetens, hoe verwart u niet het één door het andere, zodat er geen ruimte overblijft voor de zaligheid en u recht gevaarlijke tijden doet komen: kan echter het meisje door bidden en smeken gedaan krijgen, dat ze bij de eerste mag blijven, als ze een grote genegenheid voor hem heeft, dan mag zij het wel doen, anders gaat de gehoorzaamheid voor, de huwelijksplicht eist en handelt, als

had ze nooit iets beloofd. En als men zich aan deze regel gehouden had, dan zou het stilletjes verloven allang niet meer plaats gehad hebben en was de grote, op een dwaalweg leidende strik van het geweten in het pauselijke recht nooit ontstaan. Nu ziet u, bedoel ik, hoe scherp de heilige Paus op de geestelijke heerschappij gezien heeft, die alle kinderen leert, de ouders ongehoorzaam te zijn, hun de vrijheid geeft de wereldlijke en geestelijke staten te omhelzen of indien ze daarin getreden zijn, daarin te blijven, zonder toestemming van de ouders. Zo heeft zij het gebod van God tot gehoorzaamheid volkomen opgeheven en ontbonden, daarnaast echter de gewetens zo jammerlijk in de war gebracht, dat ze nergens uitkomst zien; zoals zij nu door hun geestelijke heiligheid de ouders ongehoorzaam zijn en zich ontdoen van het gebod van God, zo leren ze ook het jonge wereldsgezinde volk in het huwelijk ook zo te handelen. Maar een vroom kind moet leren, zijn ouders te eren en wat zij met hem doen, als het niet tegen Gods gebod indruist, zich laten welgevallen en het laten stand grijpen. En ook al zou het doden kunnen opwekken of dat de hemel voor het openstond, zo zou het toch niet iets ondernemen, als het wist, dat het tegen de zin van zijn ouders zou zijn; want wie zijn ouders gehoorzaam is, die is ook God gehoorzaam, van Wie het gebod om de ouders te gehoorzamen afkomstig is; en daarom, wat gebeurt tegen de gehoorzaamheid aan de ouders, als het niet door God geëist wordt, dat moet een kind gaarne laten vernietigen, hoe goed of het ook zijn moge of nog zo'n grote godsdienstplicht; want het kan God niet aangenaam zijn, wat gebeurt tegen de wil van de ouders, als zij niet iets gebieden dat in strijd is met de wil van God. Daarom spreekt God door Jeremia 29 vers 6 tot de ouders: "*Neemt vrouwen en gewint zonen en dochteren, en neemt vrouwen voor uw zonen en geeft uw dochteren aan mannen, dat zij zonen en dochteren baren; en wordt aldaar vermenigvuldigd en wordt niet verminderd*", opdat niet de kinderen zelf nemen, maar de ouders macht hebben, ze uit te huwelijken. Voor ditmaal moge dit voldoende zijn, er zou nog wel meer van te zeggen zijn.

Ten zevende, zij zijn ondankbaar, niet alleen jegens God, wat noodzakelijk moet volgen, als zij Hem lasteren, Zijn Woord vervloeken en Zijn gebod krachteloos maken, maar ook jegens de mensen. Want zij bezitten grote goederen en eer van de vorsten uit de gehele wereld en heel hun aangename leventje is door het bloed en het zweet van anderen verkregen, nochtans geven ze dat beslist niet toe, zodat, al moest een stad of land te gronde gaan, zo zouden ze van hun overtollige rijkdom en schatten geen bijstand noch hulp verlenen; het is alleen maar: in mijn zak; daarenboven, als niet hun inkomsten en bezittingen geheel onaangetast blijven, dan kennen ze geen barmhartigheid met in de ban doen, vervolgen en pijnigen; dan denkt niemand bij zichzelf: ei welaan, wij hebben zoveel goederen in overvloed van dit of dat geslacht of land, aangezien het nu gevaar loopt te verderven, zullen we hem weer liefde bewijzen en de helpende hand bieden. Het is bezit van de geestelijkheid, dat mag niet ten dienste van de wereldlijken staan, ja zij beschouwen het als de allergrootste ondeugd, als ze zo dankbaar zouden zijn en zeggen, wie dat doet, verwoest het bisdom, het klooster en de goederen van de heilige kerk, daarom opdat immers de kerkelijke goederen in stand moeten blijven, moet de christelijke liefde en de natuurlijke dankbaarheid te loon gaan, maar toch zijn zij geestelijke, heilige lieden en gaan alleen naar de hemel, zoals de koe in het muizengat. (Dus helemaal niet).

Ten achtste, achten zij niet iets heiligs. Hier doet de Apostel een zeer zware aanval op hen, dat hij hen "anosios" noemt. Osios heeft, gewijd, heilig, geestelijk, degenen die met heilige dingen moeten omgaan en daartoe verordend zijn, zoals ook door het

wijden geestelijken of heiligen worden. Anosios betekent ongewijd of ongeestelijk. Is het nu niet een goddeloze Apostel, die de geestelijken zo droogjes de ongeestelijken noemt en de gewijden de ongewijden? Ze hebben toch een tonsuur, zijn met olie gezalfd, dragen ook witte koorrokken, lezen ook de mis, zingen hoog en lezen laag, spelen op orgels en op fluiten, luiden klokken en rinkelen met bellen, wijden kerken en kapellen, branden wierook en sprengen water, dragen kruisen en vaandels, kleden zich in zijde en fluweel. En het grote is: ze dragen gouden kelken en zilveren monstransen (sacramentshuisjes). Als dat geen geestelijke zaken zijn, wat dan wel? Zo moet de Paus en bisschop dwalen, voorwaar de heilige Paus is de pauselijke ban en spreekt tegen het heilige, geestelijke recht, waarin enkel over zulke zogenaamde geestelijke dingen gehandeld wordt. Geen koe of ezel of varken is zo van alle verstand ontbloot, dat ze niet zou weten, dat het lichamelijke, uiterlijke dingen zijn, waardoor niemand geestelijk of heilig wordt; toch moeten het nu alleen geestelijke "gewijde dingen" heten bij deze herodiaanse heerschappij; daarom noemt de heilige Paulus ze terecht de ongeestelijke geestelijken juist terwille van zo 'n ongeestelijk geestelijk optreden. Dat doende, laten zij de echte geestelijke zaken liggen. Hij heeft juist in hun verkeerde optreden gekeken, dat ze zich als geestelijken voordoen en verandert ook hun namen; als wilde hij zeggen: zij beweren de geestelijken te zijn en zeggen, dat ze geestelijke zaken behartigen, ze zijn meer de ongeestelijken en houden zich bezig met gekkenwerk, laten de echte geestelijke zaken liggen. Want osios of geestelijke heet hij, die het Woord van God en de sacramenten bedient, opdat hij zichzelf en de mensen tot God zou leiden; dat is eigenlijk het ambt van geestelijke. Maar zij doen geen van deze dingen, ja, door hun misbruik in alle sacramenten, vooral bij de mis, brengen zij zichzelf en iedereen alleen maar verder van God af; zo prediken zij geen Evangelie en verrichten hun geestelijk ambt in geen enkel opzicht goed, waarover nog veel te zeggen zou zijn. De Apostel heeft onder dit woord alles begrepen, wat hun eigenlijke ambt betreft, waardoor zij geestelijken heten en zegt: zij doen er niets van, daarom zijn ze nu ook de ongeestelijken.

Ten negende, onbarmhartig; ze menen het met geen mens van harte, dat wil zeggen: ze ontfermen zich over niemand, laten iedereen lopen, zoals hij loopt, of hij zinkt of drijft; als zij maar genoeg hebben, zijn ze tevreden. Het is het ambt van de geestelijken, zoals gezegd is, om de mensen in geestelijke zaken te dienen. Ze moeten ook toe zien, dat niemand armoede lijdt. Nu is het duidelijk, dat bij geen mens op aarde minder barmhartigheid getoond wordt jegens de mensen dan bij de geestelijken. Dat veroorzaken al de vorige ondeugden, gierigheid, ondankbaarheid, ongeestelijk-heid. Het is alleen maar een volk, dat uit is op zijn nut en voordeel in wereldlijke en geestelijke goederen. Het zij dan dat iemand de Paus en de zijnen zou willen uitmaken voor vriendelijk, omdat hij zoveel christenbloed vergiet, de hele wereld tot oorlogen aanzet, met aflaten en allerlei boevenstreken de wereld uitdrinkt, uitzuigt en vilt. Het is een bijzonder schone deugd voor regenten, als ze zich het lot van hun onderdanen aantrekken en hun zaken en nood zich ter harte nemen, in wereldlijke dingen. Veel schoner is het nog, als de geestelijken dat ook doen in geestelijke dingen, zoals ze behoorden te doen, als ze geestelijk zouden zijn. Maar nu zijn ze ongeestelijken en liefdeloos.

Ten tiende: zij zijn egoïstisch, zonder gemeenschapszin. Daar loopt de heilige Paulus regelrecht storm tegen het heilige, geestelijke recht, dat immers zoveel leert over privileges, vrijheden, uitzonderingen en hij treft juist in het heilig hart van de Paus te Rome. De natuur en de orde die God ingesteld heeft, houdt in, dat, wanneer mensen

met elkaar moeten leven, het nodig is, dat ze samenwerken en gemeenschappelijke lasten op hun aller ruggen dragen, gemeenschappelijk werk allen tezamen doen; daartoe zijn ze verplicht door het gemeenschappelijk belang. Daarentegen hebben de Paus en het geestelijk recht hun priviliges, vrijheden, zelfbestuur (zonder dat inmenging van een wereldlijkheerser mogelijk is), vergunningen, gunstbewijzen en alleen maar uitzonderingen, opdat hij met de zijnen alleen het vruchtgebruik van de gemeenschappelijke goederen hebbe, laat de anderen het gemeenschappelijke werk doen en de gemeenschappelijke lasten dragen. En het zou de allergrootste zonde zijn, als iemand de heilige Paulus zou willen volgen en de privileges zou opgeven en met de gemeente de lasten en zwarigheden zou willen dragen, hoewel zij zien, dat zo'n vrijheid van hen schele ogen maakt en ontstemd doet zijn, de gemoederen met reden verbittert en daardoor tegen de broederlijke liefde zondigt. Bovendien heeft de allerheiligste vader Paus de macht, als sommige geestelijke zich wilden of hadden verbonden met de gemeente, al zulke verbonden teniet te doen, vrij te spreken van eden en geloften, als die ten nadele van de geestelijke goederen zijn afgelegd. Het is een vrucht van de liefdeloosheid, dat slechts zij alleen en verder niemand vrij en rijk zijn, bevrediging en vermaak hebben en onbekommerd, zonder gevaar en zorgen leven. Zonder gemeenschapszin en alleen maar uitzonderingen moeten hun zaken zijn, daarom noemt de heilige Paulus hen, de ásocialen, de egoïsten, van wie niemand genieten kan en die van iedereen genieten willen, die overal het voordeel willen hebben en het nadeel van de hand wijzen, wat in een gemeenschap door niemand hoeft gedragen te worden. En het druist niet alleen tegen de natuurlijke redelijkheid en tegen alle menselijke rede.

Ten elfde zijn zij lasteraars of achterklappers, o snode ondeugd, die de heilige Paulus hier aanroert, die onder de geestelijken gewoonlijk meer heerst dan onder alle andere mensen, ook onder hen, die bij de wereld zeer beroemd zijn wegens hun zedigheid, eerbaarheid en deugdzaam leven: let er maar op, hoe deze mensen zich gedragen ten opzichte van de zonden of gebreken van andere mensen, hoe zij hun liefde en geneigdheid tot zedigheid, eerbaarheid en deugdzaam leven opblazen, wat voor een grote ernst zij voorwenden om gerechtigheid te doen, zodat er totaal geen barmhartigheid of liefde overblijft tegenover hun naasten. Om dit goed te kunnen ontdekken, moeten we er meer tijd aanbesteden en kalm daarover spreken. Bij de vorige ondeugden is getoond, hoe deze troep zich gedraagt, tegenover de persoon en de goederen van hun naasten. Hier zegt hij eigenlijk, hoe zij zich gedragen ten opzichte van de zonden van hun naasten. O hoe blind en onwetend zijn zij hier, hoe worden ze hier geleid voor hun zelfgenoegzaamheid en hoogmoed.
De Schrift leert ons ten opzichte van de zonden van onze naasten te gedragen als volgt:
Ten eerste behoren wij niet argwanend te zijn, maar alles wat wij zien van onze naaste, dat geen openbare zonde is, als het enigszins kan, in gunstige zin uit te leggen. Want zo schrijft de heilige Paulus in 1 Kor. 13 vers 5: "*De liefde denkt geen kwaad*," dat wil zeggen: zij verwacht van iedereen het beste en is niet argwanend, maar denkt, dat de ander ook handelt, zoals hij handelt en het bedoelt; zij echter, als ze eens iets doet dat kwaad lijkt, bedoelt het toch goed, daarom legt ze ook het doen van alle anderen gunstig uit, hoe kwaad het ook moge lijken.
Ten tweede, als echter de daad van de naaste duidelijk boos is, zodat het niet gunstig uitgelegd kan worden, dan doet ze als volgt: gebeurt het in stilte, zodat zij het alleen ziet of te weten komt, dan zwijgt ze en spreekt er met niemand over en waar het mogelijk is, bedekt ze het, opdat het niemand anders te weten zal komen en bewaart

dus de eer van de naaste. Neemt hem echter wel onderhanden, bestraft hem daarover en bidt voor hem, heeft ook geduld en mededogen met hem, denkt, zoals zeker kerkvader zegt: deze is gisteren gevallen, vandaag val ik, of: zondigt hij hierin, zo zondig ik in het andere; wij hebben beiden evenveel genade nodig. Daarom vergeeft zij en helpt, gelijk zij bidt, dat zij vergevingen hulp mag ontvangen. Dat leert Christus in Matth. 18 vers 15: "*Maar indien uw broeder tegen u gezondigd heeft, ga heen en bestraf hem tussen u en hem alleen; indien hij u hoort, zo hebt u uw broeder gewonnen*." en de heilige Paulus in Gal. 6 vers 1: "*Broeders, indien ook een mens overvallen ware door enige misdaad, gij, die geestelijk zijt, brengt de zodanige terecht met de geest der zachtmoedigheid; ziende op uzelf, opdat ook u niet verzocht wordt.*"
Ten derde: als de zonde van de naaste in het openbaar plaats vindt, zodat ze niet bedekt kan worden, maar meer mensen er vanaf weten, zo doet ze weer zo, ze zwijgt stil, vertelt het aan niemand door, gaat heen en deelt het zijn overheid mede, die de macht heeft hem te straffen en laat het daarbij blijven, bidt voor hem en heeft medelijden met hem als tevoren. Zo lezen we in Gen. 37 vers 2, dat Jozef zijn vader Jacob vertelde het kwaad gerucht van zijn broers; hij maakt niet bekend, wat ze in het geheim gedaan hebben, maar zoals de tekst zegt, het kwaad gerucht over hen, zodat hun daden niet meer verborgen, maar openbaar waren en de mensen erover praatten.
Ziet daarentegen, wat de liefhebbers van alle deugd en eer nu doen:
Ten eerste, omdat ze in het verborgen een hoge dunk van zichzelf hebben en in zichzelf behagen scheppen, denken ze, dat geen mens het zo goed doet en meent als zij, zij zijn de meest argwanende mensen ter wereld, vol nodeloze zorg en kwelling, niemand handelt goed, ze maken alle dingen slecht en ook al is het werk goed, dan denken ze toch nog, dat de bedoeling slecht is; dan beginnen ze te onderzoeken en te piekeren, om de bedoeling te weten te komen, hebben geen rust, tot ze iets slechts van hun naaste horen, o wat voor fraaie, deugdzame mensen zijn met deze ondeugd behept en soms heeft het de schijn, alsof het uit voorzichtigheid gebeurt, opdat ze niet bedrogen worden! Maar voorzichtigheid ziet op gevaren die misschien kunnen optreden en doet slechts zoveel, dat ze er zeker van is, niet bedrogen te worden. Zegt ronduit, ik geloof, dat u het niet kwaad bedoelt, maar wij zijn allemaal mensen, het zou met u kunnen veranderen en misgaan zoals ook met mij. Maar de achterdocht ziet slechts op het tegenwoordige werk en denkt er niets goed van, denkt niet aan het mogelijke gevaar; zij meent, dat het al verdorven is, wat de voorzichtigheid goed acht te zijn en daarbij middelen gebruikt, om het niet slecht te laten worden.
Ten tweede: als de argwaan de misdaad van de naaste in stilte ziet of te weten komt, dan is hij in zijn schik, dan kan hij laten zien, hoe vroom hij is en hoe slecht de andere mensen zijn, hoe lief hij de gerechtigheid, deugd en eer heeft, dan laat de Farizeëer het hem de arme tollenaar, ontgelden, dan moet Noach zijn schaamte aan zijn zoon Cham laten zien. Ei, zegt men dan, wat een eerbaar, vroom man is dat, dan moet iedereen de misdaad van deze naaste weten. Sommigen hebben er ook hun grootste vermaak in, dat ze van de zonden van anderen spreken en mogen horen spreken; het is immers waar, dat deze ondeugd verschrikkelijker heerst, dan iemand zou denken, vooral onder deugdzaam en eerbaar schijnende mensen; bij hen vindt men geen bedekken, geen bestraffen, geen verbeteren, geen goed woordje doen voor, maar alleen maar lasteren en kwaad spreken en toch zijn het heilige, geestelijke mensen.
Ten derde: wanneer zij echter iemand willen bestraffen of aanklagen, zo handelen zij zo onbarmhartig met hem, alsof zij geen genade nodig hadden, alsof zij nooit een zonde gedaan zouden hebben, zeggen het niet tegen zijn overheid, maar geven hem een uitbrander in het openbaar ten aanhore van anderen, die het tevoren niet geweten hebben; dan staat de liefde tot de gerechtigheid in hoge waarde, zij beroven de naaste

daar van zijn eer, brengen alleen maar schande over hem; zij bekommeren er zich niet om, als hij daardoor wanhopig zou worden, goed en bloed zou verliezen en een roekeloos mens zou worden; zij hebben de zonde bestraft als de vrome, eerbare mensen, de verbetering is echter zaak voor een ander. Zij verstoten hem ook van zich, als iemand van wie nooit iets goeds kan komen. O wat een uitzinnig volk van heilige, deugdzame mensen is dat, ze maken er geen gewetenszaak van, ze gaan heen en bidden, alsof ze uitstekend gehandeld hadden. Ziet, bij deze ondeugd voegen ze de vorigen, dat ze hoogmoedig zijn, hoge gedachten van zichzelf hebben en de twee volgende ondeugden, dat ze onbarmhartige, hardvochtige, egoïstische mensen zijn, die zich om niemand bekommeren, niemand ten nutte zijn, slechts hun eer bij de anderen zoeken, door hen schade en schande te bezorgen. Om deze reden noemt Paulus hen hier "diabolos", lasteraars en schenders, omdat ze de zonden van hun naaste niet anders weten te behandelen, dan dat ze dezen te schande maken, hun goede naam hun in het openbaar ontnemen, opdat zij daardoor slechts duidelijk maken, hoe vrome, zedige en eerbare personen zij zelf zijn. Want als zij barmhartig of goedhartig waren, zouden ze slechts de verbetering zoeken, niet de persoon te schande maken of verwerpen, maar de zonde bedekken. De heilige Paulus heeft ze waarlijk terecht getypeerd; want de ondervinding leert ons, hoe dwaas de geestelijken en huns gelijken zijn, om de zonden en schande van andere mensen te horen ophalen, daarom te lachen, daarover te spreken en ze uit te bazuinen, zodat ze met recht "diaboli" genoemd worden. De heilige Paulus gebruikt het woordje, "diabolus" altijd in deze zin, hoewel sommigen de duivel zo noemen, wiens aard het ook is, de zonden van de mensen te openbaren, te lasteren, uit te bazuinen en groot te maken. Maar de heilige Paulus spreekt, als hij de duivel wil noemen, meestal over satanas. Zo doet hij in 1 Tim. 3 vers 6: "*Een opziener moet geen nieuweling zijn, opdat hij niet opgeblazen worde en in het oordeel des duivels valle,*" dat is: van de lasteraar, "*opdat hij geen reden hebbe, slecht van hem te spreken*."

Ten twaalfde: zijn zij onkuis; wat zouden ze wegens hun hovaardig, vrij, onbezorgd, ledig, plezierig en baldadig leven moeten doen? Hoe zou het mogelijk zijn, kuis te blijven bij de bovengenoemde stukken? Daar zij dit, die zich dapper oefenen in enkel deugden, nauwelijks kunnen? Nu is het openbaar bekend genoeg, dat zij aan deze ondeugd lijden, zij maken het zeer bont daarmee en kunnen toch niet gestraft worden. Niemand is echter schuldig aan deze onkuisheid dan de Paus, omdat hij het huwelijk voor de geestelijke stand verboden heeft; want als zij mochten trouwen, zouden heel velen de vorige ondeugd opgeven en heel velen zouden zich onder een ander bestuur moeten voegen; dat wist de boze geest wel, daarom, opdat zo'n ondeugd versterkt zou worden, fluisterde hij de Paus in het huwelijk te verbieden; daardoor zijn ze tot een aparte, eigen staat gekomen en hebben een welgevallen in zichzelf gekregen en tenslotte, heeft hij ze met deze schijn verblind, dat ze de vorige elf ondeugden niet zien, nooit berouwen noch er boete voor doen, maar ze voor ten zeerste rechtmatig en voor deugden houden; daarop varen ze dus ten hemel. Maar deze twaalfde ondeugd is zo duidelijk, dat ze haar niet kunnen ontkennen, daar hebben ze berouw over en biechten ze en worden dan weer zo wit als sneeuw, als een varken, dat met zijn hele lichaam in de modder ligt en een oor of enkele borstels op zijn rug schoon houdt.

Ten dertiende zijn ze allesbehalve goedaardig, dat wil zeggen: totaal onbedreven, onbeschaafd en mensen die niets meegemaakt hebben, die absoluut geen scherts verdragen kunnen; als u ze aanraakt, dan breken ze in stukken. En dit alles moet wel volgen uit het ongebonden leven, waarin ze opgevoed worden als een kind, dat men

altijd toegeeft, hoe ruw, knoestig en kwastig het wordt, zo zijn deze ook een onbuigzaam, oninschikkelijk, onuitstaanbaar volkje. Ze zijn gewend, dat men ze eert, genoeg geeft, hun zin laat doen en niet straft; daarom kunnen ze het niet verdragen, als hun wat anders overkomt. Zouden ze echter onder tucht staan zoals andere mensen, dan moesten ze zichzelf vaak geweld aandoen en nalaten, wat ze nu geheel onbelemmerd doen en zij zouden wel zachter en milder worden, zodat men beter met hen zou kunnen omgaan. Deze ondeugd is ook voldoende openbaar, vooral in de kloosters en zij noemen zichzelf "passionates", zij die gemakkelijk boos worden.

Ten veertiende hebben ze geen lust om het goede te doen, dat wil zeggen: ze letten niet op het goede of zijn zeer onachtzaam in het doen van goede werken, doen net alsof ze geen goede werken nodig hadden en wel een andere, betere weg naar de hemel wisten, Want zij menen door het mislezen en de nachtelijke godsdienstoefeningen voor de feesten, te houden, dat ze zo'n overvloed van goede werken hebben, dat ze deze ook aan de anderen verkopen, kennen gewoonweg geen andere goede werken, dan de door hen ingezette en uitverkoren werkjes, waarvan God niets geboden heeft. Die nu het vroomst zijn, die maken bij hun sterven een testament, stichten missen en vigiliën, verhogen hun vergoeding voor het mislezen en vermeerderen de goederen en verbeteren de godsdienstoefening van de heilige kerk. Dat zijn hun goede werken, daarnaast bewijzen zij in hun leven niemand iets goeds, men kan van hen ook niet genieten, of u zou dat een goed werk willen noemen, dat zij de arme mensen schatting opleggen, als de Joden en alle mensen door hun woeker het land uitdrijven, op alle huizen en hoofden hun heffingen leggen. Dat zij echter om niet geven of borgen zouden, moet men niet denken, maar zij moeten het bijeenbrengen voor het testament en de zielsmissen. Vandaar dat een spreekwoord zegt, dat de testamenten van de priesters allemaal op elkaar lijken; zo gaan de testamentaire goederen van het ene testament naar het andere; dit goed is niet waard, ten nutte te komen van de arme mensen. Zo is het ook gelegen met de andere goede werken, de zieken bezoeken, de naakten kleden, de bedroefden troosten en zij letten helemaal niet op het hun naaste dienen en van nut zijn, dat is bij hen geen godsdienst, zij blijven bij hun missen en koorliederen, maken van een mis een goed werk en offer, dat geen moeite noch geld kost, maar het levert geld op en schenkt luie, goede dagen. Daarop gaan ze heen en verklaren dat er tweeërlei werken van barmhartigheid zijn: geestelijk en lichamelijk, zeggen: de geestelijke zijn beter dan de lichamelijke, daarom verachten ze de lichamelijke als de geringe en houden zich aan de geestelijke als de grotere, komen zo stil en ongemerkt van de weg af en van het gebod van Christus. Want geestelijke werken van barmhartigheid noemen zij de mis en hun geboden; daarom wat niet mis en bidden is, dat heeft in hun ogen totaal geen waarde (letterlijk: stinkt voor hun ogen), zo geheel en al gaan ze de goede werken vergeten en verachten. Zegt mij, hoe kon de duivel hen beter verblinden, dan door hen te leren hun mis en gebed geestelijke en betere werken te noemen dan de lichamelijke, die Christus geboden heeft en Die van hun geestelijke werken niets weet?
Daarom heeft de Apostel hen waarlijk zeer juist hiermede getypeerd, dat hij hen door onachtzaamheid wat het goede betreft, niet zegt, dat zij niet weten, wat goede werken zijn; maar zij schenken er immers geen aandacht aan, weten wel, dat Christus geboden heeft ze te doen, belijden ook zelf, dat het lichamelijke werken van barmhartigheid zijn, maar ze komen met hun verklaring daar netjes achter en doen ze teniet met hun geestelijke goede werken. Mijn waarde, kijk toch eens in alle bisdommen en kloosters en zeg mij: wie uit het volk trekt er een cent van? Voor wie zijn ze ten nutte? Wie helpen ze? Zij spreken alleen van geestelijke werken van barmhartigheid en dat zijn

hun afgodische missen en waardeloos getier en gemompel in de kerken, wat God niet, maar zij zelf goede, geestelijke werken noemen, terwijl het vast en zeker alleen maar een bedrog van de duivel is. Nu zou men er over moeten klagen, als slechts zij alleen daarmee naar de hel zouden gaan. Maar nu verleidt dit verdoemde volk de hele wereld met zich in de verdoemenis, die ook van hen leert geen acht te slaan op de goede werken, hen navolgt en zich werpt op missen, bidden, vigiliën, schenkingen en dergelijke duivelse goede werken. Zo gaat het nu, dat zij goede dagen van niets doen hebben, niemand behoeven goed te doen, maar zich door iedereen laten geven en goeddoen, zodat thans iedereen met hen meedoet in de geestelijke goede werken en de lichamelijke goede werken ongedaan blijven; geen mens helpt de ander, maar iedereen spaart en drijft op deze geestelijke werken. Het zijn zeker geestelijke goede werken, maar niet door de Heilige Geest, maar door de boze geest daartoe aangezet. O hoeveel duizendmaal zaliger is de gehuwde staat of de wereldlijke staat! Want de gehuwde staat dwingt immers tot goede werken, te doen aan de kinderen en het personeel. Immers moet een gehuwd mens lichamelijk tennutte zijn van iemand anders dan zichzelf en een wereldse overheid moet immers haar onderdanen iets ten nutte zijn. Knechten en dienstmaagden en alle onderdanen moeten anderen ten nutte zijn en dienen. Maar dit ellendige volk is immers voor niemand nuttig op aarde, maar profiteert van iedereen en is volledig ten onder gegaan in het niet achten van het goede. Ze bidden evenwel voor andere mensen en lezen missen voor hen, net als was het gebed en de mis alleen aan hen en niet aan de gehele gemeente opgedragen. O Heere God, wat is dat voor een verdoemelijk handelen en voor een verkeerde dienst van God.

Ten vijftiende zijn zij verraders. Ei, heilige Paulus, waar wilt u naar toe? Wanneer zult u ophouden? Hoe bijt u, hoe steekt u, hoe valt u zo gruwelijk aan op deze tere hoop met hun weke oren; zijn zij nu ook al verraders en van het geslacht van Judas, die Christus verkocht? Waaraan hebben ze dat verdiend? Een verrader pakt geld of gunst aan en met vriendelijke woorden leidt hij zijn heer of vriend in de dood of in het gevaar, zoals Judas geld aanpakte en met een vriendengroet en kus de Heere in de handen van Zijn vijanden overleverde. Hoewel nu de Paus met de zijnen dat zonder ophouden op geestelijke wijze doet, de schatten van de hele wereld neemt en hun aflaten geeft en de zijnen ook het arme volk de leugens van de Paus over de aflaten en valse werken prediken, hun dus vriendelijk toespreken en ze van het geloof naar de werken leiden, opdat ze van Christus in de strikken van de duivel komen, wat een groot ellendig verraderswerk van de zielen is in de hele wereld. Maar het is toch geestelijk. Maar men moet de woorden van de heilige Paulus ook voor het lichamelijk verraden bedoeld opvatten. Dan gaan we van Pausen lezen, dat ze vaak de koningen en vorsten tegen de Turken en tegen elkaar opgehitst hebben met goede woorden, hebben hun de hemel beloofd en hen zo beroofd van lichaam en ziel, de wereld met het bloed van christenen vervuld. En zij houden ook nog niet op, het arme volk zo te verraden, zo vaak zij er lust in hebben, prediken en laten prediken, hoe heilig de oorlogen zijn, die wegens geestelijke goederen en wegens de kerk gevoerd worden, terwijl het toch alleen maar om hun buik gaat en hun voorgeven louter leugen is. Ook heeft de Paus voor zijn persoon altijd alleen maar op verraderlijke wijze met keizers en koningen gehandeld, zoals de geschiedenissen dat duidelijk bewijzen; hierbij zijn de bisschoppen en alle geestelijken op zijn hand en helpen hem, anders had hij het niet kunnen klaarspelen, dat zo het verraden bij hen algemeen is. En de Apostel ze met recht verraders noemt. Zij houden ook nog niet op, indien ze slechts reden vinden en hebben kunnen, om keizers en koningen te verraden en te verkopen,want ze kunnen ze

anders niet onderdrukken en overweldigen. Ze moeten zich nu bij deze, dan weer bij die voegen, om de één na de ander ten onder te brengen en zelf de overhand te hebben. En hierbij schakelen ze hun geweten uit, het is louter grote verdienste; wie de partij van de allerheiligste vader Paus kiest, die is geen verrader, maar een gehoorzaam kind van de christelijke kerk. En zoals ze de koningen, landen en mensen zo lichamelijk verraden, zo verraden ze zichzelf onder elkaar geestelijk, laten zich met goede werken tot het verraden brengen, als was het dienen van God en ontvangen de pauselijke zegen en gunst als loon, helpen de hele wereld te verraden. Ziet u, hoe de heilige Paulus alles tevoren zo duidelijk heeft gezien en hoezeer hij het bij het rechte eind heeft, gelijk het nu gaat en lange tijd gegaan is; hij slaat de spijker precies op zijn kop.

Ten zestiende zijn zij boosdoeners, dat wil zeggen: zulk verraden en alle ondeugden bedrijven ze onbelemmerd, zonder enige angst en brutaal, zonder enige schroom voor de mensen en zonder enige vrees voor God, als was het onmogelijk, dat ze op de verkeerde weg zouden zijn of dat er niemand was, die hen richten en straffen zou, een louter krankzinnig, roekeloos, brutaal, vermetel volkje is het bij al zijn voornemens. Want hoewel ze zich aan alle plichten en rechten onttrokken hebben, is er niets, wat zij tegenkomen, dat ze ook niet brutaal en vermetel durven wagen, als ze maar tijd en gelegenheid hebben. Deze ondeugd schittert bijzonder bij de Paus, die zich laat noemen volmaakt, en: uit eigener beweging en uit zekere kennis. De anderen bezitten ze ook en noemen ze: toppunt van de waarheid en van het recht, eerbied voor de kerk en dergelijke; als één van deze dekmantels voorgewend wordt, pas dan op, dan is er vast en zeker alleen maar misdaad en vermetelheid.

Ten zeventiende zijn ze verwaand, hebben een groot, gezwollen hart, dat ook de vorige ondeugden moet navolgen, de brutale misdaad, als ze verraad en alle boosheid gepleegd hebben op de meest brutale wijze, daar prat op gaan, daarop pochen en zeggen: wie zal ons daarvoor straffen? Wie zal het ons beletten? Wie zal ons daarover oordelen? Wij gaan vrijuit en hebben dit op anderen voor: wij moeten oordelen en straffen; ons behoort niemand te oordelen en te straffen. Zo willen ze niet alleen de vrijheid hebben om allerlei boze stukken te doen, maar zij trotseren ook degenen, die het hun beletten willen en willen niet geoordeeld worden; men moet daarbij nog zwijgen en ze genadige jonkers noemen, ze schade laten toebrengen, zoveel ze willen, aan lichaam, ziel, goed en eer van de hele wereld. Over deze zonde spreekt ook de heilige Petrus in 2 Petrus 2 vers 18, dat ze zullen onstraflijk willen zijn en hoogmoedige woorden zullen spreken, als ware hun hals gezwollen. Van dit soort zijn er veel wetten in het pauselijk recht, waarin de Paus zich opblaast als een otter en de hele wereld trotseert, opdat men hem noch de zijnen bij zijn spel niet tegen zal spreken, hem niet zal oordelen en alle geestelijken volgen hem na, zijn allemaal trots en opgeblazen, willen door niemand geoordeeld worden, dreigen met bliksem en donder en hellen, zoals de ervaring bewijst; want de heilige Paulus zegt niets over hen, dat niet algemeen gebruik bij hen is, zo doen ze ook niets dan dat ze de heilige woorden van de heilige Paulus rijkelijk en overvloedig vervullen.

Ten achttiende zijn ze blind. Kom nu, heilige Apostel, kom nu! Het zijn de geleerden en de lichten van de wereld, die macht hebben om nieuwe geloofsartikelen te maken en zonder hen mag niemand de Schrift uitleggen. U zou graag een opstand verwekken en de leken tegen de geestelijken opzetten; dan zou de godsdienst onderste boven gekeerd worden en de hemel instorten, die alleen op hen steunt; u behoorde te zwijgen

of alleen de leken een uitbrander te geven. Want geestelijken een uitbrander geven brengt niets goeds, veroorzaakt muiterij onder het volken verachting van de geestelijke overheid; ze worden er ook niet beter, door, worden toornig en erger, zouden U wel in de ban doen en als een ketter verdoemen en verbranden. Waarom zijn ze echter blind? Omdat ze met zulk zottenwerk omgaan en voor de dag komen, zodat ook kinderen en dwazen zien, dat het niet met al is. Zij zien geen vonkje van het ware licht van het geloof en van het Evangelie. Egyptische duisternis heerst over en in hen, die men met de handen kan tasten, toch is het louter deugd bij hen. Het is ook nu de allerhoogste deugd van de bisschoppen, dat ze slechts grote, grove, ongeleerde ezelskoppen zijn en het voor een schande achten, als ze geleerd zouden zijn.

Ten negentiende houden ze meer van de wellust dan van God. Daar geeft het algemeen spreekwoord de apostel gelijk: *de geestelijken hebben goede dagen*. Is er een wellustig leven op aarde, dan is het hun leven wel; want zij leven zonder te werken, van het zweet en bloed van vreemden, voeren niets uit, eten en drinken het beste, kleden zich ook met het beste, hebben het beste land en de beste huizen, daarbij ook nog de knapste meisjes of iets anders, waar zij hun lust en vermaak in vinden, zodat het spreekwoord zegt: het goede behoort bij de geestelijken. Maar het heilige kruis, dat Christus al de Zijnen opgelegd heeft, dat geen wellust verdraagt, hebben ze meesterlijk bedrogen; ze hebben het in zilver gevat, dan is het wel om te dragen en doet geen pijn, ja het verkoopt zijn kussen en zegeningen en is hun een nuttig dienaar geworden voor de wellust. Maar in hun hart kan het lieve kruis niet komen, moet ook met hun leven niets te maken hebben; want vrijheid, vermetelheid, trots en opgeblazenheid hebben daar een stokje voor gestoken, toch dragen ze tot lof van de Heere Zijn kruis eerlijk in zilver en varen zo van nu aan naar de hemel. Als nu de Heere tot hen zal zeggen: Ik heb mijn kruis Zelf gedragen en niet geboden, dat u het dragen zou, maar een ieder zijn eigen kruis en Mij navolgen, dan zullen ze Hem misschien weer te slim af zijn en twee soorten kruis bedenken, zoals ze twee soorten werken van barmhartigheid uitgevonden hebben en zeggen, dat het kruis van Christus beter is dan dat van hen, daarom hebben ze zich bij het beste gehouden en hun kruis laten liggen, opdat zij het Zijne toch eerlijk dragen zouden, ja het ook zouden eren en aanbidden als een afgod, zoals zij nu het arme volk helaas leiden en het hout, zilver of goud leren aanbidden, onder voorwendsel van de betrekking, welke het kruis op God heeft, net als zou de arme, gewone man hun fijne dwaasheid ook zo zou kunnen bedenken, als hij het heilige kruis aanroept. Kortom zij geven niets anders te kennen, dan dat zij vijanden van het kruis van Christus zijn.

Ten twintigste en ten laatste. *Zij hebben de schijn van een godzalig leven, maar zij verloochenen zijn kracht;* hoe rechtstreeks gaat de Apostel te werk en komt een moeilijke vraag en tegenwerping naar voren, als iemand zou zeggen: Hoe kan dat bestaan, daar zij toch veel zingen en bidden, lezen dagelijks de mis en houden de godsdienstoefening met grote pracht en verering? De geestelijken leven immers in gehoorzaamheid, armoede en kuisheid naar de regels van hun heilige orde? Hierop en op alles, wat men kan aanvoeren, geeft de Apostel een kort antwoord en zegt, dat het alleen louter schijn, schittering en uiterlijke vertoon is, waaronder zulke gruwelijke ondeugden bedekt, opgesierd en gevoed worden; want al hun doen is door mensen verkoren en uitgevonden en God heeft het niet geboden. Zodoende laten zij Gods gebod liggen en zijn verkleefd aan hun eigen prullen en zijn echte koorheren[35], die

[35] Woordspeling: koorheren omdat zij doen wat zij verkoren hebben.

niet doen, wat God wil, maar wat zij verkoren hebben. De Heere Christus Zelf in Matth. 24 vers 15, toen Hij al deze ondeugden onder zo'n schijn kort noemen wilde, sprak van een gruwel en zeide: "*Wanneer u dan zult zien de gruwel der verwoesting* enz. "Want het is een gruwel, waarvan ieder terecht een afgrijzen heeft, dat onder zulk een geringe schijn zulke grote, lelijke, stinkende ondeugden toenemen en heersen zouden. Opmer-kelijk is ook dat Hij zegt, dat zij de macht of kracht van het godzalig leven verloochenen, wat veel sterker en harder gezegd is, dan dat ze zonder kracht of daad van het godzalig leven zijn. Het is verloochenen en bestrijden. Wat dat echter is, willen we hierna zien, als we verder op Herodes komen en over zijn aanbidden zullen spreken; thans is het voldoende, dat men ziet dat de heilige Paulus met deze uitspraak overeenstemt met dit Evangelie, daar de magiërs de Schrift zoeken en hebben in de rechte gezindheid en Herodes haar ook heeft, maar slechts in schijn en met de valse bedoeling, haar (de Schrift) te verhinderen terwille van zijn heerschappij, zoals de papisten ook doen. Daarom zullen we de woorden van de heilige Paulus geheel ten einde toe bezien.

Hij spreekt: "*Hebt een afkeer van dezen en mijdt hen*", waarin hij ons waarschuwt, dat wij ons voor de geestelijke heerschappij en staat op onze hoede zullen zijn en verleent toestemming, ja gebiedt daaruit weg te lopen wie zich daarin bevindt op hun wijze, zoals we zullen horen, hij maakt alle stichtingen en kloosters open, bevrijdt papen en monniken. Zoals ook Christus in Matth. 24 vers 23 tot 26 zegt, dat men van hen moet vlieden en hen mijden moet. Verder schildert hij enigen onder hen in het bijzonder af en spreekt: "*Want van dezen zijn het, die in de huizen insluipen en nemen de vrouwkens gevangen, die met zonden beladen zijn en door menigerlei begeerlijkheden gedreven worden; vrouwkens, die altijd leren en nimmermeer tot kennis der waarheid kunnen komen*." Op wie kan dit anders slaan dan op de bedelorden, die de Apostel duidelijk in de toekomst gezien heeft; zij zijn het immers, die de huizen binnensluipen. Huizen noemt de heilige Paulus, wat wij nu kerken noemen; want in zijn tijd waren er geen kerken, maar de Christenen kwamen tezamen in een huis, zoals nu nog tien of twintig buren in een huis zouden kunnen samenkomen en daar prediken en bidden en het sacrament ontvangen. Zo lopen nu de bedelorden door alle parochiekerken, die niet van hen zijn en houden hun preek; dat recht is hun door de Paus gegeven uit louter misdadige prachtswellust. Het tweede stuk is, dat zij bijna alleen maar het bewind over de biecht hebben, dat heeft de Paus hun ook gegeven, uit precies dezelfde macht, waardoor hij hen het recht tot binnensluipen van de huizen heeft geschonken; daar heeft de duivel vrij spel, raar hebben zij de vrouwen als aanhang, vooral die in het verborgen met grote, zware zonden behept zijn en, zoals de heilige Paulus zegt, met zonden beladen zijn; want deze zottinnen, als hun geweten hen beschuldigt en zij om hulp en raad verlegen zijn, lopen er naar toe en schudden het in de kappen (biechten bij de bedelmonniken) en denken, dat zij goed gehandeld hebben; dan zijn ze gevangen, daar geeft en brengt men aan, wat men kan en bezit. En de heilige vaders treden dan op en prediken over het biechten van zonden, halen veel voorbeelden aan, hoe sommige vrouwen verdoemd geworden, na hun dood verschenen zijn en bekend hebben, dat ze wegens het nalaten van de biecht, verdoemd zijn en produceren zo de allergrootste pauselijke leugens, dat de stenen daarvan beven en etter en bloed zouden zweten. Let op hun voorbeeld-predicaties, dan zult u bemerken, dat het gewoonlijk slechts vrouwen zijn geweest, die wegens het nalaten van de biecht, verdoemd zijn en geen mannen, zodat men kan begrijpen, dat een aartsschelm deze voorbeelden verzonnen heeft, een aartsschelm, die nieuwsgierig is geweest om de gezindheid en de geheimen van de vrouwen te weten te komen en

gezien heeft, dat het vrouwvolk uit natuurlijke schroom van nature meer bedeesd is dan de man; toen heeft hij gedacht; ik zal het goede raad geven en door het verschrikken met de biecht te weten komen water in hun hart leeft. En dat is hem door de hulp van de duivel gelukt. Hij heeft daarnaast veel gewetens verstrikt en verdoemd, die door een niet te overwinnen schaamte en verlegenheid niet gebiecht hebben en daardoor tegen hun geweten hebben gezondigd, omdat ze geloofd hebben, dat ze moesten biechten en het toch niet hebben gedaan. Want zoals u gelooft, zo oordeelt u God; gelooft u, dat u iets beslist moet doen en u doet het niet, zo zondigt u. Ik zeg als mijn oordeel, dat zo'n schelm, die met zulke voorbeelden de gewetens met zo'n vals geloof verstrikt en verdoemd, waard zou zijn, dat niet alleen zijn lichaam maar ook zijn ziel door alle duivelen in honderdduizend stukken gescheurd en tot stof vermalen werd. Welk een gruwelijke zielemoord begaan de helse verraders en pauselijke leugenaars in de gehele wereld, O, wene, wie wenen kan, over zulk een ellendig verderven van de arme zielen.

Wanneer nu het arme, beschroomde vrouwvolk, dat ook onnozel en lichtgelovig is, zo'n prediking hoort, dan wil het ook godzalig en vroom worden, loopt daardoor in de val en is gevangen, zoekt raad en hulp bij zijn geestelijke vader. Dan weet de botte ezel en leidsman van blinden niets van het geloof, noch van Christus, maar gaat heen en leert hen door werken en voldoening voor de zonden te boeten. Dan begint de kwelling, waarvan hier de heilige Paulus zegt, dat ze altijd leren en nooit tot kennis van de waarheid komen. Zodoende heeft dan het geweten van de vrouwen geen rust, haar zonden drukken en kwellen het, het zou er gaarne van bevrijd zijn en is er niet toe in staat; daarop volgt dan, zoals hier de heilige Paulus zegt, dat zij zich laten leiden door menigerlei begeerten, dan beginnen zij te vasten op water en brood, daarna maken ze barrevoets bedevaarten naar de heiligen, sommigen geselen zich tot bloedens toe, sommigen gaan hier te kerk en daar te kerk en hun velerlei begeerten hebben geen maat noch einde; ze werpen zich op datgene, wat ze horen, dat goed is om voor de zonde te boeten en met alle ernst begeren ze zo te doen en vinden geen rust. Ondertussen zit de geestelijke, heilige vader stil, heeft het arme dier gevangen, hetwelk hem meer oplevert dan een melkkoe. En als de vrouwen gevangen zijn, zijn de mannen ook spoedig gevangen en dan moet er gebeuren, wat de heimelijke biecht als noodzakelijk eist. Als men echter de juiste, onbelemmerde weg zou prediken en zou zeggen: beste vrouwen, wordt iemand van u door zonden gedrukt, dan mag ze biechten, als ze wil; of ze biecht of niet, zo hebbe zij het vaste geloof, dat Christus haar de zonden vergeven zal en als zij Hem in het verborgen zou biechten, met een echt hartelijk vertrouwen op Zijn genade, die Hij al diegenen beloofd heeft, die haar begeren en niet daaraan twijfelen, zo zijn de zonden vast en zeker vergeven; doet ze dan ook niet meer en oefent uzelf in het doen van goede werken tegenover uw naaste, die ze nodig hebben, nodigt arme mensen, wast hun voeten en dient hen ootmoedig. Ziet, dat zou een goede manier zijn, om een zondige vrouw weer terecht te brengen, dat zou zonder zwarigheid met lust en gewillig gebeuren, waaraan God een welgevallen heeft.
Maar als dat gebeurde, dan zouden de zielemoordenaars en kwelgeesten de biechtpenning moeten missen, de melk in de koe opdrogen en het arme geweten vrij worden, niet meer geleid naar hun eindeloos onderwijzen en prediken. Dit zou de heilige, geestelijke stand te na komen, hij zou wel van honger daardoor sterven; want de Apostel heeft niet voor niets de vrouwen genoemd: die met zonden beladen zijn; want de anderen, die onschuldig zijn, verontrusten ze niet met zulke duivels-voorbeelden, leringen en gevangenissen; om nu geen gebrek aan melk te krijgen, moeten zij zo'n

angst in de gewetens verwekken, vooral van de vrouwen, die gemakkelijk te verleiden zijn en dan het meest, als ze door een kwaad, zondig geweten geplaagd worden, dan kan er niets voorgesteld worden, dat ze niet volgen en men kan ze niet genoeg voorschrijven. Dat worden dan ongestadige en tenslotte wanhopige zielen, die geleerd hebben, niet op Gods genade, maar op hun eigen werken hun betrouwen te stellen. En ze willen van de zonde niet door alleen maar geloof, maar door voldoening met hun werken ontslagen worden, wat onmogelijk is. Ze zeggen dikwijls, dat men de geestelijken moet ontzien, hen niet moet schelden noch bestraffen, maar eren en verontschuldigen. Ja, als ze slechts voor zichzelf boos waren en zichzelf alleen te gronde zouden richten, zou ik ook liever willen zwijgen! Maar door hun heerschappij wordt de hele wereld verdorven. Wie in zulke omstandigheden zwijgt en niet lijf en leven daarvoor veil heeft, die is geen echte christen, bemint ook niet de zaligheid van zijn naaste als die van hem zelf; kon ik maar de zielen uit hun helse kaken rukken, dan zou ik me wel wat matigen bij het uitschelden. Zij steken de stad in brand en zeggen, dat ik niet brand moet roepen noch blussen. "*Vervloekt zij* (zegt Jeremia in hoofdstuk 48 vers 10), *die des Heeren werk bedriegelijk doet; ja, vervloekt zij, die zijn zwaard van het bloed onthoudt!*" God wil, dat men flink erop los zal slaan, dat het bloed erop volgt; wie dat werk niet getrouw doet, die is vervloekt. Zij daarentegen willen zacht behandeld worden. (Zij willen slechts de veren beschermd hebben en met vossenstaarten toegewaaierd worden. Letterlijk). Zo behoort dat niet, mijn waarde.

Verder spreekt de heilige Paulus: (2 Tim. 4 vers 8a) "*Gelijkerwijs nu Jannes en Jambres Mozes tegenstonden, alzo staan ook dezen de waarheid tegen*." Dat zegt hij niet alleen van de bedelorden, maar van alle andere geestelijken, over wie hij gesproken heeft, dat zij de waarheid tegenstaan en niet kunnen verdragen, dat de mensen onder hun angstig makende heerschappij uit komen en tot kennis van het vrije geloof komen; iedereen ziet thans wel, dat zij bang zijn, dat hun heerschappij en tyrannie zal vergaan. Toen het volk van Israël in Egypte door de Farao onderdrukt werd, verrichtte Mozes, door God gezonden, opdat hij het zou verlossen, eerst twee wonderen, om te bewijzen, dat hij door God gezonden was; toen deden de twee tovenaars van de Farao, Jannes en Jambres, precies dezelfde wonderen, weerhielden daardoor de koning de tekenen van Mozes op hun waarde te schatten, zodat het volk moest blijven, tot het derde wonderteken geschiedde; toen was het afgelopen met hun macht, toen bleek, dat hun doen niet recht en het doen van Mozes wel recht was. Zo gaat het altijd; de tyrannen onder Gods volk hebben altijd de schijn mee en handelen voor het oog als de echte heiligen; daardoor verhinderen zij, dat de eenvoudigen van hen ontslagen raken. Want zij zijn niet sterk in hun geweten en kunnen niet vrij tussen schijn en wezen, tussen huichelarij en waarheid oordelen. Zo moet de arme hoop altijd door schijn en huichelarij gevangen en opgehouden en verhinderd worden de waarheid te zien. Zo zijn deze magiërs te Jeruzalem ook opgehouden door Herodes, die doet alsof hij de Schrift zoekt; en thans doet de geestelijke praal niets anders dan de mensen te verhinderen in het geloof en de waarheid, omdat het zo prachtig lijkt en zoveel gelijkenis vertoont met de ware dienst van God.

Verder zegt de heilige Paulus in 2 Tim. 4 vers 8b: "*Mensen, verdorven zijnde van verstand, verwerpelijk aangaande het geloof.*" Daar hebt u, wat zij in de grond van de zaak zijn, hun gevoelen en eigenwaan is dwaasheid; want zij staan erop, dat alleen hun doen juist is, weten niets van het geloof. Het geloof alleen maakt onverdorven zinnen en geestelijke maagden; het geloof leert een recht begrip en goede overtuiging, die daarop berust, dat alleen Gods genade onze troost is; wie dit gevoelen niet bezit, die is

een christen, zoals een hoer een maagd is, ook al zou hij het werk van alle heiligen verrichten. En waar zo'n verdorven opvatting heerst, daar is weinig hoop om ooit tot het ware geloof te komen, vooral als ze zo ver komen, dat ze daartegen strijden en na eerst door de doop daarin geplaatst te zijn, zich daarna daarvan laten afbrengen. Verder: "*Maar zij zullen niet meerder toenemen; want hun uitzinnigheid zal allen openbaar worden, gelijk ook die van genen geworden is*." Zo zal het de Paus en onze geestelijken vergaan, de waarheid zal blijven en hen te sterk zijn; hun huichelarij en schurkenstreken moeten openbaar worden, daar helpt geen woeden noch razen aan, ook al zouden ze vierduizend Turkse keizers aan hun kant hebben. Schijn en leugen kunnen uiteindelijk niet stand houden, dat is niet mogelijk, ook al mogen ze zich een tijd lang weren en redden. Dit is nu wel voldoende over de woorden van Paulus. Nu keren we weer naar het Evangelie en zijn uitlegging terug.
Dat Herodes de magiërs ook in het geheim tot zich roept en van hen de tijd waarop de ster verschenen is, verneemt, betekent, dat de geestelijke Herodessen het Evangelie uiterlijk gezien niet loochenen, maar het leren van de echte christenen, maar met de bedoeling, dat ze er van gebruik maken voor hun boze plannen, zoals Herodes hier de tijd van de ster denkt te gebruiken om Christus te doden en zijn eigen rijk te bevestigen. Zo ook loochenen onze geestelijken, als men hun nu het Evangelie voorhoudt, niet, dat het het Evangelie is, zij horen het en nemen het aan. Maar zij zeggen, dat het niet de goede betekenis is, dat daar een uitlegging en verklaring bij moet komen, die men bij niemand dan bij hen te verwachten heeft en iedereen moet het met hun uitlegging eens zijn. Daarmee loochenen zij het Evangelie niet, maar ontnemen het alleen maar al zijn kracht en onder de schijn en naam van het Evangelie dissen ze hun eigen dromen op, wat de heilige Paulus noemt in 2 Tim. 3 vers 5: "*Hebbende een gedaante van godzaligheid, maar die de kracht derzelve verloochend hebben.*" Hij zegt niet, dat zij de kracht van godzaligheid niet hebben, hoewel dat ook waar is, maar veel scherper, dat zij ook die verloochenen; daarmede geeft hij duidelijk te verstaan, dat ze niet alleen in hun levenswandel goddeloos zijn, maar ook in de leer en heerschappij, dat zij zichzelf met hun levenswandel, de anderen met de leer van de weg van het Evangelie en van de zaligheid afvoeren. Dat doet thans de Paus met de geestelijken in alle predicaties, zij roepen aan één stuk door: Evangelie, Evangelie en loochenen, verdoemen, vervloeken toch alles, wat in het Evangelie staat en zijn gehele inhoud. Zoals Herodes de ster leert kennen maar toch alles vernietigen wil, wat de ster betekent. Met het oog daarop willen we enige van hun leringen doornemen, opdat we ons voor hen wachten mogen.

Het Evangelie leert, dat de zaligheid geheel en al van het geloof afhangt; dat horen ze en loochenen het niet. Doch daarbij ontnemen ze het Evangelie alle kracht en zeggen, dat het geloof zonder de werken geen nut afwerpt, ze komen dus stilletjes van het geloof op de werken, zodat ze thans openlijk het geloof verdoemen en de werken alle dingen toeschrijven; zo behouden ze het woordje "geloof" slechts in schijn en verloochenen, verdoemen, vervloeken alles, wat tot de aard van het geloof behoort, en beginnen het geloof in velerlei delen te verdelen; van enige maken zij het natuurlijk geloof, van enige het geestelijk geloof, van enige het algemeen, van enige het bijzonder, van enige het buitennissige, van enige het eenvoudige geloof, deze blinde leidslieden weten zelf minder, hoe ze bedriegen, dan iemand die van nature gek is. Het Evangelie weet van hun menigerlei geloof niets, heeft slechts het enige geloof, dat berust op louter genade van God zonder enige verdienstelijkheid van de werken. Waarvan zij geen sikkepit weten, ja verdoemen het als de ergste ketterij en zeggen toch, dat ze opkomen voor het Evangelie en het christelijk geloof.

Ook zegt het Evangelie, dat Christus onze Zaligmaker is. Dat horen ze, maar ze maken daarbij alle natuurlijke werken, de aard en de eigenschappen van Christus krachteloos, doordat ze openlijk leren, dat de mens uit natuurlijke krachten en werken Gods genade verdienen kan. Verdoemen dus Christus met al Zijn werk, zoals de heilige Petrus in 2 Petrus 2 vers 1 over hen geschreven heeft, als hij zegt: "*En er zijn ook valse profeten onder het volk geweest, gelijk ook onder u valse leraars zijn zullen, die verderfelijke ketterijen bedektelijk invoeren zullen, ook de Heere Die hen gekocht heeft, verloochenende en een haastig verderf over zichzelf brengende*." Want als de natuur uit eigen kracht Gods genade kan verkrijgen, zoals nu alle hogescholen, kapittels en kloosters met de Paus eendrachtig leren en vaststellen, dan is Christus vruchteloos en tevergeefs geboren en gestorven. Waarom moest Hij Zijn bloed vergieten, om voor ons genade te verwerven, als wij ze zelf door onze natuurlijk vermogen verkrijgen kunnen? Toch willen ze christenen zijn en verheffen de Naam van Christus zeer hoog, onder welke schijnvertoning zij alles wat tot het wezen van het christendom behoort, voor ketterij uitmaken en verdoemen.

Ook leert het Evangelie, dat de Wet van God geestelijk is en het onmogelijk is voor de natuur, haar te vervullen. De Geest van God moet haar door het geloof vervullen in ons, Rom. 8 vers 2 en 3. Zij loochenen noch de Geest noch de Wet, maar daarbij ontnemen ze hen alle macht en leren, dat de mens van nature zonder de hulp van de Heilige Geest het vermogen heeft alle werken te verrichten die de Wet van God van hen eist, ofschoon hij daardoor niet de hemel verdient; dat is niets anders, dan de kracht van de Wet en de Geest verloochenen en slechts de namen daarvan te behouden. Dan gaan ze nog verder en breken de Wet van God, waar zij denken dat het voor de natuur te moeilijk is, verzinnen raadgevingen en maken er overbodige, nutteloze dingen van, als ze leren, dat het niet nodig noch geboden is, God lief te hebben van ganser harte (Matth. 5 vers 40) en dat men zijn vijanden wel moet doen. Ook dat men geen processen moet voeren, ook dat men iedereen moet lenen en geven moet, zonder winst en rente, ook dat men onrecht moet lijden en de vijanden goed moet doen enz. Daarmee hebben ze dit gehele, echte, natuurlijke wezen van het christendom, dat slechts daarin bestaat, dat het onrecht lijdt en iedereen goeds bewijst weggenomen. Daarna hebben zij hun eigen geboden hiervoor in de plaats gesteld, dat zij geschoren kruinen, kappen dragen, geen vlees, eieren, boter, melk nuttigen, veel blèren in de kerk en zo is er niets meer overgebleven van de Wetten van God.

Verder roemt het Evangelie de zuivere, eenvoudige genade van God, dat deze alle zonde afwast en wegneemt. Nu loochenen zij het woordje "genade" niet, maar gebruiken het zo, dat het de schijn heeft, dat ze het in hoge waarde houden. Maar daarbij leren ze velerlei voldoening voor de zonde, stichten orden, sekten en staten van boete, om daarmede de vergeving van zonden van God af te kopen en Hem Zijn genade te betalen; daardoor wordt de aard en de werking van de genade te gronde gericht en verdoemd; want zij wil louter genade of niets zijn.

Ook leert het Evangelie, dat door de erfzonde alle mensen onder Gods toorn en in ongenade leven en dat al hun werken daardoor zondig zijn; nu loochenen zij het woord "erfzonde" niet, maar beroven het van zijn kracht, zeggen, dat de natuur toch goed is, en haar werken geen zonde zijn en dat van zichzelf het vermogen bezit zich tot de genade voor te bereiden. Zij zeggen ook, dat de erfzonde aan de natuur geen schade berokkend heeft, die verdoemelijk is, maar dat zij haar slechts zwak tot het

goede en geneigd tot het kwade gemaakt heeft. En als zij deze neiging niet volgt, waartoe ze uit zichzelf het vermogen heeft, zo verdient zij de hel niet, kan zelfs Gods genade verwerven. Ziet dat is zoveel gezegd als: Erfzonde is geen erfzonde en verloochent onder de naam het werk en de aard van de zonde.

Ook leert het Evangelie, dat de liefde niet zichzelf zoekt, maar alleen de ander dient. Nu behouden zij het woordje "liefde" wel, maar zij benemen het geheel zijn aard, als zij leren, dat behoorlijke liefde bij zichzelf begint en zichzelf het allereerst en het meest lief heeft. Daarna zeggen ze, om elkaar lief te hebben, is het voldoende dat de één de ander wel wil en het is niet nodig, de daad daarbij te voegen en zelf te dienen. Want het zou niet eervol zijn, dat de Paus zich voor iemand die lager staat dan hij, zou verootmoedigen, maar hij behoort zich zijn voeten te laten kussen en het is voldoende, dat hij slechts in gedachten zou zeggen: ik gun iedereen het goede, behalve zijn vijanden. Ziet, het wezen en de kracht van de liefde is zo verdwenen, over blijft slechts de loze, naakte, arme naam.

Het Evangelie leert ook, dat de hoop enkel en alleen op Gods beloften berust. Zij behouden het woordje "hoop" wel, maar leren daarbij, dat de hoop niet rust op de beloften van God, maar op eigen verdiensten.

Insgelijks leert het Evangelie, dat Gods voorzienigheid eeuwig zeker is. Maar zij leren, dat zij berust op de vrije wil en niet vast staat. Kortom, zij belijden God en Zijn Naam, maar alles, wat God voorschrijft, wil, doet, instelt en maakt, dat verscheuren zij, vernietigen en verdoemen het als de grootste ketterij, zodat het duidelijk is, dat nu het lijden van Christus onder de heerschappij van de Paus op geestelijke wijze vervuld wordt. Zie, zo hebben zij in hun leer de schijn van geloof, van de hoop, van de liefde, vande genade, van de zonde, van de Wet, van Christus, van God, van het Evangelie en verloochenen toch ten enenmale de aard en de kracht daarvan, verdoemen ook dat alles als de grootste ketterij. Daarom heeft de Apostel zich zo scherp uitgedrukt, dat hij zegt: zij verloochenen de kracht van de gehele goddelijke dienst en wandelen slechts in schijn. Ach God van de hemel, waar zijn hier waterstromen, ja stromen bloed, die onze ogen terecht zouden moeten wenen in deze laatste, gruwelijke, schrikkelijke tijd van de onuitsprekelijke, onmetelijke toorn van God over de wereld, wegens haar zonde en ondankbaarheid.

Verder: ***Herodes zendt de magiërs naar Bethlehem en beveelt hen, ijverig het Kind te zoeken, doet net, alsof hij ook komen en het Kind aanbidden wil.***
Hierdoor is uitgebeeld het tweede stuk van de Herodianen, dat ze ook leven, zoals ze leren. Leer en leven is bij hen louter schijn en verloochening van de waarheid; want het leven moet volgens de leer geleid worden. Zo doen nu Paus en geestelijke stand, laten wel de christenen vroom zijn en bevelen hen Christus en de waarheid te zoeken, maar met dit bijvoegsel, dat ze de verraders van Christus moeten zijn en hem (de Paus) dienen bij dit zoeken. Want onbeschaamd en brutaal zegtde Paus nu tegen de hele wereld: iemand kan wel Christus zoeken en goed leven, maar als hij ook niet zijn bevel en gebod houdt en hem dient en met al zijn goed leven hem onderworpen is, zo kan hij toch niet zalig worden, maakt daardoor, dat de mensen denken, dat het nodig is hem meer of in ieder geval evenzeer te gehoorzamen als de geboden van God. Ziet, dat is het bijvoegsel van Herodes, dat hij de magiërs niet alleen naar Bethlehem stuurt, maar ook onderdanig aan hem houdt en verplicht tot louter verraad, om Christus te vernietigen; want allen, die zo gehoorzaam aan de Paus blijven, alsof dat voor de

zaligheid nodig was en als dat niet gebeurde, verdoemelijk is, wat doen zij anders, dan Christus verraden en overgeven, opdat Herodes Hem zou vinden en doden? Aangezien het christelijk geloof naast zo'n gehoorzaamheid of gevoelen niet bestaan kan, zoals al vaak gezegd is: want het geloof moet alleen helpen en zo'n gehoorzaamheid nutteloos voor de zaligheid geacht worden, of indien men oordeelt dat hij nuttig is voor de zaligheid, dan moet het geloof ondergaan en zo Herodes in de plaats van Christus regeren. Dat heet dan in waarheid Christus en het geloof in Hem overgeven en verraden.
Maar uit het feit dat Herodes zegt: Ik wil ook komen en Hem aanbidden, daaruit ziet iedereen, dat hij liegt en dat het slechts woorden zijn en een voorwendsel, waarbij hij echter heel wat anders van plan is, namelijk Christus te doden en Zijn rijk te verstoren. Hier hebt u het evenbeeld van alle ongelovige heidenen in Herodes fraai en beknopt vertoond.

Ten eerste: Herodes zegt niet dat hij iets eenvoudigs wil doen, dat hij Hem goud of mirre wil schenken, ook niet dat hij Hem wil helpen en Zijn goede vriend wil zijn, maar hij noemt het allerhoogste en beste werk in de godsdienst, namelijk ootmoed en aanbidding. Hij zegt: ik wil komen als een ootmoedige en de hoogste eer, het aanbidden, bewijzen. Zo doen nu ook de Herodianen, de geestelijken, die verrichten geen gering werk, maar de dienst van God, het allerhoogste werk dat eigenen ze zichzelf toe, daarin oefenen zij zich, durven vrijuit zeggen, dat het leven van de andere mensen een tijdelijk en wereldlijk leven is, dat zij dag en nacht in de dienst van God bezig zijn en als de anderen werken, dan bidden zij en dienen God voor de arme mensen. Gelooft u dat niet? Welaan, zo vraagt de klokken daarnaar, die luiden immers voor hun dienst van God, ze gedragen zich zo ootmoedig, laten zich als dienaars van God voor alle mensen uitroepen en mesten hun buik daarbij behoorlijk vet, trekken de goederen van de hele wereld naar zich toe en bouwen huizen, als wilden ze hier eeuwig leven. Daarom moeten we hier het onderscheid tussen de ware en de valse dienst van God zien, opdat wij het hart en de bedoeling van de booswicht Herodes ontdekken en mijden kunnen.
Het onderscheid tussen beide kan niet beter opgemaakt worden dan uit het Woord van God: de godsdienst die daarin geleerd wordt, moet zeker de ware godsdienst zijn. Die echter naast en buiten Gods Woord, als een menselijke vonde, gesticht is, die moet vast en zeker de valse schijn hebben de Herodesdienst te zijn. Nu is echter de godsdienst nergens anders dan in Zijn geboden beschreven; want zonder twijfel dient hij God alleen, die Zijn geboden houdt, zoals van een knecht in huis wordt gezegd, dat hij zijn heer dient, als hij doet en waarneemt, wat zijn heer hem opdraagt. Als hij dat echter niet doet, al deed hij de wil van de hele stad, zo kan dit toch niet zijn heer dienen heten; dus wie Gods gebod niet doet, dient God niet, ook al zou hij de leer en het gebod van alle mensen houden. De godsdienst bestaat nu daarin, dat u God kent, eert en lief hebt van ganser harte, al uw verwachting en vertrouwen op Hem stelt, nooit twijfelt aan Zijn goedheid, noch in het leven noch in het sterven, in zonden noch in weldoen, zoals het eerste gebod leert, waartoe wij alleen door de verdienste en het bloed van Christus kunnen komen. Christus, Die voor ons zo'n hart verworven heeft en geeft, als wij Zijn Woord horen en geloven en de natuur kan zo'n hart niet bezitten van zichzelf. Ziet, dat is de ganse hoofdgodsdienst en het voornaamste stuk, dat wij een oprecht christelijk geloof en liefde tot God door Christus noemen; zo wordt het eerste gebod door ons door het bloed van Christus vervuld en God recht grondig gediend .
Ten tweede: als u Gods Naam eert, Hem aanroept in noden en Hem openlijk belijdt

voor de tirannen en vervolgers van deze ware godsdienst, hen niet vreest, de Herodianen bestraft en bestrijdt, zoveel u kunt, opdat zij Gods Naam niet ontheiligen met hun verkeerde handelwijze en leringen, onder de Naam van God voorgedragen, wat een heel grote zaak is en de wereld tot vijand maakt. Ziet, dat is het tweede stuk van de dienst van God waardoor het tweede gebod gehouden wordt.
Ten derde: als u het heilige kruis draagt en veel moet lijden terwille van zo'n geloof en belijdenis, dat u lijf en leven, goed en eer, vriend en gunst daarbij moet opgeven, dat is recht de feestdag gehouden, de Sabbat geheiligd, daar u niet zelf, maar God alleen in u werkt en u slechts een lijdend en vervolgd mens bent; dat is het derde stuk van de godsdienst, in het derde gebod beschreven. Ziet dat is de eerste tafel met de eerste drie geboden, welke in drie stukken: geloven, belijden en lijden begrepen zijn; daardoor doet men afstand van dit leven en van de wereld en leeft alleen voor God.
Ten vierde komen we tot de tweede tafel en bovenal dient u God, als u vader en moeder eert, hen onderdanig en gehoorzaam bent, hen helpt, waar ze uw hulp nodig hebben, voor alle mensen op aarde, dat u zonder hun toestemming u niet in de geestelijke stand begeeft, vooral als zij u nodig hebben of voor iets anders willen gebruiken.
Ten vijfde, dat u niemand aan zijn lichaam beschadigt, maar iedereen wel doet, ook uw vijanden, de zieken en gevangenen bezoekt en alle behoeftigen handreiking doet, alle mensen een goed en vriendelijk hart toedraagt.
Ten zesde, dat u kuis en matig leeft of vooral uw huwelijk rein houdt en anderen dat helpt bewaren.
Ten zevende, dat u niemand bedriegt noch schade toebrengt noch benadeelt in het tijdelijk goed, maar iedereen leent, geeft, wisselt, als u dat mogelijk is en uws naasten schade verhindert.
Ten achtste, dat u uw tong bewaart, niemand lastert, een slechte reputatie bezorgt, beliegt, maar alles van iedereen niet in het openbaar brengt, verontschuldigt en verschoont.
Ten negende en tiende, dat u niemands vrouw noch zijn bezit begeert.

Ziet, dat zijn de stukken van de goddelijke, zeer goede dienst, die eist Hij van u en anders geen; wat u daarboven doet, daar slaat Hij geen acht op. Dit is ook helder en gemakkelijk voor iedereen te begrijpen. Nu ziet u, dat de ware godsdienst voor alle standen, alle mensen, gelijk moet zijn en geen andere dan deze is onder Gods volken gevonden geworden en waar een andere wijze van God dienen bedacht wordt, moet die zeker vals en verleidelijk zijn, als daar is, die niet algemeen wil zijn, maar zich bij enkele afzonderlijke standen en mensen bevindt. Dit over de ware, algemene, enige godsdienst. Laten we nu de valse, bijzondere, in partijen verdeelde, menigvuldige godsdienst beschouwen, die God niet geboden heeft, maar door de Paus en zijn geestelijken verzonnen is.
Daar ziet u zo velerlei kapittels, orden en kloosters, die niets met elkaar gemeen hebben; de één heeft een grote, de andere een kleine geschoren kruin, deze draagt grijze, die zwarte, een ander witte, weer een ander wollen, die linnen, gene harige kleren, de één bidt op deze dagen en tijden, de ander weer op andere, de één eet vlees, de ander vis, deze is een Karthuizer, die een barrevoeter, deze heeft zulke ceremoniën, die weer andere, de één bidt met de stoel te Rome, de ander met de bank te Jeruzalem, deze leest zo de mis, de ander weer zo, deze is in dit klooster gebonden, gene in het andere, deze blèrt hier in koor, gene in het andere en zwermen door de kerken die vol zijn van hun gemompel. Ze leven ook in kuisheid en hebben velerlei tuchtoefeningen en wie kan de talloze, bijzondere stukken van iedere orde, waarin ze verdeeld zijn,

allemaal opnoemen? Nu is deze godsdienst zeer vermeerderd en heeft nog grotere uit zichzelf voortgebracht, daar is geen paal noch perk om kerken, kapellen, kloosters en altaren te bouwen, missen en nachtwaken (vigiliën) te stichten, biduren in te stellen, komt geen eind aan de misgewaden, koorkappen, kelken, monstransen, zilveren beelden en kleinodiën, luchters, kaarsen, wierook, tafels, klokken luiden, hui, wat een grote menigte: hierop zijn gericht alle gedachten van de leken, al hun cijns, geld en goed, dat is de godsdienst vermeerderen en de dienaars van God verzorgen, zoals de Paus het in zijn heilig recht noemt.

Vergelijkt nu deze stukken met de ware godsdienst en zegt mij: waar heeft God ooit een syllabe van deze stukken gesproken? Twijfelt u er dan nog aan, dat de gehele geestelijke stand onder de Paus louter Herodeswerk is, huichelarij en bedrog? Dat het de mensen slechts afkeert van de ware godsdienst en die belet? Dit zijn de altaren en bossen, waarover de Profeten klagen bij het volk van Israël, dat er geen stad was, of ze plantten een bos en richtten een altaar op en wenden zich af van de enige tempel van God. Evenzo heeft deze afgodische, ongelovige, pauselijke, herodiaanse godsdienst alle hoeken van de wereld vervuld en de rechte, ware godsdienst verdreven en uitgeroeid. U ziet misschien om u heen en denkt: ei, zouden zoveel mensen allen tezamen dwalen? Weest voorzichtig en laat u niet van de wijs brengen door het grote aantal, houdt vast aan het Woord van God, Die niet liegen kan ook al zouden alle mensen liegen en zoals de Schrift zegt: "*Alle mensen zijn leugenaars*." (Ps. 116 vers 11). Verwondert er u niet over, dat zovelen dwalen, er waren er immers ten tijde van Elia slechts zevenduizend vroom in het hele Israël. Zegt mij, wat betekenden zeven duizend man vergeleken met het gehele Israël, dat meer dan twaalfhonderdduizend strijdbare mannen opleverde, zonder de vrouwen en de kinderen? Wat betekende ook het gehele volk vergeleken met de gehele wereld, die in zijn geheel dwaalde? Hoe zou het dan thans zijn? Aangezien Christus en de Apostelen zulke gruwelijke dingen over deze tijden gesproken hebben, dat ook Christus Zelf zegt: "*Doch de Zoon des mensen, als Hij komt, zal Hij ook geloof vinden op de aarde?*" Luk. 18 vers 8. Het moet er zeer gruwelijk toegaan en er moeten aanzienlijke en vele mensen dwalen en die het meest, van wie men het het minst verwacht, als de Antichrist regeren en de wereld verleiden zal. Wij zullen ons volkomen veilig voelen, niet op Gods oordelen letten en Zijn toorn niet ter harte nemen, zodat het geen wonder zou zijn, als Hij nauwelijks één mens op aarde vroom zou houden. Het is de laatste en ergste tijd, waarmede de gehele Schrift, als zijnde zeer verschrikkelijk, gedreigd heeft. Dankt daarom God, dat u uit Zijn Woord ziet, wat de ware of de valse godsdienst is, ziet toe, dat u daarbij blijft en niet met de grote massa meeloopt die zich niet om het Woord van God bekommert. Als die nauwelijks blijven, die het Woord van God hebben en zich daaraan houden, waar moeten die blijven, die zonder het Woord van God hun eigen zin doen? Daarom laat twijfelen wie wil, het Woord van God en de ware godsdienst overtuigt voldoende, dat de Paus de Antichrist is en de geestelijke standen zijn volgelingen zijn, die de gehele wereld verleiden.

Ziet nu, is het niet fraai geschikt, de herodiaanse godsdienst heeft metalen klokken en wel zeer vele en grote, waarmede men het volk tot zulk een godsdienst lokt; zoals de godsdienst is, zo zijn ook de klokken of aanlokselen. Aan de ware godsdienst heeft God andere en goede klokken gegeven, dat zijn de predikers, die zo'n godsdienst onder het volk moeten luiden en laten weerklinken; maar waar zijn ze thans? De eerstgenoemde (metalen) zijn dode, redeloze klokken, het ware beter, dat men potten en kannen daarvan maakte; zo is ook de godsdienst dood en nutteloos, het ware beter,

dat zulk doen op het Goochelplein werd verricht. Ziet dat is de godsdienst van Herodes, die net doet alsof hij Christus wil aanbidden en God dienen en niets daarvan is waar. Toch vertoont hij zo'n fraai uiterlijk, dat hij ook veel heilige, vrome mensen dagelijks bedriegt en vaak bedrogen heeft, zoals Christus in Matth. 24 vers 24 zegt, dat zij ook de uitverkorenen verleiden zullen, zoals ook gebeurd is met de heilige Bernhard, Franciscus, Dominicus en dergelijken, hoewel zij niet in de dwaling verzonken, noch daarin gebleven zijn; want hun waar geloof heeft hen zonder schade op te lopen door de dwaling geleid en heeft hen behouden. Dit overkwam ook deze vrome magiërs, ze hadden een waar geloof en goede bedoeling, toch raakten ze bij Herodes het spoor bijster, hielden zijn voorgeven voor waarheid en geloofden zijn leugens, waren ook bereid, hem daarin te volgen en te gehoorzamen, als ze door de hemel niet anders onderwezen waren. Zo gaat het thans ook en is het gegaan, dat velen de Paus gehoorzamen en in hun eenvoud geloven, dat zijn doen recht en goed is, raken zo het spoor bijster, maar hun christelijk geloof helpt hen, zodat zulk gif hen tenslotte geen kwaad doet, zoals Christus in Mark. 16 vers 18 zegt: "*en al is het, dat zij iets dodelijks zullen drinken dat zal hun niet schaden.*" Wat is vergiftigde drank anders dan zulke leugens en huichelarij van de valse leer van de valse godsdienst?
Hebben we nu de Godsdienst van Herodes herkend en zijn valse, geniepige schijn gezien, zo laat ons nu ook zien zijn valse bedoeling en zijn boosheid, waardoor hij, niet alleen de ware godsdienst, maar ook Christus de Koning en Zijn ganse Rijk zoekt te vernietigen.

Op drie verschillende manieren waagt hij dit te doen:
Ten eerste door zijn schoon schijnend voorgeven van deze valse godsdienst; want zo'n schijn van godsdienst is een sterke en, zonder bijzondere genade, een niet te overwinnen bekoring om iemand van de ware godsdienst af te brengen, zodat de heilige Paulus hem wel noemt energiam erroris, een krachtige werking van de dwalingen het volk weet zich tegen zo'n verleiding niet te verzetten, als niet wakkere bisschoppen en predikers aanwezig zijn en alleen de ware godsdienst goed prediken, het volk bij het zuivere Woord van God houden en zelf tegen de valse godsdienst verzetten, zoals de Profeten deden onder het volk van Israël en allen daarom gedood werden; want zo'n prediking kost iemand het leven en kandoor Herodes, Paus en geestelijke, heilige lieden niet geduld worden. Ze richt te veel schade aan in de buidel en schenkt de zielen teveel voordeel, dat kan de duivel, hun meester, niet verdragen.
Ten tweede vernietigt hij Hem door zijn leer, waarover boven gesproken is. Zoals hij leert werken in plaats van het geloof tegen het eerste gebod in, Gods eer en werk in het tweede en derde gebod onderdrukt en leert eigen werk en vermetelheid, verbiedt ook, het geloof en Gods Naam te belijden. Leert vader en moeder ongehoorzaam te zijn tegen het vierde gebod, zoals hiervoor gezegd is. Leert, dat het niet nodig is, zijn vijand lief te hebben en wel te doen, in strijd met het vijfde gebod. Verbreekt het huwelijk tegen het zesde gebod. Rooft en steelt onrechtvaardig goed en staat dat toe in strijd met het zevende gebod. Leert ook, dat het niet nodig is te lenen en te geven. Kortom, hij leert, dat het niet nodig is, God en de naaste van harte lief te hebben; dat betekent echter de hele Schrift en dienst van God vernietigen.
Ten derde is hij nog niet tevreden met zo'n giftig voorbeeld en dodelijke leer, gaat verder en past ook twee soorten geweld toe op hen, verbant en vervloekt op een geestelijke wijze de zielen, die hem niet volgen, daarenboven verbrandt, verjaagt, vervolgt hij hun lijf, goed en eer op de allersmadelijkste wijze. Wat moet hij nog meer doen, dat kwaad kan zijn? Ik meen, dat hij een Herodes is; toch moet hij Christus in Zijn wezen laten en kan zijn wil niet volbrengen. Hij verderft velen, maar het geloof

blijft tot aan het einde van de wereld, hoewel verborgen, op de vlucht en onbekend.
Hier vraagt men mij misschien, hoe diegenen dan met hem handelen moeten, die nu als geestelijken onder Herodes in de valse godsdienst gevangen in kloosters en stichtingen zich bevinden?
Dan antwoord ik: u kunt niet anders met hem handelen, dan als volgt: u moet de valse dienst vaarwel zeggen en u houden aan Gods Woord en Zijn ware dienst of doen als de magiërs, het vergif drinken, in het geloof dat het u niet zal schaden; u zult geen ander middel vinden, Gods Woord zal in eeuwigheid niet veranderen; hoewel ik er echter vroeger in de verhandeling van het andere Evangelie ook over gesproken heb, moet ik er toch weer over spreken. Welaan, gesteld, dat er iemand is, die er sterk op aandringt en ons tegenwerpt, dat een priester, monnik of non of enig verloofd en gewijd persoon verplicht is, zijn gedane gelofte te houden en daarvan niet mag afwijken noch mag veranderen zijn leven lang en zich beroept op de Schrift, die zegt, dat men moet houden, wat men beloofd heeft. Maar wij willen spreken over de geloften, die God niet geboden heeft, maar die de mens vrijwillig doet. Want dat wij bij de doop beloven God te dienen en Zijn geboden te houden, zulke geloften eist God van alle mensen, waarvan de Schrift zegt in Ps. 22 vers 26: "*Ik zal mijn geloften betalen*." En Ps. 116 vers 14: "*Mijn geloften zal ik de Heere betalen, nu, in de tegenwoordigheid van al Zijn volk*", en dergelijke, maar van de geloften van de geestelijken heeft God niets geboden.

Met deze tegenstander willen wij op twee manieren handelen.
Ten eerste zullen wij op goede gronden besluiten, wat buiten twijfel en geschil ligt. Ten tweede met hem over de waarheid disputeren, onderzoeken en zoeken.
Vooreerst kan en moet niemand er aan twijfelen, dat alles, wat tegen Gods gebod ingaat, hetzij leven of sterven, gelofte afleggen of vrij worden, spreken of zwijgen, te veroordelen is en bovenal gelaten, veranderd en gemeden moet worden; want de wil van God moet de overhand hebben en geschieden in hemel en op aarde, zoals wij bidden, al kon een mens alle wonderen verrichten; dat is wel duidelijk en zeker genoeg. Zo is er nu geen twijfel of verschil meer, maar mag met zekerheid geconcludeerd worden: als iemand priester, monnik, non of een ander gewijd persoon wordt tegen het gebod van God, dat zulk een priester zijn en monnik zijn geen waarde heeft en zeker te veroordelen is en hij schuldig is, daar mede op te houden en dat te veranderen. Als iemand priester of monnik zou worden, alleen met de bedoeling om kelk of kleinodiën te stelen, die is zeker tegen het gebod van God, geestelijke geworden, heeft ook daarmede gezondigd en zijn gelofte bindt hem niet en hij moet en kan weer vrij werelds worden of hij moet opnieuw echt van harte en op goede gronden de gelofte afleggen; want het is nooit zijn bedoeling geweest om geestelijke te worden, maar als de diefstal hem niet had aangezet, zou hij zeker niets beloofd hebben en die stand niet aangekeken hebben. Daarom kan God de gelofte niet aannemen, zo iemand is ook niet verplicht haar te houden. Maar bij de mensen gaat het anders; want wie iets belooft, die moet het houden, ook al meent hij het niet van harte;want de mens ziet het hart van de ander niet, daarom neemt hij de belofte aan als rechtschapenen gelooft, dat het oprecht is gebeurd. Daarom heeft hij het recht, het houden ervan te eisen en al kan de ander met reden aanvoeren, dat hij er nu anders is over gaan denken en hij er spijt van gekregen heeft, zo is de eerste niet verplicht hem te geloven. Heeft gene tevoren gelogen, zo is de schade voor hem. Maar God kan niet bedrogen worden en Hij oordeelt slechts naar het hart; daarom heeft bij Hem zo'n gelofte geen waarde, Hij eist ook de vervulling niet, maar is toornig, dat men Hem zo verzoekt.
Als nu iemand geestelijke zou worden tegen het hoogste eerste gebod van God van de

eerste tafel, die zou zoveel te meer verplicht zijn, zijn gelofte op te geven dan deze dief, die in strijd met het zevende gebod van de tweede tafel de belofte afgelegd heeft, zoveel als de eerste tafel en het eerste gebod hoger is dan de tweede tafel en het zevende gebod; want wie steelt in strijd met het zevende gebod, die rooft slechts tijdelijk goed, het allergeringste van het geschapene. Wie echter tegen het eerste gebod zondigt, die berooft en verloochent God Zelf, het hoogste Goed en de Schepper van al het geschapene, zodat priester en monnik wel onmetelijk veel slechter zijn, die tegen het eerste gebod handelen dan deze diefachtige schelm tegen het zevende gebod. Wat zou u er van zeggen, als wij bewijzen konden, dat bijna alle priesters en monniken in strijd met het eerste gebod geestelijken worden? En wel zo weinig echt goddelijk geestelijk worden of misschien minder, dan zulke diefachtige, valse schelmen geestelijk worden? O, dat zou kapittels en kloosters openen heten, monniken en priesters verwijderd! Nu welaan, let op en luistert.

Het eerste gebod bevat het christelijk geloof; want wie niet gelooft, die kan geen God hebben of eren, alle ongeloof is afgoderij. Nu is het christelijk geloof, dat zich slechts aan Gods genade overgeeft, voor ons verworven en ons geschonken door het bloed van Christus, zodat geen werk nuttig of goed is, om Gods genade te verkrijgen; want dat is te hoog voor de natuur, die slechts in zonden ontvangen en geboren is, leeft, werkt en sterft ook daarin, tenzij dat Christus haar te hulp komt, Die alleen door Zijn werken en niet door onze werken, Gods gunst voor ons verwerft, zodat wij door Hem het eerste gebod vervullen en een God hebben, op Wiens genade wij vertrouwen met een volkomen verzekerdheid, dat Hij ons, zonder onze verdienste, in Christus alle zonden vergeeft en zalig maakt, zoals hiervoor vaak gezegd is. Daarom is het onmogelijk, dat dit geloof naast zich een vertrouwen op werken zou dulden, alsof iemand daardoor vergeving van zonden en genade zou verkrijgen en vroom en zalig worden; want dat is alleen Christus eigen, Die door Zijn werken dat alles verricht en wij moeten dat slechts geloven tot onze troost dat van Hem verwachten; daarom is er geen boete, geen genoegdoening voor de zonden, geen genade verkrijgen, geen zalig worden dan alleen geloven in Christus, dat Hij alleen voor onze zonden voldaan heeft, genade verworven en ons zalig gemaakt heeft. Daarna komen pas de werken ongedwongen, zonder enige verdienste, Hem ter ere, ten nutte van de naaste, niet om daardoor vroom of zalig te worden of de zonde weg te nemen; want dat moet in het geloof alleen behouden en onaangetast voor Christus blijven. Hij laat geen engel, laat staan onze werken toe, dat zij de zonden zouden wegnemen, genade verwerven en zalig zouden maken; dat komt Hem toe, Hij heeft het gedaan en Hij doet het alleen, wil ook dat wij dat geloven; en als wij het geloven, dan hebben wij het ook zo. Daarvan zegt de heilige Paulus in Gal. 2 vers 21: "*want indien de rechtvaardigheid door de Wet is, zo is dan Christus tevergeefs gestorven*"; dat wil zeggen: als wij zoveel kunnen doen, dat God ons terwille van ons doen de zonde vergeeft, genade schenkt en ons zalig maakt, dan hebben wij Christus niet nodig. Waarom is Hij anders voor ons gestorven, dan om voor onze zonden te betalen en genade te verwerven opdat wij aan onszelf en aan onze werken wanhopen, niet daarop bouwen, alleen ons vertrouwen op Christus stellen en met een onwrikbaar geloof vasthouden, dat Hij de Man is, Die God aanziet voor ons en door Zijn verdienste alleen ons onze zonden vergeeft, ons in genade aanneemt en zalig maakt; dat is een christelijk geloof, waarvan Christus in Mark. 16 vers 16 zegt: "*Die gelooft zal hebben en gedoopt zal zijn, zal zalig worden. Maar die niet zal geloofd hebben, zal verdoemd worden.* "
En laten we nu eens de geestelijken bekijken en hen vergelijken met dit eerste gebod en het christelijk geloof. Indien iemand geestelijke wil worden of zich door een

gelofte op christelijke wijze aan een orde wil verbinden, zo moet, opdat hij niet tegen het eerste gebod zondige en God verloochenen zal, het eerlijk in zijn hart leven en hij het uitspreken: Welaan, ik wil priester, monnik, non worden en deze of gene belofte doen, niet dat ik de staat of orde beschouw als een weg tot zaligheid, ook niet dat ik door zo'n leven vroom denkt te worden, voor mijn zonde denk te betalen en Gods genade denk te verwerven. Daarvoor mag mij God behoeden, dat zou Christus en Zijn bloed tekort doen zijn, dat zou al Zijn verdienste en eer vernietigen en de grootste godslastering en loochening van God zijn; want dat alles wil ik alleen in geloof van Hem verwachten, dat Hij het voor mij gedaan heeft, waaraan ik niet twijfel, maar aangezien ik immers wat moet doen op aarde, wil ik dit leven aannemen, mij daarin oefenen, mijn lichaam kastijden en mijn naaste dienen, zoals een ander mens werkt op het land, in de tuin of een ambacht uitoefent, zonder enige verwachting van verdienstelijkheid of goedheid in de werken. Ziet, waar deze overtuiging niet leeft, daar moet Christus verloochend en het eerste gebod teniet gedaan worden en enkel onchristelijk, ongelovig, joods, heidens werk zijn. Daarop slaat de machtige hoofdspreuk van Paulus in Rom. 14 vers 23: "*En al wat uit het geloof niet is, dat is zonde.*" Want "*zonder geloof wordt niemand zalig*", Mark. 16 vers 16. Zo moet er zonder geloof ook geen gerechtigheid of waarheid zijn.

Zegt mij nu, hoeveel priesters en monniken denkt u te vinden, die met zo'n christelijke overtuiging geestelijke worden en leven? Zeggen zij niet bijna allemaal: Ei, als mijn orde mij niet meer zou dienen om voor mijn zonden te betalen, vroom te worden en in de hemel te komen dan voor een boer zijn ploeg en voor een kleermaker zijn vingerhoed, wat doe ik dan in de orde en de priesterstand? Nee, maar ik wil goede werken doen, veel missen lezen, voor mij en andere mensen bidden en betalen enz Wat zijn dat voor woorden? Niets anders dan van een ongelovig hart, dat Christus verloochend heeft, dat toeschrijft aan zijn orde en zijn werken, wat het alleen in Christus door het geloven moest verwachten. Daarenboven, zoals hiervoor gezegd is, is het de overtuiging en de leer van alle geestelijken, dat men door eigen werken Gods genade kan verkrijgen en voor de zonde kan betalen. En zij zijn zo totaal zonder enige schaamte dat zij hun goede werken, verdienstelijkheid en broederschap aan de anderen verkopen, beloven en mededelen, ze wagen het aan de mensen te doen, wat eigenlijk alleen Christus toekomt, namelijk: voor de zonden van de mensen te betalen en ze te bekeren; daarvan heeft Christus speciaal in Matth. 24 vers 23 gesproken en voorspeld: *velen zullen komen in Mijn Naam en zeggen: ik ben de Christus*. Geliefden, luistert naar die woorden. Is het niet zo, zoals nu gezegd is, dat onze priesters en monniken zichzelf Christus maken? Hoewel niemand van hen met de mond zegt: Ik ben Christus, zo zeggen ze toch: ik help andere mensen, geef hun mijn verdienste, verkrijg voor hen genade, betaal voor hun zonde, wat alleen het werken het ambt van Christus is, daarmede zijn ze Christus, hoewel ze zich niet Christus noemen. Want Matth. 24 vers 23 zegt niet, dat ze zullen zeggen: ik heet Christus, maar: ik ben Christus; niet de naam, maar het ambt en het werk van Christus eigenen zij zich toe.

Daarom besluiten wij hieruit zonder enige redetwisten en zonder vragen of twijfel, dat alle geestelijken, die niet in christelijke, bovengenoemde overtuiging, priesters, monniken of nonnen zijn, vast en zeker in strijd met het eerste gebod van God de gelofte afgelegd hebben en leven, tienmaal erger zijn dan de diefachtige, valse schelm, over wie hiervoor gesproken is. En zij zijn zeker de verloren hoop, heidenen en Turken, het eigendom van de duivel, zoals ze gaan en staan. En zij zijn het zonder twijfel en eigenlijk, over wie de heilige Petrus spreekt in 2 Petrus 2 vers 1 tot 3: "*En er zijn ook valse profeten onder het volk geweest, gelijk ook onder u valse leraars zijn zullen, die verderfelijke ketterijen bedektelijk invoeren zullen, ook de Heere Die hen*

gekocht heeft, verloochenende en een haastig verderf over zichzelf brengende. En velen zullen hun verderfenissen navolgen, door welke de weg der waarheid zal gelasterd worden. En zij zullen door gierigheid met gemaakte woorden, van u een koopmanschap maken; over welke het oordeel van overlang niet ledig is en hun verderf sluimert niet"; dat doen ze netjes. Want alle goederen en inkomsten zijn aan de geestelijken gekomen terwille van hun vals, onchristelijk geestelijk leven, dat ze met bedriegelijke woorden hoog verheffen. Daarom moet het hun allen geraden worden, tonsuur en kappen, kapittels en kloosters op te geven en op te houden met hun geloften te houden of opnieuw te beginnen, in christelijk geloof en overtuiging de belofte af te leggen om zo te leven. Want de afgelegde belofte, naar christelijke overtuiging, heeft voor God niet meer waarde dan: zie daar God, ik beloof U mijn levenlang geen christen te zijn, ik herroep de belofte bij mijn doop gedaan, wil U nu een betere gelofte doen en houden, buiten Christus, in mijn eigen doen en werken. Is dat niet een verschrikkelijke, gruwelijke gelofte? Nu is het immers niet anders, zoals uit het voorgaande grondig genoeg bewezen is; maar dat zijn echter diegenen, die op de beste wijze geestelijken worden, naar men meent. Want de dwaze, grote hoop, die terwille van zijn buik priester en monnik wordt, opdat ze voor het tijdelijke verzorgd worden, die de meerderheid nu vormen, is niet waardig, dat men over hen zou handelen, laat staan dat zijn gelofte enige waarde zou hebben; die kunnen echter wereldlijken worden, als ze willen, ze zijn toch nooit geestelijke geworden of geweest en het zou voor hen wel nodig zijn, op te houden met hun apenspel, God te bespotten, hun prebende (geestelijke bediening, waaraan inkomsten verbonden zijn), hun inkomsten, parochies en monnik- en nonnenstaat op te geven. O Heere God, hoe zeker en blind is de wereld! Hoe is alles in zijn tegendeel verkeerd: De wereld is geestelijk, de geestelijken vormen de wereld. Hoe sterk is de heerschappij van de antichrist.

Ten tweede willen we nu discussiëren en het geval stellen, of iemand, hoewel hij in een christelijke overtuiging oprecht geestelijke is geworden, of die niet de macht heeft, als het nodig is, weer wereldlijk te worden?
Hier wenste ik wel, dat luisteren wilden alleen vrome, oprechte harten, die niet te snel oordelen, maar die begerig zijn om de reden te vernemen. Want van de dolle papisten en herodianen valt niets te zeggen, niemand kan met hen disputeren, zij kunnen alleen maar de oren dichthouden, de tanden op elkaar bijten en schreeuwen: ketter, ketter, vuur, vuur, vuur! Van deze onzinnigen wenden wij ons af en spreken met diegenen, die begeren dat hun eigen geweten en dat van andere mensen onderwezen worden. Het is immers ontegenzeggelijk dat een christelijke overtuiging om geestelijke te worden (zoals hiervoor gezegd is) hierin bestaat, dat zij niet daarom geestelijke worden, omdat die staat nuttig en nodig zou zijn, om de zonden af te wassen, genade te verkrijgen, vroom te worden, God op bijzondere wijze te dienen en zalig te worden; want dat zijn eigenschappen die alleen tot het christelijk geloof in het algemeen behoren, dat alleen in Christus zulke goederen zoekt, maar totaal vrij van zo'n onchristelijke waan, alleen bedoelt het lichaam in dit leven een goede oefening te geven. Zo is het ook even ontegenzeggelijk, dat God geen gelofte noch geestelijke staat aanneemt, of het moest zijn met zo 'n christelijke bedoeling. Aangezien de heilige Paulus hier sterk op staat en in Rom. 14 vers 23 zegt: "*En al wat uit het geloof niet is, dat is zonde*." God kan echter de zonde niet aannemen, Ps. 5 vers 5 en Hab. 1 vers 13. Als dan God zo'n gelofte en staat niet anders opneemt, dan als iets, waartoe men niet verplicht is en dat niet noodzakelijk is om te houden voor de zaligheid en de christelijke bedoeling deze ook niet anders begint of belooft, zou ik gaarne diegene horen, die grondig en met redenen omkleed zou kunnen loochenen, dat een geestelijke weer wereldlijk zou

kunnen worden zonder zijn ziel schade te berokkenen, met een goed geweten voor God, vooral als hij er reden voor heeft. Dat men vaak zegt, dat het niet gebruikelijk is, de heilige kerkvaders hebben ook anders gehandeld en geschreven, daarvan ziet iedereen, dat dit geen bewijs is. Wij vragen hier niet, wat de gewoonte is of de geschriften van de kerkvaders willen, maar wat voor God aangenaam en goed is. Wie staat ervoor in, dat de gewoonte niet verkeerd is en dat de vaderen niet gedwaald hebben? Aangezien Christus in Matth. 24 vers 24 verkondigt, dat ook de uitverkorenen verleid zouden worden door valse christenen, zoals de geestelijken zijn. Zegt, wat u wilt, dat kan immers niet rijmen, dat iets waartoe men niet verplicht is en dat niet noodzakelijk is voor de zaligheid voor God en het geweten om te ondernemen of een gelofte daarvoor af te leggen en dat toch niet zou kunnen nagelaten worden, maar op straffe van verlies van de zaligheid van zielen, tot in de dood zou moeten worden gehouden. Deze twee zaken zijn regelrecht in strijd met elkaar; overdenkt dat bij uzelf.

Een christelijke gelofte, om geestelijke te worden, moet zo voor God luiden*: ziet lieve God, ik beloof U, deze levenswijze te houden, die van nature niet verplicht en niet noodzakelijk is voor de zaligheid.*
Zou God dan niet antwoorden: ei, waarom doet u Mij dan deze belofte? En waarom houdt u ze dan? Zijn er niet genoeg zaken die nodiger door U gehouden moeten worden? U belooft mij hiermede niets, dan dat u ze houden en weer kunt opgeven; welaan, Ik laat het gebeuren. En bij gevolg sluit de gelofte voor God uit dat het aan iemands vrijheid gelaten is bij het geestelijk leven te blijven of het op te geven, even alsof uw knecht u een gelofte zou doen en zeggen: Heer, ik doe u de gelofte dat ik U het overige van deze dag een vrijwillige dienst zal bewijzen, die ik bewijzen kan en kan nalaten; de andere dagen ben ik noodzakelijk verplicht u te dienen enz. Hier oordeel ik, dat, of de knecht die dienst verricht of nalaat, zoals het valt, hij zijn belofte immers zou hebben vervuld. Ik kan het niet anders zien, want met de geloften van alle geestelijken staat het evenzo, omdat het geloof alle dingen vrij maakt en het onmogelijk is, dat iets noodzakelijk zou zijn of tot noodzakelijkheid gemaakt worden voor de zaligheid, noch door ons zelf, engelen of enig ander schepsel, uitgezonderd alleen het geloof. En dat is de vrijheid, die Christus voor ons verworven heeft, waarvan de heilige Paulus in Gal. 5 vers 1 leert en tegen alle leringen van mensen zegt: "*Staat dan in de vrijheid, met welke ons Christus vrijgemaakt heeft*. "Daarom moeten de geloften van alle geestelijken zo zijn, dat ze de vrijheid laten, dat leven weer op te geven en moeten ze zo luiden: ik doe aan God en u de gelofte van kuisheid, armoede en gehoorzaamheid naar de regel van Augustinus, met de vrijheid die te houden en die op te geven tot in de dood.
Hier zal misschien iemand beginnen te lachen en zeggen: dat zou een dwaze, belachelijke gelofte zijn en louter zinsbegoocheling en een hersenschim.
Dan antwoord ik: Verwondert er u niet over, dat de mensen belachelijke en dwaze dingen doen, als ze buiten de ordening van God hun eigen zin volgen en doen, wat hen goeddunkt, niet wat het Woord van God leert. Belachelijk, dwaas en waardeloos is zo'n gelofte, maar daarmede wordt toch Gods toorn ontstoken en talloze zielen verleid, zodat ternauwernood de uitverkorenen daaraan ontkomen. Zulk een doen van gelofte en zulk een levenswijze hebben mensen bedacht, daarom is en blijft het menselijke nietigheid; want vroeger, toen men de jeugd aannam om ze christelijk op te voeden en te onderwijzen, zoals men nu in de scholen behoorde te doen, liet men ze zonder gelofte vrijwillig een tijdlang onder tucht houden; dan bleven nu sommigen hun levenlang vrijwillig daarbij en namen een gewoonte aan, zodat maar weinigen deze

gemeenschap verlieten, ze bleven meestal alleen tot hun einde daarin; zo zijn tenslotte kapittels en kloosters daaruit ontstaan. Toen nu meesters lui geworden waren en de jeugd bandeloos, hebben ze deze strik en ketting van de gelofte bedacht, hebben daarmede de gewetens gevangen, zich ontdaan van de zorg en het toezicht, omdat ieder zichzelf moest dwingen eerbaar en vroom te zijn en te blijven terwille van de band van de gelofte, zoals ook op de hogescholen de vervloekte manier in zwang is, met eden en geloften alle dingen te verhinderen en uit te voeren, de arme jeugd zo schandelijk zonder enige noodzaak te verstrikken. Zo zijn uit de vrije christelijke scholen tuchthuizen en kloosters geworden en is het geloof veranderd in de werken en de vrijheid door de geloften vernietigd en gevangen. Daarom is het geen wonder, dat, waar de christelijke vrijheid weer tevoorschijn komt, de menselijke geloften als belachelijk en dwaas beschouwd worden. Christelijke vrijheid kan nu en nooit bestaan met geloften, uit angst afgelegd, van uiterlijke werken. Een van beide moet wijken dat is tevergeefs. Het geloof maakt alle uiterlijke dingen vrij, de geloften verbinden daaraan, hoe kunnen zij dan beide tegelijk blijven bestaan? Zo is het geloof goddelijk, de gelofte menselijk; daarom is het niet mogelijk, dat God het geloof zou laten varen en op onze geloften zou letten, daarom is het ook niet mogelijk, dat die tegen God zondigt of zijn gelofte verbreekt, die zo lang als hij wil priester, monnik of non blijft en wereldlijk wordt als hij wil.

Wij willen hierover nog nauwkeuriger discussiëren tot troost van de ellendige gevangen gewetens, die onder deze Herodes en de Antichrist geprangd worden.

Ik stel, dat de geloften die op christelijke wijze gedaan worden onmiddellijk verbinden en noodzakelijk gehouden moeten worden; wat zal men dan zeggen, indien onmogelijk zou worden om deze gelofte te houden?

Ik bepaal mij tot iets, dat het duidelijkst is, namelijk de gelofte van kuisheid, waarvan men duidelijk ziet, dat het voor de meesten onmogelijk is die te houden. Als er ook geen bijzondere genade bijkomt, is de natuur veel te ziek om die te houden. Mozes heeft veel geschreven over het natuurlijke bij man en vrouw, zowel wakend als slapend, waarover thans niemand openlijk mag spreken, zoveel reiner zijn onze oren geworden dan de mond van de Heilige Geest, wij schamen ons, waar er niets te schamen valt en schamen ons niet, waar we ons zouden moeten schamen; het zou toch wel nodig zijn, dat iedereen daarvan onderwezen en goed op de hoogte was, in het bijzonder de jeugd. Waar nu geen hoge trap van hemelse genade is, daar moet de natuur zich op haar wijze ontlasten, komen man en vrouw niet samen, dan gaat zij toch haar eigen gang zonder enige verhindering, zoals God ze geschapen heeft en de natuur vereist. Daarover heeft men nu veel lessen gegeven en boeken over geschreven, gave God, dat het hielp en dat alles goed geschreven zou zijn: zo vraag ik nu, wat voor raad geeft men hem, wie het onmogelijk is de belofte van kuisheid te houden? Zegt u: men moet het door verbieden verhinderen, welaan, dan zal er één van deze drie dingen gaan gebeuren: aangezien er geen hoge trap van genade is, zullen mans- en vrouwspersonen op een ontoelaatbare wijze bijeenkomen, zoals nu onder de priesters gebeurt, of de natuur zal zichzelf ontlasten, of waar geen van deze beide dingen gebeurt, zal er een eeuwig branden en verborgen lijden zijn; daar hebt u dan een duivelse kwelling veroorzaakt, zodat door het woeden van de boze lust van het vlees het er wel toe komen kan, dat een manspersoon de allerlelijkste vrouw op aarde zou willen nemen en een vrouwspersoon de meest weerzinwekkende man.

Kuise oren moeten en zullen het mij ten goede houden. Ik moet de ziekte in de wortel aantasten, als een dokter in de mest en op verborgen plaatsen, als ik daar raad voor geven moet. Nu behaagt God geen gedwongen, onvrijwillige kuisheid en het is voor

Hem ook geen kuisheid, als ze niet vrijwillig is, zoals alle andere godsdienstige verrichtingen vrijwillig moeten zijn, wil Hij er acht op slaan. Wat doet u dan met deze man zijn levenlang in onkuise kuisheid te houden? Zodat hij onophoudelijk met zijn hart tegen zijn gelofte zondigt en het misschien beter was, dat de man soms een vrouw en de vrouw soms een man bij zich had? Hier leren sommigen, dat het voldoende is, dat iemand vrijwillig met de kuisheid begint en de gelofte aflegt en dat dat hem, ook al zou hij naderhand dat niet vrijwillig doen, zal helpen, zodat hij door de kracht van het vrijwillig beginnen geen schade zal lijden. O gij verleiders en blinde leidslieden, u die de godsdienst naar het werk en niet naar de geest beoordeelt! Alles wat met tegenzin geschiedt, is tevergeefs, men kon het ook beter nalaten; want het kan gebeuren, dat, als man en vrouw samenkomen, zij minder brandende begeerten hebben dan zulke mannen en vrouwen die alleen zijn; hoe groter echter de begeerten zijn, des te groter is de zonde van de onkuisheid. Zo kunnen nu deze drie soorten mensen geen raad vinden, de Paus laat ze vloeien, branden en kwellen, zo veel als ze kunnen, zodat ik ze beschouw als de kinderen, die onder het Joodse volk aan de vuur-god Moloch geofferd en verbrand werden.

Hierop zegt u: wat moet ik anders met hem doen?

Het past niet, ze te laten trouwen, wegens de gelofte, aangezien de Schrift zegt: "*Doet geloften en betaalt ze!*" Dit antwoord wilde ik hebben. Nu moet u mij ook weer antwoorden. Het past niet, ze te laten trouwen, zegt u, waarom past het dan wel, dat men ze laat hoereren, vloeien en branden? Wordt hierdoor de gelofte niet erger geschonden, dan dat ze gehuwd zouden leven? Hoe fraai helpt het voor het houden van de gelofte, dat u ze belet te trouwen en ziet, dat u het hoereren, vloeien en branden niet kunt tegen houden? Ik meen, dat dit de balk in het oog laten zitten en de splinter eruit trekken is.

Ja zegt u, de man kan tenslotte de vrouw verlaten en kuis leven, wat hij in het huwelijk niet kan doen. Geeft mij daarvan enige voorbeelden. Het gebeurt eerder, dat gehuwde personen zich van elkander afzonderen en zich vrijwillig onthouden dan zulke mensen; maar laat dat rusten tot een andere keer. Antwoordt mij hierop: de heilige Augustinus zet in zijn regels, dat zijn broeders niet alleen mogen gaan, maar twee aan twee; dat heb ik beloofd tot in de dood. Welaan, ik word gevangen genomen en gedwongen, alleen te zijn, zegt mij, waar blijft mijn gelofte? Moet ik mijn gelofte in dit geval houden, dan moet ik me eerder laten doden, dan toelaten, dat ik alleen ben. Wat moet ik doen, als ze mij niet willen doden en mij met geweld alleen willen houden? Dan moet immers mijn gelofte verbroken worden of er moet altijd in opgesloten zijn geweest deze toevoeging: Ik beloof me aan de regels in dit en dat stuk te houden, voor zover mij dit mogelijk is.

Verder, ik beloof te bidden, kleren te dragen en andere dergelijke dingen van de regels in acht te nemen. Welaan, ik word ziek, moet in bed liggen en kan geen enkele van die voorschriften houden, waar blijft hier het gebod: belooft en betaalt uw beloften?

Het helpt mij niet, dat ik ziek ben; want het gebod van God moet men onwrikbaar houden, hetzij in leven of in sterven, ziek of gezond zijn. Wat wilt u hierop zeggen? Het geeft geen pas hier ijdele, ongemotiveerde uitvluchten te bedenken; wij spreken over ernstige zaken, waarvan het heil van zielen afhangt, waarop men eerlijk, goed en grondig moet antwoorden. Als u daarom zou willen zeggen: als ik gevangen en gedwongen ben, alleen te zijn en als ik ziek ben, zodat ik de andere regels niet houden kan, zo is het voldoende, dat ik toch de wil heb, ze te houden en met tegenzin tegen de regels zondig; God ziet de wil aan, waar de daad niet kan volgen, mijn waarden, dat helpt niet, mijn gelofte is met het oog op de daad afgelegd en omvat niet alleen de wil daartoe, maar het werk in de regel beschreven. Daarom, waar het werk niet volgt, is de

gelofte gebroken of de gelofte moet het geval van onvermogen uitsluiten; anders zou ik ook een vrouw kunnen nemen en zeggen: ik zou de gelofte van kuisheid graag willen houden en doe het tegen mijn zin, maar het is mij onmogelijk, mijn natuur dwingt mij, neemt mij gevangen en perst mij de onkuisheid af; wie is er in de hele wereld, die niet liever kuis en zonder vrouw zou willen leven, als hij kon handelen, zoals hij wilde? U moet hierop anders antwoorden.

Ziet nu, indien in de andere stukken wel weer met de onmogelijkheid rekening is gehouden in geestelijke geloften (zoals niemand kan ontkennen) en niemand zondigt, ook al vervult hij zijn levenlang de geloften nooit wegens de onmogelijkheid, wilde ik graag de eerlijke reden horen, waarom alleen de kuisheid moet gehouden worden, of ze mogelijk of niet is en ook niet in deze gelofte door deze toevoeging moet uitgezonderd worden: ik beloof kuisheid, zoveel mij mogelijk is? Willen we zonder uitvluchten spreken, dan moeten we zeggen, dat of de onmogelijke kuisheid zoals de andere onmogelijke stukken nooit wordt beloofd of dat er nooit een monnik op aarde gekomen is. Want er is nooit iemand geweest, die niet eens ziek geworden is of op een andere wijze verhinderd was, zodat hij enige dingen van zijn voorschriften heeft moeten nalaten, wat toch tegen zijn belofte is. Bovendien is het altijd bij hen een algemeen gebruik, dat ze zulke stukken van de voorschriften overlaten aan de vrijmacht van de oversten, zodat deze kan handelen met zijn ondergeschikten naar zijn wil en hen kan ontslaan of niet ontslaan van welke stukken hij wil, niet alleen uit oorzaak van de onmogelijkheid, maar ook terwille van het gemak en zoals het hun goeddunkt, wat toch allemaal in strijd met de belofte is, als de beloften zonder toevoeging moeten worden opgevat. Want wat u aan God belooft te zullen houden, daarvan kan u voorzeker geen schepsel ontslaan, Nu doet u een gelofte, dat u alle regels zult houden en uw overste ontslaat u van wat hij wil of u nodig hebt, zo blijkt daaruit zonder enige twijfel dat de geloften van alle monniken deze inhoud moeten hebben: ik beloof plechtig dat ik mij houden zal aan de regels voor zover mij dit mogelijk is en mijn overste wenst. Als dat niet de inhoud en de bedoeling van de gelofte is, zo zijn wederom alle orden en kloosters vals en verdoemd, of er is nog nooit een monnik op aarde geweest, want nooit heeft iemand hiervan anders geloofd en geoordeeld. Waarom zou dan nu ook niet een overste macht hebben een broeder verlof te geven om in de wereldlijke huwelijkse staat te treden, als hij ziet dat deze met vurige en rusteloze aanvechting van het vlees gepijnigd wordt? Kan hij niet ontslaan van de gelofte van kuisheid, hoe kan hij van de andere ontslaan? Kan hij echter van de andere ontslaan, waarom niet ook van de kuisheid, daar er meer reden voor is dan voor de anderen?

Daardoor is het gekomen, dat zij de geloften verdeeld hebben in belangrijke en onbelangrijke. Dat wil zeggen: sommige geloften zijn onveranderlijk, sommige behoeven niet onvoorwaardelijk gehouden te worden. Drie hebben ze er onveranderlijk gemaakt: armoede, kuisheid en gehoorzaamheid. Alle anderen met de regels van de orden noemen zij veranderlijk. Wat een boze schelm is de duivel en zo vol talloze listen! Als wij hen hier vragen, om wat voor reden zij zo'n onderscheid aanbrengen en wie hun de macht daarvoor gegeven heeft, zo kunnen ze niets anders zeggen dan dat ze het doen op eigen gezag zonder enige reden en oorzaak. Want toen ze zagen, dat het een onmogelijke zaak was, dat ze de gelofte deden de regels van hun orden te houden en ze toch niet houden konden, dachten ze: ei wat moeten we nu doen, dat is allemaal beloofd en wordt niet gehouden! Als zij allen verdoemd worden, dan is er geen monnik in de staat van zaligheid en dan zijn alle orden en regels niets

anders dan een louter onmogelijke, dwaze zaak. We zullen zo doen, we zullen drie dingen uitzonderen, die onveranderlijk zullen heten en wie die niet houdt, die zal verdoemd zijn; de anderen zullen veranderlijk en niet verdoemenswaardig heten. En zo is het ook gegaan, zo onderhouden zo leren en passen ze het toe. Maar wacht wat, beste heren, wij hebben hierover wat met u te bespreken.

Als het waar is, dat u macht hebt om veranderlijke en onveranderlijke geloften te maken, dan hebt u ook macht, de mensen te verdoemen en zalig te maken. Zegt mij echter, hoe krijg ik er zekerheid van, dat uw verdeling goed is en God behaagt? Wie zal mijn geweten gerust doen zijn en tevreden stellen, als het in het nauw wordt gebracht met dit gebod: "*Doet geloften en betaalt ze.*" Gelooft u, dat het voor mij voldoende zal zijn, dat u ze zo verdeeld hebt of dat u aangeeft hoe ze niet gehouden worden? Nee, uw verdeling en niet houden zal voor mij tegen deze storm: "*doet geloften en houdt ze*", niet voldoende zijn. Ik heb niet alleen de onveranderlijke, maar alle regels, die veranderd en die niet kunnen veranderd worden beloofd te houden. De Opperste Rechter zal het niet toestaan, dat ik Zijn Woorden verander en zegt: belooft alles, houdt er iets van, maar Hij zal zeggen: En wat u ook belooft, houdt het. En wederom: betaalt uw geloften. Daarom is dit uitzonderen van de drie geloften vast en zeker een verleidelijke dwaling, bedacht uit louter menselijke vermetelheid, of alle geloften moeten even veranderlijk zijn, want ze zijn op dezelfde wijze afgelegd door hetzelfde gebod vereist, moeten ook op dezelfde wijze te houden of na te laten zijn. Wat kunt u hierop zeggen, waarde heren? U zult zeggen, als het zo staat met het geestelijke leven, dan is het onmogelijk en nutteloos. Dat is ook waar, dwazen zijn we, leggen een gelofte af, weten niet wat we doen, willen daarna ons zelf helpen en maken wat mogelijk is onmogelijk, te houden of te laten, veranderlijks onveranderlijk, wat ons goeddunkt, maar dat zal de Overste ons niet toestaan; Hij zal Zijn gebod niet zo naar onze wil krachteloos laten maken.

U hebt dit van de Paus geleerd, die neemt ook dit gebod van God: "*Doet geloften en betaalt ze*", en laat het gelden zover hij wil. Alle geloften wil hij ongeldig verklaren, behalve kuisheid en bedevaarten naar Rome, Sint Jacob (Santiago de Compostella, in Spanje) en Jeruzalem en Gods gebod moet nu zo'n betekenis krijgen: legt de gelofte van kuisheid af en maakt bedevaarten naar Santiago, Rome en Jeruzalem, houdt dat; wat u verder belooft, behoeft u niet te houden. Ziet, zo moet Gods gebod over wat gehouden of niet gehouden moet worden, van hem afhankelijk zijn. O gij vervloekt monster, hoe brutaal, goddeloos is uw hoogmoed tegen uw God. Maar wat voor grond en reden heeft hij daarvoor? Geen andere, dan dat kuisheid en bedevaart iets groots is, maar de andere zijn klein. Ziet daar, de uitzinnige dwaas en godslasteraar, die Gods gebod ontbindt, als het kleine dingen gebiedt en leert houden, als het grote zaken gebiedt, even strikt, rechtstreeks tegen de regel van Christus in Matth. 5 vers 19: "*Zo wie dan één van deze minste geboden zal ontbonden en de mensen alzo zal geleerd hebben, die zal de minste genaamd worden in het Koninkrijk der hemelen*", zoals de Paus zegt wat gering is, moet u niet houden en wij ontbinden het gebod: "*Belooft geloften en betaalt ze*" in alle kleine dingen. Zo doen de geestelijken, zijn kinderen, zoals zij door hun vader geleerd worden en zeggen: "belooft geloften en betaalt ze", de drie onveranderlijke geloften, maar "belooft alles en houdt iets" de veranderlijke geloften. Ziet daar, of de geestelijke stand niet de heerschappij en het doen van de duivel zelf is, op niets dan leugen en godslastering gegrond.

Zo gaat het niet, mijn beste mensen! Of het nu klein of groot is, wat in Gods geboden is begrepen, zal en moet gehouden worden. Men moet zich hier niet naar de werken, maar naar het gebod richten; u moet niet kijken of het werk groot, klein, gedaan of niet gedaan moet worden, maar u moet kijken of het geboden is. Is het geboden, dan

kan het niet nagelaten worden, wat het ook zij; want Christus zegt: "*Er zal niet één jota noch één tittel van de Wet voorbijgaan, totdat het alles zal zijn geschied*." Maar de Paus met zijn volgelingen neemt niet alleen jota en tittel van dit gebod: "*Doet geloften en betaalt ze*", maar letters, tekst, betekenis en alles tegelijk. De geestelijken kunnen immers niet ontkennen, dat zij alle veranderlijke geloften afleggen en onder het woord "vovete" (doet geloften) vallen; want zij noemen het immers "vota", gelofte, ofschoon ze er iets veranderlijke van maken. Zo kunnen ze ook nooit ontkennen, dat ze schuldig zijn, deze te houden en ze moeten ook onder het woord "reddite" betaalt ze, blijven. Anders zou u ook wel uw naaste in uw hart kunnen haten en zeggen, dat u niet schuldig bent, hem lief te hebben, maar dat het voldoende is, dat u hem niet doodt en dus het grootste deel houdt van het vijfde gebod en het kleinste deel nalaat. Dus voortaan zouden we alle geboden van God mogen verdelen in grote en kleine of in veranderlijke of onveranderlijke werken en zeggen, dat wij niet schuldig zijn de kleine of veranderlijke te houden; dat verhoede God, hoewel de Paus met de hogescholen het zo doet en leert en die gehoorzamen de geestelijken helaas na.

Wat zullen we nu hier doen? Wie zal, als de geestelijken allen hun geloften en regels voor onveranderlijk houden, van hen zalig worden? Wilt u ze dan allen verdoemen?
Ik zou er niet graag één verdoemen, wilde veel liever, dat ze allen weer uit de kloosters liepen of op één andere wijze geestelijken werden. Op deze wijze, als ze Gods Woord naar hun goeddunken rekken en buigen, moeten ze vast en zeker alle verdoemd worden. Daarom heb ik dit alles ter discussie gesteld, opdat ik onwedersprekelijk zou bewijzen, dat of alle geloften veranderlijk of alle onveranderlijk en volkomen gelijk moeten zijn en als er één van hen met een goed geweten nagelaten wordt, dat ook de kuisheid en al het andere kan en moet nagelaten worden, waar het beslist noodzakelijk is. Ik hoop, dat ik hiermede alle tegenstanders zo de mond gestopt heb, dat ze zullen moeten verstommen en niets daarop weten te antwoorden. Omdat we nu openlijk zien, dat de beloften, die onmogelijk gehouden kunnen worden, ook door de heilige mensen niet nagekomen worden en God ze niet van hen eist, zo wens ik, dat daaruit de conclusie getrokken wordt, dat geen gelofte hij God anders aangenomen wordt, ook niet anders afgelegd kan worden dan met het voorbehoud en de bedoeling: als het mogelijk is en het de overste behaagt, opdat wij alle jonge monniken en nonnen vrouwen en mannen kunnen geven en weer wereldlijk maken, als het voor hen noodzakelijk is en zij hun gelofte niet met een goed geweten en naar Gods wil en welbehagen kunnen houden, opdat wij de kloosters weer in hun oude, eerste oorspronkelijke staat brengen mogen, opdat ze christelijke scholen zijn, waarin men de jongens en meisjes leert tucht, eerbaarheid en het geloof, waarna zij er vrij in kunnen blijven tot hun dood of zo lang ze willen en God heeft ze ook nooit anders beschouwd noch gewild.

Verder willen wij nog eens de strijd met hen aanbinden opdat wij zien, wat een totaal verwarde, ongegronde zaak de geestelijke staat is. Gesteld eens, dat hun droom van de drie onveranderlijke geloften, namelijk armoede, kuisheid en gehoorzaamheid waar is. Er is tweeërlei armoede, stoffelijke en geestelijk; van de geestelijke zegt Christus in Matth. 5 vers 3: "*Zalig zijn de armen van geest*", dat wil zeggen, dat de mens tevreden en bereid is, alle goederen te ontberen en van de begeerte naar goederen in zijn hart verlost is, ofschoon hij wel veel goederen bezit en regeert zoals Abraham, Izaäk en Jacob en alle vrome christenen. Alle christenen leggen de gelofte tot deze armoede in de doop af en niet alleen de geestelijken; want hun gelofte vereist, dat de christelijke, evangelische, algemene armoede aanwezig is. De stoffelijke armoede betekent geen

uitwendige goederen bezitten of hebben; deze is niet mogelijk, Christus heeft ze ook niet geboden noch gehouden, want de mens kan zonder tijdelijke spijze en kleren niet leven, daarom hebben ze het zo verklaard, dat stoffelijke armoede is: niets als eigendom hebben. Deze armoede heeft Lukas beschreven in Hand. 4 vers 32 . Christus bezat die ook: want Zijn beurs die Judas droeg, was algemeen bezit van de Apostelen, zodat Johannes 12 vers 6 niet zegt, dat Judas de beurs van Christus droeg, maar: hij had de beurs en wat gegeven werd, dat droeg hij. Deze woorden bewijzen, dat de beurs van allen tezamen geweest is. Hij zou anders gezegd hebben: Hij had de beurs van Christus en droeg, wat aan Christus gegeven was. Ziet nu, de heilige Bonaventura werd kardinaal, Eugenius, de Paus was een leerling van de heilige Bernardus en vele geestelijken zijn bisschop en Paus geworden. Zegt mij, waar is hun gelofte van armoede gebleven? Ze zijn immers heilig. En als de gelofte niet veranderlijk en vrij bij God geweest was, dan zouden ze zeker zijn veroordeeld, als degenen die hun gelofte niet hebben gehouden tot hun dood. Nu hebben immers Pausen, kardinalen, bisschoppen, eigen goederen, doen daarmede wat ze willen, wat regelrecht indruist tegen de gelofte van armoede. Zodat de staat van Paus, kardinaal en bisschop door iedereen, in vergelijking met de staat van monnik voor even wereldlijk gehouden wordt.

Wilt u hier zeggen: zij zijn gehoorzaam geweest en tot een volmaakte staat opgeklommen en hebben geen eigen, maar de goederen van de kerk onder hun beheer, mijn waarde, ziet, wat u zegt, zijn dat niet woorden zonder inhoud?
Meent u echter, mij daarmede de mond te stoppen? Zo gaat dat niet, beste broeder; ten eerste: gehoorzaamheid of niet, een gelofte houden is het gebod van God en gehoorzaamheid aan God, die men niet moet opgeven ook niet terwille van een engel, zoals de heilige Paulus zegt in Gal. 1 vers 8: "*Doch al ware het ook dat wij, of een Engel uit de hemel u een Evangelie verkondigde buiten hetgeen wij u verkondigd hebben, die zij vervloekt.*" En Petrus in Hand. 5 vers 29: "*Men moet Gode meer gehoorzaam zijn dan de mensen*." Hebben ze nu, om de Paus gehoorzaam te zijn, de gehoorzaamheid aan God verlaten, zo zijn ze uit de hemel naar de hel gegaan. Nee, u moet met Gods gebod en gehoorzaamheid zo niet spelen; anders zou ik ook mogen zeggen, dat u terwille van de Paus wel uw gelofte van kuisheid zou mogen verbreken en alle geboden van God overtreden; mag u een gebod van God terwille van mensen overtreden. zo mag u ze ook alle overtreden.
Ten tweede: ook al zou de staat van kardinaal, Paus, bisschop een volmaakte staat zijn, toch moet men Gods gebod niet overtreden; want buiten Gods gebod is geen staat, laat staan een volmaakte staat, maar alleen maar dwaling en verleiding. Volmaaktheid is niet tegen het gebod van God, ja zij gaat alleen in de geboden van God en overtreedt geen ervan, maar houdt ze alle tezamen. Ziet, met wat voor grote leugens en bedrog het volk omgaat, doordat het niet weet, wat en waarover het spreekt, het maakt een volmaaktheid buiten het gebod van God om en wil Gods gebod daarmede opheffen. Nu echter de staat van Paus, Kardinaal en bisschop louter een herenstand is, de meest onvolmaakte, zo zullen we deze heiligen hun waardigheid niet laten behouden, tenzij wij belijden, dat alle geloften aan God slechts voor een tijd duren en vrij veranderd mogen worden, zoals we hier de gelofte van armoede veranderd zien. Waarom zou dan de gelofte van kuisheid ook niet, uit oorzaak van nood, veranderd mogen worden, daar deze niet sterker dan de belofte van armoede beloofd is?
Maar gesteld, dat zulke heiligen in een volmaakte staat uit de gelofte van armoede getreden zijn, zo moet u mij toegeven, dat de huwelijkse staat volmaakt is, in

vergelijking met de staat van onkuisheid of in vergelijking met de staat van onmogelijke kuisheid, zoals de heilige Paulus zegt in 1 Kor. 7 vers 9: "*Maar indien zij zich niet kunnen onthouden, dat ze trouwen; want het is beter te trouwen dan te branden*." Het is immers beter bij zijn eigen vrouw te liggen, dan bij een vreemde of te vloeien of te branden. Welaan, zo laat in deze volmaakte huwelijkse staat treden allen, die in een onkuise kuisheid en een onvolmaakte, misnoegde staat van kuisheid, of wilt u dit niet toestaan, zo geldt uw verontschuldiging met de volmaakte staat ook niet.

Ten derde: hoe durft u zo stoutmoedig te zijn en zeggen, dat de gelofte van armoede daarom niet gebroken is, omdat ze niet hun eigen, maar de goederen van de kerk gebruiken? Als dat zo zou zijn, wat zouden ze dan meer zijn dan een wereldlijke huisknecht of rentmeester? Waarom houdt u hen dan ook niet daarom voor geestelijken, omdat zij niet hun eigen goederen besturen? Louter dwaas geklets is het! Maar nu is het echter onwaarachtig, de bisschoppen hebben goederen als hun eigendom en tussen hun staat en die van de geestelijken is ten opzichte van de armoede een geweldig groot verschil (1000 mijlen). Daarom valt hier niets tegen te zeggen, men moet toegeven, dat armoede niet verder beloofd is, dan de prelaat wil of het nodig is, wil men de heiligen behouden.

En waarom zulk een omweg? Het is duidelijk, dat een geestelijk man slechts de gelofte aflegt van de kinderlijke, knechtelijke armoede, die daarin bestaat, dat hij geen goederen in handen heeft, maar onderdanig is en aanpakt, wat men hem geeft; maar zodra hij in de regering komt, dat hij over anderen heerst en goederen uitdeelt, zo geldt de gelofte van armoede niet meer voor hem, totdat hij, afgezet zijnde, weer onderdaan wordt; want wat voor onderscheid bestaat er tussen zo'n regent en wereldlijk huisvader of rentmeester, wat betreft het bezitten van goederen, het gebruiken, het regeren, het delen? Het zijn slechts verzonnen woorden, zoals de heilige Petrus zegt, wat men daarover zegt, in de grond is het een volledig wereldlijk ambt, werk en staat. Daarom zien wij, hoe God de geloften niet anders beschouwd als vrijwillig en veranderbaar, anders kon geen klooster een overste hebben, en dat de nood dwingt de kloosters te houden tot scholen en oefening voor de jonge lieden.

Insgelijks kan en mag men onder gehoorzaamheid niet anders verstaan dan kinderlijke en knechtelijke gehoorzaamheid; want de woorden van de gelofte drukken duidelijk uit, dat men de abt of prior gehoorzaam moet zijn. Als nu één van hen bisschop of prelaat wordt, waar blijft dan de gelofte van de gehoorzaamheid? Men moet hem nu gehoorzamen en hij is niet gehoorzaam. Wilt u hier weer met uw smoesje aankomen, dat zo één in een hogere gehoorzaamheid komt of een gewillig hart behoudt om weer gehoorzaam te worden, zo is dit allemaal al weerlegd. Want het heet: "*Doet geloften en betaalt ze*." Op deze woorden bestaat geen kanttekening, God wil noch wegens een hoge middelmatige noch lage gehoorzaamheid, dat Zijn gebod teniet gedaan wordt. Zo is het duidelijk, dat de geloften van geestelijken niet een onderdanigheid van het hart, maar een lichamelijke onderdanigheid betreffen; want de gewillige onderdanigheid van het hart jegens iedereen bezitten alle christenen, zoals de heilige Paulus in Rom. 12 vers 10 zegt: "*Hebt elkander hartelijk lief met broederlijke liefde; met eer de één den ander voorgaande*." Nu moeten daarentegen de kloosters geen oversten hebben, noch bisschoppen leveren, of de beloofde onderdanigheid houdt op met de gelofte. Ziet daarom, hoe fraai deze twee geloften onveranderlijk genoemd worden, en hoe zij met fabeltjes en bedenksels omgaan! God laat toe dat Zijn heiligen ook zulke geloften afleggen en zo leven, verdraagt hun dwaasheid, maar Hij neemt geen geloften aan als zijnde onveranderlijk, zoals u ziet uit dit dispuut; want zij strijden met de christelijke vrijheid en alle goede orde en dienen alleen maar om de

boze geest zijn spel te kunnen laten spelen met de ongelovigen en zijn dwaze werken in hen te verrichten zoals de heilige Paulus leert.

Zo blijft nu alleen de gelofte van kuisheid over; die moet alleen onveranderlijk blijven, vast blijven, die toch met het volste recht de meest vrije en veranderlijke behoorde te zijn; Bij alle andere zegt men: "Doet geloften en betaalt ze niet", hier alleen is het zo onveranderlijk als ijzer en staal: "*Doet geloften en betaalt ze.*" Is dat niet een gruwelijke verdraaiing? Waar de boze geest heeft het daarom gedaan, opdat hij de zielen des te sterker in de onkuisheid zou houden en zo kon aantasten, waar ze het zwakst zijn omhet goede te bewaren, hij zag wel, dat alle andere geloften gemakkelijker gehouden konden worden. Daarom drong hij er niet op aan, maar op dit onmogelijke dringt hij alleen aan, opdat hij temeer van zijn tyrannie verzekerd zou zijn. Ach, Heere God, wat een zotte en dwaze vertoning haalt hij hier met de geestelijke stand uit.
Zo vinden we in de hele geestelijke staat niets gegrond, zekers en bestendigs, alles waggelt en gaat zonder de Heilige Schrift en de rede te werk, zodat dit alleen al voldoende zou zijn om het te laten varen en weg te lopen, omdat het geen grond vindt in de Heilige Schrift en er zovele dwalingen en leugens in de voornaamste stukken zijn. Daarenboven door Christus in Matth. 24 vers 23 en volgende, door Paulus in 2 Tim. 3 vers 2 en volgende, door Petrus in 2 Petrus 2 vers 3 en volgende zo zwaar veroordeeld en vervloekt, dat, als u tien geloften afgelegd had, omdat u zag, dat het op het werk van de satan uitloopt en tegen Gods gebod ingaat, u verplicht zou zijn om ze niet te houden of op een nieuwe, vrijwillige wijze geloften te doen, zoals hiervoor gezegd is. Zij hebben één tegenwerping: het zijn heilige kerkvaders in geestelijke staat geweest. Maar daarentegen moest hen doen schrikken, dat Christus zegt, dat ook de uitverkorenen door hen zouden verleid worden, zoals hier de magiërs door Herodes verleid en bedrogen werden. En meer voorbeelden daarvan: de drie jongelingen Hananja, Misaël, Asarja bleven in de vurige oven van Babel, Naäman uit Syrië bleef alleen vroom in de tempel van de afgod, Jozef bleef vroom in Egypte. Wat zal ik zeggen: De heilige Agnes bleef kuis in het hoerenhuis en de martelaren bleven heilig in de kerkers en nog dagelijks blijven christenen vroom, in het vlees, in de wereld, midden onder de duivels; zou Hij dan ook niet Franciscus, Bernhard en huns gelijken midden in de dwaling hebben kunnen bewaren en ook al zouden ze soms gedwaald hebben, daar weer uit redden? Hij heeft bijna geen grote heiligen zonder dwaling laten leven, Mozes en Aäron en Maria, David, Salomo, Hiskia en vele anderen meer heeft Hij laten struikelen, opdat immers niemand zou bouwen op de voorbeelden alleen van de heiligen en op de werken zonder de Heilige Schrift; maar wij lopen er plomp verloren in, wij vallen op datgene, wat wij maar zien en horen van de heiligen en nemen gewoonlijk datgene aan, waarin zij als onvolmaakte mensen gedwaald hebben. Daar moet dan de dwaling voor ons een gegronde waarheid zijn en we bouwen zodoende op een kromme muur, waarvan Psalm 62 vers 4 en 5 zegt: "*Hoe lang zult gijlieden kwaad aanstichten tegen een man? Gij allen zult gedood worden; gij zult zijn als een ingebogen wand, een aangestoten muur. Zij raadslagen slechts om hem van zijn hoogheid te verstoten; zij hebben behagen in leugen; met hun mond zegenen zij, maar met hun binnenste vloeken zij. Sela.*"
Wanneer echter alle andere dingen goed zouden zijn in de geestelijke stand, dan zou toch het misbruik van de missen, als men het hoort noemen, voldoende zijn, om daarvoor te vluchten. Ik ben van mening, dat zo'n misbruik van het heilig sacrament voor deze stand het ergste, meest verderflijke en gruwelijkste is, dat ooit op aarde gekomen is en onder de slechte dingen het grootste en laatste zal zijn. Zij maken van

de mis een offer en goed werk, dat ze aan de mensen verkopen en al hun inkomsten daarop laten rusten. O wat een verschrikkelijke verdraaiing, wat voor een toorn moet daardoor niet verdiend worden? Gave God, dat alle bij-missen afgeschaft waren, dan zou verwachting zijn, dat God ons wat genadiger zou zijn: nu wij echter in onze verblinding menen, dat wij grote zonden zouden doen, als wij de missen lieten varen en zo vermetel zijn te denken dat we met zo 'n gruwelijk misbruik God verzoenen en dienen, is er geen einde aan de toorn en worden al onze gebeden louter zonde, zoals Psalm 109 vers 7 verkondigd heeft. ("*Als hij gericht wordt, zo ga hij schuldig uit, en zijn gebed zij tot zonde.*")
Men behoorde maar één mis per dag te houden en die te behandelen als een gewoon sacrament, ja, als er maar één mis in de week werd gehouden, was dat nog beter. Maar hier is geen helpen aan, het is te diep ingeworteld.
Dit uitstapje heb ik willen maken, voor degenen, die er gebruik van willen maken; mij doet het niets, of de geestelijken toornig op mij worden en zullen razen. Ik heb liever dat zij toornig zijn dan Christus; ik weet, dat ik verplicht ben, de in ellende verkerende gewetens en zielen te raden en te helpen, en van hetgeen mij God gegeven heeft, aan ieder mede te delen, door dit na te laten, wil ik niet schuldig worden. Wie het niet aanneemt, voor die zal ik het niet behoeven te verantwoorden, hij zie toe voor zichzelf, hij heeft mijn getrouwe diensten te pakken; kon ik meer, ik zou hen meer doen. Worde en blijve geestelijk, wie wil. Wie echter zalig wil worden, die zie toe, dat hij christelijk worde en late de geestelijken geestelijken zijn.

Misschien zullen hier de kuise harten en de heilige Godspriesters, aan wie niets behaagt, dan wat ze zelf spreken en uitbazuinen, hun mond open doen en zeggen: o hoe zwaar valt deze monnik de pij, hoe graag zou hij een vrouw hebben!
Maar laat ze maar lasteren en hun moedwil botvieren, de kuise harten en grote heiligen, laat ze van ijzer en steen zijn, zoals zij voorgeven, loochent u maar niet, dat u een mens bent, van vlees en bloed; laat God dan hiernamaals oordelen tussen de engelachtige sterke helden en u, zwakke, verachte zondaars. Ik hoop, dat ik zover gekomen ben, dat ik door Gods genade zal blijven, zoals ik ben, hoewel ik er nog niet ben en mij niet met de kuise harten durf te vergelijken, het zou me ook spijten en moge God mij daardoor genadig behoeden. Want als u zou weten, wie zij zijn, die zo'n grote kuisheid voorgeven en ingetogenheid tonen en wat het is als de heilige Paulus zegt in Efeze 5 vers 12: "*Want hetgeen heimelijk van hen geschiedt, is schandelijk ook te zeggen.*", u zou hun hooggeprezen kuisheid niet waardig achten, dat een hoer haar schoen daaraan zou afvegen. Hier is alles in het tegendeel verkeerd, de kuisen zijn de onkuisen en alles wat blinkt is bedrog.
Beste jongeman, schaam je niet, dat je een meisje zoekt en dat een meisje een jongen zoekt; laat het maar komen tot een huwelijk en niet tot hoererij, dan is het geen schande, zo min als eten en drinken schande is. Kuisheid is een deugd, als ze door een wonderwerk van God bewerkt wordt, even alsof een mens niet eet of drinkt, ze is boven de gezonde natuur, laat staan boven de zondige, verdorven natuur. God heeft niet veel maagden lang laten leven, maar heeft ze snel uit de wereld gehaald, zoals Cecilia, Agnes, Lucia, Agatha en hunsgelijken. Hij weet wel, hoe edel de schat is en hoe moeilijk hij lang behouden kan worden. Als in iedere stad vijf jongens en vijf meisjes zouden zijn, die twintig jaar oud, geheel rein, niets van natuurlijke zaaduitstorting gevoeld zouden hebben, dan zou ik mogen zeggen, dat de christenheid er beter voor zou staan dan ten tijde van de Apostelen en martelaars.
Ach Heere God, ik ben van mening, dat onkuisheid op geen andere manier sterker en gruwelijker heeft kunnen toenemen dan door zulke geboden en geloften van kuisheid,

wat een Sodom en Gomorra heeft de duivel door zulke geboden en geloften veroorzaakt en de weinig voorkomende kuisheid tot een onuitsprekelijke ellende zo volkomen algemeen gemaakt: Openbare hoerenhuizen, noch enige andere verleiding is zo schadelijk als deze geboden en geloften, door de duivel zelf uitgevonden.
Hierbij zeg ik nu, dat men de jongens en meisjes, die geestelijken geworden zijn voor ze gevoeld hebben, wat vlees en bloed is, als daar zijn van vijftien, zestien, twintig jaar, die moet men terstond, als ze het begeren, uit de kloosters ontslaan; want hun gelofte heeft totaal niets te betekenen, daar ze door een kind afgelegd is. Hier behoeft men niet rekening te houden met de vastenavondswijding, of hij priester, diaken of verder lid van een heilige orde is. Het is bedrog met de wijding en heeft geen waarde bij God.
Dit moge voldoende zijn, laten we nu weer naar ons onderwerp terugkeren, waar we het verlaten hebben.

Toen de magiërs van Herodes gekomen waren en zich naar Bethlehem wendden, is de ster hen weer verschenen en zij zijn zeer verblijd geworden.
Dat gebeurt telkens, als het hart na de dwaling en de verleiding door de leer van mensen weer tot de kennis van de zuivere waarheid en van het Evangelie komt; dan raakt het direct Herodes kwijt en ziet, hoe volkomen zeker en licht de wegvan de waarheid is vergeleken met de schijn, die de Herodianen voorgeven, dan wordt ook het hart verblijd. Want het Evangelie is een troostrijke leer, die ons uit de menselijke vermetelheid leidt in het vaste betrouwen op de genade van God alleen, zoals Psalm 4 vers 7 en 8: "*Verhef Gij over ons het licht Uws aanschijns, o Heere! Gij hebt vreugde in mijn hart gegeven meer dan ter tijd, als hun koren en hun most vermenigvuldigd zijn.*" Nog eens allen, die in de leer van mensen en in eigen kracht wandelen, leiden een zwaar, angstig leven en het doet hen toch geen nut. Wie zou zich niet van harte verblijden, als hij ziet, dat de heerschappij van de Paus louter moeite en last voor het geweten is en de hele wereld met zijn schijn bedriegt? Het goddelijke lichten de waarheid beurt de gewetens op, troost de harten en schenkt een vrijmoedige geest, zoals daarentegen de leringen van mensen naar hun aard de gewetens terneer drukken, de harten kwellen en de geest uitblussen.
Bovendien gaat de ster hen voor, verlaat hen niet, totdat hij hen naar Christus gebracht heeft, gaat ook niet verder, blijft staan boven de plaats, waar het Kind is. Zo handelt ook het licht van het heilige Evangelie, dat is als een heldere lamp in de duisternis, zoals de heilige Petrus zegt in 2 Petrus 1 vers 19: "*En wij hebben het profetische Woord, dat zeer vast is en gij doet wel, dat gij daarop acht hebt als op een licht schijnende in een duistere plaats, totdat de dag aanlichte en de Morgenster opga in uw harten*", zij gaat ons voor, leidt ons, als wij slechts met een vast geloof daaraan verbonden zijn, verlaat ons niet, totdat zij ons brengt tot Christus en de Waarheid, gaat ook niet verder; want buiten Christus leert het niets. Zo is in dit geleid worden door de ster de aard en het werk van het Evangelie uitgebeeld. En door de magiërs alle gelovigen, dat, gelijk de ster hen lichamelijk tot Christus leidt en zij hem lichamelijk volgen, zo ook leidt het Evangelie de harten van de mensen in deze wereld en de gelovige harten zien het en volgen hem ook met vreugde, tot ze bij Christus komen. Zo roemt de heilige Paulus in 1 Kor. 2 vers 2: "*Want ik heb niet voorgenomen iets te weten onder u dan Jezus Christus en Die gekruisigd*"; en in Kol. 2 vers 8 verbiedt hij ons een leer te volgen, die Christus niet brengt. Wat is dat anders, dan dat deze ster alleen Christus en op niets anders wijst, ook niet verder gaat? Zo zijn met deze wijze van uitdrukken alle menselijke leringen veroordeeld en niets moet meer de christenen gepredikt worden dan alleen het zuivere, enige licht van het Evangelie en dat wij deze

ster alleen moeten volgen. Daarom zijn ook hier Paus, bisschoppen, priesters, monniken en al hun heerschappij en leringen veroordeeld en moeten als de tyrannie van Herodes gemeden worden.
Ook hier wordt de papisten en Herodianen de mond gestopt en hun leugens behoorlijk gestraft, daar zij met misdadige moedwil leren dat men de christelijke kerk en het geloof bij hen alleen moet zoeken en wie niet naar hen luistert, die moet in de ban gedaan worden, hij behoort niet tot de christelijke kerk. Zij willen het teken en de ster zien die naar Christus en de Waarheid leidt, maar het is vals en gelogen. Wilt u weten, waar Christus en de Waarheid is, leert dat uit deze geschiedenis, ziet niet op de Paus, niet naar de bisschopshoeden, niet naar de hogescholen en kloosters, laat u niet wijs maken, dat zij veel prediken, bidden, zingen en mis lezen, vraag niet daarnaar, dat zij op de stoel van de Apostelen zitten en prat gaan op hun geestelijk ambt; dat alles kan bedriegen en bedriegt zonder ophouden, zij dwalen en leren dwaling. Er is maar één, zeker teken, waaraan u kunt zien, waar Christus en Zijn kerk is, dat is: deze ster, het heilige Evangelie, al het andere is vals en dwaalt. Waar echter het Evangelie gepredikt wordt, daar schittert deze ster, daar is vast en zeker Christus, daar vindt u ontwijfelbaar de kerk, of het nu in Turkije, bij de Russen, Bohemen of waar dan ook is. Het is onmogelijk, dat Gods woord te horen zou zijn en God, Christus en de Heilige Geest niet aanwezig zouden zijn. Daarentegen is het niet mogelijk, dat God, Christus, de Heilige Geest, kerk of iets zaligs zou zijn, waar Gods Woord niet gehoord wordt, ook al zouden ze allen wonderen verrichten, maar er moeten daar louter Herodianen en een duivelse heerschappij zijn. Nu ziet immers iedereen, hoe Paus en de geestelijken zonder Gods Woord slechts met leringen van mensen omgaan.

"*En in het huis gekomen zijnde, vonden zij het Kindeke met Maria, Zijn moeder, en neervallende hebben zij Hetzelve aangebeden.*" Dit huis is de christelijke Kerk, de vergadering van alle gelovigen op aarde, waarin u alleen vindt Christus en Zijn moeder; want alleen in de christelijke Kerk bevinden die zich, die, zwanger van de Heilige Geest en vruchtbaar, christelijk baren en een christelijk leven leiden. Alles, wat buiten dit huis is, hoe schoon het ook schijnt, hoe verstandig het is, toch is noch Christus noch Zijn moeder daar, wat wil zeggen: er is daar geen christelijk leven, dat zonder geloof en Heilige Geest niet kan bestaan. Daarom, als Paus, Bisschop of wie het ook is, eist, dat u op hen zult zien, als u de Kerk wilt zien, zo denk aan dit Evangelie en zie naar de ster, wees ervan verzekerd, dat waarde ster niet boven staat, daar is vast en zeker ook het huis niet, waar Christus en Zijn moeder gevonden worden, dat wil zeggen: waar boven het Evangelie niet zweeft en schittert, daar is vast en zeker ook de christelijke Kerk niet. Deze ster zal u niet misleiden, maar zonder hem zult u ook nooit de kerk vinden. Hij leidt naar dit huis en blijft boven dit huis, zo brengt u het Evangelie naar de kerk en blijft ook boven de kerk, staat vast, en laat zich door geen vervolging wegdrijven, het klinkt en schittert onbelemmerd en openlijk, zodat het al zijn vijanden verdriet, zoals wij dat alles zien vervuld in de Apostelen, martelaren, alle heiligen en nog dagelijks, waar het gepredikt wordt. "*En hun schatten opengedaan hebbende, brachten zij Hem geschenken: goud en wierook en mirre*."
Alle offers in de Wet van Mozes waar ze ook gebracht zijn, wijzen op het geestelijke offer, waarvan in Hebr. 13 vers 15 geschreven staat: "*Laat ons dan door Hem altijd Gode offeren een offerande des lofs, dat is, de vrucht der lippen, die Zijn Naam belijden.*" en in Hosea 14 vers 3: "*Bekeer u, o Israël, tot de Heere uw God toe; want gij zijt gevallen om uw ongerechtigheid. Neemt deze woorden met u, en bekeert u tot de Heere; zegt tot Hem: Neem alle ongerechtigheid en geeft het goede, zo zullen wij betalen de varren onzer lippen.*" (dat wil zeggen: houd op van het kwaad, dat U door

Uw Hand over ons brengt en schenkt ons het goede uit Uw Hand), dat is: lof en dank, dat zijn de echte kalveren, die men U offeren moet, waarvan ook Ps. 51 vers 20 en 21 spreekt: "*Doe wel bij Sion naar Uw welbehagen, bouw de muren van Jeruzalem op. Dan zult Gij lust hebben aan de offeranden der gerechtigheid, aan brandoffer en een offer, dat gans verteerd wordt; dan zullen zij varren offeren op Uw altaar.*" Eveneens Ps. 50 vers 7 tot 15: "*Hoor, Mijn volk, en lk zal spreken: Israël: en Ik zal onder u betuigen: Ik, God, ben uw God. Om uw offeranden zal Ik u niet straffen, want uw brandofferen zijn steeds vóór Mij. Ik zal uit uw huis geen var nemen, noch bokken uit uw kooien. Want al het gedierte des wouds is Mijn; de beesten op duizend bergen. Ik ken al het gevogelte der bergen, en het wild des velds is bij Mij. Zo Mij hongerde, Ik zou het u niet zeggen; want Mijn is de wereld en haar volheid. Zou Ik stierenvlees eten of bokkenbloed drinken? Offer Gode dank en betaal de Allerhoogste uw geloften. En roep Mij aan in de dag der benauwdheid; Ik zal er u uithelpen, en gij zult Mij eren.*" Uit deze teksten is het duidelijk: het offer, wil het aangenaam zijn voor God, moet lof en dank zijn of in ieder geval niet zonder lof en dank. En waar het zonder lof en dank gebracht wordt, wil Hij het niet en kan Hij het ook niet willen, zoals Hij ook in Jes. 1 vers 11 zegt: "*Waartoe zal Mij zijn de veelheid uwer slachtofferen? zegt de Heere; Ik ben zat van de brandofferen der rammen en van het smeer der vette beesten, en heb geen lust aan het bloed der varren noch der lammeren noch der bokken*."

Wij kunnen ook God niets anders geven; want het is al allemaal van Hem en wij hebben het alles van Hem, alleen lof, dank en eer kunnen wij Hem toebrengen; dat bedoelt ook Ps. 116 vers 12 tot 18: "*Wat zal ik de Heere vergelden voor al Zijn weldaden aan mij bewezen? Ik zal de beker der verlossingen opnemen en de Naam des Heeren aanroepen. Mijn geloften zal ik de Heere betalen, nu, in de tegenwoordigheid van al Zijn volk. Kostelijk is in de ogen des Heeren de dood Zijner gunstgenoten. Och, Heere, zekerlijk ik ben Uw knecht, ik ben Uw knecht, een zoon Uwer dienstmaagd; Gij hebt mijn banden losgemaakt. Ik zal U offeren een offerande van dankzegging, en de Naam des Heeren aanroepen.*" Nu is lof niets anders dan een bekennen van de weldaad, die men van God ontvangen heeft en die niet ons, maar alleen Hem toeschrijven en weer teruggeven, En dat loven en belijden geschiedt in tweeërlei wijze: ten eerste voor God alleen, ten tweede voor de mensen en dat is een eigenlijk werk en vrucht van het geloof; daarvan zegt de heilige Paulus in Rom. 10 vers 9 en 10: "*Namelijk, indien u met uw mond zult belijden de Heere Jezus, en met uw hart geloven, dat Hem God uit de doden opgewekt heeft, zo zult u zalig worden. Want met het hart gelooft men ter rechtvaardigheid en met de mond belijdt men ter zaligheid.*" Als wilde de heilige Paulus zeggen: Dat is niet het ware geloof, dat u heimelijk in uw hart in Christus zou willen geloven en in een verborgen plaats Hem prijzen; u moet vrijuit met uw mond belijden voor iedereen, wat u in uw hart gelooft. Dat brengt dan aanstonds uw leven in gevaar; want deze belijdenis wil duivel en mens niet horen en het kruis is met zo'n belijdenis onlosmakelijk verbonden, zoals u ziet, dat ook nu Paus, Bisschoppen, priesters, monniken het Woord van Christus niet horen of verdragen kunnen, zodat de Profeet terecht zegt: "*Ik zal de beker der verlossing opnemen en de Naam des Heeren aanroepen,*" als wilde hij zeggen: Zo ik God zal loven en belijden, zo zullen zij mij daarvoor de kelk van de marteling te drinken geven. Welaan, ik wil hem aannemen in de Naam van God en Gods lof daarom niet verzwijgen; hij zal mij ook niet schaden, maar heilzaam voor mij zijn en mij direct aan de zaligheid helpen. Dat bedoelt ook Christus in Mark. 8 vers 38: "*Want zo wie zich Mijns en Mijner woorden zal geschaamd hebben in dit overspelig en zondig geslacht, diens zal Zich de Zoon des mensen ook schamen, wanneer Hij zal komen in de heerlijkheid Zijns Vaders*

met de heilige Engelen."
Velen hebben deze drieërlei offerande verklaard, de één zus, de ander zo, maar allen zijn eensgezind daarbij gebleven, dat er drieërlei belijdenis is. Daarom willen wij nemen, wat ons nu het best van allen lijkt. De offerande van goud, zegt men, betekent, dat zij belijden dat Christus Koning is, de wierook, dat Hij Priester is, de mirre, dat Hij is gestorven en begraven; alle drie stukken moeten op Christus naar Zijn mensheid slaan, maar zo, dat Hij God is en dat Hij dit in Zijn menselijke natuur terwille van Zijn Godheid heeft ondergaan. Allereerst belijdt en looft het christelijke geloof, dat Christus Koning en Heer over alle dingen is, volgens Ps. 8 vers 7: "*Gij doet hem heersen over de werken Uwer handen; Gij hebt alles onder zijn voeten gezet*," en Ps. 110 vers 1: "*De Heere heeft tot mijnen Heere gesproken: Zit aan Mijn rechterhand, totdat Ik Uw vijanden gezet zal hebben tot een voetbank Uwer voeten.*" Deze belijdenis in waar geloof is een grote, geweldige troost en geeft goede moed aan alle christgelovigen tegen alles, wat hen tegen is, het moge zijn (zoals de heilige Paulus in Rom. 8 vers 35 tot 39 zegt) *zwaard, honger, koude of enig schepsel*. Wie zal een christen schade doen of verschrikken, als hij dit goud offert, gelooft en belijdt, dat Zijn Heere Christus ook Heere is over de dood, de hel, de duivel en over alle schepselen en dat alles in Zijn handen, ja onder Zijn voeten ligt? Wie een genadig vorst is, die vreest geen ding, dat onder de heerschappij van deze vorst staat, hij gaat er prat op, roemt en belijdt de genade en de macht van zijn heer, hoeveel te meer trotseert en roemt een christenmens tegen de hel, dood, duivel en zegt, vol troost, tot hem: wat kunt u me doen? Bent u niet onder de voeten van mijn Heere? Doe mij eens iets zonder Zijn wil. Ziet, zo'n vrijmoedig hart schept deze gouden offerande. O hoe zeldzaam is dat nu geworden'. Daarom is het zeer vertroostend, als U iets verschrikt of beschadigt, dat u hardop Christus belijdt en zegt: "*Alle dingen liggen onder Zijn voeten*"; wie zal dan tegen mij zijn?

Ten tweede: wierook heeft men, volgens de Wet van Mozes nodig om in de tempel aan te steken voor de godsdienstoefening, wat bij het priesterambt behoorde. Daarom is wierook branden niets anders dan Christus als Priester belijden, Die tussen God en ons bemiddelt, zoals de heilige Paulus in Rom. 8 vers 34 zegt, dat Hij onze voorspraak is en voor ons bidt, wat wij zeer hard nodig hebben. Want door Zijn Koninkrijk en heerschappij behoedt Hij ons voor alle kwaad in alle dingen, maar door Zijn Priesterschap behoedt Hij ons voor alle zonden en de toorn van God, is onze voorspraak en offert Zichzelf, om God te verzoenen, zodat wij door Hem een vast vertrouwen hebben in God en ons geweten voor Zijn toorn en gericht niet ontsteld wordt en vreest zoals Paulus zegt in Rom. 5 vers 1 en 2: "*Wij dan gerechtvaardigd zijnde uit het geloof, hebben vrede bij God door onze Heere Jezus Christus; Door Welke wij ook de toeleiding hebben door het geloof tot deze genade, in welke wij staan, en roemen in de hope der heerlijkheid Gods.*" Nu is dat veel groter, dat Hij ons tegenover God gerust stelt en ons geweten tevreden stelt, dat niet God en wij zelf tegen ons zijn, dan dat Hij de schepselen voor ons onschadelijk maakt, want schuld is veel groter dan pijn, zonde dan dood. Aangezien de zonde de dood brengt en zonder de zonde de dood niet zou zijn of ten minste niet schadelijk zou zijn. Zoals nu Christus een Heere is over zonde en dood en het in Zijn macht staat, genade en leven te schenken aan allen, die in Hem geloven, zo is goud en wierook offeren zoveel als de twee ambten en werken van Hem te belijden en Hem te danken, zoals Paulus doet in 1 Kor. 15 vers 55 tot 57: "*Dood, waar is uw prikkel? Hel, waar is uw overwinning? De prikkel nu des doods is de zonde; en de kracht der zonde is de Wet. Maar Gode zij dank, Die ons de overwinning geeft door onze Heere Jezus Christus.*" Dat is iets heel

groots, dat een mens tegen zijn zonde, tegen zijn kwaad geweten, tegen Gods verschrikkelijke toorn en gericht deze Priester kan stellen, in vast geloof kan zeggen en belijden: "*Gij zijt priester in eeuwigheid*." Bent u nu een priester, zo verzoent u de zonden van allen, die u als zo'n priester belijden. Hoe weinig nu u het oordeel van God, de zonde en het kwaad geweten kan veroordelen of verschrikken, zo weinig veroordeelt en verschrikt het ook mij, voor wie u zo'n Priester bent. Ziet, dat is echt wierook offeren, onbevreesd zijn voor alle zonden en Gods toorn, door Christus in het geloof.

Ten derde: mirre gebruikt men, om de dode lichamen te balsemen, opdat ze niet in ontbinding overgaan in het graf. Daarom is hier in het sterven en opstaan van Christus afgebeeld; want Hij alleen is het, die gestorven, begraven en niet in ontbinding overgegaan, maar is wederom opgewekt uit de doden, zoals Ps. 16 vers 10: "*Want Gij zult mijn ziel in de hel niet verlaten; Gij zult niet toelaten, dat uw Heilige de verderving zie*." En zijn niet verderflijkheid wordt uitgebeeld door allen, wier lichamen door mirre bewaard en behouden worden; zo is nu mirre offeren zoveel als: belijden, dat Christus gestorven is en toch geen verderving heeft gezien, dat wil zeggen: dat de dood door het leven overwonnen is en dat Hij niet is gestorven naar Zijn Godheid en dat Hij naar Zijn menselijke natuur opgewekt is. Deze belijdenis is de allernoodzakelijkste onder de drie, hoewel ze alle drie noodzakelijk zijn en niet gescheiden moeten worden. Want dat Hij voor u Koning en Priester geworden is en zulk een groot goed heeft aangebracht, daarvan mag u niet denken, dat het tevergeefs gebeurd is of weinig heeft gekost of door uw verdienste u toekomt. Zonde en dood zijn voor u in Hem en door Hem overwonnen, u is genade en het leven geschonken, maar het is Hem zwaar gevallen, het heeft Hem veel gekost, Hij heeft het met Zijn eigen bloed, lichaam en leven het allerduurst verworven. Want Gods toorn, gericht, geweten, hel, dood en alle kwade dingen teniet doen en alle goeds verwerven heeft alleen kunnen geschieden door te voldoen aan de goddelijke gerechtigheid, voor de zonde te betalen, de dood met recht te overwinnen. Daarom heeft de heilige Paulus de gewoonte, dat, waar hij Gods genade in Christus predikt, hij gewoonlijk Zijn lijden en bloed aanroert, om aan te tonen, hoe ons alle goederen door Christus, niet zonder Zijn oneindige verdiensten gekocht zijn; zo zegt hij in Rom. 3 vers 25: "*Welke God voorgesteld heeft tot een verzoening door het geloof in Zijn bloed*," en in 1 Kor. 2 vers 2: "*Want ik heb niet voorgenomen iets te weten onder u dan Jezus Christus en Die gekruisigd*." Daarom is het mirre offeren zoveel als belijden de grote kosten en moeite, die het Christus gekost heeft, om onze Priester en Koning te worden.
Ziet dat zijn de drie stukken, waarin wij Christus prijzen en belijden moeten Zijn drie werken, die Hij ons bewezen heeft en nog dagelijks bewijst, tot aan de jongste dag. En de orde is ook fraai, maar de Evangelist begint allereerst met het goud; want dat Hij Koning is over alle dingen ons ten goede, zou niet mogelijk zijn, als Hij ons niet tevoren met God verzoend had en onze gewetens daarvan verzekerd had, opdat Hij in rust en vrede in ons zou kunnen regeren en werken als in Zijn eigen rijk, daarom moest Hij ook Priester zijn voor ons. Zou Hij echter Priester zijn en ons naar priesterlijk ambt met God verzoenen, dan moest Hij genoeg doen aan Gods gerechtigheid voor ons; er was echter geen andere genoegdoening, dan Zichzelf te geven, sterven en zo de zonde met de dood in Zich Zelf te overwinnen; zo is Hij door sterven tot het priesterschap, door het priesterschap tot het koninkrijk gekomen. En de mirre voor de wierook en de wierook voor het goud ontvangen; maar toch noemt de Schrift altijd eerst het koninkrijk, daarna het priesterschap, daarna Zijn sterven, zoals Ps. 110 vers 1: "*De Heere heeft tot mijnen Heere gesproken: Zit aan Mijn*

rechterhand, totdat ik Uw vijanden gezet zal hebben tot een voetbank Uwer voeten." En in deze Psalm wordt daarna van Zijn priesterschap gesproken in vers 4: "*De Heere heeft gezworen, en het zal Hem niet berouwen: Gij zijt Priester in eeuwigheid, naar de ordening van Melchizédek.*" En van Zijn lijden staat tenslotte in vers 7: "*Hij zal op de weg uit beek drinken; daarom zal Hij het hoofd omhoog heffen.*" Zo zou men hier ook kunnen zeggen: Hij zal de mirre proeven, daarom zal Hij Priester worden en is Priester, daarom zal Hij ook Koning zijn, zodat het één uit het ander volgt, het ene de oorzaak van het andere is en zij uit elkaar volgen.

Bij deze eenvoudige, naïeve verklaring laat ik het, laat de diepere beschouwingen over aan degenen, die niets te doen hebben. Allermeest moeten we hierop letten, dat wij van deze drie belijdenissener geen afzonderen, maar ze tezamen offeren. En hoewel Jesaja 60 vers 6 alleen spreekt van goud en wierook, zwijgt over mirre, is dit misschien gebeurd, omdat het Koninkrijk en Priesterschap van Christus altijd van het begin van de wereld geweest is, zoals Paulus zegt in Hebr. 13 vers 8: "*Jezus Christus is gisteren en heden Dezelfde en in der eeuwigheid*"; want ofschoon alle heiligen van de dood en de zonden door Hem en het geloof in Hem verlost zijn, zo heeft toch toentertijd het derde stuk, Zijn lijden, de mirre, noch niet plaats gevonden, wat de Evangelist na de vervulling ervan, wel behoorde te vermelden. De Herodianen echter en de papisten hebben deze drie offeranden niet alleen gescheiden, maar ook met onuitsprekelijke gruwelen vernietigd, behouden echter de naam en belijden met de mond, dat Christus Koning en Priester is en voor ons is gestorven, maar met andere, tegenstrijdige woorden, met hun hart en hun ganse gedrag loochenen ze dat allemaal en verdoemen het op een aller-gruwelijkste manier. En opdat wij zulks zouden zien, met de mirre beginnen, aangezien zij leren, dat de mens zonder de genade van God uit zichzelf, uit het natuurlijke vermogen van zijn verstand en vrije wil, zich de goddelijke gunst waardig en ontvankelijk zou kunnen maken, wat is dat anders dan zonder het bloed en lijden van Christus zelf door eigen werk aan de goddelijke gerechtigheid willen genoegdoen, Zijn toorn en gericht stillen, en het geweten vrede geven? Dat is immers het bloed en heel het lijden van Christus, ja Zijn hele mensheid met al Zijn werken teniet doen en met voeten treden; waarvan de heilige Paulus in Hebr. 6 vers 4 tot 6 zegt: "*Want het is onmogelijk, degenen die eens verlicht geweest zijn en de hemelse gave gesmaakt hebben en des Heiligen Geestes deelachtig geworden zijn en gesmaakt hebben het goede Woord Gods en de krachten der toekomende eeuw en afvallig worden, die, zeg ik, wederom te vernieuwen tot bekering, als welke zichzelf den Zone Gods wederom kruisigen en openlijk te schande maken.*" Want buiten Christus is er geen genade noch bekering, maar alleen maar toorn; toch leren de papisten buiten Hem genade zoeken en vinden. Zo is het mirreoffer geheel en al weggenomen.
Dan moet ook het wierookoffer daarvoor niets waard zijn; want hoe moet Christus hun Priester en Middelaar zijn? Als zij zo goed en rein zijn, dat zij Zijn bloed en Middelaar niet nodig hebben, maar hun eigen middelaars zijn en voor zichzelf voor God treden, om genade en leven te verkrijgen door hun natuurlijke vermogen; daarmede geven zij immers te kennen en leren, dat het natuurlijk vermogen rein en goed is, zo behoeft Christus dan geen Priester te zijn. Wie heeft ooit kunnen geloven, dat het met de christenen ooit zover zou komen, dat iemand zo iets zou leren of horen, dat al verschrikkelijk is om te denken: Nu zien we immers, dat alle hogescholen met de Paus en de geestelijken niets anders leren noch stellen en ketterij moet zijn, als iemand wat anders leert. Hoe juist heeft de heilige Petrus hen in 2 Petrus 2 vers 1 getypeerd, waar hij zegt: "*Er zullen valse leraars onder u zijn, die de Heere, Die hen*

gekocht heeft, zullen verloochenen." Hij zegt niet: Zij zullen Christus verloochenen, maar: de Heere, Die hen gekocht heeft, als wilde hij zeggen: Christus zullen ze belijden met woorden, maar zij zullen Hem niet erkennen als Degene, Die hen gekocht heeft met Zijn bloed, maar zonder zijn bloed zullen zij zichzelf verlossen, uit eigen, natuurlijke kracht Gods genade willen verkrijgen, die toch alleen Christus met Zijn bloed voor ons allen gekocht heeft; dit is het, wat zij wanen, het kost of komt op niets te staan, om Gods genade te verkrijgen, daarom vervallen ze daar op, zij willen haar zelf verwerven en verdragen niet dat Christus haar koopt. Waar nu Christus niet erkend wordt als Priester, kan Hij nog veel minder als Koning erkend worden; want zij zijn Hem geenszins onderdanig, zij zijn hun eigen heer, dat wil zeggen: het eigen personeel van de duivel, omdat ze Hem niet willen laten heersen over hen en alleen in hen werken, toch blijft Hij Koning, Priester, en Verlosser, tegen hun wil, over alle schepselen. Zie, zo ziet u, dat het nu de tijd is, dat de heilige Petrus Christus driemaal verloochent; gave God, dat zij het hanengekraai hoorden en tot zichzelf kwamen, hun val bekenden, ook bitterlijk weenden en uit het huis van Kájafas gingen, dat wil zeggen: uit de helse vergadering van de Paus, waar het vuur van wereldse liefde is ontstoken en waar het personeel van de Paus omheen staat en zich warmt: want de goddelijke liefde is totaal in hen verdwenen.

Dit moge genoeg zijn over de geestelijke offeranden. Nu volgt: Matth. 2 vers 12: "*En door Goddelijke openbaring vermaand zijnde in de droom, dat zij niet zouden wederkeren tot Herodes vertrokken zij door een andere weg weder naar hun land.*" Dat is het uiteindelijke besluit dat wij de leer van mensen moeten vermijden en niet weer daarop terugvallen, als we eenmaal daarvan verlost zijn; zoals deze magiërs, eenmaal Herodes verlaten hebbend, niet meer naar hem teruggekeerd zijn. Zo zeg ik ook, dat wij de wet en de leer van de Paus en van alle papisten moeten mijden op straffe van Gods ongenade en het verderf van onze zielen, aangezien wij de echte, evangelische waarheid erkend hebben. Want zij leren ons slechts ons van God te verwijderen, zodat wij ons eigen verstand en werken volgen; daarmede wordt het werk van God verhinderd, Die toch alle dingen moet en wil in ons werken en schenken en ook wil dat wij dat van Hem verwachten. Maar leringen van mensen maken, dat wij eerst beginnen met alle werken, dat wij de eersten willen zijn en dat wij God zoeken en Hij moet daarna komen en bezien wat wij begonnen hebben. Om u daarvan een voorbeeld te geven: die nu het allerbeste de jeugd schijnen te leren, zeggen hen voor, dat ze gaarne moeten bidden en naar de Kerk gaan, dat ze kuis moeten leven en vroom zijn, zeggen echter niet, waar ze dat moeten beginnen en moeten zoeken, net alsof het voldoende zou zijn, dat ze geleerd hebben, dat ze vroom moeten zijn. Eveneens, als ze daarna zullen gaan trouwen of geestelijke worden, denken ze, dat het voldoende is, dat ze zelf met het werk beginnen, zien niet op God, om Hem daarom te bidden; daarna, als ze begonnen zijn, dan moet God komen en bezien, wat zij gedaan hebben, Hij moet Zich de zaak laten welgevallen en weer in het reine brengen.
Ja, men voedt de jonge mensen zo op, dat een maagd zich schaamt, God te bidden om een jongen en een jongen om een maagd, denkende, dat het dwaas is, God daarom te bidden; ze moeten er zelf in hun onervarenheid in lopen. Daardoor komt het ook, dat het huwelijk zo zelden goed uitvalt. Zou een maagd niet zo moeten geleerd worden in alle ernst voor God te komen en in vol vertrouwen tot Hem spreken: *Zie, lieve God; ik ben nu tot de huwbare leeftijd gekomen, weest U nu mijn Vader en laat mij Uw kind zijn, geef mij een vrome jongeling en help mij door Uw genade tot de huwelijke staat; of zo het U behaagt, geef mij een geest, om kuis te blijven.*

Zo behoorde ook een jongeling een maagd te bidden en al zijn zaken niet zelf beginnen, maar God erom te bidden, dat Hij het moge beginnen en de eerste steen leggen; dat zouden echte kinderen van God zijn, die niet aanvatten, of ze bidden er God tevoren om, hoe gering het ook moge zijn, dan bleef Christus onze Koning en al onze werken zouden Zijn werken en welgedaan zijn. Maar leringen van mensen kunnen dat niet verdragen, zij lopen plompverloren er in, alsof er geen God bestond en zij het doen moesten, om het welgedaan te doen zijn. Ziet, leert uit dit voorbeeld, hoe alle leringen van mensen zo verleidelijk en tegen God gericht zijn.

Maar er zijn drie manieren, om de leringen van mensen te vermijden.
Vooreerst, dat ze alleen met het geweten vermeden worden en niet met de daad; als ik naar het bevel van de Paus biecht, bid, vast, niet in de overtuiging, dat ik het moet doen of dat het zonde is als ik het na zou laten, maar dat ik het vrijwillig doe, uit mijzelf, zonder dwang, dat ik het wel zou kunnen nalaten, als ik wilde. Hier wordt wel het werk van de lering van mensen gedaan, maar het geweten is vrij en vindt het doen van gelijke waarde als het nalaten, het is voor hem geen zonde, als het niet gebeurt, het is geen verdienstelijk goed, als het gedaan wordt; want het gehoorzaamt niet, maar het doet zijn eigen welgevallen daarmede; dat zijn wel de besten. Zo zijn deze magiërs nog in het land van Herodes, reizen ook onder zijn heerschappij, maar zij achten hem niets, komen niet tot hem, bewijzen hem geen gehoorzaamheid. Wie nu ook zo onder de Paus is en bezig is, dat hij niet uit gehoorzaamheid, maar uit eigen vrije wil zijn inzettingen houdt, hoe, wanneer, waar en hoe lang hij wil, voordien zijn ze niet schadelijk. Maar het is een hoge opvatting, die weinig mensen hebben en zoals deze magiërs in de droom en in het verborgen alleen door de Geest van God in hun hart bekend hebben, wat men echter niemand met woorden van buitenaf aanpraten kan, als het hart dat niet zelf van de hemel voelt.
De tweede manier is, beide, met geweten en met werken mijden, zoals die doen, die ze geheel en al met voeten treden, die slechts het tegendeel doen met een vrolijk en gerust geweten. En deze manier is de meest noodzakelijke en de beste, terwille van de zwakke gewetens, opdat men ze goed van deze pauselijke inzettingen bevrijde en maken ze aan de eersten, sterksten volkomen gelijk en vrij, wat men met woorden en het geweten niet alleen kan doen, of men moet ingrijpen en hun ook met voorbeelden het tegendeel laten zien, zoals Christus deed, Die Zijn discipelen tegen de inzettingen van de Farizeeërs in hun handen niet liet wassen, enz. Zo zou het goed zijn, dat hij die nu de geboden biecht, het gebed, het vasten op een bepaalde tijd naliet, dat men meteen voorbeeld bewees, dat de inzettingen van de Paus zottenwerk en bedriegerij zijn en dat men op een andere tijd dit alles vrijwillig zou doen.
De derde manier is: alleen met de daad mijden en niet met het geweten, zoals zij doen, die ze brutaal nalaten en toch geloven dat ze onrecht doen, door ze niet te houden. En zo'n geweten bezit helaas over de hele wereld de gewone man. Daarom noemt de heilige Paulus deze tijd een gevaarlijke tijd. Want zulke gewetens zondigen zonder ophouden, of ze de pauselijke wet houden of niet en de Paus is hun zielemoordenaar en de oorzaak van dit gevaar en deze zonde door zijn gebod. Houden zij het, dan handelen zij tegen het geloof, dat vrij moet zijn van alle leringen van mensen. Houden ze het niet, dan handelen ze tegen hun geweten, dat gelooft, dat het het moet houden. Dezen hebben nodig dat men ze goed onderricht in het vrije christelijke geloof en dat zij het kwade geweten afleggen of, als ze dat niet kunnen, hun zwakheid (zoals de heilige Paulus leert in Rom. 15 vers 1 en 2: "*Maar wij die sterk zijn, zijn schuldig de zwakheden der onsterken te dragen en niet onszelve te behagen. Dat dan een iegelijk van ons zijn naaste behage ten goede, tot stichting.*") een tijdlang verdragen en hen

naast het geloof hun geweten laten volgen, totdat ze ook groot en sterk worden. Ziet, dat is langs de andere weg naar huis gaan, niet weer bij Herodes komen; want heel het begin, om vroom te worden, vindt gewoonlijk plaats door leringen van mensen en uitwendige heiligheid; maar men moet dat verlaten en komen tot het zuivere geloof en daarna niet weer uit het geloof tot de werken vervallen. Zo komen we op de juiste wijze in ons vaderland, waaruit we gekomen zijn, dat wil zeggen: tot God, door Wie wij geschapen zijn en komt het einde weer met het begin samen, als een gulden keten. Daartoe helpe ons God door Christus, onze Koning en Priester, Die gezegend is tot in eeuwigheid

(Hier volgt een gedeelte dat betrekking heeft op het einde van de gehele kerkpostille.)

Hier zullen we een ogenblik stilhouden, opdat het boek niet te dik zou worden en men van het lezen genoeg zou krijgen; hoewel ik hoop, dat in deze twaalf brieven en evangeliën het christelijk leven zo rijk afgeschilderd is, dat een christenmens voldoende is medegedeeld, wat hij tot zaligheid nodig heeft. O wilde God, dat mijn uitleg en die van alle leraars zou verdwijnen en ieder christen zelf alleen de Schrift en het zuivere Woord van God voor zich zou leggen! ziet immers uit dit mijn geklets, hoe onmetelijk de woorden van God verheven zijn boven alle menselijke woord en hoe zelfs geen mens een enig Woord van God voldoende kan bevatten en verklaren met al zijn woorden. Het is een eeuwig Woord en moet met een stille geest genomen en beschouwd worden, zoals Ps. 85 vers 9 zegt: "*Ik zal horen, wat God de Heere spreken zal.*" Ook niemand anders dan zo'n stille, beschouwende geest kan bevatten. Wie zonder enige verklaring en uitlegging dat Woord zou kunnen bereiken, die zou mijn verklaring en die van alle mensen niet nodig hebben, ja die zouden slechts hinderlijk zijn. Daarom verdiep u erin, verdiep u erin, beste christenen en laat mijn uitlegging en die van alle leraren slechts steigerwerk zijn voor het echte bouwwerk, opdat wij het naakte, zuivere Woord van God zelf vatten, smaken en daarbij blijven; want daar woont God alleen in Sion, Amen.

De volgende preken zijn werken van **Luthers leerlingen** o. a. Stephen Roth, Caspar Cruciger, Veit Dietrich, Georg Rürer, Andreas Poach en zijn bewerkingen van preken van Luther. Zij legden ook vaak gedachten van hen zelf in de tekst.

Ze zijn herschreven uit de volgende uitgave:
D. Martinus Lutherus volkome Kerk-Postille, door Joan Georg Walch, vertaald door Johannes Wilhelmus Martini, predikant bij de Evangelisch-Luthersche Gemeente te Woerden. En nu in 't Nederduits met een VOORREDEN vermeerderd, en nauwkeurig door het Hoogduitse overzien door Jan Mulder, predikant in de Evangelisch-Luthersche Gemeente te Leiden. Eerste deel.

Te Leiden, bij de Wed. en Zoon van Jan van der Deyster en Coenraat en Georg Jac. Wishoff, C. Z. 1744. Pag. 210 en volgende.

14. **Evangelie op de eerste Zondag, na de verschijning aan de Wijzen uit het Oosten. Lukas 2 vers 4 tot 52.**

En Zijn ouders reisden alle jaar naar Jeruzalem op het feest van Pascha. En toen Hij twaalf jaren oud geworden was en zij naar Jeruzalem opgegaan waren, naar de gewoonte des feestdags; En de dagen aldaar voleindigd hadden, toen zij wederkeerden, bleef het Kind Jezus te Jeruzalem, en Jozef en Zijn moeder wisten het niet. Maar menende dat Hij in het gezelschap op de weg was, gingen zij een dagreize en zochten Hem onder de magen en bekenden. En als zij Hem niet vonden, keerden zij wederom naar Jeruzalem, Hem zoekende. En het geschiedde na drie dagen, dat zij Hem vonden in de tempel, zittende in het midden der leraren, hen horende en hen ondervragende. En allen die Hem hoorden, ontzetten zich over Zijn verstand en antwoorden. En zij Hem ziende werden verslagen; en Zijn moeder zeide tot Hem: Kind, waarom hebt Gij ons zo gedaan? Zie, Uw vader en ik hebben U met angst gezocht. En Hij zeide tot hen: Wat is het, dat gij Mij gezocht hebt? Wist gij niet, dat Ik moet zijn in de dingen Mijns Vaders? En zij verstonden het woord niet, dat Hij tot hen sprak. En Hij ging met hen af en kwam te Nazareth en was hun onderdanig. En zijn moeder bewaarde al deze dingen in haar hart. En Jezus nam toe in wijsheid en in grootte en in genade bij God en de mensen.

Dit is een Evangelie, dat ons een voorbeeld toont van het heilige kruis, hoe het hen vergaat, die christenen zijn en hoe zij zich daaronder moeten gedragen. Want wie een christen wil zijn, moet er aan denken dat hij moet helpen het kruis dragen. Want God zal hem beetpakken en flink door elkaar schudden opdat hij volgzaam zal worden en niemand zal zonder lijden tot Christus mogen komen. Daarom is hier zo'n voorbeeld beschreven, dat wij moeten navolgen. Dat willen we nu gaan horen.
Alhoewel de heilige Maria, die hoog begenadigd en gezegend is met allerlei genadeblijken, zonder twijfel zich zeer over haar Kind heeft verheugd, heeft de Heere haar evenwel zo bestuurd en geregeerd, dat zij geen paradijs aan Hem heeft gehad. Hij heeft dat voor haar even zowel als voor anderen bewaard voor het toekomende leven. Daarom heeft ze ook op aarde veel tegenspoed, smart en harteleed moeten ondervinden. Want dit was de eerste tegenspoed, die haar overkwam, dat ze moest baren in Bethlehem, in een vreemde plaats, waar ze geen ruimte had om haar Kindeke neer te leggen dan in een stal. De tweede tegenspoed was, dat ze onmiddellijk daarna, na de dagen van haar reiniging met haar Kindeke moest vluchten naar een vreemd land, naar Egypte. Dat is een slechte troost voor haar geweest. Dergelijke harde slagen zal zij zonder twijfel veel meer gehad hebben, welke niet beschreven zijn.
Ons Schriftgedeelte beschrijft er ook één. Want Hij laat haar hier een ongeval overkomen, verbergt Zich voor haar in de tempel en laat Zich lang zoeken zonder dat zij Hem vindt. Dit heeft haar zo verschrikt en bedroefd gemaakt, dat ze de wanhoop nabij was, zoals ze ook getuigt: *Ik en Uw vader hebben U met smart gezocht.* Want men kan zich goed voorstellen, dat ze in haar hart gezegd heeft: Zie, dat Kind is van mij alleen, dat weet ik, Dat heeft God mij gegeven en aan mijn zorg toevertrouwd om Het te bewaren. Hoe komt het nu dat ik Het kwijt ben? Het is mijn schuld dat ik Het niet bewaard en op Hetzelve gepast heb. Misschien wil God wel niet, dat ik op Hetzelve pas, omdat ik het niet waardig ben en wil Hij Het mij nu weer afnemen. Haar hart zal zonder twijfel van schrik hevig geklopt hebben en vol van smart geweest zijn.
Daar ziet u hoe het haar vergaat, dat, ofschoon ze wel de moeder is en zich boven alle moeders op dit Kind zo kon beroemen, dathaar vreugde boven mate geweest is, zo

groot als nooit iemand heeft genoten, God haar zo alles ontneemt, dat ze nu niet zeggen kan: Ik ben Zijn moeder, en Hij het zo maakt dat ze zo'n schrik van het Kind krijgt, dat ze wel gewenst zou hebben, nooit van Hetzelve gehoord en Het gezien te hebben. En zij verkeerde dus in gevaar om een grotere zonde te doen dan enige andere moeder ooit gedaan heeft.
Onze Heere God kan zo handelen, dat Hij ons onze vreugde en troost wegneemt, wanneer Hij wil en dat Hij ons het meest daardoor verschrikt, waaraan wij de grootste vreugde hebben. En daarentegen ons de grootste vreugde schenkt van datgene, wat ons het meest verschrikt. Want het is haar grootste vreugde geweest, dat zij de moeder van het Kind geworden was. Nu heeft ze geen grotere smart dan juist daarover. Zo hebben wij ook geen grotere verschrikking dan door de zonde en de dood. Maar God kan ons daarin zo troosten, dat wij ons mogen beroemen zoals Paulus in Rom. 7 zegt, dat de zonde ertoe gediend heeft, dat wij rechtvaardig werden en gaarne dood zouden willen zijn en begeerden te sterven.

Wij hebben hier nu het grote lijden van deze moeder van Christus, dat zij van haar kind beroofd was, waarbij ook haar bouwen en vast vertrouwen op God haar ontnomen werd. Want zij moest vrezen, dat God toornig op haar geworden was en haar niet als moeder van Zijn Zoon hebben wilde. Niemand zal echter goed kunnen begrijpen, hoe het haar te moede geweest is, dan als hij ook iets daarvan meemaakt. Daarom moeten wij dit voorbeeld ook op ons toepassen. Want het is niet voor haar maar om onzentwil geschreven. Want zij is het nu te boven. Daarom moeten wij ons daarnaar richten en daarop voorbereiden, opdat, wanneer ons iets dergelijks zou overkomen, wij ons daarin zouden kunnen schikken.
Dus wanneer God ons een oprecht, vast en sterk geloof gegegeven heeft, dat wij in een vast en sterk vertrouwen voortwandelen en ervan verzekerd zijn dat wij een genadig God hebben en daar ook van roemen kunnen, dan zijn we in het paradijs. Maar wanneer God ons onze moed beneemt, zodat wij menen, dat Hij de Heere Christus uit ons hart wil rukken, zo, dat wij in ons hart gevoelen, dat wij Hem verloren hebben en daardoor wanhopige moedeloos zijn, zodat wij het vertrouwen kwijt zijn, dan is er ellende en nood. Want ofschoon wij onszelf niet van zonden bewust zijn, zo verkeren wij in zo'n twijfelachtige toestand, dat wij denken: wie weet of God mij hebben wil. Zoals hier de moeder twijfelt of Hij haar wel tot moeder hebben wil. Zo zegt ons hart ook, als het zulke harde slagen voelt: ja God heeft u wel tot nu toe een oprecht geloof gegeven, maar misschien wil Hij dat u ontnemen en wil u niet meer hebben. Maar voor het verdragen van zulke slagen zijn sterke geesten nodig. En er zijn niet veel mensen, die God zo beproeft. Wij moeten er ons echter wel op voorbereiden, als het ons zo zou vergaan, dat wij dan niet tot wanhoop vervallen.
En zulke voorbeelden hebben wij ook hier en daar meer in de Schrift. Bijvoorbeeld als wij lezen van Jozua in hoofdstuk 7 de verzen 6 en 7, dat God hem grote en vaste beloften had gedaan, dat hij de heidenen geheel en al verdelgen zou en hem zelfs vermaande, kloek en dapper te zijn en de vijand moedig tegemoet te gaan, wat hij ook deed. Maar wat gebeurt er? Toen hij in zo'n kostelijk geloof leefde, gebeurde het, dat hij eens ongeveer drie duizend man naar een stad zond om die te veroveren. Zij waren ook trots, omdat zij zagen dat het een kleine stad was met weinig inwoners. En toen zij nu daar bij kwamen, deed de vijand een uitval en dreef het volk terug. Toen viel Jozua op zijn aangezicht ter aarde en durfde de hele dag niet naar de hemel te zien en begon te roepen en te klagen tot God en zei: *Ach! waarom hebt Gij ons daarheen geleid om ons te laten vallen in de handen van de vijanden?* Toen was hij zijn geloof kwijt en wilde gaan wanhopen, zodat God Zelf hem moest opbeuren. Zo handelt God

vaak met Zijn grote heiligen, die Hij soms Christus uit het hart neemt, dat is hun geloof en vast vertrouwen.
Maar dit alles geschiedt uit een onuitputtelijke genade en goedheid, opdat wij toch aan alle kanten zouden bemerken hoe vriendelijk en lieflijk de Vader met ons omgaat en ons bewaart, opdat ons geloof geoefend en hoe langer hoe sterker zou worden. En inzonderheid doet Hij dat om de Zijnen voor een tweeëerlei ongeluk te behoeden, welke anders zouden kunnen volgen. Ten eerste, wanneer zij zo sterk van geest en vol van troost zijn, zouden ze tenslotte gaan denken dat ze dat deden uit eigen krachten. Daarom laat Hij soms hun geloof te kort schieten en struikelen, opdat zij zullen zien wie zij zijn en moeten zeggen: ofschoon ik zou willen geloven, zo kan ik toch niet. Zo verootmoedigt de almachtige God Zijn heiligen en houdt ze in het besef van hun krachteloosheid. Want de natuur en het verstand wil gedurig op gaven, die zij van God ontvangen hebben gaan bouwen en daarop vertrouwen. Daarom moet Hij zo met ons handelen, opdat wij zien, dat Hij ons het geloof in het hart schenkt en dat wij dat niet kunnen bewerkstelligen. Daarom moeten godsvrucht en vast vertrouwen beide aanwezig zijn, opdat wij door beide heen gaan opdat de mens niet te vermetel en te gerust worde en op zichzelf gaat bouwen. Dit is de eerste reden waarom God de heiligen zo zwaar beproeft.

Ten tweede doet Hij dat tot een voorbeeld voor ons. Want wanneer wij in de Heilige Schrift geen voorbeelden zouden hebben van heiligen, die het ook zo vergaan is, zo zouden wij het niet kunnen dragen en ons geweten zou zeggen: Ik ben het alleen, die zich in zulk lijden bevindt en God heeft niemand zo verlaten; daarom kan het niet anders dan een teken zijn, dat God mij niet hebben wil. Maar daar wij zien dat het met de moedermaagd en andere heiligen ook zo gegaan is, zo hebben wij toch een troost, zodat wij niet moeten wanhopen noch de moed opgeven en een voorbeeld, dat wij stil moeten zijn en moeten wachten totdat God komt en ons sterkt.
Want van zo'n lijden hebben wij vele voorbeelden in de Heilige Schriften daartoe behoort ook, wat de profeet David zegt in Psalm 31 vers 23: "*Ik zeide wel in mijn haasten: Ik ben afgesneden van voor Uw ogen.*" Dat wil zeggen, wanneer het geweten zegt: God wil u niet. Deze soorten van lijden zijn bovenmate zwaar en ondraaglijk; daarom roepen de heiligen als ze daarin verkeren heel sterk; want als God hen er niet uit zou helpen, zouden ze in de hel verkeren. De andere aanvechtingen en soorten van lijden zijn alle nog maar liefkozingen daarmee vergeleken, bijvoorbeeld, wanneer men iemands goed en eer rooft en dergelijke. Dit is niets vergeleken bij het doden van de onschuldige kinderen en de vlucht van Jezus naar Egypte.
Dat zegt de profeet ook op een andere plaats in Psalm 94 vers 17: "*Ten ware dat de Heere mij een Hulp geweest ware, mijn ziel had bijna in de stilte gewoond.*" Zo groot werd de angst en schrik in deze nood. God laat dat nu gebeuren opdat wij zulke voorbeelden zouden hebben en wij ons daarmede zouden troosten, opdat wij niet tot wanhoop zouden vervallen. Want wanneer de dood zal komen, dan zullen zulke aanvechtingen komen. Daarom moeten wij ons daartegen wapenen.
Dit is de geschiedenis en het voorbeeld van het zware lijden, dat ons in dit Evangelie geschilderd is: maar daarnaast is weer aangetekend, waar men troost vinden zal en moet. Want Zijn ouders verliezen Hem en komen een dagreis ver zonder Hem; zij zoeken Hem onder de vrienden en bekenden, maar daar is Hij niet; op de derde dag komen zij in de tempel, daar laat Hij Zich vinden. Dus heeft God ons aangewezen, waar wij troost en sterkte moeten vinden in allerlei lijden en vooral in dit harde en zware lijden dat wij de Heere Christus vinden kunnen; namelijk als wij Hem zoeken in de tempel. Want zo zegt Hij tot hen: "*Wist u niet, dat Ik moet zijn in de dingen Mijns*

Vaders?" En u moet opletten dat Lukas zegt dat zij het woord niet hebben verstaan dat Hij tot hen sprak. Want daarmede heeft hij de ijdele zwetsers de mond gestopt, de zwetsers, die de maagd Maria al te hoog verheffen en roemen, dat zij alles wel geweten heeft en niet heeft kunnen dwalen. Want hier ziet u hoe de Heere haar laat dwalen, dat zij Hem lang zoekt en toch niet vindt dan pas op de derde dag in de tempel. En als Hij daarenboven hard aanspreekt en zegt: "*Wat is het, dat u Mij gezocht hebt? Wist u niet, dat Ik moet zijn in de dingen Mijns Vaders?*" Zo verstaat zij ook dat woord niet, dat Hij tot haar spreekt. Daarom zijn dat niets dan leugens. De heilige maagd heeft deze valse, verzonnen lof niet nodig. God heeft haar zo geleid, dat Hij veel voor haar heeft verborgen en haar in veel leed heeft gebracht opdat Hij haar nederig en ootmoedighield, opdat zij zich niet zou inbeelden dat zij beter was dan anderen.
Dit is echter hier na de troost, zoals ik gezegd heb, dat Christus Zich slechts laat vinden in de tempel, dat wil zeggen, in datgene dat van God is. Maar wat is van God? Zijn het niet alle schepselen? 't Is waar, dat alles van God is; maar eigenlijk is het de Heilige Schrift en Zijn Woord. Want al dat andere is ons gegeven. Voor ons betekent dit dus, dat niemand zich verstouten moet om enige troost te scheppen en te vinden, dan alleen in het Woord van God, want de Zoon zult u nergens anders vinden dan in de tempel. Want kijkt maar naar Zijn moeder. Zij begrijpt dit nog niet, zij weet niet dat zij Hem in de tempel moet zoeken en omdat zij Hem zoekt onder de magen en bekenden en niet op de juiste plaats, zo vindt zij Hem niet.
Daarom heb ik dikwijls gezegd en zeg het weer, dat in de Christenheid niets gepredikt moet worden dan het zuivere Woord van God. Daarmede stemt dit Evangelie overeen, want zij vinden de Heere niet onder de vrienden en bekenden. Daarom gaat het niet op om te zeggen, dat men geloven moet, wat de concilies besloten hebben, of wat Hieronymus, Augustinus en andere heilige Kerkvaders geschreven hebben. Maar men moet een plaats aanwijzen,waar men Christus vindt en geen andere; namelijk die Hij Zelf aanwijst als Hij zegt, dat Hij moet zijn in datgene, dat Zijns Vaders is, dat wil zeggen, niemand moet Hem ergens anders zoeken dan in het Woord van God. Daarom moet men, wat de heilige Vaders leren, niet zo aannemen, dat men daarop bouwt en daarin zijn troost zoekt. Wanneer men nu tot u zegt: ei moet men dan de heilige Vaders niet geloven? Zo kunt u antwoorden: Christus laat Zich niet vinden onder de bekenden en de magen. En het zou wel goed zijn, als wij christenen dit voorbeeld onder ons bekendheid gaven en als een spreekwoord daaraan ontleenden om tegen alle leer, die niet naar Gods Woord is, te gebruiken.

Maar om dit beter aan te tonen en te bewijzen, moeten wij zien wat men ons anders geleerd heeft dan het Woord van God. Tot nu toe hebben wij drieërlei leer gehad.
Ten eerste, dat is de grofste, die de heilige Thomas van Aquino (als hij al heilig is) geleerd heeft; deze komt voort uit de heidense leer en wetenschap, die het grote licht van de natuur, Aristoteles, beschreven heeft; daarvan zeggen ze dat het een fraaie, lichte tafel is en Gods Woord als de zon: en zoals de zon op zo'n tafel schijnt, opdat deze des te schoner lichte en schittere, zo schijnt ook het goddelijk licht op het licht van de natuur en verlicht het. Met deze fraaie vergelijking hebben zij de heidense leer ook in de christenheid ingevoerd, die de hogescholen alleen geleerd en verbreid hebben; daaruit heeft men doctoren en predikanten gemaakt: dat heeft de duivel hen ingegeven. Zo is het Woord van God onder de tafel geveegd: want als dat voor de dag komt, dan vernietigt het zo'n duivelse leer volkomen.
Ten tweede heeft men ons menselijke inzettingen geleerd en geboden, die men ordeningen en geboden van de heilige christelijke kerk noemt: daardoor hebben die

dwazen gemeend dat zij de wereld ten hemel zouden voeren en daarmede hebben zij onze gewetens willen troosten en daarop laten bouwen. Dat heeft men zo in zwang gebracht dat de ganse wereld daardoor als door een zondvloed is overstroomd en daarin is verdronken zodat er bijna niemand te redden is uit de kaken van de hel. Want zij schreeuwen voortdurend en zonder ophouden, alsof zij onzinnig waren: ei, dat hebben de heilige concilies besloten, dat heeft de kerk geboden, dat heeft men zo lang gedaan, zouden wij dan niet daaraan geloven?
Daarom moet men daarop, gelijk ik gezegd heb, uit dit Evangelie antwoorden: als Maria de heilige maagd dat gedaan zou hebben, zo was het geen wonder dat zij gedwaald had; zij was wel de enige moeder Gods: en toch komt ze in die onwetendheid, dat ze niet weet waar zij Christus vinden moet, zij zoekt Hem onder de magen en bekenden en zij tast mis, zodat ze Hem niet vindt. Heeft ze nu misgetast en Christus onder de vrienden niet kunnen vinden, maar op het laatst in de tempel moeten komen? Hoe zullen wij Hem dan vinden buiten Gods Woord in leringen van mensen en in hetgeen de concilies besloten of de hoogleraren geleerd hebben? De Bisschoppen en concilies hebben zonder twijfel de Heilige Geest niet in die mate bezeten als zij. Heeft zij dan gedwaald, hoe zouden dan deze niet dwalen, daar zij menen Christus ergens anders te vinden dan in hetgeen dat Zijns Vaders is, dat is in het Woord van God.
Daarom, wanneer u iemand hoort die deze tweeërlei leringen aanhangt en gelooft dat deze rechtzinnig zijn, daarop vast vertrouwt, zo vraag hem, of hij ook er vast van verzekerd is, dat hij zijn ziel daarmede zal kunnen troosten als de dood zal komen of het oordeel en de toorn van God, of hij dan met een onverschrokken geweten zal durven zeggen: zo hebben de Paus en de bisschoppen op de concilies gezegd en besloten, daar vertrouw ik op en ik ben er zeker van, dat het niet zal misgaan. Zo zult u direct moeten zeggen: hoe kan ik daarvan zo zeker en overtuigd zijn? Als het nu op een vechten aan komt en de dood nadert, zal uw hart zeggen: 't is wel waar, de concilies hebben het besloten enz. Ja! maar wat als ze het toch mis gehad zouden hebben? Wie weet of het goed is? Als u dan in zo'n twijfel geraakt, zo kunt u nooit bestaan, dan komt de duivel en werpt u ter aarde.

Ten derde, naast deze twee leringen, hebben zij ons toch ook nog naar de Heilige Schrift geleid en gezegd dat immers boven alle leringen de pauselijke wetten en besluiten in zaken die tot het geloof behoren, moeten gehouden worden, maar uitgezonderd is de leer van enige heilige Kerkvaders, die de Schrift uitgelegd hebben. Die hebben ze echter zo groot gemaakt dat ze evenveel gezag moeten hebben als die van de Paus te Rome of iets meer. En hebben gezegd dat ze niet konden dwalen en komen er toe dat ze schreeuwen: ei! hoe zouden deze heilige vaders de Schrift niet verstaan hebben? Maar laat deze dwazen zeggen, wat ze willen en houdt hun gedurig voor, wat Christus hier zegt: Weet u niet, dat Ik moet zijn in de dingen Mijns Vaders? Gods Woord moet men bovenal hebben en daarop alleen bouwen: want daar wil Christus zijn en op geen andere plaats. Daarom is het tevergeefs als u Hem ergens anders zoekt. Want hoe kunt u mij de garantie geven, dat de heilige Vaders het zijn, waar Christus moet zijn?

Daarom is dit Evangelie een harde slag voor alle leringen en alle troost en wat het ook mag zijn, dat niet Gods Woord is of uit het Woord voortvloeit. Daarom kunt u zo spreken: u mag het verstand en het natuurlijke licht zo hoog verheffen als u wilt, maar ik behoud mij het recht voor, niet daarop mijn vertrouwen te stellen. De concilies mogen besloten en de Paus en de heilige Vaders geleerd hebben, wat ze willen, daar

doe ik niets aan af. Toch wil ik niet daarop bouwen. Als ze mij dat toestaan, zullen we het spoedig eens zijn, dat ik de vrijheid houd om wat zij besluiten en inzetten willen, te beoordelen. Als het mij behaagt, dan houd ik mij daaraan, dat durf ik wel te zeggen. Maar zo wil ik mij er niet aan houden, al zou ik er ik weet niet wat mee verdienen. Maar dat zullen ze ons niet toestaan. Want zij zijn er niet tevreden mee, dat men het zonder dwang houdt. Maar zij willen dit er bij gevoegd dat ik mijn vertrouwen en troost daarop grond en dat, wanneer u daarop vertrouwt, het van dezelfde waarde is, dan dat u op Christus en de Heilige Geest vertrouwt. Deze valse waan en dit vertrouwen dat zij van mening zijn, dat men een goed werk verricht, wanneer men het houdt en dat het zondigen zou betekenen als men het niet houdt, moeten wij niet dulden.

Want zij zeggen: wat de Paus en de kerk gebiedt of leert, dat is de Heilige Geest en Gods Woord, daarom moet men het geloven en houden: wat een openbare onbeschaamde leugen is. Want hoe kunnen zij dit bewijzen?

Ja, zeggen ze, de christelijke kerk heeft immers de Heilige Geest. Die laat haar niet dwalen noch mistasten. Wij antwoorden, gelijk boven gezegd is: laat de kerk zijn wie ze wil, ze heeft echter nog niet zo veel Geest gehad als Maria. En hoewel Hij haar geregeerd en bestuurdheeft, laat Hij haar toch ook dwalen, ons tot een voorbeeld. Als zij dan zelf geen zekerheid heeft, hoe wilt u mij zeker en gerust maken? Waar moeten wij dan naar toe? In de tempel moeten ook wij komen, dat wil zeggen wij moeten het Woord van God vatten en begrijpen, dat is voor mij zeker en het staat als een paal boven water, dat ik daar vast en zeker Christus zal vinden. Daarom, waar het Woord is, daar moet ik ook blijven, wanneer ik daar bestendig bij blijf. Zoals dat midden in de dood gaat en er doordringt en levend blijft, zo moet ik ook door de dood heendringen en in het leven komen, omdat mij niets kan tegenhouden noch omverwerpen, noch zonde, noch dood, noch duivel. Die troost en zo'n moed, die ik uit het Woord van God schep, kan mij geen andere leer geven. Daarom gaat dit Woord alles ver te boven.

Daarom is het noodzakelijk dat goed te vatten en te verstaan en het te stellen tegen het vertrouwen op leringen van mensen en van de Kerkvaders. Want God heeft dit ook in vele andere voorbeelden aangewezen opdat men zou zien, dat men volstrekt niet op mensen moet bouwen en vertrouwen, aangezien ook de heiligen soms dwalen kunnen. Zoals wij lezen in Hand. 15 vers 5 en volgende, dat kort daarna, na de hemelvaart van Christus, niet langer dan 18 jaar, de Apostelen samenkwamen, met de gemeente van de gelovigen. Toen ontstond er een kwestie of men de heidenen moest dwingen zich te laten besnijden. En de oversten uit de sekte van de Farizeeën en Schriftgeleerden, die gelovig geworden waren, stonden op en zeiden dat men ze moest besnijden en hen gebieden de Wet van Mozes te onderhouden. En daarover ontstond een oproer, zodat de ganse gemeente zich aan hun kant wilde scharen.

Maar toen stonden alleen op Petrus, Paulus, Barnabas en Jacobus en verzetten zich daartegen en Petrus sprak aldus: (Hand. 15 vers 7 tot 12) "*Mannen broeders, u weet dat God van over lange tijd onder ons mij verkoren heeft, dat de heidenen door mijn mond het woord des Evangelies zouden horen en geloven. En God, de Kenner der harten heeft hun getuigenis gegeven, hun gevende de Heilige Geest, gelijk ook ons. En heeft geen onderscheid gemaakt tussen ons en hen, gereinigd hebbende hun harten door het geloof. Nu dan, wat verzoekt gij God, om een juk op de hals der Discipelen te leggen, hetwelk noch onze vaders noch wij hebben kunnen dragen? Maar wij geloven door de genade des Heeren Jezus Christus zalig te worden op zulke wijze als ook zij*.

Nu ziet eens, hier zijn zo vele christenen geweest, die geloofd hebben, toen de kerk

nog jong en op haar best was en God laat ze allen dwalen, behalve deze drie of vier alleen, zodat er, indien deze daar niet geweest waren en het verhinderd hadden, dwalingen geleerd zouden zijn en er een gebod tegen Christus zou zijn ingesteld. Wij zijn nog zo dwaas en blind, dat we niets anders kunnen zeggen dan: hebben de concilies en de kerk dat geboden, die kunnen niet dwalen en wat zij besluiten, daaraan moet men zich houden.
Maar wij lezen ook dat naderhand de voornaamsten, beide Petrus en Barnabas ook vielen en met hen de andere Joden. Toen trad de man Paulus alleen op en bestrafte hen in het openbaar, zoals hij zelf schrijft aan de Galatiërs hoofdstuk 2 vers 11. Hebben nu deze heilige concilies en die heilige lieden gedwaald, wat zullen wij dan op onze concilies vertrouwen? Die zijn vergeleken met die, die door de Apostelen zijn gehouden, van weinig waarde.
Waarom laat dan God dat gebeuren? Hij doet het, omdat Hij niet wil hebben, dat wij zullen steunen op en ons troosten met de dwaalleer van een mens hoe heilig ook, maar alleen ons vertrouwen stellen op Zijn Woord. Daarom, al kwam er een Apostel of een Engel uit de hemel, (zoals de heilige Paulus zegt in Gal. 1 vers 8 en 9) en iets anders leerde, dan moet men ronduit zeggen: dat is niet Gods Woord, daarom wil ik het niet horen. En ik blijf er bij dat men het Kindeken nergens vinden zal, dan in de tempel of in datgene wat van God is. Maria zocht Hem ook wel onder de bekenden; dat zijn zeker grote geleerden en vrome lieden; maar zij vond Hem niet.

Zulke voorbeelden hebben wij ook op andere plaatsen in het Evangelie, die precies hetzelfde te kennen geven, namelijk dat men niets moet leren dan Gods Woord en geen andere leer moet aannemen, aangezien men Christus alleen in de Heilige Schrift vindt. Zo lezen wij in het Kerst-Evangelie, Luk. 2 vers 12, waar de Engel, die aan de herders de geboorte van Christus verkondigd had, zegt: "*En dit zal u het teken zijn: Gij zult het Kindeken vinden in doeken gewonden en liggende in de kribbe.*" Waarom geeft hij niet de moeder Maria en Jozef tot een teken maar neemt alleen de windselen en doeken en de kribbe? Daarom, omdat God ons op geen heiligen wijzen wil, ook niet op de moeder zelf: want die allen kunnen dwalen. Daarom moest Hij ons een vaste plaats aanwijzen waar Christus ligt; Die is in de kribbe, daar vindt men Hem vast en zeker ofschoon Jozef en Maria daar niet waren. Dat betekent: Christus is in de Heilige Schrift gewonden, zoals het lichaam in de doeken gewonden is. De kribbe nu is de prediking, waarin Hij ligt en waaruit men eten en voeder neemt. Nu lijkt het wel zeer waarschijnlijk dat het Kind daar zou liggen, waar Maria en Jozef, die grote heiligen waren, zich bevonden en toch wijst de Engel alleen op de kribbe, die wil hij niet veracht hebben. Het is een gering, eenvoudig woord en toch ligt Christus daarin.
Dat zien we ook in andere geschiedenissen, bijvoorbeeld die van de heilige Simeon, die een belofte van God ontvangen had, dat hij niet zou sterven, voor hij de Christus gezien had. Hij komt door de Heilige Geest in de tempel, daar vindt hij het Kindeke en neemt Het in zijn armen: daarmede is dit alleen aangegeven, dat hij Christus in de tempel vond. Het belangrijke van dit alles is dat God ons wil waarschuwen voor de leer van mensen, hoe goed die ook mogen zijn, dat men daarop zijn vertrouwen niet moet stellen maar alleen zich moet vastklampen aan het enige en echte waarteken, dat is het Woord van God. Al het andere moet men laten varen, ook al is het zuiver en goed gezegd of besloten, toch moeten wij ons hart daaraan niet geven.
Dit is nu de troost, die wij putten uit dit Evangelie, warmeer er harde en zware tijden aanbreken, waarover wij hiervoor gesproken hebben, dat wij dan weten dat er geen andere troost te vinden is dan in de Heilige Schrift en het Woord van God. En daarom heeft God het laten beschrijven opdat wij dat daaruit zouden leren, zoals Paulus zegt

in Rom. 15 vers 4: "*Want al wat tevoren geschreven is, dat is tot onze lering tevoren geschreven, opdat wij door lijdzaamheid en vertroosting der Schriften hoop hebben zouden.*" Daar zegt hij ook dat de Schrift troostrijk is of lijdzaamheid en vertroosting schenkt. Daarom kan er geen ander ding zijn dat de ziel troost zelfs in de geringste aanvechtingen. Want al wat er anders is, waardoor en waarmee een mens zich wil troosten, hoe groot het ook is, dat biedt geen vastigheid. Dan denkt men in zijn hart voortdurend: ei, wie weet of het goed is, als ik er vast van overtuigd was enz. maar wanneer men zich vastklampt aan het Woord van God, dan kan men zonder te twijfelen zeggen: dat is het Woord van God, dat kan niet liegen noch dwalen, daarvan ben ik verzekerd. De grootste strijd voor ons is echter, om dit Woord te behouden en daarbij blijven; wanneer dat uit het hart gerukt wordt, dan is de mens verloren.

Laten wij ons er toch tegen wapenen, wanneer men tot ons komt en ons voorhoudt, dat de christelijke kerk niet dwalen kan, dat wij zo iemand weten tegen te spreken en te weerleggen en zeggen: ziet het zijn geen mensen maar het is Gods Woord. Dat de moeder vervuld is met de Heilige Geest en nog dwaalt, dat staat hier in het Evangelie. Insgelijks staat in Handelingen, dat daar een christelijke gemeente was van degenen, die geloofden en de Heilige Geest bezaten en toch struikelden en een onchristelijke wet gemaakt zouden hebben als de anderen dat niet verhinderd hadden. Daarom moet men geen concilies noch heiligen geloven wanneer zij Gods Woord niet brengen. Zo hebben wij dit hoofdstuk behandeld en dit is de hoofdsom van dit Evangelie. Wat er echter meer in zit, willen wij diegenen aanbevelen te behandelen, die niets anders te doen hebben. En wie erop let die zal het gemakkelijk zelf vinden.
Men heeft zich vaak het hoofd erover gebroken om te weten, hoe dat gegaan is, wat Lukas zegt dat Christus toenam in wijsheid en genade, daar Hij toch God geweest is en volmaakte genade en wijsheid heeft bezeten, zodra Hij in Zijns moeders lichaam gekomen is. Hier hebben zij de tekst schandelijk verdraaid met hun aantekeningen. Daarom laat zo'n verzonnen geklets varen en laat die woorden staan zoals ze staan, zonder enige gelofte; en vat het maar zo eenvoudig mogelijk op dat Hij voortdurend meer en meer is gegroeid en sterker geworden in de geest, zoals elk ander mens, zoals hiervoor in het Evangelie op Zondag na Kerstdag uitvoeriger gezegd is. (Deze verklaring van dit Evangelie hebben de uitgaven 2, 3, 4 en 5 en de uitgaven 6 en 7 de nu volgende.)
Men heeft tot nu toe onder de blindheid van het pausdom van de lieve heiligen van God niets anders weten te leren noch te prediken dan dat men ze met onmatige lof en roem overlaadt en ze alleen maar wegens een leven uit louter wonderen bestaande en wegens werken die getuigen van een verdiept zijn in het hogere en een vervuld zijn van hemelse vreugden, geprezen heeft. Alsof ze op aarde ook geen mensen geweest waren en nooit enig menselijk ongeluk geleden of enige gebreken en zwakheden gevoeld hadden en alsof men hen alleen maar genoeg kon roemen als men hen tot hout en steen maakte. En dit hebben ze daarna met valse, schandelijke leugens en fabeltjes aangedikt alsof de heiligen daardoor hooggeëerd werden, dat men niets dan enkel wonderen over hen vertelde en dat men zulke voorbeelden, die niemand met zijn leven verkrijgen noch zich daarmede troosten kon, bij hen moest zien en leren. Waarbij later ingeslopen is, dat men ze volkomen tot afgoden gemaakt heeft en, in plaats van de Heere Christus, als voorbidders, middelaars en noodhelpers heeft leren aanroepen met een schandelijke lastering en verloochening van onze lieve Heiland en Hogepriester Christus.
Zo heeft men ook de moeder van Christus daarmede gedacht hoog te prijzen en geen grotere eer weten aan te doen dan wanneer men haar zo zeer overstelpte met genade

en gaven alsof ze nooit enige aanvechting gekend, noch in haar verstaan gestruikeld noch in iets anders gedwaald had. Daarentegen toont ons de Heilige Schrift en het Evangelie hoe God heel tegenstrijdig en zoals Psalm 4 vers 4 zegt wonderlijk handelt met Zijn heiligen. Hoe hoger Hij ze begenadigt, eert en verheft, hoe dieper Hij hen zowel in kruis als lijden, ja in oneer, schande en verlating brengt.
Het menselijk verstand zou zonder twijfel God leren en raden Zijn eigen Zoon niet zo schandelijk en smadelijk te behandelen (als een moordenaar en rover) noch Zijn bloed te laten vergieten, maar veeleer te zorgen dat Hem alle Engelen op de handen dragen, alle koningen en vorsten Hem te voet vallen en alle eer moesten bewijzen. Want dat is de menselijke wijsheid, dat ze niets anders bedoelt, tracht noch begeert dan wat heerlijk, verheven en kostelijk is; en daarentegen niets meer schuwt en vervloekt dan oneer, verachting, lijden en ellende enz. Maar God keert het juist om en doet het tegendeel, gaat met Zijn allerliefste Zoon (zoals de mensen het bekijken) zo onvriendelijk en ergerlijk om als Hij met geen mens op aarde doet, alsof Hij niet het eigen Kind van God of van een mens, maar van de duivel was. Zo deed Hij ook niet Zijn liefste dienaar Johannes de Doper, van wie Christus in Matth. 11 vers 11 Zelf zegt: "*Onder degenen, die van vrouwen geboren zijn, is niemand opgestaan meerder dan Johannes de Doper.*" Die bracht Hij tot die eer dat hem door een lichtzinnige vrouw het hoofd werd afgedanst. Dat was toch wel een niet eervolle en schandelijke dood.
Op dezelfde wijze heeft Hij ook met Zijn moeder gehandeld, zodat ook zij dit heeft moeten ondervinden en leren, dat Hij Zijn heiligen wonderlijk regeert. En de Evangeliën tonen genoegzaam aan, dat Hij haar zeer zelden heeft laten zien en genieten wat heerlijk, kostelijk en vrolijk was. Zij heeft echter voor het grootste deel enkel lijden en angst moeten ondervinden, zoals de heilige Simeon haar voorzegd had, ten voorbeeld voor de hele christenheid. Waarbij Hij gewoonlijk hard en stuurs met haar sprak en haar onvriendelijk afwijst, zoals wij hierna zullen horen.
Zo houdt ons dit Evangelie ten eerste in deze moeder van Christus een voorbeeld voor van het kruis en zware lijden, dat God Zijn heiligen laat ondergaan. Want hoewel de heilige maagd zeer gezegend is met alle genade en een schone tempel van de Heilige Geest was en boven alle verkoren was tot de eer dat zij de moeder was van Gods Zoon en ongetwijfeld ook zeer veel genoegen en vreugde in haar kind gehad heeft, meer dan enige andere moeder. Toch heeft God haar zo geleid, dat zij niet enkel een paradijs, zoals natuurlijk geweest zou zijn, maar veel ellende, smart en harteleed van Hem moeten ondervinden. Want dat was het eerste leed, dat zij te verduren kreeg, dat zij moest baren in Bethlehem, in een vreemde plaats, waar ze geen ruimte had om met haar Kind te liggen dan in een open stal. De tweede ramp was, dat zij aanstonds, na de dagen van haar reiniging met haar Kindeke ellendig moest vluchten tot in het zevende jaar. Zulke slagen zal zij ongetwijfeld meer gehad hebben, die niet beschreven zijn.

Eén daarvan en niet de geringste is deze, die zij hier ondervinden, dat zij zich zonder iets te zeggen, naar de tempel begeeft en dat Hij hen zo lang laat zoeken en niet vinden. Hij heeft haar zo verschrikt en bedroefd gemaakt, dat ze bijna wanhopig is geworden; zoals ze ook belijdt en zegt: "*Uw vader en ik hebben U met smart gezocht.*" Want laten wij eens een weinig nadenken, hoe zij zich gevoeld moet hebben. Ouders begrijpen heel goed, wat voor een ellende en harteleed het is, wanneer ze ooit een kind, dat hun lief is, onvoorziens kwijt raken, zodat ze niet anders kunnen denken dan dat het verloren is. En ook al duurt het maar een uur, wat een treurigheid, huilen en klagen er dan is en absoluut geen troost, eten, drinken, slapen noch rusten en zo'n ellendig gevoel, dat ze werkelijk liever dood zouden willen zijn.

Hoeveel te erger wordt dit alles als het een hele dag en nacht of nog langer duurt? Wanneer niet ieder uur één maar honderd jaar gaat duren.
Beziet daarentegen nu eens deze moeder, die nu haar eigen Zoon, een Zoon, zoals zij noch een andere moeder meer had, noch hebben kon, verliest; Die alleen haar Zoon en van Wie zij alleen moeder is, zonder enige natuurlijke vader, ja Die de waarachtige eniggeboren Zoon van God is en Die haar door God in het bijzonder aanbevolen en toevertrouwd is, opdat zij als Zijn moeder Hem met alle zorg zou oppassen, voeden, verzorgen en op Hem zou letten. Deze had zij tot nu toe niet zonder grote moeite en zorg opgevoed en met veel moeite onder vriend en vijand verdedigd. Nu Hij bijna volwassen is en zij nu haar grootste troost en vreugde van Hem zou ontvangen, nu moet zij Hem zo plotseling verliezen, terwijl zij dacht dat zij Hem volkomen zeker had en Hij haar zorg niet als tevoren nodig had. En zo verloren, niet één of twee uur, niet een dag en een nacht maar volle drie dagen, zodat ze niet anders kon denken dan dat ze Hem voor altijd en eeuwig kwijt was. Wie kan hier zeggen of denken, hoe haar moederlijk hart daarover bekommerd en bedroefd geweest is die drie volle dagen lang, zodat het een wonder was, dat zij in zo'n harteleed heeft kunnen leven.
Nu was deze droefheid en dit lijden niet zo, dat zij het moest dragen als iets dat haar bij geval en buiten haar schuld overkomen was. Maar daarbij klaagde ook haar eigen geweten haar voortdurend aan, dat zij moest bedenken hoe God dit Kind aan haar zorgen had toevertrouwd en niemand dan zij alleen daarvoor de verantwoording droeg; en deze stormen vielen op haar en beroerden haar ziel: Ziet dat Kind hebt u verloren, dat is alleen uw eigen schuld; want u moest op Hem passen en letten en Hem geen ogenblik uit het oog verliezen. Wat wilt u nu tot God zeggen ter verontschuldiging dat u Hem niet beter bewaard hebt? Dat hebt u door uw zonden verdiend en bent nu niet waardig om Zijn moeder te zijn; ja, u hebt verdiend, dat Hij u boven alle mensen verdoemt, aangezien Hij u zo'n grote genade en eer bewezen heeft, dat Hij u tot Zijn moeder verkoren heeft.

Zou haar hier niet alle moed begeven en zij van angst vergaan bij deze twee stukken?
Ten eerste, dat zij haar zoon verloren had en hem niet kon terugvinden: ten tweede, wat het hardst en zwaarste is, dat andere moeders niet hebben meegemaakt, en dat dit lijden het allerzwaarst maakt, dat zij van schrik verbijsterd moest zijn voor God, Die de echte Vader van dit Kind is; en dat zij denken moest, dat Hij haar niet langer als moeder hebben en erkennen wilde en dat zij zich dus ellendiger voelt en bedroefder is dan welke vrouw ook ter wereld.
En zij verkeert thans in dezelfde zonde, zoals zij in haar hart gevoelt, als onze eerste moeder Eva, die het gehele menselijk geslacht in het verderf heeft gestort. Want wat betekenen alle zonden vergeleken met deze, dat zij dit Kind, Gods Zoon en de Heiland ter wereld, zo verwaarloost en verliest? En wanneer Hij niet meer gevonden zou zijn, of (omdat Hij niet verloren zijn kon) dat God Hem weer tot Zich genomen zou hebben, zo was zij de oorzaak geweest waardoor het werk van de verlossing van de wereld verhinderd zou zijn. Dit en ongetwijfeld nog veel meer is in haar hart opgekomen en heeft haar gemoed ten zeerste verschrikt. Zoals, afgezien hiervan, het geweten een teer iets is en zij als een vroom kind een zeer teer gemoed en geweten heeft gehad.
Daar ziet u nu hoe God met deze verheven, heilige persoon, de moeder van Zijn Zoon handelt, dat hoewel zij dóor Hem buitengewoon geëerd is en hoewel de blijdschap over haar Zoon buitengewoon groot is geweest, zoals nooit enige moeder bezeten heeft, God toch op haar aanvalt en zij haar roem en troost zo verliezen moet, dat zij nu niet zeggen kon: ik ben de moeder van de Zoon van God. Van tevoren was zij tot in de

hemel toe verhoogd, thans ligt zij heel snel in de hel en verkeert in zo'n schrik en harteleed dat zij bijna gewanhoopt en gestorven zou zijn en gewenst zou hebben, dat zij het Kind nooit gezien, noch van Hem gehoord had. Dan zou ze geen grotere zonde dan wie dan ook begaan hebben.
Ziet eens, God kan zo met Zijn heiligen handelen, dat Hij hun hun blijdschap en troost ontneemt, wanneer Hij wil en hen juist daardoor zeer zwaar laat schrikken, waaruit zij hun grootste blijdschap ontvangen. Zoals Hij ook de grootste blijdschap kan schenken van datgene wat ons het meest verschikt. Want dit is de grootste blijdschap van deze heilige maagd geweest, dat zij de moeder van dit Kind geworden was. Maar thans heeft zij geen grotere schrik en harteleed dan juist van deze Zoon. Zo hebben wij geen grotere vrees dan voor de zonde en de dood. Maar God kan ons daarin zo troosten, dat wij roemen mogen zoals de heilige Paulus in Rom. 5 vers 20 en 21 zegt dat de zonde juist daartoe heeft moeten dienen, opdat de genade des te groter en overvloediger worde, en de dood in Christus overwonnen zijnde, maakt dat wij ook begeren dood te zijn en met blijdschap te sterven.
Wanneer daarentegen God ons een oprecht geloof geschonken heeft en wij in een sterk vertrouwen leren, dat wij een genadig God hebben door Christus, dan zijn we in het paradijs. Maar eer wij er erg in hebben kan het veranderen, dat God ons alle moed doet verliezen, zodat wij menen dat Hij de Heere Christus uit ons hart wil rukken en Zich voor ons zo bedekt en verborgen houdt, dat wij in Hem geen troost hebben kunnen, maar dat de duivel louter verschrikkelijke gedachten over Hem in ons hart geeft, zodat ons hart voelt dat het Hem verloren heeft. En dan klopt en wordt het zo bevreesd alsof het alleen maar toorn en ongenade bezit, die wij door onze zonden verdiend hebben.
Ja, ofschoon het hart zelf zich van geen openbare zonde bewust is, zo kan de duivel ook zonde maken, wat geen zonde is en zo het gemoed benauwen en beangstigen dat het zich afpijnigt met de gedachten: wie weet of God u hebben en Christus u gunnen wil? Zoals hier de moeder twijfelt of Hij haar nog langer als moeder wil hebben en zij het gevoel heeft dat zij haar Zoon door haar nalatigheid verwaarloosd en verloren heeft. Hoewel ze echter daaraan niet schuldig was, zoals Hij ook niet verloren was. Zo zegt ook het hart in zulke aanvechtingen: ja, God heeft u wel tot hier toe een oprecht geloof geschonken maar nu wil Hij het misschien niet meer geven. Dat hebt u hier of daardoor verdiend.
En dit is juist de zwaarste en grootste aanvechting en smart, waarmede God soms Zijn grootste heiligen bezoekt en oefent, welke men desertionem Gratiae, dat is verlating van de genade, noemt, wanneer de mens in zijn hart niet anders gevoelt, dan dat God hem met Zijn genade verlaten heeft en hem niet meer wil hebben. En waarheen hij zich ook wendt, hij ziet enkel toorn en verschrikkingen. Van zulke zware aanvechtingen heeft echter niet iedereen te lijden en niemand verstaat ze ook, dan die ze ondervindt. Alleen zeer sterke geesten kunnen zulke aanvallen doorstaan en zulke beproevingen dragen.
Zulk een voorbeeld wordt ons echter voorgehouden opdat wij daaruit zouden leren hoe wij ons gedragen en ons moeten troosten in onze aanvechtingen en ons er ook op zouden voorbereiden, als God ons ook op een gegeven ogenblik zou willen bezoeken met zulke of dergelijke grote en zware aanvechtingen, opdat wij daarom niet aanstonds de moed zouden opgeven. Want dit is niet terwille van deze maagd, de moeder van Christus, maar om onzentwil gebeurd, opdat wij daaruit lering en troost zouden putten.
Daarom staan er dergelijke voorbeelden van zulke zware aanvechtingen van andere grote heiligen in de Schrift. Zoals ongetwijfeld die van de Patriarch Jacob is geweest

waarvan in Gen. 32 vers 24 geschreven staat hoe hij een gehele nacht met de Engel worstelde.
Iets dergelijks lezen wij ook van Jozua hoofdstuk 7 aan wie God zo'n grote en sterke belofte gedaan had, dat hij de heidenen, die hem zouden weerstaan, allen zou vernietigen. Zelf vermaant hij hem daartoe en belooft hem dat hij maar getroost en onversaagd moet zijn, want dat Hij Zelf bij hem zou zijn, enz. Zoals hij dan ook vertrouwend op zo'n belofte aanviel en zonder vrees de strijd aanbond en een grote overwinning behaalde.
Maar wat gebeurde er? Juist toen hij zo'n moed en geloof had en daarin de stad Jericho ingenomen en geslagen had, gebeurde het dat zij niet meer dan ongeveer drieduizend man uit het gehele volk liet optrekken tegen de stad Ai, die zij moesten innemen en slaan. Zij waren toen trots en vermetel omdat de stad klein en de vijanden gering in aantal waren. Maar toen zij Ai bereikten, veranderde het spoedig, zodat zij verjaagd werden en de vijand de rug toekeerden en vloden, terwijl er nochthans niet meer dan tweeëndertig van hen gedood waren. En zelfs Jozua ontzonk de moed. Hij viel ter aarde en lag de gehele dag op zijn aangezicht en riep klagend tot God: "*Ach Heere, waarom hebt Gij ons over de Jordaan gevoerd en wilt ons in de hand van de vijand geven? O! dat wij niet tot hiertoe gekomen waren, enz.*" Ziet eens, daar ligt die grote en strijdbare held, ondanks dat hij een vaste verzekering van God had, met zijn geloof terneer, zodat God Zelf hem moest oprichten. Wat maakte hem dan zo klein van moed? Niets anders dan dat God Zich, om hem te beproeven, verborg en zo de moed benam, opdat hij zou leven en gewaar worden, wat de mens is en kan, als God Zijn hand van hem aftrekt.
Zulk een lijden is bovenmate zwaar en voor de natuur niet te dragen. Daarom kermen en klagen de heiligen vol angst en ellende. Zoals zulk klagen in de Psalmen dikwijls gehoord wordt, bij voorbeeld in Ps. 31 vers 23: "*Ik zeide wel in mijn haasten: Ik ben afgesneden van voor Uw ogen.*" Dat wil zeggen, ik wist en gevoelde niets anders dan dat mijn hart zei, God wil u niet, enz. En als God hem niet door Zijn kracht ondersteunde en hem weer verloste, dan moest hij geheel en al ter helle varen, gelijk ook in Ps. 94 vers 17 staat: "*Ten ware dat de Heere mij een hulp geweest ware, mijn ziel had bijna in de stilte gewoond.*"
Daarom is deze heilige maagd drie dagen lang een echte martelares geweest en zijn die dagen haar veel zwaarder gevallen dan de uiterlijke smart en pijn voor die andere heiligen geworden is. Zij komt vanwege haar Zoon in zulk een angst te verkeren, dat zij geen bitterder hellelijden ondergaan kon. Want dit is de grootste pijn en smart boven alle lijden, als het hart aangevallen en gepijnigd wordt. Andere soorten lijden die het lichaam wedervaren, zijn allemaal nog gemakkelijker te dragen. Ja, daaronder kan het hart wel vrolijk zijn, zodat het het uitwendige lijden veracht. Zoals men van de heilige Agnes en andere martelaressen leest. Het is fraai verdeeld en maar half geleden, als het lichaam alleen lijdt, maar het hart en het gemoed vol blijdschap blijft. Maar wanneer het hart alleen het lijden moet dragen, daarvoor zijn grote, verheven geesten en een uitzonderlijke genade en kracht vereist, om het te kunnen dragen.

Waarom laat nu God dit Zijn lievelingen wedervaren? Zeker niet zonder oorzaak en het gebeurt immers niet uit toorn en ongenade maar uiteen grote genade en goedheid. Om ons daardoor aan te tonen hoe Hij in alle stukken vriendelijk en vaderlijk jegens ons gezind is en hoe getrouw Hij voor de Zijnen zorgt en hen zo regeert, dat hun geloof gedurig meer en meer geoefend wordt en voortdurend sterker wordt. Vooral om de volgende oorzaken doet Hij dat echter.
Ten eerste, opdat Hij de Zijnen zou bewaren voor vermetelheid, opdat die grote

heiligen, die een bijzondere grote genade en gaven van God ontvangen hebben, niet daardoor in zonde vallen en op zichzelf gaan vertrouwen. Want als ze altijd zo sterk in de geest waren en niets anders dan enkel blijdschap en zoetheid zouden gevoelen, zouden zij tenslotte tot de snode duivelse hovaardij vervallen, die God veracht en prat gaat op zichzelf. Daarom moet het voor hen zo gezouten en gemengd worden, dat zij niet voortdurend alleen maar kracht des geestes gevoelen, maar soms hun geloof zwakker wordt en zij de moed verliezen, opdat zij zien wat zij zijn en moeten belijden, dat zij tot niets in staat zijn, wanneer God hen niet door Zijn goddelijke genade schraagt. Hij houdt ze daarom bij de zelfkennis van hun hart, opdat ze niet trots op hun geloof en heiligheid, noch zorgeloos worden, zoals de heilige Petrus overkwam toen hij zo vermetel was te beweren dat hij zijn leven voor Christus zou geven, Johannes 14 vers 37.
Zo belijdt de profeet David, dat ook hij dit heeft moeten leren, in Ps. 30 vers 7 en 8: "*Ik zeide wel in mijn voorspoed: Ik zal niet wankelen in eeuwigheid. Want, Heere, Gij hadt mijn berg door Uw goedgunstigheid vastgezet; maar toen Gij Uw aangezicht verborgt, werd ik verschrikt.*" En Paulus klaagt in 2 Cor. 2 vers 8 en 9 wat een zwaar lijden hij in Azië ondergaan heeft, wanneer hij zegt: "*Want wij willen niet, broeders, dat gij onwetende zijt van onze verdrukking, die ons in Azië overkomen is, dat wij uitnemend zeer bezwaard zijn geweest boven onze macht, alzo dat wij zeer in twijfel waren ook van het leven. Ja, wij hadden al zelf in onszelf het vonnis des doods, opdat wij niet op onszelf vertrouwen zouden, maar op God Die de doden verwekt.*" En in 2 Cor. 12 vers 7 tot 9 zegt hij: "*En opdat ik mij door de uitnemendheid der openbaringen niet zou verheffen, zo is mij gegeven een scherpe doorn in het vlees, namelijk een engel des satans, dat hij mij met vuisten slaan zou, opdat ik mij niet zou verheffen. Hierover heb ik de Heere driemaal gebeden, opdat hij van mij zou wijken. En Hij heeft tot mij gezegd: Mijn genade is u genoeg; want Mijn kracht wordt in zwakheid volbracht. Zo zal ik dan veel liever roemen in mijn zwakheden, opdat de kracht van Christus in mij wone.*" Daarom is zo'n verzoeking voor de heiligen immers zo nodig, ja nodiger dan eten of drinken, opdat zij in vreze en ootmoedigheid blijven en zouden leren zich alleen te houden aan de genade van God.

Ten tweede, laat God hun zulks wedervaren tot een voorbeeld voor anderen om de vreesachtigen te troosten. De roekelozen en onboetvaardigen mogen zich hieraan spiegelen opdat zij zich leren beteren en wachten voor de zonden, daar zij zien hoe God ook met de heiligen zo handelt, dat zij in zulke angsten komen dat zij niets dan toorn en ongenade voelen en in zulke verschrikkingen vallen alsof ze de zwaarste zonde, welke een mens ooit kon gedaan hebben, begaan hadden.
Zoals hier de moeder van Christus tot aan de derde dag heeft moeten strijden met een bezwaard gemoed, dat haar beschuldigde dat zij Gods lieve Zoon verloren had, een zonde, die niemand anders op aarde begaan had en dat zij nu niets anders dan het hoogste en zwaarste te vrezen had, terwijl er in werkelijkheid van zo'n zonde, noch zo'n toorn en ongenade sprake was. Als nu de vrome gemoederen zo'n zware en bijna ondraaglijke angst en schrik overvalt, wat moet het dan niet worden bij anderen die in hun zonden roekeloos en zorgeloos blijven volharden en Gods toorn wel verdienen en zich op de hals halen? Hoe zullen die bestaan, als hen eens plotseling zo'n angst zal overvallen, zoals hen elk uur van de dag kan overkomen?
Zulke voorbeelden moeten daarentegen ook dienen om de geschrokken en in angst verkerende gewetens te troosten, als zij zien, dat God niet alleen hen, maar ook de grootste heiligen zo heeft aangevallen en net zulke aanvechtingen en verschrikkingen kan laten lijden. Want als wij in de Heilige Schrift geen voorbeelden aantroffen, dat

het de heiligen ook zo vergaan is, zo konden wij het niet dragen en zou het vreesachtige geweten klagen: ja, ik ben het alleen die in zulk een lijden mij bevindt. Want heeft God wel ooit de vromen en heiligen zo laten verzoeken? Daarom moet dat een teken zijn dat God mij niet hebben wil. Maar nu wij zien en horen dat God met alle voorname en grote heiligen zo gehandeld en zelfs Zijn eigen moeder niet gespaard heeft, zo vinden wij deze lering en troost hierin, dat wij in dit lijden niet moedeloos worden maar zwijgen en wachten tot Hij ons er uit helpe. Zoals Hij dan ook al Zijn lieve heiligen geholpen heeft.

Ten derde komt nu de echte oorzaak, waarom God zulks voornamelijk doet, namelijk omdat Hij Zijn heiligen wil leren, op welke wijze zij echte troost moeten zoeken en zich erin schikken opdat zij Christus vinden en behouden mogen. Dit is nu het voornaamste in dit Evangelie, dat ons leert hoe en waar wij Christus zoeken en vinden moeten. Zoals de tekst zegt, dat Maria en Jozef het Kind Jezus drie dagen gezocht hebben en toch niet vonden, noch in de stad Jeruzalem, noch onder de vrienden en bekenden. Totdat zij in de tempel, waar Hij zat tussen de leraars, en waar men de Schrift en Gods Woord behandelt, kwamen. En toen zij zich ontzetten en begonnen te klagen, dat zij Hem met angst gezocht hadden, antwoordt Hij hun: "*Wat is het, dat u Mij gezocht hebt? Wist u niet, dat Ik moet zijn in de dingen Mijns Vaders?*"
Wat betekent dit: *Ik moet zijn in de dingen Mijns Vaders?* Zijn niet alle schepselen Zijns Vaders? Alles is het Zijne, maar het geschapene heeft Hij ons om te gebruiken geschonken opdat wij hier in dit tijdelijke leven ons onderhouden en voeden, zoals wij weten. Maar één ding heeft Hij Zich voorbehouden, wat heilig en Gods eigendom heet en dat wij voornamelijk van Hem moeten ontvangen. Dat is Zijn Heilig Woord, waardoor Hij de harten en consciënties regeert, heiligt en zalig maakt. Waarom ook de tempel Zijn heiligdom of heilige woning heet, omdat Hij daarin door Zijn Woord Zich tegenwoordig vertoonde en Zich liet horen. Zo ook is Christus in datgene, dat Zijns Vaders is, als Hij door Zijn Woord met ons spreekt en daardoor ons ook tot de Vader brengt.

Ziet! Daarom bestraft Hij nu Zijn ouders, omdat zij zo lopen te dwalen en Hem zoeken in andere wereldlijke en menselijke dingen en bezigheden onder bekenden en familieleden en er niet aandenken, dat Hij moest zijn in de dingen Zijns Vaders. Hiermede wil Hij aantonen dat Zijn regering en het gehele christendom alleen bestaat in het Woord en in het geloof, niet in andere uiterlijke dingen (zoals de uitwendige, schijnbare heiligheid van het Jodendom was), noch in een tijdelijk, wereldlijk bestel of regering. Kortom, Hij wil Zich niet laten vinden, noch onder vrienden en bekenden, noch in iets dat buiten het ambt van het Woord staat. Want Hij wil niet werelds zijn, noch in hetgene, dat werelds is, maar in hetgeen dat des Vaders is. Zoals Hij vanaf Zijn geboorte en in Zijn gehele leven Zich altijd zo vertoond heeft. Hij is wel in de wereld geweest maar Hij heeft Zich niet aan de wereld gehouden; zoals Hij ook tot Pilatus sprak: "*Mijn rijk is niet van deze wereld.*" Bij vrienden en bekenden is Hij geweest, tot wie Hij ook is gekomen; maar Hij nam van al hun wereldse dingen niets aan. Behalve dan dat Hij als een gast daardoor reisde en het gebruikte voor Zijn levensonderhoud. Maar Hij was alleen bezig met de dingen Zijns Vaders (dat is het Woord) daar wil Hij Zich laten vinden, daar moet men Hem zoeken wie Hem in waarheid aantreffen en vinden wil.
Dat is nu, wat ik gezegd heb, dat God niet wil hebben dat wij op iets anders zullen vertrouwen of met ons hart aan iets hangen, dat niet Christus in Zijn Woord is, hoe heilig en hoe vol Geest het ook moge zijn. Het geloof heeft geen andere grond waarop

het kan rusten. Daarom moeten Christus' moeder en Jozef ondervinden, dat hun vrijheid, gedachten en hoop hen van de rechte weg moeten afbrengen en dat alles verloren is, omdat ze Hem lang van de ene plaats tot de andere blijven zoeken. Want zij zoeken Hem niet, zoals ze moeten, maar zoals vlees en bloed doet, dat voortdurend hunkert naar een andere troost dan naar die van het Woord. Want het wil altijd iets hebben, dat het ziet en voelt en waar het met zijn zintuigen en verstand zich aan kan vastklampen.

Daarom laat God hen ook struikelen en dwalen, opdat zij zouden leren, dat alle troost bij vlees en bloed, bij mensen en alle schepselen geen waarde heeft en er geen hulp of raad is dan alleen in het Woord. Hier moet alles opgegeven worden, vrienden, bekenden, de gehele stad Jeruzalem, alle kunst en wetenschap en wat men ook zelf of alle mensen maar zijn mogen. Want dat alles geeft en verschaft geen ware troost totdat men Hem zoekt in de tempel, waar Hij is in de dingen Zijns Vaders. Daar vindt men Hem zeker en het hart verkrijgt weer blijdschap. In het andere geval zou het zonder troost van zichzelf en van alle schepselen blijven.

Dus wanneer God ons in zulke grote en zware aanvechtingen zou laten komen, moeten ook wij leren, dat wij dan niet onze eigen gedachten noch menselijke kracht volgen, welke ons op ons zelf of op anderen wijzen, maar wij moeten bedenken, dat wij Christus moeten zoeken in de dingen die Zijns Vaders zijn. Dat wil zeggen, dat wij ons eenvoudig en alleen aan het woord van het Evangelie moeten houden, dat ons Christus recht toont en aanwijst. En leert slechts in deze en alle geestelijke aanvechtingen, zo u zichzelf of anderen op de juiste wijze wilt troosten, met Christus zeggen: Wat is het dat u zo heen en weer loopt, uzelf kwelt met angstige en droevige gedachten, alsof God u geen genade meer wilde schenken en alsof er geen Christus meer te vinden was en dat u niet eerder tevreden wilt zijn, dan dat u Hem bij uzelf vindt en uzelf heilig en zonder zonde voelt, daar komt niets van terecht, het is alleen maar verloren moeite en arbeid.

Weet u niet dat Christus nergens zijn wil, noch Zich wil laten vinden dan in die dingen die Zijns Vaders zijn? Ook niet in datgene dat u of alle mensen bent of hebt. De schuld ligt niet bij Christus en Zijn genade, Hij is en blijft toch wel onverloren en laat Zich altijd vinden. Maar 't ligt aan U, dat u Hem niet recht zoekt, daar Hij gezocht moet worden, aangezien u uw eigen gevoelen volgt en meent Hem te kunnen vatten met uw gedachten. U moet zover komen, dat het niet de leiding en het bestuur van unoch van enig mens is, maar van God, namelijk daar waar Zijn Woord is. Daar zult u Hem aantreffen, horen en zien dat daar geen toorn of ongenade is, zoals u vreest en zegt, maar enkel genade onhartelijke liefde jegens u en dat Hij als een vriendelijk en lieve Middelaar voor u bij de Vader het aangenaamste en beste spreekt. Hij zendt u niet zulke verzoekingen om u te verstoten, maar opdat u Hem des te beter zou leren kennen en des te sterker u aan Zijn Woord zou vastklampen en om uw onverstand te straffen en opdat u mag ondervinden, hoe hartelijk en getrouw Hij jegens u gezind is.

Ziet dat is de schone leer van dit Evangelie, hoe men Christus op de juiste wijze zoeken en vinden moet en dat de juiste troost aanwijst, welke de bedroefde gewetens tevreden stelt, zodat alle schrik en angst wegvalt en het hart weer vervrolijkt en als herboren wordt. Maar men komt er niet gemakkelijk toe dit te geloven. Men moet tevoren vastlopen en ervaren dat alles verloren is en men Christus tevergeefs gezocht heeft en dat er tenslotte toch geen raad is dan u buiten u zelf en alle menselijke troost, alleen aan het Woord u over te geven. Bij andere lichamelijke ongevallen en noden, moogt u troost zoeken bij datgene wat van ons is, geld, goed, vrienden en bekenden, maar hier in deze zaken moet u iets anders hebben, dat niet van mensen, maar dat van God is, namelijk het Woord, waardoor Hij alleen met ons en wij met Hem kunnen

omgaan. Er moet echter bijzonder op gelet worden, dat de Evangelist zegt: *zij verstonden het woord niet, dat Hij tot hen sprak.*
Hiermede wordt de ijdele klapper, die de heilige maagd Maria en andere heiligen al te hoog verheffen, alsof zij alles hadden geweten en nooit in iets kunnen dwalen, de mond gestopt. Want hier hoort u, hoe ze dwalen en struikelen, niet alleen dat ze Jezus overal zoeken en Hem niet weten te vinden, totdat ze bij geval in de tempel komen, maar ook dat ze het woord waarmede Hij hun onverstand bestraft, niet juist verstaan en Hij tot hen zeggen moest: "*Wist u niet dat Ik moet zijn in de dingen Mijns Vaders?*"
Dat heeft de Evangelist met grote ijver aangetekend en niet willen verzwijgen opdat men aan zulke leugenachtige verzinsels, welke onverstandige, onervaren en opgeblazen werkleraars van de heiligen roemen en hen geheel en al tot afgoden maken, geen geloof zou hechten. De heilige maagd heeft zo'n verzonnen lof niet nodig. God heeft haar zo geleid en bestuurd, dat Hij veel voor haar heeft verborgen en haar dagelijks veel heeft laten ondervinden, wat zij van tevoren niet heeft geweten, opdat Hij haar ootmoedig hield en opdat zij niet zou menen, beter te zijn dan een ander. En het is voor haar roem en lof genoeg dat Hij haar door Zijn genade geregeerd en bewaard heeft, hoewel Hij haar met vele grote gaven boven anderen versierd heeft, echter zo, dat zij, evenals anderen, door velerlei verzoekingen en droefenissen dagelijks heeft moeten leren en toenemen in wijsheid.
En zulke voorbeelden zijn ook voor ons zeer nuttig en noodzakelijk, daar zij ons tonen, hoe ook in de heiligen, ofschoon zij Gods kinderen en boven anderen hoog begenadigd zijn, toch nog zwakheid overblijft, zodat zij dikwijls dwalen en de plank misslaan, ja, velerlei gebreken bezitten, soms ook grove zonden begaan, maar niet opzettelijk of moedwillig, maar uit zwakheid en onverstand. Zoals men ook hier en daar bij de Apostelen in het Evangelie ziet. Dat gebeurt opdat wij zouden leren, op geen mens te bouwen, noch op hem te vertrouwen, maar zoals het Evangelie leert, alleen ons vertrouwen te stellen op Gods Woord. En opdat wij ook uit zulke voorbeelden troost zouden putten, om niet wanhopig te worden, ook al zijn wij nog zwak en onverstandig. Maar wij mogen door zo'n genade niet trots en zorgeloos worden, zoals de trotse, valse heiligen.

Kortom, u hebt in dit Evangelie een krachtig voorbeeld om daarmede aan het algemene geschreeuw van de dwaze heiligen en grote kloeke verstanden een einde te maken, een geschreeuw dat ze nog steeds volhouden opdat zij maar tegen Gods Woord bij hun eigen uitvindingen mogen blijven, namelijk dat zij ons tegenwerpen dat men zich aan de geschriften en leringen van de Kerkvaders en de instellingen van de kerken en concilies moet houden. Want zij hebben (zeggen ze) de Heilige Geest gehad, daarom konden ze niet dwalen, Zij willen ons daarmede van de Schrift en de veilige plaats, waarheen Christus Zelf ons hier wijst, waar Hij Zich zeker wil laten vinden, op het onzekere wijzen, opdat wij zouden meemaken, wat hier Maria de moeder en Jozef overkomen is, dat wij Christus overal zoeken en toch nergens vinden, of het moest zijn dat wij ten slotte daar komen waar Hij is. Dit is tot nu toe met alle geweld in de Christenheid gebeurd door de vervloekte regering van de Paus, die met leer en gebod, met dreigen en straffen bewerkt dat men Christus in de Schrift niet zoeken en vinden zou.
Want zoals hiervoor in de postille van het vorige Evangelie is gezegd, hebben zij met drieërlei leringen de wereld vervuld, waardoor zij de mensen van Gods Woord hebben afgebracht. De eerste is geweest de heel grove, welke de heilige Thomas (indien hij tenminste een heilige is) en andere scholastici geschreven hebben, die voortkomt uit heidense kunst en natuurlijk verstand, waarvan zij gezegd hebben, het natuurlijk licht

is een mooie lichte tafel en de Schrift is als de zon, die op zo'n tafel schijnt, opdat ze des te meer zal schitteren. Zo schijnt ook het goddelijk licht op het licht van de natuur en verlicht het. Met deze vergelijking hebben zij de heidense leer ook in de christenheid ingevoerd. Daarna hebben de hogescholen die alleen geleerd en behandeld zodat zij zelfs deze vergelijking omgekeerd hebben en door de rede en door de leer van Aristoteles de Schrift hebben willen verlichten. Terwijl toch de Schrift het enige ware licht is, zonder hetwelk alle licht van het verstand en van de rede totale duisternis is in goddelijke zaken en geloofsartikelen, zoals voorheen dikwijls gezegd is.

Ten tweede heeft men de hele wereld vervuld met leringen en geboden van mensen en ingevoerd de zogenaamde ordeningen en geboden van de kerk, van vasten, vierdagen, bidden, zingen, klederen, monnik worden enz. Daarvan is het ganse gebroed van de Paus en de boeken van de Thomisten vol en daardoor hebben zij de mensen vertroost om hen naar de hemel te brengen. Dat is als een zondvloed binnengedrongen en de wereld is daardoor verdronken, alle gewetens zijn daarmede verstrikt en gevangen, zodat bijna niemand uit deze helse kaken is gered kunnen worden. Hierna heeft men de voorbeelden en heiligenlegenden aangevoerd en zij zijn door de Pausen en concilies bevestigd, zodat men deze van even grote waarde heeft moeten houden als de geloofsartikelen. Daarom brullen zij nog als uitzinnigen: ei, dat hebben de heilige concilies besloten, dat heeft de kerk geboden en is sinds zo lang onderhouden enz.

Ten derde, naast deze twee leerstukken, hebben ze evenwel ook de Heilige Schrift aangehouden, maar zo dat zij deze gebonden hebben aan de geschriften en uitleggingen van enige Kerkvaders. Echter ook niet verder dan voor zover het de Paus beviel en niet strijdig was met zijn wet. Zo, dat niemand de Schrift anders moest uitleggen, dan naar het welgevallen van de Paus, als degene, wie alleen het recht toekwam de Schrift uit te leggen en dat iedereen naar zijn oordeel en kennis moest leven. Hoewel zij nochtans de vaderen de eer met woorden aandoen, dat men hun uitlegging en verklaring moet volgen. De hele wereld heeft zich hierop geworpen en men heeft alles, wat de vaderen gezegdhebben, zo aangenomen alsof zij niet konden dwalen en zij schreeuwen hier weer: ei, hoe zouden zoveel heiligen, geleerden, buitengewoon knappe de Schrift niet verstaan hebben?
Hierop moet men antwoorden zoals gezegd is, uit dit Evangelie: of het nu betreft heilig, geleerd, Kerkvaders, concilies of wat het ook mag zijn, ook al waren het Maria, Jozef en alle heiligen bij elkaar, zo volgt daaruit niet, dat zij niet hebben kunnen struikelen en dwalen. Want hier hoort u dat de moeder van Christus, die toch wel een verlicht verstand had, tot onwetendheid komt, zodat ze niet weet noch denkt, waar zij Christus vinden zal en daarom door Hem bestraft wordt, dat zij dit niet weet, wat ze toch weten moest. Als zij nu gedwaald heeft en door onwetendheid in zo'n angst en droefheid is gekomen, zodat zij dacht dat zij Christus ten enenmale verloren had, wat een wonder is het dan dat andere heiligen of gedwaald hebben of gestruikeld zijn, wanneer ze buiten de Schrift om gegaan zijn en hun eigen overleggingen gevolgd hebben of deze in de Schrift gelegd hebben?
Daarom gaat het niet op dat men zegt dat men moet geloven en houden wat de concilies besloten of de Kerkvaders geleerd en geschreven hebben. Want dat alles is mogelijk een dwaling. Maar men moet een zekere en vaste plaats aanwijzen, waar Christus is en waar Hij wil gevonden worden, namelijk de plaats die Hij Zelf hier aanwijst als Hij zegt, dat Hij moet zijn in de dingen Zijns Vaders. En zou het niet goed zijn, dat wij christenen zo'n voorbeeld uit het Evangelie in het algemeen gebruik

zouden invoeren en als een spreekwoord daaraan ontleenden tegen alle leer en wat men ook opmerken en aanvoeren kan, wat niet is naar het Woord van God, zodat men zou zeggen: Christus moet men niet zoeken onder de vrienden en bekenden, noch in iets wat van mensen is, hoe vroom, heilig of groot zij ook zijn, want zelfs de moeder van Christus dwaalt daarin, dat zij dit niet weet of verstaat. Daarom kan het geweten op geen heilige noch ander schepsel steunen behalve op Christus alleen. Verhef en roem het verstand en het licht van de natuur zo hoog als u wilt, maar ik maak het voorbehoud dat ik daarop niet moet bouwen. Laat de Kerkvaders en concilies geleerd, geleefd, besloten en geboden hebben wat ze willen, daar zal ik niets van zeggen. Alleen wens ik niet verplicht te worden, mij daaraan te houden en daarop te vertrouwen.
Kortom, men late dit alles in zijn waarde in de dingen die van ons en menselijk zijn, dat men wat dat betreft regels stelle wat en hoe men wil. Alleen moet men Christus, dat is de troost van het geweten, daar niet in leggen, noch leren zoeken, maar het moet naar mijn mening iets zijn, als men onder vrienden en bekenden is en handelt, als het maar niet het geweten maar het uitwendige menselijke leven voor de wereld betreft. Hadden onze papisten zulks willen toegeven, zoals Gods Woord hen leert, zo waren we het allang met hen eens geworden en zouden er niets op tegen gehad hebben, dat zij instellen en verordenen wat hun goeddacht in menselijke zaken. Als wij maar de vrijheid behielden om ze niet verder te houden, dan ons goeddacht, niet als verplichting of om er iets bij God mee te verdienen. Maar dat willen ze immers niet. Ze willen dat wij toestemmen dat men verplicht is hun verordeningen te houden als noodzakelijk voor de zaligheid. Ze noemen deze geboden geboden van de christelijke kerk en wie zich er niet aan stoort die begaat eenvoudig een doodzonde. Daarom willen en zullen wij het ook niet doen, noch toestaan dat het gebeurt. Ja, (zeggen ze) de kerk, de Kerkvaders en concilies hebben veel besloten en verordend in artikelen in hun strijd tegen de ketters, wat men overal erkend heeft en dat iedereen geloven en houden moet. Daarom moet ook van kracht zijn in andere zaken, wat door de algemene kerk of concilies besloten wordt.

Antwoord. Hier moeten zij ons weer de vrijheid laten, dat wij ons niet aan alles, zonder onderscheid, gebonden voelen, wat door de concilies verordend is of de Kerkvaders geleerd hebben. Maar wij leggen de volgende maatstaf aan: Hebben zij iets in overeenstemming met Gods Woord ingesteld en besloten, zo nemen wij dat aan, niet om hunnentwil maar omwille van het Woord, waarop zij zich baseren en waarheen zij ons wijzen. Dan handelen zij niet als mensen maar leiden ons tot datgene wat van God is en zij zijn dan niet onder de vrienden en bekenden, maar zitten te midden van degenen die Christus horen en Hem uit de Schrift ondervragen. Dan geven wij hun terecht en gaarne de eer, dat wij naar hen horen. Maar wanneer zij iets buiten of boven deze regel instellen van andere dingen, niet uit het Woord van God, maar naar hun goeddunken, daar heeft het geweten niets mee te maken. Daarom late men het ook menselijk zijn, waaraan wij niet gebonden moe ten zijn, en noch zo houden alsof daarin het christelijk geloof en leven zou te staan. Maar zoals de heilige Augustinus hierover terecht heeft gezegd: Totum hoc genus habet liberas observationes, dat is: *wat zo geaard is, dat staat vrij om te doen of te laten*.
Dan zegt u verder: ja, de kerk en de vaderen hebben de Heilige Geest gehad en Die laat ze nimmer dwalen.
Daarop is gemakkelijk te antwoorden uit wat zoëven gezegd is: de kerk of de concilies mogen zo heilig zijn als ze willen, zo hebben de Geest niet in grotere mate dan Maria, de moeder van Christus, welke immers een lid, ja, toentertijd het voornaamste lid van

de kerk is geweest. En hoewel zij door de Geest geheiligd is, toch laat Hij haar soms ook dwalen, zelfs in de voornaamste zaken van het geloof. Men mag uit het feit, dat de heiligen de Geest bezitten, niet concluderen dat ze niet kunnen dwalen en dat alles goed zou moeten zijn, wat zij zeggen. Er blijft nog veel zwakheid en onwetendheid zelfs in de grootste gelovigen over, zodat men niet naar de persoonlijke heiligheid moet oordelen over de leer en de zaken van het geloof wat uit de Heilige Geest is. Want dat kan allemaal tekortschieten. Maar u moet komen daar, waar het Woord van God is, dat is gewis en zeker en blijft niet in gebreke. Daar vindt Christus en de Heilige Geest zeker en daarop steunend kunt u standhouden tegen zonde, dood en duivel.
Zulke voorbeelden, dat ook de heiligen en de grote menigte, die de kerk heet, dwalen, hebben we ook elders in de Schrift. In het bijzonder in de Handelingen van de Apostelen, hoofdstuk 15, hoe al kort na de hemelvaart van Christus, niet langer dan 18 jaar, de Apostelen te Jeruzalem samenkwamen met de menigte dergenen die toen christenen waren. Toen stonden de voornaamste en geleerdste van de sekte van de Farizeeërs, die gelovig geworden waren op en leerden, dat men de heidenen moest dwingen zich te laten besnijden en om de Wet van Mozes te onderhouden en haalden bijna de hele vergadering tot hun standpunt over. Toen stonden alleen Petrus, Paulus, Barnabas en Jacobus op en verzetten zich daartegen en besloten op grond van de Heilige Schrift, dat men de heidenen de last van de Wet niet zouden opleggen, daar God hun reeds zonder deze, door de prediking van het Evangelie, de Heilige Geest gegeven had, evenals de Joden.
Ziet nu eens: Hier zijn zovele christenen geweest, die geloofd hebben, toen de kerk nog jong en bloeiend was en toch verkeren ze alle in de dwaling te menen dat de Wet van Mozes noodzakelijk is voor de zaligheid, met uitzondering van deze drie of vier Apostelen. Zo zelfs, dat indien zij het niet verhinderd hadden, er een dwaalleer en gebod tegen Christus ingesteld en bevestigd was geworden.
Insgelijks struikelde naderhand de heilige Petrus, die dit toch zelf geleerd had, met Barnabas ook nog in deze zelfde zaak, zodat zij met de Joden veinsden, die niet met de heidenen wilden eten en daardoor de heidenen ergernis gaven in het gebruik van hun vrijheid, zodat de heilige Paulus hen daarom in het openbaar ter verantwoording roepen en bestraffen moest, zoals hij zegt in Gal. 2 vers 11. Daarom laat ons, uit dit voorbeeld leren verstandig te zijn in zaken die het geloof in Christus betreffen, ons niet op mensen laten wijzen, maar alleen bij het Woord blijven en de regel toepassen die Paulus in Gal. 1 vers 8 geeft: "*Doch al ware het ook dat wij, of een Engel uit de hemel u een Evangelie verkondigde buiten hetgeen wij u verkondigd hebben, die zij vervloekt*." Men blijve daarbij dat men Christus nergens anders vindt dan in hetgeen dat van God is.

Zulks hebben wij hiervoor ook gehoord in vele gelijkenissen en voorbeelden. Bijvoorbeeld in het Evangelie op de eerste Kerstdag, Luk. 2 vers 12, waar de Engel geen ander teken aan de herders geeft, waardoor zij Christus zouden vinden, dan de kribbe en de luiers. Daar zouden ze Hem vinden, liggend in doeken gewonden, niet aan moeders borst of op haar schoot, wat toch duidelijker geweest zou zijn. Dat betekent: God wil ons op geen heiligen of op de persoon eens mensen wijzen maar op het ene woord, waarin Christus gewonden is, in doeken of luiers en in een armoedige kribbe, (dat is de Prediking van het Evangelie), die alle voornaamheid mist en toch niets dient dan dat de beesten hun voeder daaruit halen. Insgelijks hebben wij ook gehoord van de heilige oudvader Simeon, die, zoals hem door God beloofd was, niet zou sterven, eer hij Christus gezien had. Maar hij ziet Hem niet eerder, voor hij door de Heilige

Geest gedreven, in de tempel komt. Zo ook hoorden de Wijzen uit het Oosten, toen zij te Jeruzalem gekomen waren en de ster niet meer zagen, geen ander teken van Christus, waar Hij geboren en te vinden was, dan de woorden van de Profeet Micha, enz. Dit moge voor dit hoofdstuk en de voornaamste leer van dit Evangelie voldoende zijn.

Tenslotte moet nog opgemerkt worden dat de Evangelist zegt: *Zijn moeder bewaarde al deze dingen in haar hart*.
Dat is ook voor ons ter vermaning gezegd, opdat wij ook ons best zullen doen om Gods Woord in ons hart te bewaren, zoals die lieve maagd heeft gedaan, die toen zij zag dat zij gedwaald en de woorden van Christus niet begrepen had, daarna des te ijveriger werd, nadat zij leergeld betaald had, om wat zij van Christus hoorde, in haar hart te overleggen en te bewaren.
Zij geeft ons daarmede ten tweede male een voorbeeld, dat wij ons bovenal aan het Woord moeten houden en dat niet uit ons hart moeten laten halen, maar gedurig daarmede omgaan, ons daarmede gedurig leren sterken, troosten en daarin toenemen, zoals dan ook wel nodig is. Want wanneer het tot een strijden komt, dat wij aangevochten of verzocht worden, zo is het spoedig vergeten of kwijt, ook zelfs bij diegenen, die vlijtig zijn. Wat er echter nog meer over dit Evangelie te zeggen zou zijn., bijvoorbeeld, hoe Christus met Zijn ouders weer naar huis gaat en hun gehoorzaam en onderdanig is enz. daarvan is de zin en betekenis gemakkelijk te vinden. Eveneens hoe opgevat moet worden dat Christus toenam in genade en wijsheid, dat is hiervoor in het Evangelie van de vorige zondag gezegd.

15. **Evangelie op de tweede zondag, na de verschijning van de Wijzen uit het Oosten. Johannes 2 vers 1 - 11.**

En op de derde dag was er een bruiloft te Kana in Galiléa; en de moeder van Jezus was aldaar. En Jezus was ook genood en Zijn discipelen tot de bruiloft. En als er wijn ontbrak, zei de moeder van Jezus tot Hem: zij hebben geen wijn. Jezus zei tot haar: Vrouw, wat heb Ik met u te doen? Mijn ure is nog niet gekomen. Zijn moeder zei tot de dienaars: Zo wat Hij ulieden, zal zeggen, doet dat. En aldaar waren zes stenen watervaten gesteld naar de reiniging der Joden, elk houdende twee of drie metreten. Jezus zeide tot hen: Vult de watervaten met water. En zij vulden ze tot boven toe. En Hij zeide tot hen: schept gij en draagt het tot de hofmeester; en zij droegen het. Als nu de hofmeester het water, dat wijn geworden was, geproefd had (en hij wist niet vanwaar de wijn was; maar de dienaren die het water geschept hadden, wisten 't), zo riep de hofmeester de bruidegom. En hij zei tot hem: alle man zet eerst de goede wijn op en wanneer men wel gedronken heeft, alsdan de mindere; maar gij hebt de goede wijn tot nu toe bewaard. Dit beginsel der tekenen heeft Jezus gedaan te Kana in Galilea en heeft Zijn heerlijkheid geopenbaard; en Zijn discipelen geloofden in Hem.

Over de huwelijkse staat is in het voorgaande genoeg geschreven, wat we thans overslaan en wij willen over drie stukken uit dit Evangelie handelen.
Ten eerste over de troost die de gehuwden ten aanzien van hun staat hebben uit deze geschiedenis.
Ten tweede, over het geloof en de liefde, die dit Evangelie aanwijst.
Ten derde, over de geestelijke betekenis van deze bruiloft.

Wat het eerste betreft, *deze staat is immers zeer heerlijk geëerd doordat Christus Zelf ter bruiloft gaat, met Zijn moeder en Zijn discipelen.*
Daarenboven is Zijn moeder daar als degene die deze bruiloft aangericht had, zodat het lijkt dat het haar arme naaste familieleden of buren geweest zijn, zodat zij bruidsmoeder heeft moeten zijn. Het is dus waarlijk niet meer dan een bruiloft geweest en geen staatsiemaaltijd. Want Christus heeft Zich aan Zijn leer gehouden om niet naar de rijken te gaan maar naar de armen. Of, wanneer Hij bij de voornamen en rijken komt, bestraft en bedreigt Hij hen, zodat Hij er met onmin vandaan komt en daarom niet veel dank van hen ontvangt, laat staan dat Hij ze met een wonder zou eren zoals Hij hier doet. Zo is nu de tweede eer, dat Hij op deze armoedige bruiloft goede wijn door een groot wonderteken schenkt en zodoende de opperschenker van de bruid werd. Hij heeft misschien ook anders geen geld noch kostbaarheden bezeten om weg te geven. Zo'n eer heeft Hij de farizeese staat niet aangedaan. Want Hij bevestigt daarmede dat de huwelijkse staat het werk en de inzetting van God is, hoe veracht of gering ze ook zijn mag. God erkent echter voor de mensen Zijn werken heeft het lief. Onze Kajafassen hebben vaak zelf gezegd en gepreekt dat alleen de huwelijkse staat door God is ingesteld. Wie heeft dan de andere ingesteld? Zonder twijfel niet God maar de duivel door zijn dienaren. Zij mijden, verwerpen en lasteren deze staat en zij zijn zo heilig dat ze niet alleen zelf niet trouwen, zoals ze wel nodig hadden en ze wel moesten doen. Maar zij willen ook wegens grotere heiligheid bij geen bruiloft tegenwoordig zijn, als mensen die veel heiliger zijn dan Christus Zelf Die als een onheilig zondaar wel ter bruiloft gaat. Aangezien nu de huwelijkse staat die grondslagen troost heeft dat zij door God ingesteld is en dat God haar bemint en Christus Zelf haar zo eert en troost, moet deze dan niet met alle recht iedereen aangenaam. en

dierbaar zijn? Moet het hart niet welgemoed en getroost zijn, zodat het gerust is in deze staat, die God bemint? En moet men niet vrolijk alles lijden wat daarin zwaar valt, ook al zou het nog tienmaal zwaarder zijn? Want dat er zo veel moeite en onbehagen in de echtelijke staat is naar het uitwendige, komt omdat alles wat Gods Woord erewerk is, zo moet verlopen, dat het voor het uitwendige zuur, bitter en zwaar valt, als het heilzaam zal zijn. Daarom is het ook een staat, die het geloof in God en de liefde tot de naaste vereist en oefent door velerlei moeite, arbeid, onbehagen, kruis en allerlei wederwaardigheden.
Zoals ook volgen zal, op alles wat Gods Woord en werk is, waarvan de kuise hoerenjagers en heilige, verwijfde personen en Sodomieten mooi ontslagen zijn en God buiten Gods stad in hun eigen werk dienen.
Want Christus toont hier mede, dat Hij wil vervullen hetgeen in de echtelijke staat gebrekkig is, doordat Hij wijn geeft wanneer die ontbreekt en die wijn uit water maakt alsof Hij zeggen wilde: "Moet u water drinken, dat is droefenis lijden naar het uitwendige en valt het u zwaar? Welaan Ik wil het zure zoet maken en het water in wijn veranderen, zodat uw droefenis vreugde en lust zal zijn. Dat wil Ik niet zo doen dat Ik het water zal wegnemen en bevelen zal het weg te gieten. Het zal blijven, ja, Ik wil eerst gebieden het in te schenken en de vaten te vullen tot boven toe. Want Ik wil het christelijk huwelijk niet haar droefenis ontnemen maar integendeel nog groter maken. 't Zal wonderlijk toegaan, zodat niemand het zal weten, dan die het ondervonden heeft, namelijk zo: Gods Woord zal het doen, door Hetwelk alle dingen gemaakt onderhouden en veranderd worden. Dat is het Woord van God, Dat u uw water tot wijn en de zure echt tot lust maakt. Dat God het huwelijk ingesteld heeft, Gen. 2 vers 22, dat weten de heidenen en de ongelovigen niet. Daarom blijft hun water water en wordt nooit wijn. Want zij ondervinden niet Mijn welbehagen en lust in het huwelijksleven. Als ze het zouden ondervinden, zouden ze zo'n genoegen scheppen in Mijn Welbehagen dat ze niet de helft van hun droefenis zouden voelen, ja dat alleen uitwendig voelen maar niet inwendig. En dat zou de manier zijn om van water wijn te maken, door Mijn Welbehagen in uw mishagen te mengenen als men ze met elkaar zou vergelijken, dan zou Mijn Welbehagen uw mishagen wegnemen en ook een welbehagen daaruit maken. Echter dat Welbehagen van Mij toont en geeft u niemand dan Mijn Woord. Gen. 1 vers 31 "*En God zag al wat Hij gemaakt had, en zie, het was zeer goed.*"

Hierbij laat ook Christus zien, dat Hij geen mishagen heeft in de kosten van een bruiloft, noch aan alles wat tot de bruiloft behoort, zoals opschik en sieraad, vrolijk zijn, eten en drinken zoals dat het gebruik en 's lands gewoonte dat vereist. Hoewel het de schijn heeft dat het overbodige kosten zijn en een wereldse zaak is, maar slechts in zo verre, dat alles met mate geschiedt en passend is voor een bruiloft. Want bruid en bruidegom moeten immers opgesierd zijn. Evenzo moeten de gasten immers ook eten en drinken, om vrolijk te zijn. En zulke kosten en dingen mogen er allemaal zijn met een goed geweten. Want de Schrift vermeldt het hier en elders, zoals ook bruidstooi, bruilofts-klederen, gasten en vrolijk zijn op een bruiloft in het Evangelie beschreven staan. Zo schonk ook de knecht van Abraham in Gen. 24 vers 63 aan Rebekka, de bruid van Izak en aan haar broers, sieraden van goud en zilver. Zodat niemand zich hier moet storen aan de zuurkijkende huichelaars en zelfgewassen heiligen, aan wie niets behaagt dan wat zij zelf doen en leren en niet willen toestaan dat een maagd een krans draagt of zich een weinig versiert.
God bekommert zich niet om zulke uitwendige dingen, als er maar geloof en liefde blijft. Alleen, zoals gezegd is, moet het met mate gebeuren, naar de staat en geboorte

van ieder. Want deze bruiloft, hoewel ze armelijk en gering geweest is, heeft toch drie tafels gehad. Zoals het woordje Architrilinus toont, dat de hofmeester drie tafels moest voorzien. De bruidegom zelf heeft dit ambt niet waargenomen maar hij heeft een dienaar gehad. Daarenboven moest men ook wijn drinken. Dat alles had men, als men alleen naar de armoede wilde te werk gaan, kunnen nalaten, zoals bij ons ook wel eens gebeurt. Zo zullen ook de gasten niet alleen hun dorst met wijn gelest hebben. Want de hofmeester zegt immers dat men goede wijn eerst moet geven en daarna, als ze dronken waren de mindere. Dit laat Christus gebeuren en men moet het ook toelaten, zonder een gewetenskwestie daarvan te maken. Zij zijn daarom niet het eigendom van de duivel geweest ofschoon sommigen een weinig meer van deze wijn gedronken hebben dan de dorst vereiste en zij vrolijk zijn geworden. Anders zult u Christus de schuld moeten geven, dat Hij met Zijn geschenk gelegenheid daartoe geboden heeft en Zijn moeder daarom verzocht heeft zodat zij beiden Christus en Zijn moeder hier zondaars zouden zijn als die zuurkijkende heiligen hier oordelen zouden. Echter zulk een overdaad als in onze dagen voorkomt is ongepast, wanneer men niet eet noch drinkt maar vreet en zuipt, zwelgt en slemt en doet alsof het een kunst of kracht is veel te vreten en te zuipen, als men ook niet probeert vrolijk te worden maar dwaas en vol te zijn. Maar dat zijn geen mensen maar zwijnen. Aan hen zou Christus geen wijn schenken, noch tot hen gekomen zijn. Zo is ook de kleding niet bedoeld voor een bruiloft maar om te pronken en te pralen, alsof het de beesten waren die het goud en zilver en paarlen dragen en veel zijde en linnen bederven. Wat ezels en stokken als ze daarmede gekleed worden ook wel kunnen. Wat is dan de maat? Die zal de rede u leren en in dezen moet men een voorbeeld nemen aan andere landen en steden, waar zo'n gepronk en overdaad niet bestaat. Mijn mening in dezen is als volgt: ik meen dat een boer wel getooid is als hij op een bruiloft dubbel zo goede kleren draagt als bij zijn dagelijks werk. Een burger ook zo. En een edelman dubbel zo getooid als een burger en een graaf tweemaal zoveel als een edelman, een vorst eens zo mooi als een graaf enz. Zo ook met eten en drinken en gasten onthalen moet men zich naar de waardigheid van de verschillende staten richten en het vermaak moet gericht zijn op vreugde niet om vol en dwaas te worden.

Of het ook zonde is op een bruiloft te spelen en te dansen, daar men zegt dat vele zonden uit het dansen voortkomen?

Of bij de Joden gedanst werd, weet ik niet. Maar daar het 's lands gebruik is, gasten te nodigen, zich op te sieren, eten, drinken en vrolijk zijn, zo kan ik het niet veroordelen, behalve de overdaad, als het oneerbaar of te veel is. Dat er echter zonden daarbij voorvallen, is niet alleen de schuld van het dansen, aangezien ook wel aan tafel of in de kerk iets dergelijks gebeurt. Zoals het ook niet de schuld van het eten en drinken is dat enigen daardoor tot zwijnen worden. Wanneer het echter kuis en eerbaar toegaat, laat ik aan de bruiloft haar recht en gebruik en danse men maar. Het geloof en de liefde kan door zitten of dansen niet verdreven worden als u eerbaar en matig daarin zijt. De jonge kinderen dansen immers zonder zonde. Doet dat ook en wordt een kind. Dan schaadt u het dansen niet. Wanneer dansen op zichzelf zonde was, moest men het ook de kinderen niet toelaten. Dit is wel voldoende over de bruiloft.

Wat het tweede betreft, *opdat wij tot het Evangelie komen, wij zien het voorbeeld van de liefde in Christus en Zijn moeder.*

De moeder dient en is huismoeder. Christus vereert de bruiloft met Zijn tegenwoordigheid, met een wonder en geschenken. En dat gebeurt allemaal ten gunste van de bruidegom, van de bruid en van de gasten, zoals de aard van de liefde en haar werken is. Waarmede Christus alle harten tot Zich lokt om op Hem te vertrouwen, als

op Iemand Die ook voor iedereen in het tijdelijke goed is. Hij is bereid om te helpen en niet in de steek te laten opdat geen nood zullen lijden allen die in Hem geloven of het nu is tijdelijk of eeuwig goed. Dat eer water in wijn, ja het geschapene veranderd moet worden en daarin veranderen wat degene, die in Hem gelooft, nodig heeft. Hij die gelooft moet genoeg hebben en niemand kan het beletten. Echter het voorbeeld van het geloof is nog wonderlijker in dit Evangelie. Hij laat het tot de uiterste nood komen, zodat het gemis gevoeld wordt door allen die daar zijn en er geen raad of hulp meer is. Waarmede Hij de natuur van de Goddelijke genade aanwijst, dat deze aan niemand ten deel kan vallen, die tevoren genoeg heeft en zijn gemis nog niet gevoelt. Want ze voedt niet, die vol en verzadigd zijn, maar de hongerigen zoals wij dikwijls gezegd hebben. Wie nog kloek, verstandig, sterk en vroom is en iets goeds in zich vindt en nog niet arm, ellendig, ziek en zondaar en een dwaas is, die kan tot de Heere Christus niet komen, noch genade ontvangen.
Maar wanneer het gemis gevoeld wordt dan komt Hij en geeft niet aanstonds wat men nodig heeft en begeert, maar Hij wacht en beproeft het geloof en het vertrouwen zoals Hij hier doet. Ja, wat nog bitterder is, Hij doet alsof Hij in 't geheel niet wil, maar spreekt hard en streng. Ziet dat hier bij Zijn moeder. Die voelt en klaagt Hem haar gemis, begeert ook hulp en raad van Hem terwijl ze Hem ootmoedig en zedig aanspreekt. Want zij zegt niet: lieve Zoon, verschaf ons wijn, maar, ze hebben geen wijn. Daarmede doet ze alleen maar een beroep op Zijn goedheid. Daarop vertrouwt ze geheel en al. Als wilde ze zeggen: Hij is zo goed en genadig dat ik niet behoef te vragen, ik wil alleen maar mededelen, waaraan gebrek is. Zo zal Hij uit Zichzelf doen meer dan men vraagt. Dit is de gezindheid van het geloof, dat zich de goedheid van God zo voorstelt en niet eraan twijfelt of het zo wel is. Daarom waagt de gelovige het ook om te bidden en zijn nood Hem voor te leggen. Maar ziet eens hoe onvriendelijk Hij het ootmoedige voorstel van Zijn moeder van de hand wijst, Zijn moeder die met zo'n groot vertrouwen tot Hem spreekt. Daarin ziet u hoe het met het geloof gesteld is. Wat heeft het nu te verwachten? Louter niets en duisternis. Daar voelt een gelovige gemis en ziet nergens hulp, daarenboven wordt God voor hem vreemd en hard en kent hem niet, zodat hem alles ontvalt. Zo gaat het ook toe in het geweten, wanneer wij de zonde en het gemis van gerechtigheid gevoelen, of in doodsnood, wanneer wij het gemis van leven voelen, of in helse angsten, wanneer de eeuwige zaligheid ons lijkt te ontvallen. Dan is er wel een ootmoedig verlangen en aankloppen, bidden en zoeken, hoe wij van de zonden, dood en angst bevrijd zullen worden, maar dan gedraagt Hij zich, alsof de zonden pas goed komen, de dood blijven en de helse angsten niet ophouden. Zoals Hij hier bij Zijn moeder doet, wier gemis Hij door Zijn afwijzen groter en zwaarder maakt, dan het was eer zij Hem daarover aansprak.
Want nu schijnt het allemaal verloren te zijn, nu de enige troost, waarop zij in het gemis vertrouwde, ook weg is.
Hier bevindt zich het geloof in een ware strijd. Ziet, hoe Zijn moeder doet en ons hier tot lering strekt. Hoe hard Zijn woorden klinken, hoe onvriendelijk Hij Zich gedraagt, zij legt dat in haar hart niet uit als toorn of in strijd met Zijn goedertierenheid. Maar zij blijft vasthouden in haar hart dat Hij goedertieren is en laat zich door deze slag niet verleiden Hem in in haar hart die schande aan te doen en Hem niet voor genadig en goedertieren te houden. Zoals diegenen doen, die geen geloof hebben en bij de eerste tegenslag terugvallen en van God niet meer denken dan zij voelen, zoals de paarden en muilezels doen. (Psalm 32 vers 9) Want indien Zijn moeder zich door deze harde woorden had laten afschrikken, dan zou ze stil en bekommerd weggegaan zijn. Maar nu zij de dienaars gebiedt te doen, wat Hij zou zeggen, bewijst zij, dat zij die inbeelding overwonnen had en nog niet anders dan enkel goedheid van Hem

verwachtte.

Wat denkt u, wat voor een helse aanval het is, als een mens in zijn nood, vooral in de grote nood van het geweten, deze aanval treft dat hij voelt hoe God tot hem zegt: Quid mihi et tibi? Wat heb Ik met u te doen? De moed opgeven en wanhopen moet hij, als hij de aard van zulk handelen van God niet weet noch kent en niet in het geloof geoefend is. Want hij voelt en denkt immers niet anders van God, dan de woorden luiden. Hij voelt enkel toorn en hoort louter ongenade. Daarom houdt Hij God slechts voor zijn vijand en vertoornd Rechter. Zoals hij over God oordeelt, zo vindt hij Hem ook. Dus kan hij geen goeds van Hem verwachten. Dat is dan God verloochenen met al Zijn goedertierenheid. Daarop volgt dat hij voor Hem vlucht, Hem haat en wel wilde dat God geen God was en alle godslasteringen voelt, die vruchten van het ongeloof zijn. Daarom is dit stuk van het Evangelie het hoogste en wij moeten er wel op letten dat wij Gode de eer moeten geven dat Hij goedertieren en genadig is, ofschoon Hij Zich wel eens anders gedraagt en spreekt tegen al wat wij denken en voelen in. Want daardoor wordt het voelen gedood en gaat de oude mens onder opdat het loutere geloof in Gods goedheid en geen gevoel in ons overblijft. Want hier ziet u hoe Zijn moeder een vrijmoedig geloof behoudt en ons als voorbeeld voorhoudt. Zij is er zeker van dat Hij genadig zal zijn, ofschoon zij het thans niet ondervindt. Het is ook zeker dat zij anders voelt dan zij gelooft. Daarom laat zij het zonder enige voorwaarde over aan Zijn goedheid en schrijft Hem geen tijd noch plaats, noch wijze of maat, noch personen of namen voor. Hij moet het doen zoals het Hem behaagt. Gebeurt het niet midden onder de maaltijd, dan op het eind of na de maaltijd. Die nederlaag wil ik verkroppen dat Hij mij zo hoont en te schande laat staan voor al de gasten en mij zo onvriendelijk toespreekt en ons allen van schaamte doet blozen. Zuur gedraagt Hij Zich, maar Hij is zoet, dat weet ik. Doen wij ook zo, dan zijn we ware christenen.
Maar let hierbij op hoe Hij ook Zijn eigen moeder zo hard valt, waarin Hij niet alleen het bovengenoemde voorbeeld van het geloof ons leert, maar dit ook bevestigt dat wij in de zaken en dienst van God noch vader noch moeder moeten kennen. Zoals Mozes zegt in Deut. 33 vers 9: "*Die tot zijn vader en tot zijn moeder zei: Ik zie hem niet; en die zijn broederen niet kende en zijn zonen niet achtte; want zij onderhielden Uw Woord en bewaarden Uw verbond.*"Want hoewel er geen groter macht is op aarde dan die van vader en moeder, zo is die ten einde wanneer het Gods Woord en werk betreft. Want in Goddelijke zaken moet noch vader noch moeder, laat staan onze bisschop of een mens, maar alleen het Woord van God ons leren en leiden. En wanneer vader of moeder u iets zouden opdragen, leren of ook verzoeken om te doen tegen God en in de godsdienst dat niet door God duidelijk geboden en bevolen is. Dan moet u zeggen: Wat hebben ik en u met elkaar te maken? Zoals Christus het werk Gods ronduit niet doen wilde toen Zijn eigen moeder het hebben wilde. Want vader en moeder zijn ook schuldig, ja zijn juist daarom tot vader en moeder door God gemaakt, opdat zij hun kinderen niet naar hun goeddunken en eigen inbeelding leren en tot God zullen leiden maar naar de geboden van God, zoals ook de heilige Paulus zegt in Ef. 6 vers 4: "*En gij vaders, verwekt uw kinderen niet tot toorn, maar voedt ze op in de lering en vermaning des Heeren*."
Leert hen Gods gebod en Woord, zoals u het geleerd hebt en niet uw eigen geboden. Zo ziet u hier ook in het Evangelie dat de moeder van Christus de dienaars van zich afwijst en naar Christus heenwijst en niet zegt, doet wat ik u zeggen zal, maar doet wat Hij u zeggen zal. Nu op Zijn woord moet men iedereen wijzen, als men waarachtig onderwijs wil geven. Zodat dit woord van Maria: wat Hij zegt, doet dat, is en moet zijn een dagelijks woord van de ganse christenheid en daarmede moet terneer

geworpen worden alle menselijke leer en hetgeen niet eigenlijk het Woord van Christus is. Wij moeten vast geloven dat het niet een gebod van de kerk is, zoals zij roemen en liegen, wat buiten en boven Gods Woord geboden wordt. Want Maria zegt: wat Hij zegt, dat, dat, dat doet en niets anders. Want dan zult u genoeg te doen hebben.
Hier ziet u ook hoe het geloof niet zonder vrucht is en God het niet in de steek laat maar meer en heerlijker geeft dan dat men vraagt. Want hier wordt niet alleen wijn maar kostelijke en goede wijn gegeven en dat nog wel in grote hoeveelheid. Waarmede Hij ons andermaal aanspoort en lokt om vast in Hem te geloven ook al komt niet direct wat wij vragen. Want Hij is waarachtig en kan Zich niet verloochenen. Goed en genadig is Hij. Dat moet Hij van Zichzelf belijden en daarenboven ook bewijzen. Of men moet het Hem beletten door tijd, plaats en wijze niet aan Hem over te laten. Tenslotte kan Hij het niet laten, zomin als Hij Zich Zelf verloochenen kan, als men er maar op wachten kan.

Ten derde moeten wij de geestelijke betekenis ook kort aanroeren.
Deze bruiloft en alle bruiloften betekenen Christus, de ware Bruidegom. Zijn christenheid is de bruid, zoals dat het Evangelie van Mattheus hoofdstuk 22 vers 2 en volgende voldoende aantoont. Deze bruiloft is geschied te Kana in Galilea, dat is: de christenheid begon in de tijd van Christus onder het Joodse volken duurt voort ook nog onder allen die de Joden gelijk zijn. Het Joodse volk nu heet Kana, dat is ijver, omdat het zich ernstig oefende in de wet en zich met grote ijver op de wet van de werken toelegde zodat de Evangeliën het overal ijveraars noemen. Vooral Paulus in Rom. 9 en 10 vers 2. Het is ook vanzelfsprekend dat, waar de Wet en goede werken zijn, daar ook ijver en strijd is onder elkaar, dat de één beter wil zijn dan de ander. Vooral echter tegen het geloof, dat aan de werken geen waarde toekent en alleen roemt in Gods genade. Nu zijn altijd en overal waar Christus is, zulke ijveraars en Zijn bruiloft moet een ijverplaats zijn. Want men vindt gedurig naast het Evangelie en het geloof, werkheiligen en Joodse ijveraars die tegen het geloof ingaan. Galiléa betekent de grenzen of landpalen, waar men van het ene land naar het andere gaat. Geeft ook datzelfde volk aan te "ijverstad", dat het woont tussen de Wet en het Evangelie en dat het zou moeten uitgaan en van de werken in het geloof treden, uit de Wet in de christelijke vrijheid, zoals ook sommigen deden en nog voortdurend doen. Het merendeel blijft echter bij de werken en binnen de grenzen zodat zij noch goede werken noch geloof verkrijgen en zij bedriegen zich met de schijn en dekmantel van de werken. Dat nu Christus tot de bruiloft genodigd was, betekent dat Hij lang tevoren in de Wet en de Profeten beloofd was en dat men Hem van harte verwachtte en riep dat Hij het water tot wijn zou maken, de Wet zou vervullen en het geloof zou schenken en oprechte Galileërs uit ons zou maken. Zijn discipelen met Hem, want men wachtte op Hem als op één die een groot koning zou worden, waarvoor Hij vele Apostelen en discipelen gebruiken moest opdat Zijn Woord overal rijkelijk gepredikt werd. Zijn moeder betekent de christelijke kerk, uit de Joden, die was daar als één die het meest tot de bruiloft behoorde. Want Christus was eigenlijk aan het Joodse volk beloofd enz.
De zes stenen waterkruiken, waar de Joden zich in wasten, zijn de boeken van het Oude Testament, die door de Wet en het gebod het Joodse volk slechts uiterlijk vroom en rein maakten. Waarom ook de Evangelist zegt dat de kruiken of vaten daar stonden naar de Joodse reiniging, als wilde hij zeggen: ze duiden aan de reinheid die ontstaat door de werken zonder geloof, die het hart nooit rein maar onreiner maken. Wat een Joodse en niet een christelijke of geestelijke reiniging is. Dat er zes kruiken waren

geeft de moeite en de arbeid aan, die diegenen bij zulk een reiniging hebben, die met werken omgaan. Want het hart kan daarin niet rusten aangezien daar geen Sabbath was, waarop wij van onze werken moeten rusten en God in ons laten werken. Want er zijn zes werkdagen, waarin God hemel en aarde geschapen en ons geboden heeft te werken. De zevende dag is de rustdag, waarop wij ons niet met de werken van de Wet bemoeien maar God in ons door het geloof laten werken en wij ons stil houden en rusten van het ons opgedragen werk. Het water daarin is het verstaan en de zin van de Wet, waarnaar zich het geweten richten is in letters, als in kruiken begrepen. En deze zijn van steen, zoals de Tafels van Mozes waren, maar zij betekenen het halstarrige volk van de Joden. Want zoals hun hart tegen de Wet is, zo vertoont zich de Wet ook tegen hen. Het dunkt hun hard en zwaar, daarom is het ook hard en zwaar. Dat maakt dat hun hart hard en traag is om de Wet te doen. Zoals wij allen ondervinden, voelen en gewaar worden dat wij hard en traag zijn tot het goede en gemakkelijk neigend tot het kwade. En dit voelen niet de roekelozen, maar diegenen die gaarne vroom zouden zijn en zich voortdurend met werken bezighouden. Dat zijn de twee of drie maten van deze kruik. Het water in wijn veranderen is het verstaan van de Wet lieflijk maken. Dat gebeurt als volgt: van tevoren, voordat het Evangelie komt, vat ieder de Wet op alsof die onze werken zou eisen en wij haar moesten vervullen met onze werken. Uit deze opvatting ontstaan of verstokte of vermetele huichelaars, harder dan een stenen kruik, of angstvallige onrustige gewetens. Want het water blijft altijd in de kruik, vrees en beschroomdheid voor het oordeel van God. Dat is de water opvatting, daar drinkt men niet van. Ook wordt er niemand vrolijk van. Maar het is alleen maar wassen en reinigen en toch wordt men daardoor nooit inwendig stil.

Maar het Evangelie verklaart de Wet zo, dat het meer eist dan wij kunnen en dat het een andere man wil hebben die haar kan onderhouden. Dat is, het eist Christus en drijft uit tot Hem, opdat wij door Zijn genade van tevoren in het geloof andere mensen en Christus gelijkvormig worden en dan echte goede werken doen. Zo, dat de juiste opvatting en de bedoeling van de Wet is, ons te brengen tot erkentenis van ons onvermogen en ons uit onszelf uit te drijven naar een ander, namelijk tot Christus, om Zijn genade en hulp te zoeken. Daarom toen Jezus wijn wilde maken gaf Hij bevel om nog meer water in de vaten te gieten tot boven toe. Want het Evangelie komt en verklaart de zin van de Wet, zoals gezegd is, op het allervolmaaktst, hoe wij één en al zonde zijn, waarom wij niet door de Wet van de zonde kunnen noch mogen bevrijd worden. Wanneer dat nu die twee of drie maten horen, die goede harten, die zich met de werken van de Wet vermoeid hebben en hoewel zij bij zichzelf hiervan bewust zijn en een onrustig geweten hebben, verschrikt deze opvatting hen nog veel meer en nu wil het water over de korf en kruik uitstijgen. Voorheen voelden zij zich zwaar en traag ten goede, dachten echter nog met werken wat te bereiken. Nu horen ze, dat ze in het geheel daartoe niet deugen en dat het onmogelijk is het met werken te verkrijgen. Dan is de kruik al te vol met water, dat er nooit ingaat. Dan is de Wet ten diepste verstaan en is er enkel wanhoop.
Dan komt het troostrijk Evangelie en maakt het water tot wijn. Want als het hart hoort dat Christus voor ons de Wet vervuld en onze zonden op Zich genomen heeft dan vraagt het niet meer naar het feit dat er iets onmogelijks door de Wet geëist wordt en dat wij daaraan moeten wanhopen of haar met onze werken vervullen. Ja, het is iets kostelijks en het smaakt voortreffelijk dat de Wet zo'n diepe zin en van zo hoge opvatting is, zo heilig, rechtvaardig en goed en zulke grote dingen eist en daarom geliefd en geroemd wordt omdat ze zovele en zo grote dingen eist. De reden daarvan is, dat zulk een hart nu alles heeft in Christus, wat door de Wet geëist wordt en het zou

hem zeer leed doen als de Wet wat minder eiste. Ziet zo is nu de Wet lief en licht, daar ze van tevoren hard, zwaar, ja onmogelijk was. Want ze leeft nu door de Geest in het hart. Het water zit niet meer in de kruiken, het is wijn geworden, uitgedeeld, gedronken, heeft het hart verblijd.
Zo zijn nu deze dienaars al de predikers van het Nieuwe Testament, de Apostelen en hun opvolgers. Het scheppen en inschenken is uit de Schrift zo'n zin te halen en te prediken aan iedereen, die tot de bruiloft van Christus genodigd is. En die dienaars wisten wel, (zegt de Evangelist) waar de wijn vandaan en hoe die water was geweest. Want de Apostelen en hun opvolgers verstonden alleen hoe de Wet door Christus lief en aangenaam werd en hoe het Evangelie door het geloof de Wet niet door werken vervuld en een geheel andere aard heeft gekregen dan voorheen bij de werken. Maar de hofmeester proefde van de wijn wel dat hij goed was en hij wist niet waar hij vandaan kwam. Deze hofmeester is het oude priesterdom onder de Joden, dat alleen van werken weet, zoals Nicodemus, Johannes 3 vers 9, die wel merkte dat het christendom een fraaie zaak was maar hij wist niet hoe het toegaat en waar het vandaan komt. Hij hangt nog aan de werken. De werkleraren mogen of kunnen het Evangelie en de gang van het geloof niet begrijpen noch kennen.
Hij roept de bruidegom en zegt dat hij de goede wijn op het laatst gegeven heeft, nochtans verwondert zich iedereen dat de minste op het laatst gegeven wordt. Dat is de Joden verwonderen zich, zelfs nog vandaag aan de dag, dat de prediking van het Evangelie zolang vertraagd is en nu allereerst aan de heidenen gedaan wordt en dat zij zolang de kwade wijn gedronken hebben en in de Wet zo lang de last en de hitte des daags verdragen hebben. Zoals ook op een andere plaats in het Evangelie gezegd wordt. Matth. 20 vers 12.

Ook valt hier op te merken, dat God en de mensen heel anders handelen. De mensen geven allereerst het beste en daarna het slechtste. God geeft integendeel eerst kruis en lijden, daarna eer en zaligheid. De reden hiervoor is dat de mensen de oude mens trachten te behouden. Daarom leren zij ook de Wet met de werken te onderhouden en geven grote, zoete beloften. Maar het pakt slecht uit en het einde smaakt slecht. Want het geweten wordt daardoor hoe langer hoe meer verontrust. Hoewel het vanwege een grote inbeelding en bedwelming door de grote beloften zulk een ellende niet voelt. Maar op het laatst, als de wijn uitgedronken is en de valse beloften niet uitgekomen zijn, zal het zich openbaren. Maar God maakt van tevoren een kwaad geweten en geeft slechte wijn, ja enkel water. Maar daarna vertroost Hij met Zijn beloften van het Evangelie, die eeuwig duren.

16. **Evangelie op de derde zondag, na de verschijning aan de Wijzen uit het Oosten. Matth. 8 vers 1 tot 13.**

Toen Hij nu van de berg afgeklommen was, zijn Hem vele scharen gevolgd. En ziet, een melaatse kwam en aanbad Hem, zeggende: Heere, indien Gij wilt, Gij kunt mij reinigen. En Jezus de hand uitstrekkende, heeft hem aangeraakt, zeggende: Ik wil, word gereinigd. En terstond werd hij van zijn melaatsheid gereinigd. En Jezus zei tot hem: Zie, dat u dit niemand zegt; maar ga heen, toon uzelf de Priester en offer de gave, die Mozes geboden heeft, hun tot een getuigenis. Als nu Jezus te Kapernaüm ingegaan was, kwam tot Hem een hoofdman over honderd, biddende Hem, en zeggende: Heere, mijn knecht ligt te huis geraakt en lijdt zware pijnen. En Jezus zei tot hem: Ik zal komen en hem genezen. En de hoofdman over honderd antwoordende zeide: Heere, ik ben niet waardig dat Gij onder mijn dak zou inkomen, maar spreek alleenlijk een woord en mijn knecht zal genezen worden. Want ik ben ook een mens onder de macht van anderen, hebbende onder mij krijgsknechten; en ik zeg tot deze: Ga, en hij gaat; en tot de ander: Kom, en hij komt; en tot mijn dienstknecht: doe dat, en hij doet het. Jezus nu dit horende, heeft Zich verwonderd en zei tot degenen, die Hem volgden: voorwaar zeg Ik u, Ik heb zelfs in Israël zo groot een geloof niet gevonden. Doch Ik zeg u, dat velen zullen komen van oosten en westen en zullen met Abraham en Izaäk en Jakob aanzitten in het Koninkrijk der hemelen. En de kinderen des Koninkrijks zullen uitgeworpen worden in de buitenste duisternis aldaar zal wening zijn en knersing der tanden. En Jezus zeide tot de hoofdman over honderd: Ga heen en u geschiede, gelijk gij geloofd hebt. En zijn knecht is gezond geworden te dierzelver ure.

Twee voorbeelden van geloof en liefde leert ons dit Evangelie.
Het ene in de melaatse, het andere in de hoofdman.

Laten wij de melaatse allereerst bekijken.
De melaatse zou nooit zo stoutmoedig geweest zijn om tot de Heere te gaan en om te bidden om rein te worden, als hij niet van ganser harte vertrouwd had en verzekerd was geweest, dat Christus zo goedertieren en genadig zou wezen en hem zou reinigen. Want aangezien hij melaats was, had hij reden om te vrezen. Bovendien gebood de Wet de melaatsen zich niet onder de mensen te begeven. Nochtans dringt hij hier door, ondanks de Wet en de mensen en hoe rein en heilig Christus ook was. Daar ziet u hoe het geloof zich jegens Christus gedraagt. Het ziet alleen maar op de goedertierenheid en genade van Christus, om niet zonder enige verdienste te zoeken en te vinden. Want men kan hier immers niet zeggen dat de melaatse door zijn reinheid verdiend heeft zo dicht bij Christus te komen en met Hem te spreken en Hem aan te roepen om Zijn hulp. Ja, juist omdat hij zijn onreinheid en onwaardigheid voelt gaat hij des te eerder naar Hem toe en ziet alleen op de goedertierenheid van Christus. Dat is een echt geloof en een levend vertrouwen in Gods goedertierenheid. Wie zo handelt, die gelooft echt. Wie het niet doet, die gelooft niet echt. Zoals diegenen doen die niet uitsluitend en alleen de goedertierenheid van God op het oog hebben maar van tevoren omkijken naar hun goede werken of ze de goedertierenheid van God waardig zouden zijn om die te verdienen. Die worden ook nooit gaande gemaakt om God ernstig aan te roepen of tot Hem uit te gaan.
Nu zou dit vertrouwen of geloof of het besef van goedheid van Christus in deze melaatse niet ontstaan zijn uit zijn eigen verstand, als hij niet tevoren een goed gerucht van Christus gehoord had, namelijk hoe goedertieren, genadig en barmhartig Hij was

en ieder die slechts tot Hem komt helpt en geeft, troost en raadt. Zo'n gerucht en geroep moet hij ongetwijfeld gehoord hebben. Uit dat gerucht heeft hij moed geput en dat gerucht ook tot zijn nut aangewend en uitgelegd, en in vol vertrouwen gedacht: Mij zal Hij ook zo goedertieren zijn, zoals het gerucht van Hem meldt. Dus is zijn geloof niet uit zijn eigen verstand ontstaan maar ontvangen uit het gerucht van Christus, zoals Paulus zegt in Rom. 10 vers 17: "*Zo is dan het geloof uit het gehoor, en het gehoor door het Woord Gods,*" of uit het gerucht van Christus. Dit is nu dat Evangelie dat is het begin, midden en einde van alle goeds en heil. Want zo hebben wij nu dikwijls gehoord dat men allereerst het Evangelie moet horen, daarna geloven en liefhebben en goede werken doen. Niet eerst goede werken doen en zo de zaak omdraaien, zoals de werkleraars doen. Maar het Evangelie is een goed gerucht, spraak en reputatie van Christus, dat Hij enkel goedheid, liefde en genade is. Zo zelfs, als van geen ander mens of heilige vermeld wordt. Want hoewel ook andere heiligen een goede naam of reputatie hebben, zo draagt dat niet de naam van Evangelie, of het moet van de goedertierenheid en genade van Christus melding maken. En als het ook tegelijk andere heiligen zou vermelden, dan is het geen Evangelie meer. Want dat wil geloof en vertrouwen alleen op de rotssteen Jezus Christus bouwen.

Zo ziet u nu dat dit voorbeeld van de melaatse strijd voor het geloof tegen de werken. Want zoals Christus deze hielp uit enkel genade door het geloof, zonder iets van zijn werken of verdienste, zo doet Hij bij een ieder en Hij wil ook dat men dat van Hem verwachten denkt. En als deze melaatse was gekomen met te zeggen:zie Heere, zoveel heb ik gebeden en gevast enz. Wilt U dat aanzien en mij daarom rijk maken, dan zou Christus hem nooit gereinigd hebben. Aangezien zo iemand niet op Gods genade maar op zijn eigen verdienste vertrouwt. Daardoor wordt dan Gods genade niet geprezen, bemind, geroemd noch geëerd. Maar de eigen werken nemen zo'n eer weg en beroven God van het Zijne. Dat heet dan de hand kussen en God verloochenen zoals Job in hoofdstuk 31 vers 37 zegt: "*Heb ik ooit mijn hand gekust*", wat een grote misdaad is en een verloochening van de Allerhoogste. En Ef. 2 zij aanbidden het werk van hun handen, dat is, de eer en het vertrouwen dat zij aan Gods genade moesten geven, schrijven ze aan hun eigen werken toe.

Ook hier is weer uitgebeeld een voorbeeld van de liefde in Christus jegens de melaatse. Want daar ziet u, hoe Hem de liefde tot een dienstknecht maakt, dat Hij de armen gratis hielp, zoekend geen genot, noch gunst, noch eer daardoor maar alleen het nut der armen en de eer van God Zijn Vader. Daarom verbiedt Hij ook het verder te vertellen opdat het immers enkel een zuiver werk van vrije, goedertieren liefde zou zijn. Dit is het wat ik nu dikwijls gezegd heb, dat het geloof ons tot heren maakt, de liefde tot knechten. Ja, door het geloof worden wij goden en de goddelijke natuur en naam deelachtig. Zoals er in Psalm 82 vers 6 staat: "*Ik heb wel gezegd: Gij zijt goden, en gij zijt allen kinderen des Allerhoogsten.*" Maar door de liefde worden wij de allerarmsten gelijk. Naar het geloof ontbreekt ons niets en zijn we volledig bevredigd. Naar de liefde dienen wij een ieder. Door het geloof ontvangen wij goederen van boven van God. Door de liefde geven wij ze weg van beneden, van onze kant aan de naaste.

Zoals Christus naar Zijn Godheid niets nodig had, maar naar Zijn mensheid ieder diende die Hem nodig had. Daarvan hebben wij dikwijls genoeg gezegd dat wij ook zo door het geloof Gods kinderen en goden, heren en koningen worden. Zoals Christus van eeuwigheid als waarachtig God geboren wordt. En wij ook door de liefde onze hoge staat verlaten om onze naasten met weldaden helpen, zoals Christus mens geworden is om ons allen te helpen. En zoals Christus niet door werken tevoren verdiend of door Zijn menswording verworven heeft dat Hij God is maar dat bezit

vanuit Zijn geboorte zonder enig werk en eer Hij mens was, zo bezitten wij ook het kindschap Gods, dat ons onze zonden vergeven worden, dood en hel niets kunnen deren, niet door werken of liefde verdiend, maar zonder te werken en voor de liefde door het geloof in het Evangelie uit genade ontvangen. En zoals Christus eerst, aangezien Hij eeuwig God is, mens geworden is om ons te dienen, zo doen wij ook goed en hebben daarna de naaste lief, als we reeds tevoren door het geloof vroom, zonder zonde, levend, zalig en Gods kinderen zijn. Dit over het eerste voorbeeld van de melaatse.

Het tweede voorbeeld is hieraan in alle delen gelijk voor zover het het geloof en de liefde betreft. Want deze hoofdman bezit ook een hartelijk vertrouwen in Christus en ziet alleen op de goedertierenheid en genade van Christus. Anders zou hij niet tot Hem zijn gegaan of niet tot Hem gezonden hebben, zoals Lukas in hoofdstuk 7 vers 3 zegt. Ook zou hij niet zo'n stoutmoedig vertrouwen gehad hebben, als hij niet van tevoren van de goedertierenheid en genade van Christus gehoord had. Zodat ook hier het Evangelie het begin en de lokking is van zijn vast vertrouwen of geloof. Daarom leren wij andermaal dat men gebruik moet maken van het Evangelie en het geloven en niet zien op verdiensten of werken. Zoals ook deze hoofdman geen verdiensten of werken voorwendde, maar alleen zijn vaste vertrouwen in de goedertierenheid van Christus toonde. Zodat wij hieruit zien hoe alle werken van Christus een voorbeeld van het Evangelie, van het geloof en van de liefde tonen. Zo zien wij hier ook het voorbeeld der liefde uit het feit dat Christus hem wel doet om niet, zonder enige bede en geschenk, zoals hierboven gezegd is.
Bovendien laat de hoofdman ook een voorbeeld van liefde zien doordat hij de ellende van zijn knecht zo ter harte nam, als die van hemzelf. Zoals Christus Zich over ons heeft erbarmd en doet dat goede werk om niet aan hem, alleen terwille van de knecht, zoals Lukas zegt in hoofdstuk 7 vers 2, dat hij het gedaan heeft omdat deze knecht hem lief en dierbaar was. Als wilde hij zeggen: de liefde en genegenheid die hij voor hem voelt, drijft hem ertoe op zijn nood te letten en dat ook deed. Laat ons ook zo doen en zorgen dat wij ons zelf niet bedriegen en ons er op laten voorstaan dat wij nu het Evangelie bezitten en niet letten op onze naaste in zijn nood. Dit over de twee voorbeelden. Nu zullen we ook enkele dingen van de tekst bekijken.
Dat hier de melaatse zo bescheiden is bij zijn bidden en zegt: "*Heere, indien Gij wilt, Gij kunt mij reinigen,*" moet niet opgevat worden alsof hij twijfelde aan de goedheid en genade van Christus. Want dat geloof zou van geen enkele waarde geweest zijn, ofschoon hij geloofde dat Christus almachtig was, alle dingen kon doen en wist. Want dit is het levende geloof, dit twijfelt of God ook goedertieren en genadig is om te willen door wat wij bidden. Maar het moet als volgt opgevat worden. Het geloof twijfelt er niet aan dat God de persoon genegen is, hem wel wil en hem alle goeds gunt. Maar datgene, waarom het geloof bidt en vraagt, daarvan weten wij niet, of het goed en nuttig voor ons is, want dat weet God alleen. Daarom bidt een gelovige zo, dat hij het allemaal overgeeft aan de genadige wil van God, of het tot Zijn eer en tot ons nut is. Hij twijfelt er niet aan of God zal het geven, of, zo het niet kan, dat Zijn Goddelijke wil uit een grotere genade dat niet geeft, omdat Hij ziet dat het beter niet gegeven wordt. Daarmede blijft echter het geloof in Gods genadige wil ongeschokt, of Hij het geeft of niet. Zoals ook Paulus zegt in Rom. 8 vers 26: "*Dat wij niet weten, wat wij bidden moeten,*" en Christus gebiedt ons in het Onze Vader dat wij Zijn wil stellen boven die van ons en daarom bidden moeten. Dit is het wat wij ook dikwijls gezegd hebben: geloven moet men zonder te twijfelen en zonder beperking van de Goddelijke goedheid, maar wij moeten bij het bidden deze maatstaf aanleggen, dat het Zijn eer,

Zijn rijk en wil zij opdat wij niets aan Zijn wil, tijd, plaats, maat of wijze voorschrijven maar dat allemaal aan Hem overlaten. Daarom behaagt ook dit gebed van de melaatse de Heere zozeer en wordt het aanstonds verhoord. Want wanneer wij het aan Zijn wil overlaten en begeren wat Hem behaagt, dan kan Hij niet laten of Hij doet wat Hem behaagt. Het geloof maakt dat Hij ons gunstig gezind is. Zo maakt zo'n gebed vol overgave dat Hij geeft wat wij bidden. Over het zenden van de melaatse tot de priesters, waarom het gebeurd is en wat het betekent, dat is voldoende besproken in de postille van de tien melaatsen.
Dat Hij echter zegt: "*Ik heb zo'n geloof in Israël niet gevonden*", enz: heeft men met grote zorgvuldigheid onderzocht op het feit of Christus althans niet liegt of de moeder Gods en de Apostelen niet geringer zijn dan deze hoofdman. Hoewel ik nu ook wel zou kunnen zeggen dat Christus hier spreekt over het volk van Israël, waarbij Hij gepredikt had en tot hetwelk Hij gekomen was, opdat Zijn moeder en discipelen uitgesloten werden, als diegenen die met hem trokken en tot zo'n volk Israël kwamen, toen hij predikte, zo wil ik toch maar blijven bij het woord des Heeren en deze woorden zo opvatten, zoals ze luiden.
En dit vooreerst, omdat het niet in strijd is met enig geloofsartikel dat dit geloof van de hoofdman zijns gelijke noch bij de Apostelen, noch bij de moeder Gods heeft gehad. Wanneer echter geen geloofsartikel duidelijk strijdig is met de woorden van Christus, dan moet men ze laten gelden, zoals ze luiden en ze niet met onze uitleggingen noch terwille van één of andere heilige, noch engel, noch Gods wil zelf veranderen. Want Zijn Woord is de waarheid zelf, boven alle heiligen en engelen.
Ten tweede omdat zulk een buigen en duiden voortkomt uit een vleselijke zin en oplettendheid, zodat wij de heiligen Gods niet naar de genade van God maar naar hun persoon, waardigheid en grootheid afmeten, wat tegen God ingaat. Die ze heel anders afmeet, alleen naar Zijn gaven. Want de heilige Johannes liet Hij geen wonderen verrichten, Johannes 10 vers 41, wat toch vele onbekendeheiligen wel gedaan hebben. En om kort te gaan, Hij doet dikwijls door onbekende heiligen, wat Hij door grote heiligen niet doet. Hij verborg Zich voor Zijn moeder toen Hij twaalf jaar oud was en liet haar dwalen en onwetend zijn, Lukas 2 vers 43 en volgende. Hij vertoonde Zich aan Maria Magdalena, Johannes 20 vers 14 eer Hij Zich op de Paasdag aan Zijn moeder en aan de Apostelen vertoonde. Hij sprak met de Samaritaanse vrouw, Johannes 4 vers 7 en met de overspelige vrouw, Johannes 7 vers 10, zo vriendelijk, als Hij nooit met Zijn eigen moeder gesproken had. Zo was het ook toen Petrus viel en verloochende, toen hing de moordenaar aan het kruis en geloofde vast.

Door deze en dergelijke wonderen toont Hij dat Hij niet wil dat wij Zijn Geest in Zijn heiligen gaan meten en dat wij niet naar de persoon moeten oordelen. Hij wil Zijn gaven vrij geven, zoals het Hem behaagt (zegt Paulus in 1 Cor. 12 vers 11) niet gelijk het ons goeddunkt. Ja, Hij zegt in Johannes 14 vers 12 van Zichzelf dat wie in Hem gelooft, nog grotere dingen zal doen, dan Hij gedaan heeft.
Dit alles opdat niemand zich boven de ander verheffe en niemand de ene heilige boven de andere stelle en sekten sticht maar ze allen gelijk laat zijn in Gods genade hoe ongelijk ze ook zijn in Zijn gaven. Hij wil door de heilige Stefanus doen wat Hij door de heilige Petrus niet doet en door de heilige Petrus wat Hij door Zijn moeder niet doet, opdat Hij het alleen zij, Die alles doet in allen zonder onderscheid van personen naar Zijn wil. Zo moet het ook hier opgevat worden dat Hij ten tijde van Zijn prediking zo'n geloof niet gevonden had in Zijn moeder noch in de Apostelen en vele anderen en misschien heeft Hij ook ervoor of erna groter geloof gevonden in Zijn moeder, in de Apostelen en vele anderen. Want het is wel mogelijk dat Hij aan Zijn

moeder, toen zij Hem ontvingen baarde, een groot geloof heeft gegeven en daarna niet of zelden meer zo groot. En soms dat geloof liet verzwakken, zoals Hij deed toen zij Hem drie dagen lang kwijt was, Luk. 2. Zoals Hij ook met al Zijn heiligen doet. En als Hij het niet deed, zouden de heiligen gemakkelijk vermetel worden en zichzelf gaan verafgoden of wij zouden afgoden van hen maken en meer op hun waardigheid en persoon letten dan op de genade van God. Daaruit kan men zien, wat een dwazen wij zijn en met betrekking tot de Goddelijke werken en wonderen zo onverstandig zijn, dat wij de gewone christen verachten en menen dat alleen de spitse hoeden (priesters) en geleerden weten en besluiten mogen, wat Goddelijke waarheid is. Terwijl toch Christus hier deze heiden met zijn geloof boven al Zijn discipelen verheft. Daarom gaan wij ook, als wij de persoon en de staat van de mensen in aanmerking nemen dwalen. Zeggen daarna dat de christelijke kerk en de concilies dat hebben gezegd en die kunnen niet dwalen en bezitten de Heilige Geest. Terwijl Christus ondertussen bij de verachten verkeert en personen en concilies naar de duivel laat varen. Daarom let er wel op dat Christus de heidenen zo hoog verheft dat ze ver uitkomen boven Annas, Kájafas en alle priesters, geleerden en heiligen die allen met het volste recht leerlingen van deze heiden konden zijn. God geeft aan een grote heilige wel eens een klein geloof en aan een kleine heilige een groot geloof opdat altijd de één de ander hoger zou achten dan zichzelf. Rom. 12 vers 13.

Heere, ik ben niet waardig. Dit is het grote geloof van deze heiden, dat hij weet dat de zaligheid niet aan de lichamelijke tegenwoordigheid van Christus gebonden is, want die helpt niet, maar aan het woord en het geloof. Dat wisten echter de Apostelen niet en Zijn moeder misschien ook niet. Zij hielden vast aan Zijn lichamelijke tegenwoordigheid, misten die ook niet gaarne, Johannes 16 vers 6 en hielden zich niet enkel aan Zijn woord. Maar deze heiden is zo volkomen tevreden met Zijn woord, dat hij ook zelfs Zijn tegenwoordigheid niet wenst, noch zich deze waardig acht. Bovendien bewijst hij met een vergelijking zijn sterk geloof en zegt: Ik ben een mens en kan met een woord teweegbrengen bij de mijnen wat ik wil. Zou U dan niet Uw woord tot stand brengen wat U wilt, daar ik zeker weet en U ook bewijst dat gezondheid en ziekte, dood en leven U, zoals mij mijn knechten, onderdanig zijn? Daarom werd ook zijn knecht door de kracht van dit geloof aanstonds gezond.
En daar hier de tijd en het Evangelie er hier aanleiding toe geeft, moeten we iets over het geloof van een ander en de kracht daarvan zeggen. Aangezien velen zich daar druk over maken, het meest terwille van de jonge kinderen, die men ten Doop houdt, die niet door hun eigen maar door het geloof van een ander zalig worden. Zoals deze knecht niet door zijn eigen geloof maar door het geloof van zijn heer gezond geworden is. Die dingen hebben wij nog niet behandeld. Daarom moeten wij, terwille van de gevaren van dwaling in de toekomst, om die zoveel mogelijk te voorkomen, hier erover spreken.
Allereerst moeten wij deze grondregel onaangetast laten, dat niemand zalig wordt door het geloof of de rechtvaardigheid van een ander, maar door zijn eigen geloof. Ook dat niemand verdoemd wordt om het geloof of de zonden van een ander maar om zijn eigen ongeloof, zoals het Evangelie klaar en duidelijk zegt. Markus 16 vers 16: "*Die geloofd zal hebben en gedoopt zal zijn, zal zalig worden. Maar die niet zal geloofd hebben, zal verdoemd worden*", en Rom. 1 vers 7: "*Maar de rechtvaardige zal uit het geloof leven*", en Johannes 3 vers 18: "*Die in Hem gelooft wordt niet veroordeeld, maar die niet gelooft is alrede veroordeeld, dewijl hij niet heeft geloofd in de Naam van de eniggeboren Zoon van God.*" Dat zijn duidelijke en klare woorden, dat iedereen voor zichzelf moet geloven en dat het geloof van een ander zonder een

eigen geloof niemand helpen kan. Van deze uitspraken moet men niet afwijken, noch hen ontkennen, het koste wat het wil en men moet eerder de hele wereld te gronde laten gaan, eer men deze Goddelijke waarheid verandert. En ofschoon er iets schijnbaar tegenin gebracht zou worden, waarop u geen antwoord kunt geven, zo moet u eerder bekennen dat hij het niet begrijpt en het aan God overlaat, eer u tegen deze klare uitspraken iets laat ingaan. Heidenen, Joden, Turken, jonge kinderen en alles wat er is, mogen blijven, waar ze kunnen maar deze woorden zullen en moeten standhouden en waar zijn.

Nu rijst de vraag, waar de jonge kinderen blijven, die nog geen verstand hebben en voor zichzelf niet kunnen geloven, omdat er geschreven staat in Rom. 10 vers 17: "*Het geloof is uit het gehoor, en het gehoor door het Woord Gods.*" Nu kunnen immers de jonge kinderen het Woord van God noch horen noch verstaan. Dus kunnen ze ook geen eigen geloof hebben.
Op deze vraag hebben de Sofisten op de hogescholen en de bende van de Papisten als antwoord verzonnen dat de jonge kinderen zonder eigen geloof zouden worden gedoopt op het geloof van de kerk, dat de getuigen bij de doop belijden, daarna dat de kinderen in de Doop uit kracht en macht van de Doop de zonden worden vergeven en er een eigen geloof met de genade ingestort wordt, zodat het een nieuwgeboren kind wordt uit water en de Heilige Geest. Maar wanneer men ze vraagt naar de grond van zo'n antwoord waar dit staat in de Heilige Schrift, dan weten ze daar geen antwoord op of ze wijzen ons op hun Bireth (of achtbaarheid) en zeggen: Wij zijn hooggeleerde doctoren en wij zeggen dit. Daarom is het juist en men behoeft niet verder te vragen. Zoals dan ook bijna al hun leringen geen andere grond hebben dan hun eigen dromen en goeddunken. Op zijn hoogst slepen ze één of andere uitspraak van de heilige Augustinus of van een andere heilige Kerkvader er met de haren bij. Maar daarmee stellen wij ons niet tevreden in zaken die het zieleheil betreffen. Want zijzelf en alle heilige vaders zijn mensen geweest. Wie staat er voor mij in dat zij hierin gelijk hebben? Wie wil daarop vertrouwen en in vertrouwen daarop sterven, omdat zij het zonder Schrift en Gods Woord zeggen? Het mogen zoveel heiligen zijn als ze willen. Wanneer het mijn ziel betreft, of ik die verlies of behoudt, kan ik op alle engelen en heiligen niet bouwen, laat staan op één of twee heiligen als zij mij Gods Woord niet laten zien. Met deze leugen zijn ze nog verder gevallen en zover gekomen dat ze geleerd hebben en ook nog staande houden dat de sacramenten zo'n kracht bezitten dat ofschoon u geen geloof hebt en het sacrament ontvangt (voor zover u maar niet opzettelijk gaat zondigen) zo krijgt u toch de genade en de vergeving van zonden zonder enig geloof, alleen uit macht en kracht van de Doop, zoals zij dromen. Daarom passen ze dat ook toe op de ouderen en alle mensen en vertellen dit als eigen verzinsel, waardoor zij het christelijk geloof heel meesterlijk uitgeroeid, teniet en overbodig gemaakt en alleen onze eigen werken met de kracht van de sacramenten opgericht hebben. Daarover heb ik bij de bespreking van de artikelen van de bul van Leo genoeg geschreven.

De heilige oude Kerkvaders hebben hierover iets beter, hoewel niet duidelijk genoeg gesproken. Zij spreken niet over zulk een verzonnen kracht van de sacramenten maar zij zeggen dat de jonge kinderen in het geloof van de christelijke kerk gedoopt worden. Maar aangezien ze niet duidelijk verklaren hoe zo'n geloof de kinderen ten goede komt, of ze daardoor een eigen geloof krijgen of alleen zo, op grond van het Christelijke geloof, zonder dat zijzelf een geloof bezitten, gedoopt worden. Nu zijn de Jozefisten er als de kippen bij om de woorden van de heilige kerkvaders zo te

verklaren dat de kinderen zonder eigen geloof gedoopt worden, maar in het geloof van de kerk genade verkrijgen. Want zij zijn vijanden van het geloof. Als ze echter de werken op de voorgrond mogen plaatsen dan moet het geloof lijden. En zij vragen zich niet eens af of de heilige vaders dwalen kunnen en of zijzelf de vaders goed begrepen hebben.
Wacht u voor dit vergif en deze dwaling ook al zou het de uitgedrukte mening van alle vaders en concilies zijn. Want ze bestaat niet, heeft geen grond in de Schrift maar is enkel eigen goeddunken en verzinsel van mensen. Bovendien is ze duidelijk en onloochenbaar in strijd met de vorige belangrijke teksten waarin Christus zegt: wie gelooft en gedoopt wordt, die zal zalig worden. Zodat we kort kunnen zeggen: de Doop helpt niemand, kan ook aan niemand gegeven worden, of hij moet voor zichzelf gelovenen zonder eigen geloof mag niemand gedoopt worden zoals ook de heilige Augustinus zelf zegt: Non sacramentum justificat, sed fides sacramenti, dat is: het sacrament maakt niet rechtvaardig, maar het geloof in het sacrament.

Behalve deze zijn er enige anderen, namelijk de broeders *Waldenzen* genaamd, die *staande houden dat ieder voor zichzelf moet geloven en met eigen geloof de Doop of het Sacrament ontvangen.*
Indien dit niet zo is, dan doet hem de Doop of het Sacrament geen nut. In zover spreken en stellen zij het juist. Maar dat ze verder gaan en evenwel jonge kinderen, die zij ook houden voor degenen die geen eigen geloof hebben, dopen, dat is een bespotting van de Heilige Doop en zij zondigen tegen het tweede gebod omdat zij willens en wetens Gods Naam en Woord nutteloos en tevergeefs gebruiken. Ook helpt hen niet de uitvlucht dat men de kinderen doopt op grond van hun toekomstig geloof, dat zij hebben zullen als zij tot hun verstand zullen gekomen zijn. Want het geloof moet immers voor of in de Doop aanwezig zijn anders wordt het kind niet bevrijd van de duivel en de zonden. Daarom, indien hun opvatting juist zou zijn, dan moest al wat er met het kind in de Doop gedaan wordt, louter leugen en spotternij zijn. Want degene die doopt vraagt of het kind gelooft. En men antwoordt ja, in de plaats van het kind, en of het gedoopt wil worden. Daarop antwoordt men ook ja, in de plaats van het kind. Nu wordt echter niemand in de plaats van een ander gedoopt, maar wordt voor zichzelf gedoopt. Daarom moet men ook zelf geloven of de getuigen moeten liegen als zij in de plaats van de dopeling zeggen: ik geloof. Insgelijks roemt degene die doopt dat de dopeling wedergeboren is, dat zijn zonden vergeven zijn, dat hij van de duivel verlost is en trekt hem tot een teken daarvan een wit hemd aan. En hij doet met de dopeling op alle manieren als met een nieuw, heilig kind van God. Dit alles moet verkeerd zijn, als er geen eigen geloof aanwezig is geweest en het zou beter zijn nooit een kind te dopen dan zo met Gods woorden en sacramenten te spotten en de gek te steken alsof Hij een afgod of een dwaas was.
't Helpt ook niet dat zij het Rijk van God op drieërlei wijze onderscheiden.
Vooreerst is het de christelijke kerk, ten tweede het Eeuwige Leven en ten derde het Evangelie. En daarna zeggen ze dat de kinderen voor het hemelrijk gedoopt worden op de derde en eerste wijze. Dat is, zij worden gedoopt, niet omdat ze daardoor zalig zullen zijn en vergeving van zonden ontvangen hebben. Maar ze worden in de christenheid opgenomen en tot het Evangelie gebracht.
Dit alles betekent niets en is een eigen verzinsel. Want dat is niet in het hemelrijk komen dat ik onder de christenen kom en het Evangelie hoor, wat ook de heidenen doen en zonder Doop plaatsvindt. Dat is niet in het hemelrijk komen als u spreekt van het hemelrijk op de eerste, tweede of derde wijze, zoals u wilt maar wanneer ik een levend lidmaat van de christenheid ben en het Evangelie niet alleen hoor maar ook

geloof. Anders zou een mens in het hemelrijk zijn net alsof ik een bal of blok onder de christenen wierp of zoals de duivel onder hen is. Daarom klopt hier niets van. Ook volgt daaruit dat de christelijke kerk tweeërlei Doop heeft en dat de kinderen niet één en dezelfde Doop met de ouders hebben. Terwijl toch Paulus zegt in Ef. 4 vers 5 dat er maar één Doop, één Heere en één geloof is. Want waar de Doop niet schenkt aan de kinderen wat hij de ouderen doet en geeft, zo is het niet dezelfde Doop. Ja, het is geen Doop, maar een spel en bespotting van de Doop, aangezien er alleen nog maar één Doop is die zalig maakt. Wanneer men weet of staande houdt, dat hij niet zalig maakt, dan moet men niet dopen. Maar geeft men hem zo geeft hem niet de christelijke Doop. Want men gelooft niet, dat hij doet wat de Doop moet bewerken. Daarom is het een andere vreemde Doop.
Daarom zou het bijna nodig en zijn dat de broeders Waldenzen zelf zich lieten overdopen. Zoals zij die bij ons gedoopt zijn, overdopen. Aangezien zij niet alleen zonder geloof de Doop ontvangen maar ook in strijd met het geloof en met bespotting en ontering van God, een andere vreemde, onchristelijke Doop geven.

Wanneer wij nu niet beter op deze vraag antwoorden en bewijzen kunnen dat de jonge kinderen zelf geloven en een eigen geloof hebben, zo is het mijn getrouwe raad en gevoelen dat men terstond hoe eerder hoe beter het dopen kan nalaten en nooit meer een kind dopen opdat wij de hooggeloofde Majesteit van God met zulk een apenspel en goochelarij, zonder enige inhoud, niet bespotten en lasteren. Daarom zeggen wij en besluiten dat de kinderen in de Doop zelf geloven en een eigen geloof hebben, dat God in hen werkt door de voorbidding en hulp van de getuigen in het geloof van de christelijke kerk. En dat noemen wij de kracht van een vreemd geloof. Niet dat iemand daardoor zou kunnen zalig worden maar dat hij daardoor als door zijn voorbede en hulp van God Zelf een eigen geloof moge ontvangen, waardoor hij zalig wordt. Zoals het ook toegaat bij mijn natuurlijke leven en sterven. Zal ik leven, zo moet ik zelf geboren worden en niemand kan voor mij geboren worden, opdat ik daardoor leve.
Maar de moeder en de vroedvrouw kunnen door hun leven wel bij mijn geboorte helpen, opdat ik ook daardoor leve. Zo moet ik zelf de dood ondergaan, als ik zal sterven en niemands dood kan mij daardoor doen sterven. Maar hij kan mijn dood helpen veroorzaken wanneer hij mij doet schrikken, op mij valt en mij doet stikken of vermoordt. Ook kan niemand voor mij ter helle varen, maar kan mij wel verleiden met een onrechtzinnige leer en leven, zodat ik zelf ter helle vaar door mijn eigen dwaling, waardoor ik door de dwaling van de andere gebracht ben. Ook kan niemand voor mij ten hemel varen maar hij kan mij daarbij helpen door prediken, leren, regeren, bidden en bij God het geloof verwerven, waardoor ik ten hemel kan gaan.

En deze hoofdman is niet bevrijd van de jicht van zijn knecht, maar hij heeft wel de gezondheid van zijn knecht verkregen. Zo zeggen wij ook hier dat de kinderen niet op het geloof van de getuigen of de kerk gedoopt worden. Maar het geloof van de getuigen en de Christenheid bidt en verwerft voor hen het eigen geloof, waarin zij gedoopt worden en waarin zij zelf geloven. Daarvan hebben wij krachtige en onweerlegbare teksten. Matth. 19 vers 13 tot 15, Markus 10 vers 13, 14 en 16, Lukas 18 vers 15 en 16: "*En zij brachten ook de kinderkens tot Hem, opdat Hij die zou aanraken; en de Discipelen dat ziende bestraften dezelve. Maar Jezus riep dezelve kinderkens tot Zich en zei: laat de kinderkens tot Mij komen en verhindert hen niet; want derzulken is het Koninkrijk Gods.*"
Deze teksten zal ons niemand ontwringen, noch deze op goede gronden kunnen weerleggen. Want hier staat het dat Christus niet wil hebben dat het verboden wordt

de kinderkens tot Hem te brengen, ja gebiedt ze bij Hem te brengen en zegent ze en schenkt hun het hemelrijk. Laten wij daar goed op letten. Dit is ongetwijfeld geschreven van natuurlijke kinderen en het gaat niet op deze woorden van Christus te willen verklaren als zou Hij bedoeld hebben geestelijke kinderen, die door ootmoedigheid klein zijn. Want het waren lichamelijke kleine kinderen, die Lukas noemt infantes en Zijn zegen betreft hen en van hen zegt Hij dat derzulken is het Koninkrijk der Hemelen. Wat zullen wij hier zeggen? Zullen wij zeggen dat ze zonder eigen geloof geweest zijn? Dan zijn de hiervoor aangehaalde teksten vals: "*Wie niet gelooft, die is veroordeeld*" enz. Zo moet dan ook Christus liegen en snoeven als Hij zegt dat hunner is het Koninkrijk en dan moet Hij ook niet in ernst over het ware Koninkrijk spreken.
Verklaar nu deze woorden van Christus, zoals u wilt. Wij zeggen dat men de kinderen tot Christus moet brengen en dat men hen niet verhinderen moet. En wanneer ze tot Hem gebracht zijn, dan dwingt Hij ons hier te geloven dat Hij ze zegent en het Koninkrijk geeft, zoals Hij deze kinderkens doet. En Hij wil dat wij in geen enkel opzicht anders zullen handelen en geloven, zolang als er dit woord staat: "*Laat de kinderkens tot Mij komen en verhindert hen niet.*" Niet minder behoren wij te geloven, wanneer ze tot Hem gebracht zijn, dat Hij ze zal kussen, Zijn handen op hen zal leggen, hen zal zegenen en het Koninkrijk zal schenken, zo lang de tekst er staat dat Hij de kinderkens, die tot Hem gebracht werden, zegende en het Koninkrijk gaf. Wie kan deze tekst buiten beschouwing laten? Wie wil daar tegenin zo stoutmoedig zijn en de kinderkens niet ten Doop laten komen of niet geloven, dat Hij ze zal zegenen wanneer ze ten Doop komen?
Nu is Hij in de Doop tegenwoordig zoals Hij toentertijd daar aanwezig was. Dat weten wij Christenen zeker. Daarom durven wij de kinderen de Doop niet te onthouden. Zo durven en hoeven wij ook niet te twijfelen of Hij zegent allen die ten Doop komen, zoals Hij met de kinderkens deed. Zo blijft er nu dan niets meer over dan de godsvrucht en het geloof van diegenen die de kinderkens tot Hem brachten. Die maken en helpen door hun brengen dat de kinderkens gezegend worden en het Koninkrijk der Hemelen verkrijgen. Dat kan alleen als zij een eigen geloof hebben, gelijk gezegd is. Zo zeggen wij ook hier dat de kinderkens ten Doop gebracht worden, wel door een niet eigen geloof en werk, maar wanneer ze gekomen zijn en de Priester of degene die doopt met hen handelt in de plaats van Christus, zo zegent Hij ze en schenkt hun het geloof en het Koninkrijk. Want het woord en de daad van de priester zijn het woord en de werken van Christus Zelf.

Hiermede stemt ook overeen wat Johannes zegt in zijn eerste Brief, hoofdstuk 2 vers 24: "*Ik schrijf u vaders, ik schrijf u jongelingen, ik schrijf u kinderen.*" Hij laat het niet bij het schrijven aan de jongelingen, hij schrijft ook aan de kinderen en schrijft: "*Zij hebben de Vader gekend.*" Daaruit volgt immers dat de Apostelen ook de kinderen gedoopt en gemeend hebben dat zij geloven en de Vader kennen, als waren ze tot hun verstand gekomen en konden lezen. Hoewel hier iemand het woord kinderen zou kunnen verklaren als de ouderen, zoals Christus Zijn discipelen soms noemt. Toch is het zeker dat Hij hier spreekt van diegenen die jonger zijn dan de jongelingen zodat blijkt dat Hij spreekt van de jongeren die onder de vijftien of zestien jaar zijn en niemand van de jaren tot op het eerste jaar uitzondert. Want die heten allemaal kinderen.
Maar wij willen eerst eens de reden bezien, waarom zij de kinderkens niet voor gelovig houden. Zij zeggen, omdat ze nog niet tot hun verstand gekomen zijn, kunnen ze Gods Woord niet horen. En waar Gods Woord niet gehoord wordt, daar kan geen

geloof zijn. Rom. 10 vers 17: "*Het geloof is uit het gehoor en het gehoor door het Woord Gods.*" Zeg mij, is dat christelijk geredeneerd, zo over Gods werken te oordelen naar ons goeddunken? De kinderen zijn niet tot hun verstand gekomen, daarom kunnen ze niet geloven. Wat zou u ervan zeggen als u door zulk een verstand reeds van het geloof afgedwaald waart en de kinderen door hun onverstand tot het geloof gekomen zouden zijn? Lieve, wat goeds doet het verstand voor het geloof en Gods Woord? Is het verstand het niet, dat zich tegen het geloof en het Woord van God het sterkst verzet, zodat niemand daardoor tot het geloof kan komen, noch Gods Woord verdragen wil, tenzij dan dat het verblind en te schande gezet wordt? Het is toch zo dat de mens moet sterven aan het verstand en worden als een dwaas en immers zo onverstandig als geen jong kind is, zal hij gaan geloven en Gods genade ontvangen zoals Christus zegt in Matth. 18 vers 3: "*En zei: Voorwaar zeg Ik u: Indien u u niet verandert en wordt gelijk de kinderkens, zo zult u in het Koninkrijk der Hemelen geenszins ingaan.*"
Hoe dikwijls houdt Christus ons voor dat wij kinderen en dwazen moeten worden en veroordeelt Hij het verstand. Zegt mij ook eens wat voor een verstand de kinderkens hadden, die Christus omhelsde en zegende en de hemel toezegde? Waren zij ook nog niet zonder verstand? Waarom laat Hij ze dan tot Zich brengen en zegent hen? Waar hebben ze dat geloof vandaan dat hen tot kinderen van het hemelrijk maakt, ja, juist omdat ze zonder verstand en dwaas zijn, zijn ze beter voor het geloof geschikt dan de ouderen en verstandigen wier het verstand steeds in de weg staat en die hun groot hoofd niet door de nauwe deur willen stoten. Men moet hier niet kijken naar hun verstand noch naar hun werken, als men over het geloof en Gods werken spreekt. Hier werkt God alleen en het verstand is dood, blind en tegen deze werker als een onverstandig blok hout. Opdat de Schrift vervuld worde, Die zegt: "*En u zult overvloedig en tot verzadiging eten en prijzen de Naam des HEEREN uws Gods, Die wonderlijk bij u gehandeld heeft.*" Joël 2 vers 26. En Jes. 55 vers 9: "*Want gelijk de hemelen hoger zijn dan de aarde, alzo zijn Mijn wegen hoger dan uw wegen, en Mijn gedachten dan ulieder gedachten.*"

Maar daar zij zo verstandig willen zijn, moeten wij ze met hun eigen verstand bestrijden. Zegt mij, waarom doopt u de mens wanneer hij tot zijn verstand gekomen is?
Antwoordt u, omdat hij het Woord van God hoort en gelooft, dan vraag ik, hoe weet u dat? Zegt u dan: hij belijdt het met de mond. Dan zal ik zeggen: en als hij nu eens liegt en bedriegt? U kunt immers niet in zijn hart zien. Welaan, zo u hier dan doopt op een andere grond dan dat de mens zich uiterlijk gelovig bewijst en u van zijn geloof niet verzekerd bent en denken moet, als hij inwendig niet meer in zijn hart heeft, dan u aan de buitenkant merkt, zo helpt noch zijn horen, noch zijn belijden, noch zijn geloven want het kan wel louter inbeelding zijn en geen echt geloof. Wie bent u dan dat u zegt, uitwendig horen en belijden zijn nodig voor de Doop, wanneer dat ontbreekt, moet men niet dopen, waar het wel is moet men dopen. En u moet zelf hier bekennen dat zo'n horen en belijden geen vastigheid biedt, ook niet voldoende om hem te dopen. Waarop doopt u dan? Hoe durft u de Doop zo schandelijk in twijfel te trekken? Moet u hier nu niet voor de draad komen en zeggen: u behoeft niet meer te doen of te weten, dan dat men degene brengt die door u gedoopt zal worden en de Doop van u eist en u moet geloven of het in ieder geval aan God overlaten, of het inwendig echt gelovig is of niet. Daarmede treft u geen schuld en doopt u juist. Waarom wilt u dan dat hier niet met de kinderen doen, die Christus beval tot Hem te brengen en Die hen zegenen wil. Maar u wilt vooraf het uiterlijke horen en beleden hebben, waarvan u zelf bekent dat

het geen zekerheid biedt en voor de gedoopten niet voldoende voor de Doop is? En u veronachtzaamt het vaste en zekere Woord van Christus (wanneer Hij beveelt de kinderkens tot Hem te brengen) voor uw onzeker uitwendig horen. Bovendien zegt mij eens waar blijft het verstand van een gelovig christen als hij slaapt, daar toch zijn geloof en Gods genade hem nooit verlaat? Als hier het geloof zonder dat het iets merkt van het verstand kan blijven bestaan, waarom zou het dan ook niet beginnen in de kinderen eer het verstand daar iets van weet? Zo zou ik ook van alle staten, waarin een christen leeft en iets doet of moet werken zonder dat er iets van het geloof en verstand bemerkt, kunnen zeggen dat het geloof daarom niet ophoudt. Gods werken zijn verborgen en wonderlijk, waar en wanneer Hij wil. Ook openbaar genoeg, waar en wanneer Hij wil, zodat het voor ons te hoog en te diepzinnig is om daarover te oordelen.
Aangezien Hij hier dan beveelt de kinderkens niet te verhinderen tot Hem te komen, opdat Hij ze zegene en van ons niet geëist wordt dat wij er zeker van moeten zijn hoe het met het geloof gesteld is en het uitwendig horen en belijden voor de gedoopte niet genoeg is, zo moeten wij het daarbij laten dat het voor ons, namelijk die doopt, voldoende is de belijdenis van de dopeling, die uit zichzelf daartoe komt, te horen. En wel opdat wij het Sacrament niet tegen ons geweten geven aan zulken, van wie geen vrucht te verwachten is. Wanneer zij echter door hun zoeken en belijden ons geweten verzekeren dat wij het mogen geven als een Sacrament, dat genade geeft, zo kan ons geen schuld treffen. Is zijn geloof niet goed, daar zal God voor zorgen. Wij hebben het toch niet gegeven als iets nutteloos, maar in het besef dat het nuttig is.

Dit alles zeg ik hierom, opdat men maar niet op losse gronden zal dopen. Zoals diegenen doen die het Sacrament ook geven als ze weten dat het geen kracht heeft, noch tot nut zal strekken. Want degenen die dopen, bezondigen zich als zij weten dat ze Gods Sacrament en Woord onnut gebruiken. Of als ze weten dat het niet helpen zal, noch kan. Dat is het Sacrament zeer onwaardig behandelen en God verzoeken en lasteren. Want dat is niet het Sacrament uitdelen maar er de spot mee drijven. Maar wanneer de gedoopte loochent en niet gelooft, welaan, zo hebt u toch goed gehandeld en een goed Sacrament gegeven met een goed geweten, alsof het nut zou aanbrengen.
Die echter niet uit zichzelf komen maar gebracht worden zoals Christus beval de kinderkens tot Hem te brengen, beveel hun geloof aan Degene Die ze liet brengen en doop ze op het bevel van Hem en zeg: *Heere. U brengt ze hier en beveelt ze te dopen, zo zult U wel voor hen antwoorden. Daar vertrouw ik op. Ik durf ze niet wegsturen, noch hen weren.* Hebben ze het Woord niet gehoord, waardoor het geloof ontstaat, zoals de ouderen het horen, zo horen zij het echter als de jonge kinderkens.
De ouderen vatten het met de oren en met het verstand, vaak zonder geloof. Maar zij horen het met de oren, zonder verstand en met geloof. En het geloof is zoveel sterker, hoe minder het verstand is en hoe sterker die is die ze hierheen brengt. Want de wil is bij de ouderen die uit zichzelf komen.
De fout bij deze verzinners ligt in het feit dat bij de ouderen het verstand doet alsof het in het woord gelooft dat het hoort. Dat noemen zij dan geloven. Aan de andere kant zien zij dat er bij de kinderen geen verstand is, want die doen alsof zij niet geloven. Maar ze letten er niet op dat het geloof in Gods Woord iets heel anders en diepers is dan wat het verstand met Gods Woord doet. Want voor allen is Gods werk boven alle verstand, wat voor het kind even na is als voor de ouderen, ja veel nader en van de ouderen zo ver, als van het kind af ligt, ja, veel verder. Het volgende is echter een menselijke redenatie uit het verstand dat mij dunkt dat als de Doop zeker is, zo is de Doop van kinderen het allerzekerst juist wegens het woord van Christus, dat Hij

gebiedt de kinderen tot Hem te brengen daar de ouderen uit zichzelf komen. En wat bij de ouderen bedriegerij kan zijn, omdat het verstand gerijpt is, kan bij de kinderen geen bedriegerij zijn, omdat die een verborgen verstand hebben, waarin Christus Zijn zegen legt, zoals Hij heeft ze bevolen tot Hem te brengen. Het is een zeer voortreflijk woord, dat niet in de wind geslagen mag worden, dat Hij beveelt de kinderen tot Hem te brengen en diegenen bestraft die dit verhinderen.
Daarmede willen we echter het predikambt niet verzwakken of veroordeeld hebben. Want God laat waarlijk ook niet prediken terwille van het verstandelijk horen, aangezien daaruit geen vrucht ontstaat, maar terwille van het geestelijk horen, wat. gelijk gezegd is, ook de kinderen kunnen, net zo goed en beter dan de ouderen. Zij horen immers ook Gods Woord. Want wat is de Doop nu anders dan het Evangelie, waarheen ze gebracht worden? Hoewel zij dat maar eenmaal horen, horen ze het echter des te krachtiger omdat Christus Die ze heeft geboden te brengen, hen aanneemt. Want de ouderen hebben hier een voordeel dat zij dikwijls horen en weer daaraan denken kunnen, maar het gaat zo ook met de ouderen bij het geestelijk horen, dat het geen ingang vindt door veel prediken. Maar als het eenmaal inslaat in een prediking, dan is het voor altijd genoeg. Wat hij daarna hoort dat hoort hij of om dat eerste te verbeteren of weer teniet te doen.
Kortom, de Doop en de troost van de kinderen staat in dit woord: "*Laat de kinderkens tot Mij komen en verhinder ze niet, want derzulken is het Koninkrijk der hemelen.*" Dat heeft Hij gesproken en Hij liegt niet. Dus moet het goed en christelijk zijn de kinderkens tot Hem te brengen. Dat kan alleen in de Doop gebeuren. Zo moet het ook zeker zijn dat Hij ze zegent en het Koninkrijk schenkt aan allen die zo tot Hem komen, zoals de woorden luiden: *derzulken is het Koninkrijk der hemelen*. Voor ditmaal hierover genoeg.

Tenslotte moest hier over de geestelijke betekenis van de melaatsheid en jicht gesproken worden. Maar over de melaatsheid is veel gezegd in de postille van de tien melaatsen. Het is derhalve niet nodig hierover nu uitgebreid te spreken.

17. **Het Evangelie op de vierde zondag na de verschijning aan de Wijzen uit het Oosten. Matth. 8 vers 23-27**

En als Hij in het schip gegaan was, zijn Hem Zijn Discipelen gevolgd. En ziet, er ontstond een grote onstuimigheid in de zee, alzo dat het schip van de golven bedekt werd; doch Hij sliep. En Zijn Discipelen, bij Hem komende, hebben Hem opgewekt, zeggende: Heere, behoed ons, wij vergaan. En Hij zei tot hen: wat zijt gij vreesachtig, gij kleingelovigen? Toen stond Hij op en bestrafte de winden en de zee; en er werd grote stilte. En de mensen verwonderden zich, zeggende: hoedanig Eén is Deze, dat ook de winden en de zee Hem gehoorzaam zijn?

Dit Evangelie houdt ons een voorbeeld voor van het geloof en het ongeloof, opdat wij leren hoe machtig de kracht van het geloof is en dat het met grote, verschrikkelijke dingen moet omgaan en louter wonderwerken uitrichten, en dat het ongeloof iets is, dat spoedig de moed laat zakken, vreesachtig maakt en verschrikt, iets is dat totaal niets kan. Laat ons hier dus in de Jongeren een proeve zien hoe hun hart gesteld is. Eerst, toen zij met Christus in het schip traden, was het stil en zij voelden niets. En wie hen toen gevraagd zou hebben of zij geloofden, die zouden zij geantwoord hebben, ja. Maar zij zagen echter niet hoe zij vertrouwden op de stilte en op het feit dat er geen onweer was en dat zij dus bouwden op datgene wat zichtbaar is. Maar toen het onweer kwam en de golven over het schip rolden, toen was het uit met het geloof. Want de stilte en de vrede waarop zij bouwden, is weg, daarom gaat hun geloof ook mede en bevindt zich bij hen enkel ongeloof. Maar wat doet het ongeloof? Het ziet niet meer dan het voelt. Leven en veiligheid voelt het niet maar de golven over het schip en de zee die de dood en alle gevaar laat zien. En daar ze dat voelen en daarop letten, zonder er zich vanaf te wenden, zo schrikken en vrezen ze zonder ophouden. Ja, hoe meer ze daarop zien en dat voelen, hoe harder de dood en de wanhoop hen voort jaagt en ze elk ogenblik dreigt te verslinden. Maar het ongeloof kan het leven op gevoel niet laten en kan geen moment zijn gedachten op iets anders richten.
Want het heeft niets anders, waar het zich aan vastklampt en waarmede het zich troost. Daarom kan het ook geen ogenblik vrede hebben en stil zijn. Zo zal het ook in de hel toegaan. Daar zal niets zijn dan wanhopen, beven en sidderen zonder ooit op te houden.
Maar als het geloof daar geweest was, zou het als volgt gehandeld hebben. Het zou niet meer gelet hebben op de wind en de golven van de zee en in plaats van de wind en het onweer, Gods macht en genade, in Zijn Woord beloofd, zich voor de geest gehaald hebben en daarop zo vertrouwd hebben, alsof het op een harde rots zat en niet op het water dreef en gedaan hebben alsof de zon helder scheen en het stil was en helemaal geen onweer. Want dat is de verheven kunst en kracht van het geloof, dat het ziet, wat niet gezien wordt en niet ziet wat toch gevoeld wordt, ja wat drukt en dringt zoals het ongeloof alleen ziet wat het heeft en helemaal niet zich vastklampen wil aan wat het niet voelt. Daarom gebruikt God het geloof niet voor geringe zaken maar voor zulke die de hele wereld niet verdragen kan als daar zijn de dood, zonde, wereld en duivel. Want de hele wereld kan geen standhouden tegen de dood, maar vliedt en schrikt daarvoor en wordt ook door hem overwonnen. Maar het geloof houdt stand en verzet zich tegen de dood die de wereld opeet en overwint hem en verslindt de onverzadigbare levenvreter. Zo kan ook de hele wereld het vlees niet bedwingen noch beteugelen maar het heerst over alle mensen en er moet gebeuren wat het vlees wil, zodat de hele wereld daardoor vleselijk is, maar het geloof valt er op aan en brengt het

ten onder en legt het een breidel aan, zodat het dienstbaar wordt. Zo kan ook niemand ter wereld het razen, vervolgen, lasteren, schelden, haat en nijd verdragen, ieder wijkt en wordt moe, zij overwinnen. Met uitzondering van het geloof dat bespot het en zet er zijn voet op en maakt er een vreugde en lust van.
Wie zou de duivel met zijn talloze, listige ingevingen, waarmede hij de waarheid, Gods Woord, geloof en hoop hindert en zo menigerlei dwaling, sekten, verlokkingen, ketterijen, wanhoop, bijgeloof en mateloze gruwelen sticht, kunnen overwinnen? De hele wereld is vergeleken met hem als een vuurvonkje tegen een waterbron. Zij moet hem geheel en al onderworpen zijn, als wij dan ook zien, horen en verstaan. Maar het geloof geeft hem te doen en blijft niet alleen onbeschadigd maar openbaart ook zijn schelmstukken en zet hem te schande, zodat zijn bedriegerijen totaal geen effect hebben, krachteloos worden en verdwijnen, zoals ook reeds gebeurt met zijn aflaat en pausdom. Zo kan ook niemand de geringste zonde bedekken noch doen zwijgen, maar zij bijt en knaagt aan het geweten, zodat er niets tegen helpt ofschoon de hele wereld zo iemand zou troosten en zou bijstaan, hij moet naar de hel. Dan is het geloof een held en maakt dat de zonde niet meer knaagt, ook al waren er zovele als de hele wereld heeft begaan.
Is nu het geloof niet een almachtig, onuitsprekelijk iets dat tegen zulke machtige vijanden stand kan houden en de overwinning kan behalen? Zo dat Johannes terecht zegt in 1 Johannes 5 vers 4: "*En dit is de overwinning die de wereld overwint, namelijk ons geloof.*" Niet dat dit gebeurt in vrede en stille rust. Want het is een strijd en die verloopt niet zonder wonden en bloed. Ja, het hart in zo'n strijd voelt de zonde, de dood, het vlees, de duivel en de wereld zo sterk, dat het niet anders denkt dan dat het verloren is. Zonde en dood hebben het gewonnen, de duivel is triomfator. De kracht van het geloof voelt het zo goed als niet. Dat is hier uitgebeeld in deze geschiedenis, toen de golven niet alleen tegen het schip aansloegen maar het schip daarmede totaal bedekt werd zodat het dreigde onder te gaan en te verzinken. En Christus ligt te slapen. Toen was er geen verwachting van leven meer, de dood lag boven en had overwonnen, het leven lag onder en was verloren.
Zoals het daar toegegaan is, zo gaat het en moet het gaan in alle andere aanvechtingen van de zonden, van de duivel enz. Men moet voelen hoe de zonden het geweten gevangen houden en hoe er alleen maar toorn en hel bestaat en men voor eeuwig verloren is. De duivel moet zoveel teweegbrengen met dwalingen en valse leer, dat het lijkt dat Gods Woord het zal verliezen en voor de dwaling het veld moet ruimen. Zo moet ook de wereld razen en vervolgen dat het lijkt dat geen mens kan staande blijven of zalig worden, noch het geloof belijden. Maar Kaïn wil alleen heersen en zijn broeder dood hebben zodat hij nergens meer is, maar men moet niet oordelen noch handelen naar de schijn en het voelen, maar naar het geloof.
Daarom is nu dit Evangelie een troostrijk voorbeeld en leer hoe wij ons gedragen moeten opdat wij de moed niet opgeven in de nood van de zonden, in doodsnood, onder het woeden en razen van de wereld en weten dat het daarom niet verloren is, ook al bedekken de golven het schip. Daarom moet u niet naar de hel ofschoon u de zonde, toorn en ongenade in een kwaad geweten voelt. U zult niet sterven ook al haat u de wereld en vervolgt zij u, ook al spert zij haar kaken zo wijd open als de dageraad. Het zijn allemaal baren die over het schip rollen en u de moed benemen en u dwingen tot de uitroep: Het is verloren, o Heere! Help! Zo ziet u dan het eerste gedeelte van het Evangelie het geloof, hoe het geaard moet zijn en tevens hoe machteloos en moedeloos het ongeloof is.

Het tweede stuk. De liefde toont Christus doordat Hij opstaat en Zijn slaap om

hunnentwil afbreekt en zich over hen in hun nood ontfermt, alsof het die van Hemzelf was en verleent hulp uit vrije liefde zonder hun verdienste. Hij neemt noch zoekt iets daarvoor maar laat ze van alle hulp gebruik maken en ervan genieten. Zoals wij al dikwijls gehoord hebben dat de aard van de liefde is alles uit eigener beweging en om niet te doen, Gode tot lof en eer, en dat ook een christen terwille van zo'n liefde op aarde leeft, zoals Christus alleen geleefd heeft om wel te doen, zoals Hijzelf zegt in Matth. 20 vers 28: *"Gelijk de Zoon des mensen niet is gekomen om gediend te worden, maar om te dienen en Zijn ziel te geven tot een rantsoen voor velen.*"

De geestelijke betekenis van deze geschiedenis

Christus heeft hier uitgebeeld het christelijk leven, vooral het predikambt. Het schip betekent de christenheid, de zee de wereld, de wind de duivel, Zijn jongeren zijn de predikers en vrome christenen, Christus is de waarheid, het Evangelie en het geloof. Nu dan voor Christus met Zijn jongeren in het schip gaat, zijn de zee en de wind stil. Maar toen Christus met Zijn Jongeren in het schip kwam, begon het onweer, zoals Hijzelf zegt in Matth. 10 vers 34: "*Meent niet, dat Ik gekomen ben om vrede te brengen op de aarde; Ik ben niet gekomen om vrede te brengen, maar het zwaard.*" Als Christus de wereld met rust zou laten en haar werken niet zou bestraffen, dan zou het wel stil zijn. Maar nu Hij predikt, dat de wijzen dwazen en de heiligen zondaars en de rijken verloren zijn, worden zij razend en dwaas. Zoals ook nu nog enige wijsneuzen denken dat het wel zou gaan wanneer men het Evangelie predikte en de geestelijkheid niet zou aantasten, dan zouden ze het wel verdragen. Maar dat alles bestraft moet worden en waardeloos gemaakt moet worden dat noemen zij onweer en oproer prediken en dat dit niet de christelijke leer is. Maar wat zegt dit Evangelie? De zee werd onstuimig toen Christus en Zijn jongeren in het schip waren. Andere schepen lieten de zee en de wind met rust. Dit schip moet in nood komen omdat Christus er in is. De wereld kan alle prediking verdragen, behalve de prediking van Christus. De reden daarvan is dat als Hij komt en waar Hij is, Hij zo predikt dat Hij alleen gelijk wil hebben en al het andere bestraft, zoals Hij zegt in Matth. 12 vers 30: "*Wie met Mij niet is, die is tegen Mij; en wie met Mij niet vergadert, die verstrooit*", en in Johannes 16 vers 8: "*En Die gekomen zijnde, zal de wereld overtuigen van zonde en van gerechtigheid en van oordeel.*" Hij zegt niet, dat Hij slechts zal prediken maar de hele wereld met al wat er in is zal bestraffen. Dat bestraffen echter veroorzaakt zo'n onweer en gevaar voor het schip. Als Hij zou prediken dat Hij hen ongestraft en in hun doen liet, dan had Hij beter tevoren gezwegen en was beter weggebleven. Want als de dingen van de wereld goed en niet te bestraffen zijn, dan is Hij niet nodig.

Dat is nu de troost van de christenen, in het bijzonder van de predikanten dat zij er vast van overtuigd moeten zijn en er aan denken, als zij Christus verkondigen en prediken, dat zij vervolging moeten ondergaan. Dat kan niet uitblijven. En het is een erg goed teken, dat de prediking echt christelijk is, als ze vervolgd worden vooral door de aanzienlijken, heiligen, geleerde en verstandige lieden. Daarentegen is hun prediking niet goed als ze geroemd en geëerd worden, zoals Hij zegt in Lukas 22 vers 26: "*Wee u, wanneer iedereen wel van u spreekt.*" Zo deden hun vaders ook van de valse profeten. *Zalig zijt gij, als de mensen u haten en belasteren om de wille van de Zoon des mensen. Zo deden ook hun vaders met de Profeten.* Bezie onze geestelijken, hoe hun leer geacht is. Het goed, de eer en de macht van de wereld bezitten ze geheel en al en zij beweren christelijke leraars te zijn en die hun doen roemt en predikt die leeft in eer en genot. Daarom is hier ook een voorbeeld waar zij hun troost en hulp moeten zoeken, niet in de wereld. De kunde en macht van mensen zal ze niet beschermen, maar Christus Zelf en Hij alleen. Hem, juist Hem moeten zij aanhangen

in alle noden met alle getrouwheid en vertrouwen, zoals hier de Discipelen doen. Want als ze niet hadden geloofd dat Hij hen helpen zou, dan hadden ze Hem niet wakker gemaakt en aangeroepen. Hoewel hun geloof zwak en nog met veel ongeloof gemengd was, zodat zij zich niet volledig vrijmoedig konden overgeven en het met Hem durfden wagen, ook niet geloofden dat Hij hen midden in de zee redden en van de dood verlossen kon. Hieruit besluiten we dat aan het Woord van God geen meester noch rechter, dus ook geen beschermheer gegeven kan worden dan God Zelf. Het is Zijn Woord. Daarom, zoals Hij het zonder raad en verdienste van mensen laat uitgaan, zo wil Hij ook Zelf zonder hulp en kracht van mensen het handhaven en verdedigen. En wie bij mensen hiervoor bescherming en troost zoekt, die zal vallen en geen van beiden vinden. Maar door God en mensen verlaten worden.
Dat Hij echter slaapt, daarmede toont Hij hoe hun hart besteld is, namelijk dat zij een zwak slaperig geloof gehad hebben. Maar allermeest dat Christus ten tijde van vervolging Zich inhoudt en doet alsof Hij slaapt en geen sterkte en kracht geeft, noch vrede en rust maar ons in onze zwakheid laat bekommerd zijn en werken, opdat wij verstaan zullen dat wij totaal niets zijn en het alles van Zijn genade en macht afhangt zoals Paulus bekent in 2 Kor. 1 vers 9: "*Ja, wij hadden al zelf in onszelf het vonnis des doods, opdat wij niet op onszelf vertrouwen zouden, maar op God Die de doden verwekt.*" Zulk een slapen van God is ook David dikwijls gewaar geworden en meldt dat ook op vele plaatsen, als hij zegt in Psalm 44 vers 24: "*Waak op, waarom zou Gij slapen Heere? Ontwaak, verstoot niet in eeuwigheid.*"

Kortom dit Evangelie levert ons twee troostrijke gezegden waarop wij ons kunnen beroemen. Wanneer de vervolging terwille van Gods Woord komt, mogen wij zeggen: ik dacht het wel, Christus is in het schip, daarom razen de zee en de wind en rollen de baren en dreigen ons te doen verdrinken. Maar laten ze razen, 't staat toch vast wind en zee zijn Hem gehoorzaam. De vervolging zal niet verder of langer duren dan Hij toelaat en ook al overvallen ze ons, ze zullen Hem toch onderdanig moeten zijn. Hij is Heere van alles, daarom zal het ons geen kwaad doen. Moge Hij ons maar helpen opdat wij niet kleinmoedig worden door ongeloof. Amen.
Dat nu de mensen zich verwonderen en de Heere prijzen, dat Hem wind en de zee onderdanig zijn, betekent dat het Evangelie en Gods Woord door de vervolging slechts sterker wordt en het geloof toeneemt, Wat ook in lijnrechte tegenstelling is met alle goederen die door ongeluk en tegenspoed verminderen en door geluk en vrede weer toenemen. Het Rijk van Christus neemt door droefenis en vervolging toe en neemt af door vrede en gerieflijkheid, zoals Paulus zegt in 2 Kor. 12 vers 10: "*Want als ik zwak ben, dan ben ik machtig.*" Daartoe helpe ons God. Amen.

18. **Evangelie van de vijfde zondag na de verschijning aan de Wijzen uit het Oosten. Matth. 13 vers 24 tot 30.**

Een andere gelijkenis heeft Hij hun voorgesteld, zeggende: het Koninkrijk der hemelen is gelijk een mens, die goed zaad zaaide in zijn akker. En als de mensen sliepen, kwam zijn vijand en zaaide onkruid midden in de tarwe, en ging weg. Toen het nu tot kruid opgeschoten was en vrucht voortbracht, toen openbaarde zich ook het onkruid. En de dienstknechten van de heer des huizes gingen en zeiden tot hem: Heere, hebt u niet goed zaad in uw akker gezaaid? Vanwaar heeft hij dan dit onkruid? En hij zei tot hen: een vijandig mens heeft dat gedaan. En de dienstknechten zeiden tot hem: Wilt u dan, dat wij henengaan en datzelve vergaderen? Maar hij zeide: Nee, opdat u het onkruid vergaderende, ook mogelijk met hetzelve de tarwe niet uittrekt. Laat ze beide tezamen opwassen tot de oogst, en in de tijd des oogstes zal ik tot de maaiers zeggen: vergadert eerst dat onkruid en bindt het in busselen om hetzelve te verbranden; maar brengt de tarwe tezamen in mijn schuur.

Deze gelijkenis heeft de Heere Zelf verklaard in ditzelfde hoofdstuk op verzoek van Zijn Discipelen en zegt dat het de Zoon des mensen is, Die het goede zaad zaait; dat de akker is de wereld; het goede zaad de kinderen van het Hemelrijk; het onkruid de kinderen der boosheid; de vijand, die het onkruid zaait de duivel; de oogst het einde van de wereld; de maaiers de engelen. Deze zeven stukken bevat dit Evangelie en zij geven duidelijk te kennen wat Hij met deze gelijkenis bedoeld heeft. Maar wie zou zo 'n verklaring hebben kunnen vinden, aangezien Hij hier in deze gelijkenis het zaad de mensen noemt en de akker de wereld, daar Hij echter in de voorgaande gelijkenis het zaad het Woord van God noemt en de akker de mensen of het hart van de mensen? Als Hij hier Zelf het niet zo had verklaard, dan zou iedereen de voorafgaande gelijkenis gevolgd hebben en het zaad het Woord van God hebben laten zijn en zo deze gelijkenis niet begrepen hebben. Daarom laat ons hier voor de verstandigen en geleerden, die de Schrift moeten behandelen, opmerken dat nabootsen of raden en gissen in de Schrift geen pas heeft, maar men zal en moet volkomen zeker van zijn zaak zijn. Zoals Jozef in Gen. 40 vers 12 en volgende de twee dromen van de schenker en de bakker, die gelijk waren, zo verschillend uitlegde en niet naar de uiterlijke gelijkenis oordeelde. Hoewel er hier geen groot gevaar in gestoken zou hebben als men onder het zaad het Woord van God verstaan had. Maar zo zou het toch niet juist opgevat zijn.
Dit Evangelie leert ons dus nu hoe het in de wereld toegaat met het Rijk van God, dat is met de christenheid, in het bijzonder ten opzichte van de leer. Dat men namelijk niet moet verwachten dat er enkel christenen met een waar geloof en een rechtzinnige leer op aarde zullen zijn. Daar moeten ook valse christenen en ketters zijn opdat de ware christenen beproefd worden, zoals de heilige Paulus zegt in 1 Cor. 11 vers 19. Want deze gelijkenis handelt niet over de valse christenen, die alleen uiterlijk ten opzichte van het leven, maar van diegenen die ten opzichte van de leer en het geloof onchristelijk zijn, wegens de naam van Christenen, die wel schoon lijken maar toch schadelijk zijn. Het is om het geweten te doen, niet om de hand. En het moeten volledig geestelijke knechten zijn die zo'n onkruid onder de tarwe kennen. En de hoofdsom daarvan is, dat wij ons niet moeten verwonderen, noch moeten schrikken, als onder ons velerlei valse leer en geloof ontstaat. De duivel bevindt zich ook voortdurend onder de kinderen van God. Job 1 vers 6. Ten tweede leert ons dit Evangelie hoe wij ons moeten gedragen tegenover deze ketters en valse leraars. Wij

moeten ze niet uitroeien noch verdelgen. Hij zegt hier ronduit dat men beide met elkaar moet laten groeien. Met het Woord van God moet men alleen te werk gaan. Want hierbij komt het voor, dat wie heden dwaalt, morgen terecht zou kunnen komen. Wie weet wanneer het Woord van God zijn hart treffen zal? Maar wanneer hij verbrand of gewurgd wordt, zo wordt daardoor verhinderd dat hij terecht zou komen. En zo wordt hij aan het Woord van God ontrukt, zodat hij verloren moet gaan, die in het andere geval zalig had kunnen worden. Dan gebeurt, wat de Heere hier zegt, dat de tarwe ook mee uitgerukt wordt, wanneer men het onkruid uitroeit. Dat is dus iets zeer gruwelijks voor God en nooit te verantwoorden.

Men ziet hieruit wat voor razende mensen wij zo lange tijd geweest zijn. Wij, die de Turken met het zwaard, de ketters met het vuur, de Joden met de dood tot het geloof hebben willen dwingen en dat onkruid met onze kracht uitroeien. Alsof wij de lieden waren die over harten en geesten heersen konden en of wij ze vroom en goed konden maken, wat toch alleen het Woord van God moet doen. Maar wij scheiden door het moorden de mensen van het Woord, zodat het niet aan of op hen kan inwerken en maken ons tegelijk aan twee moorden schuldig, voorzover wij dat kunnen namelijk dat wij het lichaam tijdelijk en de ziel voor eeuwig tegelijk vermoorden. En daarna zeggen we dat we God daarmede een dienst hebben bewezen en menen dat we iets bijzonders in de hemel verdiend hebben.

Daarom moest dit Schriftgedeelte de kettermeesters en mensenmoordenaars terecht doen schrikken, als ze geen ijzeren voorhoofd hadden, ook al zouden ze echte ketters voor zich hebben. Maar nu verbranden ze de echte heiligen en zijn zelf ketters. Hoe kan dat anders genoemd worden dan dat zij de tarwe uitroeien, terwijl ze, als uitzinnige mensen, voorgeven dat ze het onkruid uitroeien? Ook geeft dit Evangelie met deze gelijkenis te kennen dat de vrije wil niet bestaat, omdat het goede zaad alleen door Christus gezaaid wordt en de duivel niets dan het kwade zaad kan zaaien. Zoals wij ook zien dat de akker niets van zichzelf oplevert, dan onkruid, wat de dieren eten, hoewel het ook groen staat en de akker beslaat, alsof het zijn eigendom was. Zo zijn de valse christenen onder de ware christenen tot niets nut dan dat zij het voedsel voor de wereld en de spijs voor de duivels zijn en toch staan ze zo groen en lijken zo fraai alsof zij alleen de heiligen waren en beslaan ook de grond in de christenheid alsof ze daar de baas waren. En de regering en de voornaamste plaats moeten zij bezitten en hebben geen andere reden dan dat ze zich beroemen christenen te zijn en onder de christenen in de kerk van Christus te zijn, hoewel ze zelf wel zien en belijden dat ze onchristelijk leven.

Dat de Heere de duivel ook zo afschildert dat hij het zaad strooit, wanneer de mensen slapen en daarna weggaat, zodat niemand ziet, wie het gedaan heeft, daarmede toont Hij aan hoe de duivel zich vermommen en verbergen kan, opdat hij niet voor een duivel aangezien zal worden. Zoals wij ook meemaken in de christenheid dat hij eerst valse leraars op laat treden, op wie niets is aan te merken. Dan is er God alleen en de duivel is meer dan duizend mijlen verwijderd, zodat niemand iets anders ziet dan dat zij Gods Woord, Naam en werken brengen. Dat is heel geslepen. Maar wanneer nu de tarwe opkomt, dan ziet men het onkruid, dat is, wanneer men op de juiste wijze over het Woord van God wil spreken en het geloof leren zodat daarvan vrucht zal komen, dan gaan ze heen en verzetten zich daartegen, willen de akker in beslag nemen en zijn. bekommerd dat de tarwe alleen op de akker zal groeien en hun vruchten laag bij de grond blijven. Dan verwonderen zich de knechten, de predikers. Maar zij durven nog geen oordeel over hen uit te spreken, zouden gaarne het beste er van hopen aangezien zij de naam van christenen dragen. Maar zij zien dat zij onkruid en kwaad zaad zijn, van het geloof afgeweken en zich op de werken geworpen hebben en zijn van plan het

onkruid uit te roeien. Maar zij klagen het tevoren aan de Heere door een hartelijk gebed in de Geest. Die antwoordt dan weer dat zij het niet moeten uitwieden, dat is dat ze geduld moeten hebben en zulk een laster moeten dragen en het God bevelen. Want hoewel ze de tarwe hinderen, zo maken ze toch dat de tarwe des te schoner is om te zien in vergelijking met het onkruid, zoals ook Paulus zegt in 1 Cor. 11 vers 19: "*Want er moeten ook ketterijen onder u zijn, opdat degenen die oprecht zijn, openbaar mogen worden onder u.*" Doch genoeg hierover.

19. **Evangelie op de zondag Septuagesima (negende zondag voor Pasen, derde zondag voor de vasten). Matth. 20 vers 1-16.**

Want het Koninkrijk der hemelen is gelijk een heer des huizes, die met de morgenstond uitging om arbeiders te huren in zijn wijngaard. En als hij met de arbeiders eens geworden was voor een penning des daags, zond hij ze heen in zijn wijngaard. En uitgegaan zijnde omtrent de derde ure, zag hij anderen ledig staande op de markt. En hij zei tot dezelve: gaat ook u heen in de wijngaard en zo wat recht is zal ik u geven. En zij gingen. Wederom uitgegaan zijnde omtrent de zesde en negende ure, deed hij desgelijks. En uitgegaan zijnde omtrent de elfde ure, vond hij anderen ledig staande en zei tot hen: wat staat u hier de gehele dag ledig? Zij zeiden tot hem: Omdat ons niemand gehuurd heeft. Hij zei tot hen: Gaat ook gij heen in de wijngaard en zo wat recht is, zult gij ontvangen. Als het nu avond geworden was, zei de heer des wijngaards tot zijn rentmeester: roep de arbeiders en geef hun het loon beginnende van de laatsten tot de eersten. En als zij kwamen, die te elfder ure gehuurd waren, ontvingen zij ieder een penning. En de eersten komende, meenden, dat zij meer ontvangen zouden; en zij zelven ontvingen ook elk een penning. En die ontvangen hebbende, murmureerden zij tegen de heer des huizes, zeggende: deze laatsten hebben. maar één uur gearbeid en u hebt ze ons gelijk gemaakt, die de last des daags en de hitte gedragen hebben. Doch hij antwoordende zei tot één van hen: Vriend, ik doe u geen onrecht; zijt gij niet met mij eens geworden voor een penning? Neem het uwe en ga heen. Ik wil deze laatsten ook geven gelijk als u. Of is het mij niet geoorloofd te doen met het mijne, wat ik wil? Of is uw oog boos, omdat ik goed ben? Alzo zullen de laatsten de eersten zijn en de eersten de laatsten; want velen zijn geroepen, maar weinigen uitverkoren.

Dit Evangelie hebben sommige vaders overgebracht op de predikers van het begin tot aan het einde van de wereld. Namelijk dat de eerste ure is de tijd van Adam, de derde de tijd van Noach, de zesde de tijd van Abraham, de negende die van Mozes, de elfde die van Christus en van de Apostelen. Zulk een dwaas gepraat is goed om de tijd te verdrijven als men anders niets heeft te prediken. Want het past helemaal niet dat de penning het eeuwige leven zou zijn, waarmede de eersten als Adam en de eerste heilige Aartsvaders niet tevreden zijn en deze lieden zouden zijn en deze lieden zouden in het hemelrijk murmureren, daarenboven door de heer des huizes bestraft en voor de laatsten, dat is de verdoemden gehouden worden. Daarom laten wij zulke fabeltjes varen en blijven bij de eenvoudige leer en bedoeling van Christus, Die met deze gelijkenis tonen wil, hoe het toegaat in het hemelrijk, dat is de christenheid op aarde. Namelijk dat God daar wonderlijk oordeelt en werkt, op deze wijze, dat Hij van de eersten de laatsten maakt en van de laatsten de eersten. En alles is gezegd tot verootmoediging van diegenen die iets zijn, dat zij op niets moeten vertrouwen, dan alleen op de goedertierenheid en barmhartigheid van God. Aan de andere zijde moeten degenen, die niets zijn, niet wanhopen, maar ook op Gods goedertierenheid bouwen, zowel als de anderen. Daarom moet men deze gelijkenis niet in alle onderdelen bekijken, maar op de hoofdzaak letten, wat Hij daarmede voorheeft. Niet er op letten wat een penning of groschen is, niet wie de eersten en de laatsten zijn, maar wat de heer des huizes bedoelt en hoe hij wil dat zijn goedheid hoger is, ja alleen wil geacht hebben, boven alle werken en verdiensten. Zoals in de gelijkenis van de onrechtvaardige rentmeester in Lukas 16 vers 5 en volgende ons de hele gelijkenis niet voorgehouden wordt opdat wij ook onze heren zouden bedriegen, maar alleen de

flinkheid van de rentmeester dat hij zo wijs en goed voor zichzelf zorgt en ontdekt had wat voor hem het beste was, hoewel tot schade van zijn heer. Wie daar lang zou willen zoeken en prediken over de schuldenaren, wat het register, de olie, het koren en de maat te betekenen heeft, die zou de juiste bedoeling missen en zijn eigen gedachtespinsel volgen, wat totaal geen nut zou afwerpen. Want zulke gelijkenissen worden niet uitgesproken opdat alle delen iets van de bedoeling weergeven, want Paulus vergelijkt in Rom. 5 vers 18 Adam en Christus en zegt dat Adam een voorbeeld van Christus is geweest, daar immers Adam de dood en de zonde door erfenis op ons gebracht heeft maar Christus het leven en de gerechtigheid. De gelijkenis is echter niet de erfenis maar de gevolgen van de erfenis. Dat zoals diegenen die uit Adam geboren worden aan de zonde en de dood erfelijk onderworpen zijn, maar die uit Christus geboren worden het leven en de gerechtigheid erven. Zoals men ook een onkuise vrouw, die zich terwille van de wereld en de zonde versiert, als een voorbeeld kan aanhalen van een christelijke ziel, die zich voor God ook versiert, maar niet om te zondigen, zoals die andere.

Zo ziet de hoofdzaak van de gelijkenis in dit Evangelie niet op de penning, wat die is, noch op het verschil van de uren, maar op het verwerven en verkrijgen, hoe men de penning verwerven kan. Dat zoals hier de eersten zich verbeelden dat ze de penning uit verdienste zouden ontvangen en iets meer en toch de laatsten door de goedheid van de heer deze penning kregen. Zo wil God tonen, dat het louter goedheid is, wat God ons geeft en dat niemand zich boven de andere verheven moet achten. Daarom zegt hij hier: Ik doe u geen onrecht. Het is toch mijn goed en niet uw goed. Als ik het uwe weggeef, murmureert dan. Zou ik met het mijne niet mogen doen, wat ik wil?

Zo verschrikt nu Christus hiermede allereerst de vermetelheid (zoals de brief ook doet), van degenen die met werken zich een weg ten hemel menen te banen.. Zoals de Joden deden die het dichtst bij God meenden te staan, zoals tot nu toe onze geestelijken ook gedaan hebben. Deze allen werken voor het bepaalde loon, dat is, zij vatten Gods Wet niet anders op dan als zouden zij deze met zogenaamde werken voor een zeker loon, vervullen en hebben nooit een goede opvatting van de Wet, weten ook niet dat het louter genade voor God moet zijn. Dat betekent dat zij zich verhuren en het met de heer eens werden voor een penning per dag. Daarom wordt het leven voor hen zuur en voeren zij een zware strijd.

Wanneer dan nu het Evangelie komt en alles gelijkschakelt zoals Paulus in Rom. 3 vers 23 doet, dat diegenen die vele werken verricht hebben, niet meer zijn dan openbare zondaars en zij ook zondaars moeten worden en de uitspraak waar laten zijn: omnes pecaverunt (allen hebben gezondigd) Rom. 3 vers 23 en dat door de werken niemand rechtvaardig voor God is, dan kijken ze om en verachten hen die helemaal niet gewerkt hebben. En hun grote moeite en hun zwoegen zal niets meer zijn dan de lediggang van de anderen. Dan murmureren zij tegen de heer des huizes en zeggen dat hun dit niet eerlijk voorkomt, lasteren het Evangelie en worden verstokt in hun doen. Dan verliezen zij zodoende de gunst en genade van God en moeten hun tijdelijk loon ontvangen met hun penning weggaan en verdoemd worden. Want zij hebben niet om eeuwige gunst maar om loon te verkrijgen gediend, dat zij ook ontvangen en niets meer. De anderen echter moeten belijden dat zij noch de penning noch de gunst verdiend hebben. Maar hun wordt meer gegeven dan zij meenden dat hun beloofd was. Deze blijven bij de genade en worden dan ook zalig terwijl ze ook nog hier in het tijdelijke genoeg hebben. Want het hangt alles af van de goede wil van de heer des huizes. Daarom, als men het nauwkeurig zou willen verklaren, dan moest men de penning het tijdelijke goed laten zijn en de gunst van de heer des huizes het eeuwige goed. Maar de dag en de hitte des daags zou men moeten laten slaan op het gemoed.

En wel zo, dat de werkheiligen een lang en zwaar werk verrichten, dat wil zeggen, zij doen het met een bezwaard gemoed en tegenzin, door de Wet gedwongen en gedreven. Maar de korte werktijd is het niet bezwaarde gemoed in genade geleid, dat gewillig en zonder aandrijven van de Wet goed leeft.
Zo hebben ze nu eenzelfde penning, dat is, beiden ontvangen een tijdelijk goed. Maar de laatsten hebben dat nooit gezocht maar het valt hen in de schoot, omdat zij eerst het Koninkrijk van God gezocht hebben, Matth. 6 vers 33 en bezitten daarbij nog de genade ten eeuwige leven en zijn vol blijdschap. De eersten echter zoeken het tijdelijke, streven daarnaar en werken daarvoor. Daarom moeten zij de genade missen en met een moeilijk leven de hel verdienen. Want. de laatsten zijn niet zo vermetel om te denken dat zij de penning verdienen en zij krijgen hem wel. Als de eersten dat zien, verbeelden zij zich dat zij veel meer zullen krijgen en lopen het mis. Daarom ziet men nu duidelijk, wanneer men op hun hart let, dat de laatsten hun werken niet van waarde achten maar zij genieten van de goedertierenheid van de heer. Maar de eersten letten niet op de goedertierenheid van de heer maar kijken naar hun verdiensten en denken dat ze er recht op hebben en murmureren daarover. Zo moeten wij nu deze woorden laatsten en eersten naar twee zijden verklaren. Eensdeels wat zij voor God zijn en anderdeels wat zij voor de mensen zijn. Dus, welke de eersten zijn voor de mensen, dat is, die zichzelf houden en laten houden voor de laatsten en eersten voor God, die vergaat het precies omgekeerd voor God, namelijk dat zij de laatsten zijn voor Hem en het verst van Hem verwijderd. Daarentegen zij, die de laatsten zijn voor de mensen, dat is, die zichzelf houden en laten houden voor de versten en laatsten voor God, die ondervinden ook het tegendeel, namelijk dat zij de naasten en eersten zijn voor God. Wie nu gerust wil zijn, die houdt zich maar aan deze uitspraak: wie zichzelf verhoogt, die zal vernederd worden. Want dat staat er: de eerste voor de mensen, is de laatste voor God. De laatste voor de mensen is de eerste voor God. En de eerste voor God is de laatste voor de mensen, de laatste voor God is de eerste voor de mensen. Maar aangezien dit Evangelie niet van eenvoudige, gewone eersten en laatsten spreekt, zoals in de wereld de voornamen voor God niets betekenen, als de heidenen die niets van God weten, maar diegenen bedoelt die menen dat zij voor God de eersten of de laatsten zijn, zo gaat het zeer ver en betreft zeer voortreflijke mensen. Ja, het verschrikt de allergrootste heiligen. Daarom houdt ook Christus het Zijn Apostelen Zelf voor. Want het komt voor dat iemand wel voor de wereld arm, zwak en veracht is, ja ook wel iets om Gods wil lijdt, zodat het er totaal niet op lijkt dat hij iets is terwijl toch zijn hart vervuld is van heimelijk welgevallen in zichzelf, dat hij meent voor God de eerste te zijn en juist daardoor de laatste is. Daarentegen kan iemand zo moedeloos en vreesachtig zijn, dat hij denkt dat hij de laatste voor God is, ofschoon hij voor de wereld geld, eer en goed heeft en is juist daardoor de eerste. Men ziet ook hoe hier de allergrootste heiligen gevreesd hebben, hoeveel ook van een hoge geestelijke staat gevallen zijn. David klaagt in Psalm 131 vers 2: "*Zo ik mijn ziel niet heb gezet en stilgehouden, gelijk een gespeend kind bij zijn moeder: mijn ziel is als een gespeend kind in mij.*" Insgelijks Psalm 36 vers 12 op een andere plaats, "*De voet der hovaardigen kome niet over mij; en de hand der goddelozen doe mij niet omzwerven.*" Hoe dikwijls bestraft hij ook de ontevredenen, stoutmoedigen, hoogmoedigen, Ps. 119 vers 21. Ook Paulus zegt in 2 Cor. 12 vers 7: "*En opdat ik mij door de uitnemendheid der openbaringen niet zou verheffen, zo is mij gegeven een scherpe doorn in het vlees.*"
En zoals wij in de Brief gehoord hebben wat voor voortreffelijke lieden gevallen zijn. Aan welke allen zonder twijfel het snode heimelijke bedrog overkomen is, dat ze zorgeloos geworden zijn en gedacht hebben: wij kennen God, wij hebben dit en dat

gedaan, hebben zelfs niet gezien hoe de eersten het voor God eraf gebracht hebben. Ziet hoe is Saul gevallen? Hoe liet Hij David vallen? Hoe moest Petrus vallen? Hoe vielen enige volgelingen van Paulus?

Daarom is het ook wel nodig dat men dit Evangelie in onze tijden diegenen predikt die het Evangelie reeds kennen, mij en mijns gelijken, die de hele Waarheid leren en de baas kunnen worden en het daarvoor houden dat wij de naasten zijn en Gods Geest geheel en al hebben opgeslokt. Want waar komt het vandaan dat er reeds zoveel sekten opstaan, die de één dit en de ander dat in het Evangelie op de voorgrond schuift? Ongetwijfeld daar vandaan dat zij er niet op letten dat deze uitspraak hen betreft of aangaat: de eersten zijn de laatsten. Of zo het hen aangaat, zijn ze verzekerd en zonder vrees en menen de eersten te zijn. Daarom moet het hen volgens leringen en lasteringen tegen God en Zijn Woord te berde brengen.
Is het de Paus ook niet zo vergaan? Daar hij met de zijnen niet anders dacht dan dat hij de stedehouder van God was en het allernauwst met God verbonden was dit ook de wereld aangepraat had. Maar juist daarin was hij de stadhouder van de duivel en het verst van God verwijderd, zodat nooit een mens onder de zon zo tegen God en Zijn Woord getierd en gewoed heeft. En toch heeft hij het gruwelijk bedrog niet gezien. Want hij is zeker van zijn zaak geweest en heeft niet gevreesd voor dit verborgen, scherp, verheven en verschrikkelijk oordeel. De eersten zijn de laatsten. Want de eigen geestelijke laatdunkendheid, die zich ook in armoede, oneer en ongeluk voor de eerste houdt, die treft het het diepst in het hart. Ja, dan het allermeest.
Zo is nu de hoofdzaak van dit Evangelie: geen mens is zo verheven, noch zal zo hoog stijgen dat hij niet behoeft te vrezen dat hij de allerlaagste worden zal. Daarentegen ligt niemand zo diep gevallen of kan zo diep vallen, dat hij geen hoop meer zou hebben van de hoogste te worden, aangezien hier alle verdiensten weggenomen worden en alleen Gods goedheid geprezen wordt. Vast staat het besluit: *de eersten zullen de laatsten zijn en de laatsten de eersten*. Met het feit dat Hij zegt: *de eersten zullen de laatsten zijn*, beneemt Hij u alle vermetelheid en verbied u om u te verheffen boven geen hoer, ook al zou u Abraham, David, Petrus of Paulus zijn. Maar daarmede dat Hij zegt: *de laatsten zullen de eersten zijn*, verhindert en beneemt hij u alle wanhoop en verbiedt u uzelf beneden de genoemde heiligen te plaatsen, ook al waart ge Pilatus, Herodes, Sodom en Gomorra.
Want zoals wij geen reden hebben om ons te verheffen, zo hebben we ook geen reden om te wanhopen. Maar de middenweg werd door dit Evangelie bevestigd en bewaard, namelijk dat men niet naar de penning moet kijken maar naar de goedertierenheid van de heer des huizes, die voor hoog en laag, eersten en laatsten, voor heiligen en zondaars volkomen gelijk is en dat niemand van hen zich meer beroemen, troosten of zich verstouten kan, dan de ander. Want Hij is niet alleen een God van de Joden, maar ook van de heidenen, ja van allen tezamen, hoe ze ook zijn of heten.

20. **Evangelie op de zondag Septuagesima (negende zondag voor Pasen, derde zondag voor de vasten). Lukas 8 vers 4 tot 15.**

Als nu een grote schare bijeenvergaderde en zij van alle steden tot Hem kwamen, zo zei Hij door gelijkenis: Een zaaier ging uit om zijn zaad te zaaien; en als hij zaaide, viel het ene bij de weg en werd vertreden en de vogelen des hemels aten dat op. En het andere viel op een steenrots, en opgewassen zijnde is het verdord, omdat het geen vochtigheid had. En het andere viel in het midden van de doornen, en de doornen mede opwassende verstikten hetzelve. En het andere viel op de goede aarde, en opgewassen zijnde bracht het honderdvoudige vrucht voort. Dit zeggende riep Hij: wie oren heeft om te horen, die hore. En Zijn Discipelen vraagden Hem, zeggende: wat mag deze gelijkenis wezen? Hij zei: u is het gegeven de verborgenheden van het Koninkrijk Gods te verstaan; maar tot de anderen spreek Ik in gelijkenissen, opdat zij ziende niet zien en horende niet verstaan. Dit is nu de gelijkenis: het zaad is het Woord Gods. En die bij de weg bezaaid worden, zijn deze die horen; daarna komt de duivel en neemt het Woord uit hun harten weg, opdat zij niet zouden geloven en zalig worden. En die op de steenrots bezaaid worden, zijn deze die, wanneer zij 't gehoord hebben, het Woord met vreugde ontvangen; en deze hebben geen wortel, die maar voor een tijd geloven en in de tijd der verzoeking wijken zij af. En dat in de doornen valt, zijn deze, die gehoord hebben en henengaande verstikt worden door de zorgvuldigheden en rijkdom en wellusten des levens en voldragen geen vrucht. En dat in de goede aarde valt, zijn deze, die het Woord gehoord hebbende, hetzelve in een eerlijk en goed hart bewaren en in volstandigheid vruchten voortbrengen.

Dit Evangelie spreekt over de leerlingen en de vruchten die het Woord van God heeft in de wereld. Want het spreekt niet over de Wet noch over menselijke inzettingen. Maar zoals Hijzelf zegt van het Woord van God, Dat Hijzelf, de Zaaier, Christus predikt: ook brengt de Wet geen vrucht voort zo min als de menselijke inzettingen doen. Hij stelt echter vierderlei leerlingen van het Woord van God.

De eersten zijn zij, die het horen en niet verstaan, zij slaan er ook geen acht op. En dit zijn niet de eenvoudige lieden maar de voornaamsten, de verstandigsten, die het Woord vervolgen of niet kunnen horen. Maar van hen, die het horen en leerlingen zijn, die ook echte christenen genoemd willen worden en onder de christelijke gemeente bij ons leven en met ons Doop en Avondmaal gebruiken. Maar het zijn en blijven vleselijke harten, zij ontvangen het Woord niet, het gaat het ene oor in, het andere weer uit. Zoals het graan op de weg niet op de akker maar er buiten op de wegblijft liggen. Want de weg is door de voeten van mensen en dieren te vast getrapt. Daarom zegt Hij dat de duivel komt en het Woord wegneemt uit hun harten, zodat zij niet geloven en zalig worden. Welke macht van de duivel niet alleen betekent dat de harten door een wereldse zin en leven verhard worden, het Woord verliezen en laten gaan, zodat zij het nooit en te nimmer verstaan noch kennen. Maar ook dat in plaats van Gods Woord de duivel valse leraars zendt die het met menselijke leringen vertreden. Want hier staan beide dingen, dat het zaad bij de weg vertreden en door de vogels opgegeten wordt. Onder de vogels verstaat Christus Zelf de duivel die het Woord weg neemt en opeet. Dat gebeurt, als hij het hart afkeert en verblindt zodat zij het niet horen noch er op letten zoals de heilige Paulus zegt in 2 Tim. 4 vers 4: "*En zullen hun gehoor van de waarheid afwenden en zullen zich keren tot fabelen.*" Onder het vertreden door de mensen verstaat Hij de menselijke leringen die in onze harten

heerschappij voeren, zoals Hij ook in Matth. 5 vers 13 spreekt over het smakeloze zout dat buiten geworpen en door de mensen vertreden wordt. Dat is zoals Paulus zegt in 2 Thess. 2 vers 11: "*En daarom zal hun God zenden een kracht der dwaling, dat zij de leugen zouden geloven.*" Daarom vallen onder dit getal alle ketters, scheurmakers en geestdrijvers die het Evangelie vleselijk verstaan en het uitleggen naar hun zin en mening, zoals zij maar willen. Zij allen horen het Evangelie en brengen toch geen vrucht voort, ja worden veeleer door de duivel geregeerd en harder door inzettingen van mensen onderdrukt, dan tevoren. Want het is iets verschrikkelijks wat Christus hier zegt: dat de duivel het Woord van hun harten wegneemt. Daarmede betuigt Hij immers dat de duivel krachtig heerst over hun harten, ofschoon zij christenen heten en het Woord horen. Insgelijks klinkt het ook jammerlijk dat ze vertreden worden, en de mensen onderdanig moeten zijn in hun verderfelijke leringen, waardoor immers onder de schijn en naam van het Evangelie de duivel het Woord op sluwe wijze hen ontneemt zodat ze het nooit leren verstaan, noch zalig worden. Maar eeuwig moeten ze verloren zijn zoals thans ook het geval is met onze scheurmakers in alle landen. Want waar dit Woord niet blijft; daar is geen zaligheid en hun grote werken noch een heilig leven helpen hen. Want doordat Hij zegt, zij worden niet zalig, daar dat woord van hen komt, betuigt Hij sterk genoeg, dat niet de werken maar het geloof door het Woord alleen zalig maakt, zoals Paulus tegen de Romeinen in hoofdstuk 1 vers 16 zegt: "*Want het is een kracht Gods tot zaligheid een iegelijk die gelooft, eerst de Jood en ook de Griek.*"

De tweede groep wordt gevormd door hen die het met vreugde aannemen maar zij volharden niet. Deze vormen ook een heel grote groep die het Woord goed verstaan en zuiver opvatten, buiten alle sekten en scheurmakers of geestdrijvers. Zij verheugen zich ook dat zij de echte waarheid belijden en mogen weten, hoe men zonder werken door het geloof moet zalig worden. Ook dat zij bevrijd zijn geworden uit de gevangenis van de Wet, van het geweten en van de leer van mensen. Maar wanneer het aankomt op strijden, dat ze daarop moeten lijden schade, smaad, verlies van lijf of goed, dan vallen ze af en verloochenen liet. Want hun wortels reiken niet diep genoeg en zij hebben niet voldoende wortels. Daarom zijn zij gelijk het zaad op een steenrots, dat zo snel daaruit opschiet en opgroeit dat het een lust is om te zien en goede verwachtingen wekt. Maar wanneer de zon heet schijnt, gaat het te gronde. Want het ontbreekt aan aarde en sappen, daar is alleen maar rots. Zo doen deze ook. Ten tijde van vervolging verloochenen of verzwijgen zij immers het Woord en doen, spreken, lijden alles wat de vervolgers bevelen of willen, zij die echter van tevoren ervoor uitkwamen, onbekommerd daarover spraken en beleden, als er geen vijand en geen hitte was, zodat men de hoop koesterde dat zij veel nut en vruchten bij de mensen zouden teweegbrengen. Want deze vruchten zijn niet alleen de werken maar veeleer het belijden prediken en verbreiden van het Woord, zodat vele anderen daardoor bekeerd worden en het Rijk van God uitgebreid wordt.

De derde groep vormen zij die het horen en het verstaan maar toch door de wellust en het gerief van het leven ingepalmd worden zodat ook zij niets met het Woord doen. En deze groep is ook zeer talrijk. Want ofschoon zij geen ketterij verkondigen, zoals de eersten maar het zuivere Woord van God voortdurend bezitten, ook niet aangevochten worden ter linker zijde zoals de tweede groep met de waardigheid en vervolging van anderen, zo raken zij toch ter rechter zijde het goede spoor bijster en het is hun verderf, dat zij vrede en goede dagen hebben. Daarom leggen zij zich niet met ernst op het Woord toe, maar worden lui en laten zich in beslag nemen door zorgen, rijkdom

en wellust van dit leven, zodat ze geen nut afwerpen. Daarom zijn ze gelijk het zaad dat onder de doornen valt. Ofschoon daar geen steenrots maar goede aarde is, ook geen pad maar land dat diep genoeg geploegd is, zo zorgen toch de doornen. dat het zaad niet opkomt maar verstikken het. Zo hebben deze alles wat tot zaligheid nodig is aan. het Woord maar zij maken er geen gebruik van en worden vadsig in dit leven. Hiertoe behoren nu die het horen en hun vlees niet temmen en kennen, zij weten het en handelen er niet naar, zij leven en komen het zelf niet na, blijven even ver als tevoren.

Tot de vierde groep behoren diegenen, die het met een oprecht goed hart horen en bewaren en vrucht voortbrengen met lijdzaamheid. Zij horen het Woord en houden onwrikbaar daaraan vast, zodat zij ook alles daarvoor wagen en verlaten, die de duivel het niet wegneemt, noch hen verleidt. Ook de hitte van de vervolging verjaagt het niet, zomin als de doornen van wellust en begeerlijkheden van deze wereld hen hinderen, maar zij brengen vruchten voort, zodat zij dit ook aan anderen leren en het Rijk van God vermeerderen. Hun naasten ook goed doen in de liefde. Daarom zegt Hij met lijdzaamheid. Want zulken moeten veel lijden omwille van het Woord, smaad en schande van de dwaalgeesten en ketters, haat en nijd, met schade aan lijf en goed, van de vervolgers, behalve wat de doornen van de aanvechtingen van het vlees doen, zodat het terecht heet een Woord van het kruis. Want wie het bewaren zal, die moet kruis en ongeluk met geduld verdragen en overwinnen.
Hij spreekt in een fijn goed hart. Zoals een akker, die zonder doornen en distels, fraai, vlak en ruim er bij ligt als een schone plaats zonder onkruid. Zo is ook een hart, fijn, rein, wijd en ruim, dat zonder bezorgdheid voor en begeerte is naar tijdelijk verdiensten en onderhoud, zodat Gods Woord daar wel plaats vindt. Goed is nu de akker als hij er niet alleen schoon en vlak bij ligt maar ook vet en vruchtbaar is, dat hij de goede grond bezit en rijk aan graanopbrengst is, niet als steenachtige akker. Zo is een hart, dat een goede bodem heeft en met een rijke geest, sterk, vet en goed is, om het Woord te bewaren en vruchten voort te brengen met lijdzaamheid.

Daar zien wij, dat het geen wonder is, dat er zo weinig echte Christenen zijn, want het zaad valt niet alleen in de goede akker, maar alleen het vierde en kleinste gedeelte. En we zien ook dat diegenen niet te vertrouwen zijn, die zich erop beroemen christen te zijn en hoog opgeven van de leer van het Evangelie, zoals Demas, de leerling van de Apostel Paulus, die hem op het laatst verliet. 2 Tim. 4 vers 10. Zoals ook de discipelen van Christus, Johannes 6 vers 66, die Hem verlieten. Want Hijzelf roept uit en zegt: "*Wie oren heeft om te horen, die hore,*" alsof Hij zeggen wilde: o, hoe gering in aantal zijn de echte christenen. Ja men hoeft niet allen te geloven die christenen heten en het Evangelie horen. Daar is meer voor nodig.
Dit alles is ons ter lering gesproken opdat wij ons niet van de wijs zouden laten brengen door het feit dat zovelen het Evangelie misbruiken en maar enkelen het goed vatten. Hoewel het verdrietig is om het hen te prediken, die het zo schandelijk behandelen en juist tegen het Evangelie ingaan. Want het is een prediking die zo algemeen moet zijn dat ze ook voor alle creaturen gehouden wordt, zoals Christus zegt in Markus 16 vers 15: "*Gaat henen in de gehele wereld, predikt het Evangelie aan alle creaturen*." En Psalm 19 vers 5: "*Hun richtsnoer gaat uit over de ganse aarde, en hun redenen aan het einde der wereld;*" Wat maakt het uit, dat velen het verachten. Het moet toch zo zijn, dat velen geroepen zijn en weinige uitverkoren, terwille van de goede aarde, die vrucht voortbrengt met lijdzaamheid en het zaad moet ook tevergeefs op de weg, op de rotssteen en onder de doornen vallen. Aangezien wij er ook van

verzekerd zijn dat Gods Woord niet zonder vrucht blijft, maar altijd een goede vindt, zoals Hij hier zegt, dat wat van het zaad ook op een goede akker valt, niet alleen aan de weg onder de doornen en op steenachtige plaatsen. Want waar het Evangelie komt daar zijn christenen Jesaja 55 vers 11: "*Mijn Woord zal niet ledig tot Mij wederkeren.*"

Hierbij valt op te merken dat Markus 4 vers 8 en Matth. 13 vers 8 zeggen dat het zaad voortbracht, het ene dertig, het andere zestig en het derde honderdvoudige vrucht. Dat moet naar aller uitlegging opgevat worden te spreken van de drieërlei kuisheid. Namelijk de maagdelijke, de huwelijkse en de kuisheid van de weduwen. En de uitleggers hebben aan de maagdelijke kuisheid honderdvoudige vrucht toegeschreven, aan de echtelijke staat dertigvoudige, als de geringste en aan de weduwenstaat zestigvoudige vrucht.
Dit is echter zo'n grof en vuil geklets, dat het zonde en schande is dat het in de christenheid zo lang heeft stand gehouden en door zovele leraars is geleerd en door niemand als onjuist gezien is. Daaraan kan men wel zien hoevele wakkere, dappere en vlijtige leraars er tot nu toe geweest zijn en hoe de één de ander blindelings gelooft en hoe God zulke grote heiligen zo grof heeft laten dwalen in zulke grote zaken van de zielen, opdat Hij ons waarschuwen zou, geen leraar, hoe heilig en beroemd hij moge zijn, te geloven, of hij moet slechts het duidelijke Woord van God prediken.
Vooreerst zou dat het Woord van God te na gesproken zijn, als men zou zeggen dat het niet meer vruchten zou hebben dan de kuisheid, daar Paulus in Gal. 5 vers 22 heel wat meer roemt. Kortom het Woord van God doet alle goeds, maakt wijs, verstandig, kloek, voorzichtig, vroom, goedertieren, geduldig, getrouw, eerbaar, kuis enz. Daarom is deze verklaring van alleen de drieërlei kuisheid volkomen onchristelijk. De heidenen en de boze lieden, die het Evangelie niet hebben, of ook vervolgen, hebben immers ook maagden, weduwen en getrouwde mensen. Ongetwijfeld zullen Annas en Kajafas oprechte gehuwde personen geweest zijn. Dan zou de maagdelijke staat boven Gods Woord staan, en ook de weduwe en huwelijkse staat. Want als maagden worden zij geboren en wanneer het Evangelie komt, zo vindt het beide maagden, weduwen en getrouwde lieden en maakt ze niet zo.
Ten tweede zijn de echtelijke, maagdelijke en weduwenstaat geen vruchten, noch deugden, noch werken, maar drie staten door God geschapen en ingesteld en wij hebben er niet de beschikking over maar het zijn goddelijke werken en schepselen, zoals alle andere creaturen zijn. Want als dat waar zou zijn, dat men die staten tot vruchten kon maken dan moest men ook zeggen dat heerschappij, knechtschap, het man zijn en kind zijn en alle ambten enkel vruchten van het Evangelie waren. Daarmede zou er totaal geen vrucht voor het Evangelie overblijven daar zulke staten allemaal buiten het Evangelie gevonden worden. Ondertussen is de kuisheid wel wegens haar schijn zo voorgetrokken tot groot gevaar en schade van zielen. Net alsof er verder geen deugd was die een christen sierde dan de maagdelijkheid.
Ik zal verder nog zeggen dat de kuisheid iets heel anders en hogers is dan de maagdelijke staat en zij is niets anders dan dat een vrouwspersoon geen verlangen naar een man heeft. Maar er komt toch geen verandering in het feit dat de maagden, volgens de aard en natuur van hun vrouwelijk lichaam niet alleen lust en drift tot de man hebben maar vol bloed en zaad moeten zijn om kinderen te dragen en zich te vermeerderen, zoals God ze geschapen heeft en zulk een schepsel niet het werk van de maagden maar alleen van God is. Daarom kunnen zij niet verhinderen dat het moet gaan zoals de natuur, die God geschapen heeft, het wil. Of er nu kinderen uit voortkomen of niet. Kuisheid moet immers zulk een gemoed zijn dat geen of weinig verlangen naar mannen heeft en in het lichaam moet er ook geen of weinig zaad voor

de vruchten of kinderen zijn.
Nu gaat het gewoonlijk zo dat een gehuwde vrouw niet zo'n lustenbrand, vloeiing of zaad zo dikwijls voelt. Want zij wordt daarvan bij en door de man verlost. En bovendien, wanneer een maagd enkel lust in de gedachten van haar hart en zaad in het lichaam heeft, zo heeft een getrouwde vrouw bij de man veel onlustgevoelens daaronder gemengd zodat om, in het algemeen te spreken, de hoogste en beste kuisheid in de huwelijkse staat te vinden is, aangezien daarin minder hittigheid en lust is en de kleinste kuisheid in de maagdelijke staat te vinden is dewijl daarin meer hittigheid en lust te vinden is. Want een bruid heet ook nog maagd ofschoon zij vol van begeerte, lust en liefde jegens de bruidegom is. De kuisheid zweeft boven al de drie staten, boven het huwelijk, boven de weduwschap en boven de maagdelijke staat. Maar wanneer God geen wonderen doet, verdwijnt zij en blijft nog het meest in het huwelijk en het minst in de maagdelijke staat en er is dus niet drieërlei kuisheid, maar drie staten van kuisheid. Het is waar, wanneer men de jonge maagdelijke staat naar het uiterlijk bekijkt, schijnt het wat groots te zijn dat zij zich onthoudt en haar lust niet met een man voldoet. Maar wat is het als iemand zijn lust zonder man of vrouw langer draagt en beter voldoet, dan met een man of vrouw? Is het geen grotere onkuisheid wanneer er grotere hunkering en kitteling is dan wanneer er daarvan minder is? Daarom, naar de begeerte en prikkeling te oordelen, zoals men de onkuisheid moet rekenen, zo is de maagdelijke staat onkuiser dan de huwelijkse staat. Dat ziet men ook wel aan de jonge meisjes, die maagden zijnen toch vervuld zijn van hunkering en nieuwsgierigheid en er veel meer van verwachten dan het op zichzelf is. Kortom, ik zou graag een maagd zien die 20 jaar is en een gezond rechtschapen vrouwenlichaam had.
Over de kuisheid is het voldoende dat wij weten dat deze vruchten van het Woord anders en ruimer moeten worden opgevat dan van de kuisheid en inzonderheid van de vruchten dat vele mensen daardoor bekeerd worden en tot kennis van de waarheid komen. Want hoewel de werken ook vruchten heten, zo spreekt Hij toch hier voornamelijk van de vruchten die het in de harten brengt zodat ze verlicht, gelovig, getroost en wijs worden in Christus zoals Paulus zegt in Rom. 1 vers 13: "*Opdat ik ook onder u enige vrucht zou hebben, gelijk als ook onder de andere heidenen,*" en in Kol. 1 vers 6: "*Hetwelk tot u gekomen is, gelijk ook in de gehele wereld; en het brengt vruchten voort, gelijk ook onder u, van die dag af dat u gehoord hebt en de genade Gods in waarheid bekend hebt.*" Dat is, velen worden daardoor levend, van zonden verlost en zalig; zoals het dan ook de eigen werken van het Evangelie zijn om van de zonden, dood en duivel te verlossen, als zijnde een Woord van Leven, van genade en zaligheid. Na deze vruchten volgen dan de vruchten van de Geest, geduld, liefde en trouw enz. Dat nu het ene zaad dertigvoudige vrucht, het andere zestigvoudige en het derde honderdvoudige vrucht voortbrengt wil zeggen dat op de ene plaats meer mensen bekeerd worden dan op de andere. En dat de ene Apostel en leraar verder en meer predikt dan de ander. Want het volk is niet overal even talrijk ook zijn er niet overal evenveel christenen en de leraars prediken niet even ver noch evenveel, maar zoals het God voorzien en beschikt heeft. Aan de woorden van de heilige Paulus, die het allereerst en allermeest gepredikt heeft mag men wel de honderdvoudige vrucht toeschrijven, ofschoon hij geen jonge maagd was.

Maar wat betekent het dat Hij zegt: *u is het gegeven de verborgenheden van het Koninkrijk Gods te verstaan* enz. Wat zijn dat: de verborgenheden? Als men het niet weten mag, waarom predikt men het dan? Verborgenheid is iets dat men niet weet en verborgenheden van het Koninkrijk van God zijn de dingen die in het Rijk van God

verborgen zijn, bij voorbeeld Christus met al Zijn genade, die Hij ons betoond heeft, zoals Paulus Hem noemt. Want wie Christus recht kent, die weet wat Gods Rijk is en wat daarin is. En het heet daarom een verborgenheid omdat het geestelijk verborgen is en ook blijft, wanneer de Geest het niet openbaart. Want ofschoon er velen zijn die het zien en horen, zo verstaan zij het toch niet. Al zijn er thans velen die Christus prediken en horen, hoe Hij voor ons gegeven is, toch ligt dat alles nog op de tong en niet in het hart. Want zij geloven het zelf ook niet, zoals Paulus zegt in 1 Kor. 2 vers 14: "*Maar de natuurlijke mens begrijpt niet de dingen, die des Geestes Gods zijn.*" Daarom zegt Hij hier: *u is het gegeven*, dat is de Geest geeft het u dat u het niet alleen hoort en ziet maar ook met het hart aanneemt en gelooft, daarom is het voor u geen verborgenheid meer. Maar de anderen die het net zo goed horen als u, hebben echter het geloof niet in het hart, die zien het niet en verstaan het niet. Voor dezen is het een verborgenheid en het blijft hun onbekend en alles wat zij horen is niets anders dan wanneer iemand een gelijkenis of een duistere spreuk zou horen. Dat bewijzen ook reeds onze dwaalgeesten die veel over Christus weten te prediken, maar aangezien zij het zelf niet in het hart voelen, zo gaan zij heen en laten de ware reden van de verborgenheid liggen en gaan met vragen en wonderlijke uitvindingen om. Wanneer het ooit tot een gevecht komt weten ze in het geheel niet hoe zij op God betrouwen en vergeving van de zonden in Christus vinden moeten.
Markus echter zegt in hoofdstuk 4 vers 33: "*En door vele zulke gelijkenissen sprak Hij tot hen het Woord, naardat zij het horen konden.*" Hoe valt dat te rijmen met wat Mattheüs zegt in hoofdstuk 13 vers 14: "*En in hen wordt de profetie van Jesaja vervuld, die zegt: met het gehoor zult u horen en geenszins verstaan; en ziende zult u zien en geenszins bemerken.*" Dat moet zo zijn dat Markus wil zeggen dat de gelijkenissen ertoe dienen dat grove, onverstandige lieden deze uiterlijk opvangen hoewel zij ze niet verstaan, maar later kunnen ze onderwezen worden en ze, verstaan, want gelijkenissen behagen vanzelfsprekend de eenvoudigen wel en zij onthouden ze goed omdat ze uit gewone dagelijkse dingen, waar de mensen mee omgaan, genomen worden. Maar Mattheüs wil zeggen dat deze gelijkenissen van die aard zijn, dat niemand ze verstaan kan, hij moge ze horen zoveel hij wil, wanneer de Geest ze niet bekendmaakt en openbaart. Niet, dat ze gepredikt worden opdat men ze niet verstaan zoude maar dat het de natuurlijke gang van zaken is dat niemand ze verstaat als de Geest ze niet openbaart. Maar toch heeft Christus deze woorden genomen uit Jesaja 6 vers 9 en 10 waar het hoge begrip van de Goddelijke voorzienigheid aangeroerd wordt, dat Hij verbergt en openbaart aan wie Hij wil en van eeuwigheid toegedacht heeft.

21. **Evangelie op de zondag Septuagesima (negende zondag voor Pasen, derde zondag voor de vasten). Lukas 18 vers 31 - 43.**

En Hij nam de twaalven bij Zich en zei tot hen: Ziet, wij gaan op naar Jeruzalem en het zal alles volbracht worden aan de Zoon des mensen, wat geschreven is door de Profeten. Want Hij zal de heidenen overgeleverd worden en Hij zal bespot worden en smadelijk behandeld worden en bespogen worden. En Hem gegeseld hebbende zullen zij Hem doden; en ten derde dage zal Hij weder opstaan. En zij verstonden geen van deze dingen; en dit woord was voor hen verborgen en zij verstonden niet, hetgeen gezegd werd. En het geschiedde als Hij nabij Jericho, kwam, dat een zeker blinde aan de weg zat bedelende. En deze horende de schare voorbijgaan, vraagde wat dat was. En zij boodschapten hem, dat Jezus de Nazarener voorbijging. En hij riep, zeggende: Jezus, Gij Zone Davids, ontferm U mijner. En die voorbijgingen bestraften hem, opdat hij zwijgen zou; maar hij riep zoveel te meer: Zone Davids, ontferm U mijner. En Jezus, stilstaande, beval dat men dezelve tot Hem brengen zou; en als hij nabij Hem gekomen was, vraagde Hij hem, zeggende: wat wilt gij dat Ik u doen zal? En hij zei: Heere, dat ik ziende mag worden. En Jezus zeide tot hem: word ziende; uw geloof heeft u behouden. En terstond werd hij ziende en volgde Hem, God verheerlijkende. En al het volk dat ziende, gaf Gode lof.

Dit Evangelie houdt ons ook twee stukken voor, het geloof en de liefde, beide in wat Christus zegt dat Hij moest opgaan naar Jeruzalem en Zich daar moest laten mishandelen en in de blinde die Christus dient en helpt. Het eerste stuk, het geloof, wordt bewezen, daar de Schrift slechts vervuld wordt door het lijden van Christus. En de Schrift spreekt ook van niets anders dan van Christus en het draait alles om Christus, die moet de Schrift vervullen met Zijn dood. Maar als het Zijn dood moet doen, dan zal onze dood er niets aan toedoen. Want onze dood is een zondige en verdoemde dood. Als nu onze dood zonde en verdoemd is, wat toch het hoogste en zwaarste lijden en ongeluk is, hoe zou ons lijden en onze smart dan voor anderen wat verdienen? En als al ons lijden niets betekent en nutteloos is, wat zouden dan onze goede werken doen, aangezien lijden altijd edeler en beter is dan de werken? Het moet Christus hier alleen zijn. En dat moet het geloof vasthouden.
Hij spreekt nu deze woorden van tevoren, eer Hij het lijden volbracht, toen Hij op weg was om naar Jeruzalem te reizen als tot het Paasfeest, toen de Discipelen Zijn lijden allerminst verwachtten en meenden vrolijk te zijn op het feest. Dat doet Hij daarom opdat zij daarna des te sterker zouden worden in het geloof, wanneer ze eraan dachten dat hij dit van tevoren gezegd had en Zich vrijwillig daarheen begeven had om te lijden en niet door geweld en list van de Joden, Zijn vijanden gekruisigd werd. Zoals Jesaja 53 vers 7 lang van tevoren reeds verkondigd had dat Hij Zich vrijwillig en gewillig zou laten slachten. Ook de Engel zegt tegen de vrouwen op de Paasmorgen, Lukas 24 vers 6, dat zij aan deze woorden moeten denken, welke Hij hier spreekt. Opdat zij zouden weten en des te vaster zouden geloven, dat Hij volkomen gewillig ons ten goede dit alles geleden heeft.
En dit is de rechte wijze om het lijden van Christus echt te kennen, als men niet alleen Zijn lijden, maar ook Zijn hart en wil in Zijn lijden kent en begrijpt, want wie Zijn lijden zo bekijkt dat hij Zijn wil en hart daarin niet ziet, die moet er veel meer voor schrikken dan er zich over verheugen. Maar ziet men Zijn hart en wil daarin, zo schenkt dat de ware troost, vertrouwen en lust in Christus. Daarom prijst de Psalmist ook deze wil van God en Christus in de 40ste Psalm, waar hij zegt invers 8 en 9:

"*Toen zeide Ik: Zie, Ik kom; in de rol des boeks is van Mij geschreven. Ik heb lust, o Mijn God, om Uw welbehagen te doen; en Uw wet is in het midden Mijns ingewands.*" Daarover schrijft de Brief aan de Hebreeën, hoofdstuk 10 vers 10: "*In welke wil wij geheiligd zijn door de offerande des lichaams van Jezus Christus, eenmaal geschied.*" Hij zegt niet door het lijden en het bloed van Christus, wat echter ook waar is, maar de wil van God en Christus, dat Zij beiden eenswillens geweest zijn om ons door het bloed van Christus te heiligen. Zo'n wil tot het lijden toont Hij hier ook in het Evangelie, daar Hij van tevoren voorzegt, dat Hij naar Jeruzalem wilde opgaan en Zich wilde laten kruisigen. Alsof Hij wilde zeggen: ziet Mijn hart aan, dat Ik gewillig, ongedwongen en gaarne doe, opdat u daarvoor niet mag verschrikken, noch u ontzetten, wanneer u het zien zult en u denken zult dat Ik het niet gaarne doe, het moet doen en dat de overheden het met hun macht en geweld doen.

Maar deze rede verstonden de jongeren niet, zegt Hij en dat woord was voor hen verborgen. Dat betekent: verstand, vlees en bloed kan het niet verstaan noch vatten, dat de Schrift erover zou spreken, dat de Zoon des mensen moest gekruisigd worden. Nog veel minder verstaat het, dat dit Zijn wil is en dat Hij het gaarne doet. Want het gelooft niet dat het voor ons nodig is, het wil zelf met werken voor God wat bereiken. Maar God moet het door Zijn Geest openbaren in het hart, behalve dat het uiterlijk met het woord verkondigd wordt in de oren. Ja, ook diegenen, die het de Geest inwendig openbaart, kunnen het maar zeer moeilijk geloven en worstelen daarmee. Zo groot en wonderlijk is het dat de Zoon des mensen gekruisigd werd gewillig en gaarne om de Schrift te vervullen, dat is, ons ten goede. Het is een verborgenheid en blijft een verborgenheid.

Hieruit volgt nu hoe dwaas diegenen doen, die leren dat de mensen hun lijden en sterven geduldig moeten dragen, om voor hun zonden te boeten en genade te verkrijgen. En vooral diegenen die hen troosten die wegens hun misdaden door vonnis van het gerecht ter dood gebracht worden of die op een andere wijze moeten sterven. Want zij beweren dat, wanneer zij het gewillig ondergaan, hun zonden daarom alle vergeven worden. Dat zijn verleiders, want zij verbergen Christus met Zijn dood, waarop onze troost berust en brengen de mensen tot een vals vertrouwen op hun eigen lijden en sterven. Dat is het allerergste, wat een mens in zijn laatste ure wedervaren kan, waarmede hij regelrecht naar de hel gevoerd wordt. Maar u leert en zegt: Wat dood? Wat geduld? Mijn sterven heeft geen waarde. Ik wil het ook niet hebben noch horen tot mijn troost. Het lijden en de dood van Christus, dat is mijn troost, daarop bouw ik dat mij daardoor mijn zonden vergeven worden, maar mijn dood wil ik mijn God tot lof en ere geven om niet en mijn naaste tot nut en dienst ondergaan en totaal niet daarop vertrouwen.

Gewillig te sterven of de dood geduldig te ondergaan of pijn gewillig te dragen is helemaal niet hetzelfde dan door zulk een sterven of lijden zonden uit te delgen en genade bij God te verkrijgen. Het eerste hebben de heidenen wel gedaan en verscheidene ruwe mensen doen het nog. Maar het tweede is een vergiftig, dodelijk bijvoegsel, door de duivel uitgevonden, zoals alle andere leugens waarmede hij ons een vaste troost en vertrouwen op ons eigen doen en werken schenkt, waarvoor men zich wachten moet. Want zozeer ik mij moet verzetten, als iemand mij leert dat ik in een klooster moet gaan, als ik zalig wil worden, zozeer moet ik mij ook verzetten, als iemand mij op het laatst van mijn leven mijn sterven of lijden tot troost en hoop zou willen geven, als zou dat nuttig voor mij zijn tot afwassing van mijn zonden. Want alle twee is God en Zijn Christus verloochenen, Zijn genade lasteren en Zijn Evangelie verdraaien. Zij die de stervenden een crucifix voorhouden en hen vermanen te vertrouwen op de dood en het lijden van Christus, die doen veel beter.

Ik moet hier een voorbeeld vertellen, dat hierop slaat en niet veracht moet worden. Er was een goede kluizenaar, ook opgevoed in zo'n geloof van menselijke verdienste die moest een eerbaar man troosten bij zijn sterven. Hij ging te ver en trooste hem als volgt: mijn lieve vriend, onderga de dood maar geduldig en gewillig, dan zal ik mijn ziel verpanden, dat u een kind van het eeuwige leven zult zijn. Wel nu, hij geloofde het van hem en stierf in vertrouwen op zo'n troost geduldig. Maar na drie dagen werd de kluizenaar ook dodelijk ziek. Toen kwam de echte meester, de heer Reulinge (het berouw, vert.) en opende zijn ogen zodat hij zag wat hij gedaan en geleerd had. Hij was stervende en beklaagde zijn raad en troost die hij de ander gegeven had: o wee: wat heb ik hem voor een raad gegeven: lichtvaardige mensen lachten hem uit, daar hijzelf niet deed wat hij een ander had geleerd, namelijk zijn ziel als onderpand getroost daarop te sterven en nu zelf twijfelmoedig was, niet alleen wegens de dood maar ook wegens de raad die hij zo zeker en gerust gegeven had en die hij nu zo openlijk tegensprak en herriep.
Maar God heeft vast en zeker tot hen gezegd wat in Lukas 4 vers 23 staat: "*Medicijnmeester, genees Uzelf.*" En op een andere plaats, Lukas 12 vers 21: "*Alzo is het met die, die zelf schatten vergadert, en niet rijk is in God.*" Want zo heeft zeker de ene blinde de andere geleid en zij zijn beiden in de gracht gevallen en verdoemd. Lukas 6 vers 39. De eerste omdat hij vertrouwend op zijn geduld en dood heengegaan is. De ander omdat hij aan Gods genade gewanhoopt en die niet heeft erkend en daarnaast ook gemeend heeft, dat als hij die zonde niet begaan had, hij zalig zou geworden zijn. In beide gevallen is Christus onbekend en verloochend gebleven. Zo dwalen ook sommige boeken waarin ook uitspraken van de heilige Augustinus en andere leraars opgeblazen zijn, dat de dood een deur ten leven en een geneesmiddel tegen de zonde is. Daar ziet men niet dat dit van de dood het lijden van Christus moet opgevat worden. Hoe onnozel dit voorbeeld ook is, zo leert het ons toch uitstekend, hoe voor God geen werk, geen lijden, geen dood kan helpen noch bestaan. Want men kan immers niet ontkennen dat de eerste het hoogste werk heeft verricht, namelijk de dood met geduld ondergaan. Daarin heeft de vrije wil ongedwongen zijn bestgedaan, en de man is toch verloren. Zoals de ander dit met zijn wanhoop belijdt en wel bewijst. En wie deze beiden niet gelooft, die zal het zelf ook zo moeten ondervinden.
Dit over het geloof in het lijden van Christus. Zoals Hij Zich nu gewillig voor ons heeft overgegeven, zo moeten wij ook hetzelfde voorbeeld van liefde navolgen en ons ook voor onze naasten overgeven met alles wat wij hebben. Waarover wij op een andere plaats genoeg gezegd hebben, dat Christus op die twee manieren moet gepredikt worden, maar het is een rede die niemand verstaan wil. 1 Cor. 2 vers 14: "*Maar de natuurlijke mens begrijpt niet de dingen, die des Geestes Gods zijn, want zij zijn hem dwaasheid, en hij kan ze niet verstaan, omdat zij geestelijk onderscheiden worden.*" Het andere stuk is de blinde waarin wij die twee ook duidelijk en klaar zien lichten, de liefde in Christus jegens de blinde en het geloof in de blinde aan Christus.

We willen in het kort het geloof van de blinde bezien.
Ten eerste hoort hij van Christus zeggen dat Hij voorbij ging. Hij had ook tevoren van Hem gehoord dat Jezus van Nazareth een goedertieren Man was, die iedereen hielp, die Hem maar aanriep. Uit dit gehoorde was in hem het geloof en vertrouwen in Jezus ontstaan, zodat hij niet twijfelde of Hij zou hem ook helpen. Maar zo'n geloof had hij niet in zijn hart kunnen hebben, als hij niets van Hem gehoord of geweten had. Want het geloof komt slechts door het horen.
Ten tweede gelooft hij vast en twijfelt niet of het is zo, als hij van Hem hoorde, zoals de volgende tekenen bewijzen. Hoewel hij toch Christus niet ziet noch kent en ook al

kende hij Hem, toch niet zien noch weten kon, of Christus geneigd was en de wil had om hem te helpen. Maar hij gelooft zodra hij van Hem gehoord had. Op zo'n gerucht en mededeling grondt hij zijn vast vertrouwen. Daarom komt hij ook niet bedrogen uit.

Ten derde. Volgens zijn geloof roept hij ook aan en bidt, zoals Paulus in Rom. 10 vers 13 en 14 zegt: "*Want een iegelijk die de Naam des Heeren zal aanroepen, zal zalig worden.* " Hoe zullen zij dan Hem aanroepen in Welke zij niet geloofd hebben?

Ten vierde belijdt hij Christus vrijmoedig en is voor niemand bang. Daartoe brengt hem zijn nooddruft, zodat hij niet naar anderen vraagt. Want dat is ook de aard van het ware geloof dat het Christus belijdt als Degene, Die helpen kan en wil, voor Wie de anderen zich schamen en Die zij schuwen voor de wereld.

Ten vijfde voert hij niet alleen met zijn geweten strijd, dat hem zonder twijfel heeft ingefluisterd dat hij het niet waardig is, maar ook met degenen, die hem bedreigden en hem geboden stilte zwijgen. Die daarmede zijn geweten wilden verschrikken en versaagd maken, opdat hij zijn onwaardigheid en Christus waardigheid zou zien en kleinmoedig worden. Want wanneer het geloof begint dan begint ook de strijd en de aanvechting.

Ten zesde blijft hij standvastig, dringt door en overwint, laat zich door de hele wereld niet van zijn vertrouwen afbrengen, ook niet door zijn eigen geweten. Daardoor verkrijgt hij zijn bede en overwint Christus, zodat Deze bleef staan en beval hem tot Hem te brengen en hem liet verkrijgen wat hij wilde. Zo gaat het allen, die zich vastklampen aan het Woord, ogen en oren sluiten voor de duivel, wereld en zichzelf en doen alsof zij en God alleen in hemel en op aarde zijn.

Ten zevende volgt hij Christus na, dat is, hij gaat op de weg van de liefde en van het kruis, waarop Christus gaat, verricht goede werken en in een goede staat en doen, houdt zich niet bezig met het werk van dwazen, zoals de werkheiligen doen.

Ten achtste looft en dankt hij God en brengt het ware offer dat God welbehaaglijk is. Psalm 50 vers 23: "*Wie dank offert, die zal Mij eren; en wie zijn weg wel aanstelt, die zal Ik Gods heil doen zien.*"

Ten negende maakt hij, dat vele anderen ook God wegens hem loven. Want een christen is voor iedereen nuttig en stichtelijk, daarenboven ook God loflijk en heerlijk op aarde.

Ten laatste zien wij hoe Christus ons tot het geloof aanspoort met werken en woorden. Eerst met werken, omdat Hij Zich zo sterk over de blinde ontfermt en laat merken hoezeer het geloof Hem behaagt, zodat Hij Zich daardoor als het ware laat vangen, stil staat en doet wat de blinde in zo'n geloof begeert. Ten andere, dat Hij met woorden zijn geloof prijst en zegt: "*Uw geloof heeft u behouden.*" Hij werpt de eer van het wonderwerk van Zich en geeft die aan het geloof van de blinde. Kortom, aan het geloof wordt geschonken, waarom het gebeden heeft en bovendien is het onze grote eer voor God.

Deze blinde betekent de geestelijk blinde, die een redelijk mens uit Adam geboren is die het Koninkrijk van God ziet noch kent. Maar het is genade, dat hij zijn blindheid voelt en erkent en gaarne daarvan verlost zou worden. Dat zijn de heilige zondaars, die hun gebrek voelen en zuchten om genade. Hij nu zit aan de weg en bedelt, dat is, hij zit onder de leraars van de Wet en begeert hulp. Maar het is bedelarij, met werken moet hij zich afsloven en behelpen. En het volk gaat voorbij, dat is, het volk der Wet ruist en laat zich horen met leringen van werken, gaat Christus voor en Christus gaathenna. Maar als hij Christus hoort, dat is, wanneer zulk een hart het Evangelie en over geloof hoort, dan roept en schreeuwt het en het heeft geen rust voor het tot Christus komt. Die hen nu bestraffen opdat ze zouden zwijgen, dat zijn de

werkleraars, die de leer van het geloof en het geroep willen smoren en laten verdwijnen. Maar zij brengen daardoor des te meer de harten in beweging. Want het is met het Evangelie zo gesteld dat hoe meer men het tracht tegen te houden, hoe meer het voortgaat. Daarna, wanneer hij ziende is geworden, is al zijn werk en leven louter lof en eren van God en hij volgt Christus met vreugde na, zodat iedereen zich verwondert en zijn leven betert.

Stemmen uit Wittenberg
Preken, artikelen, brieven enz.
Van Dr. Maarten Luther en zijn tijdgenoten
Deel V
Bundel XIX

De Gereformeerde Bibliotheek te Goudriaan (Z.-H.)
1974

V. HET LICHT IN DE DUISTERNIS[36]

"*Het volk, dat in de duisternis wandelt ziet een groot licht, en over degenen, die in het duistere land wonen schijnt het helder. Gij hebt dit volk in aantal groot gemaakt, maar niet in vreugde; doch voor U zal men zich verblijden, gelijk men zich verblijdt in de oogst, gelijk men vrolijk is als men de buit uitdeelt. Want U hebt het juk van hun last en de roede van hun schouders en de stok van hun drijvers verbroken, als ten tijde van Midian, toen de gehele wapenrusting met siddering aangegespt en het bloedig kleed verbrand en door vuur verteerd werd. Want ons is een Kind geboren, een Zoon is ons gegeven, Wiens heerschappij op Zijn schouder is; en Zijn naam is: Wonderbaar, Raad, Kracht, Held, eeuwige Vader, Vredevorst. Aan de grootheid van Zijn heerschappij en aan de vrede zal geen einde zijn op de troon van David en in zijn koninkrijk, opdat Hij het bevestige en versterke met gericht en gerechtigheid, van nu af tot in eeuwigheid. De ijver des Heeren Zebaoth zal dat doen*." Jesaja 9 vs. 1 - 7.

Deze tekst willen wij overwegen omwille van het feest; op hetwelk wij vieren het artikel van ons christelijk geloof: dat Jezus Christus geboren is uit de maagd Maria, en de menselijke natuur heeft aangenomen; dit heeft de profeet met heldere en duidelijke woorden lang van tevoren verkondigd. En zo is dus ons geloof niet gegrond op gedachten van mensen, gelijk het geloof van de geestdrijvers, dat in de wind vervliegt; maar op de leer en het getuigenis van de profeten.
Maar deze tekst kunnen wij in één preek niet afhandelen. Daarom willen wij horen hoe de profeet met verheugde geest en met geestelijke vreugde uitroept en zegt: *een Zoon is ons gegeven en een Kind is ons geboren*; en dan aan dat Kind zes namen geeft, namelijk: Wonderbaar, Raad, Kracht, Held, Eeuwige Vader en Vredevorst. Hij toont aan, dat dit alles zal plaats vinden op de troon van David; opdat wij met onze onzekere gedachten niet hier en daar ronddolen, en de Heiland ergens elders zoeken; gelijk de werkheiligen doen. Ook zal dit niet geschieden omwille van onze waardigheid; maar de ijver des Heeren Zabaoth zal dat doen. En door die Zoon zal een groot licht opgaan over degenen, die in duisternis zitten; Hij zal hen in aantal groot maken, maar niet in vreugde; en toch zal het alzo zijn, dat men zich over Hem verblijden zal, evenals men zich verblijdt in de oogst; gelijk men in de oorlog vrolijk is als men buit uitdeelt; want hij heeft drie dingen volbracht; het juk van hun last, de roede van hun schouder en de stok van hun drijver verbroken.
Dat dit van de Christus wordt gezegd en ook alleen van Hem gelden kan, toont Jesaja duidelijk aan. Want aan geen andere koning wordt toegeschreven, dat hij zó regeren zal, als het hier aan de Heere Christus wordt toegekend; want daar wordt gezegd: Hij zal zitten op Davids troon altijd en eeuwig. Dat kan niet gezegd worden van een

[36] E.L. Enders. Dl. IV, p. 426 vv. Uitgesproken de 24ste december 1537. Vertaald door Luthers predikant van Zwolle, ds. G.F. Lodewijks

gewoon mensenkind; want al de anderen zijn gestorven, zovelen er op Davids troon gezeten hebben, en de één heeft het koninkrijk uit de handen van de ander ontvangen, maar ten laatste zijn zij allen met elkander gestorven.
Nu zegt Jesaja, dat wij een drievoudige zegepraal en overwinning door Christus verworven hebben; namelijk: over het juk van de last, de roede van de schouders en de stok van de drijvers. Het zijn onderscheiden dingen, wanneer iemand een last draagt, en door een roede gekastijd wordt, en er een stok is, die hem drijft; over deze dingen moeten wij dagelijks prediken, opdat wij het niet vergeten. Paulus nu zegt in zijn eerste brief aan de Corinthiërs (15 vs. 56) dat de prikkel van de dood de zonde, en de kracht van de zonde de wet is. Daar zijn dus drie grote lasten of bezwaren, welke op het menselijk geslacht drukken. Daar is een last; dan een roede die slaat; en ten laatste een stok, die drijft. De last, welke door de gehele wereld gedragen wordt, die ook de Heere Christus wegnemen en breken zal, is de dood. Dat is zulk een zware last en vracht, dat wij er door ter aarde neergedrukt worden en er onder bezwijken; ja wij worden er door tot in het graf gedrukt. Die nu niet in Christus geloven, die blijven onder deze last in de dood; maar voor hen die in Christus geloven is het juk van de last verbroken.
Daarvan zegt Jesaja*: zij hebben de last van hun juk;* dat is: zij moeten aan het juk trekken en sterven eindelijk. Zo is dus onze last de dood, die niet over ons zou heersen, wanneer er geen zonde was. Wanneer de zonde niet in de wereld gekomen was, dan zou de dood niet over ons heersen of ons verslinden. Daarom is de zonde de roede, die er ons toe drijft, dat de dood meester over ons wordt. Want in Rom. 6 vs. 23 wordt gezegd, dat de bezoldiging van de zonde de dood is; toen de zonde kwam, kwam ook de dood; want de dood betekende niets hoegenaamd, wanneer de zonde niet haar invloed deed gevoelen; maar zij, de zonde, laat ons geen rust en maakt tenslotte, dat men wanhoopt.
Het derde is de stok van de drijver, namelijk de wet. Dat zijn de drie bezwaren, waaronder de mensen gebukt gaan: dood, zonde, wet. Wanneer nu de wet stilzweeg en wij niet wisten wat de wet van ons eiste, dan zouden wij ook niet weten van de zonde. Want zonder de wet is de zonde dood; - en die geen Christenen zijn, zij houden het ook niet voor zonde, dat zij een lichaam hebben, hetwelk vervuld is van boze lust. Zij houden alleen grove misdaden voor zonde: bijvoorbeeld echtbreuk en andere dergelijke grove misdrijven. Maar dat hun vlees vervuld is met boze begeerten, dàt achten zij geen zonde; en evenzo achten zij het alleen niet zeer braaf, als iemand God niet vreest. Maar wanneer nu de wet komt en spreekt: vrees God en lijd alles om Zijnentwil, dan wordt de zonde openbaar. En dan komt de stok van de drijver, de wet, welke zegt: u zult zó leven; u zult dat doen. Daarna komt de roede op de schouder, die de mens pijnigt en kwelt, dat hij bij zichzelf denken moet: indien ik door en door een zondaar ben, waar zal ik dan blijven? Wanneer er dan tegen de zonde geen hulp of raad te vinden is, en de dood zich alsdan vertoont, dan spreekt het geweten: u hebt gezondigd, u bent de dood schuldig. - Ziedaar: de last van de roeden en de stok van de drijver.

Paulus noemt deze drie: zonde, dood en wet, en zegt: de dood kon zulk een scherpe prikkel niet hebben, indien de zonde niet werkzaam was. Maar de zonde is het spitse scherpe zwaard van de dood; en zij is de oorzaak, dat deze zo sterk en zo machtig is. Dat de macht en de kracht van de dood zo groot is, heeft hij te danken aan de zonde; de dood zou niets zijn, indien de zonde er niet was. De kracht van de zonde is de wet; de wet toont en maakt de zonde ons openbaar; en indien de wet dit niet deed, dan zouden zonde en wet ook niets zijn. Deze drie nu zijn het, die het menselijk geslacht

pijnigen. Maar, zo roept Paulus (1 Cor. 15 vs. 57) uit: God zij geloofd, dat Hij ons de zege over deze vijanden gegeven heeft. Hij heeft deze tekst van Jesaja er goed op aangezien, wanneer hij dit zegt: de Heere heeft deze verbroken, zodat wij voor deze drie grote lasten veilig en er van bevrijd zijn. Want Christus is gekomen, om de zonde weg te nemen; wanneer dan nu de zonde weg is, - zoals Johannes de Doper (Johannes 1 vs. 36) zegt: zie, dat is het Lam Gods, Dat de zonde der wereld draagt - dan is ook de roede van de schouders weg. Wanneer dan de dood zijn scherpe schicht verloren heeft, dat is, wanneer de zonde vergeven is, dan kan men niet meer zeggen: deze of die ligt in zonden, daarom moet hij sterven; maar de zonde is hem vergeven en de dood heeft geen recht op hem.

Zo heeft dus de dood geen recht, tenzij hij tevoren zonde vindt; en dus, is de zonde weggenomen, dan heeft de dood zijn vergif, zijn wapens en al zijn macht verloren. Het gaat hiermede, evenals wanneer men een slang haar venijn ontrooft; wanneer men haar op de staart treedt, dan spat het gif weg; en een slang, die geen venijn meer heeft, wordt door de andere slangen verslonden. Zo ook als de zonde is weggedaan, dan heeft de duivel geen macht of gelegenheid de gelovigen te doden; want zij zijn Christenen en rechtvaardig, juist omdat deze drie dingen weg zijn.

Dit nu is geschied door de genade en de weldaden van de Heere Christus;want daarom is Hij mens geworden, om de dood zijn scherpe schicht te ontnemen. Hij spreekt alsdan*: deze lieden zijn rechtvaardig, want Ik ben voor hen gestorven en heb voor hen verworven de vergeving van zonden; derhalve hebt u geen deel of recht op hen.*

Deze drie dingen moest Hij volbrengen en vergeving van zonden teweeg brengen, opdat ons de zonde niet zou schaden, maar integendeel Hij de mensen zou brengen tot vroomheid. Want wanneer de zonde weggenomen is, dan kan de dood ook niet meer zijn wapenrusting aangespen, en moet ook de wet dood zijn, zodat deze niet meer tot ons zeggen kan: u bent een zondaar. En wanneer de zonde weg is, kan de dood niet tot ons zeggen: u bent de mijne; evenmin als de zonde spreken kan: u bent des doods schuldig. Zo is dus de dood, de zonde en het drijven door Hem overwonnen. Jesaja geeft de wet een naam, door haar te noemen de stok van de drijver; zodat de wet moet zeggen, wanneer de zonde vergeven is: aan mij is genoeg gedaan, ik drijf niet meer. Zo moet ook de zonde zeggen: ik zie geen kans meer om u aan de dood over te leveren. Zo heeft ook de dood geen recht meer om u te doden of om te brengen.

In de wereld en in haar oorlogen en veldslagen, verwerft men de overwinning op zulk een wijze, dat er slechts bebloede klederen te vinden zijn; daar is de toeleg, dat de één de ander zoveel mogelijk wonden toebrengt. Maar zó wordt de overwinning van de Heere niet bevochten. De Heilige Geest en het vuur zullen het gedrocht verteren. Hoe dan? Wel, deze drie grote vijanden zullen zozeer gemakkelijk te overwinnen zijn; veel gemakkelijker, dan Gideon volgens Richteren 7 de Midianieten versloeg. Toen trokken Gideon en die met hem waren geen zwaard; zij stonden slechts stil en bliezen op de bazuinen en verbraken hun kruiken, en lieten hun fakkels branden en de nacht verlichten. Daardoor verschrikken de vijanden zo hevig, dat zij in hun eigen zwaard vielen en elkander versloegen; terwijl toch Gideon en de zijnen niets anders deden, als hun fakkels omhoog heffen, hun kruiken tegen elkander slaan en hun trompetten blazen. Toen verdelgden de vijanden zichzelf. Zo zal de overwinning door Christus ook zijn. Deze drie nachtvogels: zonde, dood en wet, welke het geweten zozeer beangstigen en beknellen, zijn geoordeeld. Christus heeft ze overwonnen. Dat is geschied zonder bebloede klederen. Want wanneer Christus gepredikt wordt, dan moet de zonde zichzelf vernietigen, zodat al deze drie vijanden moeten getuigen: ik heb geen recht meer.

Dit zet Jesaja zeer duidelijk met enkele woorden uiteen. De Heere zal drie machtige vijanden verslaan; en toch zegt de profeet niets anders als: *een kind is ons geboren en een Zoon is ons gegeven*. Heeft men nu niets anders te doen, als dit aan te nemen, zoals het daar staat? Het schijnt toch al zeer wonder-vreemd dat de dood, zonde en een kwaad geweten elkander zullen ombrengen; hoe zou men iets meer ongehoord kunnen prediken, dan dat dit Kind zulks doen zal, hetwelk ons gegeven is, de nieuwgeboren Zoon? Dit zingen wij dan ook in onze lofzang:
"Een Kindeke zo liefelijk is ons geboren heden", enzovoort, hetwelk aan deze tekst ontleend is, maar lang niet zo duidelijk is, als het hier bij de profeet staat. Dat is een zeer zalige geboorte, van welke de profeet hier zingt, dat ons een Kind geboren en een Zoon gegeven is; gelijk ook wij zingen:

"Was ons dit kindje niet geboren;
wij waren altesaam verloren;
maar nu is het eeuwig heil ons deel."

Dat Kind is ons geboren en ons gegeven; Hij zal deze drie nachtvogels vangen en ombrengen. Daartoe zal geen menselijke macht of kracht helpen; ach, die zijn daartoe te klein en te gering; nochtans overwint deze Zoon hen allen. Moeten deze drie niet te gronde gaan? Wij hebben immers het Kind, hetwelk ons gegeven is ; daarom moeten wij zeggen: dood, zonde en wet kunnen ons niet schaden, want zij zijn overwonnen en verslagen; wij daarentegen hebben gerechtigheid en eeuwig leven.

Wat zal dat Kind dan doen, als het zulk een grote heerlijke zegepraal en overwinning verwerft? Dit zal Hij doen: *Zijn heerschappij zal op zijn schouder zijn.* Een Kind en Zoon is ons geboren, die Zijn koninkrijk op Zijn schouder draagt. Nu is Jesaja eerst in waarheid profeet, omdat hij aanwijst, hoe dit in zijn werk zal gaan, dat dit Kind deze overwinning over de drie vijanden verwerft; Hij zal namelijk Zijn rijk op Zijn schouder dragen. De andere koningen van de wereld, zij worden gedragen, want zij hebben landen en volken, dorpen en steden, die hun belastingen wat dies meer zij, moeten geven en hun dienen; die lijf en goed voor hen veil moeten hebben, opdat de vorst kan regeren. Maar zo doen de ratten met hun koning ook. En wanneer land en volk niet dienen willen en gehoorzaam zijn met al wat zij hebben, dan is het uit met een wereldlijk koning. Daarom, wanneer de onderdanen, land en volk de regent niet op hun schouders dragen, evenals het lichaam het hoofd draagt, dan is het met een overheid of een koning spoedig gedaan. Maar hier is het juist omgekeerd; Hij zal dragen en in Zijn koninkrijk is een wijze van regeren van kracht, gelijk er tevoren nooit gehoord of gezien is. En dat is het wat Johannes de Doper zegt (Johannes 1 vs. 26): *zie, dat is het Lam Gods Hetwelk de zonde der wereld draagt*. Hij moet de gehele wereld op Zijn schouder dragen. Hij moet met de dood strijden en deze aan Zich onderwerpen en ons hem afwinnen, en ons op Zijn schouder dragen. En dan wordt Zijn zegepraal ons eigendom, want Hij is de onze.

Hier zien wij dus, welk een voortreffelijk profeet Jesaja is; omdat hij zo lang van tevoren van Christus en Zijn rijk geprofeteerd heeft en zegt: deze dingen zullen niet geschieden met krijgsmacht; nee, maar het zal een Kindeke zijn, en wel geheel alleen; zonder enige wapenrusting, zonder zwaard, spies, paard of harnas. Dat is het ook wat Paulus met hooggestemde vreugde getuigt (Coloss. 1 vs. 19 en 20): *het is het welbehagen geweest, dat in Hem alle volheid wonen zou, opdat Hij in alle dingen de eerste zou zijn, en dat alles door Hem verzoend zou worden tot Hemzelf, vrede makende door het bloed van Zijn kruis; door Hem, hetzij op aarde of in de hemel.* Hij heeft de drijver

het zwijgen opgelegd door Zichzelf, in Zijn lichaam; hij alleen heeft Zijn lichaam aan het kruis laten slaan, niets meer, niets minder dan dat; geen engel en geen koning hebben Hem daarin geholpen. Daarom liggen wij op de schouders van Christus, het Kindeke, de lieve Zoon. Daartoe is Hij ook geboren en aan ons gegeven; en in zulk een gestalte in de wereld gekomen, opdat Hij Zijn rijk op Zijn schouders zou kunnen dragen. Zo wordt ons ook de Heere Christus afgeschilderd, dragende Zijn kruis op Zijn schouder. En zulks hebben de ouden aan deze profetie ontleend; want, in waarheid, Hij heeft de gehele wereld op Zijn schouders gedragen, gelijk Johannes de Doper zegt: *Zijn kruis, hetwelk Hij draagt, is de zonde van de wereld.*

Aldus heeft Hij ons van deze drie vijanden verlost; en wanneer wij gerechtvaardigd zijn geworden, dan liggen wij op Zijn schouder en Hij draagt ons. Toont de gelijkenis van het verloren schaap dit niet duidelijk aan (Lukas 1.5 vs. 5)? Het schaap dat wedergevonden was, werd op de schouder van de herder tot de kudde gedragen. Ja de gehele wereld ligt op de lieve Heiland, zodat Hij haar draagt; want niet alleen dat Hij haar verlost heeft van de zonde, maar Hij draagt haar ook, evenals een vader of een moeder een kind, of een herder een schaap draagt. Dit nu heeft de profeet Jesaja lange tijd van tevoren zeer duidelijk, als ware het reeds geschied, verkondigd; en zelfs de evangelisten hebben deze dingen bijna niet zo duidelijk en helder voorgesteld, als de profeet het hier doet. Deze koning wil niet, dat iemand Hem dient; Hij wil niet door Zijn onderdanen gediend worden; maar Hij draagt ons niet onze dood, onze zonden en met de wet, want wij liggen onder de dood, de zonde en een kwaad geweten; derhalve draagt Hij ons, opdat wij deze niet zouden behoeven te dragen.
Deze Koning heeft dus een geheel ander rijk, als de koninkrijken van deze wereld; en het is recht jammerlijk, dat de Joden niets anders bij Christus zoeken, als een werelds koninkrijk, en deze Messias, die hen dragen wil, niet willen aannemen; maar zij, jammerlijk verstokt als zij zijn, willen Hem op hun schouders heffen en Hem dragen. Zulk een Christus zal nooit komen. Want wanneer geld, macht en goed zouden kunnen helpen; dan zouden de roomse zowel als de Turkse keizer ook verlossing van zonde en dood hebben. Maar dit Kind brengt geheel andere en veel hogere dingen. Hij draagt Zijn koninkrijk en Zijn heerschappij op Zijn schouder.

Nu volgt nog, hoe Hij koning zal worden en hoe Zijn rijk zal uitgebreid worden.

VI.

JEZUS' GEBOORTE[37]

"*En het geschiedde in die tijd, dat er een gebed van de keizer Augustus uitging, dat de gehele wereld zou beschreven worden. En deze beschrijving was de allereerste, en geschiedde ten tijde toen Cyrenius landvoogd van Syrië was. En een ieder ging om zich te laten beschrijven, elk naar zijn stad. Toen maakte Jozef zich ook op uit Galilea, uit de stad Nazareth, naar Judea, tot de stad Davids genaamd Bethlehem, omdat hij van Davids huis en geslacht was, om zich te laten beschrijven met Maria zijn ondertrouwde vrouw, die bevrucht was...*" enzovoort. Lukas 2 vs. 1 - 14.

Men behandelt heden het artikel van ons christelijk geloof, waarin wij belijden: Ik geloof in Jezus Christus, geboren uit de maagd Maria. Dit artikel hebben wij goed te begrijpen; en opdat wij daarin standvastig mogen worden, is men gewoon heden deze geschiedenis te prediken en te lezen, opdat ieder die Christen wil zijn, weet aan te wijzen de oorzaak en de grond van dit artikel. Nu, de geschiedenis is begrijpelijk genoeg en u kent ze wel allen zeer goed; maar - altijd ontbreekt het nog aan geloof. Het is gemakkelijk gezegd en van buiten geleerd; maar, dat het hart dit nu ook gelooft, ziedaar, wat niet zo gemakkelijk geschiedt. Want wanneer het op het geloof aankomt, dan gaat het ons evenals een vadsige boer, die in de herberg aan de gelagtafel zit: als er muziek gemaakt wordt, ziet hij even op; maar laat daarna het hoofd weer op de tafel vallen. Zo gaat het ons ook; wij horen het woord tevergeefs, en slechts een geklank dringt in onze oren door en wordt aanstonds weer vergeten.
Het zou waard zijn, als wij over deze dingen konden spreken zoals zij het verdienen. Maar het vlees maakt ons hart traag, zodat wij niet van harte ons in deze geschiedenis verdiepen en ze recht beschouwen. Het is jammer, dat een mens zozeer verblind is, dat wij ons niet eens door deze vreugde in geestdrift laten brengen. Want voorwaar, daar moest ons in de gehele Schrift niets meer dan dit tot vrolijkheid stemmen, dat Christus uit de maagd Maria geboren is. Wat is toch alle andere vreugde in vergelijking hiermede? Goud, vrienden, macht en eer; zij kunnen ons niet zó verheugen, als de blijde gebeurtenis dat Christus is als mens geboren. Het hart van de mens kan dit niet genoeg overwegen noch er voldoende over spreken. Het moet God wel zeer grote ernst zijn en Hij moet de menselijke natuur wel zeer hartelijk liefhebben, dat Hij ons van zulk een werk doet horen; dat God mij niet alleen liefheeft, maar mij zó nabij komt, dat Hij met mij mens wordt. Hij treedt in mijn natuur in en wordt wat ik ben: Uit dankbaarheid daarvoor moeten alle harten van liefde brandende zijn.
Het zou een gebeurtenis zijn, rijk aan vreugde, wanneer een koning kwam, en zich zo neerboog, dat hij bij een boer wilde wonen. Dan zouden al zijn vrienden en verwanten zich verheugen daarover, dat zij de vorst, die tot alles macht had, bij zich in huis hadden. Nu echter kan dit in de verte niet als vergelijking gelden met dit werk Gods. Want Christus wordt niet mijn schoonbroeder of broeder; maar Hij wordt wat ik ben, wordt mijn natuur, neemt deel daaraan zodanig, dat de verwantschap veel nauwer is, dan tussen man en vrouw; hoewel er op aarde geen nauwer verbond en geen inniger vriendschap dan tussen dezen bestaat. Ja, het hart kan het niet doorgronden, en deelt

[37] E.L. Enders. Dl. II, p. 458 vv. Uitgesproken de 25ste december 1530 te Wittenberg. Hoewel de hier als één geheel opgenomen preek door Luther in twee delen gehouden werd, namelijk in de vroegbeurt en in de morgenbeurt, en ook in de uitgave van Enders als twee preken, onder nrs. LXXV en LXXVI, gevonden worden, hebben wij toch gemeend ze hier als één geheel te mogen opnemen, èn om de eenheid van onderwerp, èn om de eenheid van behandeling en gedachtengang.

Hem honderdmaal vertrouwelijker al zijn ellende mede, dan een boer dit ooit aan zijn vorst zou kunnen doen. Een vorst is rijk en machtig en kan ons rijk, zó rijk en machtig maken, als u het u maar wilt denken; wanneer namelijk een vorst zo genadig was. Doch Christus is niet gekomen om ons rijk en machtig te maken, gelijk een aards vorst; maar om ons tot de eeuwige rijkdom en de eeuwige heerlijkheid te brengen.
Wanneer het hart dit recht overwoog, en deze vreugdevolle gebeurtenis zich recht voor ogen stelde, dan zou het zeer spoedig alle jammer vergeten. Want als u door allerlei jammer geplaagd wordt en uw hart daaronder niet rustig is, dan zult u zeggen: ik bekommer mij daarover niet, wat mij tot schande en smart geschiedt van de zijde van de duivel en van de wereld; want ik heb zulke grote genade en eer, dat ik er geen begrip van heb. Want wie kan dat begrijpen, dat Christus niet onze metgezel en vriend is geworden; maar dàt, wat wij zelf zijn? Het is een werk van zo hoge waarde, dat men er geen woorden voor vinden kan; maar God daarvoor in de allerdiepste ootmoed danken moet: wie nu echter zo ondankbaar is, dat hij dit vergeet: nee, dan is het geen wonder dat Turken, pauselijken en heidenen meester over hem worden, en hem "mores" leren. Ja, het is nog veel te weinig dat allerlei ongeluk hem overvalt; want wij verwijderen alsdan het liefelijk en vriendelijk en vreugdevol schouwspel uit onze ogen, en menen, dat een armzalig gesprek en dergelijken ons veel aangenamer zullen zijn. Omdat nu deze genade niet wordt aangenomen, zendt God ons een andere meester, die ons door schade en schande wijs leert worden.
Zo gaat het in de wereld: de één bemint het geld, een ander zijn vrienden, een derde eer, lust enzovoort. Daarom willen wij deze geschiedenis doorlopen, omwille van de jongelieden, opdat zij de genade leren kennen, en daaraan vreugde vinden; wij willen blijven bij de "melkspijs" en aan de geleerden overlaten, wat te moeilijk en te hoog is.
De evangelist heeft de geschiedenis zeer nauwkeurig beschreven, en ze in twee delen gesplitst: ten eerste de armoede in de stad Bethlehem, welke door moeder en kind geleden werden; daarna de vreugde in de hemel, welke in woorden heerlijk medegedeeld wordt. Daarom zullen wij dit op eenvoudige wijze beschouwen, gelijk zulks betaamt, als men eenvoudige jongelieden leren wil.

Het geschiedde in die tijd, dat er een gebod uitging van de keizer Augustus, dat de gehele wereld zou beschreven worden.
Dat is een bevel geweest. Gelijk als wanneer men bij ons te lande belasting betaalt op de wijze van hoofdelijke omslag. En een ieder ging om zich te laten beschrijven, een ieder naar zijn stad. Lukas beschrijft alles zeer nauwkeurig; het gaat alles zo armelijk en droef toe, dat in de ogen tranen blinken, wanneer men het hoort of leest. Daar is een arme jonge vrouw, die evenwel een maagd is, en wie het toch gaat naar de wijze van de vrouwen. Wie nog jong en onervaren is kan zich hoegenaamd niet voorstellen, hoe het haar te moede geweest moet zijn. Maar God had het alzo verordend. En het schijnt, dat zij vanwege de grote armoede met haar man is meegereisd. Waarom zou het anders nodig geweest zijn, daar de man (namelijk Jozef) het zeer wel alleen had kunnen volbrengen. Ja, naar alle schijn te oordelen, heeft zij het zeer arm gehad. Zij is jong; dat zij nu midden in de winter opbreekt en haar huis verlaat, hoewel zij zwanger is; daartoe dreef haar de armoede; want het is een lange weg van Nazareth naar Bethlehem, wel ongeveer dertig mijl, omstreeks acht dagreizen en geen enkel geschikt onderkomen onderweg. Ziet, men zou wensen enkel kostbare tapijten voor haar te spreiden, omwille van het kind, dat zij onder het hart droeg; en omwille van de gunsten eer, welke zij in de hemel had; en nu gaat zij daar in zulke armoede zulk een verre weg, terwijl haar tijd zo nabij was. Welke eerbare vrouw onder u zou dat tegenwoordig wel doen? Daar zijn ook wel velen in Bethlehem geweest, die zich met

zijde en kostbare stoffen kleedden: Maar nu zij te Bethlehem komt, wordt het voor haar nog erger: daar zijn alle herbergen vol; alle mensen konden een onderkomen krijgen, behalve Jozef en Maria; want zij reisden als arme bedelaars. Alle woningen waren bezet; en verschaffen in overvloed eten en drinken; maar zij moeten achteraf in een stal; dat is een zeer min onderkomen. Zo is dus de wereld niet waard, dat zij haar Schepper herberg verleent. Het arme paar moet in de stal. Misschien zijn zij 't wel gewoon geweest. Dat moet een veel heerlijker stal geweest zijn, dan een koningszaal. O, dat ik ook in die stal mocht zijn, waar mijn Heere ten herberge is! Dat moeten edele dieren geweest zijn, die zulk een gast ontvingen; want de mensen waren het niet waard.

En bij dit alles komt nu nog, dat het uur van de geboorte haar overvalt. Misschien meende Maria, dat de tijd van de geboorte niet reeds zo nabij was. Daar is nu de nood zeer groot; zij is alleen en heeft geen licht: misschien hebben zij Jozef niet eens een licht toegestaan. Dat moet grote armoede geweest zijn. Zij is alleen in een vreemd huis, dat nog bovendien een stal is. Toen zal Jozef wel gedacht hebben: ach: dat wij nu toch maar thuis waren. En dat is nu het jammerlijkste van alles, dat zij baart in zulk een armoede, en niet zo veel plaats heeft, dat zij haar kind kan neerleggen. Dat is de grootste onwaardigheid en een vloekwaardige zaak, dat het hoogste kind in een kribbe moet, en Zijn moeder niet eens een plaats heeft, waar zij zich zou kunnen neerzetten en haar kind neerleggen. Daar zijn toch zoveel paleizen in de wereld, desniettegenstaande moest zij van de dieren een plaats lenen.
Wanneer men hierover eens recht nadenkt, dat er niet zoveel ruimte was, dat Maria zich rustig kon neerzetten, voorwaar, dan zou men in heftige toorn ontsteken tegen alle kastelen en alle woningen in de wereld, in welke dit kind even weinig ruimte gevonden heeft. Wie zou geen vijand worden van alles wat er op aarde is, als men deze geboorte overdenkt. Ja, wanneer men in een kasteel woont, dan zou men er toe komen dit voor een hel te houden, daarom dat dit kind zó verlaten moet zijn. De dieren moet men van de kribbe verdrijven, opdat er voor Hem een plaats is.
Dit wordt ons alzo voor ogen gesteld, opdat deze arme, door en door arme geboorte ons het hart raakt; en opdat, in geval zij niet reeds door zichzelf in het hart een plaats gevonden heeft, dit dan toch geschieden mag daardoor, dat de moeder van Jezus, en Jozef in zulke jammerlijke omstandigheden verkeren. Moet ons dit niet zijn een oorzaak, dat alles in de wereld ons een walging zij, tegenover de vreugde, welke wij aan deze geboorte te danken hebben? Het is voor ons toch de grootste eer, dat dit Kind, hoewel wij zulks niet begrijpen kunnen, ons ten goede geboren is. Maar wij achten zulks gering. Geld, goud, zilver, daarmede achten wij ons rijk; maar dat is niets als slijk, in vergelijking met deze geboorte. Het is recht treurig voor de mensen, dat het hart zo onaandoenlijk is. Want bij ons heeft één gulden meer waarde dan de Zoon van God, Die omwille van ons in zo armelijke omstandigheden geboren is.
Omdat wij nu zulk een genade verachten, zo zijn wij deze eer niet waardig; en zullen in de schande blijven verkeren, die wij onszelf aandoen. Evenwel moeten de jongelieden van deze blijde gebeurtenis leren, dat wij ze als een hoge vreugde in waarde houden; want daar is inderdaad niets liefelijkers in de wereld. Wanneer wij deze dingen maar goed beschouwden, dan kon het niet uitblijven, of het zou ons grote vreugde schenken. Nu, de geschiedenis kennen wij wel; maar om ze nu ook in het geloof aan te nemen, daartoe komt het niet. Wanneer u zich niet overtuigd houdt, dat deze geboorte uw eigen is, en terwille van u geschied is, dan is het nutteloos, of u al veel nadenkt over deze geschiedenis.

Daarom heb ik dit liefelijk tafereel, en het artikel, waarin wij belijden*: ik geloof in Jezus Christus, geboren uit de maagd Maria*, u helder voor de ogen willen plaatsen. Vóór deze werd, wanneer men op dit feest predikte, als hoofdvereiste beschouwd, zoveel mogelijk ophef te maken van de maagdelijkheid van Maria. Daaraan heeft nu wel geen kwaad gedaan, maar men heeft het teveel gedaan; want men moet veel meer daarover handelen, dat Christus geboren is. Want hierin, dat Hij uit een maagd geboren is, komt het er voor ons hoofdzakelijk op aan, nièt dat zij maagd is, maar voornamelijk, *dat Hij geboren is;* en dat de Zoon van deze maagd mij is gelijk geworden in wezen en natuur; en dat Hij toch God is, mij zó nabijgekomen, dat Hij is wat ik ben en heeft aangenomen, wat ik ben. Hij is niet maar mijn schoonbroeder geworden, en heeft niet mijn zuster tot vrouw genomen; maar, gelijk de Hebreeënbrief zegt (hoofdstuk 2 vs. 16): Hij neemt nergens de engelen aan; terwijl de engelen toch veel heerlijker schepselen zijn, dan wij zondige mensen; maar het zaad van Abraham heeft Hij aangenomen; namelijk ons menselijk vlees en bloed. Hierin ligt onze heerlijkheid, en dit moet ons vrolijk stemmen, zozeer dat onze harten opspringen van hoge moed en vreugde, dat Hij niet uit het zaad van engelen, maar uit het zaad van Abraham en uit de maagd, dat is zonder zonde, heeft willen geboren worden; want dat gaat ons aan.

Het tweede stuk nu is *de prediking van deze geboorte*.
Niemand toch wist vooralsnog dat deze jonge vrouw deze Zoon ter wereld gebracht had; daarom sloeg ook niemand er acht op. Voorwaar, haar moederlijk hart zal er wel door aangegrepen zijn geworden, als zij dacht, dat deze geboorte misschien van weinig betekenis zou wezen. En als er ook niemand was, welke de betekenis van deze gebeurtenis en dit werk van God, verklaarde en uitlegde, dan zou niemand er nut van hebben. Daarom is de prediking nodig: en de engel daalt dan ook van de hemel en verkondigt deze dingen. Hij neemt eerst de duisternis weg en maakt daarna het werk openbaar; dat is, hij voegt er het woord aan toe. Alle mensen in Bethlehem, de herders, de huiswaard was deze gebeurtenis geheel onbekend, behalve aan Jozef en Maria. Daar komt de engel en omstraalt de herders met een groot licht en de klaarheid van de Heere omscheen hen, terwijl zij daar in het geheel niet op verdacht waren en spreekt: *vreest niet, ziet ik verkondig u grote blijdschap*; dan zingen de engelen, dat hemel en aarde er van weergalmen.
Dit is het andere kostbare stuk in het Evangelie, namelijk de woorden van de engel. En deze woorden moeten wij aannemen en leren, want zij maken deze geboorte tot ons eigendom; omdat u aangaande haar hoort, dat zij u ten goede geschied is. Indien Hij alleen geboren, en daarvan geen verkondiging geschied was, dan zouden u en ik daar niets van geweten hebben; en Hem dus ook niet kunnen aannemen. Evenwel zou deze gebeurtenis op zichzelf reeds liefelijk zijn, ook al hadden wij er verder niets aan; want aangezien zij alzo geschied is, zou zij toch reeds een grote schat en uitnemende vreugde zijn; namelijk daarom, dat God als mens geboren is, en God ons dus nader was dan vader of moeder. Maar hierbij blijft het niet; want dat God mens is, dat is een zeer groot werk; maar veel hoger en groter is het, dat de engel zegt: Hij is geboren.

Daardoor verkondigt hij een prediking, als welke nog nooit gehoord is, wanneer hij zegt: *ziet, ik verkondig u grote blijdschap, die allen volke geschieden zal, want u is heden de Heiland geboren, welke is Christus de Heere, in de stad Davids.*
Om deze woorden volkomen naar waarde uit te leggen - daartoe is niemand in staat. Het is een hemelse prediking; wij kunnen er wel van zingen, maar ze in al haar diepte doorgronden, gelukt ons maar even. Dit, zegt hij, zal uw vreugde zijn. Indien wij alle

vreugde van de wereld hadden, wat zou het zijn? Niets als lusteloosheid en verveling. Wanneer u heerlijk en in vreugde geleefd hebt - wat is het einde? Verveling: Dit is het kenmerk van alle wereldse vreugde. Wanneer u lange tijd u gebaad hebt in genoegens, dan is het einde: verveling; zoals ook Salomo zegt (Spreuken 14 vs. 13): na lachen komt treuren, en de vreugde komt verdriet. Het einde van de vreugde is jammeren. Wanneer u lang aan uw gulden uw vreugde gehad hebt, dan komt het verdriet, hoe hem te behouden. Het eind van alle vreugde op aarde is verveling en verdriet.

Daarom zegt de engel: *ik verkondig u grote blijdschap*. En het is ook een recht grote blijdschap. Gave God, dat wij ze even gaarne aannamen, als de engel haar gaarne verkondigd heeft. Wat is dan de vreugde, in welke een Christen verkeren zal? U, zegt hij, is de Heiland geboren. Hoe zou hij vreugdevoller kunnen spreken? Hij wil zeggen: zingt en springt, laat alle, alle vreugde varen en neemt deze vreugde aan. U allen hebt nu vrees en harteleed; nu echter is u de Heiland geboren, die niet slechts geboren is als een mens, die u gelijk is; maar die u ook gegeven is, zodat Zijn geboorte en alles wat Hij heeft, het uwe is.
Nu bedenke een mensenkind, tot hoe hoge adel wij verheven zijn; door dat de menselijke natuur tot zulk een trap van eer geklommen is, en het broos omhulsel zo kostbaar versierd is. Want dit Kind heeft dat omhulsel aangenomen; wat kan er nu nog gebrekkig zijn aan de mens? Het vlees zelf is niet vernietigd omwille van deze eer; want de Heiland is gekomen, Die ook vlees en bloed heeft. Wie zal nu vlees en bloed verachten, terwijl het God welbehagelijk is alsmede al de engelen, hun, die het de mensen met vreugde verkondigen; als wilden zij zeggen: uw ongeloof is nu ten einde, want uw Heiland is geboren. Deze woorden moest men met grote letters schrijven; zoals de engelen met de mensen spreken: wij behoeven geen Zaligmaker, want wij zijn reeds in de zaligheid; maar u, mensen, zult ook tot ons komen, en zult niet meer onder de macht van de duivel zijn; want dit Kind is tot u gekomen.

Zo hebben wij dus Christus, Die ons vlees en bloed is geworden; derhalve is Hij de onze met lichaam en ziel en met alles wat Hij heeft; zodat wij er trots op kunnen zijn, dat Christus mijn broeder is, mijn schat en veel meer mijn eigendom is, dan een man het eigendom van zijn vrouw, of een zoon het eigendom van de vader is; gelijk Hij zegt (Jesaja 8 vs. 18): zie, hier ben ik, en de kinderen, die de Heere mij gegeven heeft. Zo is dus Maria Zijn moeder en daardoor die van ons allen[38]; hoewel Hij alleen in haar schoot rust. Wie zou niet gaarne zulk een vriendelijke jonge maagd tot moeder hebben; en het liefelijke Kindeke zijn op haar schoot? Want wanneer Hij de onze is, dan is Hij in onze plaats; waar Hij is, daar moeten ook wij zijn, en alles wat Hij heeft, moet het onze zijn; en Zijn moeder is ook de onze; van Hem kunnen wij getuigen, dat Hij onze Heiland is. Daarom moeten wij niet in de eerste plaats leren het artikel, dat Christus geboren is uit de maagd Maria, maar bovenal de spreuk en de prediking van de engel; want deze is de eerste en de beste prediking, omdat zij de eerste is die in het Nieuwe Testament geschied is. Uit deze zijn alle andere verkondigingen in het geheel Nieuwe Testament voortgevloeid. God geve ons dat wij allen aan deze prediking mogen deel hebben. Amen.

[38] Men behoeft niet te menen dat Luther hier een verkapt Roomse gedachte aangaande de Maria-verering uitspreekt. Gelijk Eva de moeder van de levenden is, en men kan zeggen: op haar schoot rustte het menselijk geslacht, toen zij Kaïn gebaard had, zo ook is Maria de moeder van alle kinderen van God, omdat zij Jezus Christus gebaard heeft, in Wie wij dit kindschap ontvangen hebben.

U hebt heden in de vroegte gehoord[39], dat ik voornemens was, om de feestgeschiedenis eenvoudig te behandelen; omdat dit feest daartoe verordend is, dat men over deze geschiedenis prediken zal. En wanneer het zóver komen zou, dat men deze geschiedenis vergat, dan zonk ons de grond onder de voeten weg. Want wij zien, wat er van het pausdom geworden is, toen men deze geschiedenis veronachtzaamd en allerlei nietige dingen gepredikt heeft; hiervan niet heeft gesproken, maar van de heilige Barbara, de heilige Christophorus enzovoort. Ja, men kan over deze geschiedenis niet eenvoudig genoeg prediken. Vroeger wilde ik ook hoog en geleerd hierover handelen, maar ik was een dwaas.
U hebt gehoord, dat deze geboorte in armoede en in jammerlijke omstandigheden heeft plaatsgevonden; en daarna, ten tweede, dat zij van de hemel is gepredikt door veel duizend engelen, die allemaal zich daarover verheugd hebben; want hoewel slechts één engel de blijde boodschap bracht, zijn er toch meer engelen bij geweest, dan er thans mensen op aarde zijn. En hoewel zij zich op aarde hebben begeven, hebben zij over deze geboorte toch een recht hemelse en volkomen vreugde betoond. Niemand zou dit heerlijker kunnen beschrijven dan Lukas; ja wij kunnen ons voorstellen hoe hij gedacht zal hebben, wanneer ik slechts een enkele engel zou horen, dan zou ik met de Turk of keizer niet willen ruilen; hoeveel te minder dan, wanneer ik zoveel duizend engelen gehoord zou hebben?

In deze prediking van de engelen hebben wij gehoord, dat de engel zei: *ik verkondig u grote vreugde, die al de volke geschieden zal; want u is heden de Heiland geboren, welke is Christus de Heere, in de stad Davids*. Ik heb gezegd, dat u deze woorden met gouden, vurige letters in uw harten zou schrijven. Want alles wat in de Schrift en in de wereld is, vat de engel in deze prediking samen. Want de engelen menen het ernstig en zijn zeer vervuld met vreugde. Dat is dan ook de reden waarom zij daarvan kunnen prediken en zingen, als wilden zij zeggen: weest vrolijk, want u bent nu zalig, en uw ellende is nu ten einde, omdat uw Heiland geboren is. Met deze woorden geeft hij te kennen, dat er vroeger bij ons verderf, ellende, nood en jammer geweest is; want waar men een verlosser nodig heeft, daar ziet het er zeker met de mensen niet goed uit; daar is het alsof u in de gevangenis, in de tijdelijke dood of midden onder vijanden was. Zo zijn wij gebonden, en bevinden ons nog dagelijks in zonden, in de dood en onder de macht van de duivel; omdat de oude Adam nog aanwezig is; zodat wij er niet geheel onder uit kunnen komen. Daarom zegt de engel: tot hiertoe bent u geweest onder dood, zonde, en duivel; maar ik zal u iets anders voor ogen stellen, zodat u dit alles zult vergeten; wanneer u Hem hebt, die u tot Heiland geboren is. Herwaarts met uw oren, ogen en harten, want de Heiland is er en is heden geboren.
Daarom kunt u zich hierin verheugen, als lieden die gaarne van al deze dingen verlost zou zijn. Met deze woorden toont hij aan, voor wie deze vreugde is: namelijk niet voor degenen die lust hebben in zonden, die de wereld en de duivel aanhangen; die trots, lichtzinnig en gierig zijn. Deze en dergelijke mensen geldt deze prediking niet. Daarom komen de engelen ook niet tot Herodes, of tot de hogepriesters, of tot de raadslieden in Bethlehem, maar zij blijven buiten de stad bij de arme herders. Dat waren niet zulke trotse en lichtzinnige lieden. Evenwel, zij werden onder Mozes in toom gehouden; wilden zij geen goed doen, dan was ogenblikkelijk de straf aanwezig. En voor zulke mensen is deze vreugde ook nodig. Tot de arme, ellendige behoeftige harten zegt de engel dit; niet tot genoegzame, met zichzelf tevreden harten, welke zich op hun eigen gerechtigheid verlaten. Daarom is zulken deze prediking zo troostvol.

[39] Zie noot 37.

Niemand is daarover verheugd, tenzij hij een Heiland behoeft. Daarom moet u in uw hart afdalen en onderzoeken, of deze woorden u ook aangenaam zijn en of uw hart ook opspringt van vreugde, wanneer het verneemt, dat de engel zegt: *zie, ik verkondig u grote vreugde*. Bent u daarover van harte vrolijk, dan: wèl u: is dit echter niet het geval, dan moet u weten dat deze prediking u niets geeft; dan zal zij u tot een verschrikking zijn, opdat u de Heere aanroept, dat deze prediking toch ook u aangenaam mocht zijn en in uw hart mocht doordringen.
Het woord Heiland geeft een grote troost te kennen en is voor zulken, die gaarne bevrijd willen zijn van dood, zonde, duivel en van de oude Adam. En het is heilige ernst, wanneer de engel zegt: Heiland; opdat u toch in geen geval zult twijfelen, maar u daarop vast verlaten. Daarom kan een arm mensenkind niets liefelijkers horen, dan deze prediking. Een ieder overwege maar met ernst of hij ook zou willen vrij zijn van deze drie kwade dingen. Men zou wel willen, maar meent het niet ernstig, tot dat het laatste uurtje slaat; dan moet nog snel het geloof de mens helpen, wanneer de dood komt en met zijn kille hand u wegsleurt.

Welke is Christus de Heere in de stad van David.
Hier maakt de engel een onderscheid tussen Heiland en Heiland. Daar zijn vele heilanden of verlossers, die zo genoemd worden; daar men een heiland noemt hem, die een land beschermt. Zo werden vroeger vorsten en koningen genoemd, als bijvoorbeeld Karel de Grote, en dergelijke koningen en redders. Maar de engel zegt. nu: ik verkondig u een vreugde over een Heiland die de uwe, en geen alledaagse is; Deze wil ik u tonen. Hij is diegene van Wie de gehele Heilige Schrift, de wet en de profeten gesproken hebben. Want de Joden spraken in al wat zij voorlazen of predikten van Christus. Daarom vat de engel in dit woord de gehele Schrift en alles, wat ooit tevoren gepredikt is, samen en past het met dit woord op de Christus toe, van Wie hij zegt dat Hij gekomen is. Wanneer de Joden de Messias hoorden noemen, dan wisten zij reeds, wat dit woord betekende; want zij wisten dat alles verordend en vastgesteld was op die wijze, dat zij op de Messias wachten moesten. Daarom gebruikt de engel de woorden, die iedereen gebruikte wanneer men zeide: Christus, de Messias zal komen. Zo zeiden ook de Samaritanen (Johannes 4 vs. 25): "*wanneer de Christus komen zal, die zal ons alles verkondigen*." Dit woord had ieder in de mond; daarom gebruikt de engel het ook, als wilde hij zeggen: Hij, van Wie u leest en hoort, is geboren.
Maar deze woorden zijn de herders zó onbegrijpelijk geweest, dat men het zich bijna niet voorstellen kan; want daar was geen heerlijkheid, geen pracht of luister. In Jeruzalem evenmin als ergens in het gehele land had men er iets van gezien; zodat zij in gevaar kwamen te zeggen: ach, zou de Christus geboren zijn? En zouden dan te Jeruzalem de hooggeleerde Farizeeën en sadduceeën er niets van weten, terwijl wij, die de allerminsten zijn, er van zouden horen? Ik zelf zou gezegd hebben: dat is onmogelijk; zouden de beloften vervuld worden, en dan niet geopenbaard worden aan het voornaamste deel van het volk, die het bestuur in handen hebben; maar wel aan de arme herders?

Daarom is het een zeer wondervreemde gebeurtenis geweest. Maar dit alles is geschied, opdat ons deze geboorte recht liefelijk voor ogen staat, en het hart ertoe gebracht wordt, liefde jegens Christus te hebben. Was deze geboorte de aanzienlijken van deze wereld verkondigd; en de herders hadden zich laten terughouden van deze grote heren door hun rijkdom en wijsheid, dan zou zulks zeer treurig geweest zijn; want voor macht is men bevreesd en voor wijsheid blijft men op een afstand. Was

Christus gekomen met bazuingeschal, en had Hij in een gouden wieg gerust, dat zou zeer fraai geweest zijn; maar troostelijk was het voor mij niet. Maar Hij wilde in de schoot van een arme maagd rusten en gering geacht voor de wereld zijn; dan durf ik tot Hem te komen. Zo openbaart Hij Zich aan de ellendigen; opdat het zelfs niet de schijn hebbe van een komen met grote macht, pracht, wijsheid en aanzienlijkheid. Maar wanneer Hij op de grote dag komen zal, dan zal het anders zijn; wanneer Hij verschijnen zal voor de menigte van de goddelozen. Nu komt Hij als een Heiland tot de armen, die een Heiland van node hebben; maar dan zal Hij komen als Rechter over degenen, die Hem hier vervolgen.
Op deze wijze leidt de engel de gedachten van de herders daarheen, dat Deze de Man is, Die zij in zulke droeve omstandigheden zouden vinden. Het is een wonderbaar woord, dat Hij, Die rust in de schoot van de maagd, de Zoon van God is. Wat mogen de herders wel voor harten gehad hebben: zij moeten vol van de Heilige Geest geweest zijn, dat zij het geloofd hebben; want anders zouden zij het hebben bespot.

In het voorbijgaan doe ik opmerken, dat het woord Christus in het Grieks, *gezalfde* betekent; dat wil zeggen: een koning en een priester. En dit woord mag u niet vergeten. Wij denken op het horen van dit woord "gezalfde" aan zalven van geheel andere aard. Maar het was een gebruik, dat de koning of priester gezalfd werd; dan nam men balsem en kostbare specerijen en maakte daaruit een zeer welriekend water; zulks goot men hem over het, hoofd, opdat hij welriekend zou zijn, gelijk men ook bij ons wel doet.
Dat nu was een zeer gewoon gebruik; ik spreek niet van onze soorten zalf, maar van het kostelijk welriekend water, dat op kostbare wijze was toebereid. Wanneer men een koning of priester wijden wilde, dan moest men ze zalven. Het was geen gewone olie zoals de onze, waarvan wij gebruik maken. Daarom is nu Christus Diegene, die met kostelijk water gezalfd is tot koning en priester. Hun hoofden, hun gelaat en hun klederen werden daarmede besprenkeld; en overal waar zij gingen, zweefde een welriekende geur.
Zo is Christus dus een koning en priester, gewijd met het koningschap en priesterdom. Wat wil dit zeggen? De engel zegt het ons: *de Heiland is u geboren.* Hij, Die overal door de Schrift zo hoog geloofd en verheven wordt, namelijk Christus is een koning, die in Zijn rijk regeren kan en verlossen van zonde, dood en duivel. Hij is een priester, die voor God onze plaats vervangt (Rom. 8 vs. 34) en ook Zijn priesterlijk ambt vervult. Zo wordt Hij ook door de Schrift beschreven (Johannes 1 vs. 29): zie, dat is het Lam van God; dat wil zeggen: Hij is daartoe verordend en gezalfd met het kostelijkste sprengwater, namelijk met de Heilige Geest. Daarom moet u alzo spreken: Christus is een Grieks woord, uit de taal in welke de apostelen gepredikt hebben; in het Hebreeuws heet Hij Messias. Daarom heet Hij Christus, omdat men in oude tijden de priesters en koningen de beste zalf en het kostelijkste balsemwater over het hoofd uitgoot. Tegenwoordig gebruikt men in plaats daarvan teer, waarmede de handen van de bisschoppen gezalfd worden[40]. Nu, wij heten Christenen naar Christus; want wij zijn ook gezalfd en hebben ook die genade ontvangen, die Hij Zelf verworven heeft.

De Heere in de stad van David. Dit zegt de engel omwille van de hoogmoedigen (1 Cor. 1) opdat niemand, behalve de arme zondaren, het zien en begrijpen zou. Maar

[40] Luther bedoelt hiermee, dat de handen van de bisschoppen met teer of pek gezalfd zijn, opdat het geld in hun handen zou blijven kleven; als een bittere ironie tegen de schraap- en geldzucht van vele toenmalige hoge en lage geestelijken. Misschien kan dit beeld ook heden ten dage, niet alleen bij geestelijken, hier en daar nog wel "ad rem" zijn.

zou dit iemand niet weer een hart onder de riem steken, dat de engel Christus een Heere noemt? Want hij noemt niemand Heere, tenzij deze groter zij, dan hijzelf is. En deze Heere ligt in de kribbe en heeft niets wat het Zijne is; en van Hem zegt de engel, dat Deze de Heere is; en talloos vele engelen treden toe en knielen neder voor het arme Kindeke; en deze vorsten getuigen, dat Hij de Heere is, en noemen onze Heere en onze Heiland hun Heere. Dat is een kostelijke prediking, die de engel doet horen. God schenke dat zij ook ons in het harte ga. Amen.

VII

DE ENGELENZANG[41]

"*En terstond was bij de engel de menigte der hemelse heerscharen, die God loofden, zeggende: Ere zij God in de hoogte, en vrede op aarde, in mensen een welbehagen*." Lukas 2 vs. 13 en 14.

Wij hebben de prediking van de engelen gehoord. Nu volgt hun lofzang. Luistert dus met alle aandacht: Daar zijn niet één of twee of drie engelen geweest, die veel beter konden zingen dan alle mensen; maar heirscharen van engelen. Het is dus een heerlijk schoon gezang; en daar er ontelbaar veel duizend zangers zijn, zo is de gehele hemel en waar maar schepselen zijn, vervuld geworden door dat lofgeklink. Want zij zijn in zeer grote getale, en wanneer de herders hun aller stem gehoord hadden, dan zouden zij het niet hebben kunnen uithouden; immers, reeds de stem van één engel, als hij sprak, deed hen ontroeren; hoeveel te meer dan het gezang van alle engelen. Zo is dus vanwege deze Heiland de gehele hemel geopend; de engelen zingen Hem een wiegelied, waarmee allen instemmen. Wanneer men deze dingen beschouwt met platzinnelijke ogen, dan is het een zeer armelijke geboorte. Want men ziet dan een stal, een kribbe, een arme maagd, Jozef met het Kindeke, omdat er anders voor hen geen plaats in de herberg was - waarlijk, het kon wel niet minder.
Maar doe nu eens uw geestelijke ogen open, wat ziet u dan? Dan ziet u ontelbaar veel duizend engelen, die met hun gezang de hemel vervullen, en niet alleen het Kind, maar ook Zijn kribbe eren. In deze geschiedenis is dus recht heerlijk beschreven, dat de grote hemelvorsten, en van hen zóvelen, tot de kribbe komen, en zich bij ons arme mensen gevoegd hebben en met ons verkeren, zodat wij hen horen zingen; en van hen een lofzang kunnen leren, die wij met hen meezingen. Merkt dus op, welk een gezindheid jegens ons de engelen hebben; en hoe zij zich aan ons doen kennen, als zijnde hun ambt en werk God te loven en te prijzen, en eeuwige vrede en welbehagen aan de mensen te verkondigen.
Thomas van Aquino[42] heeft een dik boek geschreven, waarin hij zeer scherpzinnig onderzoek doet, hoe de gestalte van de engelen en wat hun arbeid is. Maar zij openbaren zich hier niet in hun engelengestalte, -wezen en -stem, maar in menselijke taal, spraak en gezang; en tonen ons toch hiermede aan, wat zij zijn. Dit schenkt ons het Kindeke, dat, Heer van de engelen, hier in de schoot van Zijn moeder ligt. Waar zullen zij dan nu blijven? Zij moeten ook uit de hemel op aarde, opdat, waar de Heere is, dáár ook de engelen zijn; en niet onzichtbaar of in het geheim; nee, maar zó, dat men het weten kan. Daarom zien wij hier een lieve jonge moeder, die zonder smart, leed of weeën baart; die wel zeer arm, maar toch zeer in aanzien is; niet bij de mensen, maar bij de engelen. Het is dan ook een zeer grote en heerlijke pracht, omdat alle engelen van de hemel hier dienaren zijn. Dit nu is daarom geschreven, dat wij het geloven zullen, en ons gewennen aan het gezelschap van de engelen en ook het lofgezang juichen, ja, dit eeuwig zingen mogen.

---

[41] E.L. Enders, Dl. IV, p. 444 vv. Uitgesproken de 26ste december 1537. Ofschoon in de uitgave van Enders, boven deze preek het evangelie Lucas 2 vs. 15 - 20 is aangegeven, blijkt uit de inhoud, dat zij gehouden is over de engelenzang, waarom wij deze tekst aan het hoofd van deze preek stellen.

[42] Thomas Aquinas, één van de grootste scholastieken. Hij was de zoon van een graaf van Aquino in Calabrië; dominikaner monnik en leerling van Albertus Magnus; leraar te Keulen, Parijs en Rome, van waar hij zich terugtrok in het dominikaner klooster te Napels. Paus Gregorius X riep hem ook naar het concilie te Lyon; maar hij stierf plotseling na zijn afreis, misschien vergiftigd door zijn landsheer Karel van Sicilië (1274). Later werd hij heilig verklaard en tot kerkleraar verheven.

Deze koorzangers nu, die veel betere zangers zijn dan wij, zingen drie verzen, zeggende: "*Ere zij God in de hoogte; vrede op aarde, in de mensen een welbehagen.*" Zo luidt hun gezang; waarin korte maar onbegrijpelijk heerlijke woorden zijn vervat. De stem is niet luid, maar de zangers zijn groot en ontelbaar in aantal. Omdat zulks ons dus zeer eenvoudig en gering toeschijnt moet men het niet met menselijke, maar met christelijke oren horen.

Ere zij God in de hoogte! De Heere onze God, wiens dienaren en schepselen wij allen zijn, brengt het tot stand, dat men nu begint de Allerhoogste te loven en te prijzen. Want Hij is de waarachtige en enige God en buiten Hem is er geen, zoals Jesaja zegt (hoofdstuk 45 vs. 5). Daarom wordt nu de Allerhoogste God eer gebracht en Hij wordt in waarheid gediend, doordat de mensen, met de engelen, God eren met een oprechte godsdienst. Want de duivel en de dood hebben het in de wereld veroorzaakt, dat men zo velerlei godsdiensten gehad heeft; want in Turkije, en onder de Joden en het pausdom is er geen dwaas zo groot, of, wat hij 's nachts droomt van een godsdienst, dat richt hij zich 's morgens op. Vandaar, dat dan ook de paus meer godsdiensten heeft gemaakt, dan er luizen in de monnikskappen zijn. Dat wordt dan alles godsdienst genoemd, terwijl het toch alles niets als afgoderij is en zonde tegen het tweede gebod. Maar nu begint de waarachtige oprechte godsdienst, en God ontvangt weer Zijn eer; doordat wij tot Hem in de juiste verhouding staan. In de profeten horen wij van verscheidenen vele klachten daarover, dat God Zijn eer onthouden wordt; en de Heere klaagt (Jesaja 52 vs. 5 en 6): de beheersers van Mijn volk maken enkel gekerm, en Mijn Naam wordt gestadig, dag aan dag gelasterd;... zie Ik zal Zelf spreken. En Jesaja 43 vs. 21: *dit volk heb Ik Mij bereid, het zal Mijn roem verkondigen*. Men heeft zich echter velerlei goden gemaakt. De Barrevoeter-monniken hebben een god, die hun monnikskappen aanziet. Dat is een verdichte god en niet de waarachtige Allerhoogste God. Evenzo hebben de Karthuizers ook een verdichte god; want zij menen dat het niet-eten van vlees en niet-spreken met de mensen Gode welbehagelijke werken zijn; dat Hij hun daarom de zonde vergeven zal en hen zalig maken. Dat is een verdichte god, en kan niet anders als een duivel zijn, die hen omzweeft en hun zulke dingen inblaast. Zo is de gehele wereld vol godslastering en vloek; terwijl men deze dingen volbrengt onder de schijn van de naam van God.
Dit heeft Jesaja geprofeteerd (hoofdstuk 8 vs. 21 en 22): de lieden zullende dageraad niet hebben; maar zij zullen in het land rondom gaan, zwaar en gebukt en hongerig; en als zij honger lijden zullen zij toornig worden, en vloeken op hun Koning en hun God; en zij zullen naar omhoog staren en de aarde aanzien en niets vinden als droefenis en angst. Dat ziet men aan de Joden, die naar de Messias verlangen. Waar zij rondzien in de wereld, nergens hebben zij een vaste blijvende plaats; maar roepen overal: o zend ons de Messias; antwoord ontvangen zij echter niet. Want wanneer zij Christenen zien, dan geraken zij in woede. Richt men hun aandacht dáárheen, waar de ware Messias, dat is: Christus, is, in de schoot van de maagd Maria, dan antwoorden zij: zou dat de Messias zijn? Zijn moeder is een hoer en Hij onechtelijk geboren. En zulks doen zij onder de schijn van godsdienst, en achten het een verdienstelijk werk, wanneer zij goedsmoeds de Heere Christus kunnen vloeken en Zijn moeder schande aandoen; terwijl deze hun toch niet het minste leed gedaan hebben. Dat moest tenminste de Turk niet doen! Wat heeft Christus dan toch gedaan? Zonder oorzaak vloeken en lasteren zij Hem, want Hij is gekomen en wilde hun Heiland zijn. Wat heeft ook ten onzent de paus, evenals de Turk, gedaan? Daar is geen volk op aarde, hetwelk zo geestelijk en heilig zijn wil, als juist de Turken; zij verbeelden zich een opperbeste godsdienst te hebben. Desondanks lastert een Turk Christus, want hij

verwerpt het geloof in Christus en vermoordt de Christenen. Hoe kan dit nu de naam dragen van God te loven, als men hart en handen vol onschuldig bloed heeft en lastert? En de pausgezinden wassen hun handen in het bloed van de Christenen, en noemen onze leer ketterij, terwijl wij toch van niemand anders prediken, als van dit heilige Kindeke, hetwelk door de engelen genoemd wordt: onze Heiland. En wanneer wij getuigen: wanneer u Christus niet aanneemt, dan hebt u geen Heiland, dan ergeren zij zich ten zeerste. Maar de paus zegt: "Ik zal dit Kind niet verloochenen; de monniken en priesters zingen hun getijden en immers ook dit gezang der engelen in de mis." Nochtans hebben zij het hart vol venijn en schandvlekken en lasteren dit Kind, zoals Jesaja 29 zegt.

Nu, dat draagt alles de naam van God te eren en God te dienen. Het tegendeel is waar: Maar omdat nu de Heiland geboren is, ontvangt de Heere onze God Zijn eer weer; want door de Zoon straalt deze klaarheid in het hart van de mensen. Want wij weten: Hij draagt op Zijn schouder de zonde van de wereld en verzoent ons met Zijn hemelse Vader, zodat wij in standvastig geloof kunnen spreken: onze Vader, die Gij zijt in de hemel; en evenzo: U zij lof en dank, U alleen eer en heerlijkheid; en zulks niet alleen met de mond zeggen, maar ook met het hart daarvan ten innigste overtuigd zijn, dat zulk een dienen Gode welgevallig is. Daarom hebben wij God dankzegging toe te brengen, opdat wij met Christus, het liefelijk Kindeke deze lofzang naar waarheid kunnen meezingen. Want dán heeft ons zingen betekenis en waarde ; wanneer er geen lasteren gevonden wordt, noch de mond vals is; maar wanneer hart en mond overeenstemmen op die wijze, dat de mond uitspreekt, wat het hart gelooft. Laat ons dus op God vertrouwen en alles van Hem verwachten, en Hem danken en bestendig-blijven bij de reine waarheid: De anderen, die tegen Christus opstaan en buiten Hem leven, zijn niets als lasteraars. Zo was ook Paulus een onstraffelijk man in de wet, een heilig, voortreffelijk, groot man; maar hij was een lasteraar, een vervolger, en bracht de Christenen om; prijst God met een volijverig maar schijnheilig leven en even zodanige woorden; maar ondertussen vervolgt en doodt hij de Christenen. Hij was een afgodisch mens; toch hield hij zijn vervolging en godslastering voor godsdienst en achtte het als strijden voor de eer van God. Zo doen allen, die buiten Christus leven; zij spreken al deze woorden, maar zonder ze te doorgronden; zij hebben hun gezangen, maar dat klinkt voor God als godslastering; want zij luisteren niet naar de lofzang van de engelen. Daarom zijn zij niet in staat dit lied met hen te zingen, want wie het met hen zingen wil, moet het van hen horen. Zullen wij dan onze goden en onze godsdienst niet verlaten, waar de engelen de heerlijke woning van de hemel verlaten, in vergelijking waarmede onze woningen, als daar zijn: kloosters en monnikskappen, niets zijn?

Maar u, dank uw God, dat u de engelen kunt horen zingen, en zingt met hen mee en wees een koorzanger in de stal en bij de kribbe. Want de engelen zingen zo schoon, omdat God weer Zijn eer ontvangt, opdat Zijn Naam niet zozeer gelasterd en Zijn volk niet zozeer vervolgd zou worden. Want Christus is de glans van de Vader, en door Hem erkennen wij de Vader, en leren wij God danken, prijzen en - Hem eren. Dit nu zal plaats vinden als wij in Christus geloven, Hem de eer geven, die Hem toekomt en onze eigen werken en verdiensten veroordelen als waren zij de duivel in persoon. Op zulk een wijze eert men God als een genadige, barmhartige en liefdevolle God. Anders, buiten Christus, zoekt men het hier en daar; en noemt dit dan godsdienst.

Maar dan vervalt men tot de heilige Franciscus[43] en Mahomed en andere afgoderijen, ja eindelijk tot de duivel zelf. Zo is buiten Christus en zonder Hem de wereld vervuld van afgoderij, maar in Christus wordt de waarachtige God gevonden.

Het tweede vers uit het lied van de engelen luidt: *Vrede op aarde*. Hiervan hebben ook de profeten geprofeteerd, bijvoorbeeld Jesaja 11 en Hosea 14 vs. 6 vv. ; dat, wanneer de Messias komen zou, de tijd zou aangebroken zijn, dat de leeuwen en schapen bij elkander verkeren zouden en vrede en goede trouw op aarde zouden heersen; ja, zulk een vrede zou het zijn, dat een gespeend kind zijn hand zou uitstrekken in de kuil van adders en slangen, en met hen spelen als met een jong lam. Want wanneer de Heere onze God de eer ontvangt die Hem toekomt, dan zijn alle schepselen onze vrienden. Waar dit niet zo is, daar zijn alle schepselen ons vijandig en met bittere smart vervuld, zoals Paulus (Rom. 8 vs. 19 vv.) zegt: dat alle schepsel zucht en beangst is tot nu toe en gaarne van de ijdelheid verlost wilde zijn. Evenals een vrouw, die in barensweeën ligt, krijt en gaarne verlost wilde zijn en verlangt, dat het kind geboren mag worden; zo ook zijn zon en maan, hemel en aarde verlangend en zijn in barensweeën, en wensen gaarne verlost te worden, zodat zij de mensen niet meer behoefden te dienen.
Christus brengt het derhalve nu tot stand, dat al het geschapene ons met vrede laat, zodat wij er mee spelen, zoals de kinderen met een pop, of gelijk het is op de kerstavond, wanneer het Christuskind voor de kinderen geschenken brengt[44]. Alle schepselen op aarde zijn Hem vriendelijk gezind en dienen Hem gaarne; en allen wachten zij op de zalige verlossing, als wanneer de uitverkorenen gered zullen worden. Want al het geschapene smacht met ons naar de jongste dag, opdat zij van de dienstbaarheid moge verlost worden; want het schepsel moet de goddeloze dienen, en roept evenzeer om verlossing, als wij. Want de goddeloze is niet waard door de zon beschenen te worden of een druppel water te ontvangen; aangezien het schepsel alleen de kinderen van God, die tot de Heere Christus gebracht worden, ten dienste moest staan.
Maar nu begint dit alles: ten eerste vrede; namelijk dat God het vreedzaam, rustig en kalm in de wereld maakt; zodat geen schepsel meer wreed of schrikwekkend is, maar door de vrede beheerst wordt. Daar zal een verbond zijn met de dieren en de vogelen, evenals tussen hemel en aarde, zodat alles vrolijk en goedsmoeds is. Bijzonder echter moeten de Christenen onder elkander vrede hebben; niet de een tegen de ander het zwaard trekken, maar men moet goedsmoeds zijn en de een de ander dienen. Dat moet men nu ook met geestelijke ogen aanzien. Want door de erfzonde is men gewoon geworden in haat, nijd en vijandschap tegen elkaar te keer te gaan; maar die in Christus gevonden worden, met hen zijn alle schepselen vriendelijk en vrolijk, terwijl deze vroeger ongeduldig waren en de anderen ongaarne dienden.

Het derde vers luidt: *In mensen een welbehagen*. Dat is: blijdschap of welbehagen, dat men namelijk daarover vrolijk is, dat de mensen met God en met alle schepselen vrede hebben. Dat zal enkel vreugd en blijdschap zijn; gelijk ik reeds zei van de kinderen, die met de slangen spelen zullen, en ze in hun schoot nemen of met de hand aangrijpen en er mee omgaan, als waren ze geheel onschadelijk. Maar dan ook zal bij sommigen hun geloof zó sterk zijn, dat, waar hun draken, leeuwen en ander wild

[43] Franciscus van Assisi (geb. 1182) in de ziel gegrepen door Matth. 10 vs. 8 - 10; werd de stichter van de orde van de Minoriten, Minderbroeders of Franciscaners, een bedelorde; in 1223 door paus Honorius III erkend.
[44] Bekend is de gewoonte in Duitsland, om de kinderen, op de kerstavond rondom de kerstboom geschaard, te zeggen, dat geschenken, die zij nu krijgen, door het Christuskindeke gebracht zijn.

gedierte ontmoeten, zij ze niet vrezen zullen (Ps. 91 vs. 13). Want waar het geloof is, daar maakt het ook zulke blijmoedige mensen; zodat dit alles hun kinderspel is. Dit begint nu reeds in het geloof, en God wijst dit metterdaad duidelijk aan.
Evenwel, toen Christus op aarde kwam, en vooral na Zijn opstanding, is er oorlog en strijd geweest; toen zijn er ketters en sektenmakers gekomen; en treedt het rijk van de duivel aan het licht door Turk en paus. Is dat dan eer van God, vrede en welbehagen op aarde? Maar ik heb immers gezegd, dat deze vrede in Christus, en niet buiten Christus zijn zal. God heeft het in de Zoon des Mensen gegeven. Zo roepen dan de Joden, hoe dat mogelijk kan zijn, dat Christus reeds gekomen is? Want Hij zou de mensen geven met slangen te kunnen spelen en vrolijk en goedsmoeds te zijn. Nu worden de Christenen vervolgd en geplaagd; derhalve, zo zeggen zij, is Christus, de Messias nog niet gekomen. Maar hoort toe: in Christus hebt u de vrede en de vreugde. Als u nu een onverbeterlijke deugniet bent, zoals de Joden, en doet wat u goeddunkt, dan moet u zich niet verwonderen als u deze vrede niet vindt. Waarom neem ik het niet aan en zoek ik het niet dáár, waar God het heeft neergelegd? Een Jood denkt: ik wenste wel dat Christus en alle Christenen uit de wereld waren: Omdat Hij ze nu echter in de wereld laat blijven, roepen zij: o, de Christus is nog niet gekomen. Ja, het mocht wat: maar God maakt het zoals het Hem welbehagelijk is en u ten beste dienen kan. Zo wil bijvoorbeeld een Barrevoeter monnik, dat God hem de dingen dáár zal neerleggen, waar hij ze hebben wil. Dat nu wil God ook niet doen. Hij heeft ons Zijn Zoon op onze armen gegeven als een kindeke en Hem in windsels in een kribbe gelegd. Deze moeten wij aannemen. Daar wil ik nu niet aan; Hij moest mij veel liever tot een heer over paus en Turk maken; en zo verdraai ik de Schrift te mijnen gunste. Naar dergelijke dingen hebben de Joden getracht; en de paus heeft ook zo gedaan. Daarom hebben zij geen vrede noch welbehagen verkregen; want zij willen dat alles zoeken buiten Christus; en verlangen, dat de Heere onze God het maakt, zoals zij het willen hebben. Maar wij willen het aannemen, zoals Hij het ons heeft toegedacht. Het is daarom niet te verwonderen, dat de Joden zo ellendig en de Turken zulke woeste en dwaze lieden zijn; dat zij de Christenen vermoorden. Want zij willen het niet aannemen, zoals God het hun voorhoudt.

Maar het zou aan de andere kant niet te verwonderen zijn, als de Heere onze God vuur over hen liet regenen zonder ophouden, en hen verzinken liet in de afgrond van de hel. Want wie bij God niet zijn wil, waar de genade, de vrede en het welbehagen Gods is, en met de duivel gaan wil, die moet dan maar zijn gang gaan: God heeft de Messias in de wereld neergelegd, niet ter plaatse waar de Joden Hem hebben willen, maar waar Hij het hun beloofd heeft; namelijk dat Hij, ten tijde van keizer Augustus, mens zou worden en dat de engelen zouden komen en ons deze geboorte verkondigen. Dáár en dán zal men vinden de eer van God en de vrede op aarde, en dat het leven van de Christenen liefelijk, als het spelen van de kinderen, is; daar de Christenen niet bevreesd zijn voor zonde, dood en duivel, die ons plagen. Voor deze kennen zij geen schrik, evenmin als voor slangen, want wij hebben aan onze zijde de rechte Man, die vrede op aarde maakt.
Wij moeten ons derhalve niet verwonderen, dat de paus, sektenmakers en de Turk het hoofd opsteken. Want wanneer men eens ernstig nadenkt over onze ontzettende ondankbaarheid, dan moeten wij erkennen, naar de maatstaf van ons verstand, dat God niet alleen de paus en de Turk, maar enkel duivels over ons zenden moest. Want vroeger waren wij in onvrede met alle schepselen en onder de toorn van God; maar nu komt God tot ons en wil in plaats van godslastering Zijn eer onder ons oprichten en in plaats van een bedroefd en beweend gelaat, slechts vreugde schenken en wil ons naar

lichaam en ziel helpen, en een welbehagelijk leven werkelijkheid doen worden - en dat alles wil ik niet aannemen. Vroeger was ik verloren, maar nu komt mij hulp en - ik wil mij niet laten helpen. Wanneer een bedelaar aan de pest ziek lag en een geneesheer zei tot hem: heb goede moed; ik zal u wel helpen, - en hij wilde die hulp niet aannemen, maar snauwde hem toe: maak dat u wegkomt: - zou dan die geneesheer niet zeggen: o, denkt u er zo over, en hebt u aan één pest niet genoeg; welaan, dan zende God u talloos vele toe? En gelijk deze zieke doen wij ook. Want vroeger waren wij geheel in de dood en vol melaatsheid, maar nu wordt ons de hulp daarvoor aangewezen en wij willen het niet aannemen en weigeren. Nu, de paus en de Turk zijn een grote jammer, maar veel verschrikkelijker is onze ondankbaarheid en godslastering; dat is een veel verschrikkelijker zonde, die God ook ernstiger zal thuiszoeken. Daarom moet niemand zich verwonderen, dat nu de eer van God niet op aarde is en er zulk een onvrede heerst. Wij martelen en plagen onszelf, en dat is enkel ellende. Maar in Christus hebt u de genade van God en vrede op aarde en kunt goedsmoeds zijn; ook geen droevig leven hebt u en vreest niet voor enige verschrikking. Want al komen ook pestilentie en dood, wat betekenen zij dan nog? Wij hebben een Heere, Die ons vrede en vreugde brengt. Dat is van zeer hoge waarde; hoewel de Turk en paus zulks met onheilige ogen aanzien. Met ons nu is Christus met al Zijn engelen, vele duizendmaal tienduizenden, zodat hun getal ontelbaar is. Deze zijn allen bij ons, wanneer wij in Christus geloven; en dan zingen wij met hen: *ere zij God in de hoogte, vrede op aarde, in de mensen een welbehagen*. En dan zijn wij met zovelen, ja, minst genomen, even zo machtig als de duivel met al de zijnen.

Dit vernemen wij ook in de geschiedenis van Eliza (2 Kon. 6 vs. 16 vv.), waar hij tot zijn jongen zegt, toen de Syriërs Dothan belegerden, dat er bij hen veel meer waren dan bij de vijanden, die de stad belegerden. Gave God, dat wij zulks geloofden. Maar wanneer wij het met kalfsogen aanzien, dan schijnt het, alsof de Turk veel groter en sterker is dan de Christenen. Maar waar de Zoon van God is, daar zijn ook al Zijn engelen en tonen hun macht en kracht. Wat vermag nu daartegen de macht van alle heersers en onderdrukkers? Zij zijn niets anders als een zeepbel.... en wat is nu een zeepbel? Zij zweeft op het water, opgeblazen schuim als zij is en vertoont zich als was zij machtiger dan het water zelf; zij pronkt als een witte vederbos, alsof zulk een zeepbel de heerschappij en het recht van gebieden over het water had, alsof zij de heerseres over het water was. Maar zulk een waterbel kan geen stand houden, want zij heeft geen kracht; evenmin kan zij de dorst lessen, gelijk heus water pleegt te doen; want dat schuim is geen echt water, maar gesplitst water; bij de kleinste windstoot spat zij uiteen; desniettegenstaande zweeft zij als koningin over het water. Zo is ook de Turk en de paus; heden levend, morgen dood en in het dodenrijk. Daarna zijn zij niet meer instaat om een enkel visje te voeden, noch een weinig dorst te lessen. Hun leer, hun geloof en hun godsdienst is ook niets; veel vertoning, maar in waarheid niets. Maar onze leer is van geheel andere stempel. Voor de wereld heeft het wel de schijn, als wilden zij de hemel bestormen en God van Zijn troon stoten; maar ziet, daar blaast een wind en - uit is het met hen. Dat zegt ook Jesaja (hoofdstuk 40 vs. 15): de volken zijn bij Hem geacht als een druppel aan de emmer; als een stofje aan de weegschaal; de eilanden zijn als stofjes. Wat betekenen keizer en Turk tegenover God, hun Schepper? Zoveel als een stofje, dat op de weegschaal ligt.

Wij hebben de dingen dus op die wijze te beschouwen, dat wij ons om de menigte van onze vijanden, die zich tegen ons stellen, niet bekommeren, al is deze ook nog zo groot. Wij zijn in de rechte staat gebracht; waar God Zijn eer ontvangt, wij vrede

verkrijgen en een liefelijk, vredig en God welbehagelijk leven leiden, waarin een kind met slangen en adders spelen kan, als met een jonge vogel. Onze tegenpartijen zijn derhalve zeepbellen, die over het water zweven. Maar wij, die in de wereld gering van aanzien zijn, zijn groter dan de gehele wereld; bovendien ook waarachtiger en vermogen alles; wij hebben de eeuwige wijsheid, gerechtigheid en waarheid, welke de Heere Christus Zelf is. Maar zij zijn niets als enkel zeepbellen. Wij hebben het dus zo te beschouwen, dat door deze geboorte van Christus niet alleen de ziel God prijzen en vrede kan hebben met alle schepselen, maar ook het lichaam, dat daarvan nu niet weten wil. Wanneer echter in het leven hiernamaals volkomen werkelijkheid wordt dat, wat de engelen hier zingen, alsdan zal ook het lichaam met al zijn leden gehoorzaam zijn, en niets doen als God eren en prijzen. Dan zullen, wanneer u zulks begeert, tot u komen allerlei dieren, bomen en kruiden, waterstromen, ja zon en maan en sterren, en de gehele aardbodem en alle schepsel, en zullen veel heerlijker en schoner zijn, dan nu; zullen in vreugde, liefde en vrede rijk zijn en zich met u verheugen; en u wederom zult aan hen uw vreugde hebben; ook lichamelijk. Dan zal uw leven eerst in waarheid welgevallen hebben aan God en aan alle schepselen. Daar zal dan geen angst, droefenis of bezwaar meer zijn, maar alles heerlijk en liefelijk wezen.

Dit bestaan begint nu door Christus in het geloof, dat geen schepsel meer voor ons een droevig of schrikwekkend aanzien heeft; gelijk dan ook boven gezegd is aangaande de kinderen, die hun hand steken in de kuil der slangen. Maar het lichaam gevoelt de eer van God niet, evenmin als de vrede of een liefelijk en welbehagelijk leven. De ziel echter heeft er door het geloof een aanvang mee gemaakt, en, is het dat zij hiermee blijft voortgaan, dan zal ook het lichaam dezelfde vrede smaken.

Zo zingen wij dan nu met de engelen dat God Zijn eer in de hoogte heeft en wij met alle schepselen vrede hebben en dat alles ons goedgunstig, liefelijk en aangenaam wordt en geen droef aanzien meer heeft, zoals vroeger. Maar in het andere leven zal dit alles veel beter en schoner worden. Amen.

VIII

CHRISTUS, HET TEKEN DAT WEDERSPROKEN ZAL WORDEN[45]

"*En Zijn vader en Zijn moeder verwonderden zich over hetgeen van Hem gezegd werd. En Simeon zegende hen, en zei tot Maria Zijn moeder: zie, Deze wordt gezet tot een val en opstanding van velen in Israël, en tot een teken dat wedersproken zal worden, en een zwaard zal door uw ziel gaan, opdat de gedachten veler harten openbaar worden.*
En daar was een profetes Anna, een dochter van Fanuël, uit het geslacht van Aser, die was bedaagd en had van haar maagdom af zeven jaren met haar man geleefd, en was nu weduwe van omtrent vier en tachtig jaren, die nooit van de tempel kwam, dienende God met vasten en bidden, dag en nacht. Deze trad ook daarbij op ditzelfde uur, en prees de Heere, en sprak van Hem tot allen, die te Jeruzalem op de verlossing wachtten. En toen zij alles voleindigd hadden naar de wet des Heeren, keerden zij weder naar Galiléa tot hun stad Nazareth. En het Kind groeide op en werd sterk in de geest, vol wijsheid en de genade Gods was met Hem." Lukas 2 vs. 33 - 40.

Vooraf beschrijft Lukas de evangelist, dat Simeon Maria heeft gelukgewenst met de geboorte van dit Kindeke. Daarna voorspelt Simeon, hoe het dit Kind gaan zal, opdat het gewaarschuwd is, want voorziene speren treffen niet. Zo vermaant en waarschuwt Jezus ook Zijn apostelen aangaande de toekomstige vervolging door duivel en wereld, opdat, wanneer deze droefenissen zouden komen, zij deze waarschuwing indachtig mochten zijn. Want de Heere Christus heeft het vóór en na geprofeteerd, hoe het de christelijke kerk in de laatste tijd van de wereld gaan zou; zodat Hij ook Zelf zegt (Lukas 18 vs. 8): "*Wanneer de Zoon des Mensen komen zal, meent gij, dat Hij ook geloof zal vinden?*" Zo verheugt zich nu Maria, omdat van het Christuskind zulke grote dingen gezegd werden. Lukas zegt dan ook: *Zijn ouders verwonderden zich daarover, dat door Simeon en de herders zulke grote dingen van dit Kind tot hen gezegd werden.*
Maar nu wil Simeon haar te kennen geven: nu mag u zich wel verwonderen en vrolijk zijn, want de tijd zal komen, dat u zult wenen en treuren, wanneer u zien zult, hoe door Hem zulk een val zal teweeg gebracht worden. Dat wordt Zijn moeder, de maagd Maria gezegd; maar het geldt ook ons. Want wij mogen daaraan niet geërgerd worden, als wij zien dat de paus en velen met hem van het Evangelie afvallen. Hoe zullen wij ons dan tegenover dit Kind houden? Het is van tevoren voorspeld, dat dit Kind gezet is tot een val en opstanding van velen in Israël. Zo zal het dus met dit Kind gaan, aangaande hetwelk u zo grote dingen gehoord hebt en waarover u u zo van harte verheugt en verwondert; dat u door Hem nog in grote treurigheid zult komen; want Hij is gezet tot een val en opstanding van velen in Israël. Zo heeft Simeon hier de Heere Christus afgeschilderd en ik kan Hem ook niet anders schilderen, als dat Hij is een rots of zuil, waaraan de blinden zich stoten en waardoor zij ten val komen.

Dit is nu een prediking voor de Christenen, opdat zij zich in acht nemen en God vrezen en voorzichtig leven, opdat wij niet geraken onder het getal van degenen, die (Matth. 21 vs. 44) op deze steen vallen en verpletterd worden. Simeon heeft het oog op het woord van Jesaja (hoofdstuk 8 vs. 14) hetwelk hij hier verklaart. Hij verkondigt

[45] E.L. Enders, Dl. IV, p. 456 vv. Uitgesproken de 30ste december 1537.

aan de moeder van alle Christenen, dat wij toezien en blijven bij de hoeksteen en ons niet laten in verwarring brengen door anderen, die zich daaraan stoten. Want van het begin van de wereld is het zo gegaan en het is in de hemel begonnen[46]. En nog steeds komt alle dwaling daar vandaan, dat men zich aan Christus gestoten heeft. Want daar is er één gekomen[47], die voorgaf, dat Christus geen mens van nature noch uit de maagd Maria geboren was. Dat was een aanval; zij overlegden het slim en zeiden: de godheid is veel te verheven en te rein, dan dat zij zich met het vlees van mensen zou bevlekken en verontreinigen. Ook zijn er velen geweest, die zeiden: Christus is slechts een spooksel geweest, dat door hout en muren heenging. Anderen, als Arius[48] bestreden Zijn godheid. Zo is de Persoon van Christus van beide zijden bestreden.

Dit wordt ons nu hier verkondigd en voorzegd opdat wij door hun dwaling niet geërgerd worden, maar ons daarvoor wachten; want daar zal een grote schare zijn van degenen die aan Hem ten val komen. Daarnaast zijn anderen, die Christus verijdelen, als daar zijn de pausgezinden en Turken. De paus belijdt wel dat Christus God en mens is; maar hij heeft de Heere Zijn ambt afgenomen en ontstolen. Wat baat het dan nu, wanneer ik geloof, dat Christus God en mens is, en ik weet niet en geloof ook niet, dat Hij Zich als schuldoffer voor de zonde gegeven heeft, opdat wij zalig zouden worden, en ook beginnen met God gehoorzaam te zijn? Wanneer dan enigen komen en zeggen: zo en zo moet u bidden, vasten, aalmoezen geven – zoals er dan geen einde is aan de dwaalleringen; dezen verijdelen Christus en laten Hem, wat Zijn Persoon aangaat, wat Hij is; maar laten Zijn ambt varen. Nu heeft Hij ons gedragen en door Zijn Heilige Geest ons uit de ongehoorzaamheid tot Zijn gehoorzaamheid gebracht; dat doet geen enkel ander heilige.

En alzo stoten zich alle dwalingen aan de enige Christus; een ieder wil aan Hem zijn wijsheid beproeven, en slepen dan velen, die zij verleiden, mede. Dat zal niet ophouden; de satan verwekt altijd weer nieuwe dwalin-gen; nu nemen wij het Evangelie aan, aanstonds vervallen wij weer in de pauselijke gruwelen. Hoe vele tegenstanders zijn er toch opgestaan, die onze leer bestreden hebben; zelfs niet-geestelijken hebben er tegen geschreven, en hebben allen hun wijsheid ten beste willen geven. En wanneer de ene dwaling overwonnen is, dan komt er spoedig weer een andere.

Evenals in de wereld de krijgslieden altijd weer nieuwe tactieken en nieuwe twisten uitdenken; en de kleermakers telkens weer een nieuwe soort en wijze van kleding verzinnen - zo doet de duivel telkens weer nieuwe sekten opkomen!

Nauwelijks was de pauselijke dwaling door ons bijna overwonnen of daar is spoedig Thomas Munzer met zijn oproer gekomen[49]; daarna de Wederdopers[50] en de

---

[46] Natuurlijk is de bedoeling hier niet, alsof de zonde haar oorsprong in de hemel heeft; maar Luther doelt hier op de beschouwing volgens welke de duivel een gevallen engel zou zijn.

[47] Mani, de stichter van de sekte der Manichaeërs; zijn leer een godsdienststelsel bestaande uit christelijke en parsistische bestanddelen. In het jaar 227 n.Chr. werd hij op bevel van de Perzische koning levend gevild.

[48] Arius, sedert 313 presbyter in de Baukaliskerk te Alexandrië. De strijd over de godheid van Christus, door zijn dwaalleer veroorzaakt. werd op het Concilie van Nicea (325) aanvankelijk tot een einde gebracht, terwijl de eindbeslissing viel op het Concilie van Konstantinopel (381).

[49] Thomas Munzer stond aan het hoofd van de geestdrijvende "Zwickauer Propheten". Eerst uit Zwickau verdreven, gelijk zijn aanhangers uit Wittenberg, ging hij naar Bohemen, maar keerde later terug naar Allstadt in Thüringen, Volgens deze zogenaamde profeten was niet het woord van de heilige Schrift, maar de geest het beginsel van de Reformatie. In hun prediking legden zij alle nadruk op de zogenaamde geestesdoop, en trachten alle bestaande verordeningen omver te werpen (1523, 1524).

[50] Berucht wegens hun handelingen in Munster (1534, 1535) onder leiding van Jan Matthys, een bakker uit Haarlem en Jan Beukelsen, een kleermaker uit Leiden. De laatste werd door een zogenaamde profeet tot koning van Sion uitgeroepen; voerde de veelwijverij in, en werd met Krechting en

Sacramentariërs[51]. Nu zullen er nog wel weer anderen komen, want de duivel rust nooit of nimmer, maar legt het steeds listiger en boosaardiger aan.

Daarom is dit Evangelie een ernstige waarschuwing, welke Simeon aan de profeet Jesaja ontleent, die daar voorzegd heeft, dat een ieder de mens Christus zou aanvallen en ieder aan Hem eer zou willen behalen. Daarom zij een ieder gewis in zijn erkentenis van de Heere Christus; men bevele zichzelf en zijn kinderen de Heere Christus aan en denke niet: och, ik heb het Evangelie; ik kan niet verleid worden. U hebt grote ijver aan te wenden, opdat u steeds beter leert en ijverig bidt; want de duivel gaat rond als een brullende leeuw, zoekende wie hij verslinden mag; zie dus wel toe, dat u, ten tijde van de aanvechting en wanneer geestdrijverijen opkomen, niet traag bent of lusteloos, waardoor u in verzoeking zou vallen. Het kán er wel eens nauw op aankomen, want Simeon zegt hier: "*Hij is gezet tot een val van velen in Israël, tot een teken*, dat is: een monster, een gedrocht, *dat wedersproken zal worden*." Daar zal buiten Hem in de wereld geen één zijn die zulk een wonder is en wie men zo gaarne tegenspreekt en wiens leer men zo gaarne verwerpt; en niet alleen dit, maar Hij zal ook met voeten getreden, geschandvlekt en gelasterd worden. Omdat Hij nu zulk een teken is hetwelk door de wereld en de duivel gezien wordt, gelijk de vogels op de uil verbitterd zijn, zo willen zij ook eer behalen aan Zijn rijk. *Weest derhalve nuchter en waakt*, gelijk Petrus in zijn eerste brief (hoofdstuk 5 vs. 8) zegt, want de duivel sluipt om ons heen. Ik dacht ook, toen ik begon tegen de paus te schrijven, dat er geen andere ketterijen zouden komen; maar in een ommezien verschenen Carlstadt Munzer[52] en andere geestdrijvers. Wanneer u dus Christus recht wilt erkennen houdt u dan daarop gewapend, dat telkens weer de ene val op de andere volgen zal; opdat wij, gerust en wel bewaard mogen zijn, wanneer zodanige geestdrijverij opkomt. Immers is dit reeds bij het begin der wereld verkondigd, en God de Vader heeft het van eeuwigheid tevoren geweten, *dat Deze gezet is en nog steeds gezet wordt tot een val.*
Daarom, wanneer het zóver komt, dat de lieden tegen de leer onverschillig worden en iets nieuws willen horen, gelijk het gewoonlijk gaat en ook niet anders gaan kan, omdat de duivel zich inspant en het er op toelegt, dat het Rijk van de Heere Christus verwoest wordt - dan gewaakt[53]. Maar de christelijke kerk blijft steeds bij één leer en wordt jegens haar niet onverschillig; zij houdt de Artikelen van het christelijke geloof vast, gelijk zij deze uit het Woord van God geleerd heeft. Maar de ketters en geestdrijvers veranderen de leer ieder ogenblik. Evenwel worden alle sekten verslagen met deze eenvoudige woorden: Ik geloof in Jezus Christus, Gods eengeboren Zoon.
Daarop moet u goed acht slaan, want de duivel houdt niet op nieuwe leugens te verbreiden en afgoderij aan te richten. Want wanneer de één haar kern verloren heeft en geslagen is, dan verwekt hij weer een andere. Toen Munzer met zijn sekte onderdrukt was, kwamen weer de Wederdopers. Hieruit blijkt het, dat wanneer de ene leugen uitgeroeid is, door hem weer snel een andere wordt opgeworpen, die een

---

Knipperdolling, na de herovering van de stad met de dood gestraft en in ijzeren kooien aan de St. Lambertustoren opgehangen. (Dezen deden grote schade aan de oprechte Wederdopers.)

[51] Voornamelijk bekend door Luther's strijd met Zwingli over het Avondmaal en al hetgeen daaraan voorafging en navolgde en de disputatie te Marburg in 1529.

[52] Terwijl Luther op de Wartburg gevangen gehouden werd, begon Andreas Bodenstein van Carlstadt in Wittenberg, (1522) op revolutionair-reformatorische wijze tot het volk te prediken; waarvan de ergerlijkste gewelddadigheden tegen kerken, beelden enzovoort het gevolg waren. Luther, tegen de uitdrukkelijke wil van de keurvorst, van de Wartburg vertrokken, verscheen in Wittenberg, predikte acht dagen lang dag aan dag, tegen deze dweepzieke richting en bezwoer alzo het gevaar, dat de Hervorming dreigde.

[53] In het oorspr. ontbreekt de nazin, welke wij toevoegen met de woorden "dan gewaakt".

andere schijn heeft. Maar wanneer wij maar hongerig en dorstig bleven naar de gerechtigheid van het geloof en bij de oude leer[54] ons hielden, dan zou er geen gevaar zijn. Wanneer u dàt echter niet doet, dan kan de duivel u wel zozeer iets wijsmaken, dat u in de mening verkeert, uw gehele leven nog geen betere leer gehoord te hebben, dan die geestdrijvers verkondigen. En wanneer hij u niet plaagt met een dwaalleraar, dan grijpt hij u toch aan in uw bed of in uw woonkamer en dringt zo heftig op u aan, dat u in verwarring geraakt en niet weet, hoe u het eigenlijk hebt. Daarom moet men niet zo lichtzinnig voortleven, alsof de duivel geen moordenaar en leugenaar was, want hij is het inderdaad; en als hij één keer geslagen is met een woord van de heilige Schrift, dan is hij wel een tijdje stil en wijkt terug, maar het duurt niet lang of hij komt weer.

Daarom moeten wij het weten, dat er, wat aangaat de Heere Christus, altijd weer sekten en geestdrijvers zullen opkomen. Want dàt is de arbeid van de duivel, dat hij ons van het geloof in Christus wil beroven. Want hij kan het niet verdragen, dat een mens zalig wordt; omdat daardoor zijn rijk verwoest wordt en te gronde gericht; en ware het niet, dat de Heilige Geest in de mens zo sterk was, de duivel zou zulk een schade teweeg brengen, dat men niet zalig werd. Want door de zonde heeft hij ons onder zijn heerschappij en in zijn gebied gebracht; en dáár is het oordeel en vonnis van God van kracht: u hebt God niet liefgehad van ganser harte, van ganser ziele, dus bent u de dood schuldig. Vandaar, dat Paulus zegt (1 Cor. 15 vs. 56), dat de prikkel van de dood de zonde is. De spies van de dood zou zo spits en scherp niet zijn, wanneer de zonde niet haar kracht oefende; maar daarom dringt de dood door en door. Anders, wanneer er geen zonde was, zou de dood van nul en gener waarde zijn. Maar toen de zonde in de wereld is gekomen, is de prikkel van de dood scherper geworden dan enig zwaard. En de zonde zou niet zo sterk en machtig zijn, wanneer de wet de zonde niet openbaar maakte. Wij hebben derhalve onze lieve Heiland Christus zeer te danken, dat Hij ons daarvan verlost heeft; maar mogen daarom niet overmoedig zijn. Want daar zullen verkeerde leraars komen, en wanneer zij aanwezig zijn. ziet dan toe dat u de reine leer van God, niet moe noch daarin onverschillig wordt; dat u ook geen wijsneuzen wordt, die de paarden achter de wagen spannen, gelijk alle wijsneuzen doen; maar blijft in het geloof, bidt en belijdt, gelijk het ook in ons apostolisch geloof staat: dat Jezus Christus waarachtig God en mens, en voor de zonde van de wereld gestorven is. Want dit artikel van het christelijk geloof wordt door de duivel het meest bestreden; dit kan hij niet uitstaan.

Daarom wordt Christus door Simeon genoemd *een teken, een gedrocht, dat tegengesproken wordt;* want Christus is voor de menselijke wijsheid altijd geweest als een gedrocht. En bij de Joden is het evenzo gegaan. Toen zij hoorden, dat Christus Gods Zoon was (Hand. 7 vs. 55), wilden zij van woede wel uit hun vel springen. Zo ook, wanneer heden ten dage gepredikt wordt, dat enig en alleen Christus door Zijn bloed ons van zonden gereinigd heeft en ons zalig maakt, dan beschouwen de werkheiligen zulks als een gedrocht. Zo hebben ook alle ketters gedaan. Hun gedachte, die zij nu eenmaal hebben opgevat, houden zij voor de allerbeste, en wat men daartegen ook aanvoert, dat beschouwen zij eenvoudig als een gedrocht. Ons is Christus tot heiliging; maar anderen zal Hij onheilig zijn, want zij willen door Hem niet gerechtvaardigd en geheiligd worden. maar willen op zichzelf een heiligdom zijn.

Zo is dus dit Evangelie een waarschuwing, niet overmoedig of traag te zijn. Want Maria moet hier horen, dat haar een zwaard door de ziel zal gaan, ofschoon zij zich nu

[54] Luther verstaat hier onder oude leer niet dat, wat de verschillende oude kerkleraars geleerd hadden, maar gelijk hij boven zegt: wat de christelijke kerk uit het Woord Gods geleerd heeft.

verheugt en verwondert. En zulks geldt voor de gehele Christenheid; want het gaat de kerk altijd evenzo, als Maria; het is steeds zowel Maria als de kerk een grote smart, wanneer zij ziet en hoort, dat zij met zoveel lastering bezwaard en geschandvlekt wordt; en niet het minst wanneer zij ziet en hoort, dat Christus aan het kruis gehecht wordt. Maar dàt doet haar nog veel meer smart, dat de leer van het Evangelie door Joden en heidenen zozeer gelasterd wordt, en dat de wereld zo dwaas en blind is. Dan zegt Paulus: zulks breekt mij het hart. Zo ook zijn de andere apostelen in droefheid, wanneer zij horen, dat er zulk een lasteren en schandvlekken van de leer plaats vindt. Want de leer is waarachtig en getrouw; en toch moet men zien dat zij gelasterd wordt, en dat men Christus aanziet, even alsof Hij een monster was. Ja, dat brengt smart aan vrome harten; maar dit wordt ons ter vertroosting voorgehouden. Want God weet van het begin van de wereld af aan, dat het ten val komen aan Christus zal geschieden; daarom heeft Hij het door de profeten verkondigd; opdat wij daaraan niet geërgerd worden, wanneer wij zien, dat Christus niet alleen gekruisigd wordt, maar men Hem ook nog lastert, beschimpt en Zijn leer een duivelse leer noemt; en dat men degenen, die haar aanhangen, laat onthoofden en vermoorden. Dan moeten wij uitroepen: dat is niets nieuws voor degenen, die Christus aannemen; voor hen is Hij tot heiliging; maar voor de goddelozen is Hij een gedrochtelijk ding en velen stoten zich aan Hem en -vallen.

Velen echter staan ook door Hem weer op; *Zijn Woord is hun tot opstanding, zodat zij van zonde en dood verlost worden. Maar voor de anderen, die aan Hem ten val komen, is Hij als gif en dood.*
Van nature is Christus geen gif, maar enkel heil, genade, vreugde, blijdschap en gerechtigheid; maar het is de schuld van de duivel en van de mensen, dat uit het heil enkel dood en uit de genade enkel toorn wordt. Het is de schuld van de duivel en van onze boosheid. Zo is het ook niet de schuld van de rozen, dat in haar een vergif gebracht en er dan uitgezogen wordt. En evenzo wanneer men de kostelijke wijn giet in een beker vergif, dan is dit niet de schuld van de kostelijke wijn. Want de spin spreidt haar net over de rozen en vergiftigt ze, terwijl toch anders de roos liefelijk is in geur en kleur. Zo is het dus ook de schuld van de duivels en van de boze mensen, dat Christus tot een val wordt; want niet zij willen wijken, maar Christus moet hun uit de weg gaan. Maar Hij kan niet wijken, want Hij is aldaar door God geplaatst; gezet, zodat niemand Hem kan omstoten. Toch beproeven zij het en stoten zich dan aan Hem moe; en hoe heviger iemand tegen Christus aanloopt, des te heviger doet het hem ook smart. Maar ons, die geloven, is Hij tot opstanding en een kostelijke steen; Hij is ons tot Rots in allerlei gevaren.
Onze tegenpartijen willen Christus omstoten, maar daardoor wordt Hij hun ten val. Zulks is dan hun eigen schuld; want Hij is niet gekomen, opdat zij vallen zouden, maar opdat zij zich aan Hem zouden vasthouden, opstaan, zalig worden en het leven hebben. Het Evangelie is een liefelijke, heilzame prediking van vergeving der zonden en genade Gods. Desondanks veroordeelt de paus dit woord. Heeft nu Christus hier deel aan? Zo ook hebben de Arianen van Christus een vergif gemaakt door hun verloochening van Zijn godheid. Dat is niet de schuld van de Heere Christus geweest. Want Christus is gekomen om ons van de dood te verlossen en Zich een volk toe te bereiden, dat Hem gehoorzaam is en zich oefent in goede werken. Daardoor wordt Hij een gedrocht, niet door Zijn toedoen, maar door de duivel en de boosaardige lieden. Alle ketters willen aan Hem hun sporen verdienen; maar wat is er het gevolg van? Dat zullen zij wel gewaar worden; want Hij is een steen des aanstoots, een rots der ergernis.

Zo is nu dit onze troost, dat wij weten, de val is hier voorzegd en verkondigd. En het is wel zeer smartelijk, wanneer het zwaard door het hart vlijmt, maar men moet het lijden. En de grote ondankbaarheid van de wereld en de verachting van het Woord van God is inderdaad een zwaard; maar God zal eenmaal deze ondankbaarheid met pestilentie, dure tijd en oorlog bestraffen. Dan zal men roepen: waarom zijn dezen het onder elkaar zo oneens? Maar daar wij Zijn geboden niet konden houden, ware er dan niet reeds genoeg oorzaak geweest, om onze ondankbaarheid te straffen? Toch zendt Hij ons nog Zijn lieve Zoon, Die voor ons de wet vervuld heeft, ons de Heilige Geest geeft, een nieuwe wil verwekt, opdat wij de zonde haten en de wet volbrengen mogen. Wanneer iemand echter deze onuitsprekelijke genade veracht en haar beschouwt als een verhaaltje en wijzer wil zijn dan God, die ontvangt zijn gerechte deel, als hij verstokt en verblind wordt en ten val komt. De Turk gaat gruwelijk met de Christenen om, mishandelt ze en vergiet veel onschuldig bloed. Dat is een gruwelijke en verschrikkelijke bestraffing. Maar deze zonde, dat wij God ongehoorzaam zijn en bovendien de aangeboden middelen en artsenij niet willen aannemen, is veel erger. Want op een andere weg hadden wij van zonde, wet en dood niet verlost kunnen worden. Maar nu komt Christus en verlost ons daarvan en dan zullen wij God daarvoor nog ondankbaar zijn? Dan denkt God: bent u Mij moe, dan ben Ik wederom u moe; gelijk dan ook in de Openbaring van Johannes (hoofdstuk 3 vs. 15) gezegd wordt: "*Ik wenste, dat u òf koud òf warm waart.*" Zo klaagt God over de onverschilligen, die Hem niet danken en Hem moe zijn. De zodanigen spuwt Hij uit Zijn mond en verwerpt hen.

Het zal geschieden, dat de duivel de ene sektengeest na de andere verwekken zal; die zullen liefelijk zingen, en zo zal hij ons traag, slapend en ledig vinden. En dan zal komen, wat Petrus in zijn tweede brief (hoofdstuk 3 vs. 3 en 4) voorzegd heeft *dat in de laatste tijden zullen komen spotters, die naar hun eigen lusten zullen wandelen, en zeggen: waar is de belofte van zijn toekomst?* Die zullen leren wat tegen Christus, hel, hemel, opstanding of leven gericht is; deze zullen dan het einde vormen. De wereld nu vertoont tegenwoordig menige gelijkenis hiermede; daar men niet meer vraagt naar het Evangelie. Zij geven zich over aan de ellendige geldzucht, zodat men geld bij elkaar schraapt, alsof men eeuwig in deze wereld leven zal; en een ieder doet, wat hem goeddunkt. Zo is ook thans de jeugd wild en ongebonden. Dan zullen ook de predikers hun mond niet durven opendoen en de lieden geheel goddeloos worden. Zo zal men het Evangelie en Christus verliezen; dan zal men, voorwaar, de paus met al zijn aanhang, die aan niets gelooft, weer terug krijgen, evenals het paaps geloof; daardoor zullen de mensen ingepakt worden, vóórdat zij het zelf weten; gelijk zulks dan ook door Petrus gezegd wordt. De Turk heeft enkel spotternij over Christus. Zo zal het bij ons gaan; de lieden zullen alleen daarnaar vragen, hoe zij grote schatten vergaderen, eer en macht verkrijgen kunnen; en wanneer men de prediking van de wet zal doen horen, dan zullen zij de oren toestoppen en niet willen horen. Als zulke leerlingen een dronken meester hebben, die geheel opgaat in zijn kunst, dan zullen zij naar hem horen, want zij zijn dorstig, gelijk in Deut. 29 vs. 19 en 20 geschreven staat. Zodoende zal de toorn Gods komen; maar zij zullen denken, geen nood.
Maar wij, Christenen, zijn gezind, gelijk toenmaals de vrome harten gezind waren, toen de kwade tijd er was. Zo zullen er ook na mij weer zijn; wanneer zij zien zullen sekten en geestdrijvers, dan zullen zij toch getrouw blijven en niet al te zeer verschrikken; de toorn van de duivel zal hun wel smart aandoen, maar hij kan hen daarom niet ter dood toe bedroeven.

Daarom, wilt u Christus en het Evangelie hebben, dan moet u het niet anders hebben, als het u in dit Evangelie voor ogen getekend is. Wees dus op uw hoede, opdat u Christus behouden mag tot uw opstanding. Dat Hij voor u geen gedrocht zij; u kunt de duivel en de goddelozen niet vroom maken. Blijf u echter bij Hem die onze heiliging en opstanding is. en laat u niet bevreesd maken, als anderen afwijken en vallen. Ik kan de lieden niet rechtvaardig en vroom maken. De duivel is dronken van venijn en leidt de mensen tot de dwaling; zij nu zijn dorstig en geven spoedig gehoor. Het is derhalve niet onze schuld, noch die van de Heere Christus, dat Hij de goddelozen ten val is, maar de goddelozen zelf zijn daaraan schuldig. En omdat u nu hoort, dat Hij de goddelozen tot een verschrikkelijk teken zal zijn, grijp uzelf dan aan Hem vast, laat u door Hem oprichten en staande houden tegen alle sektengeest, en wees niet in uw geweten bevreesd. Amen.